

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

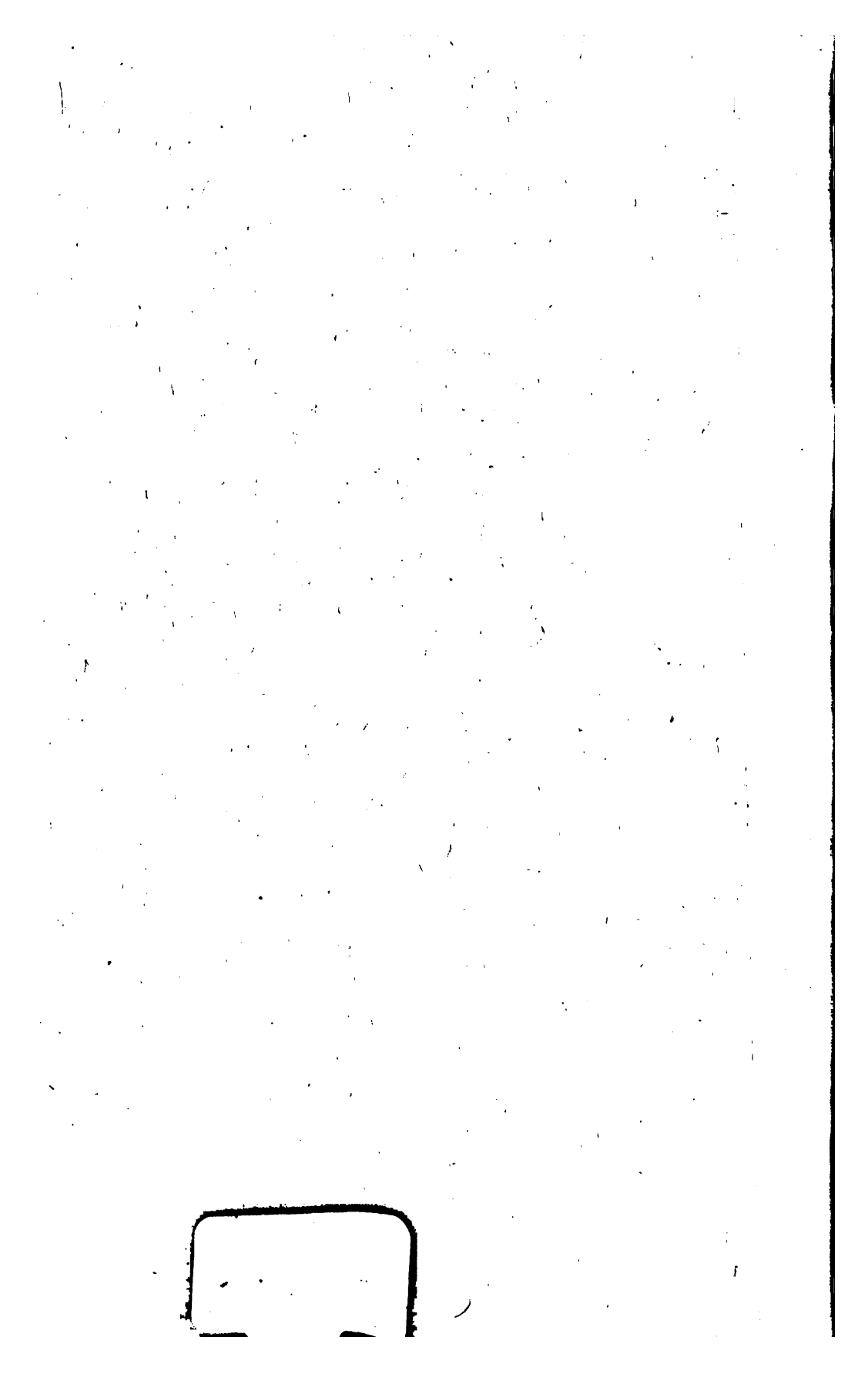
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Page 100

7. 105-

OKMÁNYTÁR

MAGYARORSZÁG

FÜGGETLENSÉGI HARCZÁNAK

TÖRTÉNETÉHEZ.

1848 – 1849.

KÖZLI

PAP DÉNES.

ELSŐ KÖTET.

(E kötet ára 3 forint.)

PEST.

HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXVIII.

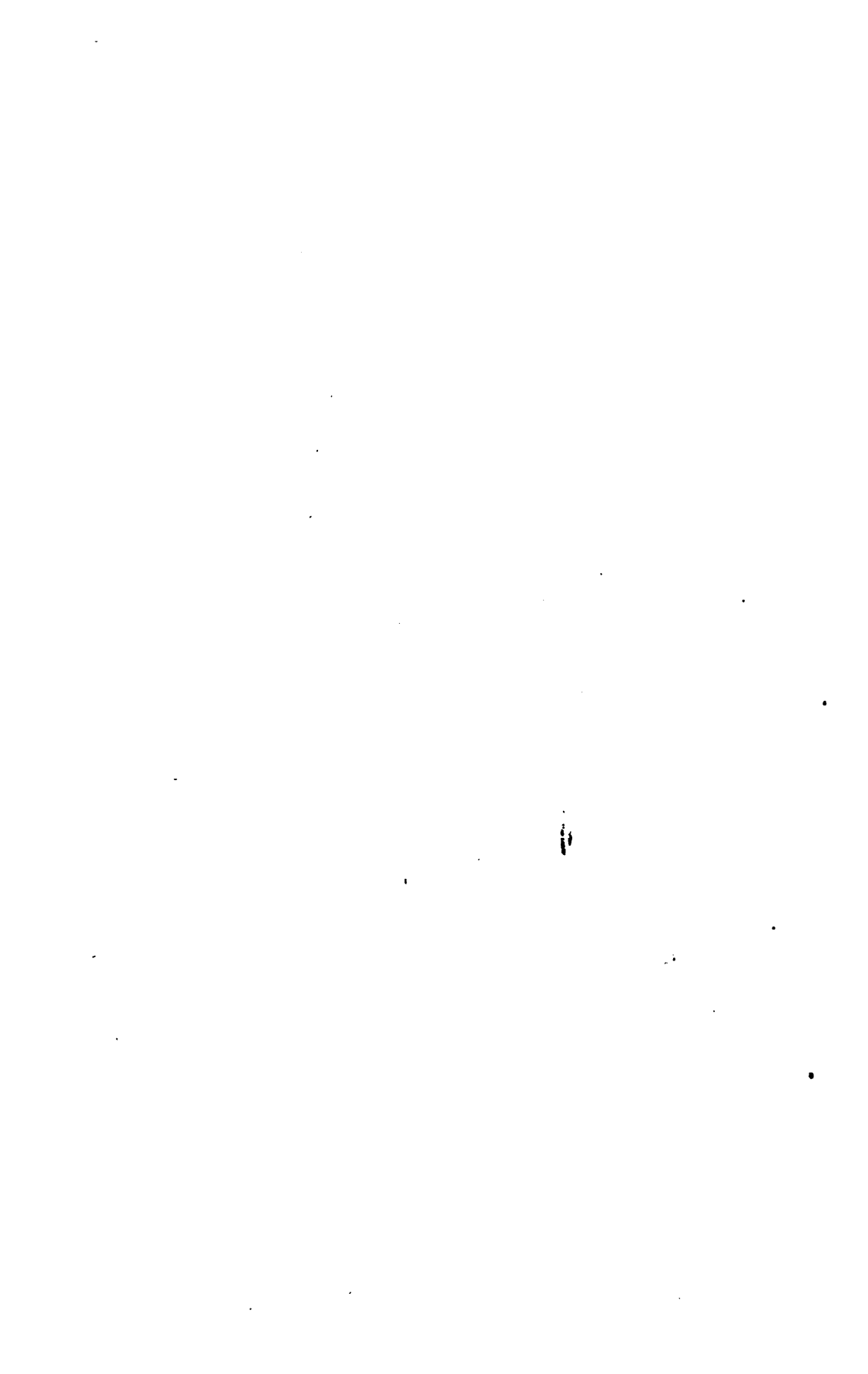
OKMÁNYTÁR

MAGYARORSZÁG

FÜGGETLENSÉGI HARCZÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ.

1848—1849.

P27
FOC

OKMÁNYTÁR

MAGYARORSZÁG

FÜGGETLENSÉGI HARCZÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ.

1848-1849.

KÖZLI

PAP DÉNES.

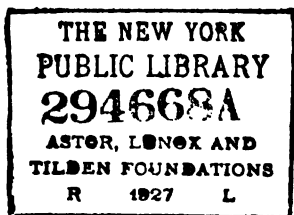
ELSŐ KÖTET.

PEST.

HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCLXVIII.

A N

I.

Kossuth felirati javaslata az országgyűlés teendői iránt. 1848. márcz. 3.

Felséges stb. A legujabb időkben kifejlett események mulasztatlan kötelességül teszik: figyelmünket azokra fordítani, miket felséged uralkodó háza iránti hűségünk, az összes birodalom iránti törvényes viszonyaink, és hazánk iránti kötelességünk megkíván.

Históriánkra visszatekintve, előttünk áll annak emlékezete: hogy három század óta alkotmányos életünket a kor igényeihez képest nemcsak ki nem fejthettük, de sőt leginkább fentartására kelle minden gondjainkat fordítanunk.

Ennek oka: hogy felséged birodalmi kormánya nem lévén alkotmányos irányu, ugy kormányunk önállásával, mint alkotmányos életünkkel öszhangzásban nem lehetett.

Eddig ezen irány csak alkotmányosságunk kifejlődését hátráltatta, most ugy látjuk, hogy ha tovább is folytattatik, és a birodalmi kormány az alkotmányossággal öszhangzásba nem hozatik, felséged trónját és a pragmática sanctionál fogva kedvelt kapcsokkal hozzánk kötött birodalmat elláthatlan következményekbe bonyolíthatja, hazánkra pedig kimondhatlan kárt áraszthat.

Felséged minket reformokra hívott össze; mi régi óhajtásunkat láttuk ez által teljesedve, és buzgó készséggel fogtunk a munkához.

Elhatároztuk, hogy a közös teherviselés alapján a nép közterheiben, melyekkel a megyei közigazgatást eddig egyedül fedezi, osztozni fogunk, s az ország új szükségeinek pótolásáról is hasonló alapon gondoskodandunk.

Elhatároztuk, hogy az urbéri viszonyokból kibontakozást kármentesítéssel összekötve eszközöljük, s ez által a nép és nemesség közti érdekeket kiegyenlítve, hazánk boldogságának gyarapításával felséged trónját megszilárdítjuk.

A katonai élelmezés és szállásolás terheinek megkönnyeb-
bitése gondjaink főbbjei közé tartozik.

A királyi városok és szabad kerületek közigazgatási és po-
litikai rendezését halaszthatlan tárgynak tekintjük, s a népnek
is politikai jogokban illő részesítésére az időt elérkezettnek
véljük.

Hogy földmivelésünk, műiparunk, kereskedésünk felvirág-
zására sikeres lépések tétessenek, hazánk méltán várja.

De alkotmányos életünk is valódi képviseleti irányban igé-
nyel fejlődést, — szellemi érdekeink a szabadság alapján ápo-
lást követelnek. — Honvédelmi rendszerünk nemzeti jellemünk-
nek s a honlakosok különböző osztályai érdekegységének alap-
ján gyökeres átalakítást kíván; ez pedig úgy felséged királyi
széke, mint hazánk bátorléte tekintetéből nem halasztható in-
tézkedést tesz szükségessé.

A magyar közállomány jövedelmeinek és szükségeinek
számbavételét és felelős kezelés alá vételét tovább nem halaszt-
hatjuk, mert csak így teljesíthetjük azon alkotmányos tisztün-
ket, hogy úgy felséged királyi székének diszéről, mint hazánk
közszükségeinek és minden jogszerű köteleességeknek fedezésé-
ről sikerrel intézkedhessünk.

Sokban e kérdések közül az örökös tartományokkal érdektá-
lalkozás kiegyenlítésének szüksége forog fen, mire önálló nem-
zeti jogaink és érdekeink megóvása mellett örömet nyújtunk
segédkezett.

De arról is meg vagyunk győződve, hogy alkotmányos éle-
tünk kifejtésére s nemzetünk szellemi és anyagi javára hozandó
törvényeink csak az által nyerhetnek életet és valóságot, ha
végrehajtásukkal minden más befolyástól független nemzeti
kormány lesz megbizva, mely a többség alkotmányos elvének
legyen felelős kifolyása — s ezért collegialis kormányrendsze-
rünknek magyar felelős miniszteriummá átalakítását minden
reformjaink alapfeltételének slényeges biztosítékának tekintjük.

Ekként fogtuk fel hivatásunkat.

Ezeket felségeddel egyetértve ez országgyűlésen szerencsé-
sen megoldani elhatározott komoly szándokunk.

Ezt várja tőlünk a haza, ezt várják a nép milliói, ezt su-
gallja a hűség és ragaszkodás ösztöne, melylyel felséged ural-
kodó háza iránt tántoríthatlanul viseltetünk; mert meg vagyunk
győződve, hogy csak ezek által fektethetjük hazánkban a békét,
nyugalmat és bizalmas egyetértést oly szilárd alapra, miszerint
azt váratlan eseményviharok meg ne ingassák, s a békének és

elégedésnek ily biztosításával szerezhetjük csak meg az erők azon lelkesült öszhangzását és gyarapodását, melyre felséged uralkodó háza minden viszonyok között nyugodtan támaszkodhassék.

Ámde felséged velünk együtt érezni fogja, miként ezeknek eszközzésére béke kell, és kellenek zavartalan, nyugodt viszonyok.

És e tekintetben lehetetlen aggodalommal nem tapasztalnunk a nyugalom bomladozásának azon jeleit, melyek a practica santiónál fogva velünk egyesült birodalom némely részeiben mutatkoznak; s melyeknek súlyát a legujabb külső események előreláthatlan fejleményei sokszerűn növelhetik.

Nem akarjuk felséged atyai szívét a bomladozás ama jeleinek részletes felelőletével szomorítani; nem a pénzviszonyok tekintetében már is érezhető hatást fejtegetni; de a hűség ösztöne s a rajtunk fekvő felelősség kényszerít kimondani: hogy mi valamint a jelentkező bajok valódi kutfejét és saját elmaraadásunk egyik fő okát is a birodalmi kormányrendszer természetében találjuk: úgy erősen meg vagyunk győződve, hogy felséged az elkövetkezendő balesemények legbiztosabb óvszerét, hű népeinek legbarátságosabb egyetértését, a monarchia különböző tartományainak legerősebb forrasztékát s mindezek által felséges trónjának s az uralkodó háznak legrendithetlenebb támaszát abban találandja fel, ha fejedelmi székét minden uralkodói viszonyaiban a kor szükségéi által multhatlanul igényelt alkotmányos institutiókkal környezendi.

Azonban felséges ur! az események isten kezében vannak. Mi bizunk a gondviselés ótalmában, de érezzük a kötelességet: gondoskodni, hogy felséged hű Magyarországot a bizonytalan jövődő készületlenül ne lepje meg. E gondoskodás halaszthatlan kellékeihez számítjuk mi a fenemlített átalakulási kérdéseknek még ez országgyűlésen alkotmányos iránybani megoldását, és aggódunk, hogy a szokásos országgyűlési alkudozások és kormányshéki tárgyalások collegialis rendszerszülte hosszadalmassága, a felséged atyai szándokának s hazánk méltó várakozásának megfelelő sikert veszélyesen késleltetheti.

És azért a királyi shék iránti tántorithatlan hűségünk szilárd bizalmával esedezőnk felségednek: méltóztassék, a fenforgó rendkívüli körülmények tekintetbevételével, legkegyelmesb királyi akaratának teljhatalmu organumai, egyszersmind a fenálló törvények szerint hazánk legfőbb kormányshékének, a magyar királyi helytartótanácsnak tagjai gyanánt, a közigazgatás külön ágainak megfelelő számban, oly egyéneket az or-

szágygyülésre utasítani, kik, mint a végrehajtó hatalomnak a hozandó törvények szerinti alakban gyakorlatára felséged kegyelmes bizalmával előlegesen kijelölt alkotmányos organumok — és kiknek, mint ilyeneknek, személyes felelősségük alá leszzen a hozandó törvények végrehajtása is helyezendő — országgyűlési tárgyalásainkban közvetlen résztvegyenek, s felséged királyi szándoka iránt az ország rendeit tájékozva, s a kellő felvilágosításokat és kimutatásokat a kormány részéről, különösen a pénzviszonyok tekintetében is megadva, a fenforgó fontos kérdések megoldását oly sikerre előmozditsák: miszerint a hozandó üdvös törvények mihamarabb felséged kegyelmes helybenhagyása alá terjesztethessenek, s általuk a jelen körülmények bármi váratlan fordulatának esetére is biztosítva legyen hazánkban a béke, megszilárdítva a bizalmas nyugalom, s ezeknek alapján kifejthető azon szellemi erő és anyagi tehetség, melyben felséged tántorithatlan hűségünk mellett, a bizonytalan jövőendő minden eseményei között, királyi székének legrendithetlenebb támaszát fogja feltalálhatni.

Kik egyébiránt s a t.

Jegyzet. Az 1848. márcz. 3-iki kerületi ülésben Balog Kornél indítványt tön: kéressék meg ő felsége, hogy a bank állása s különösen a forgalomban levő bankjegyek mikénti fedezése iránt a nemzetet fölvilágosítani s megnyugtítani méltóztassék.

Ezután Kossuth emelte föl szavát következőképen:

„Köszönettel fogadom Győr vármegye követének indítványát. Ám bár meg levén győződve, hogy a fenforgó rendkívüli körülmények specialis tárgyakon felülemelkedni parancsolnak, indítványát csupán alkalmul kívánom használni, hogy a t. RR-et felkérjem, miszerint a perczek roppant felelősségének érzetében az országgyűlés politikáját azon magasságra méltóztassanak felemelni, melyet az idő elénkbe szab. E szempontból indulva, a bécsi bank viszonyainak részletes taglalatába ezuttal nem bocsátkozom. Nem fejtegetem azon tévesztett politikát, miszerint ezen banknak ujnemű papirospénz kibocsátására intézett institutiója, már eredetében oly lépés volt, mely roppant financiaális áldozatokkal vásárolván azt meg, mit a kormány ezen áldozatok nélkül biztosabb sikerrel eszközölhetett volna, már eredetében annak magvát viselé, hogy a birodalmi közállomány nemcsak adósságaiból kibonyolódni nem fog, — mit különben 1817—1825. eszközölni igen könnyű volt volna, sőt ujabb meg ujabb terhek áldozatába fog bonyolódni. Azon viszonyok taglalatába sem akarok bocsátkozni, melyek a forgásban levő kamatlan bankjegyek, s a birodalom kamatos kölcsönei közt annál fogva fenforognak, mivel ez utóbbiak kötelezvényei nagy részben az elsőbbek fedezését képezik, azoknak tehát árcsökkenései az elsőbbek hypothecáját is csökkentik. És pedig két oknál fogva nem akarok ezeknek fejtegetésébe bocsátkozni. 1-ször azért, mivel meg vagyok győződve, hogy a

bankjegyek értékvalósága iránt megindult nyugtalanság Győrvárme-
gyének egyszerű felszólalásával összekötve, elég arra, hogy a fejedelem
érezze, miként ha a magánosok birtokviszonyaiba oly mélyen beszövt
finansziális institutió iránt, minő a bécsi bank, legkisebb bizalmatlan-
ság kezd a közönségben lábrakapni, ezt rögtön el kell oszlatni, külön-
ben a következesek kiszámíthatlanok. Eloszlatni pedig sem leszavazá-
sok, sem bármiként ürügyelt titkolozások által nem lehet, hanem csak
azáltal, ha a dolgok állása nyíltan, tartózkodás nélkül és sikeresen a kö-
zönség elébe terjesztetik. Hogy ezt a kormány ekként fogja fel, bizto-
sításul veszem azon körülményt, miszerint a bankigazgatás részéről ma
reggel már többekkel a követi kar közül a bank állapotáról hiteles ki-
mutatások közöltettek, melyek a 214 millió forint értékig kibocsátott
bankjegyeket fedezetteknek s azonkívül még mintegy 30 millió forint
activ értékét mutatják. Akarom hinni, hogy a kormány érezni fogja an-
nak szükségét, miszerint ezen megnyugtató kimutatást hiteles alakban
a közönséggel hivatalosan is tudatni saját érdekében mulaszthatlan kö-
telessége, mit igen nagy hiba volna azon ürügy alatt akarni elmellőzni,
hogy a bécsi bank privát vállalat, melyről a kormány felelősséggel nem
tartozik, mert a közönség igen jól ismeri azon solidaritást, melyben a bank
a kormánynyal áll, miszerint a bankjegyek kibocsátására nézve ezen inté-
zet nem egyéb, mint a birodalom finansziális kormányrendszerének egyik,
bár hibás alapu, de kiegészítő institutiója. Másik okom, miért e vi-szonyok
mélyebb taglalásába bocsátkozni nem akarok, az: mert tudom, hogy a
mennyiben a státuspapírosok börzei kelete a bank állásának fokmérőjeül
tehinthető, 1830-ban még rosszabbul állott, mint most s általában én akként
vagyok meggyőződve, hogy a bécsi bank jelenben még alapos nyugtalan-
ságot okozható veszélyben nincs, hanem veszélybe csak az által jöhetne, ha
a kormánypolitika tovább is folytatnatné, s ezáltal a státus, melynek
finansziái már rendes viszonyok közt is, folytonos deficitben vannak,
napról napra több áldozat kba sodortatné, melynek okvetlenül egy
újabb banquerot lenne kikerülhetlen következménye. Ha ezen politika
gyökeresen megváltoztatatik, akkor, nézetem szerint, a bank iránt
nyugodtak lehetünk, s azért én azon szempontokra kívánom a KK. és
RR. figyelmét intézni, melyek a közbajok veszélyének növekedését el-
háríthatják. Általában véve, akként vagyok meggyőződve, hogy miu-
tán látjuk, miképen az ausztriai finansziális viszonyok pénz- és érték-
viszonyainkra minő hatást gyakorolhatnak, nekünk a bank kimutatásá-
nak kívánásánál nem lehet megállapodnunk, mert ez csak egy részlet,
mely az egésznek következménye, hanem nekünk a magyar státuszjőve-
delmek és státusszükségek számbavételét, az ország finansziájának al-
kotmányos kezelés alá tételét, szóval önálló magyar finanszminiszteri-
umot kell kívánnunk, mert különben a rólunk nélkülünk intézkedő ide-
gen hatalom, pénzviszonyainkat végetlen zavarokba bonyolíthatja,
ha ellenben felelős finanszminiszteriumunk lesz, a királyi szék diszéről,
hazánk szükségeiről s minden jogszerű köteleességeink teljesítéséről,
okszerű gazdálkodással gondoskodhatunk, s polgártársaink pénzviszo-
nyait, minden veszélyes fluctuatiók ellen biztosságba helyezhetjük. —
A bankviszonyokról tehát csak annyit akarok szólni, miként hiszem,
hogy a nélkülözhetlen két lépésre, a szükséges lépések már is megté-

tettek, melyeknek egyike az, hogy a közönség a bank állapota iránt hivatalosan megnyugtathassék, másika pedig, hogy a bankjegyeknek ezüstpénzzel beváltására az ország minden részeiben sikeres intézkedések tétessenek, és ha ehhez a kormánypolitikának iránya okoszerűen megváltoztatik, reménylem, hogy a bizalom helyreáll, melyet helyreállítani saját zsebeink érdeke, de a dynastia érdeke is mulhatlanul megkívánja. — És azért én a bajok kutfejének taglatatára, s a mentőszerek kijelölésére intézem előadásomat.

Már midőn ez országgyűlés elején a válaszfeliratot indítványozám, kötelességemnek éreztem, hazánk állapotának taglatatába bocsátkozni, úgy saját belügyeink, mint azon viszonyok tekintetében, melyek a *pragmatica sanctio* következtében, köztünk s az ausztriai császári birodalom közt fenforognak. Kimondottam meggyőződésemet, miként hazánk alkotmányos jövője iránt mindaddig tökéletesen nyugodtak nem lehetünk, valameddig felséges királyunkat minden egyéb uralkodó viszonyaiban is alkotmányos országglási formák nem környezendik. Kimondottam meggyőződésemet, miszerint én a nemzet által várt reformok tekintetében sem érezhetem hazánkat arra nézve biztosnak, hogy irányuk alkotmányos s eredményük a nemzeti szabadságnak kedvező leend, valameddig a velünk egy fejedelmet uraló birodalom kormányrendszere az alkotmányossággal ellentétben áll. Kimondottam meggyőződésemet, hogy a köztünk s a császári birodalom szövetséges népei közt fenforgó érdektalálkozást, önállásunk, szabadságunk, jólétünk kára nélkül csak a közös alkotmányosság érzelemrokonító alapján lehet kiegyenlitni. Egy fájdalmas pillanatot veték a *bureaucraticus* kormányrendszer eredetére s kifejlődésére, emlitém: miként emelte fel hatalmának épületét, és elszámálva e kormánymechanismus következményeit, és betekintve az élet könyvébe, hol az események fatumszerű logikája revelatóját hirdeti, az uralkodó ház iránti igaz hű ragaszkodásom meleg érzetében, jóslatot mondek: hogy az leszen a Habsburgház második alapítója, ki a birodalom kormányrendszerét alkotmányos irányban reformálandja, s felséges háza trónusát hű népeinek szabadságára fektetendi le rendithetlenül. — E szavak óta híres bölcseséggel támogatott trónusok dőltek össze, s népek nyerték vissza szabadságaikat, miknek ily közel jövőjét három hónap előtt alig álmodák; mi pedig három hónapon át gördítjük fáradhatlanul *Sisyphus* követ. És az én lelkemre epesztő aggodalommal borul a mozdulhatlanság fájdalma; vérző szívvel látom, miként izzad annyi nemes erő, annyi hű tehetség egy háláadatlan munkában! mely a taposó malom kinyaihoz hasonlít. *Igenis t. rendek*, mirajtunk egy fojtó gőznek nehéz átka ül, egy sorvasztó szél fű reánk, mely idegeinket megmereviti, s lelkünk röptére zsibbasztólag hat. De ha ekkor csak azért aggódtam e felett, mivelhogy ama rendszer befolyása miatt, kifejlődésünket hazánk kipótolhatlan kárával minden mértéken túl feltartóztatva látni fájlalom; s mert látom, hogy haladásunk alkotmányos iránya biztosítva nincs, és mert látom, hogy azon *divergentia*, mely a birodalmi kormányrendszer *absolutisticus* természetete s a magyar nemzet alkotmányos iránya között három század óta fenáll, kiegyenlitve maiglan sincs, s kiegyenlitve, egyik vagy másik irány feladása nélkül nem is lehet; most már t. rendek nemcsak e

miatt aggódok, hanem aggódok a felett, hogy a bureaucraticus moz-
dulatlanság politikája a birodalmat dissolutióba sodorhatja; hazánkat
pedig, melynek önmagában, önmagával annyi teendője, melynek saját
boldogsága végett minden ereje, minden fillérjére nélkülözhetlen szük-
sége van, sorvasztó áldozatokba, végetlen bajokba bonyolíthatja. —
En a dolgokat ekképen látom, s mivel ekként látom, halaszthatlan kö-
telességemnek tartom a t. RR-et tisztelettel felkérni, hogy figyelme-
ket ezen állapotra s az e miatt hazánkat fenyegető bajok megelőzésére ki-
terjeszteni méltóztassanak. Nekünk, t. RR., kiket a nemzet azzal bizott
meg, hogy jelene felett őrkdjünk, s jövődjét biztosítsuk, nekünk
nem szabad szembehunyva várni, míg hazánkat a bajok özöne elborítja;
megelőzni a bajt, ez hivatásunk, s én akként vagyok meggyőződve, hogy
ha ezt elmulasztanók, isten, világ s önlelkismeretünk előtt felelősekké
válnánk mindazon szerencsétlenségért, mely az elmulasztásból követ-
kezendik. Ha egyszer a politika fonáksága miatt a békes kiegyenlítés-
nek, a fatum megkérlelésének ideje lejárt, s a koczka visszavehetlenül
elvetetett, ha ennek megelőzésére a nemzet képviselőinek szabadon
emelt loyális szavát mérlegbe vetni elmulasztottuk; ha odáig engedték
e bonyodalmakat vitetni, hogy csak áldozatok közt lehessen választá-
nunk, melyeknek végét csak isten láthatja be; akkor a bánat késő le-
szén, a tétlenül elfecsérlett perczet a mindenható sem adhatja vissza.
— En legalább e késő bánatnak, ha mint hazafi következeéseiben osz-
tozni kénytelen leszek is, mint követ, felelősségében osztozni nem aka-
rok. Méltóztassanak a t. RR. a francia háborúk idejére visszaemlé-
kezni; mi közünk volt nekünk magyaroknak a francia nemzet belü-
gyeivel? Országgyűlésünk együtt volt 1790-ben, de figyelmét az inter-
nationalis politikára ki nem terjeszté, s mi volt a következés? az, hogy
a nélkülünk, de rovásunkra elkövetett hibának átka 25 nehéz év tö-
mérdek áldozatával sulyosodott szegény hazánkra; a nemzet vére pa-
takokban omlott, értéke, vagyona örvénybe hanyatott, s e tömérdek ál-
dozat között látták apáink hazánk földén a távol-nyugotnak diadalmas
fegyvereit, e várost magát, törvényhozásunk szokott székhelyét agyózó
hatalmában, a monarchiát bomlásnak indulva, büszke triumphátor ke-
gyelmének fonalán függeni, és láttak siralmas financiaális zavarokat,
melyek a birodalommal szoros kapcsolatunknál fogva két státusban-
querot irtózatossá csapásaival nehezdedek szegény ártatlan hazánkra. És
e tömérdek szerencsétlenségben még csak azon vigasztalás is meg volt
tőlünk tagadva, hogy mondhatnók, miként a fenyegető vész elhárítá-
sára tettünk a mit lehetett, midőn még ideje volt. Istén ne adja, hogy
ez országgyűlésre is ily ítéletet mondjon egykoron a história. Istén ne
adja, hogy lelkünkre nehézkedjék a bánatos gondolat, miként láttuk
közeledni a vészt királyunk trónja, láttuk közeledni hazánk felé, és nem
léptünk fel férfias határozottsággal azt elhárítani, mindenesetre pedig
emlékezetünket a kötelességmulasztás vádjától megmenteni. En hát
arra szólítom fel a t. RRt, emeljük fel politikánkat a körülmények szin-
vonálára, merítsünk erőt a dynastia iránti hűség érzetéből, merítsünk
erőt a rajtunk fekvő felelősség s polgári kötelességünk érzetéből, nagy
körülményekhez illő, nagyszerű határozottságra. Ezen körülményeket,
miként a monarchián belül és a külföldön vannak, rajzolni nem aka-

rom, mert közönségesen tudvák, de kimondom erős meggyőződésemet, miként a birodalombeli nyugalom bomladozásának s ebből eredhető minden balkövetkezéseknek valódi kútfeje a kormányrendszerben fekszik. Természet elleni politikai rendszerek is soká tarthatják fen magukat, mert a népek türelme s a kétségbeesés közt hosszú ut fekszik, de vannak politikai rendszerek, melyek az által, hogy soká tartottak, erőben nem nyertek, hanem vesztek, s végre elkövetkezik a perc, midőn azokat tovább tartogatni akarni veszélyes volna, mert hosszú életük megérett arra, hogy meghalhassanak. Halálban pedig osztolni lehet, de azt kikerülni nem. Tudom én, hogy elvénhedt rendszernek mint elvénhedett embernek, nehéz megválni egy hosszú élet eszméjétől, tudom, hogy fáj darabról darabra összedőlni látni, mit egy hosszú élet építgetett; de midőn az alap hibás, a dőlés fátuma kikerülhetlen; és mielőttünk, kikre a gondviselés egy nemzet sorsát bízta, halandó ember gyarlóságai befolyást nem gyakorolhatnak. A nép örök, és öröknek kívánjuk a nép hazáját, „s öröknek ama dynastia fényét, melyet uralkodónknak ismerünk“. A mult kor emberei egy-két nap után sirba szállanak, de a Habsburgház nagy reményű ivadékára, Ferencz József főherczegre, ki első fellépésekor e nemzet szeretetét magáévé tette, egy fényes trónus öröksége vár, mely erejét a szabadságból meríti, ősi fényében megőrizni a mostani mechanismussal bajosan lehet, s én félek, hogy, ha a nemzetek loyalis nyilatkozványai közbe nem jőnek, ama politika az istenben boldogult szentszövetség egy újabb kiadásában keresend még tengődést, pedig a szentszövetség első kiadásakor is nem ez mentette meg a trónokat, hanem a népek lelkesedése, egy oly lelkesedés, melynek alapja szabadságigéret volt. Dynastia iránt, mely népeinek szabadságára támaszkodik, keletkezni fog mindig lelkesedés, mert szívből hű csak szabad ember lehet, de burocratiák iránt lelkesedés nem keletkezhetik. Életet és vért adhatnak a népek szeretett dynastiájukért, de egy nyomasztó kormányrendszer-politikaért egy verébfiúnak sem lesz kedve soha meghalni. Igenis t. RR., erős meggyőződése, hogy dynastiánk jövődjé, a birodalom különféle népeinek egy szívben lélekben egyesüléséhez van csatolva, — ezen egyesülést nemzetiségeik respectálása mellett csak az alkotmányosság érzelmrokonító forrasztéka teremtheti meg. Bureau és bayonnett nyomoru kapocs. Én hát indítványomban, melyet tenni akarok, dynastiai szempontból indulok ki, és istennek hála, hogy ezen szempont hazánk érdekében kapcsolatban van.

Ki gondolhatna borzadás nélkül az eszmére, hogy e nép áldozatokba bonyolítottatik, szellemi és anyagi kárpótlás nélkül? ha mi ez országgyűlésről szétoszlának, a nélkül, hogy megvinnók a népnek, mit e törvényhozástól annyi joggal s oly méltán vár. Ki merné magára vállalni a felelősséget? Ki merné magára vállalni a jóállást, hogy a lelkesedés és áldozatkészség, melylyel e hűz falait megrengethetjük, az életben is viszhangra talál? A t. RR. érezni fogják a körülmények súlyát, azért e viszonyokat tovább nem fejtegetem, hanem egyszerűen általmegyek indítványomra, melyet ajkaimra, a dynastia iránti hű ragaszkodás, hazánk s a nép iránti tartozás s felelősségem érzete ad. De mielőtt azt előterjeszteném, még csak azon egyet jegyzem meg, hogy indítványomban

az országgyűlés némely teendőit elszámolándván, sérelmeket, mint minők a részek kérdése, a vallásügyi viszonyok és különösen az oly fontos horvát ügy, — azért nem említek, mert oly alapkvánatoknak fogok előterjeszteni, melyek, ha, a mint joggal hiszem, — teljesednek, egyszersmind ezen sérelmek orvoslásának biztosítékát is magokban foglalják. Indítványommal tehát ezen nagyfontosságú kérdéseket is, és különösen a horvát kérdést, melyet ez országgyűlésen megoldatlanul hagyni nem szabad, a biztos megoldás fokára akarom felemelni, változhatlanul el levén határozva, hogy a megoldás ez uton, melyen egyszersmind a multak sebeinek keserű felszaggatása is elmellőzhető, nem sikerülne, legyen bár a multak sebeinek felszaggatásával, a horvát kérdést, lelkem egész rokonszenvével minden részleteiben felkarolni legsürgetőbb kötelességeink közé számítom, s hiszem, a t. RR. is hasonlóan vannak iránta lelkesítve. És most minden további motivatio nélkül felírást indítványozok Ő Felségéhez, melynek tartalma következő:

(Olvassa az I. szám alatti felírási javaslatot.)

Ezekből áll alázatos indítványom, méltóztassanak a t. RR. tanácsot kérni a körülményektől, hivatásuktól s felelősségüktől és határozzanak e haza sorsa felett.“

Az indítvány egy szó ellenmondás nélkül általános lelkesüléssel fogadtatott el, s a jegyző megbízott, hogy a felírási javaslat szerkesztését mielőbb elkészítse.

Az ugyanezen napon tartott újabb kerületi ülésben a felírási javaslat egy szó változtatás nélkül elfogadtatott; s másnap az országos ülésben is hasonló lelkesedéssel keresztülment.

II.

Nyilatkozata a követi karnak küldőihez. 1848. márcz. 14.

Az események rohanva következő jelenetei között a követi kar, érezve, hogy hivatásának teljes mértékben csak úgy felelhet meg, ha a nemzet osztatlan bizalma fogja kísérni, kötelességének ismeri nyíltan és leplezetlenül kiállani a közvélemény bíráló székének elébe; hogy ennek utbaigazításától erőt nyerhessen.

Olaszthon fényes egén a szabadság napja felderült. Február 27-én Franciaországban a juliusi trón, mivel a szabadságtól elvált, leomlott. Németország vidékein a fejedelmek alkotmányos institutiókkal ajándékozáék, és illetőleg gazdagíták népeiket. Mindenütt a népek, szinte úgy mint uralkodók sziveiben a szabadság és alkotmány ütötte fel diadalmas zászlóját; csak az ausztriai birodalom kapcsolatában élő nemzetektől látszék megtagadva azon vágyak valóításának reménye, melyeknek igazsága és méltányossága az emberiség törvényszerűségénél

fogva minden gondolkozó előtt régen kétségtelenné vált; nem azért, mintha hódoló határtalan hűséggel szeretett fejedelmünk, népeinek bármely igazságos kíváнатit teljesíteni bármikor vonakodott volna: hanem azon oknál fogva, mivel egy, százados mozdulatlanságban megkövesedett burocratia felfogta a népek szózatát, és akadályozá a fejedelmet, megérteni az időnek mellőzhetlen szükségait.

A dolgok ily aggodalomteljes helyzetében, a követi kar akként fogta fel hivatását, hogy Magyarország alkotmányos rendeit megilleti azon okok felett férfias nyíltsággal szót emelni, melyeknek a helyzet nehézségei tulajdoníthatók, és azon mód felett, melynek időkori használásával a különben bekövetkező baleseményeket elhárítani sikerülhet.

A követi kar nem merengett tulságos reményekben e fel-szólamlás sikere iránt, és nem is leplezte el lehető balkövetke-zéseit egy oly kormány irányában, mely százados önkényhez szokott, de hallgatni kötelességmulasztásnak tartotta, kötelességmulasztásnak a trón, a nemzet és a birodalomban közös kapcsolattal egyesült népek irányában; kötelességmulasztásnak azért, mert a birodalom népei között, egyedül a magyar nemzet birt alkotmányos nyilvánossággal.

Igy létesült azon felirási javaslat, melyet a KK. és RR. táblája a folyó márcziushó 3-kán az országgyűlési teendők tárgyában egyes akarattal megállapított, és márczius 4-kén a főrendi táblához átküldött.

Márczius 13-kán Bécs falai közt polgárvér folyt a szabadságért. A százados burocratia halomra dőlt. — Metternich herczeg rendíthetlenné látszó minisztersége megszűnt, Apponyi gróf kanczellár leköszönt. A fejedelem megadta a szabad sajtót és alkotmányt. A polgári őrsereg felállíttatott.

Ezen eseményekről márczius 14-én értesülvén a követi tábla, haladéktalan lépéseket látott szükségesnek; elhatározta tehát:

1-ör. Küldöttség által megkérni a nádort közremunkálásaért, hogy az általküldött felirást a főrendi táblánál hová-hamarabb tanácskozás alá vésesse, és miután nem oly időket élünk, melyekben kifejezések felett hosszú vitatásokat kár nélkül folytatni lehetne, odamunkálni igyekezzék, miszerint azt a főrendi tábla, ha különben lényegére nézve egyetért, változtatlanul fogadja el.

2-or. A szomszéd szabad sajtó mellett, hazánkban korlátolt sajtó meg állhat, semmi nem szenved tehát kevésbé halasztást: mint az országnak a szabad sajtó iránti soha el nem

idegenített és el nem idegenithető jogát helyreállítani; ennek következtében meghagyatott a sajtótörvény kidolgozásával megbízott választmánynak, hogy azon előmunkálatok nyomán is, melyek a mult országgyűlési irományok között feltalálhatók, a legrövidebb idő alatt járjon el.

3-or. A bizonytalan jövődő előgondoskodást igényel, és ezért választmány küldetett ki, törvényjavaslat készítésére, mely által a belnyugalom és béke, az élet és vagyon biztosítása a honpolgárok védpaizsa alá állittassék, és e célból a nemzeti őrsereg életbe lépjen.

Ezen határozatok közül, az elsőnek következtében a nádor megkéretvén, ugyanazon napon délután 3 órakor a főrendi táblánál ülést tartott, és ez ülésben a felírásnak változatlanul leendő elfogadását önmaga indítványozta, melyet a főrendi tábla is egyhangulag elfogadván, a nádor biztosította a főrendeket, hogy az országgyűlés eredményes befejezése és alkotmányunk kifejtése tekintetében, személyes és hivatalos befo-lyását szilárd elhatározással fogja használni.

A főrendi tábla megállapodásának hire a Rendek táblájához meghozatván, elhatároztatott, és a főrendi' tábla által is elfogadtatott, hogy a felírás egy országos küldöttség által nyujtassék be ő felségének, és ezen küldöttség vezére a nádor legyen. A küldöttség Bécsbe holnap utazand.

Márcz. 14-én a Karok és Rendek táblája, minden közterheknek anemesség által is közösen és aránylag leendő viselését elhatározta.

Elhatározta továbbá azt is, hogy minden urbéri viszonyok mindenütt az egész hazában egyszerre leendő megszüntetése iránt törvény akként alkottassék, hogy a magánbirtokosok kármentesítésének köteleességét a közállomány vállalja el.

Eddig a történtek.

Ezeknek folytatában a követi kar meggyőződését jelenté ki: hogy alkotmányunk szilárdítására, kiterjesztésére, alakítására czélt érni, alkotmányos uton, teljes reménye van, ha a nemzet bizodalmatól törekvéseiben támogatva lesz. Továbbá:

Kijelenté, hogy feladataul kevesebbet nem ismer el, mint az alkotmánynak létesítését minden következményeiben.

Kijelenté, hogy a haza polgári érdekeinek kiegyenlítését eszközölni fő köteleességének tartja.

Kijelenté azon meggyőződését, miszerint az elágazó érdekek egybeolvasztására és a honpolgároknak jogban, érdekekben, kötelességben és hazaszeretetben egy nemzetté összeforrasztására az eddigieknél hatályosabb lépések kívántatnak.

Végre felelősségének súlyát egész mértékben érezve, kijelenté, hogy az óriási léptekkel haladó körülmények között hivatásának teljesen csak úgy felelhet meg, ha már jelen állásában is magát nem külön osztályok, hanem az összes nemzet képviselőjének tekintheti, és kötelességeinek körét is e mértékhez illesztheti.

A követi kar tagjai állásuk szilárdítására azon bizodalom megerősítését kéri, melylyel az országgyűlési pályára elküldettek. Pozsony, 1848-ki márcziushó 14.

III.

A KK. és RR. határozata az országgyűlési teendők iránti felirati javaslat némely kifejezéseinek értelmezése iránt. 1848. márcz. 15.

A KK. és RR. kijelentik: hogy azon felirási javaslatukban, melyet az országgyűlési teendők iránt a mélt. fő-RR-hez általküldöttek, a szellemi kifejlődés ápolása szükségének megemlítése által a népnevelést. vallási jogok viszonyosságát, az esküdt-székek létesítését és a sajtószabadságot, ugyszint a nemzeti erőnek egyesítése szempontjából az Erdélylyeli egyesület is nevezet szerint értetni kívánják: továbbá, hogy ott, hol a képviseleti rendszernek alkotmányos iránybani fejlődését, határozott kívánataik sorába helyezik, ezen általános kifejezés alatt nevezet szerint az országgyűléseknek Pesten évenként leendő tartása szükségét is czélozták kifejezni; miután évenkénti országgyűlések tartása a kormány felelősségével válhatlan kapcsolatban áll.

IV.

A pesti tizenkét pont.

Mit kíván a magyar nemzet?

Legyen béke, szabadság és egyetértés.

- 1) Kívánjuk a sajtó szabadságát, censura eltörlését.
- 2) Felelős miniszteriumot Budapesten.
- 3) Évenkénti országgyűlést Pesten.
- 4) Törvényelőtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben.
- 5) Nemzeti őrsereg.
- 6) Közös teherviselés.

- 7) Urbéri viszonyok megszüntetése.
 - 8) Esküdtszék, képviselet, egyenlőség alapján.
 - 9) Nemzeti bank.
 - 10) A katonaság esküdjék meg az alkotmányra; magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, s a külföldieket vigyék el tőlünk.
 - 11) A politikai statusfoglyok szabadon bocsáttassanak.
 - 12) Unio (Erdélylyel).
- Végül: Egyenlőség, szabadság, testvériség!

V.

**A pesti rendfentartási bizottmány értesítőnye a főváros lakosaihoz.
1848. márcz. 15.**

Pestváros közönsége nevében alólirottak szerencsések hivatalosan értesíteni a magyar nemzetet, hogy a mi más országokban polgárvérbe került, — a reformot — Budapesten 24 óra alatt békes és törvényes uton kivivta a törvényes egyetértés. A városi tanács ugyanis a választó-polgársággal értesülven arról, mikép a város polgárai és lakosai vele együtt akarnak értekezni az idők komoly fejleményei felett, a tanácskozási termek századokon át zárva volt ajtait 1848-ik évi márcz. 15-én délután 3 órakor a népnek megnyitá s miután megértette annak törvényes kívánatait, azokat mint nagyobbbrészt már eddigelé is kebelében ápolt hazafiui ohajtásokat, egy szívvvel, egy akarattal elfogadta, magáévá tévé, sőt azon tizenkét pontot, melyeket nagyrészbzen a nemzet 1790-ik év óta törvényhozás utján is annyiszor sürgetett, ezen közgyűlésben az országgyűléshez intézendő kérelmezésként aláírta.

(A nemzet óhajtásainak említett pontjai a IV. szám alatt közölvék.)

Következtek a közgyűlés határozatai, miszerint a) Pestváros iménti közkívánatait egy választmány haladéktalanul személyesen terjeszsze elő az ország rendleinek, ő felségét pedig hódolva szeretett koronás királyunkat kérje meg, hogy ezen országgyűlést minél előbb Pestre tegye át. b) A közgyűlés alólirott választmányt bizta meg, hogy a rendfentartásáról czél-szerűen intézkedve határozatait foganatosítsa.

Melyeknek teljesítéséül alólirott választmány, kiküldetéséhez képest

a) Tüstént átment Budára a nagyméltóságu magyar királyi helytartótanácshoz, s ugyanott azon kormányzéki határozatot nyerte, mely szerint a censura nyomban megszüntettetett, a sajtó annyi százados bilincsei alól felszabadult, s addig is, míg sajtótörvények hozatandnak, a sajtókihágások felett a nemzet bizodalmát bíró s a nagyméltóságu helytartótanács által a hozandó törvényig ideiglenesen kinevezendő egyének fognak itélni a fenálló törvények szerint. Ime e lapok is tanusítják a határozat fogamatát.

b) Kieszközlötetett, hogy a sor-katonaság nem fog a rend fentartásába elegyedni, melynek biztosításul alólirt választmány intézkedett, hogy a pesti polgári őrsereg eddigi száma jelenleg 1500-zal szaporíttassék s mint nemzeti őrsereg nemzeti színekkel ékesíttessék.

c) Kieszközlötte, hogy Stancsics Mihály hazánkfia, ki azért, mert szabadon írt, mint statusfogoly Budán le volt tartóztatva, bírói ítéletig nyomban szabadon bocsáttatott, s a nép kíséretében családjának adatott vissza.

Ily békes és törvényes uton minden vérontás és csendzavar nélkül kivivott nagyszerű reform-diadal megünnepléseül holnap Budapest ki leszén világítva, s inntul Pestváros, mint a haza szíve törvényházának tornyán nemzeti színű zászló lobogand.

Budapest a törvény és béke korlátait nem sérté meg, s miután a rend fentartása hazafiui érzelmű lakosainak kezébe tétetett, reméli: hogy az egész haza ebben is követni fogja példáját.

Kelt Pesten, 1848-ik évi márczius 15-én. Rottenbiller Lipót s. k. választmányi elnök, Klauzál Gábor s. k., Nyáry Pál s. k., Egressy Samu s. k., Irinyi József s. k., Staffenberger István s. k., Molnár György s. k., Irinyi Dániel s. k., Vasvári Pál s. k., Petőfi Sándor s. k., Tóth Gáspár s. k., Gyurkovics Máté s. k., Kacs Kovics Lajos s. k.

VI.

A pesti rendfentartási bizottmány határozatai. 1848. márcz. 15.

Hazafiak! Pestváros közönsége alólirt napon a hozott s más hirdetményben közzéteendő határozatok végrehajtására s a rend fentartására az alólirt bizottmányt közértelemmel választván, ez ugyancsak mai napon összeülvén következőket határozott:

1) A létező polgári őrsereg jelenleg 1500 taggal fog szaporíttatni. E végett:

2) Minden becsületes ember magát mátol kezdve a város-házán a bizottmány előtt jelentheti s ennek bírálata után fegyvert és ismertető jelt ingyen fog kapni.

3) A most létező polgári őrsereg is ugyanazon ismertető jelt veszi fel, mely lesz egy nemzeti szalag a bal karon s nemzeti színű rózsza a fővegen.

4) Az ujonnan felveendő polgárőr a létező osztályok bármelyikébe állhat be.

5) A bizottmány, ha szükségét látandja, ezen nemzetőrséget még szaporítandja.

6) A bizottmány teljes bizalommal várja minden becsületes hazafitól, hogy a személy- és vagyonbátorságot nem fogja megsérteni, sem a közbékét és rendet megháborítani.

7) A bizottmány minden becsületes hazafitól megvárja, hogy ennek és az őrsereg minden egyes tagjai intéseit szívesen követni és teljesíteni fogja.

Polgártársak! jelszavaink: éljen a király! alkotmányos reform, szabadság, egyenlőség, béke és rend!

Kelt Pesten, 1848-ki márcziushó 15-én. A bizottmány elnöke és többi tagjai: Rottenbiller Lipót s. k. választmányi elnök, Klauzál Gábor s. k., Nyáry Pál s. k., Egressy Samu s. k., Irinyi József s. k., Staffenberger István s. k., Molnár György s. k., Vasvári Pál s. k., Petőfi Sándor s. k., Gyurkovics Máté s. k., Kacs Kovics Lajos s. k.

Jegyzet. A „Pesti Hirlap“ következőleg írja le a márczius 15-ki eseményeket:

Pest márczius 16-án. — A tegnapi nap históriai nyomokat hagyott maga után. Mi kezdetben csak demonstráció színét viselé, később erkölcsi, békes forradalomná alakult. Az események hire, melyek Francia- és Németországban keresztül a szomszéd Bécsig törtek, s melyek ugyanazon egy eszme láncszemeit képezik, nálunk is azon ösztönszerű sejtelmet idézték föl, miszerint a törvényhozásnak társadalmi uton is egy lökést adni, s e célból egyesülni kell. Az egyesülési eszme az ifjui kebel melegágyában fogamzott meg legelőbb. Ivek indítottak meg, egy a jövő vasárnap tartandó ifjusági reformlakomára. Az ellenzéki körben kitűzettek az egyesülés és petitio pontjai. Ezeknek tárgyalása végett márczius 12-én ugyanott népgyűlés volt hirdetve. A folyamodvány szerkezete Irinyi József által feltéve így hangzott: „Egész Európa mozog. Az idő fél századdal előbbre rugott. Egy gondolat rezgi át egész Európát: hogy a létező állapot tovább nem maradhat. Nincs többé idő hosszas tanácskozásra, avagy épen halogatásra.

Az eszmék meg vannak érve, az élet szüksége követeli azokat. Magyarország pillanatai drágák. Mi máskor csak hosszú időszak alatt fejlődhetett ki, most rövid uton, s haladék nélkül törvénybe foglalandó. A monarchiát fenyegető veszély elhárítására a fegyver nem elégséges; e célra nálunk az alkotmányosság bővebb kifejtése s a *pragmatica sanctio* által velünk kapcsolatban levő népeknél annak behozatala az egyedüli eszköz. A nemzet nem elégszik meg többé egyes engedményekkel, nem várhat a fejlődés eddigi lassu menetelére. Egész alkotmányunkat kívánjuk ezuttal tisztába hozatni stb.“ Következnek a 12 pontok (*lásd a IV. szám alatt*). „Mi úgy vagyunk meggyőződve, — így végződik a szerkezet — hogy ezekben az alkotmányosság, a haza és dynastia minden barátainak kívánságát fejezzük ki. Mi ezekért mindent készek vagyunk áldozni. Kérjük önöket, hogy ezen pontokat hazánk jólléte és dicsősége végett még ez országgyűlés alatt kieszközölni méltóztassanak.“ E szerkezet ellen tétettek némely kifogások. Sokan nem tarták azt még most körülményeinkhez alkalmazottnak. — Márczius 14-én pedig ugyanazon kör közgyűlésében azon indítvány nyert többséget, miszerint: a petitio ne mindjárt, hanem az országos ellenzéki választmány által organisálandó agitatio útján kezdessék meg.

Azonban még azon nap esti 9 óra tájban megérkezett a bécsi események hire. Ez felvillanyozta a kedélyeket. — Az ifjuság zugolódni kezdte. „Ismét a formák életölő korlátai közé szorítanak bennünket“, mondák egyértelműleg. „Az alkalmat elszalasztandjuk ismét.“ — Ilyes és hasonló aggodalmak szülték a multnapi, demonstratióra számított meneteket, melyeket mult számunkban röviden említünk. — A tömeg mentében nőttön nőtt, mint szokott a folyam. Ereje nőttével érezni kezdé, miként legelső teendője, felszabadítani a lelánczolt Tytánt — a gondolatot. Így született márczius 15-én délelőtt 11¹/₂ órakor a magyar sajtónak törvényes tiszta, censura által meg nem fertőztetett ágyából az első ikerszülött. Egyik a kívánatoknak tegnapi mellékletünkben is közlött 12 pontja, mely így hangzik: (*lásd a IV. szám alatt*).

Az ikertestvér mellett méltólag állott Petőfi Sándor következő lelkes költeménye:

Nemzeti dal.

Talpra, magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés, válaszszatok! —
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolgaföldön nem nyughatnak.

A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongyélete,
Mint a haza becsülete.

A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Fényesebb a láncznál a kard,
Jobban ékesíti a kart,
És mi mégis lánczot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy h'réhez,
Mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Hol sirjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Petőfi Sándor.

Az ezernél számosabb nép felemelt ujakkal ismétlé az esküt. — Irinyi József mutatá be szabad ég alatt az első szülötteket. S a hulló esőben égből látszott reájok szállani a keresztelés vize. Az előbb említetten kívül szólottak még a néphez: Petőfi, Jókay Mór (az ifjusági menet vezetői), Bulyovszky Gyula és mások, kiket vagy nem ismertünk, vagy állásunk szerinti lekötöttségünk miatt nem hallhatánk. A beszédek, valamint az egész csoportozatot míveltég szelleme lengé át. Még sétatobok is gyéren valának láthatók.

Délután három óra tájban ismét nevezetes dolgok történtek. A városháznál, a tanács és választó-polgárság jelenlétében, nyilvános közgyűlés tartatván, a kinyomatott pontoknak folyamodványkénti aláírása Szepessy Ferencz polgármester által megkezdetett, s egyszersmind a rend fentartására a tanácsból, választott polgárságból és lakosokból következő 14-tagu állandó bizottmány neveztetett: Rottenbiller Lipót, alpolgármester; Kacskovics Lajos, főjegyző; Staffenberger István, szószóló; Molnár György, szószóló-segéd; Nyáry Pál, Klauzál Gábor, Tóth Gáspár, Gyurkovics Máté, Irinyi József, Petőfi Sándor, Vasvári Pál, Irányi Dániel, Hengel Alajos, Egressy Samu. Az összes nép, mely a beférteken kívül a városház terét is elfoglalá, mintegy 10 — 15,000-re tehető. A 4 $\frac{1}{2}$ óraker eloszlott gyűlés kinyilatkoztatván, hogy még ezen országgyűlésnek Pestre leendő áttételét szorgalmazni fogja a királynál és nádornál, küldöttséget nevezett a helytartótanács ideiglenes s a központi könyvvizsgáló collegium rendes elnökéhez: Stancsics Mihálynak, a gondolat szabadság mártírjának kibocsátatását, a censurának hivatalosan is eltörlését s aziránt ígéretet kívánni, hogy a katonaság nem fog a rend fentartásába avatkozni. Az egész nap sűrűn hulló eső daczára elláthatlan néptömeg kísérte a küldöttséget, megbízatásának, ha szükség, nyomatékot szerzendő, s a helytartótanácsi épület minden zugát elfoglalá. A helytartótanács ideiglenes elnöke, végre, rövid tanácskozás után, Nyáry Pál bizottmányi taggal megjelenvén az ablakban, kimondatott, hogy a censura e pillanattól (5 $\frac{1}{2}$ óraker) hivatalosan is meg van szüntetve, s addig is, míg torló rendszer melletti sajtótörvények hozatnának, a metaláni kihágásoknak a fenálló törvények szerinti megtorlására ideiglenes bíróság fog felállítatni. A katonaság csak akkor fog alkalmaztatni, ha Pestváros hatósága kívánná. — Stancsics Mihály iránt végre odanyilatkozott a helytartótanács, hogy ő ugyan katonai őrizet alatt van, mindazáltal saját felelősségére kiküldött tagjai: gr. Almássy Móricz és gr. Török Bálint által, St. M. azonnali kiadására rendelést tőn. Hat óra után a Pestről átment s helyben összegyűlekezett temérdek nép örmívalgási közben megnyíltak a börtön ajtai, s a kiszabadított foglyot szabad polgártársai sok helyen kivilágított ablakoknál fáklyasorok közt hozták vissza Pestre. — A nép kívánságára a sajtószabadság megünneplése végett a helytartótanácsi épületet is ki kelle világítani. — A 7 órától 10 $\frac{1}{2}$ -ig együtt volt bizottmány további határozatait ma már következő két (censurátlan) falragasztványokról olvassa a nép:

Az egyik ez: (*Lásd az V. sz. a.*)

A másik így hangzik: (*Lásd a VI. sz. a.*)

Esti 7 óraker színház, — jelen esetben nem csupa időtöltés többé, hanem a nemzeti lelkesedés szentegyháza. A játékrend megváltoztatva, teljes kivilágítás mellett „Bánk bán.” A nemzeti intézet tagjai úgy jelennek meg mint nemzet polgárai, mindnyájan nemzeti színű kokárdákkal. A darab egy pár jelenet után félbeszakasztatik, a sajtószabadság kivívásából és Stancsics kiszabadításából megérkezett nép betolul, minden padok megtelnek a fuladásig nyomott népnek páholytulajdonosok nyújtanak le kezét s emelik fel magokhoz. Minden szem a színpadra van irányozva, várva, mikor fog megjelenni a kiszabadított fogoly. Ő azonban nem jött, mert

a tudósítás szerint, beteg, levert állapotban van. Egressy Gábor polgártársunk végre kérdést tén: kívánják-e a darabot folytattatni, vagy e helyett Petőfi költeményének elszavalását s népdalok énekeltetését s Hunyadi László jelesb áriáit akarják hallani. Közfelkiáltás kíséré az utóbbi indítványt. És hallottuk az „Esküt“ Egressy Gábortól, ezerek ajkáról viszhangozva, — hallottuk énekelve, hallottuk a Szózatot, Hymnust és Füredy népdalait. — Színház után a látogatottabb étkező helyek tömve voltak. A figyelmes szemlélő pedig, ki e nap eseményeit látta, meggyőződhetett, miként e nép meg van érve a szabadabb institutiókra, hogy e fiatalabb nemzedék megérdemli, hogy azon szebb jövő örököse legyen, melynek kivívásában oly elvitázhatlan dicső részt vőn.

VII.

István nádor, gróf Batthyány Lajoshoz 1848. márcz. 17.

Kedves gróf Batthyány! Ezennel tudósítom önt, hogy ő felsége meg levén győződve, miként a fenforgó körülmények sürgetőleg megkívánják, hogy azon felelős magyar miniszterium, melynek alakításában ő felsége mai napon kelt k. k. leirata által megegyezett, haladéktalanul összeszerkesztessék és activitásba lépjen, engem felhatalmazni méltóztatott, hogy önt a törvények értelmében a független magyar miniszterium elnökévé kinevezvén, ön minisztértársait belátása szerint akként és oly számban tegye legfelsőbb k. megerősítés végett javaslatba, a mint azt a miniszterium feladatához a minisztértársai törvények utján meghatározandó hatásköréhez és saját felelősségéhez képest szükségesnek itéli. Egyébiránt legnagyobb hajlandósággal maradok Méltóságodnak legszivesebb jóakarója István m. k. nádor.

VIII.

Ministerelnöki körlevél a törvényhatóságok elnökeihez. 1848. márcz. 17.

Tisztelt törvényhatósági elnök ur! Az események rendkívüli gyorsasága miatt, még talán szét nem küldetett k. k. körlevél hiányában, a mellékelve olvasható nádor főherczegi kinevező iratra hivatkozva: első és haladéktalan kötelességemnek tartom a törvényhatóságok fejeit, elnökeit, és így önt is, uram, ő felsége nevében s a polgári hűség kötelességeire hivatalosan felhívni és megbizni, hogy a közbéke és nyugalom fenntartására

minden tekintélyöket, hatásukat, alárendelteiket erélyesen felhasználni, s az erőszakos és ingerlő eljárásokon kívül minden segédmódokat igénybe venni, — a csend és népkedély bujto gatóira és a most még fenálló viszonyok netáni tapodóira nézve pedig a törvények rendeletét szigorun alkalmazni siessenek; nehogy miniszterium és országgyűlés, mint az átalakulás és törvényesség organumai, a nagy és nehéz munka megoldásában kicsapongások vagy idő előtti követelések által akadályoztasanak; s a nemzet boldogsága, mielőtt alkotmányos tökélyét elérné, zavartassék. És míg egyfelől, törvényes köreiket és hatalmukat a státuspolgárok irányában igénybe veendik, hazafiuilag törekedjenek másfelől a nemzetben a bizodalom lelkét és nyugtató érzelmeit a nemzetszerető királyi felség s nádor főherczeg, mint szinte a törvényesség organumai iránt is, gerjeszteni és öregbiteni, szóval: polgári és hivatalos erélylyel eszközölni azt, hogy a hon, magához méltólag s boldogságát elősegítőleg érezze át a nemzeti szabadság első örömeit. És mindennek pontos és hűséges teljesültét annál biztosabban várom és remélem, minthogy valamint én a kormányzat eredményeiről felelősséget vállaltam, úgy a törvényhatóságok elnökeit felelősekké teszem mindazon nem remélendő botrányok és zavarokra nézve, melyek az általában nem várt hanyagságból vagy egykedvűségből származnának. Pozsony, márczius 17-én 1848. Hazafiui üdvözlettel s teljes bizalommal tisztelt törvényhatósági elnök urnak kötelezettje gr. Batthyány Lajos s. k. nemzeti miniszterelnök.

IX.

A nádor jelentése azon küldöttség eljárásáról, melyet az ország rendei az országgyűlési teendők iránti felírásnak ő felsége elé juttatására megbíztak. 1848. márcz. 19.

Jelentést kívánok tenni azon küldöttség előjárásáról, melyet az országos rendek megbíztak, hogy az országgyűlési teendők iránt kelt alázatos felíratot, ő felségének legmagasabb színe elibe terjessze.

A küldöttség folyó hó 15-én Bécsben egybegyűlvén, másnap déltájban ő felségénél a királynál udvarolt s ez alkalommal én az említett felíratot mint az országos küldöttségnek vezére, ő felségének átnyújtottam, a következő szavak kíséretében:

„Felséges császár és apostoli király! Legkegyelmesebb

urunk! Magyarország karai és rendei azokra nézve, -- miket a legujabb időkben kifejlett eseménynek következtében, felséged iránti hűségök, az összes birodalom iránti törvényes viszonyaik s a haza iránti kötelességök igényel a nemzet közkivá-natait azon alázatos felírásba foglalták, melyet kiküldetésünk-nél fogva felségednek ezennel mély tisztelettel bemutatunk.

E kívánatok a nemzet alkotmányos életének, szellemi és anyagi javának, a korigényei s a körülmények sürgős volta ál-tal szükségelt kifejtését tárgyzaván, — ezáltal a szellemi erők s anyagi tehetség azon lelkesült öszhangzásának élénkítésére vannak irányozva, melyben felséged a jövőndő minden esemé-nyei között királyi székének rendithetlen támaszát találandja fel: és ekképen ujabb bizonyosságai azon tántorithatlan hűség-nek, melylyel a magyar nemzetet, a hódolatnak őseitől öröklött érzete, felségedhez elválaszthatlanul csatolja.

Tökéletes bizalommal teszi le a nemzet általunk hű kivá-natait felséged atyai kezébe, teljesen meg levéngyöződve, hogy felséged bizodalmat tanusítand a nemzet iránt, mely valamint eddig törvényes fejedelmei hatalmának és dicsőségének minden-kor legszilárdabb oszlopa volt, úgy a jövőndő idők viszontagságai között is felséged iránt mindig azon változhatlan hűség és sze-retet érzetétől lesz lelkesítve, melylyel alkotmányos szabadsá-gáért és honáért hevülni soha meg nem szűnik.

S legyen felséged meggyöződve, hogy hű Magyarországa, mely legboldogabbnak érzi magát, ha felségedet keblében tisz-telheti, mindenkor tántorithatatlan támasza, s — ha kellene — el-szánt véd fala is lesz felségednek!"

Erre ő felsége szóval legkegyelmesebben válaszolni méltóztatott: hogy „a magyar nemzet nemes nyilatkozatát köszöni; — kívánságát mielőbb lehetőleg sikeresíteni óhajtja, és hogy szeretett magyar nemzete hűségében mindig bizott, s arra ezen-tul is számot tart.“

Folyó hó 17-én reggel pedig következő legfelsőbb kézira-tot méltóztatott hozzám intézni:

„Kedves Öcsém! fenséges főherczeg nádor ur! — Azon alázatos felírásból, melyet Magyarországom rendei nevében a mai napon, kedveltséged által, kezemhez vettem, megértvén a hű magyar nemzet kívánságait, semmit nem kések atyai szívem tiszta sugallatából kijelenteni: hogy mindazon kívánságoknak teljesítésére, melyektől kedvelt Magyarországom boldogsága és alkotmányos felvirágzása már most feltételezve van, szívesen ordit andom gondjaimat. És ez okból tudtul adom kedveltsé-

gednek: hogy miután kedveltséged, — mint az ország rendei-
nek egyhangu akaratával elválasztott s általam megerősített nádor
és királyi helytartóm, — a törvények értelmében teljes hata-
lommal fel van ruházva, ez országot, a hozzákapcsolt részek-
kel együtt, a korona egységének és a birodalom kapcsolatának
épségben tartása mellett, az országbóli távollétem alatt, a tör-
vény és alkotmány ösvényén kormányozni, — én a hű karok
és rendeknek egy, a fenálló honi törvények értelmében függet-
len felelős miniszterium alkotása iránti kívánságát, elfogadni
hajlandó legyek; kedveltségedet egyszersmind felhatalmazván,
miszerint e végre, a kedveltséged által előttem megnevezett
férfiakkal, nekem teljesen alkalmas egyéneket jelöljön ki;
egyuttal pedig odamunkálkodjék, hogy ezeknek hatásköre
iránt czélszerű törvényjavaslatok a karok és rendek által is he-
lyesen kedveltnek tartott ama legszorosb kapocsnak kellő méltá-
nylásával, mely a *pragmatica sanctio* által egyesült, s atyai
gondoskodásomra egyformán jogosított örökös tartományaim
között létezik, — az említett országos felirásban érintett egyéb
törvényjavaslatokkal együtt a karok és rendek által terveztes-
senek, és további elhatározásom alá mielőbb terjesztessenek.

Adja kedveltséged e soraim foglalatját, mely kedvelt Ma-
gyarországom mindenkor atyailag ápolt boldogsága iránti atyás-
kodó indulatomból származik, — mint a kedveltséged által elé-
bem terjesztett kívánságokrai legfelsőbb válaszat, — az ország
rendei-
nek tudomására. Bécs, böjtmáshó 17-én 1848. — Fer-
dinánd s. k.“

Ezen királyi nyilatkozat s ő felségétől nyert külön felha-
talmazás következtében gr. Batthyány Lajos urat, kit ő felsé-
gének e végre megneveztem, tekintve a körülmények sürgetős
voltát, a magyar felelős miniszterium alakításával azonnal le-
vél által megbiztam, s őt, mint a magyar miniszterium elnökét,
az országos rendeknek ezennel bejelentem.

X.

Nyilatkozata az országosan egybegyűlt KK. és RR.-nek. 1848. márcz. 19.

Azon országos választmány, mely az alsó és felső tábla
által az országgyűlési teendők tárgyában egyes akarattal meg-
állapított felirásnak ő felsége eleibe leendő terjesztése végett
Bécsbe felküldetett, a legnagyobb sikerrel járt el hivatásában.

Márctius 16-án a küldöttség a fenséges nádornak vezérlése alatt ő felsége koronás királyunk által kegyelmesen fogadtatván, a nemzet hő kívánatait magában foglaló felírást a trónnak zsámolyához letette. Mely alkalommal kijelentette ő felsége, hogy folytonosan atyai szíven viselvén a trónja alatt álló népeknek boldogságát, az általa különösen kedvelt magyar nemzet óhajtásait mielőbb sikeresíteni óhajtja. És még azon napon a nádorhoz intézett k. k. leirata szerint megegyezvén abban, hogy a magyar beldolgoknak önállólag leendő kormányzása végett egy független magyar miniszterium haladéktalanul összeszerkesztessék, és activitásba lépjen, e célból a nádort, mint törvényeink értelmében királyi helytartót felhatalmazni méltóztatott, hogy gróf Batthyány Lajost a törvények értelmében független magyar miniszterium elnökévé kinevezvén, a gróf, minisztértársait belátása szerint akként és oly számmal tegye legfelsőbb királyi megerősítés végett javaslatba, a mint azt a miniszterium feladatához, a miniszter-társai törvények útján meghatározandó hatásköréhez és felelősségéhez képest szükségesnek itéli. A nemzetnek képviseleti táblája, elfogulatlanul tekintve vissza a történetekre, akként van meggyőződve, hogy mindazon összes sérelemeknek, melyek a nemzet alkotmányán századokon ejtettek, alap-oka, valamint szinte a nemzet alkotmányos szabadsága kifejlésének, az összes nép anyagi és szellemi hátramaradásának egyedüli akadályja abban fekszik, hogy a nemzet nem független magyar felelős miniszterium által kormányztatott eddigelé.

Egy szabad alkotmányos országban, úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalomnak szoros összhangzásban kell lennie. Mindkettőt csak oly egyének gyakorolhatják sikerrel, kik a nemzet többsége akaratának kifolyásai. Hazánkban már a törvényhozási hatalom sem gyakoroltatott mindig az összes nemzet érdekében. Országgyűlésünk csak a nemzet egy részének képviselője. A végrehajtó hatalom pedig, a nemzetten kívül álló idegen elemekre levén bízva, a megalkotott korszerű törvényeknek jótekonny hatását a végrehajtásban többnyire meg-hiusítja.

Ezeknél fogva a karok és rendek a teendők elsőjének tartják, mely minden más alkotmányos törekvéseinknek szilárd alapját képezendi, a végrehajtó hatalomnak akkénti alakítását, hogy ez az összes nemzet többsége akaratából legyen kénytelen meríteni minden erejét. Ugy vannak a KK. és RR. meggyőződve, hogy minden idegen hatalomtól független felelős magyar

miniszterium az, mely békes átalakulásunknak s az összes nép boldogságának lehetőségét foglalja magában, és midőn az ekkép alakítandó miniszterium elnökévé gr. Batthyány Lajos neveztetett ki, azon miniszterium alakításával megbízott, mely által a nádor, mint a király távollétében törvényes teljes-hatalmu helytartója, az országot a haza szívéből Buda-Pestről kormányzandja.

A képviseleti tábla egyrésről alkotmányos szabadságunk kifejelését most már a miniszterium hatáskörének és felelőségének törvény által minél előbb leendő meghatározása által garantirozva lenni látja, mig másrésről a törvényhozói hatalomnak az országgyűlésnek — oly összeszerkesztését tartja szükségesnek, mely képviseleti alapra fektetve, az összes magyar nemzet többsége akarátának erőteljes, méltó organumá legyen. Melyért is jelen országgyűlés nem tartja hivatva lenni magát arra, hogy mindazon törvényeknek részletes kidolgozásába és megállapításába ereszkedjék, melyek a nemzet boldogságának felvirágzására általában szükségesek.

Sőt ugy van meggyőződve, hogy törvény által meghatározván az alapokat, melyen a képviseleti rendszer szerint néhány hónap alatt Pesten tartandó országgyűlés alakittassék, mindazon törvényeknek alkotását, melyek az ország belbékéjének és a nemzeti szabadságnak biztosítása végett rögtöni intézkedést nem kívánnak, az ezen Pesten tartandó nemzeti gyűlésre halaszsa.

Ennek folytában halaszthatlannak tartja még ez országgyűlésen:

1) Az új kormányzási rendszernek, a felelős miniszteriumnak törvény általi körülírását és megállapítását.

2) A Pesten rövid idő alatt tartandó országgyűlésnek képviseleti alapra fektetett szerkesztési módját.

3) A közös teherviselésnek minden közterhekre nézve az ország minden lakosaira egyenlően leendő kiterjesztését és életbeléptetését.

4) Az urbéri viszonyoknak a magánbirtokosokra nézve közállományi kárpótlás melletti megszüntetését.

5) Az ország belbékéjének és szabadságának fentartása végett a nemzeti őrségnek azonnali felállítását.

6) A censura eltörlésével a sajtószabadságnak esküdtszéki institutióval biztosítását.

Az országos KK. és RR. kijelentik, hogy mindezen tárgyaknak főbb elemeikben törvény által még ez országgyűlésen néhány rövid nap alatt okvetlen leendő elintézése után a jelen

körülményekben törvényhozói kötelességöket befejezettnek lenni gondolják és meg vannak győződve, hogy addig is, míg a közelebbi országgyűlés Pesten, mint az összes nemzet többsége akaratanak képviseleti alapra fektetett kifolyása, e haza boldogsága felvirágzására célzó részletes törvényeket alkotand, fenséges nádorunknak, mint teljhatalommal ellátott helytartónak, gróf Batthyány Lajosnak mint miniszterelnöknek, s az általa választandó és ő felsége által megerősítendő miniszter-társainak személyeikbe fektetett bizalom e haza minden egyes polgárait lelkesíteni fogja; a tulajdon szentségének sértetlen megőrzése mellett, a közbéke és rend fentartására.

Jegyzet. Az országgyűlési küldöttség megjelenését a fővárosban a „Pesti Hírlap“ 1848. márcz. 20-adiki száma következőleg írja le:

Márczius 19-ike ismét nagy nap volt. A hálaadó isteni tisztelet végével ugyanis, melyben a városi tanács, a középponti közszendi választmány, s a polgári őrhad tagjai jelenvoltak, jelenté Rottenbiller elnök, miszerint a törvényhozás, értesülván a fővárosban történekről, magát az itteni mozgalmakkal kapcsolatba teendő, egy küldöttséget nevezett, mely a két tábla nyilatkozatával azonnal megérkezend. A választmány kényelem tekintetéből jónak látta átmenni a tanácssterembe. Nemsokára megjelent az országos küldöttség, gr. Keglevich Gábor vezérlete alatt következő tagokból álló, úgy mint a főrendektől: gr. Batthyány Imre, gr. Batthyány Kázmér, gr. Károlyi György, Almássy Dénes, Podmaniczky Frigyes; a követi táblától: Szentiványi (Gömör), Mericzai Antal (váci kápt.), Csúzy Pál (Zala), Madarász (Somogy), Bohus (Arad), Ruttkay (Zólyom), Türnböck (Buda), Janicsár (Komárom), Csausz (Nagy-Bánya). Hoszasz éljenzések után elfoglalván a zöld asztal közepágát a küldöttség, gr. Keglevich Gábor előadá, miszerint ő felsége az országos deputatio teendőink iránti kívánatait elfogadván, az országgyűlés jónak látta ezen hirnek a fővárosba hozatalával szólót és társait megbizni, s egyszersmind mostani állásafelfogását tárgyzó nyilatkozatát megküldeni.

Most Szentiványi szólott a küldöttség nevében szóról szóra illetéknép:

„Az ország rendinek küldöttjei vagyunk. Meghoztuk a KK. és RR. táblájának tegnap kelt nyilatkozatát, s az eddig elkészült törvényjavaslatokat, hogy mindezek az ország fővárosából az egész hazába mint egy jótékony sugár terjedjenek el. Egyszersmind feladatunknak tekintjük azokról, melyek legközelebb a hazán kívül is történtek, s e hazát közelebből érdeklik, szólani.

Magyarországnak Bécsbe küldött választmánya Bécs lakosai által leirhatlan lelkesedéssel fogadtatott. Elfogadta a küldöttséget ő felsége, s a nemzet igazságos kívánatainak teljesítésére nézve ígéretet tön. S a főherczeg nádorhoz intézett soraiban, s ez által gr. Batthyány Lajosnak küldött levelében a nemzet kívánatának teljesítése befoglaltatik.

Világos bizonyosága ez is, hogy a magyar nemzet sérelmei és

szenvedései nem a fejedelemtől származtak. Mert a mint közvetlen összeköttetésbe jött a nemzet a felséggel: a nemzet kívánatai megadattak. De fenállott eddig egy elválasztó fal a fejedelem és a nemzet közt, — s ez volt az ausztriai burocracia. Ez megszűnt elválasztó fal lenni, s Ausztria is nemsokára alkotmányt fog kapni. Ki kell jelentenünk egyszersmind azt is, hogy a nemzet kívánatainak elfogadása mellett a főherczeg nádor mindent elkövetett, s férfiasan beváltotta november 12-ik napján tett azon ígétét: hogy a magyar nemzet érdekét mindig szíven viselendi. Ő volt az, a ki kijelentette a küldöttség előtt, hogy azon pillanatban, melyben a magyar nemzet felterjesztet kérései megtagadtatnának, megszűnt nádor lenni.

Köszönetet kell nyilvánítanunk az ország rendei nevében Pestváros lakosainak; különösen pedig azoknak, kik az itteni mozgalmak élén állottak, a rend fentartásaért, s úgy a személyes bátorság, mint a tulajdoni jog megőrzéseért. Megczáfolták a szabadság ellenségei által Európaszerte terjesztett azon hibás véleményt, mintha a szabadság a renddel meg nem férne. Itt a szabadság kivívása körül tett mozgalmak közepette rend és béke volt. S az itt történtek által is bebizonyult, hogy a rend nem áll a szabadsággal ellentétben.

Mi, kik a mostani törvényhozás tagjai vagyunk, a szerint fogtuk fel hivatásunkat s kötelességünket, hogy a lehető legrövidebb idő alatt törvényt alkotunk azokra nézve, melyek elkerülhetlenül szükségeseek, s melyeket itt is nyilvánítottunk, s ámbár az összes magyar nemzet érdekét szívünkön hordjuk: de miután csak a magyar nemesség, s nem az összes nemzet választottjai vagyunk: a legsürgetőbb teendőnk befejezése után azonnal eloszlunk s a törvényhozást általadjuk azoknak, kik már a képviseleti rendszer alapján az összes nemzet választottjai lesznek.

Addig is a haza közös érdeke, a rendnek, a csendnek fentartását, s a tulajdoni jog megőrzését igényli. Ez pedig csak úgy történhetik, ha az új kormány iránt bizodalom s engedelmisség — mi egyébiránt is törvényes kötelesség — fog létezni, mit teljes mértékben meg is érdemel.

Ez az első szó, melyet a kormány iránti bizodalom iránt szólottam, s nem igénylek s nem is igényelhetek magamnak semmit; de azt igénylem, hogy e szavaim igazak.

Mi voltunk szerencsések az ország rendei részéről a haza fővárosába a magyar alkotmány magna chartájának alapját s az igazsághoz, méltányossághoz s a kor igényeihez alkalmazott második arany bulláját meghozni.

Most nincs egyéb hátra, mint, hogy azt mondjam: „Éljen a király, éljen a nádor, éljen az alkotmányos szabadság, s virágzó legyen a magyar haza!”

Ezután Szentiványi Károly felolvasá az országos rendek nyilatkozatát, mely így hangzik: (*Lásd a X. szám alatt.*)

A jelen voltak osztatlan örömmel kísérek e nyilatkozatát az országos rendeknek. Látszik ebből, miszerint a törvényhozás felfogta azon magas hivatását, miszerint neki, ha vezetni akar, a törvényes mozgalmak élére kell állani. A jelen idők szellemét felfogva, nem akar tovább

is kasztokat képviselni, hanem nemes resignatióval lelép az alkotmányos fejlődés uj, dicső aerája előtt.

Ugyancsak Szentiványi felolvasta a közteherviselés tárgyabani törvényczikkelyt, s a szavazatkérdés ideiglenesen elrendezését tárgyzó intézkedést.

Láttunk ősz lelkes férfiakat, kiknek arczain az olvasás közben könyek folytak alá, öröm könnyei, hogy a hosszú küzdelem ily dicső diadalát megérték.

Ezután Klauzál Grábor emelt szót ilyenformán:

„Szeretett polgártársaink! Először nevezlek én így titeket. Üdvözöllek, mint a törvényhozás küldötte is, azon törvényhozásé, mely megértvén e fővárosnak, megértvén az egész népnek törvényes alakban működő mozgalmát, a leghatályosabb eszközt választá állásának elfoglalására. Részemről bizonyosokká teszek, hogy itt a legélénkebb mozgalmak közepett is sohasem feledék a királyt és törvényhozást. S részünkről egyéb feladatunk alig volt, mint örködni, hogy a buzgóság ne lépje által a határokat. S ha eddig bizalom volt a törvényhozás iránt, most a tett után ez még teljesebb. A tegnapi küldöttség megviendi a hirt, hogy itt a legelhatározottabb percekben is magok a gyűléség egyes tárgyai sem személyök- sem vagyonukban meg nem sértek. Ezt nem szerénységből mondom, hanem dicsőségére a nemzetnek stb.“

Szólott még Nyáry Pál is ilyformán:

„Komoly és örvendetes ezen pillanat, mely a nemzet sorsa felett határoz. Küldöttei a törvényhozásnak! sok eseményeket értetek; de nem láttatok a legnagyobbat: a pesti márczius 15-ikét. Mi ez iratokban foglaltatik, Európa színe előtt igazolja az is, mert márczius 15-én épen ezeket vitta ki a törvényhozásban eddig képviselve nem volt rész. — Az elavult formákra a törvényhozás többé nem támaszkodik. Le vannak rontva azon korlátok, melyek miatt eddig a nép kívánatai csak homoeopathiai adagban juthattak oda, hol azokat teljesíteni kell. — Felhíja szóló a küldöttséget, s ezáltal az országgyűlést, örökítse törvénynyel minélelőbb a pillanatot, melyben a törvényhozás a nép akaratával egyesült. Ez lesz azon juliusi oszlop, melyről unokáink ránk fognak emlékezni. Tehát a halaszthatlan pontok foglaltassanak azonnal törvénybe. Mert drága minden pillanat stb.“

XI.

**Náder királyi helytartó ő fensége a miniszterelnökhöz. 1848.
márcz. 23.**

Kedves gróf Batthyány miniszterelnök ur! Addig is, mig az ön által javaslatba hozott minisztértársainak bizton várt megerősítése bekövetkeznék, önnek javaslatára a jelen rendkívüli körülmények közt a közcsend és rend érdekében szükség-

gesnek tartom, hogy azok közül, kiket ön a miniszteri tárczákra előterjesztett, Klauzál Gábor és Szemere Bertalan urak a szükséghez képest netalán még ön által kinevezendő más tekintélyes férfiakkal egyetemben ideiglenesen mindazon intézkedési hatósággal megbizassanak és felruháztassanak, mely az egész országban és kapcsolt részeiben a rend fentartására megkívántatik. Felhatalmazom önt erre nézve a szükséges intézkedéseket megtenni, s minden hatóságokat ezen ideiglenes rendőri országos bizottmány rendeleteinek sikeresítésére utasítani. — Kelt Pozsonyban marczius 23-án 1848. István, nádor.

XII.

István főherczeg a felséghez. 1848. mart. 24.

560. Felséges uram! Magyarországnak állapota e pillanatban némileg aggasztó elannyira: hogy napról napra a legerősebb kitörések várhatók. — Pesten anarchia létezik. — A hatóságok bátorsági biztosságok által vannak körükből mintegy kiszorítva; — és mig a helytartótanács, — legalább még gr. Zichynek erélyes vezérlete mellett tekintélye külsejét fentartja, — az udvari kamara csaknem tökéletesen megsemmisült. — A nemesség már számos helyeken felkelvén, magának tetteleg jogokat szerezni törekszik.

Ezen anomal és veszedelmes helyzetben, mindenki a felelős miniszteriumnak legközelebb bekövetkező alakításától várja mentességét.

Ha úgy tekintjük is e tervet, mint calamitást, azon kérdés támad: valjon melyik a legkisebb calamitás?

Én csak röviden kívánom elősorolni azon három eszközt, melyek által csak egyedül reménylek még valamit Magyarországnak elérhetni.

Az első: minden fegyveres erőt kivinni az országból, és azt végpusztulásnak engedvén, tétlenül nézni az öldökléseket és gyujtogatásokat ... nézni a nemességnek a paraszttal való küzdelmeit.

A második volna: gróf Batthyányval (ki a népnek egyedüli hőse jelenleg — mert ha még sokáig ingadozunk, nekie is letűnhetnek csillaga) a törvényjavaslatok végett alkudozni, és mindent menteni, a mit még menteni lehet, és a teendőket előre tudni, ha ő elégtelensége esetére netalán lemondana.

A harmadik eszköz lenne: tüstént a nádornak szabadságra bocsátásával egy teljes és vérhatalommal felruházott királyi biztost, tekintélyes hadsereg kíséretében Pozsonyba küldeni, honnét az országgyűlésnek tetteles eloszlása után, Pestre menvén, a vaskezü kormányt mindaddig működni hagyni, míg a körülmények kívánnák.

Az elsőtől, nyíltan megvallom, visszaborzadok; mert először az, hogy úgy mondjam, erkölcstelen, és egy kormányhoz tán nem is illő, hogy alattvalóit, kiknek egy része mégis jó gondolkodású, tökéletesen elhagyja, és a lázadás minden borzasztóságainak martalékul oda engedje; továbbá pedig a többi tartományokban, a fékezhetlen nyers tömegnek adandó példa miatt legkárosabb hatást okozhatna.

A második eszköz jó, s még segíthet is, és noha első tekintetre az elválásnak színét viseli, mégis e perczen csak ez lenne egyedüli biztosítása a tartománymegtarthatásának; feltevéen, hogy az újon kinevezendő urak még tökéletes befolyást képesek gyakorolni a mozgalmakra, a mit a jelen nehéz időkbén, természetesen előre egész biztossággal állítani nem lehet. Kedvezőbb idők fordultával majd máskép alakítani lehet igen sokat, ami jelenleg szakadást okozhatna. Nem tudom, ha valjon ildomos alkudozások által nem lehetne-e nyerni még némelyeket Batthyány, és Deáktól, — de csak egyedül ő tőlök — mert ha ők Pozsonyban tanácskozni fognak, mindentől tartok.

E helyen azonban én, mint a statusnak hű tisztviselője, bátorkodom felségedet egy nagy jelentőségű körülményre figyelmeztetni; — mi történik akkor, ha az egyezkedés nem sikerülése esetére gr. Batthyány mindent kockára tenni, — lemondani stb. kész lenne?

Itt kötelességemnek tartom, nem ugyan rémiteni, de mégis az igazság mellett hiven maradván, megjegyezni: miként ilyen esetben elkészülve kell lenni, a Duna mentében, és Pozsonyból Bécsbe vezető országúton, a pozsonyi ifjuság, és tán még a nemesség egy része által is előidézhető demonstrációnak fegyveres erővel ellentállásra. Ezen esetre még csak a harmadik eszköz maradna fenn, feltevéen: hogy ha annak kivitelére nézve akarat és lehetőség nem hiányzanak.

A harmadik eszköznek igen gyorsan kellene alkalmaztatnia.

És itt négy kérdés támad:

a) elegendő pénz és lehetőség nem hiányzanak-e ahhoz, hogy nagyobb fegyveres erő Magyarországra küldethessék? ami alatt én legalább 40—50,000 embert értek.

b) valjon a sereg kéznél van-e és gyorsan összevonható-e?

c) van-e olyan királyi biztos, ki ezen foglalkozást elvállalná, és ahhoz tökéletesen alkalmas?

d) végre nincs-e kétség az iránt: hogy ezen eszköz a kívánt czél elérésére még elegendő legyen? és később majd nem fog-e történni visszaegyezkedés? és hogy ennek tapasztalatánál, a többi örökös tartományok nyugodtan maradnak-e? nem lesz-e szükség Gallicziában, Olaszthonban stb. nagyobb fegyveres erőre?

Mindezen kérdésekre, melyeket én saját állásomból meg nem ítélnék, — ha kedvező válasz adható, minél fogva a végrehajtás, csalódások, és netalán utóbb összedöntendő számítások nélkül megtörténhet, ez esetben azok kivitele ellen nincsen észrevételem; — feltevén, hogy előbb gr. Batthyányval az egyezkedés megkísértett, és eziránt a mindenesetre felrendelendő országos főhivatalnokok megkérdeztettek.

Őszintén megvallom: miként a dolgok jelen állásánál fogva, én a második mód mellett lennék kénytelen nyilatkozni; és nem kétlem, hogy az ország főhivatalnokai is, — noha velők még nem beszéltem, — hasonló véleményben vannak; — Majláth országbirónak erőszbeni nézetéről bizonyosat tudok.

Ha mindazonáltal felséged, bölcs belátásánál fogva, az első vagy a harmadik eszközt tartaná alkalmasnak, kétségkívül a fenálló törvényekhez, és eddigi szokásokhoz képest, velem rendelkezendik, ha valjon azon esetre ideiglenesen Bécsben maradjak-e? vagy máshová utaznom szabad legyen?

Felségednek — Bécsben mart. 24. 1848. hű engedelmes jobbjágya. (Oldalt jegyezve: kiadathatik.) István mk. mart. 23. 1848.

Hogy ezen eredeti okirat, — melyen oldalaslag:

„Expediatur Stephanus ²³/₃ 1848.“ valamint kívülről: Kiadt. mart. 24-én 1848. Császári királyi főherczeg István Magyarország volt nádorának önsaját kezével tett írása olvasható — valóságosan a nádori irodai igazgató hivatalos szobájában az elnöki számnélküli iratcsomóban találtatott, s mint ilyen az országos összeíró biztos urak által az én hozzájárulásom mellett számbavétetett, hitelesen bizonyítom s valóságáról kezeskedem. Kelt Budapesten, dec. 5-én 1848. Stoffer József nádori irodaigazgató.

XIII.

Az Ujvidéken összegyűlt szerbajkuaknak az 1848. apr. 8-iki ker. ülés elé terjesztett kívánatai. 1848. márcz. 27.

I. A szerbek a magyar nemzetiséget s a magyar nyelv diplomatikai méltóságát, ezek elsőbbségét és hatalmát minden közálladalmi és hazai viszonyokban, Magyarországbán, szíves készséggel elismerik, és viszont kívánják, hogy a magok nemzetisége is megismertessék és nyelvük szabad használása, a magok tulajdon ügyeiben, az egyházi szolgálatokban és azok körüli beligazgatásban törvény által megerősítették.

II. Vallásuk függetlensége, szabadsága s más keresztyén vallásokkal viszonyos egyenlősége, szentegyházi, iskolai, s egyéb képző intézetek, valamint köz, elidegeníthetlen alapítványai és egyéb nemzeti intézetek, nemzeti gyülekezetek általi szabad rendezése s igazgatása, szinte törvény által megerősítették.

III. Jöendőben a püspökségek, az egyházi szabályok-meghatározta egyévi szünidőn túl üresek ne maradhassanak, és így a már rég megürült bácsi püspökség azonnal, és még a nemzeti gyülekezet előtt töltsék be.

IV. A zárdák birtokaikra nézve törvény által biztosítottasnak; elvett birtokaik adassanak vissza; azok rendeltetése, valamint a kezelésmód is nemzeti gyülekezet hatása alá essenek.

V. Hogy mind első (consistorium), mind főlebbviteli bíróságu szentszékekhez (appellatorium) aránylagos számmal és döntő szavazattal ellátott világi óhitű egyének alkalmaztassanak összes dolgokban, melyek, valamint azelőtt is, szerb nyelven lesznek vezetendők.

VI. A keleti hitvallás bármily megtámadás ellen, kiváltképpen pedig unio és propaganda ellen, tökéletességgel biztosítás, és a szentegyházak, melyek erőszakkal vagy álnokul és ámtással elfoglaltattak, ugyanazon hitvallásuaknak adassanak azonnal vissza.

VII. Nemzeti gyülekezet minden évi szeptember 13-ik napján, úgy is mint egyházunk ujéve napján, esztendőnként, felsőbb helyről való engedelem nyerése megszüntetésével, Ujvidéken, mint etgnépesebb szerb község helyén, tartassék, és a gyülekezeti kövelek választásában részesüljenek mindazok, kik papibért fizetnek.

VIII. A nemzeti gyülekezet haladék nélkül, még pedig jelen országgyűlés elosztatása előtt, de mindenesetre a jövő országgyűlés összehívata előtt, tartatni engedtessek, és abban világi osztályból 100, egyháziak közül 25, határszélből 50,

és pedig ezen utóbbiak közül 20 katonai, 30 polgári egyén; végtére dalmaták közül 10 képviselők részesüljenek.

IX. A nemzeti gyülekezet jogosittassék fel, nemcsak érsek és püspököket, hanem iskolai főigazgatót s nemzeti elidegeníthetlen és iskolai közalapítványok felett örökös segédek (Assistens), a kik, mint számoló kezelők, egy gyülekezettől a másikig, ennek számadásukat előterjeszteni kötelesek leendenek, szabadon választani.

X. A gyülekezeti tanácskozások nyilvánosan tartassanak, hatáskörei s tárgyai pedig, valamint az egész organizációja, melyet az első gyülekezet kidolgozand, országgyűlésileg törvény által megerősíttessenek.

XI. Érsekünknek és püspökeinknek országgyűlési szavazat és ülési jog méltóságaikhoz képest és hivataloskodási kor szerint, a római kath. érsek és püspökök között adassék meg.

XII. Az 1792: 10. és 1844: 5. törvényczikk értelmében, szerb nemzetből való egyének, valamint a legfelsőbb és felsőbb, ugyegyéb törvényhatóságokhoz leendő tisztalkalmaztatáskor, illő tekintetbe vétessenek, és mostani körülmények között azok tetteleg alkalmaztassanak.

XIII. A kikindai és tiszamelléki kerületek jogosittassanak fel, ismeretes érdemeik következtében, ülésel és szavazattal bíró követeket országgyűlésre küldhetni.

XIV. A határőrségi egyházi és iskolai dolgok rendezése, valamint iskolai igazgatónak kineveztetése, nemzeti gyülekezettől függjön, továbbá a határőrvidékek politikai tekintetben a többi országrészekkel egyenlő helyzetbe tétessenek, a hűbéri (feudalis) kötelék, valamint más, a magyar alkotmány urbéri hatalma volt lakóira nézve megszüntetett, rájuk nézve is megszüntessék: hogy ők is földjük iránt tulajdoni jogot nyerjenek, és minden egyéb szabadságokat és jótéteményeket, melyekben az egész hon részesül, új törvény szerint, valósággal élvezhessenek.

XV. A végvidéki katonák, szolgálatuk tekintetében, hacsak tettelegesen abban vannak és járnak el, a hadi törvények alá rendeltessenek; ezen szolgálatok irányában pedig mindazon jogokat, melyeket a magyar nemzeti őrsereg új törvény értelmében élvezni fog, szinte élvezzék; nevezetesen önmaguk tisztet választthassanak, annyivalis inkább, minthogy ezen jogot a nemzet fegyverrel megérdemelvén, azelőtt is gyakorolta k. kiváltságai szerint és azokból csak idővel kiesett legyen.

XVI. A róm. kath. hitről más vallásra szabad átmenetről rendelkező 1844-dik évi 3-ik törvényczikk, a vegyes házassá-

gok teljes szabadságával együtt az óhitűekre is kiterjesztessék.

Meggyőződve levén, hogy dicsőségesen országló fejedelmünk kegyelme és az őszinte hazai kormány és törvényhozó test nagy lelkületei, emez igazságon alapult és mérséklett kívánataink és kérelmeinket meghallgatni és sikeresíteni fogják, a szerbek és többi óhitűek jobbágyi hódolattal szent ígéretüket teszik: hogy egész szivükből és lelkükből, vagyonaik és önmaguk feláldozásával, a hon javának előmozdításában törekedendnek: hogy az alkotmányos király és édes hazánk iránt, érdemdus eldődeiket nemcsak utánozni, hanem felülhaladni fogják. Kelt Ujvidéken, 1848-ik évi márcziushó 15—27. tartott szerb és egyéb óhitű községek gyülekezetéből.

XIV.

A pestvárosi rendfentartási bizottmány nyilatkozmánya. 1848. márcz. 27.

Hazafiak! Európa nagyobb része küzdött, s kivivta az utóbbi időben a szabadság és jogegyenlőség elveit. Magyarország is fellelkesült e szent ügyben. A pesti 12 pont által, s részint az országgyűlés által is ledöntettek azon korlátok, melyek az ország fiait külön szakasztották. Az urbéri viszonyok megszüntetve, a közös teherviselés meghatározva, a népképviselet és nemzetörség elve kimondva, a sajtó bilincsei összetörve: szabad a föld, szabad az ember, ki e földet lakja, szabad a szellem; nincs többé nemes és nemnemes, polgár és nempolgár, mindnyájan egyenlő fiai vagyunk Magyarországnak, osztozók annak minden jogaiban és minden terheiben. A szabadság és jogegyenlőség a vész pillanataiban egygyé olvadt nemzet közvéleménye s az országgyűlés által egyértelműleg kimondva s elfogadja van. Ezeknek biztosításaul nem volt egyéb hátra, mint hogy a nemzet összes ügyei önálló magyar kormány, magyar felelős miniszterium által kezeltesse. Ez is megígértetett.

Ő felsége a magyar király gróf Batthyány Lajost felhatalmazta önálló magyar kormány alakítására.

Jogunk, sőt kötelességünk azt hinni, és honfiaink előtt annak hitelt szerezni, hogy a mit ő felsége V-ik Ferdinand saját neve aláírásával megerősített, az szent és visszavonhatatlan.

Jogunk van követelni, hogy a nemzet minden ügyei a nemzet többsége kifolyásának, a magyar felelős kormánynak kezében legyenek.

Ez volna szabadságunk és függetlenségünk koronája és biztositéka, s ez, tisztelt hazafiak, most veszélyezve van.

A régi országnymorgató rendszer barátai arra kívánják birni felséges királyunkat, hogy a had és pénzügyet, — tehát a nemzet idegét és véré, — a nemzeti magyar kormány kezéből kivegye, s így királyi szent szavát álmagyarázatok által meghiusítsa.

Mi ezen czél ellen, mely kijátszása volna a nemzet igazságos követelésének s nyílt megcsalása a nemzetnek, határozottan tiltakozunk.

A *pragmatica sanctio*, melyben a nemzetnek s az országló háznak jogai kölcsönösen biztosítva vannak, kétoldalu kötés; eddig csak egyik része volt életben, mely az országló ház javát érdekli; jelenleg szükség, hogy kormányunk függetlenségének biztosításával másik része is teljességbe lépjen, a nemzet jogai is biztosittassanak.

A nemzet véré, áldozta a *pragmatica sanctio* egyik részéért, ugyanezt fogja tenni, ha kell, másik részéért is.

Azon tanácsosok, kik a jó fejedelemnek a nemzet kívánságai-
val ellenkezést tanácsolnak, nyíltan kijelentjük, nem csak a nemzetnek, hanem a dynastiának is ellenségei, mert a dynastia érdekével játszanak.

Igy érzünk, így nyilatkozunk mi, s hasonló érzelemre számolunk az egész országban.

Éljen a király, éljen a szabadság, éljen a magyar független felelős kormány!

Kelt Pesten, márczius 27-én 1848. A rend fentartására megbizott pestvárosi állandó választmány ülésében.

XV.

**Kir. válasz a független felelős magyar miniszterium alakítása iránt.
1848. márcz. 28.**

Ő császári és apostoli királyi Felsége stb. — Ő cs. k. Felsége akkor, midőn az országosan öszvegyült KK. és RR.-nek felírását folyó hó 16-án vette, ennek tartalmára nézve, mind legfőbb királyi tiszttel, mind pedig a kor igényeivel számot vetvén, — azon atyai bizodalomnál fogva, melyet hű nemzetének koronás fejedelméhez ragaszkodásában s az ősi intézeteknek békés útoni kifejlése iránt nyilvánított szándokában helyeztet, — ő Fensége a cs. k. örökös Főherczeg ország nádora által értesítette az országosan egybegyült KK-at és RR-ket: — hogy — miután most említett kedves öcsce, úgy mint közakarattal elválasztott s általa megerősített nádor és királyi helytartó, a törvények által teljes hatalommal fel van ruházva, az országot a hozzákapcsolt részekkel együtt, a korona egységének és a birodalom kapcsolatának épségben tartása mellett, Ő Felségének az országbóli távolléte alatt a törvény és alkotmány ösvényén kormányozni, — Ő Felsége a hű KK. és RR.-nek egy, a fenálló törvények értelmében független felelős miniszterium alkotása iránti kívánságát elfogadni kész legyen, egyszersmind felhatalmazván Ő Fenségét, miszerint e végre teljesen alkalmas egyéneket jelöljön ki, — egyuttal pedig oda munkálkodjék, hogy ezeknek hatásköre iránt czélszerű törvények, — a KK. és RR. által is helyesen kedveltnek tartott ama legszorosb kapocsnak kellő méltánylásával, mely a *pragmatica sanctio* által egyesült s atyai gondoskodására egyformán jogosított örökös tartományai között létezik, — terjesztessenek legfelsőbb jóváhagyása alá. Ekképen nyilvánított legtisztább szándokának ösvényét tehát továbbá is állhatatosan követvén, a független felelős magyar miniszterium alakítása iránt készült s folyó hó 23-án kelt felírásukkal királyi jóváhagyása alá bocsátott törvényczikkre nézve, azt rendelte az országosan egybegyült karoknak és rendeknek — annak külön szakaszait illetőleg — kegyesen választatni: miszerint az első szakasz, e szavakkal: „Ő Felségének a királynak személyeszentéssérthetetlen“ — fejeztessék be, úgy, mint melynek csak első része tartozik jelen törvény köréhez, mely Ő Felségének az országgyűlés iránti jogaira nem terjeszkehdhet. A 2-ik szakaszt akként kívánja szerkesztetni: „Ő Felségének az országbóli távollétében a mostani nádor s királyi hely-

tartó főherczeg István az országban és ahhoz kapcsolt részekben sat.“ — Az 5-ik szakaszhoz pedig, mely szerint a minisztérium székhelye Budapest, — azt kívánja világosan hozzátétetni: miszerint Ő Felsége, tanácskozás végett, a miniszterek akár melyikét, bármikor maga eleibe hívni, magának fentartja. — Mi a 3-ik, 6-ik és 7-ik szakaszokat illeti, melyek egymással szoros összefüggésben állanak: legfőbb királyi tiszttel járó kötelességei s fejedelmi jussainak és az álladalom épségének fentartása, ugyszinte a rögtönzés veszélyes következményeinek mellőzése végett, kegyesen figyelmezteti az országos KK. és RR.-ket: hogy azon tárgyak, melyek, — az eddig kezelt egyéb közigazgatásiakon kívül, — jelenleg a magyar kir. udvari kancelláriaköréhez tartoznak, háromfélék legyenek. Az első rendűek ugyanis azok, melyek az egyházi és világi méltóságok, érsekek püspökök és egyéb főpapok, úgy az ország zászlósai nevezését s a királyi adományozásokat illetik. Ezek iránt Ő Felségének kegyelmes elhatározása abban pontosul, hogy az illető miniszternek előterjesztésére, s illetőleg meghallgatásával, e kinevezések s adományozások továbbá is mindenkor egyenesen a koronás fejedelmet illessék, azonban a királyi elhatározása az illető miniszter által irattassék alá. A másik rendbeli tárgyak a kegyelmzés jogának gyakorlatára, a nemességnek, czimeknek és rendeknek adására (mikre nézve az illető minisztereknek fenmarad, előterjesztéseket tenni), továbbá az itt tartózkodó honfiaknak magánjogi törvényes viszonyaikra és a magyar udvari kancelláriát, mint törvényes hitelességű helyet illető mindennemű tárgyalásokra vonatkoznak; melyek iránt ugyanezt, — figyelmezve az 1687-iki 8-ik törv.-czikkre, — maga törvényes hatóságában továbbá is megtartatni kívánja. A 3-ik rendbelieket, a magánperlekedésekben formák hiánya miatt kívánt orvoslatok s a visszahelyeztetési perek képezik; melyekre nézve azt a legközelebbi országgyűlésen jelen törvényjavaslat 17-ik szakasza értelmében teendő további törvényes rendelkezésig, szinte a mostani gyakorlatban hagyni kívánja. A királyi kincstár tekintetében végre a királyi udvar fentartására szükséges s az öszves álladalmi költségeknek, melyek az egész birodalom, tehát Magyarország és az ahhoz tartozó részek érdekében is tétetnek, Magyarországot illető arányos részének fedezése iránt Ő Felsége a KK. és RR.-nek nyilváníttatni rendelte: hogy az e végre Magyarországból jelenleg befolyt s kellőleg kimutatandó jövedelmek a birodalom középponti pénztárába továbbá is beszolgáltatassanak, ezeknek minden felebbemelése ellenben országgyűlési egyezkedésnek

tárgya legyen; minden vám és pénznemi kereskedelmi iztézkedések pedig az illető német örökös tartományi közigazgatósági organumokkai kölcsönös értekezés útján történjenek. — Mikhez képest e szakaszok ujabbban szerkezendők lesznek. — A 12-ik szakasznak f. alatti pontja a fentebbiek szerint levén módosítandó, a honvédelmi miniszteriumra nézve kegyesen megjegeztetni rendelte Ő Felsége, hogy e miniszterium hatáskörének, mindenek előtt az országosan egybegyűlt KK. és RR. által is kedveltnek tartott ama legszorosb kapocsnak kellő méltánylásától, mely a *pragmatica sanctio* által egyesült örökös tartományok közt létezik, — különösen pedig Ő Felségének, mind a *pragmatica sanctio* fentartására, mind a fegyveres seregnek törvényszerű alkalmazása s a katonai hivatalokrai nevezésekre vonatkozó jussától — melyet Ő Felsége magának továbbá is fenntart — kell szükségképen feltételezve lennie, úgy mint, melyekhez Ő Felsége nemcsak jussainak szentségénél fogva, hanem kedvelt Magyarországa s annak részei bátorsága s boldogítására törekedő atyai szándokához képest is királyi tiszte s kötelessége szerint állandóan ragaszkodik. A 14-ik §-hoz hozzáteendő: „a nádor jóváhagyása mellett“. — A 18-ik §. akként befejezendő: „az illető miniszter előterjesztésére Ő Felsége által neveztetnek ki.“ A 35-ik §. végezetre akképen módosítandó: hogy a miniszterium tagjainak hivatalbeli fizetéseit, a törvényhozás további rendelkezéseig, a fenséges főherczeg nádor s kir. helytartó javaslatára, Ő Felsége határozandja meg: a törvény egyéb szakaszaira semmi észrevétel nem forogván fen. — Egyébiránt Ő császári és apostoli királyi Felsége kegyelmével kegyelmesen s állandóan hajlandó marad. — Ő császári és apostoli királyi Felsége által bójtmáshó 28-án 1848. Zsedényi Eduard m. k.

XVI.

Királyi válasz, a közös teherviselés — az urbór s azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok, dözma és pénzbeli fizetések — és a papi tized megszüntetése tárgyában. 1848. márcz. 28.

Ő császári és apostoli kir. Felsége stb.

Ő császári királyi Felsége, ki hiv népeinek s jelesül kedves Magyarországa s az ahhoz tartozó részek boldogságának minél hatályosabb előmozdításában s a jelen idő által e végre igényelt

eszközöknek akképeni megválasztásában leli legfőbb királyi tisztének legszentebb feladatát, hogy a mult korból eredt s magával a jól értett nemzetiséggel is szorosan összefűzött lényeges érdekeknek, az ujabb idők szülte szükségekkel kiegyenlítésben gondosan mellőztessék mindaz, mi a hozandó törvények által megállapítandó elveknek békés utoni kifejlődését gátolva, oly következtetéseket vonhatna maga után, melyek a legjobb szándoku irányt s az annak elérésére szánt áldozatokat is az egész honnal együtt veszélyeztethetnék, — e nyíltszívű szándokának s annyszer tanusított atyai szeretetének öntudatában helyzett bizodalommal, azon törvénycikkelyekre nézve, melyeket kedvelt Magyarországa s az ahhoz kapcsolt részek országosan összegyűlt rendei folyó évi böjtmáshó 19-ről királyi jóváhagyása alá terjesztettek, válaszképen azt kívánta azoknak ezennel nyilváníttatni: hogy a közös teherviselésről javalt törvénycikket általában kegyelmesen helybenhagyja: — valamint azonban e törvénynek tökéletességére leginkább azon kimélet szolgál, melylyel annak foganatbavétele, az ott kimondott határidőtől van feltételezve; ugy az urbéri tartozásokról szóló törvénycikknek azon fő elvét: hogy ezek s az urbért pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgáltatok, dézma és pénzbeli fizetések kármentesítés mellett megszüntetessenek, szinte kegyelmesen jóváhagyni méltóztatott ugyan, minekutána azonban az urbéri szolgáltatok azonnali megszüntetésével épen azon osztály, mely ritka nagylelkűséggel oly tetemes áldozatokat hoz, erejéből rögtön kivetkeztetnék, s ezáltal egyrészen a mezei gazdálkodás csökkentésével, s a kereskedés, ipar és nemzeti gazdaszat kárával, sőt éhínség előidézhetésével is, az egész hon sulyos veszélybe ejtetnék, az országos karok és rendek azon káros következtetéseket eltávolítására vezető eszközökről gondoskodván, e tekintetből az érintett törvényjavaslatot bővebb tanácskozásba vegyék, s egyszersmind a kármentesítésre nézve tervezett törvénycikket szinte ujabb tárgyalás alá bocsássák, — Ő Felségének ebbeli figyelmeztetését pedig — mely egyedül a haza boldogítására, a különféle érdekek méltányos kiegyenlítésére és minden néposztálynak megnyugtatására irányzott állandó igyekezetének eredménye, — azon atyai gondoskodásának ujabb zálogaként tekintség, melylyel Ő Felsége a papi tizedről javaslatba hozott törvénycikket is, az alsóbb rendű papságnak nyujtandó kármentesítést illetőleg, szinte fentebbi legfelsőbb figyelmeztetésére hivatkozva, — kegyelmesen helybenhagyni méltóztatott. Egyébiránt Ő császári

és apostoli királyi Felsége azon országos karokhoz és rendekhez császári királyi kegyelmével kegyelmesen s állandóan hajlandó marad. Ő császári és apostoli királyi Felsége által Bécsben, böjtmáshó 28-án 1848. Zsedényi Eduard m. k.

Jegyzet. A XV. és XVI. szám alatti leiratok a márczius 29-iki elegyes ülésben olvastattak fel.

Felolvasás után gr. Batthyány Lajos miniszterelnök az előbbeni királyi válaszra vonatkozólag így nyilatkozott: E k. kir. válasz az én meggyőződése szerint sem a nemzet törvényes igényeinek, sem az országos rendek méltányos várakozásának eleget nem tesz (hangok: igaz! igaz!). Azért minden további indokolás nélkül arra kérem ő fenségét, hogy hatályos közbenjárása által a k. kir. válasznak oly módni átalakítását eszközölje, miszerint beváltassék ő felségének azon szava: hogy Magyarországnak független felelős miniszteriumot adni kíván. Mert ha az nem történik: én mind magam, mind társaim nevében kinyilatkoztatom, hogy a felelős miniszterséget elvállalni így képesek nem vagyunk, s arra magunkat jogosítva nem érezzük.

A fenséges nádor így válaszott: A mostani komoly s nagyszerű pillanatban Magyarország jövője döntetik el. S e pillanatban méltóságtok hazafiuságához azon forró óhajtasomat intézem, hogy most azon fontos hivatalról, melyre általam s az összes nemzet bizodalma által felhíva vannak, ne mondjanak le. Mert itt ünnepélyesen szavamat adom, hogy azon észrevételeket, melyeket a felelős miniszterek nekem e tárgyban adni fognak, ő felségénél nem csak előterjesztetni, de átvinni is fogom (éljenzés); és ettől, ha kell, állásunkat is függővé teszem! (Tartós éljenzés.)

Gr. Batthyány L. E nyilatkozat következtében mi is állásunkat ahhoz kötjük, hogy herczegséged tisztében szerencsésen fog-e eljárni, vagy sem.

Ezzel az elegyes ülés nagy zaj közt eloszlott.

Fellázadt kedélylyel rohantunk át a rendek termébe, írja a „Pesti Hírlap“ országgyűlési tudósítója, s még egyszer, másodszor hallottuk, mit egyszer áthallgatni is erős megkísértése a béketűrésnek. — Azonnal kerületivé alakult az országos ülés, s Kossuth L. felemelte dörgő szavát, dörgőbbet s hatályosabbat, mint bármikor. — Kérdeztetvén: Felolvastassék-e újra a bécsi leirat? — Azt gondolom, szóla Kossuth, azt gondolom, uraim, hogy eleget hallottunk, midőn kétszer hallottuk, s a két felolvasás elég volt arra, hogy minden becsületes magyar határozott véleményt képezzen magának a dologról. Röviden akarok szólni s azon higgadsággal, melyben azon férfias elhatározottság fekszik, hogy akármilyen történjék bár, de a Bécsben játszott intriguek nem fognak czélt érni Magyarországon. Megmondom véleményemet mindkét leiratra. Az elsőt tekintve, úgy veszem, hogy az urbéri tartozások megszüntetésének elve a leiratban is sanctionálva van, a mennyiben mégis a földmívelés fenakadása, fenyegető éhség s isten tudja minő rémképek

miatt újabb tárgyalás alá akarják vétetni a kérdést, — kijelentem, hogy erre hajlandó teljességgel nem vagyok; s határozatilag újra is kimondani kívánom, hogy a RR. most már királyi beleegyezéssel is, az urbéri tartozásokat visszahuzhatlanul megszüntették; legfeljebb a néphez lehetne szót intézni egy manifestumban, melyben a közjóllét szempontjából arra kéressék, — de ne parancsoltassék — hogy ne hagyja a földeket műveletlenül, és ezt a népnek saját jó érzésére, hazafiságára bízni. — A második leiratot a mi illeti, az országgyűlés hallotta a miniszterek nyilatkozatát, hallotta, hogy a nádor e dologhoz saját állását kötötte hozzá. Részletekbe nem bocsátkozom, de kimondom, hogy ezen leirat lázasztó guny s könnyelmű játékúzás a trónnal, a hazával. És kik üzik e játékot? — az egészen átlengő szellem nem más, mint, hogy a gyűlöletes burocracia ezentul is maradjon meg Bécsben, s a magyar független miniszterium Budán ne legyen egyéb, mint alacsony postahivatal, mint volt a helytartótanács. És ezen emberek nem gondolnak az ausztriai ház jövőjével, nem gondolnak a polgár-vérrel, mely ily eljárás után patakokban folyhat; ugyanazon perczben midőn a király kimondá, hogy „felelős magyar miniszterium lesz“, előállanak a királyi szó szentségét megnyirbálni, nem kimélve azon nymbust, azon pietást, melynek a királyi név körül lengeni kell, hacsak azt minden fénytől s tekintélytől meg nem akarják fosztani, s oda-viszik a dolgot, hogy a nép hitét veszítse a királyi szó iránt. Ezeket látva, lelkem mélyében megbotránykozom; s látva, hogy e perczben is, midőn az adott királyi szó szerint ő felségének más tanácsadója nem lehet Magyarország ügyeire nézve, mint a kinevezett első felelős miniszter, gróf Batthyány Lajos, — még folyvást Lajos főherczeg, kinek semmi törvényes befolyása nem lehet a magyar dolgokra, kinek erre semmi legkisebb joga nincs, mert nem ül trónon, nem is koronaörökös, nem is nádor, — s meg gróf Hardigok, Windischgrätzek s Istén tudja még kiknek befolyásától függnek dolgaink; s legmélyebben el kell keseredni mindnyájunknak, látva, hogy még most is ott állanak a dolgok, mikép a megbukott kancellár, és azon ember, kit nem akarok nevezni, ki itt éveken át a lélekvásárlás gyalázatos eszköze volt, és báró Jósika erdélyi kancellár, kinek a magyar dolgokhoz semmi törvényes szólása nem lehet, — ezek adnak tanácsot a törvényesen erre hivatott magyar miniszter helyett. Ezt látva, kinyilatkoztatom, hogy teljes bizodalmat helyezek ugyan a főherczeg nádor férfias elszántságában, ki a dolgot rendbehozni ígérte, s reménylem, hogy adott szavát lehető legrövidebb idő alatt beváltja; — de ha ez nem történik, akkor vessenek számot magukkal, kik e dolognak okozói voltak, s én Apponyit, Jósikát, Wirknert hazaárulással vádolva, proscibáltatni kívánom.

A hatalmas szavakat szünetlenül a legmélyebb indignáció haragos zaja szakgatá, s a felemlített nevek felett a hallgatóság átkai törtek ki.

Bernáth Zs. Urak! Tisztelt polgártársaim! Lejöttek a királyi resolútiók, s mi azt hittük, a béke anyala küld azokban olajágat; azonban felolvastattak előttünk olyan iratok, melyeknek minden betűje

tanusítja, hogy azokban ő felsége, kinek jó szívét ismerjük, részt nem vehetett. Ez iratokban megtagadtatnak tőlünk az eszközök, melyek nélkül kormány lehetetlen; megtagadtatik tehát minden. És erről pár szót szólni kell, hogy nyelve legyen a fontos pillanatnak. Oly emberek rontják el Bécsben a magyar haza dolgait, kiknek ősei vére nem párolgott e haza megszerzéseért; ők azt akarják, hogy Magyarországnak több királya legyen, s még ezenfelül egy kamarilla. Ha ezt megszenvednők, nem lennénk becsületes magyarok. Pest kifejtette nézeteimet is. A felelős miniszterek, kiket közbizodalom választott e helyre, fejtsék ki a nádor előtt nézeteiket, miszerint a kormány kerekét legcélszerűbben megindíthatni gondolják, s a főherczeg nádor szerezzon érvényességet e nézeteknek, különben a haza végtelen szerencsétlenségbe dől. — Én pedig kimondom, hogy a legutolsó házatlan zsellér egy csepp véréért sem adom azok összes véreért, kik ezen iratokat koholák. — Az urbéri dologra nézve azonban Pest követével egyet sem érthetek. Itt többé kegyelmeket osztogatni nem lehet, az urbéri tartozások megszűntek; a nemzet reá tette e törvényre nagylelkűsége pecsétjét, s nem kell azt többé felszaggatni. Én nem tartanám jónak a népet, bár kérve is, felszólítani, hogy ismét robotoljon; ha akarja tenni, ám tegye önjószántából, s mutassa meg, hogy benne is jó magyar vér pezseg.

Madarász L. Tek. KK. és RR.! Vagyis inkább uraim! Soha sem volt nagyobb polgári kötelesség hidegen megfontolni, mit tegyünk, s vigyázni, hogy a meleg érzelem a hideg ésszt el ne ragadja. Szóló veszélyesnek tartaná a népet felszólítani, hogy még robotolni sziveskedjék. Somogyban hire terjedt, hogy az urbéri terhek megszüntetése az adandó kármentesítéstől feltételeztetik, s már is nagy lett az ingerültség. Itt többé nem 300 ezer aristocrata, hanem a 12 milliónyi nép érdeke forog fen. Szóló senkit arra, hogy másnak szolgája legyen, felszólítani nem akar; ki a feudális lánczokat még most is hordozni akarja, ám legyen rabszolga önjókedvéből. Végzésileg kívánja kimondatni, hogy az urbéri tartozások megszüntetése helyben van hagyva, s a népnek visszavonhatlanul megadva. — A másik leíratot illetőleg, mely a független miniszteriumot, vagy jobban mondva Magyarország függetlenségét tárgyazza, még keményebb dolgokat mondott szóló. Semmi valóság nem érkezett, csak guny és vakmerő játék, és ennek egyik főoka minmagunkban rejlik, mert gyengék voltunk tisztán s egyenesen kimondani, hogy az absolutisticus elveket, a bureaucratitát ki akarjuk irtani, sőt kedvezéseket és kegyelmeket osztogattunk a bureaucratáknak, karjainkba fogadtuk őket; ime most így köszönik meg. — A nádor főherczeg megígérte ugyan, hogy mindent elkövet; azonban egyes egyén a nemzet ellenében, legyen bárki s bármily magas állásu, elporlik s elenyészik. Szóló ő felsége saját kezeirását látja maga előtt, — ez által a nemzet kívánsága el van érve, erre nem kell többé semmi törvény s resolutió. A király írása taláncsak többet ér, mint Zsedényié, vagy hogy is hívják. Midőn a nemzet az országos deputátiót felküldte, ezzel a bureaucratiai rendszert megszüntette, s ennek folytán a kancellár azonnal le is köszönt. — És szóló igen megütközik azon, hogy

e resolútiók nem Batthyány Lajos miniszter által vannak contrasignálva, — mert micsoda felelősséget lehet életbe léptetni oly egyének irányában, kik külföldön, Bécsben laknak? Ő nem tudja, micsoda kvalitásban irhatta alá a resolútiót Zsedényi; de úgy tekinti őt, mint rossz tanácsost s Ulászló törvénye szerint kívánja büntettetni. A törvényben az is ott áll, hogy a megidézett fedezze fel a többi rossz tanácsos nevét; s szóló előtt csak Zsedényi neve állván, mely a resolúció alá van írva, őt kívánja a törvény értelmében szoríttatni, hogy nevezze meg, kik azon rossz emberek, kik a haza jövődjével játékot űznek. Felteszi szóló, hogy azon meg nem nevezett egyének még sokkal vétkesebbek Zsedényinél, s kár, hogy magyarok; de legczélszerűbbnek tartja, az aláírt Zsedényit fogni meg azon ösvényen, melyet a törvény mutat ki. — E mellett azonban annak, mit a király maga kimondott, állani kell; különben nem független minisztercink, hanem alárendelt kancellistáink lennének. — A miniszterium által bejelentett lelépésre nézve megjegyzi, hogy a miniszterium, alkotmányos országban mindaddig le nem léphet, míg helyébe más miniszterium nem lép. A mi a várakozást illeti, szóló, egyénileg, elvárna néhány napig, de e hír el fog terjedni rövid perczek alatt az országban, s nem lehet ellátni, hol állnak meg az események, s mi fog történni; kívánja tehát a rövid időt határozottan fejeztetni ki, hogy t. i. 24 óra alatt adassék megnyugtató válasz. Ez annyi idő, hogy alatta háromszor, négyszer is lehet telegraphot váltogatni. A nádor és miniszterek úgy is hiába mennek Bécsbe, mert jó akaratuk megtörik az ottlevő bűnösök befolyásán.

Szentkirályi, mint ker. elnök, kimondá s maga részéről is motiválá azon határozatokat, melyeket, mint kerületi jegyző, az esti 6 órakor tartott ker. ülésre is elkészített. — Ezen határozatok, az ország némi megnyugtatóására, a resolúciókkal ugyanazon papirosra nyomtatni rendeltettek. — A 24 órai határidő, melyet Madarász sürgetett, mint a főherczeg nádor iránti bizalommal ellenkező s Zsedényinek perbe fogatása is, még ezuttal elmellőztetett.

A határozatok szerkezete az esti 6 órakor tartott kerületi ülésre elkészülvén, s mind itt, mind az azonnal következett országos ülésben helyeseltetvén, — tudomás végett a főrendekhez is átküldetett, hol kimondatott, miszerint a KK. határozatait a fő RR. is magokéivá teszik.

XVII.

A KK. és RR. határozata a miniszteriális törvényjavaslat iránt 1848. márcz. 28-án kelt k. k. válasz tárgyában. 1848. márcz. 29.

A KK. és RR. Ő Felségének, koronás királyunknak azon királyi szavát, minélfogva egy felelős független magyar miniszterium alakításában megegyezett, szentnek és sérthetlennnek tekintvén, mindazt, mi ezen királyi szót bármi részben

meghiusithatná, a nemzet és trón irányában, ugyanazon burocracia maradványai által, mely az ausztriai ház uralkodása alatt egyesült népek jövődjét kockára tette, vakmerően üzött játéknál egyébnek nem tekinthetik; vakmerőnek a kifejezés teljes értelme szerint, mert a királyi adott szó szentsége kétségbe nem hozathatik a nélkül, hogy a hit maga is a király iránt csorbát ne szenvedjen.

Mindazonáltal bizván Ő Főherczegségének, a nádornak szilárd elhatározott kijelentésében: miszerint Ő Felségénél eszközölni ígérte, hogy a felelős miniszterium iránti törvény akként hagyassék helyben, mint azt megalkotni a nemzet megnyugtatóra szükséges, és a kérdésnek ekkénti megoldásához tulajdon állását kötötte hozzá: — bizván továbbá, hogy a királyi akaraton győzelmet nem veendének oly egyének, kiknek az ország sorsa felett intézkedni sem jogát sem hivatását el nem ismerik. A nádor királyi helytartó által önkényt nemes lélekkel ajánlott közbenjárásnak sikerét a lehető legrövidebb idő alatt elvárják, azon elszánt indulattal, melyet a haza felett lebegő terhes pillanatok igényelnek.

XVIII.

A KK. és RR. határozata az urbéri tartozások megszüntetése iránt 1848. márcz. 28-án kelt k. k. válasz tárgyában. 1848. márcz. 29.

A KK. és RR. az urbéri és ezt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatokat, dézmát és pénzbeli fizetéseket, oly viszonyoknak tekintvén, melyek a fejedelmi jogokat legkisebb részben sem érdeklik, hanem egyedül és kizárólag a földesurak viszonyait, volt jobbágyaik irányában.

Miután a folyó hó 19-ikéről kelt alázatos felírás mellett felterjesztett törvényjavaslat által az urbéri viszonyok megszüntetését az ország rendei tisztán, határozottan és egyhangulag kimondották; ezen elhatározásnak sikerét sem elhalasztani, sem attól bármi részben elállani a KK. és RR. semmi szín alatt és semmi tekintetnél fogva legkevésbé sem szándékoznak.

A KK. és RR. ennél fogva sem bővebb, sem újabb tanácskozásnak, sem helyét, sem szükségét nem látják; sőt mivel a

fenemlitett törvényjavaslatot szinte úgy, valamint azt, mely a közös teherviselés iránt felterjesztetett, a k. kir. válasz által teljesen helybenhagyottnak tekintik, annak semminemű változtatásába, vagy foganatosításának felfüggesztésébe bele nem egyeznek.

XIX.

Ujabb királyi válasz a miniszterium alakítása iránt. 1848. márcz. 31.

Kedves öcsém, fenséges főherczeg nádor ur! A független felelős magyar miniszterium iránt készült s az országos KK. és RR. által folyó hó 23-án kelt felírásukkal királyi jóváhagyásom alá bocsátott törvénycikkre nézve f. hó 28-án kelt legfelsőbb válaszom folytán, királyi jóváhagyásomat atyai szándokom ujabb bizonyosságaul az országosan egybegyült KK. és RR.-nek azon határozott kijelentéssel kívánom tudtukra adatni: miként a felterjesztett törvénycikk 1. §-a érintett válaszom értelmében e szavakkal: „szent és sértethetlen“ végeztessék; a 2. §. pedig így fejeztessék be: „s ez esetben a mostani nádor cs. kir. főherczeg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen“; a 3. §-t illetőleg, az érsekek, püspökök, prépostok s apátoknak az illető magyar miniszter ellenjegyzései melletti kinevezését, átruházhatlan apostoli királyi hatóságomhoz számítom, s azt, valamint az ország zászlósaink kinevezését, a kegyelmezés jogának gyakorlását, a nemességnek, czimeknek s rendeknek osztását is mindig az illető magyar felelős miniszter ellenjegyzése mellett, egyenesen magamnak fentartom. — Ennek folytában tehát a 18-ik szakasz után külön szakaszban kimondandó lesz: hogy a fenemlitett s egyenesen magamnak fentartott tárgyakat, a személyem mellé rendelt felelős miniszter a mellette levő álladalmi tanácsosokkal és személyzettel fogja kezelni.

A 6. §-t illetőleg pedig arra kívánom a hű KK. és RR.-ket felszólítani: hogy addig is, míg azon közálladalmi költségek aránya iránt, melyek az összes birodalmat közösen érdeklik, kölcsönös értekezés után a jövő törvényhozás királyi meg egyezésemmel intézkednék, királyi udvaromnak fentartásához s a közös diplomatiához, és a magyar hadsereghez megkívántató különféle katonai testületek ellátására szükséges költségekről jövőendő beszámítás iránt, jóváhagyásom mellett, ideiglenes rendelkezés tétessék. — Végre a honvédelmi miniszte-

riumot illetőleg: valamint a honvédelmi szerkezet s a környü-
állások szükségéhez képesti hadi ajánlatok körüli rendelkezést
a törvényhozás köréhez, a rendes katonaságnak az országban
elhelyezését s béke idejében alkalmazását pedig a kir. helytar-
tónak, a felelős magyar miniszterium útján gyakorlandó kor-
mányzatához tartozónak elismerém; ugy viszont a hű KK. és
RR.-nek királyi házam s a pragmatica sanctióval szentesített
birodalmi kapocs iránti hű ragaszkodásuktól bizton várom:
miként önkényt átlátandják, hogy a magyar hadseregnek az
ország határain kívüli alkalmazása, nemkülönben a katonai
hivatalokrai kinevezések, a szükséges birodalmi összhangzás
végett egyenesen csak legfelsőbb királyi elhatározásomtól függ-
hetnek, az ez esetekbeni ellenjegyzés tehát a folyvást királyi
személyem körül leendő miniszterre leszen bízandó.

S ezek azon észrevételek, melyekhez a felterjesztett tör-
vénycikket alkalmaztatni kívánom.

Bécs, márcz. 31-én 1848. Ferdinánd s. k.

XX.

A pestvárosi rendreügyelő bizottmány kiáltványa. 1848. márcz. 31.

Hazafiak! A nemzet üdve mindenek felett van.

Sietünk tudtára adni minden hazafinak, hogy előbbi nyilat-
kozatunkban kijelentett félelmünk teljeseedett.

Azon szabadság, melyet a pesti 12 pont s az országgyűlés
a haza minden fiaira visszavonhatatlanul kiterjesztetett, a régi
kormány által vakmerőn megtámadva van.

A felelős független magyar kormánynak őszinte és valódi
értelme más nem lehet, mint az, hogy az ország összes ügyei
kivétel nélkül felelős független magyar kormány által kezel-
tessenek.

Ilyen kormányt kívántunk mi, ilyen kormány ígértetett
királyi szó által.

Ezen ünnepélyes és országszerte hivatalosan is kihirdetett
királyi szót a régi kormány emberei egy leiratban, az egész or-
szág botránykozására, meghiusították, meghagyván abban a
törvénytelen hatalomra emelkedett bécsi kancelláriát, s megve-
téssel határos szűk körig korlátozván a had- és pénzügyeket.

Ezen leirat ellen az összes országgyűlés a legméltóbb felindulással tiltakozott, határozottan kinyilatkoztatván, inkább minden további eredmény nélkül oszlani szét, mint szenvedni, hogy a kivivott nemzeti szabadság ügye bármi kis részben továbbra is idegen s a nemzetnek nem felelős kormány által kezeltessék.

A nádor osztozott az országgyűlés nézeteiben, s ígéretet tön: legrövidebb idő alatt vagy jobb választ hozni, vagy magas hivataláról lemondani.

Mi fog történni, nem tudjuk, de úgy kell intézkednünk, hogy a legroszabb eset is készületlenül ne találjon. A haza elvárja minden fiától, hogy védelmére felkeljen. Mindnyájan egyenlők vagyunk, nincs többé ur és paraszt, mindnyájan a haza polgárai vagyunk; sem nyelv-, sem valláskülönbség nem választ s ne válaszson el egymástól.

Hazafiak, a haza bizik bennetek; bizonyítsátok be fejenként, hogy bizodalját nem pazarolta érdemetlenekre!

A világ és jövődő reánk függeszti szemét; úgy viseljük magunkat, hogy előttük becsületet valljunk, hogy unokáink azt ne mondják egykor: szégyen és átok a mi apáinkra! hanem inkább így beszéljenek: dicsőség és áldás a mi apáinkra!

Nekünk, hogy ezt elérhessük, egyesülnünk kell. A mi elenségünk hatalmas, de mi még hatalmasabbak vagyunk, mert mi, kik kevés nap előtt csak néptöredék voltunk, most egyesült nemzet vagyunk, s az egyesült nemzet legyőzhetetlen; legyőzhetetlen azért is, mert ott az isten, a hol az igazság, az igazság pedig a mi részünkön van, mert nem akarunk egyebet, mint törvényes szabadságot!

Hazafiak, mi csak szabadságunk kivívására, nem pedig polgártársaink megtámadására egyesültünk; ennél fogva kijelentjük, hogy a szabadság ellenségének tekintjük mindazt, ki a zavarosban dulakodásra s nyereszkedésre keresván alkalmat, polgártársainak személy- és vagyonbátorságát nem tiszteli.

Budapest polgári, ti, kiket legközelebről érdekel márczius 15-kének dicsősége és jövődője, egyesüljete az egész országgal az eddig kivivott szabadság védelmére!

Ti pedig, vidéki községek, kik belátva, hogy Pesten az egész ország sorsa döntetik el, egyesüljete Budapesttel küldötteitek által, hogy a középponttal folytonos érintkezésben lehessetek.

Katonák! hozzátok is van szónk. Ime, kijelentjük rokonszen-
vünket irántatok. Nincs szándokunkban megtámadni titeket,
mert ti mindnyáján fiai vagytok, vagy e hazának, vagy oly or-
szágnak, mely hasonlólag, mint mi, szabadságért és független-
ségért küzd. Mi nem vagyunk ellenségei senkinek, csak azok-
nak, kik szabadságunk megtámadói és ellenségei.

Hazafiak! legelső teendőnk, felkészülten várni be az esemé-
nyeket, bevárni, míg Pozsonyban küzdő hazánkfiak jó vagy rossz
hir kíséretében hozzánk megérkeznek, hogy velük együtt a nem-
zet sorsa felett határozni lehessen.

Pest, márczius 31-én 1848. A pestvárosi rendreügyelő bi-
zottság.

XXI.

A pestvárosi rendreügyelő bizottság a horvátokhoz. 1848. márcz. 31.

Horvátok, szeretett testvéreink! Háromszázéves elnyomás
után valahára a függetlenség, a szabadság küszöbére léptünk.
A mit kivívtunk, a mi javunkra s a tietekre egyaránt vívtuk ki.
A jelszó, mely alatt küzdünk, s ha kell, még fogunk küzdeni,
nem a nemzetiség, hanem a minden nemzetiséget, minden érde-
ket magában foglaló függetlenség és szabadság szent neve. Az
ügy közös, a mienk úgy, mint a tietek. Az ellenség közös: az
ausztriai zsarnok burocracia. Ez ellen kell, hogy egyesüljünk,
magyar, horvát, szerb, német, oláh, és minden nép, mely a
hazát lakja. Csak így őrizhetjük meg, csak így vívhatjuk ki az
ország önállóságát, szabadságát.

Barátaink! A jó és balsors között nyolcz századon által hi-
ven megőrzött barátság szent nevében szólunk hozzátok, kedves
atyánkfiak. A testvér meg fogja érteni testvérenek őszinte sza-
vát. Horvátok! Mindenre, ami szentelöttetek, kérünk: ne viszály-
kodjunk! Feledjük a nyelvkülönbséget, kik a közszabadság ér-
dekében egyek vagyunk. Ne hallgassunk azokra, kik bennünket
egymás ellen ingerelnek; mert azok a mi közös gyengítésünkre,
elnyomásunkra akarják felhasználni, a viszálykodást. Testvérek!
Egyesüljünk! Kelt Pesten, 1848-ik évi márczius 31-én. A pestvá-
rosi rendreügyelő bizottság.

XXII.

A milanói ideiglenes kormány a magyar nemzethez.

Ungarici fratres! Dum patriae causa communis est nobis, amor erga vos non odium in nobis possibile est. Nec vobis in Italos credendum est odium, dum Ungarici ab Austriaco nomine fures et barbaros esse vocatos.

Sunt nationes a Deo, et nil impius, quam occidere gentes; ergo praebere gladium communi inimico indignum et fatali videri debetur.

Effigiem in pectore habemus Pontificis immortalis, symbolum quoque vobis salutis et spei; quis auderet in eum intendere arma?

Ungarici fratres! Agitur de communi redemptione in libertate nostra: et proprium periculum quaerit, qui contra fratrem pugnat.

Strenua gens! Surge et ambula per viam libertatis et honoris: populus Galliae sit tibi exemplum, strenuus quod valor potest contra tyrannos. Videat orbis, te non esse authoma, nec carnificem in obsequium Austriaci, sed generosam stirpem nobilissimae et liberae patriae.

Sic iterum Italia et Hungaria inter nationes vocatae, in osculum pacis et vinculo fraternitatis junctae, invincibiles forent ab inimicis gloriae et libertatis eorum.

Ungarici!

Quid vobis profecit pugnare ad defensionem Mariae Theresiae? Gratitude Austriae? dilegium et servitudo!

Frangite jugum et surgite!

XXIII.

Királyi kézirat Magyarország nádora és királyi helytartója István főherczeghez. 1848. ápril 7.

Kedves öcsém főherczeg István! A felelős magyar miniszterium alakítása tárgyában, 1848. márczius havában magyar rendeimhez kiadott intézkvényem, valamint annak a rendek általi elfogadtatása, nyilvános lapok útján a nemmagyar státusaim felelős miniszteriumának is tudomására jutván, az utóbbi

szükségesnek tartotta nálam a végett sürgetőleg lépést tenni, hogy minden aggodalom elhárítása végett, a nagylelkű magyar nemzet és képviselői által mondatnék ki, miszerint az egész osztrák monarchián fekvő közös státusadósság igazságos arányban, a magyar korona alatt levő tartományokra is átruháztassék.

Mivelhogy ezen intézkvények által Magyarországomnak többi státusaimhozi alapviszonyai, mikép ezek a *pragmatica sanctio* által megállapítottak, nem változtak, sem változni nem fognak; s mivel az én nemmagyar státusaim miniszteriuma által nyilvánított aggodalom, a magyar nemzet nagylelkű éreményeinek megfelelő őszinte nyilatkozat által könnyen és hamar megszüntethetik; és mivel e tárgyban, az országgyűlés legközelebb leendő bevégeztetése miatt forma szerinti törvényes intézkedés keresztül nem vihető: ezeknek következtében ezennel Kedveltségedet sürgetőleg felhivom, hogy az ország Rendeivel illő módon annak szükségességét tudassa, miszerint birodalmam nyilvános hitelének fentartására, részökről oly őszinte kijelentés történjék, hogy általa magyar tartományaimnak a közös státusadósságbani részvétele iránti minden aggodalom nyugtatólag megszüntetessék. A rendek illetén őszinte nyilatkozata létrejöttében, a birodalom véderői, melyek jelenben a birodalom üdvére és javára minden erők egyesítését kívánják, feltűnő növekedést nyerendnek, a bizalom megerősödik, és a nagylelkű éreményeknek, miket a magyar nemzet minden fontos időszakokban tanusított, egy új jele fog adatni.

Az én hű magyar nemzetem, valamint Kedveltséged, ki iránt ezen nemzet méltán teljes bizalommal viseltetik, el fognak ez által távoztatni minden okot, a tartományaim eddig testvéreileg egyesült népei közti oly fontos és kívánatos egyesség megzavarására, és teljesítendik legbensőbb kívánatomat, a legszorosabb összeköttetés fentartása iránt.

Személyes tudomása végett hozzáteszem még, hogy az esetben, ha a státusadósságbani részvét aránya felett valami tájékozás szükségeltetnék, Kedveltséged azon szempontból indulhatand ki, miszerint Magyarországnak az összes monarchiához viszonya illő mértékben vétetnék tekintetbe, ha reá az összes státusadósság mintegy negyedrésze, 10 milliónyi mennyiségű évenkénti adóban ruháztatnék. Bécs ápril 7-én 1848. Ferdinánd m. k.

XXIV.

A miniszterium az ország törvényhatóságaihoz s polgáraihoz. 1848. ápril 16.

Polgártársaink! Az országgyűlés eloszolván a hazának közkormányzását, a törvények értelmében, átvettük.

Midőn ezt a haza minden törvényhatóságaival s egyes polgáraival tudatjuk, felhíva érezzük magunkat kinyilatkoztatni: miként nemcsak közügyeinket igazgatni, hanem a további kifejlődést is előkészíteni s biztosítani tisztünk lévén, ennek érdekében a nemzetnek és minden egyes honpolgárnak törvényes szabadságát s a rendet, mint a szabadság feltételét, hatalmunkban álló minden eszközökkel védeni, és fentartani kötelességünknek ismerendjük.

Minélfogva a törvény nevében, a hatóságoktól, egyes tisztviselőktől és a haza minden polgáraitól hazafiui közremunkálást kívánunk, megvárva azon engedelmességet, melylyel a törvényeknek mindenki tartozik.

Eljárásunkról annak idejében felelni úgy tartjuk kötelességünknek, mint dicsőségünknek.

Pest ápril 16-án 1848. A magyar független miniszterium. Gr. Batthyány Lajos, Deák Ferencz, b. Eötvös József, Klauzál Gábor, Kossuth Lajos, gr. Széchenyi István, Szemere Bertalan.

XXV.

Belügyminiszteri rendelet a megyék kormányzata iránt. 1848. ápril 16.

Rendelet. Miután a megyék kormányzása főispánok helyett helytartókra alkotmányellenesen bízott;

Miután a megyei főkormányzóknak fizetései a törvényhozás mellőzésével emeltettek fel, és e felemelt állapotban az országgyűlés kijelentett akarata ellen tartattak fen.

Ezennel rendeltetik:

- 1) A megyék főispánhelyettesei hivatalaiktól felmentetnek.
- 2) A megyei főispánok fizetései az 1845-ik év előtti állapotba helyeztetnek vissza.
- 3) Azon utasítás, mely a megyei főispánokra nézve 1845. évi augusztus 14-éről adatott ki, megszüntetvén, kötelességöknek a törvények rendeletéhez képesti teljesítésére utasíttatnak.

4) Mely megyékben jelenleg főispán nincsen, azokban, addig míg főispán neveztetnék ki, törvény értelme szerint a kormányzás az alispánt illeti.

Pest ápril 16. 1848. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

XXVI.

Jellachich Zágrábmegye első alispánjához. 1848. ápril 19.

Alispán ur! Elhatároztam, hogy mind Turopolya községeinek huszonnégyszázötven birái, mind a pokupszkói, poszáziai szabadosok előljárói, különösen a topolovecziek minélelőbb jelenjenek meg előtttem; különösen pedig ezen báni parancsomnál fogva tegyen rendelkezéseket, hogy a turopolyaiak már holnapután itt Zágrábban előtttem megjelenjenek. Jelentse pedig mind a turopolyaiaknak, mind a szabadosoknak részemről, hogy én őket — ha ezen báni parancsomnak nem engedelmeskednének — mint lázadókat fogom tekinteni, s velök mint ilyenekkel kellőleg fogok bánni. Továbbá parancsolom, hogy ezen Zágrábmegye kebelében a rögtön ítélő bíróságot tüstént hirdesse ki, azok ellen, kik a nemzet közt akármimódon a király, haza és nemzetiség pártolói ellen lázítani merészelnének. Mi illeti ezen báni parancsom kihirdetését és végrehajtását, önt és valamennyi hivatalnokot a legsúlyosabb felelősség alá teszem.

Zágrábban ápril 19-én 1848. Bárá Jellachich m. p. bán.

Jegyzetek a bevételekre:

1) A jövedelmekben a hadiadóból csak Horvátország adója van számítva, mely azonban a zágrábi hadipénztárba szállíttatik. Magyarország 4.298,911 frt. 34 kr-ra menő hadiadója azért nincs e kimutatásban számba véve, mivel ez eddig a kincstár minden befolyása nélkül a hadi hatóságok által kezeltetett. — Jövendőben azonban a pénzügyminiszterium által fog az ország többi jövedelmeivel együtt kezeltetni. — A számadások átvétele munkában van.

2) A toborzati pénz 75,000 frt. hasonló tekintetekből szintugy nem foglaltatik a kimutatásban.

3) A bányászati jövedelem szintugy nincs a kimutatásban, mint-hogy a bányászat eddig a magyar kamara mellőztével közvetlenül a birodalmi kincstárnak volt törvényellenesen alávetve, s a magyar kincstár csak a költségdotációk fedezésével, de nem a jövedelmek bevételeivel foglalataskodott. — Ezen kiadás 184⁶/₇-ben tett 1.105,897 ftot, jövendőben a bányászat a pénzügyminiszterium által fog kezeltetni.

4) A Lotto, mely 184⁶/₇-ben 563,026 ft 59 krt. és a posta, mely 200,725 ftot jövedelmezett, az előleges költségvetésben azért nem jelenik meg, mert ezen közjövdelmi osztályok szintugy nem a magyar kamarától függöttek, s ez átszállításul csak a tiszta jövedelmet vette által. — Jövendőben a lotto megszűnik, a postát a kereskedelmi miniszter kezelendi — s tiszta jövedelmét a kincstárba beszállítandja.

5) A várerősítési papi segélyadó s a zsidó türelmi díjválság, mint a kormány által egyoldalulag törvény által nem szedhető jövedelmek — a jövő országgyűlésig függőben maradnak.

6) 184⁶/₇-ben a hadiadón kívül az ország brutto jövedelme 22.197,615 ftot tett, mit az ez idei jövedelemmel összevetve, az előállítási költségek körülbelül az egésznek mintegy felét látszanak tenni, mire nézve azonban addig is, mig az előállítási költségek egy két nap alatt részletekben köztudomásra hozatnának, ezuttal csak annyi említetik, hogy ezen költségek között ilyenek is foglaltatnak, mint például azon 575.800 mázsa sónak ára, mely 3 ft. 15 kr-jával Erdélyből vétetett, valamint szinte a tengermellék ellátására vett 147.650 mázsa tengeri sónak ára, a mi a Gallicziából vett 102.919 mázsa sónak árával együtt 1.968,294 forintot tett, valamint szinte a sófuvar, a mi 1.049,795 forintra rugott.

Jegyzetek a kiadásokra:

1) A magyar udvari kancelláriának 182,745 ft. 36 kr-ra menő személyzeti fizetése, a kiadásokban szintugy nem foglaltatik, mint a kancelláriának jövedelmei nem, a bevételekben. Ezek iránt a kölcsönös leszámolás munkában van.

2) A katonaság ellátására a kiadásokba csak azon fizetések vannak számítva, melyek a hadiadón kívül kívántattak e czélnak fedezésére. — Az országban katonaság száma sokkal kisebb, mint a magyar hadsereg összege, mégis 3.382,550 ft. 41 kr-al kellett a magyar kincstárnak 184⁶/₇-ben a hadiadó elégtelenségét pótolni.

3) A folyó évben Bécsbe szállított pénzek közül, mult november, decz. és januárban mintegy 2.000,000, februárban 1.000,000-nál több,

márcziusban csak mintegy 200,000 ft. küldetett. — Kelt Pesten 1848. ápril 20. Kossuth Lajos, pénzügyminiszter.

B.

Árva, Liptó, Szepes, Turóc és Trencsén megyékben az inségnek aggasztó jelei mutatkován, a miniszteri tanács Madocsányi Pál urat ezen inségnek s különösen a földek vetetlen maradásának elhárítása végett, országos biztosul nevezte ki, ki is e végett, számadás mellett, a pénzügyminiszterium által 150,000 pftal ellátott.

C.

A pénzügyminiszterium folytonosan intézkedik, hogy az ausztriai nemzeti bank az országban fiókintézeteket bankjegyváltás végett, kötelessége szerint, ezüstpénzzel ellássa. Folyó hó 15-ike óta a budai fiók-pénztárba 1.250,000 pftnak e végetti beszállítása eszközöltetett. A magyar országos kincstár minden vidéki pénztárai utasítottak, hogy a közönség megnyugtató végett, a kezelések alatt levő ezüst pénzzel, mennyiben az ország közszükségei, nevezetesen: a sóakna és bányász-munkák szakadatlan folytatása engedik, a bankjegyváltásnál segédlemmel legyenek, s ennek sikeresebb eszközlése végett folyó hó 15-ike óta az országos kincstár útján, a vidéki kincstári só- és harminczadi hivatalokhoz, a következő küldeményezések történtek:

Bécsből érkezett a bankjegyváltóhivatalhoz:

Ápril 15-én	250,000 ft.
„ 16-án	250,000 „
„ 17-én	250,000 „
	<hr/>
	750,000 ft.
ma pedig váratik	500,000 „

A váltóhivatal által felváltatott:

Ápril 15-én	42,260 ft.
„ 17-én	61,115 „
„ 18-án	153,345 „
„ 19-én	76,375 „
„ 20-án	293,520 „
	<hr/>
	626,615 ft.

Országos főfizetőhivatal által küldetett:

Ápril 15-én komáromi sóházhoz . . .	2,000 ft.
„ 18-án kassai harminczadhivatalhoz	14,500 „
„ „ zombori központi pénztárhoz	33,000 „
„ „ veszprémi sóházhoz . . .	19,000 „
„ 19-én körmenyi sóházhoz . . .	10,000 „
„ „ kanizsai sóházhoz . . .	10,000 „
	<hr/>
Összesen	88,500 ft. pp.

Elküldésre készen áll:

Eszékre	30,000 ft.
Ujvidékre	20,000 „
Mohácsra	6,000 „
Pécsre	4,000 „
Győrre	10,000 „
Komáromba	10,000 „
Miskolczra	10,000 „
Egerbe	8,000 „
Dunavecseré	1,500 „
Földvára	2,500 „
Szegedre	25,000 „
Debreczenbe	20,000 „
Nagyváradra	40,000 „
Barcsra	5,000 „
Gácsra	5,000 „

197,000 ft.

88,500 „

285,500 ft. pp.

D.

Selmeczre, Kőrmöczre s Beszterczebányára Géczy Péter ur országos biztosul küldetett ki, a végett, hogy az országos kincstárnak arany és ezüstrészleteit rögtön számba vegye s felelős biztosíték alá helyezze, s azoknak Kőrmöczön azonnali pénzzé veretettése iránt érelyesen intézkedjék. — Rendelkezés történt az iránt is, hogy a nagybányai, oraviczai és szomolnoki kerületekből, minden arany és ezüstrészlet a kőrmöczi pénzverőházba haladéktalanul beszállíttassék. — A késedelem eltávoztatása végett e perczben még a latin köriratu mintával fognak a magyar pénzek veretni, de egyszersmind intézkedés történt, hogy rögtön magyar köriratu pénzverő minták metszessenek, s mihelyt készen lesznek, a magyar pénz azokkal veressék. — A miniszterium időnkint értesitendi a közönséget, mennyi érczpenz kerül ki a magyar pénzverőházból, melynek tágitása s ha a szükség úgy hozná magával, többnek is felállítása el nem fog mulasztatni.

E.

Az országos bányászatnak czélszerű javítása s az országos jövedelmeknek a bányászati magánipar felvirágoztatásának kellékeivel összhangzásba hozatala tekintetéből, a pénzügyminiszter nem csak az országos bányakerületek igazgatóit, hanem a magánbányásztársulatok küldötteit is május 15-re Buda-Pestre a végett hívta össze, hogy velök együtt és külön is értekezvén, az országgazdászati ezen fontos ágának czélszerűbb elrendezése iránt sikeresen intézhedhessék. — A pénzügyminiszter, minden szakértőnek czélazerü javaslatait s az alkalmas egyéniségek feltalálása iránti ismertetéseit kedvesen veendi, — mert szorososan el van határozva, az ország hivatalainak betöltésében, minden kegyosztási hajlamtól távol, egyedül az érdemre és képességre tekinteni.

F.

A pesti kereskedelmi piacz pénzügyi állapotának enyhítésére, a közalapítványi pénztárból (melynek állapotba legközelebb közhirrre fog tétetni) a pesti kereskedelmi banknak kellő biztosítékok mellett 300,000, azaz háromszázezer pengő forint kölcsönöztetett.

G.

A törvény által parancsolt s a földbirtokosok érdekei által sürgetőleg igényelt hitelintézetnek (Hypothek-Bank) azonnali felállítására intézkedések történtek. — A fontos tárgyban Ghyczy Kálmán elnöklete alatt egy bizottmány dolgozik, melynek tagjai: Trefort Ágoston, Fogarasy János urak, és a kereskedelmi bank, nemkülönben a pesti nagykereskedői testületek egy-egy választottai. — A pénzügyminiszterium gonddal leszen, hogy a haladéktalanul felállítandó hitelbank munkálatait, minél előbb, ha csak lehet, már májushó folytán megkezdhesse. Kívánatos, hogy az időszaki sajtó a kormány munkásságát e fontos tárgy körüli szakértő, jó akaratu eszmecseréjével előmozditsa. Kelt Pesten 1848. áprilhó 20-kán.

XXVIII.

Miniszteri rendelet a népgyűlések iránt. 1848. ápril 20.

Nemtelen bujtogatások következtében a közrend, a személy- és vagyonbátorság tegnap botrányosan megháborított. Vannak, kik a népgyűlések szabadságával visszaélnek. Az ország felelős miniszteriuma a törvény által reáruházott hatalmat, úgy a törvényes szabadság megóvása, mint az ezzel válságban kapcsolatban levő közrend fentartása végett teljes eréllyel akarván gyakorolni, a törvény nevében rendeli és parancsolja:

1) A tegnapi zavargások folytatói, előidézői, a békés polgárok személy- és vagyonbiztosságának megtámadói ellen büntető vizsgálat s birói eljárás rendeltetett.

2) A kiket a törvény közrendelleni bujtogatások miatt bűnösöknek találánd, azok az okozott károkért s költségekért is felelősekké tétetnek.

3) A közönség felszólittatik, hogy a zavarokra vezethető czéltalan csoportozásoktól óvakodjék. Meghagyatik egyszersmind, hogy ha a rendnek és nyugalomnak megzavarása akép folytatnatnék, s a csoportozat az illető polgári hatóság biztosának a törvény nevében teendő háromszori felszólítására sem oszolnék el békésen, általa az elosztás minden ily esetben fegyveres erővel fog eszközöltetni.

4) Nemcsak a rendnek s közcsendnek tekintete, hanem a nép jogainak sértetlen fentartása is megkívánja, hogy a népgyűlések rendetlen zavarra és lázongó csoportozásokká ne fajuljanak; e végre tehát Buda-Pestet illetőleg rendőrileg ezennel ideiglenesen rendeltetik:

Népgyűlést senki össze nem hívhat, hacsak annak idejét, helyét s világosan kifejezett célját a városi törvényhatóság elnökének 24 órával előbb be nem jelenti, s ha ily előleges bejelentés nélkül valaki népgyűlést hívna össze, a hatóságnak kötelessége leend a népgyűlést meggátolni, vagy ha már összejött, elszélesztetni. Az összehívó pedig rendőrileg feleletre vonatik.

Ha a kitűzött cél valóságos törvényszegést foglal magában, a törvényhatóság elnöke köteles annak összehívását eltiltani, s ki e tilalom ellenére mégis összehívja a népgyűlést, mint lázító fog a törvények nevében büntettetni.

A városi törvényhatóság elnöke köteles ügyelni arra, hogy a népgyűlés erőszakos kitörésekre át ne menjen, vagy annak kitűzött célja más valamely törvényszegési célra ne változzék, s ily esetben a népgyűlés azonnal el fog oszlattatni, s mind az, ki a népgyűlést összehívta, mind pedig azok, kik a kitörést, vagy a kitűzött célnak átváltoztatását szónoklataikkal s biztatásaikkal eszközlötték, feleletre s illetőleg törvényes büntetésre vonatnak.

Polgárok! Midőn az ország szabadsága a törvényes rend által megszilárdításra vár, a rendháborítás a törvényes szabadságnak legnagyobb ellensége. A miniszterium minden honpolgároktól s különösen a személy- és vagyonbátorság fentartásának nemes hivatásával megbízott nemzetőrségtől megvárja, hogy a törvény szentségének sértetlen tartására azon hazafiui erélylyel dolgozzék közre, mely a nyugtalan időkben a polgári erények legnagyobbika.

Nem a népnek érdekében cselekszik az, ki céltalan csoportozásokat eszközöl s ámitó biztatásokkal gyűjti össze a lakosokat, mert ezáltal a munkás napszámostól, az iparüzőtől, a kereskedőtől legdrágább kincset, a munkára szükséges időt rabolja el. S midőn azt igéri, hogy a nép szükségein segít, épen akkor népinséget idéz elő a munka és szorgalom megzavarása által.

A felelős kormány szent kötelességének tartja minden kérelmet meghallgatni, minden jogszerű kívánatot törvényes hatalmának teljes erejével támogatni és teljesíteni: de törvény-

szegekre irányzott csoportozásokat eltűrnie nem szabad, s ily csoportozások erőszakos követelésének engedni soha nem fog.

A miniszterelnök, a belügy- és igazságminiszter ezen rendelet végrehajtásával megbizatnak.

Pest ápril 20. 1848.

Gr. Batthyány Lajos, Deák Ferencz, b. Eötvös
József, Klauzál Gábor, Kossuth Lajos, gr. Szé-
chenyi István, Szemere Bertalan.

XXIX.

Belügyminiszteri értesítés. 1848. ápril 25.

A pozsonyvárosi erőszakosságok megtorlására nézve a következő rendelet bocsáttatott ki:

Miután mind hivatalos, mind magánuton akkép vagyok értesítve, hogy folyó hó 23-án és 24-én Pozsony városában az izraeliták személy- és vagyonbátorsága a legerőszakosb módon megtámadtatván, úgy személyeikben, mint vagyonaikban rabló vadsággal károsítottak meg, sőt a felingerelt sokaság által még a tanoda sem kiméltetett meg;

Miután a kormány nem hagyhatja megtorlatlanul azt, hogy a szabadság és jogegyenlőség korában, bármi ürügynél fogva egy néposztály jogai letiportassanak, s korlátoztassék azon jogok gyakorlatában, miket az a törvényhozástól nyert, mely egyedül oszthatja és veheti vissza a jogokat;

Miután okom van hinni, hogy azon botrányos rablások és erőszakosságok nem hajtathattak volna végre, ha a polgári helybeli hatóság annak idejében és kellő erélylyel teljesíti vala rendfentartó, élet- és vagyonvédő egyik legfőbb tisztét;

Miután a törvény és igazság igényli, kívánja, követeli, hogy a ki mit elkövetett, és mások által elkövettetett, avagy bűnös elmulasztása által megtörténni engedett, az lakoljon a szerint, amint érdemli, s a büntetlenség másokat hasonló merény elkövetésére ne ingereljen:

Önt kormánybiztosul ezennel kiküldöm a végett, hogy egész Pozsonymegyére kiterjesztvén munkássági körét, különösen tegyen nyomozást a Pozsony városában az izraeliták ellen elkövetett rabló merényre nézve, és tegyen intézkedést a tettesek és okozók törvényes birói megfenyítése iránt is,

Együttal figyelmét fogja fordítani a helybeli városi hatóság ez ügybeni eljárására, mint szinte az iránt is nyomozást teend, vajjon a nemzeti polgárőrsereg tisztét teljesítette-e, és ha nem, vajjon feloszlátásának nincs-e oka és helye.

Midőn e szerint teljes hatalommal felruháznam úgy e méreny kinyomozása és megfenyítettése, mint általában a rend és csend fentartása és a károsodottaknak szerzendő elégtétel végett, rendelkezésére bizván mindazon eszközöket, melyeket a törvényes czél elérésére szükségesnek itél; midőn továbbá önt a miniszteri országos ideiglenes bizottmány folyó hó 3-án e tárgyban kelt körrendeletére utasitanám: egyszersmind arról is értesitem, miképen a Pozsonymegyében és városban levő és a Pozsonymegyébe és városba ez alkalommal rendelt katonaság, a hadügyminiszteri tárczát vivő miniszterelnök ur által oda van utasítva, hogy önnek parancsait haladék nélkül és szigoruan teljesíteni tisztének ismerje.

Kelt Buda-Pesten ápril 25. 1848. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

Ennek folytában katonaság még azon éjjel gözhajón szállított Pozsonyba és vidékére.

XXX.

Miniszterelnöki hivatalos közlések. 1848. ápril 26.

A.

Nem csekély megütközéssel vette a magyar miniszterium azon értesítést: hogy a bécsi főhadikormány s illetőleg a bécsi hadügyminiszter a magyarországi s kapcsolt részekbeli katonai parancsnokságokkal még mindig rendelkezik. Miután tehát a közelebbi országgyűlésen alkotott törvényczikkek értelmében, Magyarországon és a kapcsolt részekben a végrehajtó hatalom s általában minden rendelkezés kizárólag a magyar miniszterium által gyakoroltathatik, — e részben pedig, miként tapasztalható, a bécsi hadügyminiszterium részéről mindeddig semmi kellő utasítás ki nem bocsáttatott, a magyar miniszterium a magyarországi és kapcsolt részekbeli minden hadi főparancsnokságoknak már folyó hó 16-án tudtára adta: miszerint az említett törvény értelmében parancsaikat kizárólag ezen miniszteriumtól veendik, s minden engedetlenség a törvény elleni

ellenszegülésnek fog tekintetni; ugyanazon főparancsnokságoknak egyszersmind az is meghagyatván: hogy a kezelésük alatt létező fegyvertárakról s hadi készülletekről, ide, a miniszteriumhoz, haladék nélkül, részletes tudósítást adjanak; — a temesi főparancsnokság Damianichot a Rukavina-ezredtől, Olaszországból tüstént visszahivassa; — a budai végre, a keze alatt levő fegyvertárak s hadi szerek megvizsgálására kiküldött bizottság eljárása tekintetében megkívántató rendelkezést azonnal megtegye.

Mindezekről a külügyi miniszter a végett tudósíttatott: hogy a bécsi hadi tanácsnak s illetőleg hadminiszteriumnak tudtára adja; és jelentse ki Bécsben, mikép a magyar miniszterium legjobb akarat mellett sem hátráltathatja, hogy a közvélemény külsőleg is ki ne törjön, ha az Olaszországban levő sereg visszajötté még soká elmarad. Sürgesse tehát a kiegyenlítést. Végre sürgesse a törvényeknek minélhamarábbi leküldetését.

B.

Mészáros Lázárhoz, a miniszteri tanács határozatából a miniszterelnök által, folyó hó 16-án sebes futár küldetett, a végett: hogy miután a király ő felsége a közelebbi országgyűlésből felterjesztett kívánat következtében Magyarország független miniszteriumát törvény által is szentesítette, s ennek folytán őt magyar hadügyi miniszterré kinevezte, e — részbeni végelhatározását haladék nélkül jelentse ki.

C.

Herczeg Esterházy Pál külügyi minisztert a miniszterium felszólította: miszerint a gallicziaiak kérelemlevelét Bécsben a magyar miniszterium nevében is pártolja, s igyekezzék annyit kieszközölni számukra, mennyi a cseheknek máris megadatott; mind azért, mert a monarchiának egysége a sanctio practica által velünk összekapcsolt tartományokban oly viszonyokat kíván, melyek a mieinkhez hasonlitanak, mind azért is, mert a lengyel jobbágyság nagy része ugyanazon népfajhoz tartozván, mely hazánk felvidékének egy részét lakja, hazánkban is könnyen elterjedhetnének azon mozgalmak, melyek a kérelem megtagadása esetében Gallicziában valószínűleg keletkezendének.

D.

A nemzetőrség mielőbbi kellő felfegyverzése tekintetéből a miniszterelnök 5000 darab fegyver elkészíttetése iránt szerződést kötött; — a további szükségletet pedig a budai főhadikormányzók kezelése alatt létező fegyverekből való ideiglenesen pótolandó, mivére az ottani fegyvertár megvizsgálására, a minisztertanácsilag kirendelt küldöttséget folyó hó 18-ai délelőtti 10 órára már utasította is, ha azon kellemetlen körülmény nem jö közbe, hogy a főhadikormányzó azon tekintetből, mert a magyarországi katonaságnak a miniszterium iránti állása tárgyában a bécsi haditanácstól, megfoghatlankép, még ekkorig sem érkezett semmi rendelete, a küldöttség működésének felfüggesztését addig, míg ő e részben Bécsből személyesen veszen utasítást, nem kéri, s remélett, hováhamarábbi visszajöttéig a miniszterelnök e kérelmet figyelemre méltatni nem kénytelenítettik.

E.

A törvényeknek király ő felsége által aláírt hiteles példányai folyó hó 19-én Bécsből megérkezvén, a miniszteri tanács határozatából, rögtön, magyar köriratu státus-pecsét metszetett, s ennek egy éjjel elkészülte után, a törvényhatóságokhoz szétküldettek.

Az új státus-pecséten, mely, míg diszesebb metszethetik, ideiglenes használatul szolgáland, a miniszteri tanács határozatából, miként hajdan, a magyar czimert, a magyar koronához tartozó s tartozott országok és Erdély czimerei környezik, — köriratul pedig ez áll: „V-dik Ferdinánd, Magyar-, Dalmát-, Horvát-, Tót-, Halics-, Lodomér-, Ráma-, Szerb-, Kun- és Bolgárországok királya, Erdély nagyfejedelme stb.“

F.

Miután az ország több részeiből érkezett tudósítások szerint, a közcsend és rend fenyegetve van, a külügyi miniszter, a már elébb hozzá intézett felszólítás kapcsában, ujlag értesített: miszerint a miniszterium a mostani körülmények között mindazon magyar sorkatonaságnak, mely Gallicziában és Morvaországban szállásol, Magyarországra behozatalát elkerülhetlenül szükségesnek látja, különben minden innen

eredhető felelősséget magáról elhárít s egyenesen azokra veti, kik ezen igazságos követelésének eleget nem tesznek.

XXXI.

Miniszterelnöki hivatalos közlés. 1848. ápril 27.

A magyar miniszterium ismervén az összes monarchiának jelenlegi kényes állapotát, a külföldön levő katonaság viszonyai iránt, mennyire csak lehet, a fenálló körülmények kiméletével járt el mindaddig, míg a közbátorságot s törvényes rendet más uton is fenttarthatni gondolta. Miután azonban az ország különféle vidékeiről naponként aggasztóbb körülmények jelentenek be, s például Vasvármegyében a zsidók elleni ellenszenv már is dúlásokra adott alkalmat; Szathmárvármegyében, a több évek előtt befejezett összesítések következtében, a kisebb birtokok a nagyobb birtokok ellen feltámadtak; Békesben a volt jobbágyok a legelő-elkülönzés miatt, mely a lakosokat már hosszabb idő óta forrongásban tartotta, a tulajdon szentségét többé nem tisztelik; Közép-Szolnokban egy esküdt a fellázadt parasztok dühének áldozatul esett; Selmeczen a tót nemzetségi mozgalmak már azért is veszélyesek, mert egy, könnyen félhető kitörés, habár rövid idő alatt elnyomathatik is, a kincstári bányákban évtizedek alatt helyre nem pótolható károkat okozhat; sőt Pozsonyban a zsidók üldöztetése már a katonaság alkalmazását is szükségessé tévé; — a miniszterium többé nem hallgathat, nem engedheti, hogy az ország az anarchia és fejtelenség martalékává váljék. Az egész országban tanyázó katonaság alig megyen 18,000 emberre, s a miniszterium érzi, hogy a közbátorságot, melyért a nemzetnek felelős, csak úgy tarthatja fen, ha a szükséges eszközökkel annak fentartására rendelkezhetik. A nemzeti őrseregnek csak legkisebb része láttathatott el fegyverrel, s míg a megrendelt fegyver külföldről, Bécsből és a magyar fegyvertárakból ki nem kerül, addig a közcsend és rend megháborítása alig gátoltathatik meg, minthogy a magyar katonaság, melynek legelső feladata Magyarországon a személy- és vagyonbátorságot biztosítani, a monarchia egyéb részeiben van elhelyezve.

Az összes miniszterium tehát mindezen fontos és aggasztó körülmények tekintetéből, hg. Esterházy Pál külügyi minisztert ápril 24-ikén ujjalag és már harmadszor felszólítja: miszerint az országnak e részbeni igazságos követelését a bécsi hadügyi

miniszteriumnál teljes erélyességgel ismételje, s figyelmeztesse a most említett miniszteriumot: hogy a mult országgyűlés, 3-ik törv. cikkének 8-ik szakasza értelmében, a magyar hadseregnek az ország határain kívüli alkalmazását ő felségének elhatározására ugyan, de csak a királyi személye körül levő felelős miniszter ellenjegyzése mellett bizza. És ha a miniszteriumnak ezen követelése jelenleg is elutasíttatnék, s a közbátorság fenntartására szükséges katonaság behozatala tovább is gátoltatnék, a miniszterium oly lépések megtételét látja elkerülhetlennek, minőkre felelősségének érzete kényteleníti.

XXXII.

Belügyminiszteri értesítések. 1848. ápr. 29.

A.

1848. ápr. 28-ról. Tarnóczy Kázmérnak biztosi köre Nagyszombat, Mador, Bazin és Szentgyörgy városokra is kiterjesztett, miután azon vidéken rombolások és dúlások nemcsak az izraeliták ellen követték el, hanem a tisztviselők lakai is megtámadtattak. E veszélyes irányu mozgalmaknak rendkívüli eszközökkel is leendő megfékezése a biztos kötelességévé tétetett.

B.

1848. ápr. 26-ról. Ghéczy Péter küldetett ki vizsgáló és megfenyítő királyi biztosul Zólyom, Hont- és Barsmegyékbe és Besztercebánya, Selmech, Körmöcz, Zólyom, Libetbánya, Bakabánya, Ujbánya, Breznóbányavárosokba, miután a bányamunkások titkos szövetségek által ingereltetnek engedetlenségre s a személy- és vagyonbátorság megtámadására, miután e merények elkövetésére a népfaji különbségek is ingerlőleg, bűnös szándokkal felhasználtnak. Biztosi segédül Beniczky Lajos neveztetett ki. A katonaság oda van utasítva, miképen a biztos parancsait haladék nélkül teljesítse.

C.

Intézkedés történt, hogy a hol a papság az ország sokféle zavarait, a türelmetlenséget hirdető és ez értelemben lázító beszédek tartott a szószékből, a maga útján vizsgálat és fenyték alá vonattassék. Az egyházi szószék nem lehet más, mint a béke és testvéri türelem és egyetértés igéjének szószéke.

D.

Az izraeliták elleni lázongás több helyen mutatkozván még mindig, a szabadság s jogosság szégyenére s a törvények tilalmas letiprásával, Kassa és több városoknak a szigoruan tiltó rendelet kiadatott. Hinni akarom, hogy a szabad városok szabad polgárai a törvényt fölibe teszik az önkénynek, a jogszerűséget a szenvedély rut kicsapongásainak. És ha törvényellenes tettekkel felriasztanák a törvény nyugovó szigorát, a következtetések terhes súlyát tulajdonítsák maguknak, kik, mivel igazságosak lenni nem tudnak, a szabadságra sem érdemesek.

E.

A Jász-Kun és Hajdukerületekre nézve kelt s az új törvények értelmében bekövetkező belrendezésre vonatkozó utasítás az illető főkapitányoknak megküldetett.

F.

Fiume és Buccarira nézve is elküldetett az utasítás, mely két kerület egymástól öndolgaira nézve függetlenebb állást, s belfejlődésére nézve szabadabb életet nyer az 1848: XXVII-ik cz. értelmében.

G.

Azon kívül, hogy minden miniszterium hivatalaira a Horvátországban lakók a Magyarországbeliekkel egyenlőképen alkalmaztatnak, közöttük semmi különbség sem levén; az igazság- és belügyi miniszteriumban Horvátország ügyeire nézve is egy külön horvát-osztály fog felállittatni, melynek főbb tagjai az ottani viszonyok ismerete és a nyelv tudása miatt horvátországbeliekből fognak kineveztetni.

XXXIII.

A radikál kör petíciója a miniszteriumhoz. 1848. ápr. 30.

Miniszter urak! „Veszélyben van a hon, — fel minden, ki magyar, ki polgár!” így szólt b. Wesselényi Miklós. Szavai szívünk mélyére hatottak, és meg vagyunk győződve, hogy nagy hazánkfia szeretett nemzetének soha nemesebb szolgálatot nem tön, mint midőn bennünket lelkes szavaival azon veszélyre figyelmeztetett, melybe az osztrák megbukott burokratia, ár-

mányosan felhasználva minden alkalmat, hazánkat dönteni készül.

„Tudva van ugyanis, — a Bánát s Bácskában minő véres jelenetek merültek fel. A szerbek hazánkbeli több helyeken szakadást proclamáltak, s egyesülést Szerbországgal.“ Az illyr izgatók hazaárulással vádolják mindazokat, kik magyar rokonszenvet táplálnak. Slavonita s horvát testvéreinkhez körleveleket intéznek, melyekben őket arra szólítják fel, hogy miniszteriumunkat el ne ismerjék. Magyarországróli elszakadásra izgatnak és megalapítására egy, magyar részek s aldunai tartományokból összeszerkesztendő illyr birodalomnak. Mindent elkövetnek, hogy a velök egy valláson levő oláh fajt is részökre elcsábítsák.

És hogy mindezek az osztrák megbukott burokrácia ármányai következtében történnek, bizonyosságul szolgál az, hogy „Jellachich, kit utósó rémeként horvát bánnak kinevezett, kinyilatkoztatta: hogy ő ellenforradalomnak állandó élére. Mert — ugymond — az, mit királyunk a jog s szabadság érdekében tett, tőle kicsikartatott, s hogy ő — Jellachich — illyreivel s százezeren felül intésére váró határőreivel megmentendi császáriját ezen állítólag kényszerű állapotából, s visszaállítandja annak régi hatalmát, s a dolgok régi állását.“

Kétséget nem szenved, hogy a magyar föld, nemzetiség, szabadság, veszélyben van. Kell tehát, hogy a vészharang meghuzzassék.

Intézkedéseinknek czélszerűen, erélyesen, rögtön kell megtörténni.

Ezekre nézve legyen szabad azon bizalomteljes ragaszkodásunknál fogva, melylyel önök iránt viseltetünk, hazafiui kötelességtől vezéreltetve, igénytelen szót emelnünk.

Tapasztalásból meritett régi igaz mondat az: hogy „ki békét akar, harczhoz készüljön.“ Más részről tudva van, hogy slavonita s horvát testvéreink nagyobb része velünk tart, de hogy a bár kisebb, de erélyesebb rakoncátlanokdó illyr párt által elnyomatik. Őket ily állapotban hagynunk nem szabad, elhagyni menthetlen hanyagság, bűn volna. De nekünk is, minden ellenséges megrohanást visszaverni hazafiui kötelességünk. Ezeknél fogva mi mindennek előtt egy hadseregnek felállítását látjuk elkerülhetlenül szükségesnek. És mivel országgyűlést most rögtön egybehívni nem lehet, e hadsereget országos toborzás útján, önkénytesekből véljük összeállítandónak, melyhez a rögtön rendelkezésünkre állható magyar katonaság hozzásoroltassék. Szük-

ségesnek tartjuk továbbá: hogy e sereg egyik fontos tényezőjeül, magyarokból, tüzérsereg állittassék fel; hogy a hon lakosai pénz, élelem, s más nembeli adakozásokra felszólittassanak, s hogy ezek iránt az intézkedésminél czélszerűbben, minél gyorsabban megtörténhessék, a haditanács több szakértő, erélyes egyénekkel szaporittassék.

Czélszerűnek tartjuk továbbá: hogy meg nem nyugodván azon hatásban, melyet a sajtó gyakorolni fog, népszerű emissariusok küldessenek szét részint közvetlenül a középpontból részint közvetve a hatóságok részéről, kik a népet, nyelvkülömbőség nélkül, a dolgok valódi állásáról, arról, mit mi akarunk, s mit ellenségeink akarnak, felvilágosítsák. Emissariusok küldessenek különösen az oláh fajhoz is, mielőtt a rác és illir izgatók részéről lefoglaltatnék.

Oláh testvéreinknek egyik sérelmök az, hogy a rácok s más ajku hitsorsosaik által egyházi ügyeikben elnyomatnak. Miért, tekintve az oláh fajnak a magyarokhoz tanusított hű ragaszkodását, tetemes számát s más ajku hitsorsosaik felett tulajdonosságát, méltányosnak igazságosnak tartjuk, hogy mindenhol kellően képviseltessék, különösen pedig: hogy kormányunkban is méltó helyet foglaljon, s hogy egyházi ügyei vitelével egy külön osztály bizassék meg.

Szükségesnek tartjuk végezetül, hogy a hatóságok vidékeiket éber figyelemben tartsák, és az ellenséges érdekekben izgatók ellen szigoruan járjanak el. Jellachich pedig, ki mint tisztviselő s polgár egyaránt vétkezett, mint hűtelen hivatalnok, hivatalától elmozdittassék, a hazán elkövetett árplásaért pedig törvény értelmében szigoruan megbüntettessék.

Tegyük ezeket tisztelt hazafiak! tegyünk mindent, hogy rabszolgaságtól tiszta nemzeti hajónkat e földrázó viharon át, biztos kikötőbe, a szabadság, egyenlőség, testvériség kikötőjébe bevezethessük. Teremtsünk mindenek felett önkénytes sereget elé, melyhez mi mindenszellemi s anyagi erőnket a miniszterium rendelkezésére felajánljuk, és ha hajdan igaz volt Zrinyi Miklós hősi jelszava: „ne bántsd a magyart!“ ugy most is, megvagyunk győződve, hogy, ha a riadó megfuvatik, a kitüzendő zászló alá százezerek hazafiúi buzgósággal sietendnek, és ellenségeink szétzuzatván, a hon, melyet kell, hogy megmentsünk, meg lesz mentve. Kelt Pesten, ápril 30-án. A radikál kör határozatából, Teleki László s. k., elnök. Reök István s. k. jegyző.

XXXIV.

Belügyminiszteri értesítés. 1848. május 2.

A megyék és kerületek kormányzóihoz a következő utasító körlevél küldetett:

Az 1848-kitörvényhozás örökké emlékezetes lesz ugy hazánk történetében, mint a nép szívében. Nem az által lesz pedig örökké emlékezetes a nép szívében, hogy az nemzeti független kormányt állított fel, hogy a közös teherviselés elvét kimondta, hogy a népképviseletnek alapját letevén, hogy Erdélyt és Erdélyben testvéreinket keblére visszaölelte, hogy a gondolat-szabadság szárnyainak egét visszaadta; e részben nincs a ki áldozott volna, nyert minden; hanem örökké emlékezetes marad az által, hogy a földbirtokos sajátjáról lemondván, azt, a mi nála gazdagság, fölösleg, de tulajdona volt, a békének, a nemzeti egységnek, a haza fenmaradására szükséges összeolvadásnak áldozatul hozta. Sőt, a ki eddig jóllétnek örvendett, most a szükség szélén áll. Vannak, kiknek az áldozat után alig marad más, mint tiszta szívek, melylyel azt a haza oltárára lerakták.

A nemesi és földbirtokos rend méltóan, sőt dicsően végzé be az utolsó országgyűlést, mely még csak az ő elemeiből állt. Megszűnt élni, midőn reá épen érdemes lett; megkezdte a nép életét, mely szemeink előtt fejlődni fog.

A földesurak átadták a népnek, mi a nép kezén volt. Átadták önkényt, hazafiságból, a haza és nép erejének érdekében. És a földesurak nemes ajánlatához később a király akarata is hozzájárulván, a tett ekképen megkoronáztatott. De a kezdet dicsősége a földesuraké, jutalmát, áldásait, következményeit aratni fogja a nép, mely most lett szabad földének szabad birtokosa.

Ha mindezért istennek örködő gondviselését nem áldja a nép, ha a földesurak iránt nem érez, nem mutat hálát, ugy e népnél háládatlanabbat nem hordozott hátán a föld. Az engedélyek korábban érkezhettek volna, de az áldozat ily nagysága kipótolja a késedelmet tökéletesen.

E körülményt a népnek tudtára adni szükséges. Nem megfoghatatlan, de szomorú jelenet, hogy e ténynek elferdítésén sokan, még a templomi szószékből is, munkálkodnak. Számítsa, kérem és felszólitom, gondjai közé, hogy a nép a valót meg-

tudja és elhiggye. A célszerű eszközöket a körülmények fogják kijelölni.

Örömmel értem az ország több és pedig kivált magyar vidékeiből, hogy a nép magát nemeslelkűleg viseli. Nyílt szívvel örül a jótéteménynek, mely mint manna hullott az égből részére. Ártatlan vigadások történtek, ünnepekre hívták meg volt földesuraikat, s kik az áldozat után nem birták gazdaságaikat folytatni, azoknak önkényt vagy illő bérért munkaszedelmöket ajánlották. Ez a nép jellemében szép, nemes, megható vonás volt, s a népnek minden igaz barátja e nemes magatartásán szívéből örvendett, mert azoknak eljárását, kik a népért vívtak, a nép ezen viselete igazolta.

De találkoztak, kik részint a más vagyona utáni bűnös szomjuságnak, részint nemtelen bujtogatásoknak engedvén, még azt is el akarták, el merészték foglalni, a mi a földesuré maradt. Ezek az erkölcs és vallás szent parancsait hágják át. Ezek háládatlanok az isteni gondviselés iránt. Ezek megérdemlik, hogy megbüntettessenek, és a törvények rendelete szerint példás büntetéseket bizonyosan nem kerülnek el.

Valóban, a mint váratlan, úgy sajnálatos, hogy épen midőn földének urává lett a nép, nem hogy szorgalmát kettőztetné, hanem zavaroknak, rendetlenségeknek, erőszakos foglalásoknak engedi magát által. A mezei szorgalom és munka igen számos vidékeken fenakadt. A vetések sok helyeken összegázoltak. A földesurak elvesztvén az ugynevezett jobbágyerőt, s tőkével nem bírván, nem képesek az urbériség átengedése után megmaradt földeiket művelni.

E szerint, ha csak szerfelett kedvező és dus időjárás nem segítend az emberi tehetetlenségen és munkátlanságon, e hazasorsaira inség és szükség várakozik.

Mindezeknél fogva különösen szükségesnek láttam rendelni a következőket:

1) Mindaddig állandóan és folyvást és szakadatlanul a megye körében fog örködni, hatni, munkálkodni, míg a jelen házas állapot megszűnván, az elmék és kedélyek szabályszerű állapota helyreálland.

A birtokbeli, vallásbeli, nyelvbeli különbségekből eredvén az eddigi bűnös erőszakosságok, találjon módot a baj kútféjének felfedezése után azt megorvosolni. — Mindez különféle helybeli körülmények szerint, s e szerint csak Ön maga tudja az eszközöket hozzá megválaszthatni.

Belátás, tapintat és erély együtt, hitem szerint, nem maradhat süketlenül.

2) Az elmék jelen lázas állapotában, a közrendet és csendet most is nehéz fentartani. Még nehezebb leendő, ha a nép munkátlanságban tölti idejét, és ha ennek folytában netalán a szűk termés és inség esete állana elő. Ez az, a mit minden áron meg kell előznünk.

Tehát oda fog hatni Ön, szükséges esetekben közvetlen tekintélyével is, hogy a nép szorgalmasan mivelje a maga földeit; a mit eddig elmulasztott, azt pótolja ki kettőztetett szorgalma által, és ideje fenmaradván, nem többé tartozásképen, hanem szabad munkaképen illő bérért a nemesi birtokoknak földeik művelésében legyenek segedelműl, hogy a drágaság és inség esztendejévé ne válják, melyet különben csak a szabadság esztendejének kellene a történetben nevezni.

Ott, hol mag hiányzott, a kormány intézkedett; e végből a felső vidékekre kir. biztost küldvén, ki 150,000 pftig tehet bevásárlást. Ugyanoda répamagot is nagyobb mennyiségben utalványozott, mely a szegény nép között kiosztatnék. Figyelmébe ajánlom Önnek, hogy a hol már idejét mulasztotta a kalászos mának vetése, ott répa, kukoricza, burgonya, szóval az éghajlat s föld természete szerint bármi vettessék, ültettesék, a mi táplálékul fog használtathatni.

Értesíttesse magát Ön, hol vannak ilyen műveletlenül maradt földek, s eszközölje, hogy vetetlenül ne maradjanak, eszközölje személyes befolyásával is.

Addig ne szünjék meg hatni, míg sükere lesz. Ez különbözteti meg a felelős eljárást azon régi rendszertől, mely azt hívé, megtette tisztét, ha a rendelet kiadatott, akár volt foganata, akár nem.

Engem kevesb nem elégít ki a sükernél. Azt tudom, hogy az emberi erő nem mindenható, vannak határai, de azt is tudom, mit tehet a szilárd akarat. Ott, hol bátorság, belátás, erély és a nép ügyének szeretete egyesül, alig van lehetetlenség, és ennek alapján remélem, hogy Öntől érkezendő és a megművelt s műveletlenül maradt földet s a vetések állapotát illetőleg kimerítő jelentéseiben újabb és újabb sükerről fogok értesíttetni.

A kormány azon segedelmezésére mindig számíthat, melyet az igazságosnak, szükségesnek ismer, és a mely kötelességével megegyezvén, erejét felül nem haladja.

Buda-Pesten, május 2. 1848. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

XXXV.

Az erdélyi országgyűlést egybehívó kir. leirat. 1848. május 5.

Első Ferdinánd, Istennek kegyelméből Ausztriai császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik apostoli Királya, ugy Lombardia, Velence, Galliczia, Lodomeria és Illyria királya, Ausztria Főhercege, Erdély Nagy-Fejedelme és Székelyek grófja sat. Méltóságos, Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Tiszteletes és Vitézlő, Nemes, Okos, Értelmes őszintén kedvelt Hiveink! A jelenkor eseményei többféle fontosságu törvényes intézkedéseket igényelvén, hogy atyai szívünk vonzalmai szerint, kedvelt Erdély Nagy-Fejedelemségünk Karaival és Rendeivel tanácskozhassunk, folyó 1848-ik évi pünkösöd hava 29-ikére szabad királyi Kolozsvár városunkban közországgyűlést srendelendőnek és hirdetendőnek elhatároztuk, és arra tekintete és nagyságos Puchner Antal, valóságos belső titkos tanácsosunkat, Mária Terézia jeles katonai rend lovagát, Leopold császár rend közép keresztesét, orosz császári Sz.-György és Sz.-Wladimir rendek 4-ik osztályu, ugy a pápai Sz.-György rend nagy- és a sziciliai királyi Sz.-György katonai rend közép keresztes vitézét, altábornagyunkat, harmadik sorszámú gyalog-ezred tulajdonosát, és az említett Nagy-Fejedelemségünkben hadi-főkormányzónkat, teljeshatalmu kir. biztosunknak kineveztük. Mivégre kegyes királyi előterjesztményeinket Nektek hű Karainknak és Rendeinknek a következőkben nyilvánítjuk; és pedig:

1-szor, hogy minden már tárgy feletti tanácskozást megelőzőleg az ürességbe jött erdélyi Udvari Korlátnoki hivatalra a választást az 1791-ik évi 20-ik törvénycikk értelmében vigyétek véghez, és azt Előnkbe, kegyelmes kinevezésünk mellett, haladék nélkül terjeszszétek fel. Nemkülönbén

2-szor, hogy azon Nagy-Fejedelemségbeni királyi táblánknál megüresült Elnöki hivatalra is hasonlólag válaszstatok és azon választást Felségünkhöz megerősítés végett küldjétek fel.

3-szor, hogy Erdélynek Magyarországgal egyesítése kérdésére nézve, a közelebbi mult országgyűlés végével, jelesen 1847-ik év Szent-András hava 3-án kelt felirástok nyomán, a fenálló honi törvényekhez, a három nemzet alkotmányos viszonyaihoz és a tárgy fontosságához képest komolyan tanácskozzatok.

4-szer, hogy minekutána abbeli atyai szándékunkat, miszerint az urbéresek sorsán minden módon és minél előbb segítve legyen, folyó évi Sz.-György hava 3-ikán királyi kormányshükünkhez intézett kegyelmes leiratunkban kinyilatkozattuk, ehhez képest létező urbéri viszonyoknak, a jelen körülményeket tekintve, az illető földesuraknak adandó méltánycs kárpótlás melletti megszüntetése iránt tanácskozástokat akkép siettessek, hogy az e tárgyban legfelsőbb jóvánhagyásunk alá terjesztendő és általunk megerősítendő törvényeket, még a jelen országgyűlés folyama alatt kihirdetni és teljesedésbe vétetni lehessen.

5-ször, hogy a közterheknek az ország minden lakosai között személykülönbség nélküli aránylagos hordozása iránt, czélszerűleg tanácskozzatok.

6-szor, arról is végezzetek, hogy Erdélynek nagy részét lakó oláhok állapota, mind polgári, mind vallási jogok tekintetében, hozandó törvény által biztosittassék; és

7-szer, hogy a szabad sajtóvali élés és ebbeli kihágások korlátozása iránt czélirányos törvényjavaslatot terjeszszetek fel.

És ezek azok, mikre nézve, kedvelt Karaink és Rendeink, komoly tanácskozástokat, a haza állandó javára czélzó, tapasztalt buzgóságtok szerint, teljes bizodalommal felhivjuk.

Kikhez egyébiránt császári királyi kegyelmünk- és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk. Kelt birodalmi fővárosunkban Bécsben, Ausztriában, pünkösöd hava ötödik napján, az Ur ezer nyolczszáz negyvennyolczadik, uralkodásunknak pedig tizennegyedik évében. Ferdinánd. B. Apor Lázár. Ő császári királyi apostoli Felségének saját parancsára: Szentgyörgyi Imre.

XXXVI.

A szerbek proclamatiója az oláh nemzethez. 1848. május 5.

A szerb nemzettől, az oláh nemzethez legforróbb s legőszintébb üdvözllet!

Valamint nekünk, ugy nektek is ütött már az óra testvéreink, ütött a szabadság, egyenlőség és testvériség órája! — a szabadság, mely azt akarja s kívánja, hogy nemcsak egyes ember, hanem minden nemzet is szabad legyen, — az egyenlőség, mely nem szenved azt, hogy egyik nemzet felemelkedjék és más nemzetek felett uralkodjék, hanem azt akarja, hogy az

örök és változhatatlan igazság és nemzetiség, mely minden erő s nagyságkülönbség nélkül egyenlő — hasonló jogokkal egyformán álljon, a testvériség, mely azt kívánja, hogy az elnyomott nemzetek magok közt a kölcsönös szeretetet és őszinte egyetértést tartsák fen, mely által az elnyomók ellen nemzetiségük és nemzeti jogaik fentartásában védelmezhezzék magukat, a többi nemzetekkel testvérileg kibéküljenek és adassanak nékik mindazon jogok, melyek őket természet szerint illetik. Mint nemzet üdvözlünk titeket, szeretett testvéreink! Mi, kiknek tegnapig meg vala tiltva magunkat nemzetnek neveznünk. Mi, kiknek nyelvünk és nemzetiségünk el vala nyomatva, mi, kik csak akkor tudtunk valamire menni, ha nyelvünket és édes nemzetiségünket megtagadtuk, mi, kiknek nemzetiségét vész fenyegeté a magyar nyelv elterjedése által. Ezen súlyos s mélyen bevéssett sebek halálosak valának; jól tudtuk és éreztük, hogy azok a ti sebeitek is, tudtuk és tudjuk, hogy a ti nemzetiségtök mezeje is ugyanazon jog, valamint a mienk; mert valamint bennünket úgy titeket is ugyanazon vész fenyegetett. És nem mi vagyunk egyedül ily nyomasztó helyzetben. Felső magyarországi szláv testvéreink is ugyanazon vészben voltak, őket is üldözték, ők is el voltak nyomatva, csak úgy mint mi; kényszerítve valának ők is, mint mi, idegen és ismeretlen nyelvet iskoláikban, templomaikban, ügyeikben és kormányzásaikban használni; — egy szóval minden nemzeteknek, melyek a magyar szent korona alatt élnek, sír volt ásva, nagy és borzasztó sír, mely felett a magyarismus uralkodó emlék-oszlopa emelkedett fel! De a haladó idő minden erőszakkal ütött sebet meggyógyít. A mindenható isten, e világ uralkodója, kinek kezeiben van minden nemzetek jó és balsorsa, és a ki minden nemzetekhez egyforma szeretettel viseltetik; az isten, ki atyai gondoskodással tekintett reánk, kik már idő előtt a veszélynek örvényébe indultunk süllyedni, felkiáltott mindenható szavával: ne tovább! a ti rendeltetéstek nem a halál, hanem az élet, nem a rabszolgaság, hanem az egyenlőség. A nemzeteknek szabadoknak kell lenniök, legyenek azok nagyok vagy kicsinyek, gyengék, vagy erősek; mikép az emberek is, legyenek azok nagyok vagy kicsinyek, gazdagok vagy szegények! Ez a minden nemzeteknek mennybeli uralkodó hangja, ez a hang irányozva van mind az elnyomó mind az elnyomott nemzetekhez, az elnyomóhoz: hogy az bűnbánatot tartson, és a tévutról jókor térjen el; az elnyomottakhoz: hogy érezve a jogtalanságot, arról jókor meggyőződ- tessenek. Jaj azoknak, kik ezt nem hallják; jaj azoknak kik hallják,

de nem értik meg; jaj végezetre azoknak, ha értik ugyan, de utána nem sietnek; mert az isten igazsága rendithetlen, ítélete meg nem vesztegethető. A szabadságra, nemzetiségükre megérett nemzetek meghallották azon hangot, és megértették, felemelkedtek a földről, s magukról a port lerázták, megmosták magukat a kor s szabadság szellemével, kijelentették óhajásait és feltett céljaikat, miszerint a nemzetek sorába akarnak lépni, és feltett céljuk beteljesedik, ha erősek s állhatatosak leendnek, mert velök van az isten és az örök igazság. Megmutatták azok, hogy isten szava nem pusztán hangzott a füleik mellett, nem is vakok a világosság elfogadására, mely a kor szellemét felderíti és nem fázékonyak az éltető nap szabadságot terjesztő sugaraira! Mindazon nemzeteket például vettük mi szerbek, és nagyon reméljük, hogy isten után, az ujjászületés nagy tettét, a jog s igazság védpaizsa alatt békével és szeretettel befejezendjük, és a magyarhoni polgároktól megvárhatjuk, hogy ők, átlépve azon küszöböt, mely a régi zsarnok időt elválasztotta a jelen szabadság korától, a szabadság, egyenlőség s testvériség szellemével el fogják dobni a magyarítás zászlóját, és átlátandják, hogy a mi nemzetiségünknek a magyar szent korona alatt ugyanazon jogai vannak, melyek néktek is. Mi Patriarchát választottunk magunknak, mert ahhoz jogunk van, választottunk továbbá vajdát a szerb vajdaságok kormányzására, melyek is: Szerém, Szerémörvidék, Bácska, Betse kerületével együtt, a bánási örvidék, kikindai kerület és Baranya, melyek ezentul is a magyar szent korona alatt állani és az ausztriai uralkodó háztól függni kívánnak. Mi szabad és független nemzet óhajtunk lenni, mert a szabadság és függetlenséghez nem csak joga, hanem kötelessége is van minden nemzetnek, annyira, hogy attól magát egyik sem foszthatja meg, és azt attól semmi igérettel elvenni nem lehet, mert valamint az isten nem akarja nem is engedi azt, hogy egy ember más embernek alá legyen vetve, úgy azt sem engedi, hogy egyik nemzet alá legyen vetve a másiknak. Azt nyilvánítottuk, hogy a szabadság és egyenlőség alapján Tót-, Horvát- és Dalmátország három egyesült királysággal egy kapcsolatban legyünk a magyar korona alatt, mert egyesülésben és kapcsolatban erősebbek leszünk és könnyebben mérkőzhetünk közös ellenségeinkkel. — Testvérek és Polgártársak! Mi ezt nyilvánítottuk, mert ahhoz jogunk van, mi azt elkezdettük, mert azt befejezni is reméljük. Mi más nemzetekre tekintettünk, tekintsetek ti is azokra, s mutassátok meg, hogy ti is meg vagytok érve szabadságra, egyenlőségre

és testvériségre, hogy ti is érdemesek vagytok a nemzetek sorába lépni, dicső román nemzet, melynek a multban nagy érdeme van, de még dicsőbb jövője; mutassátok meg, hogy ti is tudtok nem elégedni meg azzal, hogy csak törvény előtt legyetek egyenlők és csak tulajdon házaikban szóljatok saját nyelveiken, hanem, hogy a világ többi nemzetei közé akarjátok magatokat soroztatni, és azokhoz hasonlók lenni és hogy akkor, a midőn mint nemzet más nemzethez szóltok, nem más idegen rátok tolt nyelven, hanem édes anyanyelveiken szólhassatok. Azon szabadságban foglaltatik a nemzetiség érdeme, melynek mindnyájunk előtt drágábbnak kell lenni életünknel, mert abban rejlik a nemzetnek tekintete, melyet megvédeni utolsó csepp vérig tartozunk, mert illőbb egy vitéz nemzethez dicsőséggel meghalni, mint tekintély nélkül élni. Mi ő cs. kir. felségéhez benyújtott kérelemlevelünk értelménél fogva hű alattvalók maradunk; rólatok is gondoskodtunk mi, mint a mi hű és igaz testvéreinkről, és azt kértük: hogy a ti nemzeti-ségték is a szabadság és nemzetiség alapján biztosittassék. Innét látjátok, hogy mi készek vagyunk a nemzetiségek ujja-születését testvéreileg elősegíteni. Ti a mi testvéreink vagytok, nem csak közös vállásunk által, hanem közös sérelmek- és óhajtasoknál fogva is. Mi azt óhajtjuk, hogy magunknak a szerb nemzetiséget biztosítsuk, valamint ti biztosítsátok magatoknak a román nemzetiséget. Mind a két óhajtas igazságos, mert mindkettőnket ugyanegy elnyomó fojt meg, — testvéreileg értsük és segítsük egymást, mert az egyetértésben rejlik isten áldása. Mi a nemzetiség szellemétől ihletve, testet alkottunk nemzetiségünknek, és egyetértést s egyesülést határoztunk a három egyesült királysággal, Tót-, Horvát- és Dalmátországgal, mert így erősebbek leendünk; tegyétek ti is ezt, és egyesüljetek velünk, nem mint rabjai az elmúlt időnek, hanem mint szabad nemzet az egyesülés alapján, és nemzetiségtek teljes garantiája mellett, és akkor még erősebbek leszünk. Azon órától kezdve, melyben szívetekben ezen erélyes és tiszta akarat felébredend, szabad nemzet leendtek, biztosítva leend nyelveitek, egyháztok és nemzetiségtek, biztosítva jövőtök; mert ezen egység és egyetértés chinai fallá változandik, mely meg fogja hiúsítani ellenségeink nyomasztó önkényét. Öleljük egymást testvéreileg, mint hű és igaz testvérek! Mi semmit sem akarunk, még egy hajszálnyival sem akarunk többet, mint ti, csak azt akarjuk, hogy legyetek a mi testvéreink. Így fogunk virágozni egyenlően mi is ti is más szabad nemzetekkel, melyek a magyar

szent korona és a felséges ausztriai ház alatt élnek. Éljen minden nemzet szabadsága, éljen a korszellem, éljen a mi császárunk és magyar koronával koronázott királyunk, éljen a testvériség és egyenlőség minden nemzetek között, melyek a magyar korona alatt élnek. A nemzeti küldöttség üléséből Karloviczán májushó 5-én 1848. a küldöttség elnöke József m. k. főpüspök és metropolita, megválasztott szerb patriarcha.

Tisztelt közönség. Ő excellentiája főpüspökünk és metropolitánk, valamint most választott szerb patriarcha ur atyai kegyeskedő meghagyásából — Ő excellentiája honnemlétében szerencsém vagyon 8 példányban ide mellékelve a szerb nemzetnek az oláh nemzethez intézett üdvözlétét megküldeni, hogy azokkal tetszésük szerint rendelkezzenek, de leginkább azért, hogy más kisebb községekkel közöljék. — Többire megkülönböztetett tisztelettel vagyok a tisztelt közönségnek, Karloviczán, májushó 13-án 1848. alázatos szolgálja Patrikie Popeszkul m. k.

XXXVII.

Királyi kézirat István főherczeg nádorhoz. 1848. május 6.

Kedves öcsém, főherczeg István. Miután hír szerint Horvátországunkban több helyeken elkülönzési törekvések merültek fel, melyek Magyarországgal és összes monarchiámmal való egységre nézve következtéseikben felette veszélyesekké válhatnak; meghagyom kedvességednek: hogy szükség esetére egy ön előtt alkalmasnak látszó egyént szükséges felhatalmazásokkal ellátva királyi biztosul Horvátországba kiküldjön, kinek is kötelessége lesz, hasonló merényletek elnyomására a szükséges rendszabályokhoz minden erélylyel nyulni.

Bécs, május 6-án 1848. Ferdinánd m. k.

XXXVIII.

Királyi kézirat Jellachich horvátországi bánnak. 1848. május 6.

Kedves báró Jellachich! Határozott és rendithetlen akaratom, a Magyarország koronája alatt egyesült tartományok kormányának egységét, királyi szavam — s koronázási eskümhöz hiven, a törvények értelmében fentartani, és soha sem fogom megengedni, hogy a magyar korona alatti tartományok

közt fenálló törvényes kapocs, önkényes rendeletek, vagy egyoldalu határozatok által tágíttassék. Minélfogva oda utasítom önt, hogy királyi helytartóm parancsainak és az általam kinevezett magyar felelős miniszterium rendeleteinek, melyre én Magyarországnak és az ahhoz kapcsolt tartományoknak törvényes kormányzását az 1848. III. t. cikk által biztam, a kormányzás minden ágaiban szorosán engedelmeskedjék, s ezen királyi akaratom teljesítésére hivatalos hatáskörében minden tekintetben felügyeljen.

Bécs, május 6-án 1848. Ferdinánd.

XXXIX.

Királyi leirat Mészáros Lázár ezredeshez. 1848. május 7.

Kedves stb. — Miután ön általam magyar hadi miniszteremmé kineveztetett, — ezennel kötelességévé teszem önnek: hogy ezredének kormányzását az alezredesnek tüstént átadván, új állomását foglalja el.

Bécs, május 7. 1848. Ferdinánd s. k.

XL.

Királyi kézirat báró Hrabovszky pétervárad, báró Jellachich zágrábi, báró Piret bánági és báró Lederer budai főhadi kormányzókhoz. 1848. május 7.

Kedves N. N. Az utóbbi magyar országgyűlésen általam megerősített III. t. cikk 6. és 8. §. folytán, a magyar katonaság jövőjére minden kiadandó parancsokat és rendeleteket, illető magyar miniszteriumom útján veendő, s ugyancsak ahhoz intézendők minden hivatalos jelentések. Ezen törvény a katonai végvidékekre is kiterjed.

Bécs, május 7-én 1848. Ferdinánd.

XLI.

Királyi kézirat István főherczeg nádorhoz. 1848. május 7.

Kedves öcsém, főherczeg István! Azon félreértések és fenakadások elkerülésére, melyek az általam az utóbbi országgyűlésen helybenhagyott III. t. czikk 6. és 8-dik §-ának alkalmazása körül a katonai kormányzatra nézve eredthetnének: Bécsben levő hadi miniszteremhez a másolatban idecsatolt parancsot intéztem.

Minélfogva felszólítom kedvességedet odamunkálni, hogy miután azon rendeletekről, melyeket a magyar miniszterium törvényes hatáskörén belül a magyar katonaság kormányzatát illetőleg maga kibocsát, itteni hadügyminiszteremnek a szükséges tudomást és áttekintést biztosítani kívánom, mennyiben ezen rendeletek monarchiám összes hadseregére nézve fenálló intézkedéseket érintenék, az ily rendeletek iránt itteni hadügyminiszteremmel előlegesen értekezés történjék, ellenben a kevésbé lényeges rendeletek ugyanazzal utólagosan közöltessenek.

Bécs, május 7-én 1848. Ferdinánd.

XLII.

Királyi kézirat Latour gróf ausztriai hadügyminiszterhez. 1848. május 7.

Kedves stb. Hogy hadseregem összes kormányzatában s az ez iránti rendeletekben a szükséges egybefüggés, egészen az utóbbi magyar országgyűlésen általam megerősített III. t. cz. 6. és 8. §-ai szerint tovább is fentartassék: meghagyom önnek, hogy minden rendeletekre nézve, melyek összes hadseregemre vonatkoznak, vagy a melyek a fentebbi törvény értelmében a magyar seregnek általam külföldöni alkalmazását tárgyazzák, tegye ön magát előlegesen értekezésbe magyar miniszteriumommal, különösen pedig magyar hadügyminiszteremmel; miután minden ilyes rendelkezések csupán a magyar felelős hadügyminiszterium útján adathatnak ki a magyar főhadi parancsnokoknak, kik a magyar katonai ügyek kormányzására nézve egyébként is csupán a magyar miniszterium alatt állanak.

Azonban másrésről a legelől említett cél elérésére nézve

biztosítani kívánván itteni hadügyminiszteremnek is az azon rendeletekről tudomást és áttekintést, melyeket a magyar miniszterium a magyar katonaság kormányzására nézve törvényes hatáskörén belől kibocsát, felszólítom egyszersmind öcsémet a főherczeg nádort odamunkálásra, hogy mennyiben ezen rendletek közvetve monarchiám összes hadseregére nézve fenálló intézkedéseket érintenék, az ilyesek iránt itteni hadügyminiszteremmel értekezés történjék; ellenben a kevésbé lényeges rendletek vele utólagosan közöltessenek.

Az itt adott utasítások a katonai határőrvidékre is alkalmazandók, épségben tartván a bánt illető tulajdonosi illetőségeket. Ezekhez képest intézze ön is tüstént a további szükséges teendőket, névszerint pedig Bécsben levő magyar miniszteremmel, hg. Esterházyval e szerint bocsátkozzék érintkezésbe.

Bécs, május 7-én 1848. Ferdinánd.

XLIII.

Belügyminiszteri értesítés. 1848. máj. 7.

Csernovich Péter kir. biztos ur tudósítása szerint a n.-kikindai lázongás és rablás, — melynek indítói illyr bujtogatók voltak, de a népben helybeli viszonyokból eredt boszuérzet dolgozott, — a katonai erő megjelenésére megszűnt. Fegyvereit a nép maga kihordta a községből a sátorba, fehér zászlóval üdvözölte a kir. biztost, összefogdosta a rablókat, a gyilkosokat, és kézbe szolgáltatatta nagy számmal, kik várják szigorú büntetéseket. De a szegény ámitott népet elhagyták bujtogatói, különösen bizonyos Radák nevezetű (az utóbbi országgyűlésen mint irnok jelenvolt), kinek elfogatásairánt a szükséges lépések megtételvék.

A Bánátban a katonai erő most képes fentartani a rendet. Ágyukkal is el van látva. A lázongást elkövethetni bár, de bizonyosan tüstént követi a példás büntetés.

Jegyzet. A nagykikindai lázongásról következő értesítést adja a „Pesti Hírlap“ tudósítója:

Nagykikinda, ápr. 30-án. A legborzasztóbb módon elkövetett vandalismus színhelyéről írom e sorokat. A történet ily pórízadásról, milyen itt kiütött, nem emlékezik, s nem tudom, képes lesz-e a látott és hallott iszonyatosságokat leírni. Husvét vasárnapján Karloviczból lázó levelek érkeztek a torontáli, temesi, krassói és bácsmegyei óhitű községekhez, melyekben e vidék Magyarországtól elszakadásra felhi-

vatik, ugyanakkor herostrátusi hirt szomjazó szerb ifjak bejárták az említett megyéket, s óhitű testvéreinket azzal fanatisálák ellenünk, hogy mi őket pogányokká és zsidókká akarjuk tenni, s felszólíták, hogy a földbirtokosok ellen fegyvert fogjanak, foglalják el azon földet, mely régóta sajátjuk vala, és egyesüljenek Szerb- és Horvátországgal. Husvét hétfőjén sok község fellázadott, — dicsérettel kell említenem, hogy számos óhitűek utálattal veték félre a lázító leveleket. — Legborzasztóbb szint ölte a lázadás Nagykikinda mezővárosában, hol a földművelő nép a kerület földseit régóta felosztatni kívánta, s ez alkalommal czélt érni remélt.

Ápril 24-én délután három óraker félre verettek a harangok, löszerek, kaszák és villákkal rohant a nép az itteni vagyonosb lakosokra, halállal, gyújtogatással és pusztitással fenyegetőzve. A rémült lakosok nagy része, sőt az óhitűek közül is sokan kerítéseken és sövényeken keresztül menekültek az országútra, és lőn minden irányban nagy kivándorlás. Sokan pórruhába öltözve, halásápadtan menekültek a szomszéd falukba, hol hasonló üldözés várt rájuk. Majd egy családapa futott, ki nem tudá, hová lőnek gyermekei, majd bujdosó nőket lehete szőlők, erdők és vetések között látni.

A városban rémes jajgatások fenyegetőzések, lövések, szünetnélküli harangkongás és káromkodás valának hallhatók, „üssétek agyon az urakat, magyarokat, németeket“ orditák a felbőszültek.

A szerencsétlen áldozatok között megemlitendők: Csuncsics tanácsos, ki saját pinczéjébe menekült, s a lázadók által felfedeztetvén, először tagjai csonkittattak meg, azután teknővel beborított, azon biztatással, hogy majd, ha borát megitták, segítnek rajta. Később szemeit vagdosák ki a szerencsétlennek, s agyonverék. A dühös nép még holt testét is verdesé, s meztelenül egy vasárus bolt ajtajába az utcára ülteté, orrát levágá s fazékkoronát nyomott fejébe az átmenők rémületére. Hasonló sors érte Izakovics tanácsost is, ki miután családja megmenekült, egy beteg nő szobájában ájulásig veretett, s feleszmélvén, a ház kertjén keresztülfutott, de a kerítésen kívül elfogatott, fejét mocsárba dugták s úgy mult ki fájdalmas s leirhatlan kínzások között. Iszonyattal fordul el az ember e borzasztó jelenetektől. A helységben csak 72 huszár volt, ezek közül ketten megölettek, többen megsebesültek, s látva, hogy ily roppant tömeg ellen lehetlen harcolniok, a mezőre vonultak. Ekkor a vagyonosb polgárok házait pusztíták, nincs a főutcán a piac közelében szoba, melyben még a vaskályhák is szét ne zuzattak volna, ablakok, ablakfoglalványok, zongorák, szekrények, s mindenféle butorok nem darabokra, de csaknem porrá zuzattak, még a legkisebb könyvet és irományokat is széthasogatták; státuspapirosokat, részvényeket s az ágyakat eltépve az utcára szórták. Sztojanovics főügyészünk házát egészen feldúlták, sőt kis gyermekeit is vészomjason keresék, hogy agyonverjék. A kerület házában a tisztviselők minden szobáit feldúlták, okleveleiket és mindennemű irományaikat szétépték, nincs ajtó, nincs ablakfoglalvány, mely össze ne lenne zuzva, a tanácssteremben mindent összezuztak, még felséges királyunk arczképét is összehasíták, az asztalon levő keresztet darabokra törék. A tatárok ke-

gyetlenebbül nem pusztithattak, Dózsa emberei ezt el nem követték, de a vadállatok sem képesek azt elkövetni, mit a kikindai gyűlevész-nép cselekedett. A jobbérzésű, minden felekezetű kikindaiak szégyenlik, hogy e város lakosai. Polgárok, kik ezerekkel birtak, földönfutó koldusokká lettek. Harmadfél napig tartott a dúlás és pusztítás, míg híre érkezett, hogy néhány ezrednyi gyalogság és lovasság ágyukkal és mindenneműfegyverekkel közelit. Én, kit megyei főispánunk e szomorú események hírnökeül fenséges nádorunkhoz és a miniszterséghez Budapestre küldé, tegnap egykét órával előbb értem Kikindára, mint a katonaság, már akkor az utcákon nem látszott ingerültség, a bűnösök nagy része a kikindaiak által elfogatott, sokan pedig elszöktek. Az ideérkezett huszár-ezredes Kiss Ernő félig körülvetette és porrá akarta Kikindát ágyuztatni, nagyszerű volt a harcias készüléteket látni, de emberszerető, s köztiszteletben álló főispánunk Karácsonyi László, ki a táborban vala, jól tudá, hogy Kikindán sokkal nagyobb az ártatlanok mint a bűnösök száma, e harcias szándok ellen nyilatkozott, s Kikinda neki köszönheti, hogy rommá nem lövetett. A kikindaiak a béke fehérlő lobogójával jöttek a tábor elébe, s kinyilatkoztatták, hogy főispánunk minden rendelkezése és parancsa előtt fejet hajtának, s haládjukat nyilvánítták megszabadításukért. Főispánunk a városban levő fegyvereket azonnal összeszedetni és a táborba hozatni parancsolá, mi néhány óra alatt meg is történt. Délután a városba vonult a katonaság, s épen midőn a főpíacson megállá, érkezett meg a temesi gróf Csernovich Péter, kit a nádor és miniszterség királyi biztosul kiküldé. Minden lázítóra, lázadóra, gyújtogatóra és pusztítóra a legszigorubb rögtönítéletet hirdettetett. Ma és holnap tartatik a vizsgálat és bűnösök feletti ítélet. Arról, mi azalatt megyénk többi helységeiben történt és történni fog, még e napokban tudósítani fogom.

Most Kikinda piaczn ágyuk ásítóznak köröskörül, mintha a várost akarnák elnyelni, az utcákon pedig szőke bajszú tüzről pattant huszárok robognak végig, kik csak azt sajnálják, hogy három nap előtt itt nem voltak, és a lázadókat fel nem falhaták. A kikindaiak nem szabadságért lázadtak fel, ők a legalábbbvaló szolgálknál dühösebben raboltak, a lopást és rablást tartották szabadságnak. A magyar és német lakosok egész megyében talpon állnak, s megtámadás esetében élni-halni készek a földért, mely őket táplálta; mi pedig Vörösmarty szavait zengjük: „Áldjon vagy verjen sors keze, itt élünk s halnunk kell!” — Végül hálámat jelentem a pesti, csongrádi s több vidéki ifjuságnak, kik szükség esetében segítségüket ajánlák; ők kik a lengyeleknek és bécsieknek is segítséget ígértek, mennyivel inkább fogják magyar testvéreiket segiteni! Adja az ég, hogy ne legyen szükségünk segítségökre! — Samarjai Károly.

XLIV.

Belügyminiszteri értesítés. 1848. máj. 7.

Pozsony- és Nyitra megyében a zsidóüldözésnek s rablásnak szomorú és vészes jelei mutatkoznak. Még a templom falai sem maradnak fertőzetlenül. A zsidórablás csak kezdet volt, ha e nép javai feldulattak, a vagyon felkerestetik, akárkié legyen az. Ez tanuságul szolgálhat azoknak, kik a népet önzésből, keresetirigységből bujtogaták. A nemesis bekövetkezik, szerzőiket érendi hasonló sors.

Vágújhelyen szörnyű rablás és vérengzés követtetett el. Nagy sereg nép gyűlt össze a környékből mindenféle fegyverrel. A katonaság nem birt vele. Ennek folytában a belügyminiszter futár által által Tarnóczy Kázmér kir. biztos urat meghatalmazta a Pozsonyban tanyázó katonaság egy részét azon vidékre áttenni, és gyökerében elfojtani a gonosz irányt.

Egyszersmind népfaji mozgalmak ármánykodásai is mutatkozván, szítva a papság és terjesztett tót felhívások által, kénytelen volt a belügyminiszter, némely hatóságok felhívására is, rögtönítelő bíróságot állíttatni fel mindenütt a felsővidéki megyékben és városokban. A jog szent, az ember élete szent, de midőn arról van szó: megmenteni a státust, megtartani a nemzetiiséget, mely a szabadság fentartója, éltetője is volt eddig, akkor a legszörnyebb hatalomhoz is kénytelen a kormány folyamodni.

Eljenek vele az illető bírák törvény és igazság és lelkiismeretük szerint, megfontolván, hogy a státus és nemzet élete és egyesek élete libeg a mérlegben.

XLV.

Hivatalos értesítések a pénzügyi miniszterium részéről. 1848. máj. 8.

A.

Hivatalos felvilágosítás az ausztriai pénzügyminiszterium dohánybeváltási ügyében.

Az ausztriai kincstár számára Magyarországon vásároltatni szokott dohánybeváltásra nézve az ügykezelésnek két ága forog fen, egyik: a termesztoőkkel kötött szerződések, a másik

pedig azon szokás, minél fogva június végeig az előre megszabott árak s osztályozás szerint a beszolgáltatott dohány mindenki-
től átvétetett, tekintet nélkül arra, valjon termesztő vagy ke-
rekedő tette-e a beszállítást. A magyar kincstári jövedelmek-
kel rendelkezés ezelőtt a bécsi udvari kincstártól függvén, ez
a magyar királyi kamara főfizető-hivatalánál a dohánybeváltó
ügynökség számára időnként bizonyos meghatározott hitelt szo-
kott nyitni, melynek következtetésében a magyar kamara a vidéki
kincstári pénztárakat az e célra kirendelt pénzekkel el szokta
láttni.

A mely perczben ő felsége kegyelmes parancsára Magyar-
ország felelős pénzügyminiszterségét átvettem, azon kötelessé-
get éreztem reám ruházottnak, hogy az ország közjövödelmei-
ből egy fillér se fordítottassék oly célokra, miket a törvény meg
nem enged. A törvény azt rendeli, hogy ő felségének háztartá-
sára, a magyar hadsereghez tartozó segéd-haditestületek ellátá-
sára és a közös diplomácia költségeire három millió és nem több
fizetessék; a magyar pénzügyminiszternek tehát nem szabad
a bécsi pénzügyi igazgatóság számára egy fillért is kiadni, mely-
nek a törvény által kirendelt három millió rovására beszámí-
tása ő felsége által nem utalványoztatott. Mivel pedig értésem-
re esett, hogy a pesti sóhivatal egy, még az előbbi kormány
alatt történt rendelkezésnél fogva, folyó évi ápril 18-án a do-
hánybeváltási pénztár számára 100,000 pftott vett fel a ma-
gyar kincstár főfizetőhivatalánál, a nélkül, hogy ez nekem be-
jelentetett volna: én ezen 100,000 ftot a kincstári főpénztárba
azonnal visszatétetni annál inkább kötelességemnek ismertem,
mivel ezen százerer forintnak a törvény által kiszabott három
millió rovására beszámítása iránt ő felsége nevében nem kap-
tam rendeletet. Egyuttal azonban el nem mulasztottam, a ma-
gyar külügyminiszter utján, az ausztriai pénzügyminiszteriu-
mot értesíteni, miként én remélem ugyan, hogy ő felsége azon
költségeken kívül, melyek a Magyarországbani segéd-hadites-
tületek ellátására szükségesek, a törvényileg kiszabott 3 millió
rovására az utalványoztatásokat a mostani szorgos körülmények
között annyival inkább kiméletesen méltóztatandik elrendelni,
mivel márczius végeig a folyó számadási évben a magyar kincs-
tár által a bécsi pénztár számára már közel negyedfél millió,
más egyéb, szintugy nem magyarországi célokra pedig (a
katonaság számára, a hadi adón felül kifizetett 2.234,363 forin-
ton kívül, közel 700,000 ft.) fordítottatott, összesen tehát e czé-

lokra a folyó számadási év első öt hónapjában 6,192,777 ft. fordított: mindamellet is valamint a törvényen túl semmit, úgy a törvényen belül minden jogos és méltányos igényt a lehetőségig teljesíteni kész vagyok; tudósítom tehát az ausztriai pénzügyminiszteriumot, miként én a magyar kincstári költségkönyvekben a törvény által kirendelt három millió számára külön számadási lapot nyitattam, a Magyarországbani segédhaditestületek ellátásának költségeit a magyar hadsereg költségeitől különválasztva, ezen három millióba fogom beszámíttatni, s bármely más fizetést is az ausztriai pénzügyminiszteriumnak a magyar külügyminiszter útján hozzám érkezendő megkeresésére csak úgy s oly feltétel alatt fogom teljesíttetni, ha az az említett három millió rovására beszámíttatik. És mivel a fenérintett dohányvásárlási 100,000 frtnak ily módóni beszámíthatására nem voltam megkeresve, természetes, hogy azt kiadatni meg nem engedtem, hanem az ország kincstárába visszatétetni parancsoltam.

Semmi sem lehetett tehát előttem váratlanabb, mint midőn tegnapi napon biztos kutfőből arról értesültem, hogy az ausztriai pénzügyi igazgatóság a dohánybeváltásra ezelőtt június utoljáiig kitűzette volt határidőt rögtön hat héttel megrövidítette, s f. évi május 15-re szorította legyen, azon kijelentéssel, hogy ezen megszorítást a magyar pénzügyminiszter ellenséges indulatu azon rendelkezése miatt találta magát megtenni indítatva, miszerint az e célra szükséges pénzeket nemcsak megtagadta, de már az előbb utalványozottakat is visszafoglaltatta. És az ausztriai pénzügyigazgatóság ezen ürügyet még azon insinuatióval tetézi, hogy már most a magyar dohánytermesztők a magyar pénzügyminiszter ellenségeskedésének tulajdonítsák, ha dohányuk nem fog megvétenni.

Ismervén törvényes kötelességemet, annak teljesítésében semminemű ürügyek s alaptalan insinuatiók által nem hagyom magamat megzavartatni, és sem most, sem jövőben a magyar kincstárból az ausztriai pénzügyminiszterium számára egy fillért sem engedek fizettetni, hacsak ő felsége által az ily fizetésnek a törvényszabta három millió forint rovására beszámíthatása iránt nem utasíttatom; de midőn ezt teszem, a jogosság és méltányosság ösvényén lenni annyira meg vagyok győződve, miszerint semmit sem kételkedném ezen egész történetet az általam mindig és mindenben szeretett nyilvánosság elébe bocsátani; balmagyarázatok kikerülésére csak még azt jegyezvén meg, hogy ezen fenyegetett dohánybeváltási megszorítás a természet-

ükkel kötött szerződésekre természetesen nem értetik; én pedig a neheztelt 100,000 forintot — gondolom — szintoly tökéletes joggal rendeltem letartóztattani, mint a minő joggal letartóztattattam, s a körmőczy pénzverőházba utasítottam azon bányászati arany és ezüstküldeményeket, melyek hivataloskodásom kezdetén Bécs felé utban voltak. Kelt Budán május 8-án 1848.

B.

Betegeskedésem miatt budai magányomba azért vonultam vissza, hogy a hivatalos látogatásoktól egy kis időre megkiméltetve, egészségemet — ha még lehet — visszanyerjem, s megkísértem elhárítani azon örökimerültséget, mely ha tart vagy súlyosbodik, hivatalomról vég' emondásra kényszerítene. Célomat azonban visszavonulásommal nem értem el, mert a hivatalos igénybevételek s látogatások meg nem szüntek, s annak következtében betegeskedésem javulás helyett súlyosodott. Nekem a miniszterség nem öröm, hanem oly teher, melytől megválhatni boldogságomnak tartanám, s így nem magam személyes érdekében, hanem azon hivatalos felelősség méltánylása tekintetéből, mely beteg vállaimon fekszik, szólítok fel mindenkit, legyen szives engem minden hivataloskodási igényektől megkimélni; s minthogy Pulszky Ferencz státustitkár ur a külügyminiszteriumhoz megyen által, a pénzügyminiszteriumot illethető minden jelentésekkel és folyamodásokkal álladalmi tanácsos Duschek Ferencz osztály igazgató státustitkár urhoz Budán a kincstári épületben, az elfogadásokra általa kiszabandó órákban járni, mivel én Budáról eltávozni kénytelenítettém, s orvosi rendeletnél fogva a szokott ezerféle idegingerlő magánkérelmekkel egy időre nem foglalatzkodhatom, s annál fogva semmi hivatalos látogatást el nem fogadhatok. Kelt Budán május 8-án 1848. Kossuth Lajos, pénzügyminiszter

XLVI.

A belügyminiszter a törvényhatóságokhoz. 1848. májusban.

A közrend, a személy- és vagyonbátorság megtámadt, az erkölcsi életnek legszentebb támasza, a vallásnak ürtögye alatt, és pedig több helyen és pusztító erőszakkal. — A valódi hazafiak szíve sajog ily események szemléletén, a valódi kereszténynek érzete buba merül a felebaráti szeretet ily kialvásán, a gyűlölet és vallásdüh e felingerlődésén. — Kik polgári és vallásbeli kötelességeket gondatlanul megszegik, azok meg-

ölői egyszersmind a fiatal szabadságnak, melynek aranygyömcseit csak a béke, a rend érlelheti meg. A szabadság, az egyenlőség csak úgy állhat fen, ha a törvényadta jog mindenkinek irányában tiszteltetik, és mindenki ellen oltalmaztatik.

A jognak megsértése egyes esetben is, megsértése a társaságnak. Mert az önkény, mely ma imezt sujtja, holnap amaz tiporja; megnyugvását csak másoknak szolgátságában leli fel. Kik törvénysértésre vetemültek, nem tudják, miképen ők eszköz gyanánt szolgálnak az alattomos bujtogatóknak; ezek önzésöknek nemtelen céljait a rendetlenség a meghasonlás útján igyekeznek elérni; — ezek a szabadság ékszereiből bilincseket készítenek a honpolgárok számára; és midőn maguk a titoknak leple alá rejtőznek, a büntető törvény szigorát álnokul a tévelygő erőszakoskodókra háritják.

A vakbuzgóság elsőbben az izraeliták ellen indított meg; félni lehet, hogy az más vallásbeliek ellen is irányoztathatnék.

Ennélfogva egyfelől az alaptalanul felizgatott kedélyek megnyugtatója, másfelől a törvény paizsa alatt szerzett jogoknak biztosítása végett mindenk előtt az izraeliták iránt általános és egyenlő intézkedésekre van szükség országszerte.

Miután pedig az 1840: 29-ik törvényczikk határozza meg a zsidók telepedhetési módját;

Miután továbbá országos tisztem nem e törvény megváltoztatása, hanem lélekismeretes és szigorú végrehajtása;

Miután végre az említett törvény elleni visszaélések iránt bejelentett panaszok kellően és minél előbb orvoslandók:

Ezennel rendelem:

1) A hatóság e rendelet vételétől számítandó öt nap alatt egy, vagy a körülményekhez képest, több bizottmányt nevezend, mely a törvényhatóság határában létező zsidókat családokként, minden hozzá tartozóikkal pontosan összeirandja.

2) Az illető bizottmány a tapasztalandókat az $\frac{1}{2}$ alá mellékelt minta szerint, lajstromba iktatandja; és a kimutatott hatósági engedélyt, mint minden szükségest, gyűlölet, kedvezés, előítélet nélkül, az emberi és felebaráti szeretet igazságos érzetében, lélekismeretesen fogja bejegyezni.

3) Azoknak, kik az összeírás alkalmával, az engedélyező okirat valóságos birtokában nem volnának, előmutatására eleendő határidőt szabad.

4) A befejezett összeírást, észrevételeivel egyetemben, megyékben az állandó bizottmánynak, városokban a rendes köz-

gyűlésnek mutatja be, mely azt végrehajtás és intézkedés előtt, nekem azonnal megküldendi.

5) E lajstrom hozzám véleménynyel küldessék fel, legfeljebb e mai naptól számítandó két hónap alatt az izraeliták honlakossága iránti rendelet azon lajstrom, vélemény és a törvények iránti rendelet azon lajstrom, vélemény és a törvények utmutatása szerint fogván megállapíttatni és kiadatni.

Az emberiség, a méltányosság érzete éberebb még e hazában, semmint a szeretetlenség, a vakbuzgóság, az üldözés átka a jobb indulatokon erőt vehetne.

Bizton remélem, hogy polgári kötelességének teljesítésére mindenki visszatérend; hogy védője lesz a törvénynek; fékezője a jogtalanságnak és erőszaknak; mert a ki elég vakmerő a törvény fölébe emelkedni, ellensége e hazának, ellensége a társaságnak.

Engedelmességet követelek a törvénynek, erélyt, és szigorúságot végrehajtásában; csak e kettő biztosíthatja a közrendet és csak ennek árnya alatt tenyészhetik az egyenlőség és szabadság virága. — Budapesten 1848. májusban. Szemere Bertalan, belügyminiszter.

XLVII.

A vallásügyminiszternek körlevele minden vallásu egyházi főpásztorokhoz. 1848. május elején.

A miniszterium még kormányra lépte előtt elveiben, s most, miután a közigazgatást vezérli, működéseiben bebizonyítani igyekezett, hogy a szabadságot nem osztályok, és nem egyesek kiváltságának, hanem az ország és kapcsolt részeiben lakó minden honfiak közös kincsének tekinti.

Még sem hiányzanak félreértések s itt-ott roszakaratok sem, melyek egyrésről a népkedély felzavarása, másrésről mindenféle kérvények összehalmozása által a miniszteriumnak, már a megalakulás küszöbén, törekedtek pályáját megnehezíteni.

A törvények büntető hatalma el fog ugyan érni minden gonoszt, miként leszegett már sok rossz akaratot, mely szent parancsolataival ellenkezett; e sanyaru tiszt helyett azonban örömeztőbb teljesitené a kormány azon kötelességeket, melyek

a haza közboldogságára és a szabadság áldásainak kifejtésére szolgálnak.

Tapasztalásom szerint a fel-felmerülő kihágásoknak legfőbb oka abban rejlik, hogy a népnek sok helyeken nincsenek értelmes és jóakaratu felvilágosítói.

Mert lehetetlen, hogy a nép, mely a mult országgyűlés által adott anyagi és szellemi jókat már tettleg élvezi, a rend utáról kitérne, ha azok, kiknek kötelessége őket oktatni, megmagyaráznák: hogy soha és sehol rendek gyűlése azt nem tette, a mit tett a magyar közelebből, midőn elvállalt minden közös terhet, midőn az urbéri viszonyokat megszüntette, midőn a rendek s így önmaga helyébe a népet léptette.

Ez ugyan tiszte, kötelessége volt a kiváltságos osztálynak, kívánata az időnek; de viszont a népnek szintoly kötelessége, most inkább mint valaha, a rend határai között maradni, mert minden kilépés a rendből egy lépés arra, hogy elveszítse a szabadság áldásait.

E gondolatok közt hívom fel az egyházak főpásztorait, hogy erejöknek minden eszközeivel, minden papjaik és alárendeltjeik által arra hassanak, hogy a nép kedélyét félreértés és rossz akarat fel ne zavarják, hogy a hazafiui kötelességeket, és emberi erényeket tömegek és egyesek gyakorolják; hogy megszokja a nép a törvények és ezek végrehajtói iránt tartozó engedelmességet, a rendet és békét, jó sors és szabadság feltételei gyanánt tekinteni.

Arra munkálni, hogy a nép jóakaratu és értelmes felvilágosításokban ne szűkölködjék, mindenkinek kötelessége; mindenekfelett pedig kötelessége azoknak, kikre a népnek erkölcsi és vallásos oktatása van bízva.

Ezt a kötelességet kívánom én az egyház embereinek szívékre kötni, hogy a hazaszeretet, mely vezérlé a kormányt elveiben s most cselekvéseiben, hozza meg gyümölcseit, melyért munkálunk az isten kegyelmének reményében; s azért is kívánom szívékre kötni, hogy a törvényhozás, mely a népről gondoskodott, az egyház és iskola iránt elvállalt kötelességét is betölthesse, mi a rendnek és békének megerősödésével fog történhetni.

XLVIII.

István nádor s királyi helytartó rendelete báró Jellachich horvátországi bánhoz. 1848. május 10.

Miután ön mint Horvát-, Tót- és Dalmátországok bánja, azon országokbeli minden törvényhatóságához, hatóságához és hivatalnokokhoz oly értelmű körlevelet bocsátott széllyel, miszerint a Magyarország és kapcsolt részek közt századok óta testvérileg fenálló és legujabb törvények által legkevésbé sem változtatott alkotmányyszerű viszonyt megváltozottanak nyilvánítván, megparancsolá, hogy kivüle senki mástól sem parancsot elfogadni, sem annak engedelmeskedni, sem senkinek hivatalos jelentést tenni ne merészeljenek;

Miután annak ellenére, hogy a rögtönbiróságnak hatalmát a felelős miniszterek egyikének ellenjegyzése mellett csak én adhatom meg, és csak én vonhatom vissza, ön nem csak kihirdette a rögtönbiróságot a kapcsolt részekben, Szerém, Verőcze, Pozsega megyékben és a bennök kebelezett királyi városokban, s még olyan törvényhatóságban is, mely azzal a tölem megnyert jognál fogva már birt, hanem annak körét egyoldalú irányban oly vétségekre is kiterjesztette, melyek az eddigi szabályok szerint, a rögtönítélőszék elébe soha nem tartoztak, és e felségi joggal a báni hatáskörön tulterjeszkedőleg élt, a nélkül, hogy azt avagy csak utólagosan is bejelentette, s mielőtt báni hivatalába beigtattatván, kellő esküjét letette volna;

Miután ő felsége koronás királyunk és az 1848: III. t. cz. által a végrehajtó hatalomnak a felelős miniszterium általi gyakorlására teljes hatalommal, ugy az országban, mint az ahhoz kapcsolt részekben én ruháztattam fel;

A belügyminiszter előterjesztésére rendelem a mint következők:

1) Önnek, mint Horvát-, Tót- és Dalmátországok kinevezett, de be nem igtatott bánjának említett körlevele az alkotmány-nyal és törvényekkel merőben ellenkezőnek jelentetik ki.

2) Az ön által jogtalanul kihirdetett és egyoldalú irányban a legfelsőbb szabályokon tulterjesztett rögtönbiróság s az annak folytában netalán megkezdett vizsgálat és hozatott ítélet érvénytelen.

3) Meghagyatik, hogy mind fenebb említett körlevelét, mind a rögtönbiróság iránti rendeletét ellenkező rendelet kibocsátásával azonnal vonja vissza, és e rendelet vételétől

számitandó harmadnap alatt ennek mint lett teljesítéséről engemet futár által értesítsen.

4) E mai napon kelt rendeletemnél fogva meghagytam minden törvényhatóságnak és Szerém-, Pozsega-, Verőcze-megyéknek s Eszék városának is, hogy minden rendeleteimnek, melyeket felelős miniszter ellenjegyzése mellett kiadok, engedelmeskedni a törvényekben kijelölt szigorú büntetésnek terhe alatt tartoznak.

5) Jelen rendeletem végrehajtása a belügyminiszterre bízatik.

Buda-Pest, május 10-dikén 1848. István nádor s királyi helytartó. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

XLIX.

István nádor s királyi helytartó rendelete a kapcsolt részekbeli törvényhatóságokhoz s Szerém, Pozsega, Verőcze megyékhez és Eszék, Pozsega sz. kir. városokhoz. 1848. május 10.

Miután Horvát-, Tót-, és Dalmátország bánja azon országokbeli minden törvényhatósághoz, hatósághoz és hivatalnokokhoz oly értelmű körlevelet bocsátott széllyel, miszerint a Magyarország és kapcsolt részek közti alkotmányszerű ősi és testvéries viszonyt megváltozottanak nyilvánítván, megparancsolá, hogy kivüle senkitől sem parancsot elfogadni, sem annak engedelmeskedni, sem senkinek jelentést tenni ne merészljenek;

Miután annak ellenére, hogy a rögtönbiróságnak hatalmát, a felelős miniszterek egyikének ellenjegyzése mellett, csak én adhatom meg, és csak én vonhatom vissza, a bán nemcsak kihirdette a rögtönbiróságot a kapcsolt részekben és Szerém-, Verőcze- s Pozsegamegyékben és a bennök kebeleztet királyi városokban, hanem annak körét egyoldalulag oly vétségekre is kiterjesztette, melyek eddigelé a rögtönbiróság elé soha nem tartoztak;

Miután ő felsége koronás királyunk és az 1848. III. t. cz. által a végrehajtó hatalomnak a felelős miniszterium általi gyakorlására teljes hatalommal, úgy az országban, mint az ahhoz kapcsolt részekben, én ruháztatám fel;

A belügyminiszter előterjesztésére rendelem a mint következik:

1) A bánnak fenebb említett körlevele az alkotmánynyal és törvénynyel merőben ellenkezőnek jelentetik ki.

2) Az általa kihirdetett rögtönbiróság s az annak folytában netalán megkezdett vizsgálat és hozatott ítélet érvénytelen.

3) A mennyiben e törvényhatóságnak a közbátorság érdekében rögtönbiróságra volna szüksége, az idezárt szabályszerű feltételek megtartása mellett, de csak a gyilkos, rabló, utonálló és gyújtogató ellen, annak felállítására ezennel felhatalmaztatik, azon hozzáadással, miképen e bíróságnak köre más bűnökre nézve csak új folyamodás következtében nyert engedelem által fog kiterjesztethetni.

4) Jelen rendelet vételétől számított nyolcz nap alatt e törvényhatóság nyilvánítani fogja, az ekképen megadott rögtönbiróság felállítását szükségesnek tartja-e vagy sem.

5) A kormányzó alispán e rendelet kihirdetése végett, felfüggesztés és ezentul szigorú feleletnek terhe alatt, tüstént közgyűlést tartozik hirdetni.

6) Ki az általam, egyik felelős miniszter ellenjegyzése mellett kiadott és kiadandó parancsnak nem engedelmeskedik, avagy annak tettleg ellene szegül, a törvények értelmében szigoruan fog büntettetni.

7) Ő felségének koronás királyunknak k. kéziratában kijelentett törvényes akarata szerint, a kapcsolt részekbe királyi biztos fog küldetni a végett, hogy Magyarország és a kapcsolt részek közti alkotmányos és testvéri kapocs fenmaradása elleni merényleteket megvizsgálván és megtorolván, egyszersmind a kapcsolt részekben kívánatos csend és rend s alkotmányos jogaiknak tökéletes épségben tartása felett örködjék.

8) Jelen rendelet végrehajtása a maga osztályát illetőleg mindenik miniszterre, különösen pedig a belügyminiszterre bízatik.

Kelt Buda-Pesten, május 10-én 1848. István nádor királyi helytartó. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

L.

István nádor s királyi helytartó rendelete báró Hrabovszky János, hadfőparancsnok és altábornagyhoz. 1848. május 11.

Ő felsége szomorodott szívvvel értesült azon mozgalmakról, melyek Magyarország kapcsolt részeiben két irányban mutatkoznak, egyrészt a személy- és vagyonbiztosság veszélyeztetvén általok, másrészt megingadoztatni czéloztatván ama szövetség, mely a szent koronának védárnyékában Magyarország és kapcsolt részei közt századok hosszú során keresztül testvéri szeretettel létezett. És ennek folytában szükségesnek találta, folyó évi május 6-án és 7-én kelt két rendbeli k. kéziratában, nekem megparancsolni, követnék el mindent, miáltal ugy a személy- és vagyonbiztosság, mint a szent korona alatti valamennyi tartományok egyetértő, békés és közremunkáló szövetsége és egysége biztosíthatatnék, és e czélnek elérését, a körülmények ugy kívánván, királyi biztos kiküldése által is eszközölném.

Hogy tehát ő felsége királyi szándokának elégtétessék, hogy a kapcsolt részekben, a hozzám érkezett panaszok szerint megingadozott személy- és vagyonbiztosság tökéletes biztosítékban részesíttessék; hogy azon törvény- és alkotmányellenes iránynak és merénynak eleje vetessék, miszerint a Magyarország és kapcsolt részek közti benső és alkotmányos egységet tetteleg megrontani szándékoznak, mely irány és merény nemcsak alattomos izgatások, felhívások, hanem már közgyűlési határozatok által is tápláltatik; továbbá, hogy ellenséges törekvések által a kapcsolt részek lakosai, sem jogaik, sem nemzetiségök tekintetében, ne háboríttassanak mindazok élvezetében, miket a szent korona hatalmának védelme alatt most újra felvirult alkotmány nekik újra biztosított, és részökre teljes épségben fentartani nekem is legfőbb tiszteim egyike; mindezek folytában:

A belügyminiszter előterjesztésére rendelem a mint következők:

1) Horvát- és Tótországra és Szerém-, Pozsega- s Verőcze-vármegyékre s az ezekben kebelezett kir. városokra s egyszersmind a határőri vidékekre nézve királyi biztosul kiküldetik a végett, hogy maga mellé veendő polgári egyénekkal egyetemben, a közrendre és csendre s minden egyesnek személy- és vagyonbiztosságára felügyelvén, különösen örködjék, hogy a

néhol már nyilván is mutatkozó tetteges elszakadási törekvés süketesen meggátoltassék, indítóí, elősegítőí kinyomoztassanak, és törvény szerint megfenyítettessenek.

2) A hol személyes munkálkodása megkívántatik, mindenütt meg fogván jelenni, a mint egyrésről a határőrség s a sorkatonaság hatásága alá rendeltetik, ugy másrésről a törvényhatóságok kellő engedelmességre már köteleztettek.

3) Felruháztatik teljes hatalommal arra is, hogy a folyó év május 10-ikéről az ottani törvényhatóságoknak megadott rögönbiróságot más bűnökre is kiterjeszthesse, ha ezt a felebb elősorolt közálladalmi legmagasb, legsürgösb tekintetek szükségessé teszik.

Remélvén, hogy erélylyel párosult hűsége és belátása által minden egyes polgárnak személy- és vagyónbiztossága eképen fen fog tartatni, hogy az elszakadási törvényellenes törekvés meg fog semmisítettetni, és hogy a kapcsolt részek lakosainak mind tiszta nemzetisége, mind mindenféle alapos joga meg fog őriztetni, és minden jogos és méltányos kívánatainak valóságos és általam is különösen óhajtott teljesedése elé fog segítettetni, épen azon ősi szövetség által, mely alapja Magyarország és a kapcsolt részek mind dicsőségének a multban, mind jóllétének a jövőben.

Buda-Pesten, május 11. 1848. István nádor s királyi helytartó. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

LI.

Miniszteri értesítések. 1848. május 11.

A.

A tegnap este Budán történt véres botrány megvizsgálása elrendeltetvén, annak s törvényes következésének bevégezéseig báró Lederer Ignác eddigi főhadikormányzó helyett a főhadi kormányzóságot Budán, báró Boyneburg Móricz altábornagy fogja ideiglenesen viselni, és erről a miniszterelnök, mint ideiglenes honvédelmi miniszter, mind őt, mind a többi hadi kormányzókat tudósítani fogja.

Mivel pedig báró Lederer Ignác, lovassági tábornok, a vizsgálat megrendelése után ma délután, mint állittatik, Bécsbe távozott, a nélkül, hogy az iránt az illető miniszternek

jelentést tett volna, itteni jelenléte pedig azért is szükséges, mert a megrendelt vizsgálat által ő is terheltetik, herczeg Esterházy Pál külügyminisztert odautasította a minisztertanács, hogy báró Lederer Ignácznak itteni megjelenését a maga útján eszközölje.

Buda, május 11-én 1848. A miniszteri tanácsból.

B.

A vizsgálatra kirendelt küldöttség elnökének, Zoltán János belügyminiszteri álladalmi titkár urnak meghagyja a minisztertanács, hogy a botránynál jelenvolt, vagy a rendelet kiadásába befolyt katonai egyénekre nézve akkép intézkedjék, hogy azok a vizsgálat végezteig innen se át ne tétessenek, sem el ne távozzanak.

A vizsgálatot a küldöttség az eddigi szokás szerint nyilvánosan teljesíteni, azon hozzáadással, hogy bármi rendzavarás vagy háborgatás nehezitené annak folytatását, a rendnek és csendnek tüsténti és tökéletes helyreállításáról birói tiszte szerint erélyesen és szilárd határozottsággal gondoskodandik.

Buda, május 11-én 1848. A miniszteri tanácsból.

Jegyzet. A bizottmány tagjai az elnökön kívül következők voltak: Nyáry Pál, Rottenbiller Lipót, Hollman János, Bajcsi Károly, Tóth Gáspár, Lauka Gusztáv, Korányi, Ottinger főőrnagy, Liebler ezredes, Pausner őrnagy, Petrovich auditor, Pásztori százados.

A bizottmány május 12-én tartá első ülését, mely napon működése csak néhány megsebesült tanu vallomásainak s orvosi látleletek felolvasásában határozódott.

A vizsgálat további folyamáról a „Pesti Hirlap“ a következő részletes tudósításokat hozza:

a)

Második ülése a május 10-iki katonai vérengzés kinyomozására kinevezett bizottmánynak.

Elnök: Zoltán, álladalmi titkár.

Az ülés kezdete reggeli 9 és fél óra.

A terem czéliránytalan rendezése iránt némi szóváltások támadván, Nyáry Pál más intézkedések ígéretével nyugtatá meg a közönséget. Erre az ülés megkezdett. Az elnök a tanuk által írásban beadott nyilatkozatokat kívánja felolvasatni, mire Nyáry a tanukat is beszóllíttatni óhajtá.

Korányi az ifjuság nevében szólal fel, és felhívja a bizottmányt, hogy báró Lippét és társait, mint vádlottakat tekintvén, kardjaik letételére szorítsa, vagy ha hatósága erre ki nem terjed, a miniszteriumot keresse meg ez iránt.

Nyáry figyelmezteti az előtte szólót, hogy e bizottmány előtt még nem áll senki is mint vádlott, e bizottmány csak előkészítője, csak nyomozója a bűnösök kikutatásának. Ami az ifjúság nevében szólást illeti, erre meg kívánja jegyezni, hogy itt csak a törvény és igazság nevében szólalhat fel bárki is, s nem egyes testület nevében, mert ha ez állana, megeshetnék, hogy majd valaki a miniszterium, más pedig a katonaság nevében s így tovább, akarna szólani.

Korányi. Ő az ifjúság által meg volt bizva, s e bizományában el kívánt járni, annyival inkább, mert kívánatos, hogy a vádlottakat, kik tegnap kardosan jelentek meg, — a bíróság ártalmatlanokká tegye.

Nyáry ismétli, hogy ezen kívánatnak csak akkor leendő helye, ha a vádlottak személye constatiroztatik.

A tanuk jelenlevő része beszólíttatván, esküt tesznek le, mely után a vallomások részint írományból, részint élőszóval előadatnak. Első volt Návai Sándor tanuló, 18 éves. Ő a macskazenére mint néző ment, s midőn az első füttyre minden oldalról katonaságot látott előrohanni, s minden előleges intés nélkül a népre rohanni, a német színházhoz vonult, hová még két dragonyos üldözé.

Nyáry. Nem hallott ön semmi felszólítást, mely szétozslásra intett volna?

Tanu. Semmitsem.

Ivánfi József 24 éves, a macskazenét készítőik által egy dob szerzése iránt szólíttatott fel, melyet kerítvén is, a menet vezetője lőn, s a dobot egész a várba vezető ut kanyarulatáig veré. Midőn a kitűzött feljutottunk, semmifelé senkit sem láttunk. Lederer ablakai egészen ki voltak világítva, de megérkezésünkre rögtön elsötétedtek, jeladásul az elrejtett katonacsapatoknak, kik erre nem is késtek többnyire ittasan ránkrohani s mészárolni.

Nyisztor József budai nemzetőr, a zenénél nem volt jelen, hanem a vérengzés után a főörtanyánál a történetek iránt tudakozódván, hallá, mint dicséré báró Lippe főhadnagy katonáit, látta, mint veregeté vállait, s a szemben levő sarokházbeli korcsma ablakait hatalmasan megrázva mint kiáltott be: „Noch drei Eimer Wein“, mi rövid időn két gránátos által a korcsmárostól át is vétetett. Midőn aztán igen is garázdálkodni kezdtek, eltávoztam. Maga a hadnagy is részeg volt. Mindezekben tanuim Radnai, Ságbi s a korcsmáros.

A hivatkozott tanuk a mondattakat valóknak lenni erősíték.

Édeni Károly 36 éves, óraműves, hallván a macskazenéről, a lépcsőkön sietett fel a várba s így a tömegnél előbb felért, de semmi katonaságot nem látott, midőn később az első füttyre a lovaság és gyalogság előtört, egy házba menekült, de fel a lépcsőkön is üldözött, hol czombjában egy szuronydöfést kapott, mint az a bemutatott orvosi látteletből kitűnik.

Bőjterer Antal álmából riasztatott fel cselédje által, s azt gondolván, hogy a veszély házában van, lesietett, midőn az egyik lakója által felnyitott kapun több menekülőket látott berohanni, kik konyhájába, sőt hálótermébe is menekültek.

Jakab István tanácsos, ablakából látta, mint hengerítették a fegyvertárba több hordók.

Michel korcsmáros vallja, hogy fél 12-re 2 és fél akó bort adott át két gránátosnak, hogy hová vitték, nem tudja.

Kienmayer, Lederer házmestere semmiről sem tud semmit, mert a felállított katonaság, kik közül több tisztet nevezett meg — a házból ki nem ereszté s szüntelen vizet kért.

Csabai Imre mérnök, egy mély szurást kapott fejére s más oldalába, s véresen tért meg Pestre.

Hepes György hallotta, mint beszélt a katonaság a vérengzés után egymás között a főörtanyán, hová Lippe főhadnagy bort vitetett, mint esküdtek, hogy ők a fekete-sárga színért élnek-halnak, sat.

Nyáry. Több tanuk vallomásaiból látszik, hogy a katonaság közt némely dolgokról balvélemények terjesztettek, ezeknek tisztába hozatala volna kívánatos.

Nyisztor hallotta többektől, miként a katonákkal elhitették, hogy őket az ország örökösen eladta a császárnak, azért, hogy aztán több katonát ne adjon.

Igen sok tanuk voltak még, kik az eseményeket a tudva levő körülmények közt adván elő, csaknem mindenben egyezően vallottak; vallomásaikból tisztán kitűnik, hogy a tömeg minden előleges felszólítás nélkül támadtatott meg s hogy a katonaság mind a vérengzés előtt, — ösztönzésül — mind azután — jutalomul — bort kapott, s Lippe főhadnagy által minden lehető módon ingereltetett. Nevezetes a vallomások közt:

Bethleni Jánosé, ki a véres esetről hasonlóan részletesen vallván, egy gránátos katonáról tett említést, ki őt tegnap délután sétaközben megszólítá, fájdalmas hangon panaszkodván, hogy a lakosság a magyar katonákat — különösen a gránátosokat — mily utálattal említi 10-ike óta, pedig az Esterházyi Ferdinánd bataillonból többnyire csak németek voltak a megszállásra kirendelve; panaszkodék, hogy mily káros állapotban vannak kaszárnyáikban, hol egymás ellen ingereltetnek, s nem tudják, ha a császárnak, vagy a hazának szolgálnak-e; mint óhajták, hogy az alkotmányra felekedjenek. — A katonák közül hárman hallgattattak ki: Szentpéteri altiszt, Rosti kadét és Falusi Pál dobos. A két utolsó vallomása ingadozást árul el; Rosti hajlandó ugyan a Szentpéteri nyilatkozatait magáévá tenni, de valami tartózkodás, tán ígérlet köti le, a dobos pedig bizonyára bedugatá száját, de erélyes nyomozó biránk, Nyáry kérdéseire akarátja ellen is gyónik. Itt közöljük a legérdekesebb és fontosabb vallomást:

Szentpéteri káplár, szép fiatal ember, nemes és egyenes nyugodt arc. Május 10-én délután 1 órakor jött a kaszárnyába Rosti kadét, a nádori palotából, hol mint másodparancsnok szolgálaton volt. Ő beszélt, hogy Zedwitz őrnagytól parancsot kapott, azon esetben, ha báró Lederernek macskazene adatnék, 10—12 embert venni magához s a népet olosztatni; Rosti felszólítására, ha az ebből eredhető következmények iránt felelősséget vállal-e, az őrnagy igennel felelt. Mi 9 óráig a kaszárnyában voltunk, ekkor rögtön parancsot kaptunk felkészülni, főhadnagy báró Lippe alatt két csapat indult, kik, mint később maguktól

hallám, a fegyvertár udvarán elrejtettek, hol a főhadnagytól kegyetlen vagdalásra szólítottak fel, s minden módon ingereltettek. — A legénység el volt ámitva, ő azt hívé, hogy a miniszteriumnak engedelmeskedik, — mint a zsidózavaroknál — s hogy a macskazenétcsinálók a haza ellenségei, kik csak rablásra mennek ki. A fegyvertár szögleténél kémlő-őr volt felállítva, mely a tömeg közeledéséről jelentést tett; s midőn megérkeztek, roham és szurony-szegzési parancsokra előtörték és mészároltak. A tanu és csapatja a véres eset után parancsoltattak elő, midőn a tér már üres volt, s a fegyvertár hátuljában felállítottak, hol a vallottakat hallotta, hol látta, mint halmozá el a Feuer-piquée parancsnoka legényeit dicséretekkel, mondván nekik, hogy magokat „zum Küssen“ viselték, miként hozatott nekik bor. — Másnap reggel 11-én Csicsvári őrmester valami mentség kigondolására szólítottatott fel, mely által a tisztekről a történetek elháríttatnának. Azt akarták, hogy a dolog úgy tűnjék fel, mintha a katonaság támadtatott volna meg először, s az uratlan lóról is a nép rántotta volna le a dragonyost, a dobost felbízatták, hogy a bizottmány előtt esküdjék arra, hogy nem rohamot vert, s még botok is szereztettek elő, mintha azok a nép kezeiből vétettek volna ki. — Ennyi a vallomás lényege.

Az ülés fél 3 óráig tartott és holnap folytatatik.

b)

A máj. 10-ki katonai vérengzés tárgyában kiküldött bizottmány 3-ik ülése máj. 14-én.

Elnök: Zoltán álladalmi titkár.

Az ülés kezdete reggeli 8 óra.

A hallgatóság még sokkal számosabb, mint tegnap. A tudnivágy potencirozva van, s feszült figyelemmel néz mindenki az eredmény felé.

Az elnök megjelenvén, jelenti, hogy a megidézett katonatisztek megjelenni vonakodnak, mert katonai törvényeik szerint a nyilvánosságnak helye ügyeikben nincsen, s általa katonai becsületüket sértve látnák.

Nyáry megkívánja, hogy megjelenjenek, katonai becsületüknek a nyilvánosság semmit sem árthat.

Petrovich auditor a katonai törvényekre hivatkozik.

Nyáry. Ez eddig volt, most már másképen van és leend.

Végre elküldöttek a tisztek után, miközben szóhajóttek némi epizodok a 10-ki estélyből, Nyáry emlité azon dragonyost, ki az uri-utczán a sűrű néptömeg közt vágatott által; erre Rottenbiller megjegyezte, hogy Maisz városi irnok szavai szerint azon ember azt csupa bravorból, sőt tán épen fogadás következtében tette; szóba hozatott, hogy egy Delhász nevű pesti polgár nádpálczájával veré a futókat, utánok kiáltván: „ugy kell, semmire kellők, mit jártok macskazenére“, s több effélék.

Nyáry a térparancsnokot kéri kihallgattatni, beszélje ön el az egész eseményt, eleitől fogva.

Térparancsnok. A zajongások első napjaiban már ki volt adva azon parancs, miszerint a fegyvertárnak netáni történetes megrohanás

elleni biztosítására oda bizonyos — a rendesnél nagyobb — mennyiségű fegyveres katonaság rendeltetett. E parancs maig sincs megszüntetve, s így f. hó 10-én sem volt semmi különös instructio adva, a fegyvertárban naponként egymást felváltó csapatoknak. Három nap óta szüntelen beszéltek, hogy a hadi főkormányzónak macskazene fog adatni, de épen mivel naponként elmaradt, hitelt a hirnek nem adtam. Az esemény napján a budai nyári színházban voltam, hol a budai városkapitánynyal találkoztam, s kérdeztem őt, ha hallott-e valamit a hirlelt macskazenéről, s ha igen, tett-e annak megakadályozására készülleteket? Ő azt felelé: hogy semmit sem tud ugyan bizonyosan, de jó lesz, ha a hidhoz én egy pár tudósító őrt állíttatnék fel, kik a tömeg jöveteléről hirt adnának. Ezután elváltunk, és én hazamentem, s honn voltam, mig egy káplár jött a nádori palotából, ki az ottani és fegyvertári őrsereg nagyobbítása szükségét jelenté. Ekkor a véres eseménynek már vége volt. Eleintén — tudomásom szerint — csak 16 rotta gyalogság és 24 lovas volt a fegyvertárban, midőn azonban a téren átmentem, egy gránátos századdal találkoztam, mely a többiek erősítésére sietett. Itt találkoztam több nemzeti-őrökkel is, kik felszólítanak, hogy legyen munkása továbbikötések megakadályozásában; mire engedvén, a hadi kormányzóhoz felmentem, s őt ez iránt megkérdezém. A kormányzó a miniszteriumhoz utasított, mondván, hogy ott tudni fogják teendőiket. A minisztert végre feltalálván a nádori palotában, javaslam, hogy a tömegnek eljövetele meggátlására legjobb volna egy pár hajót a hidból kiszedetni. De a miniszter erre monda, hogy Pestre megy személyesen, s nem hiszi, hogy valami még kiüssön.

Ny á r y. Ki szokta a fegyvertári őrséget kirendelni?

T a n u. A parancsnok joga azt kirendelni.

R o t t e n b i l l e r. Mindennap egyenlő számú fegyveres erő rendeltetett ki?

T a n u. Mindig egy osztály gyalogság, de a miniszteri rendeletekre is figyelniünk kellett, hogy netalán szükség esetében rendelkezésére lehessünk.

Ny á r y. Hogy a fegyvertári őrség nem mindig ily erős volt, azt én is tudom, mert az átvételkor én is a miniszterialis kiküldöttek közt valék. Aztán a kérdéses napon a katonaság el is volt rejtve, s hogy önnek a dologról valamit tudni kellett, bizonyítja a budai városkapitánhoz intézett felszólítása is.

V á r o s k a p i t á n y. Ő felszólította a parancsnokot, hogy a hidhoz vigyázókat állítson.

E l n ö k. Miért nem rendelkezett ön, ha tudott valamit a dologról, saját körében.

V á r o s k a p i t á n y. Én nem rendelkezhettem, mert ez hatóságomon felül áll, bár szerettem volna azért is, mert Duschek jó barátom, s féltettem, hogy őhöz is el találnak ismét menni.

Ny á r y. Ez nem elég mentség, kötelessége lett volna felsőbb helyre tenni jelentést, de erről majd máskor fogunk szólni. — Tud-e a parancsnok valamit azokról, mik a vérengzés után a fegyvertárban történtek?

T a n u. Nem voltam ott.

Nyáry. Gondolom, hogy a generális vizsgáldást már bezárhatók, és specialitásokba ereszkedhetünk. A tanuk vallomásaiból három név válik ki különösen, t. i. a Zedwitz, Cserényi és Lippe. Kezdjük el a kihallgatást Cserényin, mint ki az elrejtett lovasság vezére volt. Ugy gondolom, hogy a kérdéseket az auditor tehetné. — Ebben megegyezés történvén, a kikérdezés megkezdett.

Auditor: feladatott, hogy a lovasság máj. 10-én este, a macskazenét csinálókra minden előleges felszólítás nélkül rohant. Ki, és miféle parancsot adott?

Cserényi hadnagy. Sebes kapitánytól kaptam parancsot 9 óra-
kor a fegyvertárban megjelenni.

Aud. Mi okból?

Cs. Hogy a tervben volt demonstrációt megakadályozzam, a tömeget szétszórni, s ha szép szóval nem lehetne, erőhatalmat használni. Sebes kapitány ez ellen szabadkozik.

Aud. Felszólította-e a tömeget szétszórásra?

Cs. Eeküszöm, hogy felszólítottam, habár nem állithatom, hogy hallották-e, vagy nem.

Aud. De az is állittatik, hogy ön is vágott.

Cs. Ezt tagadja.

Nyáry. A nép önöket nem támadta meg, és ön mégis reá rohant a népre, miért tette ezt?

Az auditor a tanu szájába, kérdése által egy feleletet adott, mit rosálás nélkül nem hagyhatunk, azt kérdé ugyanis: hogy a lovasát elvetett és megszaladt ló nem rohant-e előre? mire a kérdezett nem csak igennel felelt, de olyformát is akart állítani, mintha a többi lovak ez elszabadult után iramodtak volna meg, úgy, hogy őket pillanatra megállítani sem lehetett.

Nyáry. Akarhogy történt, ön felelős embereiről; ön mindenesetre hibázott, mert a tömeg, akár hallotta a felszólítást, akár nem, ellent nem állott, s mégis kardjaikat használták önök ellene, de előjön az is, hogy ön a tett után embereit dicséré.

A tanu ezt nem tagadja, de szavait katonai értelemben vétetni kéri. — A tanu eltávozta után a dragonyos-káplárok hallgattattak ki, egyik sem vágott, s egyik sem kapott bort, s lovaik akarattjuk ellen ragadták el; egy pár bevallotta, hogy valakit letaposott lovával.

E közben jelenti Nyáry hogy Rosti kadet blouseban jelent meg, mint nemzetőr, s hogy parancsnoka szavára hazamenni nem akar. Rosti nyilatkozik, hogy tegnap több piszkolódásokat s megtámadásokat kellett kiállania, s ezért távozott el a kaszárnyából. Nyáry a katonai parancsnoknak jogát Rosti visszakövetelésére elismeri, de az itt letett vallomásokérti üldöztetések ellen tiltakozik. Rosti egy nemzetőr kíséretében hazamegy. Előállítottak ezután a gránátosok, kiknek Nyáry pár komoly feddést adott. Többen közülök bevallák, hogy szurtak, s hogy a tett után mindenik egy messzely bort kapott, a lovasságot is ideértve. Ez ülés vége felé Lippe főhadnagy nyilatkozott, ki magát ugyan betegnek jelenté, de két orvos vizsgálatára küldetvén, megjelent. Vallomásában semmi új nem foglaltatik; a neki tulajdonított szavakat nem tagadja; Lederert dicsőíti stb. Zedwitz is kihallgattatott fesszengő

ülésében, mire Nyáry is azon megjegyzést tevő, hogy fel is állhatna, s ha azok a katonai törvények ezt tán nem engednék, legalább beszéde kezdetén egy kissé megbillenhetne. Nyáry polgártársunk azt is méltólag rová meg, hogy a magyar hadi kormányzó segéde magyarul nem tud. Nyilatkozata tele kibúvásokkal. Arkter kapitány még a legtisztában vallott; ő Lederertől kapott parancsot, hogy egy fél századot kirendeltesse. — Az ülés 3 órakor oszlott el.

Végül igazításképen megjegyezzük, hogy közelebbi számunkban Jakab István kir. tanácsos ur vallomása, miszerint több hordót látott gördíttetni a fegyvertárba, úgy igazítandó, hogy egy kis hordót látott hengeríttetni.

c)

Amájus 10-iki katonai vérengzés tárgyában nyomozó bizottmány negyedik ülése. — Elnök: Zoltán. Kezdeté 9 és fél óra.

Nyáry megjelenésekor a hallgatóság éljenekben tört ki. Az elnök megjelenvén, az ülés elkezdett.

Elnök. Reményli, hogy a hallgatóság, mint a multkor, úgy ma is érteni fogja kötelességét, s magát férfiasan viselendi.

Nyáry a katonatisztek írásbeli nyilatkozatait az illetők jelenlétében kívánja felolvastatni. Mihálóczi nyugalmazott őrnagyot pedig, ki beteg, két biztos által gondolja kihallgatandónak.

A szombati ülés jegyzőkönyve felolvastatván, Nyáry a species factit szeretné tisztába hozatni, s ez okból kívánná a nép bekerítése iránti kérdést s az eziránt adott parancsokat megfejtve látni.

Rottenbiller szeretné tudni, miért ment a főőrtanyai csapat a színházi utcán, midőn a másik oldalon sokkal sokkal közelebb juthatott volna a parancsnok lakához, melynek védelmére indultnak állittatik?

Auditor. Igen természetes okból, a tiszt azon az oldalon állott. (Ha, ha, ha.)

Nyáry felszólítására

Tassi pestmegyei számvevő vallja: Előre feljövén a Györgytérre a macskazenét hallgatni, körülnézett, s alig látott három embert. Helyet foglalt a tudakozó intézetbeli korcsma ajtajánál. A Teleki-ház mindkét emeletének ablakai világosak voltak, a másodiknak kapufeletti ablakain valaki többször kinézett. Az első emelet csakhamar sötét lőn, de a második (Lederer szállása) mindaddig világos maradt, míg a tömeg jövele nem láttatott; ekkor két ablak rögtön elsötétedett, s a más perczben a lovasság már a Sándor-ház elé vonult, mire a tömeg is felérkezett, s utja a fegyvertár falai és a fák mellett elősunnyogó gránátos csapat által elvágatott. A gránátosok látására — a hátul leszködött lovasokat alkalmasint nem is látták — némelyek kiabálni kezdenek „katonaság, katonaság!” s futásnak eredtek, de mások azt mondták, pecso-vics, a ki megfut, maradjunk, nem lesz semmi bajunk. A fűtyölés megkezdett, s erre a többi világított ablakok is elsetétedtek, mire a lovasok kivont karddal rohantak a népre. Nem igaz, hogy a tiszt „halt”-ot parancsolt, de sőt minden felszólítás nélkül maga rohant elő. Ezt a tanu jól látta, valamint azt is, hogy több menekülni ohajtók levágattak, s a tizst mindenütt maga ment elől példával, s különösen a korcsma melletti kertnél vágott le egy ifjat. Ekkor történt, hogy a korcsmárosné

ajtáját a menekülőknél meg akará nyitni, de a tömeg már rettenetesen tödült, s a tanut is besodrották. Szerencse volt, hogy az ajtó egyik része zárva maradt, a másikat pedig a menekülő egyike maga után ríntotta, mert egy lovas épen az ajtóra vágott. A szobákban igen sokan voltak, hárman rendkívül megsebesítve, egyiknek még agyvelője is látszott.

A gyalogságot illetőleg a tanu a többiekkel egyenlő vallomást tesz; az olaszokat, kik a Stockhaus-ban őrködnek, de a főőrtanyai parancsnok alatt állanak, a fehervári kapunál látta felállítottaknak.

Felolvastatik Mihálóczi nyugalmazott őrnagy vallomása, melyben a lovasságot előlépni látta. Az ő rajta ejtett szurást, katonai tapasztalatánál fogva, nem tekinti dühös megrohanás következményének, hanem csupa figyelmeztetési, intési szándoknak (?!), s részéről semmi panasz és sérelemmel elő nem áll, mert azt csak véletlenség szüleményének tartja(!)

Nyáry: Ennek az urnak a sebzés még egészségére válik, tán még örvend is neki. Menjünk tovább.

Kollári Antal gránátos. Szeretne igazán szólani, de fél, hogy megbüntetik, most is az arestomból jön, hol 3 nap óta azért volt, mert az eseményekről beszélt.

Nyáry: Adj csak elő, félnie mitől sem kell.

Tanu: 10-én este 9 órakor dupla Marsch-ban mentünk a fegyvertárba, hol főhadnagy Lippe egy beszédet tartott, melyben engedelmesre intett, és eskünkre emlékeztetett; ezután pihentünk, s a lovasság is leszállt a lováról. Mintegy fél óra múlva rögtön fegyverbe állítottunk, s a tisztek intettek, hogy csak bele kell vágni, a hadszijakat keményen megerősíteni; azt mondták, hogy valami 15 ezernyi népség jött fel; kimentünk a fal mellett, s a fák alatt, s tisztünk rohamot parancsolt, s szuronysegezve futottunk elő. Én a kormányzó házkapujáig jöttem, hol kijelentém, hogy én többé a nép ellen nem megyek (éljenkiáltás, mit az elnök megró). Itt voltak a báró Vay fiai is. Ide jött két polgári öltözetű ur is, kik Lippe főhadnagyot a legénység visszavonására szólíták fel az ország nevében. A főhadnagy csak csufolódva felelt, és fenyegetéssel, mire azon urak eltávoztak. Látta a főhadi kormányzót a csend helyreállása után bejönni, s adjutánsának parancsot adni, hogy az emberek bort kapjanak. 12 óra tájban a fegyvertárba mentek vissza, hol bort kaptak; itt hallotta, hogy Lippe a közembereket megdicsérte, sőt egy párt meg is ölelt és csókolt; ez ő magoktól a csókoltaktól hallotta. Neveik Streller és Jäger. (Itt a hallgatóság némileg zugván, figyelmeztetett Nyáry által, hogy magát mérsékelje, és gondolja meg, hogy vannak itt emberek, kik minden alkalmat — s így e zugást is — felhasználni igyekeznek a gyűlés feloszlátására, a nyilvánosság megszorítására.)

Auditor. Miért volt befogva?

Tanu. Mert az ujságokat olvasván, bennök hadikormányzónkat hazugnak, gaznak lefestve lenni láttam, s társaimnak méltatlankodva mondtam, hogy gyalázatnak tartom, ha azon férfiuról, kinek parancsa alatt állunk, ilyen mondathatik. Ezért némelyek által feladtam. mintha a kormányzót piszkoltam volna, s bezártak.

Nyáry. A bizottmány kötelességében állónak hiszi, a miniszteriumot figyelmeztetni arra, hogy a bizottmány hivatásának csak úgy felelhet meg, ha senki az itt tett vallomásért feleletre nem vonatathatik.

Elnök. Ugy hiszem, hogy ezt mi magunk is kimondhatjuk, s azt tartom, hogy e részben a katonai törvények sem ellenkezők a polgáriakkal.

Nyáry. Az a hír van, hogy Szentpéteri is fogoly, ezt fel kell világosítani.

Több tisztek. Ez nem igaz.

A tiszteknek írásban beadott nyilatkozataik olvastatnak fel. Nyáry kérdést akar intézni Zedwitzhez, mire az auditor felszólítja, hogy a kérdéses ő reá hagyassék.

Nyáry. Nem tudom, miért ne kérdezhetnék én is, midőn polgári egyéneknél önöknek is megengedtük a kérdést; azonban én erre nem tartok sokat, kérdezzen tehát ön, hogy miért feledé ki nyilatkozatából a bort?

Zedwitz. A bort ő jó szántából, minden felsőbb parancs nélkül adatá, hogy Lederer szobáját elhagyta volna, nem tudja.

Nyáry báró Vay fiait kéri meghívatni. A tanu mai nyilatkozata s tegnapi vallomása közt több ellenkezés van, ezt csak megjegyzi, mert ama dicséretes katonai törvények szerint szembesítéssel szőgyeníteni a tanut nem lehet.

Artner kapitány újra legvilágosabban vallott, ő Lederertől kapott parancsot a katonaság kirendeltetésére nézve.

Nyáry. Hát a parancs speciális meghatározásokra nem terjedt ki? Tanu. Nem.

Kihallgattattak még Herzinger és Oberfrank főhadnagyok és Cserényi. Feleleteikből csupán az sült ki, hogy ők parancsolataikat, mind több kezeken keresztül, minden részletesebb utasítás nélkül, felsőbb helyről kapták.

Báró Vay Ödön 16 éves, reform., letett hite után vallja: A mindinkább csoportozók zajára lemenvén szobámból a szent György terére, Cserényi főhadnagy urral találkozám, ki azonban csakhamar a fegyvertárban felállított lovas katonasághoz ment el. Egy gránátos is volt a kormányzó háza előtt, s azzal is váltva pár szót, megtudtam, hogy a fegyvertárban 48 gyalog gránátos is találtatik. Kevés idő múlva — először a lovasságot láttam a fegyvertárból kijőni s a báró Sándorház felé vonulni, csakhamar sebes léptekkel jött a gyalogság a kőrakás és akáczfák mellett, a honnét rohanva támadta meg a népet.

Nyáry. Hallotta-e ön, hogy a tiszt urak közül egyik, vagy mindkettő a megtámadás előtt felszólította a tömeget, hogy takarodjék el?

B. Vay Ödön. Nem hallottam semmit.

Nyáry. A kormányzó b. Lederer mikor jött le termeiből és meddig ment?

B. Vay. A kormányzó b. Lederer a macskazene és vérengzés végeztével jött le az épület kapuivezete alá, de onnan egy lépést sem távozott, miután már akkor a kormányzói lak előtt egész sor katonaság volt felállítva.

Nyáry. Kikkel és mit beszélt b. Lederer?

B. Vay. Több szolgálatheli tisztekkel beszélgetett, de mit, azt nem hallottam. — Meg kell még emlitenem, hogy Rosti kadetot láttam a mészgödörbe aláesni, midőn a népet üzőbe vette.

B. Vay Miklós 19 éves, reform. Később jött le az udvarra, midőn már mindennek csaknem vége volt.

Streller gránátos közvitéz bevallotta, hogy a vérengzés után ismét a fegyvertárba parancsoltatván, ott b. Lippe főhadnagy vitézsége elismerésül, borából ivott, őt megölelte s megcsókolta.

Kovács Lajos tanuvallomása sem pro, sem contra nem határozott, látszott ugyan belőle, hogy a katonai kar részére kívánt mentőleg fellépni, de az időköz és színhelyek megnevezéséből az sült ki, hogy ő mindenütt később jelent meg.

Buchvald dragonyos hadnagy vallomása egészen más tárgyra vonatkozván, jegyzőkönyvileg fel sem vettetett.

Megtörténvén a kihallgatások, s az írásban beadott tanuvallomások felolvasásai, Zoltán elnök abbéli meggyőződését mondá ki, miszerint hiszi, hogy ezen Magyarországon első nyilvános hasonnemű eljárás ellen sem a katonák, sem a polgáriak részéről kifogás nem lehet, kinyilatkoztatta abbéli reménységét is, hogy ezentul e két felekezet közötti idegenkedések és surlódások megszűnendnek, s a katona szintegy polgára is levén hazájának, a legjobb barát:ágban s egyetértésben fognak a haza boldogságára s felvirágozására közremunkálni.

Nyáry Pál: A macskazenéről roszaló véleményt mondott ugyan, de még sem tartotta olyasminnek, minek megtorlására vér kívántatott, sőt nyíltan kimondá, hogy bár azt gyávaságnak tekinti, miután nagyobb erő demonstrál egyesek ellenében, de gyávaságnak tartja azt is, midőn ily inkább gyermekes hiba, mint vétek ellen, nemcsak törvénytelen de még erélyesebb fellépések is történnek. Kinyilatkoztatta férfiasan és őszintén, hogy valamint a polgári rend mindent elkövetend a kedélyek megnyugtatóására s a talán roszul értesítettek felvilágosítására, úgy viszont a katonai rend részéről is megkívánja, hogy az illető főtisztek és tisztek alattvalóikra hasonszellemben működjenek. Előadta továbbá, hogy a fiatalság mindenkor bizodalmat szavazott az összes katonaságnak, s midőn egyesek vétkeért nem gyűlöli az egész testületet, megkívánja, hogy egyesek botrányos tetteiért ne az egész fiatalság vádoltassék.

Ottinger helyet. hadügyminiszter nemes önérzettel mondá ki, miként reméli, hogy a két osztály között jövőre bizalmatlanság helyett bizalom, ellenségeskedés helyett barátság, gyűlölség helyett szeretet fog meghonosulni.

A vallatások befejeztettek.

A jegyzőkönyv elkészítése kissé több időt igényelvén, annak felolvasása május 19-iki reggeli 9 órára határoztatott.

d)

A május 10-iki katonai vérengzés tárgyában miniszterileg kinevezett bizottság ülése május 18-án.

Mielőtt a jegyzőkönyv felolvasása megkezdetnék, Nyáry Pál előadta: hogy Promontor alatt a Dunában egy halott találtatván, nehogy a közönség között elterjedt azon hír, mintha a botrány alkalmával több halottak elsikkasztattak volna, valónak tessék — a Promontor alatt talált halottat megvizsgáltatta a megyei főorvos urral, minek következtében nyilvánossá lőn, hogy ezen halott már sokkal előbb, mint a botrány történt, esett, vagy löketett a Dunába, s hogy testén sem ütéseknek, sem vágásoknak, sem szurásoknak nincsenek nyomai.

A jegyzőkönyv felolvasatott. A jegyzőkönyv felolvasása után Nyáry előadta, hogy a közönség között azon hír terjeng, mintha Szentpéteri, Kollinek és Rosti 5 öl mélységű tömlőcbe zárat-tak volna. Felszólítja az illető katonatiszt urat, adja elő, miért vannak fogva?

Pausner őrnagy felelt:

Rosti fogva van, mert egész éjszaka nem volt csapatjánál, sőt másnap a főtiszt felszólítására, térne csapatjához, azt felelte: többé nem megy a kaszárnnyába.

Szentpéteri elhagyta az őrhelyet a legvésebb időben, éjnek idején.

Kollinek bujtogatott a közlegénység között, s lázitott, minek az a nyomoru következménye lehetett volna, hogy a bujtogatókat agyon verheték.

Nyáry Pál ez előadás után kimondá, hogy a bizottmány részéről a miniszteriumhoz menjen véleményezés, mely szerint ezen vádlottak lehetőleg hovahamarább soroztassanak a nemzetőrök illetőleg önkényesek közé.

Rottenbiller kívánja ezen törvényt a katonaságnak megmagyaráztatni, hogy egyedül a király és királyi helytartó személye szent és sérthetlen, s hogy ennek nyomán a katonatisztek is személyes bánátsaikat épen úgy, mint a polgáriak, rendes uton kereshessék és keressék, de ne fegyveres erővel, önkényes szándokból torolják meg.

A vizsgálódásból kisült, hogy feleletre vonandók b. Lederer, b. Lippe és Cserényi; miért ennek kimondását a bizottmány elfogadta.

LII.

A május 10-iki katonai vérengzés tárgyában kinevezett bizottmány jelentése a miniszterelnökhöz.

A végett küldettünk ki a minisztertanács által: hogy a május 10-ikén este elkövetett véres botrány iránt vizsgálatot hajtsunk végre.

Miként kezdtük, folytattuk s fejeztük be a vizsgálatot, nyilvánosan tartott négy ülésünkben: megtetszik ide rekesztett 33 lapnyi jegyzőkönyvünkben s hozzá csatolt 88 oklevélből.

Melyekből rövid kivonatban előterjesztjük az esetet; — miként t. i.

Már május 9-ikén hire levén Budán, hogy báró Lederer főparancsnoknak macskazenét csinálni jönnek Pestről: Gróf Zedwitz őrnagy báró Lederer segéde, parancsot adott Cerini főhadnagynak, hogy a lovas-patrolt azon éjjel a várban járassa, — Rosti gránátos-kadetnek pedig, hogy azon esetre 12 legénynyel b. Lederer kapujához jöjön. De azon éjjel semmi sem történt.

Május 10-kén ismét hire jövé a macskazenének; esti 9 órakor parancsot küldött báró Lederer Arbter kapitány által a gránátos-kaszárnyába, hogy fél század jöjön a fegyvertárba.

S ezen félszázadot báró Lippe főhadnagy el is vezette oda.

Ugyancsak a fegyvertárba érkezett Cerini főhadnagy is 25 vasas lovassal; mint ő állítja. Sebes kapitány s térparancsnok rendeletéből; mit azonban Sebes kapitány el nem ismer.

Maguk, báró Lippe és Cerini főhadnagy elismerik, hogy nekik a néppel miként leendő bánásra semmi specialis utasítás nem adatott.

E közben érkeztek Perczel Móricz és Hajnik Pál miniszteri rendőrtanácsosok báró Lederer parancsnok lakához, s szólni kívántak vele, de segédtsíztjei által nem bocsáttattak hozzá; kérdezvén pedig, ha vajjon a katonaság részéről tétettek-e valami intézkedések: báró Lederer adjutánsaitól semmi feleletet sem kaptak.

B. Lippe főhadnagy a fegyvertárban legénységével fegyvert töltetvén, egy közlegényt állított ki a fegyvertár szögletére, hogy neki a nép érkezéséről hirt vigyen.

S a mint ezen ór a nép érkezéséről hirt vitt a fegyvertárba: Cerini főhadnagy kivezette a lovasokat a gróf Sándorház elébe, s felállította báró Lederer lakával szemközt.

Báró Lippe pedig a gyalogságot vezette ki a fegyvertár fala mellett az akáczfák alatt az utcára, „in die Balance“ parancs szóval.

S a mint a fütty elkezdett vagy 30 egyén által a lovasság azonnal kivont karddal trappolt a népre; a gyalogság pedig szegezett szuronyával nyomult rohamravert dobszó alatt s a Györgytérre felkanyarodott.

És a nélkül, hogy akár a polgári rendőrség, akár a katonaság által szétoszlásra szólíttatott volna fel a nép: a lovasság karddal vágta s lóval tapostatta, a gyalogság pedig szuronyozta s puskaaggyával verte nemcsak a füttyölőket hanem az

utczán nézőket s járókelőket is, különbség nélkül, sőt még a házakba menekülteket is üldözte és sebesítette.

Midőn a színházutczán a vizikapu felé futó népet Lippe gránátosai kergették: a kut mellett találkoztak szembe azon katonákkal, kiket a főörhelyről gróf Zedwitz őrnagy parancsára Csebász főhadnagy vezetett, s kik előbb a vizikapunál a népet már lekergették.

A fehérvári kapu felől nem jött katonaság b. Lederer laka felé a főörhelyről: noha gróf Zedwitz nyilatkozatában azt állítja.

A lovasok közül pedig néhány egész a kaszinóig kergette a futókat.

Kardvágás által okozott seb van 9; szurony által 7; lópatkó által 4; puskaagy által, vagy másként okozott zuzás s apróbb sértés számos; s van egyén, ki fejére két kardvágást, ágyékába egy szuronyaszurást, a hátán lópatkótól sebet kapott; azonban csak háromnak sebe életveszélyes; még egy sem halt meg.

A nép szétkergetése után b. Lippe főhadnagy b. Lederer főparancsnok laka elébe állította fel katonáit, s a rendőri tanácsosokat onnan fegyveres erővel utasította el.

Miután pedig az egész zászlóalj — gránátosság — s olasz sorkatonaság is kiállítatott a Györgytérre; b. Lippe és Cerini főhadnagyságok katonáikat a fegyvertár udvarára ismét visszavezették, s vitéz magokviseléért őket megdicsérvén, b. Lippe köztök kiosztotta azon két akó bort, melyet gr. Zedwitz őrnagy vétetett.

Ezek szerint tehát a vérengzésnek közvetlen okai voltak s azért felelősek: Cerini és b. Lippe főhadnagyságok, kiknek a nép fegyverrel leendő megtámadására senkitől parancsuk, specialis utasításuk nem lévén, tulmentek azon általános rendszabályon, miszerint a katonaság csak akkor használhat fegyvert, ha a nép által megtámadtatik; s ámbár nekik a nép ellent nem állott, mégis vagy parancsolák vagy elnézék katonáiknak, hogy az ellent nem állott népet fegyverrel rohanják meg, sőt ezen kihágásért katonáikat borozásközben még meg is dicsérték.

De közvetve felelős b. Lederer parancsnok is, egyrészt azért, hogy a haza védelmére parancsa alá adott fegyveres erőt saját személyes ügyében használta, a nélkül, hogy erre az ország kormányával megbízott miniszteriumtól utasítása, — vagy csak engedelme is lett volna; másrészt pedig azért felelős, mert a fegyveres erőt nem laka előtt, hanem elrejtett helyen állította fel s annak specialis utasítást nem adott; mi által a

a vérengzés nemcsak meg nem előztetett, hanem előidéz-
tetett.

Mi tehát a leirt szomorú eseten okulva, szükségesnek látjuk, hogy a miniszteri tanács rendeletet bocsásson az egész katonasághoz, melyben meg legyenek határozva az esetek, melyekben, s a módok, mikép használhassa és tartozzék használni bármily fő- vagy alparancsnok tiszt a rendelkezése alatt álló fegyveres erőt.

Még csak azt említvén meg a miniszteri tanácsnak, miként a gránátos katonaság közül Rosti kadet Szentpéteri altiszt s Kolinek közvitéz ellen nagy ingerültség van a kaszárnnyában, jegyzőkönyvünk utolsó pontja szerint a miatt, hogy ezek az eset némely pontjaira nézve eltérőleg vallottak a többi gránátosoktól; továbbá, hogy azon három egyén katonai kihágás miatt van bezárva; míg a közönség azt hiszi, hogy nyíltan tett vallo-másaik miatt büntettetnek; mi tehát czélszerűnek véljük, hogy mind a kaszárnnyában levő ingerültség megszüntetése mind a közvélemény megnyugtatósa tekintetéből ezen három egyént a most alakuló nemzetőrséghez tétesse át a hadügy-miniszter.

Végre kívánatos, hogy a május 10-iki esetben érdeket-
ekre nézve szintoly gyorsan mondjon ítéletet a bíróság, mint
a vizsgálat történt. — Aláírva Zoltán elnök; Farkas János
jegyző sat. sat.

LIII.

A miniszterelnök a külügyminiszternek. 1848. májusban.

A prágai szláv választmány által kiadott felszólítás, mely szerint minden a birodalomban lakó szláv népességek küldöttei, egy május 31-én Prágában tartandó összejeövetelre szólíttatnak fel, annyival inkább magára vonta a miniszterium figyelmét, minthogy e felszólítás a hazánkban lakó szlávokhoz is intézte-tett, s félhető, hogy ha ezen összejeövetel azon alakban létesülne, melyben az céloztatott, ez által az ország némely részeiben mu-takozó panszlavisticus izgatás még inkább elősegítettnek. — A miniszterium, a dolgok ezen állásában czélszerűnek tartja oda irányozni törekvéseit: hogy a Prágában kihirdetett össze-jeövetel, a mennyire lehet, panszlavisticus jellemét veszve, csak mint a cseh nemzet tartományi gyűlése létesülhessen. Minthogy pedig ez leginkább úgy érethetik el, ha az említett összejeöve-

telhez szinte meghívott gallicziaiak arra biratnak, hogy a prágai szláv gyűlésen követek által meg ne jelenjenek, ez pedig csak akkor remélhető, ha azoknak méltányos kívánatai az ausztriai miniszterium által teljesítettnek; oda utasíttatik ezeknek nyomán főméltóságod:

Hogy a miniszterium ebbeli nézeteit az ausztriai miniszteriummal közölve, kijelentse, miként a m. miniszterium az összes birodalom, de főkép a haza nyugalmanak érdekében elkerülhetlenül szükségesnek tartja, hogy a gallicziaiak által boldolgaik igazgatására nézve követelt önállás és függetlenség — a mennyiben azt a birodalomnak egysége engedi, azoknak mentül előbb megadassék; csak azon uton számolhatván arra, hogy a gallicziaiak kívánataik kivívására más szláv fajokkal szövetségben támaszukat keresni nem fogják.

LIV.

István nádor s királyi helytartó báró Hrabovszky János tótországi és szerémségi főparancsnoknak. 1848. máj. 14.

Miután az 1848: III. t. cz. ő felségének az országbóli távollétében, engem, mint nádort és teljes hatalmu királyi helytartót, a korona egysége és a birodalom kapcsának épségben tartása mellett, a törvény és alkotmány ösvényén gyakorlandó végrehajtó hatalommal felruházott: a miniszterek meghallgatása után el nem mulasztám, az összes miniszterium alakulása előtt kinevezett b. Jellachich Józsefhez azon parancsot juttatni, miszerint bizonyos határnápig Budán személyesen megjelenni kötelességének ismerje; hogy úgy a tartományi gyűlés iránt, melyen báni méltóságába vala igtatandó, valamint egyéb viszonyok rendezése iránt is, a külön érdekek lehető kielégítésére, a szükséges intézkedések eszközöltethessenek.

Báró Jellachich József azonban, ki hivatalába igtatva nincs, sem tiszti esküjét még le nem tette, mellőzve a törvényes parancsot, nem csak meg nem jelent, hanem az ország és kapcsolt részek közötti viszonyt az ujabban alkotott törvények által megváltozottak, megszakadottnak nyilvánítván, a hatóságoknak és álladalmi tiszteteknek szigoruan megparancsolá, hogy kivül senki mástól sem parancsot elfogadni, sem annak engedelmeskedni, sem senkinek hivatalos jelentést tenni ne merészeljenek; sőt a kapcsolt részekben a rögtönbíróági jogot kihirdetve, ennek körét oly irányban és oly vétségekre is kiterjesz-

tette, melyek a rögtönítélőszék elébe sohasem tartozhatnak; mi által felségi jogba vágni merészkedett.

Ő felsége tényekről értesülvén, azon vallásosságnál fogva, melyet a törvény és alkotmány iránt mindig tanusított, és melyet hű nemzetének esküvel biztosított, nem késett nevezett bánnak május 7-én kelt sajátkezű legmagasabb leiratának tartalmában szigoruan meghagyni, miszerint parancsaimat és a felelős miniszterek rendeleteit akadéktalanul teljesíteni elengedhetlen kötelességének tekintse.

Ennélfogva folyó évi május 10-én kelt rendeletemben az érintett körlevelet, úgy a rögtönbirósági jogot érvénytelennek és megszűntnek nyilatkoztatván, meghagytam, hogy mindkettőt azonnal vonja vissza.

Időközben báró Jellachich József, ki beigtatás hiányában törvényes hatóságot vagy báni hatalmat nem is gyakorolhat, — ellenszegülését folytatja, és részint hivatalos, részint hiteltérdemelő tudósítások szerint, törvényteleniséget törvénytelenséggel tetézt.

Tudniillik: Pozsega-, Verőcze-, és Szerémmegyékben, melyek még a törvényes bánnal is csak felebbezési és országkapitányi viszonyban állanak, a hatósági felsőbbiséget jogosítatlanul megragadta; tisztében maga sem levén megerősítve, mégis Horvátországban főispánokat nevezni, és így a fejedelmi hatalmat elsajátítani merészkedik; a hivatalnokokat, hatóságokat és tisztviselőket a törvény, a helytartói parancsok és miniszteri rendeletek iránti engedelmisség alól felmentetni sőt épen és egyenesen az engedelmesek ellen büntetéseket szabni bátorzkodott; az országos kincstár részleteit letartóztatja; a hatóságok pénztáraitól, sőt a korona jövedelmeiről is rendelkezni merészell és törvénytelenül ezen bitorlásokat Fiume kerületére iskiterjesztteni törekszik.

Minthogy pedig illy cselekvések, a mennyiben a helyszínén szerzendő hiteles adatokból és bizonyságokból valóknak tapasztaltatnának, a hármaskönyv I: 14. cz. és az 1723: 9. t. cz. értelmében hűtlenségi bünt foglalnának magokban; ennélfogva:

Önnök, mint királyi biztosnak és melléje segéd királyi biztosképen adott királyi tanácsnok, Zsitvai Józsefnek, rendelem és parancsolom:

1-ör. Ő felsége sajátkezű legmagasabb leiratát, mind azt, melyben báró Jellachich Józsefnek az irántam és a magyar miniszterium iránt engedelmisség meghagyatik, mind azt, minek alapján és a király nevében teljes hatalmu biztosképen ime küldetik ki, Horvátországban, Pozsega-, Verőcze- és Szerémmegyében úgy a hatáőrvidéken, a hatóságokban, a helységekben és il-

letőleg ezredeken kihirdettétvén, minden alkalmas módon a nép tudomására juttatandja; báró Jellachich József parancsainak teljesítésétől mindenkit eltilt; ellenben ön rendeletei iránt engedelmességre mindenkit kötelezend. — A rögtönbirósági jogot hirdettesse ki, a hatóságokat e bíróságok tüsténti szabályszeres alakítására, vagy ha az időnyerés úgy kívánja, a biztosilag alakítottaknak elismerésére sikeresen utasítsa; és ezeket a koronaegység, a közrend és béke erőszakos háborítói ellen gyors és szigorú eljárásra felszólítsa.

2-or. Horvátországban, Szerém-, Verőcze-, Pozsega megyékben, valamint az illető királyi városokban a törvényes hatóságokat helyreállítandja, és azokat a kir. helytartói és miniszteri rendeletek feleletteher alatti teljesítésére és törvényes engedelmességre kötelezend.

3-or. A báró Jellachich József által hivatalokra és tisztségek re tett kinevezések törvénytelenek, és így érvénytelenek levén, és azoknak jelenképen nyilváníttatván, a törvényesen választott vagy nevezett tisztviselőket ismét hivatalaikba igttatandja.

4-er. Mindazokat, kik a koronaegység és az országos kapcsolat tetteles felbontásának kísérletében, a közrend, a személy- és vagyonbátorság megtámadásában bujtoztatás vagy erőszak útján résztvettek és vesznek, személyválogatás nélkül a büntető igazság kezeibe átszolgáltatja.

5-ör. Báró Jellachich Józsefet, ha a fenforgó és említett súlyos vád iránt a helyszínen is teljes bizonyosságot szerzett, a királyi ügyigazgatóság előleges kihallgatása mellett, azonnal hűtlenségi (nota infidelitatis) perbe fogassa, és katonai tisztségétől felfüggeszsze; azon tényt pedig, miszerint a király és ország elleni hűtlensége miatt bünvád alá vétetett, minden polgári és katonai hatóságokkal közölje, oly meghagyással, miszerint ezek közhirré tenni tartozzanak: hogy ki az ő rendeleteit teljesíteni, vagy az én törvényes parancsaimnak az engedelmességet megtagadni merészelné, mint részes a hűtlenségben, büntárs gyanánt szinte azon bünvád alá vonatik. Az eljárás eszközhetőse végett, ezennel Eötvös József királyi ügyigazgatót, Fésüs György királyi ügyvédet és Zerpák Eduárd Horvátországban kir. ügyészt, melléje rendelem.

6-or. Báró Jellachich József elősorolt merényei által Horvátországban a közállapot rendkívül meg levén zavarva, helyreállítására rendkívüli eszközöket és hatalmat is szükségel. Ennélfogva önt apostoli királyunk nevében a polgári és katonai hatóságnak hathatós, ugyszinte a báni hivatalt

illető minden hatalomnak is ideiglenes gyakorlatára feljogosítom és megbízom.

7-er. Különösen felhatalmazom: hogy az ország és kapcsolt részeihez tartozó minden örvidékekben, a téveszmékkel csábított valamennyi ezredeket, hathatós nyilatkozványban nyelvek és vallásuk iránt a törvény értelmében biztosítsa és nyugtassa meg. Hogy továbbá, mindazokban, melyek törvényhozási intézkedést nem igényelnek, u. m. a szabad költözés, az ipar és kereskedés üzésének, a tudományok mivelhetésének, az őrvonalai szolgálat könnyíthetésének és megszorításának, az őrvonalai díjazásának, a testi büntetés eltörlésének és az álladalmi közmunka megszüntetésének tárgyában, mindazon engedélyeket tetteleg adhassa és nyilváníthassa, melyek az illetők részéről valóságos jótétemények gyanánt fogadtatnak; és a határőri vitézeket meggyőzni képesek, miképen a magyar nemzet eltökélt szándoka, határörvidéki testvéreit, valamint a haza többi polgárait hasonló szeretettel ápolni, és szabadságukat, jólétüket előmozdítani. Mindezt azonban a végek védelmére szükséges katonai szerkezetnek, módosítással bár, de kellő fentartása mellett.

Hogy pedig rendeleteimet akadéktalanul végrehajthassa, azoknak elengedhetlen és állandó fogamatot szerezhessen, és a törvényes állapotot minden áron visszaállíthassa: parancsai alá helyezem, s rendelkezésére bízom a kapcsolt részekben is létező és rendezendő nemzeti őrsereget, az ott tanyázó katonaságot és az örvidékek ezredeit, a kik felszólításainak a legterhebb fenyték terhe alatt engedelmeskedni tartoznak.

Jelentését az eredményekről időről időre a belügyminiszterhez intézendí.

Kelt Budapesten, május 14-én 1848. István s. k. nádor és királyi helytartó. Szemere Bertalan s. k. belügyminiszter.

LV.

István nádor, s kir. helytartó a karloviczi őrszeknek. 1848. máj. 15.

Miután a görög nem egyesültek egyházi gyülekezetének kitűzésére a kikindai gyászos események következtek;

Miután ama vészes mozgalmak miatt az egyházi gyülekezetnek Karloviczon, az események közelében tartása iránt magának ezen egyháznak más vidéken lakó hivei között igazságos aggodalom létezik, mely az elővigyázat lépését halaszthatlanul szükségessé teszi:

Rendelem:

1) Az egyházi gyülekezetnek ideje egy hóval későbbre, azaz: f. évi juniusnak az ó szertartás szerinti 15-ikére áttétetik.

2) A gyülekezet nem Karloviczon, hova eleve hirdetve volt, hanem az 1790-ki congressus helyén, Temesváron fog a fenforgó körülmények között megtartatni.

Temesi gróf és főispán Csernovich Péternek álladalmi biztosul történt kineveztetése ujabban megerősítettik.

Ezen rendelet kihirdetésével a karloviczi érsek és metropolita megbizatik.

Budapest május 15-én 1848. István nádor s kir. helytartó s. k. — B. Eötvös József.

LVI.

Jellachich bán rendelete a három egyesült királyság hatóságaihoz. 1848. máj. 15.

Uraim! Minthogy a mostani időnek rendkívüli körülményei, midőn t. i. önállásunk életéről van komoly szó, s hazánkat napról napra nagyobb veszély fenyegeti, elkerülhetlenül szükségessé teszik, hogy mindazon hatalom és erő, melylyel hazánkban birtunk, hazánk bátorságaul, s jogaink s nemzeti szabadságunk ellen irányzott megrohanások elhárításaul készen tartassék; ennélfogva önöket, uraim, felhívom: hogy ezen báni levelem vettével az önkényteseket, kik keblökben találtatnak, és hazájukért fegyvert viselni képesek, mind a gyalogokat, mind a lovasokat azonnal összeiratni rendeljék, s az összeírási ívet legfeljebb f. hó 20-ig ide küldjék át — mindenesetre pedig önkényteseik csapatjait akként tartsák készen, hogy első felszólításomra, oda, hová parancsolni fogom, költekezhessenek.

Szintugy rendelem: hogy az iránt előkészületeket tegyenek, miszerint a nemzeti hadsereg — vagy tömegi insurrectio, ha szükséges leend, ki is vezettethessék. Miről egyszersmind az efféle hadseregbe belesorozott egyének száma felől engem mielőbb értesíteni el ne mulasztzák. Vegyék üdvözlésemet. — Zágrábban 1848. május 15-én Jellachich bán.

LVII.

**Jellachich bán rendelete a három egyesült királyság hatóságaihoz.
1848. máj. 16.**

Uraim! A f. év május 15-én 59. sz. a. kiadott rendeleteim folytán elkerülhetlen szükségesnek látom önöknek meghagyni: jelesen,

1) hogy azon pénzek, melyek a beligazgatás károsítása nélkül a had viselése és kitartására fordíthatnak, haladéktalanul jegyeztessenek fel;

2) hogy a hadi adót, melyet a hadi pénztár beküld, további rendeletemig tartsák vissza;

3) hogy a hatóságuk körében találtató minden fegyvert, löporral s önnel együtt azonnal összeírni igyekezzenek, s azokat az illető hatóság felügyelete alatt tartsák;

4) hogy mind az önkénytes, mind a nemzeti őrsereg csapatai számára, melyek rendezését fentidézett rendeletemnél fogva önöknek meghagytam, a vezérletre alkalmas emberekről gondoskodjanak, s nekem az ily egyéneket tudtul adják;

5) hogy az efféle hadseregnek felállítása körül működendő választmányt azonnal rendeljenek ki;

6) hogy az iránt, hogyan láttathatnék el legczélszerűbben önök kerületében élelemmel ezen hadsereg, azaz mennyi búzát, lisztet, szénát és zabot lehetne s mily idő alatt megszerezni — nekem tudósítást adjanak;

7) hogy önök részéről egy teljes hatalmu képviselőt, ki a tartandó közelebbi tartományi gyűlésig önöknek házi, és helybeli körülményeiről a báni középponti tanácsnak szükséges értesítéseket adand, azonnal ide küldjenek ki; hogy e szerint az illető határos azaz magyar hatósággal egyértőleg masalák felállítása iránt rendelkezéseket tegyenek, és a tárakat, melyek kerületükben talátnak, különösen azokat, melyek a Száva vizén vannak, foglalják le.

Végre felszólítom önöket, hogy ezen rendeleteim teljesítéséről, mielőbb, legtovább 8 nap alatt tudósítani el ne mulasszanak. Vegyék üdvözetemet. Zágrábban, 1848. május 16-án. Jellachich bán.

Jegyzet. Az LVI., LVII. számú okmányokat a „Pesti Hírlap“ 1848. május 31-iki száma következő értesítéssel közli:

Zágrából május 18-áról következő levelet intéztek szerkesztőségünkhez: T. szerkesztőség! Deliberante Roma Saguntum perit. Kérjük

a szerkesztőséget, nyilvánítaná valamennyi itt lakozó magyar, és hű érzelmű horvát nevében, miszerint a helybeli körülmények oly ellenséges alakot öltének, hogy barátságos kiegyenlítéshez többé reményünk nem lehet. Az iderekesztett függelékből kitetszik a bán elhatározata. Kijelentése szerint: „a király szellemileg fogoly, ő kényszerítve van akkép cselekedni, és én nem tartozom szavát, parancsát teljesíteni.“ E napokban érkeztek ide cseh, lengyel, szerb emissariusok. A végvidéki papság is itt összegyülekezett, s utasítást kapott, miszerint a határvidékieket földi s mennyei ígéretekkel a magyarok ellen feluszítsa. A bán máris teljes miniszteriumot rendezett. Ha a végvidéki ezredek Hrabovszky parancsára hallgatnak, még volna kis reményünk, — ha ellene szegülnek, bizonyos a berohanás Magyarhonba. Saját füleinkkel hallók, mint utasítatik a föld népe leggyalázatosabb módon koholmányokkal, hazug hírekkel. A magyarok legocsmányabb kitételekkel illetetnek. Mindent rosza magyarázó szemmel néznek, akasztófát emlegetnek stb.

Annálfogva felszólítjuk az összes magyar miniszteriumot, intézkednék megmentésünk iránt, nehogy a határtalan düh áldozatául essünk. — Hivatkozunk a testvériség, emberiség kötelességeire, meg kell vallanunk, már is sokan élelemszerek hiányában szenvednek, miként meneküljenek családotól? Annálfogva kérjük, a miniszteriumot, tudatná velünk hivatalos lapja által, mit tegyünk, hová forduljunk. Körülményesen nem írhatunk, mert nem vagyunk biztosak, vajon levelünk fel nem bontatik-e, mely esetben írójára könnyen ráakadnának. Valamennyi illyrnek általános kívánsága, jelszava minden magyar kiirtása. Mi megtettük a magunkét, gyakran kitevők magunkat a veszélynek, néhány közülünk mutathat sebhelyeket, a szabadságérti igazságos harcban szerzeteket. S mi érte jutalmunk? guny, kacaj, szóval: gyors segítséget várunk. A posták, mint mondják, többé nem biztosak. Több illyr egyén Zágrábból eltávozott, valószínűleg mint emissárius Magyarországra menendő.

Függelék. (Egy szerb hirlapból.) Zágrábból, május 16-án. Ma kezdődött meg Zágrábmegyének kisgyűlése. Ritkán volt kevesebb beszéd, mint ma, de annál több az eredmény. Ha valaha, úgy bizonyára most van legkevesebb idő a henyélésre. A mi tegnap uj, s igaz volt, ma már elavult, s mintegy odaveszett e zajos életben. Ugy hiszem, hogy megyénknek mai gyűlékezete igen is felfogta korunk szellemének igényeit, s azért bizton reménylem, hogy az egyenes utról senki kitérni nem fog, hanem inkább, hogy azon tovább is csak erőlyesen fog haladni; csak a munkának elvégezte után szabad pihenni. Tehát mit tett gyűlézetünk?

Megérkeztek a bánnak kevés szóból álló, de tartalomdus, s e czikk végén olvasható 2 rendelvényei. A dicsó bánnak ama meghagyására nézve: miszerint az összes önkénytesek s velök e megyének egyéb népe is fegyverre keljen, és figyelve előparancsára kész legyen; ezen gyűlékezett egyhangulag és nagy lelkesedéssel külön választmányt rendelt ki; s meghagyta a választmány összes tagjainak: hogy a bánnak, de a nemzetnek is eme kívánata, pontosan s minél előbb teljesíttessék. A jelen rendelményben foglalt egyéb parancsokra nézve pedig más újabb választmány rendeltetett. Sez már ma meg is kezdte munkálatait, és azon intézkedések megtételével fog foglalkozni, melyeket már körös-

megyei testvéreink, és pedig önmaguktól hoztak létre; mert ott, hol lelkesedés van, a cselekvés sem szokott kimaradni, már pedig Kőrös-megye régóta telve van azzal, saját és testvérei dicsőségére.

A másik küldvény a magyar miniszteriumtól és palatinustól való hozzánk intézve. Ha ő e megyének szomszédhoz illetőleg irt volna, akkor részünkről sem maradt volna el a felelet. Így azonban, midőn ő a mi s egész nemzetünk dolgaiba avatkozik, ezen küldvény a gyülekezet által félretétetni határozottatott. Ezen küldvénynyel horvát-szlavoniai nemzetünknek holmi parancsokat és comissáriust feltukmálni törekednek; kinek, mint mondatik, az egész hős határszéli katonaság, nemzeti őrsereg, s tudja isten ki még, engedelmeskedni köteles. A nagyszámu gyülekezetnek ily felfuvalkodottság oly nevetségesnek tetszett: hogy mind, de magok a parasztok is kacagni kezdtek. Hagyjon fel velünk a magyar miniszterium és a nádor, ne bántsák szentségeinket, parancsoljanak ők a magyaroknak. — Itt vannak a bännak a 3 egyesült királyság (tartomány) s egyéb hatóságaihoz megküldött rendelvényei: *(Lásd az LVI. és LVII. szám alatt).*

LVIII.

Az erdélyi román nemzetnek 1848. év május 15-ikén Balázsfalván tartott közgyűlésének jegyzőkönyve.

Egybegyűlvén a román nemzet egész Erdélyből május 15^{1/3}-án 1848-ik évben Balázsfalvára maga szükségei felett értekezendő, valamint a módról, miként lehetne azokat javítani: Mindenekelőtt reggeli 6 órakor a szentlélek meghívásával az isteni tisztelet püspök Lemény János ur által több lelkészek segítségével a székesegyházban véghezvitetett. 9 és 1^{1/2} órakor, kormányzéki biztosok, kormányzéki tanácsos Szabó Lajos és főispán báró Bánfi Miklós a templom előtti gyűlésre meghívattván, a gyűlés megnyitásáról szóló kormányzéki rendeletek felolvastattak. Annakutána püspök Saguna András ur felolvasta a kormányzék által előterjesztett utasítás pontjait, ugymint:

a) Hogy a gyűlés tanácskozásai szabadok lesznek.

b) Azoknak beszédei, kik a gyűlésben fognak beszélni, a fejedelem iránti hűségből induljanak ki, és az elöljárók iránti tiszteletből; jó reménységgel táplálván a népet, hogy a román nemzet az igazság, szabadság, egyenlőség és testvériség elvéből kiindulva, rövid idő alatt a császár ő felségétől megnyerendi, a mit óhajt.

Annakutána mindnyájan felállván, elmentek a Balázsfalván felüli rétre, hol a püspök urakon kívül, kik elnököknek vol-

tak nevezve és a gyűléstől tapssal fogadtattak, még két alelnök választott: Barnutin Simon és Baritz György urak, annakutána 10 titoknak: kanonok Cipáriu Timote, esperes Popazu János, A. T. Laureanu, Boér Demeter, Bologa Jakab, Dunka Pál. Angyal György, Babb János, Manu Péter és Brán János.

Püspök Saguna András ur indítványára gyűlésbe hívtak tábornok Schurter és a biztos urak, hogy azon imán legyen jelen, mely fog tartatni felséges császáruk és fejedelmünk I. Ferdinánd életeért, mely ima be is végeztetett az ágyuk háromszoros durrogása között, a tábornok ur fel volt szólítva, hogy mutatná be a román szívek kívánságát főhadi vezér ő nagyméltóságának, mi meg is ígértetett ő uraságától, valamint a biztos urak a felséges k. kormányzéknek.

I. ülés május 15/3-án.

Lemény János és Saguna András püspök urak elnöksége alatt.

1. A gyűlés dolgai elkezdődtek Barnutiu Simon indítványával, mely indítvány következtében egyes akarattal elfogadtattak és határozottak a következők:

a) A hely, ahol az erdélyi román nemzet közgyűlése tartatott, azaz a Balázsfalván felüli rét minden időkre: Szabadságmezőnek neveztetett.

b) A román nemzet nyilatkozott, hogy örökre állandó hive akar maradni a felséges ausztriai császárnak, Erdély Nagy-Fejedelmének, és a felséges ausztriai háznak.

c) A román nemzet önálló nemzetnek nyilatkoztatta magát, és Erdélyország kiegészítő részének az egyenlőség elvénél fogva.

d) A román nemzet a császár, haza és a román nemzet iránti hűségesküjét tette le.

e) Az esküforma kiigazítva és kijavítva:

Én N. N. esküszöm Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében az Élő Istennek, hogy mindenkor hűséges leszek az ausztriai császárnak, erdélyi nagyfejedelmnek, I. Ferdinándnak és a felséges ausztriai háznak; ő Felsége és a haza ellenségeinek ellensége és barátjainak barátja leszek; hogy mint román támogatni igazságos és törvényes uton a mi román nemzetünket, és minden erőmből oltalmazni fogom, akárminemű megtámadások és nyomások ellen, soha se fogok cselekedni a román nemzet jogai és érdekei ellen, hanem megtartani és védelmezni fogom a mi román hitünket és nyelvünket, valamint a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget; ezen elvek szerint

fogom tisztelni Erdély minden nemzeteit, hasonló tiszteletet kívánván tőlük, nem fogom megpróbálni senkit is megtámadni, de nem is fogom szenvedni, hogy elnyomjon valaki; tehetségem szerint a jobbágyság megszüntetésére fogok munkálkodni, az ipar és kereskedés felszabadítására, az igazság fentartására, az emberiség, román nemzet és hazának java előmozdítására. Isten engem úgy segéljen, és úgy adja meg lelkem üdvességét. Amen!

Ezen esküt letette az egész román nemzet közgyűlése egész ünnepélylyel; császári lobogó sárga és fekete, és román nemzeti kék, veres és fejér.

2. Folyó év május $14\frac{1}{2}$ az a végett kinevezett bizottmány, hogy időnyerés tekintetéből az előleges tanácskozásba a kir. kormányshékhöz ügyvéd Mikes Ferencz testvérünk kiszabadtása iránt küldendő kérést készítsen, ki most fogságban van azért, hogy a néphez szólott szabadság, egyenlőség és testvériség elveiből kiindulva, felolvasta a kérelem fogalmát, mely jönak találtatván, helybenhagyatott, és a titoknokság felszólítatott, hogy késedelem nélkül tisztába leirja, és írja alá a két elnök ur és két titoknok, és adják által a kormányshéki biztos uraknak, kik egy a magok részekről teendő jelentés mellett sürgöny által terjeszshék a királyi kormányshék eleibe, mi meg is történt a délutáni előleges tanácskozásokban és későre haladván az idő, aznapra megszűnt az ülés, meghatároztatván egyszersmind, hogy a következő napra ismét meg fog nyittatni az ülés délelőtti 8 órakor.

II. ülés május $16\frac{1}{4}$ -én.

A rendes előlülés alatt.

Püspök Lemény János ur elfoglalván shékét, megvallja, hogy a népen keresztülmenve hallotta a népet egy szájjal kiabálni, hogy nem akarja Erdély unióját Magyarországgal, és következőleg enunciólta, hogy a mai napon az unióról nem lehet szó. Ennekutána észrevétel tétetett a gyűlés több tagjai részéről, hogy az unió kérdése tétessék félre, mig a román nemzetnek nem lesznek képviselői az országgyűlésen, mert igazság szerint csak is ott lehet vitatkozni és határozni ezen kérdés felett. Felolvastatott, megjobbított és megállítatott a folyó évi május 3-róli jegyzőkönyv, a rendes előlülés alatt annakutána elkezdődván a vitatkozások, a románok kérdéseikre nézve a következők határozattak meg:

1. A román nemzet a szabadság, egyenlőség és testvériség

elveire támaszkodva, nemzete függetlenségét követeli politikai tekintetben, hogy képezve legyen a maga nevében, hogy a román nemzetnek legyenek tulajdon képviselői az országgyűlésen számához képest aránylagosan, tulajdon hivatalnokai legyenek az igazgatás minden fokában, a törvényhozásban úgy mint a katonáiban, használhassa maga nyelvét minden dolgokban, melyek őtet illetik, a törvényhozásban úgy mint az igazgatásban. Ő követel minden esztendőben egy nemzeti gyűlést.

Ehhez püspöki helytartó Sultz ur hozzáadta, hogy ennek utána a többi nemzetek a magok törvényes dolgaikban és nyelvökben az oláhokat románoknak nevezzék, nem pedig oláhoknak és walachoknak.

2. A román nemzet követeli, hogy az oláh egyház minden felekezetkülönbség nélkül független legyen és maradjon akár, mely más egyháztól, jogokban és hasznokban egyenlő legyen Erdély többi egyházaival. Ő követeli az érsekséget és az évenként tartandó közssinatot a régi jog szerint, mely zsinatban képviselők legyenek az egyházi és polgári rendből. Azon zsinatban választassanak a román püspökök is, szabadon választás útján, minden előterjesztés (candidatio) nélkül.

A románoknak régi joguk megemlítésére, miszerint érsek-jek és évenkénti egyházi közgyűlések (zsinat) legyen, a nép által kikiáltatott az erdélyi román érsekség közakarattal. Ha a többi felekezetek és nemzetek püspökeinek mint egyházi képviselőknek az országgyűlésen helyek lészen, ha a káptalanok képviselve lesznek, a román nemzet azokat a jogokat kéri püspökei és káptalanai részére.

3. A román nemzet elérvén az emberiség egyéni jogai érzetét, minden késedelem nélkül kéri az urbéri viszonyok megszüntetését, minden az urbéres részéről történhető kárpót-lás nélkül, valamint a vármegyékben, úgy vidékekben, székekben és katonai örvidékekben. Ő egyuttal kéri a dézmák eltör-lését, mint egy adakozási eszközt, mely akadályozza a föld-mivelést.

Ehhez Barnutiu ur azt az észrevételt tette, hogy a jobbágy-ság mentől előbb el fog töröltetni, mégis, míg felsőbb helyről tökéletes határozat érkezend, az urbéressek teljesítsék minden földesurak iránti tartozásukat, és legyenek várakozással. Ezt kötelességévé tette a népnek püspök Saguna András ur, és a azt mondotta: hogy jól van! csakhogy mentől előbb meg-
legyen.

4. A román nemzet kívánja a kereskedés és iparüzés szabadságot, a czéhek és kiváltságok eltörlésével, és azon akadályokéval, melyek gátolják a szomszéd országokkai kereskedést, a hova tartozik a vámok eltörlése.

5. A román nemzet kívánja, hogy azon adó, mely egy idő óta azon marhákra tétetett, melyek határaink szüke miatt a szomszéd országokban nagy költségekkel, kimondhatlan nehézségekkel, és tulajdon életveszélylyel tartatnak, mint egy világos akadálya a szorgalomnak és activ kereskedésnek, tökéletesen töröltessék el, és a felséges ausztriai ház a török porta és a román fejedelemségek között a marhagazdagságra nézve kötött szerződések egész szigorral tartassanak meg.

6. A román nemzet kéri a tizede eltörlését (Zehent) azon érczeknek, melyek honunkban találtak, mely tized a bányamivelésnek valóságos akadálya, minden bányatulajdonosnak bányász (urbarius, metalurgus) különbség nélkül, a bányák határára nézve azon jog adassék.

7. A román nemzet kéri a szólásszabadságot, írni és nyomtatni minden censura nélkül, következőleg követeli a sajtószabadságot mindenféle könyvek, hirlapok és egyebek hirdetésére nézve, minden cautio nélkül, mely ne kértessék se a hirlap szerkesztőktől se a könyvnyomóktól.

8. A román nemzet kéri a személyes szabadságot, senki se fogathassék el politikai szín alatt, ehhez kapcsolólag kér gyűléstarthatási szabadságot, hogy az emberek semmi gyanu alá ne eshessenek, ha egybegyűlnek, csak hogy beszéljenek és békességesen értekezzenek maguk között.

9. A román nemzet kér esküdtszéki törvényeket (Jury) nyilvánossággal szóbeli perfolyam mellett.

10. A román nemzet kéri a nép felfegyverkezését vagyis nemzeti őrsereget, a hon bel- és külvédelmére: az oláh katonaságnak oláh tisztei legyenek, ehhez hozzáadta kanonok Rác, hogy míg a szélbeli katonaság fenáll, örökségi egyenetlenségek igazittassanak el, és egy családból csak egy katonáskodjék mint régebben volt, mikor felállítottak; továbbá, hogy a szélbeli katonaság beleolvadjon a nemzeti őrseregbe, mikor ez fel fog állítani.

11. A román nemzet egy elegyes biztosság kinevezését kéri, mely álljon románokból és Erdély más nemzeteiből, mely vizsgálja a telkek, erdők és metalis egyenetlenségeket, ugy-szintén a közhelyek, urbéres telkek és egyéb ily színüekből származottakat.

Ehhez hozzáadatott: a királyföldön lakó románok nem elégesznek meg se azon négy pontokkal, melyeket adott a szász nemzet és engedményeknek nevezik, se azzal, mi kéretett a püspökök által az 1842-iki országos gyűlésnek beadott kérévelben, hanem tökéletes egyenlőséget kérnek mindenekben, és az elnyomásokra és elfoglalt birtokra nézve hozzáadattak a következők:

A királyi földön románok kívánják, hogy egy részrehajlatlan elegybiztosság által azon határok, melyeket a szász községek elfoglaltak az oláh községektől, adassanak az oláhoknak vissza; szabad királyvárosi és mezővárosi királyföldön levő községek, melyek birnak az oláh határokból havasokat, erdőket, malmokat és telkeket, ha nem tudnák hitelt érdemlő adatokkal három hónap alatt azon biztosság előtt bebizonyítani, hogy azok valóságosan az ő tulajdonuk, adattassanak vissza az oláh községnek, a visszaélőleg vett jövedelemmel együtt.

A mint közönségesen tudva van, a szász nemzet a királyi földön több uradalmakat bir, melyeknek jövedelmei csak a szász nemzet pénztárába szivárogtak be, azon czím alatt, hogy csak a szászok védjék a határokat a szomszéd országok felől, hanem az ország széleit csak a románok védték, az oláhfalubeli plajások és a román szélbeli katonák, és a királyi földön levő területet ismét a románok hordozták mint számosabb rész, annál fogva az igazság csálhatatlan kérvénye, hogy minden jövedelmek, melyek ezen uradalmakból a szász városok nemzeti pénztárába befolytak, adattassanak vissza a románoknak, hogy abból alakuljon egy román nemzeti pénzalap, hogy abból segíthessék magokat a románok közönségesen, a civilizáltak úgy mint a katonák.

A királyi földön a szász templomok számára a közhelyekből elfoglalt telkek osztassanak fel a román családok és egyházak között minden különbség nélkül, és a hol egy felosztatlan határon két község, ugymint szász és román találtaik, határjelek által osztassék fel a családok arányához képest a két község között.

12. A román nemzet kéri a papok élelmezését az álladalom pénztárából a többi nemzetek papjaival egyenlőleg.

13. A román nemzet kéri a román iskolák létesítését minden falukban és városokban, a gymnasiumok, katonai, technikai intézetek, és papi neveldek, valamint egy román egyetemet az álladalom pénztárából alapítva, az adózó nép arányához képest, egész joggal magának tanárokat és igazgatókat választani, és

tanulmányait rendezhetni egy iskolai terv szerint, taníthatási joggal (docere).

14. A román nemzet követeli a közterhek hordozását állása és vagyonához képest, és a kiváltságok eltörlését.

15. A román nemzet kívánja, hogy Erdélyre nézve az erdélyi nemzetek alkotmányos gyűlése által egy új alkotmány készíttessék, mely alkotmány alakuljon az igazság, szabadság, egyenlőség és testvériség elvein, új törvénykezési, büntető, kereskedési sat. rendszer dolgoztassék ki mind azon elvek szerint.

16. A román nemzet kéri, hogy az illető nemzetek semmiképen vitatás alá ne vegyék az unió ügyét Magyarországgal, míg a román nemzet nem lesz mint alkotmányos nemzet tanácskozási és elhatározási szavazattal az országgyűlésen képviselve, ellenkező esetben, ha csakugyan Erdély országgyűlése az unió tárgyalásába nálunk nélkül (de nobis sine nobis) beleszökkenék, akkor az oláh nemzet ünnepélyes óvást teszen.

Minekutána ezek mind elfogadtattak, a gyűlés által két követség választása indítványoztatott, mely a nemzet kérését egyik Bécsbe a császárnak, a másik Kolozsvárra az országgyűlésnek el vigye, és egy állandó comitét, mely Szebenben lévén, fogadja el a válaszokat, melyeket a követek a császártól és országgyűléstől hoznak, és hogy egybehívja a nemzeti közgyűlést, hogy annak tudtára lehessen adni.

A Felséghez küldendő követek száma legyen legalább 30, az országgyűlésre menőké legalább 100, az állandó comitéé legalább 12.

Mindakét biztosság követei legyenek papok, tudósok, nemesek, katonák, kereskedők és földmivelők közül.

Bécsbe a császárhoz menendő követekül választattak: püspök Saguna András ur elnökül, Noptsa László volt hunyadmegyei főispán alelnökül, Rácz Vazul kanonok, Cipariu Timote, Sterka Sulutz Sándor püspöki helytartó, Fulé Mózes esperes, Igián József esperes, Popazu János esperes, Angyal György, A. Treb. Laureani, Baritz György szerkesztő. Boér Deméter tanár, Majorescu Vazul tanár sat.

Az országgyűlési követségre nézve választattak: püspök Lemény János ur elnök, Boér Ferencz alsófejérvármegyei főbíró, Pap János esperes, Trombitás Parten esperes, Pap Péter esperes, Pap András tanár, Pap Ágoston tanár, Dragomir János lelkész, Kirila János sat.

A gyűlés által meghatározottat, hogy az országgyűléshez intézendő kérvényben kértessék, hogy az országgyűlés, minke-előtte egyéb tárgyakkal foglalná el magát, tárgyalná a románok ügyét.

A kinevezett követek vigyék el a kérést az országgyűlésre és ne legyen más teendője, mint a kérést az illető helyen beadni, a nélkül, hogy vitatkozásokba beléereszkednék.

A Szebenben leendő comitére nézve: püspök Saguna András ur elnök, Barnutiu Simon alelnök, Fule Móses esperes, Moga János esperes, Panovits János esperes, Bodila Péter esperes, Maniu Péter fogalmazó, Dunka Pál fogalmazó, Maniu Miklós lelkész, Pumnulu Áron tanár, Papiu Ilarianu Sándor irnok, Butyán János ügyvéd, Janku Ábrahám ügyvéd, Pipos János irnok, Puskás János jogász, Batrimanu Sándor tanár, Vajda Gábor irnok, Popovits Sabbas lelkész, Balecesku Miklós tanár, Szuts János irnok, Moldoveanu István, Roman Konstantin tanár, Timasu Vaszil irnok, Mikes Ferencz ügyvéd, Pents Miklós ügyvéd és mások, kiket a gyűlésre nézve hasznosoknak és alkalmasoknak fognak itélni.

III. ülés.

A rendes előülés alatt felolvastatott a május 4-ikén tartott ülés jegyzőkönyve, mely a fenebbi mód szerint az elnökök, alelnökök és titoknokok aláírása által megerősített.

Leményi János s. k. (P. H.) fogarasi püspök, Saguna András s. k. püspök, mint a román nemzet közgyűlése elnökei. Barnutiu Simon s. k. 2-ik évbéli jogász Szebenben és alelnök, Cipariu Timote s. k. titoknok, Man Péter s. k. titoknok, Popasu János s. k. titoknok, Boér Demeter s. k. titoknok, Angyal György s. k. titoknok, Baritz György s. k. alelnök, A. Treb. Laureani s. k. titoknok, Dunka Pál s. k. titoknok, Brán János Pap de Lemény s. k. titoknok, Babb János s. k. titoknok, Bologa Jakab s. k. titoknok. Felsőbb parancsnál fogva fordította Babb János, főkörmányszéki románnyelvből fordító.

Jegyzet. A balázsfalvi oláh nemzeti gyűlésről a „Közlöny” 1848. június 11-iki száma következő leírást adja:

A balázsfalvi „oláh nemzeti” gyűlésről, mely az utolsó napokban a két hazában oly feszültségben tartá a kedélyeket, Erdélyből biztos kezezből következő élethű leírást vettünk.

A balázsfalvi gyűlés.

Legelső alkalmat a nevezetessé vált utóbbi balázsfalvi oláh nemzeti gyűlésre, tudunkra, kormányzónknak egy parancsa adott, ki az egyesült és nem egyesült oláh püspököknek köteleességévé tette az itt-ott lázongni kezdő népet a falusi lelkészek és esperesek által megnyugtanni, s velők az újabb törvényeket, a magyarhoni mozgalmak természetét megértetni.

Ezen rendelet nyomán, p. Lemény, egyenkint rendelte maga eleibe a papokat, s velők az értelmesb közlakosokat, hogy a dolog állásáról értesitse őket, azalatt a husvéti szünnapok kiadatván a hazamenő clericusok a püspök hire és tudta nélkül, hir szerint Barnucz felszólítására összejárták az országot és meghívták ápril 30-ára a püspök nevében gyűlésre a papokat, maguk mellé veendő értelmes közlakosokkal együtt, a közelfekvő helységeket pedig felszólítá a tömegestől megjelenésre.

Egyszerű számtan elégséges arra a seregre ítéletet hozni, mely e rendelet következtében Balázsfalván megjelenendő vala.

Közvetlen a határnap megállapítása után aggasztó hírek terjedtek szerteszét az országban, hogy az oláhok ezrenként készülnek a kitűzött helyre. E hírek következtében a kormányzék újabb rendeletet küldött az oláh püspökökhez más határnap kitűzésére, melyen csak a papság jelenjék meg Balázsfalvára, egykét értelmesebb oláhval a közrendből. E második határnap május 15-ére volt kitűzve, s mivel a határozott parancs daczára a bujtogatók által felizgatott oláhság elhatározta, papjait e gyűlésre nagy számmal követni, derék kormányzónk katonai erőt esz közlött ki.

A kormányzék részéről biztosság rendeltetett ki, melynek elnökül Szabó Lajos kormányzéki tanácsos lón kinevezve. A következő megmutatta, hogy az oláhok bujtogatói önféjüleg feljogosítva érzették magukat arra, hogy a törvényes alaku papi gyűlésből törvényen kívül álló oláh nemzeti gyűlést organisáljanak, melynek egész szerkezete világosan mutatta, hogy távol a rögtönzés zavarától, egy előre kigondolt tervezetet tüntetett szem elé. 13-án este már Balázsfalvának egyik oldalán nyílt tág mezőn, s a városnak minden utcáiban nagy néptömeget lehete látni, melyet a bujtogatók annak híresztelése által gyűjtöttek össze, hogy most fog kihirdettetni szabadságuk (így nevezik ők a robot megszüntetését).

A katonaság vezetésével megbízott tábornok Schuster oly utasítással volt ellátva, mely őt a kormányzéki biztosoknak legkisebb mértékben sem rendelte alá, s ő bizatott meg annak is megítélésével, ha helyesen foly-e a tanácskozás, mi kitetszik utasítása egyik pontjából, melyben az rendeltetik, hogy minden embert szabadon hagyjon szólani tekintetbe vevén ezt, mikép ezen gyűlés tagjai a tanácskozás modorával ismeretlenek, ha oly szók mondatnának, melyek más gyűlésekben tilalmasak lennének, azt is nézze el, — ezt bizonyítja az is, hogy a kormányzéki biztosok felszólítására legkisebb mértékben sem hajolt, s szándékosan vagy a nélkül minden lépésével a népnek azon hiedelemre adott okot, hogy ő a nép védelmére és az ünnepély nevelésére van oda-

küldve, s nem is csoda, ha a bujtogatók által gerjesztett ezen hiedelemben a nép megerősödött, midőn:

1) A városba érkező katonák. éljeneztetve a nép által, az egy székelyszázadot kivéve, mely hallgatva foglalta el helyét, a többi katonaság viszonozá a népek az éljenzést.

2) Semmit sem használván a kormányszéki biztosok felszólítása, kik egy századot a piacra akartak felállíttatni, az egész katonaság, a város keleti oldalánál a mezőn tanyázott, míg a nép kiköltözvén a piacról a mezőre, távolacska nyugotra a várostól tanácskozott; úgy hogy a katonaságot a néptől egész Balázsfalva választotta el. Nevelte a botrányt még az is, hogy a tiszt az ágyukat és az azt őrző századot a piacra állította volt fel s onnan szakkermettek között üzetett ki a mezőre a felsőbb tiszt által.

3) Felszólíttatván egy küldöttség által, hogy az ünnepély nevelésére salvé-kat lövessen az ágyukkal, azt rögtön megigérte, s kérdezte hogy mikor lövessen, s ha a kormányszék és megyei biztosok erőteljesen fel nem lépnek, kész vala, valahányszor jelt adnak, lövetni, és így minden egyes pontjára a petíciónak rányomni a helybénhagyás pecsétjét; így is lövetett, a midőn a császár neve előfordult imájokban, s a gyűlés berekesztésekor, mi eléggé megtermette káros gyümölcsét.

Vasárnap május 14-én reggel az isteni szolgálat után a fő egyház praeliminaris tanácskozmány színe alatt az első gyűlés megnyitott, mintegy 11 óratájban. Egy rendetlenségekre való bujtogatás miatt ezelőtt pár évvel kicsapott tanár, Barnucz, lépett az e célra készített állványra s a később ide függesztendő oláh petíció pontjait sajátos suggestivus modorban fejtegette, a mint alább látni fogjuk.

E gyűlés közönsége közt számos papok s értelmesek is voltak, egyébiránt roppant hallgatóság a paraszt osztályból.

Nem adhatjuk valóbb képét az egész tanácskozásnak, mint ha azt saját grammaticai alakjában mintakint bemutatjuk.

Képzeljük tehát a szónokot az állványon, közelében egyik oldalról a magyar érzelmű értelmesebb töredéket, túl az oláh exaltadok csoportját.

Szónok: Szabadság! egyenlőség! testvériség! az amiért küzdünk. Testvérek, rómaiak! szabad-e a jobbágy?

Kiáltás: Nem!

Szónok: Fel kell hát szabadítani, ugy-e?

Kiáltás: Fel!

Sz. Egyenlők vagyunk-e?

K. Nem!

Sz. S azzá kell tehát lennünk, ugy-e?

K. Igen!

Sz. Egyik nemzetnek olyannak kell lenni, mint a másiknak, ugy-e?

K. Ugy!

Sz. Negyedik nemzetté tehát?

K. Igen!

Sz. Nemde ebben minket senki sem gátolhat?

K. Senki!

Sz. Rómaik! akartok ugy-e szabadok lenni?

K. Igen!

Sz. Nem lesz ezután sem ur, sem szolga. Éljen az egyenlőség! éljen az oláhnemzet!

K. Éljen!

Sz. Erdély nemzetei ezután egymás mellett mennek; nem egymással, ugye Rómaiak?

K. Ugy van!

Sz. A törvényhozásban részt kell venni!

K. Részt!

Sz. Számarányban, különben nincs igazság!

K. Ugy van!

Sz. A törvényhozás nyelve, a diplomaticai nyelv lesz a . . .

Néhány magyarérzelmi: A magyar!

Sokan. A latin!

Legtöbben: Az oláh!

Sz. S a tanácskozási nyelv?

Többen. Oláh, magyar, német, mint Schweiczban.

Sz. Az urbéri viszonyok megszűnnek, ugy-e?

K. Meg!

Sz. Megváltás és kárpótlás útján?

K. Nem! avval nekünk semmi közünk.

Sz. Külön territoriumunknak is kell lenni?

K. Igaz!

Sz. A hol többségben van tehát az oláhság, azt hívják oláhföldnek; hol a magyarság, azt magyarföldnek!

K. Ugy van!

Sz. Ilyen lehetne Hunyadmegye, Fogarasvidéke, a mezőség.

K. Igen!

Sz. Administratívai és jogközösséget is feltételez az egyenlőség. Ugy-e testvérek?

K. Ugy van!

Sz. Számaránylagos rész kell tehát fajunknak az oláh nemzetnek, ugy-e?

K. Ugy van! éljen az oláhnemzet!

Egy somlyói lelkész. Dicsőítve emlegeti a magyarhoni új alkotmány szabadelvűségét.

K. Hallgass!

Somlyói lelkész: kihallgatást kér.

K. Hallgass!

Sz. Administratio és a tanácskozás nyelve oláhföldön kizárólag az oláh, ugy-e? (pausa) Ha szabadok vagyunk, rólunk nélkülünk rendelkezni nincs senkinek joga, ugy-e?

K. Ugy van!

Sz. Tehát az erdélyi országgyűlésnek sincsen?

K. Nincs!

Sz. Tehát nélkülünk az unióról sem lehet szó!

K. Nem!

Sz. Ugy-e testvérek, rómaiak! mi nem akarjuk az uniót?!

K. Nem! nem!

Sz. Ne legyen unio?

K. Ne legyen!

Sz. Nem lesz unio?

K. Nem! nem!

Sz. S ha mégis lesz unio, az oláhnemzet tiltakozni fog ellene, ugy-e!?

K. Igen!

Sz. S követeket fog küldeni a császárhoz, hogy őt védje?

K. Helyes!

Sz. Éljen a császár!

K. Éljen! éljen!

Sz. A császár mindig javát akarta a népnek ugy-e?

K. Ugy van!

Sz. Az aristokratia soha sem szerette a népet!?

K. Igaz!

Sz. Nekünk mindent a császár adott!?

K. Ugy van! éljen a császár!

Hasonló modorban lőn a testvériség eszméje is fejtegetve.

Hogy a következő jelenetet megérthessük, meg kell jegyezni, mikép egy zsúki oláhnemesnek fia, ki ezelőtt Mikás nevű, Mikesnek nevezte magát, veszedelmes bujtogatásai miatt, ezelőtt pár héttel elfogott. Most e fogolyról kezdettek vitatkozni.

Sz. Mikást erővel ki kell szabaditnunk, erőszakkal is, ugy-e?

K. Ki kell szabaditni rögtön!

Sz. Zsarnokaink fogatták őt el igazságtalanul.

K. Le velők!

Sz. A vásárhelyi várban van.

K. Oda mindnyájan! vegyük ki (rémitő kiáltás: „le a zsarnokokkal!“).

Néhányan. Menjen egy követség a kormányzóhoz, és rögtöni kibocsáttatását kérje!

K. Helyes! És ha ki nem adják, kiszabadítjuk mi, most szabadság van, nem szabad senkit elfogni. Beszélni is szabad mindenkinek, a mit akar.

Mások. Küldjünk kérelmet a kormányzéki biztoshoz!

Felelet. Nem, nem!

Néhányan. Ne tüzeskedjenek az urak.

Mások. Le vele!

Most egy ifju lépett az állványra, hová Mikásnak atyját vezette, s annak ősz fejére téve kezét, szól:

„Rómaiak! testvérek! nézzétek e terhek és zsarnokság alatt megtört öreget, kinek fia szabadság igéiért, rabságban szenved!“ (Roppant sensatió, rémitő kiáltás: „Le elleneinkkel! szabadítsuk ki mindjárt!“)

Több szónok óranegyedig beszélt a magyarok istentelenségéről, Mikás elfogattatása körülményeiről, fenyegetőzve, hogy majd eljő a számadás ideje. Mások kezeiket, ökleiket emelték fel fejük felett, hajaikat tépték, melleiket verték sat.

Meg kell itt közbevetőleg jegyezni, hogy a zsarnokság látta meggörbödött öreg Mikás, tehetős oláh nemes, kinek több jobbágiai

vannak, kikkel ő, a mint tudva van, igen kegyetlenül szokott bánni, — meg továbbá, hogy midőn 1841-ben legelőbb pendítettett meg Kovács Lajos által a kolozsmegyei gyűlésen az, hogy az urbériséghez az urbéreseknek is joga van, s hogy az urbériséget nem lehet úgy tekinteni, mintha az csak a földesurak kizárólagos birtoka volna, a most szabadságmartyrnek keresztelt ifju Mikás hozta ezen elv megbuktatására a legtöbb korteseket a közgyűlésre. Jele, minő eszközökhez nyulnak a bujtogatók az oláhok felizgatására.

Némelyek mérséklőleg szólaltak fel, de lekorholtattak; mások bizalomra szólították fel az oláh nemzetet a magyarok iránt.

Orditás: Nem kell nekünk sem százsz, sem magyar, mindegyik hűséget ígér, mindegyik megcsal.

Mások: Az ország úgy is a miénk volt, erővel vették el, ideje, hogy a koczka megforduljon.

Mások: Mi nem vagyunk barmok, mi szabadok, mi nemzet vagyunk.

Kiáltás: Éljen a császár! éljen az oláh nemzet!

Ellenvélemény nem volt.

Meg kell jegyezni, hogy ezen vitatkozásban a szóvivők Barnucz, Baricz és Laureanu voltak.

Délután a p . . . k is eljöttek az egyházba. Előbb S azután meghívás következtében Lemény.

Barnucz elmondta a délelőtti megállapodást, de már sokkal szelidebb alakban, mint a milyenek voltak a délelőtti határozatok; jelesen arról, hogy az oláhoknak külön territorium határozottassék, hogy Mikás kibocsáttatásaig el ne oszoljanak, s hogy az uniót nem akarják, most egy szót sem szólott.

Midőn Mikás kiszabadítását említé, rémitő zaj keletkezett, a vadság minden jeleivel, fenyegetődzés, fogcsikorgatás. Lemény szólni akart.

Sokan nem akarták, mások kiálták: „halljuk!”

Lemény lelkesen s ihlettel szól, magyar alkotmányos polgárhoz, főpaphoz illőleg, a rend, törvény, illedelem, s a kormányzéki rendelet határai közé kívánja szorítani a tanácskozást. Az intelligens többség helyeslésc követi beszédét.

Egy Gaëtan nevű fiatal oláh lép elő, a p beszédét hízeltgő mézes beszédnek nyilvánítja, felszólítja a népet, hogy neki ne higgyjenek, mert ő volt az, ki Barnuczot, a nép kedvenczét, a tanári szék-ből kicsapta.

A p felelni akart, de Barnucz megelőzi, s férfiasan visszatüsitja a p ellen tett vádat.

A tanácskozásnak vége.

Másnap az isteni szolgálat után meghívták a gyűlés megnyitására a kormányzéki biztosokat, kik a gyűlést megnyitván, s a népet csendben és békében való tanácskozásra szólítván fel, a gyűlést a p k vezetésére bízták.

Jelen voltak a gyűlésben számos magyarok, kiknek nagyobb részét, részint azon remény, hogy a hatályosabb vezetőkrei befolyás által a gyűlésnek jó irányt adhatnak, részint újságvágy hozta ide, de

voltak többen, kik megtagadva azon nemzetet, melynek, hogy tagjainak tartattak, eddig legfőbb büszkeségök volt, az oláhok soraiba beállottak, s az oláh nemzetiség terjesztésére megesküdték, milyenek: Hunyadmegyei volt főispán Nopcsa Vaszilika, Jordán Domokos és Góla Lajos, kik közül egyiknek néhány évvel ezelőtt párviadala volt, azért, hogy őt valaki oláhnak nevezte.

Eltávozván a gyűlésből a kormányszéki biztosok, kitódult a nép a Balázsfalva mellett terjedő tágas rétre, melyet szabadságterének kereszteltek.

Meglepő volt az egész gyűlés elrendezése, közepén a szónokszék állott, számos muszka zászlókkal felékesítve, melyek közt csak egy osztrák zászló vala látható. A szónokszék körül tágasb gyűrűt képezett a sokaság, melynek párkányát ülő oláhok foglalták el. E tág körből 12 utca nyílt minden oldalra, s e rend a gyűlés elejétől végeig meg nem háborított, bár a sokaság az egész tért elborította.

A felebb előadott suggestivus kezdő és felelő modorban folyt itt is a tanácskozás, hová a különböző szónokok ajkaikhoz illesztett kezekkel ordították a kérdéseket az utcák felé, melyekből mindig a várt felelet viszhangzott.

E gyűlésben lőn az ide mellékelt eskü *) letéve, itt határozottatott meg a 16 pont, mely hasonlólag a mellékletben látható **). Végre

*) Esküforma, mely az oláh nemzet gyűlése által Balázsfalván május²/₁₅ tétetett le a szabadság mezején: „En N. N. esküszöm az élő isten, atya, fiu és szentlélek nevében, hogy ausztriai császár és Erdélyország fejedelme I. Ferdinánd és a felséges ausztriai háznak örökösen hűséges leszek, ő felsége, és a haza barátainak barátja, és ellenségeinek ellensége leszek; hogy mint oláh támogatni fogom a mi római nemzetünket, igaz és törvényes uton és minden erőmből védeni fogom akárminemű megtámadás és elnyomás ellen, nem fogok soha munkálódni az oláh nemzet jogai és érdekei ellen, hanem meg fogom tartani és védelmezni a mi római vallásunkat és nyelvünket, valamint a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget; ezen elvek szerinti tekintettel fogok lenni Erdélyország minden nemzetei iránt, hasonló tekintetet kívánok tőlük; nem kísérendem senki elnyomását, de nem is fogom megszenvedni, hogy valaki elnyomjon; tehetségemhez képest munkálkodni fogok az urbéri viszonyok megszüntetésére, az ipar és kereskedelem felszabadítására, az igazság védelmére, az emberiség, a római nemzet és hazánk közjára előmozdítására. Isten engem úgy segéljen, és úgy adja lelkeim üdvességét Amen.“

**) Az oláh nemzet petitiója. 1) Az oláh nemzet kívánja, hogy alkotmányos nemzetnek nyilatkoztassék.

2) Hogy az oláh egyház minden felekezetkülönbség nélkül (unitus és nem unitus nevezetek eltörlésével) független legyen minden másajku egyháztól, és ruháztassék fel azon jogokkal, melyekkel élnek a többi felekezetek egyházai. Minden évben egyházi zsinatai legyenek, vegyesen a polgári renden levőkkel, és ezen vegyes zsinat válaszssa a maga püspökeit. — A balázsfalvi érsekség állíttassék helyre. A püspökök, mint királyi hivatalosok az országgyűlés tagjai legyenek, ha a többi felekezetek püspökei is azok lesznek, ugyazinte a káptalanok is képviselve legyenek.

3) Az urbéri viszonyok megszüntetését minden az urbéres részéről történhető kárpótlás nélkül, ugyazinte a dézma eltörlését.

4) Az oláh nemzet kívánja a kereskedési és iparüzési szabadságot, minden akadályok, ugymint czéhek, és egyéb kiváltságok eltörlésével, úgy töröltessenek el minden a szomszéd országokkal kereskedést hátráló akadályok, ugymint vámok.

S p és Nopcsa Vaszilika, s még 30 egyén lön követségül a császárhoz Bécsbe kinevezve a petitió benyújtására. Lemény püspök pedig megbízott, hogy 100 oláh kíséretében ugyanazon petitiót az erdélyi országgyűlés elébe nyujtsa be.

Megjegyzendő, hogy másnap a gyűlés ugyanazon formában, de kevesebb számú néptömeeggel csupa ceremóniából állott, mint a pontok felolvasása, beszéd S től, rendelkezés a Mikás kiszabadítására benyújtandó petitió iránt. Végre a gyűlés befejezése.

Május 17-én a székesegyház előtt nyitattott meg a gyűlés Lemény János és S András rendes elnökletük alatt.

Az előbbeni jegyzőkönyv meghitelesítése alkalmával, a petitió 10-ik pontjának felolvasásakor indítványoztatott, hogy mivel a határőri oláh katonaságnak mind birtokára, mind terhes szolgálatára nézve feles sérelmei vannak; ezek mielőbbi orvoslása eszközöltessék. Az indítvány elfogadtatott.

Tegnap napon a kinevezett küldöttségek kiegészítették, s ezeken kívül egy bizottmány neveztetett ki többnyire Szebenben lakó oláh tagokból, Barnucz elnöklete alatt, kiknek kötelességökké tétetett, az oláh ügyet folytonosan figyelemmel kísérni, s a nemzetet az ő felségétől s a karok és rendektől nyerendő válasz felől értesíteni.

5) Az Oláhországban és török földön tartózkodó juhászok sorsa jobbittassék meg, az őket nyomó adók töröltessenek el és a török porta s a dunamelléki tartományokkal a juhászokra nézve tartott tractatusok életbeléptessenek.

6) A honi érczekből venni szokott tized töröltessék el.

7) A szólás- és nyomtatási szabadságot a censura eltörlésével, ugy szintén sajtószabadságot cautió nélkül.

8) Kivánja a személyes szabadságot, hogy senki megítéltetés nélkül, csak gyanura el ne fogattassék.

9) A szóvali törvénykezési rendszert (Jury).

10) A külső és belső béke fentartására nemzetörséget egybekapcsolva a szélbeli nemzeti katonasággal, nemzeti tisztok alkalmazásával.

11) Határjáratási elegyes biztosság kinevezését, melyben az oláh nemzet részéről is aránylagosan tagok legyenek kinevezve, melynek kötelessége leszen az erőszakkal és minden ok nélkül mind a megyékben mind a királyföldön és katonai vidékeken akár a magánosoktól, akár a közönségektől elfoglalt földek és közhelyek kikerestetése és az illető tulajdonosoknak visszaadatása. Ide tartoznak a királyföldön lakó oláhok sérelmei is.

12) A papok élelmezését a státus pénztárából egyenlően a többi felekezetek papjaival.

13) Mind elemi mind tanulmányi nemzeti iskolák felállítását a státus költségein, ugy katonai és polytechnikai intézetek alapítását, az igazgatók és tanítók választása a nemzettől függvén.

14) Közadó és közteherviselés.

15) Kiván egy új a szabadság, egyenlőség és testvériség jogán alapított alkotmányt és ezekből folyólag új büntető törvénykezési stb. rendszert, és hogy az Appr. Comp. Const. foglalt ezen nemzetet meggyalázó kitételek töröltessenek el.

16) Az oláh nemzet óhajtja, hogy az illető nemzetek ne vegyék az unió kérdését tárgyalás alá addig, míg az oláh nemzet nem fog mint alkotmányos nemzet az országgyűlésen követeli által képviselgetni, ellenkező esetben óvatst teszen.

Végre számos küldöttség neveztetett ki, hogy a főkormányszéki biztosnak jelentse, miszerint a gyűlés munkálkodását bevégezvén, kéri őt, hogy a helyszinén megjelenjen, s a szokott mód szerint a gyűlést bezárja. Miután a kormányszéki biztos nagy éljenkiáltások közt megjelent, több, a mindenható kegyelmeért hálaadó ének énekeltetett el, s ő felsége hosszas élteért imát mondottak, melyek után a kormányszéki biztos a gyűlést befejezettnek nyilvánította.

Az egész ünnepélyt Lemény János szónoklata fejezte be, melyben a népet megáldván, engedelmességre intette s arra kérte, hogy az urbéri viszonyokról szóló törvények megerősítéseig s kihirdetéseig a szokott szolgálatot tegyék meg.

Melyek után ágyudurrogások és harangzugások közt a gyűlés eloszlott.

Meg kell még a vasárnap esti világítást emlitenünk. Két transparent felett Traján római császár életnagyságu képe. Ezek körül három muszka és egy osztrák zászló.

Nem akarjuk említetlen hagyni, mikép, midőn a petitiónak 16. pontja felolvastatott, ennek hallására a megyékben lakó oláhok nagyon megszorodtak, látván, hogy az oláh nemzetnek legnevezetesebb férfiai is a gyalázatos szász bujtogatások s a magános érdekből eredő unióellenes ármánykodások áldozatai lettek, kik közül néhányan felszólíttatván: hogyan tudtak hirlapok utján tett nyilatkozatok ellenére, egészen máskép nyilatkozni? azt felelték: „Man muss mit dem Strom schwimmen.“ Általános meggyőződése a magyar érzelmű oláhoknak az, hogy ha csak az értelmesebbek lettek volna együtt, az unió okvetlen keresztül ment volna, de a tulzók az által nyertek, hogy a roppant tömeg a köztők barangoló bujtogatók unszolására birkaseregként bégette vissza a stereotyp feleleteket. Így azonban, miként gyakran történni szokott, a szám aratta diadalt az értelem felett, csakugyan így sem mertek tisztán az unió ellen nyilatkozni, csak hátráltatni remélték azon óvásokkal, hogy míg ők is képviselve nincsenek, ne tanácskozzék rólok az országgyűlés, akkor pedig igen lehet attól tartani, hogy az unió ellen fognak szegülni.

A Mikás iránti petitiót a kormányszék erélyesen visszautasította, azon ok mellett, hogy a Mikás csak bírói ítélet következtében szabadíthatik ki, vagy ítéltethetik el, határozottan roszalván azt is, hogy a gyűlés nem a rendelt modorban tartatott.

Végre még meg kell jegyezni, hogy azon állítás, miként az oláh nemzet Erdélyben nem lett volna repraesentálva, alaptalan; mert általában az országgyűlésen nem nemzetek, hanem osztályok vannak képviselve, s midőn a magyar parasztnak nincs joga a megyei közgyűléseken megjelenni, az oláh nemes épen azon jogokkal bír azokon, mint a magyar nemes, és így az országgyűlési követek választásába is befoly.

LIX.

Saguna András görög-nem-egyesült püspök körlevele hiveihez.
1848. május 16.

T. Szerkesztőség! Kérem a t. szerkesztőséget, sziveskedjék Balázsfalván folyó év és hó $16\frac{1}{4}$ -án, következőleg épen nemzeti gyűlésünk alatt az ott egybegyűlt hiveimhez intézett s ezennel mellékelte főpásztori körlevelemnek helyet adni lapjában; hogy láthassa s ítélhesse meg minden polgártársunk, mennyire állik reám azon vád, mely az „Erdélyi Hiradó“ 370. számában így hangzik: „Beszélt azelőtt Saguna is ily szellemben, azonban számtalanszor említé fel azt, hogy szabadságukat csak a császártól várhatják, és a hasonlókép javukon fáradandó országgyűlést csupán futólag érintette.“

Körlevél. Krisztusban kedves fiaim! Minthogy hiveink közül sokan tudni akarják az én főpásztori tanácsomat, őket érdeklő dolgaik iránt, ezennel mindenekelőtt bizonyossá teszem minden Krisztusban szeretett fiaimat, hogy felséges fejedelmünk I. Ferdinánd k. kir. leiratot méltóztatott kegyelmesen a Kolozsvárott folyó év és hó $29\frac{1}{17}$. napján tartandó országgyűlésre küldeni, miszerint a jobbágyság és urbéri viszonyok megszüntetése és eltörlése iránt törvény hozassék, ő felsége által meg erősíttessék, és teljesedésbe vétessék. Minthogy minden előjáróitok és földesuraitok hasonlókép atyailag kívánják, hogy a ti sorosotok s papjainké megjobbíttassék, részemről arra oktatlak titeket főpásztorilag, hogy ezután is legyetek mint eddig isteni félelemmel, fejedelmünkhez hivek, tisztelettel, s engedelmes-séggel világi előjáróitokhoz. Tudjátok meg, hogy a szegénység terhei nemsokára megkönnyebbítettnek, de csak az az egy szükséges, hogy mindaddig legyetek engedelmesek ti földesuraitoknak, valamig törvény útján megkönnyebbítetik sorosotok.

Ezt Krisztusban szeretett fiaim annyival nagyobb készséggel teljesítsetek, mennyivel inkább önmagatok látjátok, hogy földesuraitok kívánják boldogságtokat. És így ha meghallgatjátok s teljesítenditek tanácsomat, tudjátok meg, hogy gyermekeitek, unokáitok, s minden maradékaitok áldani fognak titeket sirhalmaitokban. Végül mindnyájatokra, nagyok s kicsinyekre főpásztori áldásomat mondván s esedezvén boldog-

ságtokért a mi atyánkhoz, ki vagyon a mennyekben, maradok mindnyájatoknak, Balázsfalván május 16/4. 1848. jótakarótok, Saguna András s. k. püspök.

LX.

Miniszterelnöki hivatalos közlések. 1848. május 16.

A.

Gyulafejevárott Erdélyben, köztudomás szerint, nagymennyiségű kész fegyver levén, herczeg Esterházy Pál külügyminiszter felszólíttatott, eszközölné, miszerint az erdélyi nemzetőrség felfegyverzése végett, mely nemzetiség szempontjából igen fontos — az az erdélyi kormányzó rendelkezése alá adatnék.

B.

Az országban mutatkozó némely mozgalmak vészteljes természete szükségessé tevén, hogy egy mozgó nemzetőrségi had vagy önkénytes őrsereg állíttassék, mely kivált most, az állandó katonaság hiányát is pótolná, a miniszterelnök, mint a hadi tárcza ideiglenes vivője megbízott: hogy előlegesen 1000 emberre költségvetést készíttessen, s ezt a pénzügyminiszterrel közölván, a kivihetés iránt a miniszteriumnak mindketten jelentést tegyenek.

C.

A pálczabüntetés a miniszterium által az egész magyar hadseregre nézve eltöröltetett s az e részben megkivántató intézkedés a belügyi tárczára bízott.

D.

A horvátországi viszonyok figyelembevételével szükségesnek találtatott, miszerint azonkívül, hogy a kapcsolt részekből hivatalokra egyének alkalmaztatnak, a belügy- és igazságminiszterimunkakörben külön horvát osztály állíttassék, — annak meghatározása: ez osztály dolgaira és személyzetére nézve mi viszonyban álljon a többi osztálylyal, az illető miniszterek rendelkezésére tartozván.

E.

A Horvátországgali levelezésre nézve a miniszterium elhatározta, hogy az ezentul is latin nyelven folytattassék; a törvények a horvát hatóságoknak magyar és latin nyelven fognak átküldetni, a horvát fordításnak hozzámellékelével, az ugynevezett „slavoniai“ hatóságokkal magyarul fog történni a levelezés.

F.

Bemutatván a miniszterelnök a miniszteriumnak május 1-sején tartott tanácsülésében a kinevezett horvát bánnak saját aláírása alatti proclamatioját a kapcsolt részekben lakó szláv és szerb nemzethez, és kísérő levelét a horvát-slavoniai törvényhatóságokhoz, melyekben ezeknek meghagyja: hogy senkitől, felelet terhe alatt, parancsolatot elfogadni ne merjenek, mint tőle, s hogy az összeköttetést a magyar kormánygyal tüstént szakasszák félbe, mindaddig, mig a viszony Horvát-, Dalmát-, Tót- és Magyarországek közt a szabadság, egyenlőség és függetlenség alapján ujra el nem rendeztetik, — végre azon parancsát: melyben a zágrábi alispán által a rögtönítélőbiróságot mindazok ellen kihirdettetni kívánja, kik a király, haza és nemzetiség pártolói ellen lázitanának, lázítóknak pedig mindazokat kijelenti, kik báni parancsainak nem engedelmeskednek, mindezeknél fogva a miniszterelnök megbizatot: hogy másnap Bécsbe menjen fel, s ő felségétől oly kéziratot igyekezzék kieszközölni, melyben a bánnak meghagyassék, hogy a magyar királyi helytartónak és a magyar miniszteriumnak parancsait és rendeleteit a közigazgatás minden ágaiban okvetlen teljesitse.

G.

Csernovich Péter temesi főispán és kir. biztos a torontál-megyei zavargások iránt beküldvén első jelentését, kívánta: hogy

A budai főhadi kormányhoz tartozó katonasággal szükség esetében rendelkezhezzék;

Egy battériához szükséges pattantyusok és lófogatok neki mielőbb küldessenek;

Radák György lázító országszerte köröztessék;

Ezeknek következtében május 3-dikán a miniszterium a budai főhadi kormánygyal meghagyta: tegye meg a szükséges intézkedéseket, miszerint a hozzá tartozó katonaságnak illető

része, szükség esetére Csernovich Péter kir. biztos rendelkezésre készen álljon, s egy battériához megkivántató pattantyusokat küldjön le Kikindára, az ágyuk Temesvárról fogván odaszállíttatni. — A lófogatok leküldése a nagyobb távolság miatt nagy idővesztésbe kerülendvén, a kir. biztos megbízott: rendelje ki ott a szükséges fogatokat. — Radák György köröztetése iránt a szükséges rendeletek megtétettek.

H.

A lókitétel az ausztriai monarchiából, mindott, hol a magyar határ a külfölddel érintkezik, eltiltatott.

I.

A bécsi hadügyminiszter a magyar hadügyminiszteriumot felszólította, miszerint a magyar és dalmát tengerpart védelmére, mely szardíniai és nápolyi hajóhad által legközelebb veszélyeztetik, két század pattantyus küldessék Fiume felé. Ennek következtében május 8-ikán a miniszteri tanács, a két pattantyus-századnak elindítását Fiuméba elhatározta, úgy azonban, hogy útjában Zágrábot kerülje ki, s Fiumében a magyar tengerpart-vidéki kormányzótól vegye parancsait, ki ezen két század alkalmazását, egyetértésben Thurszky dalmát kormányzóval, kizárólag a magyar és dalmát tenger mellék védelmére fogja intézni.

Időnyerés és Zágrábnak kikerülése tekintetéből e két század Bécsbe gőzhajón, onnan Czilliig vasuton szállíttatott.

K.

A főherczeg nádor tudósította a miniszteriumot: hogy ő felsége a horvátországi bánnak azon legfelsőbb kéziratot, melyet ahhoz a miniszteri tanács intéztetni kívánt, egyenesen Bécsből elküldötte. Közlötte továbbá ő felségének a hadügyminiszter Mészáros Lázárhoz az iránt intézett kéziratát, hogy tárczájának átvételére siessen; valamint azon kéziratot is, mely által a főherczeg nádor arra szólíttatik fel, hogy Horvátországba az ottani mozgalmak fékezésére királyi biztos küldessék.

Ezeknek következtében, a miniszteriumnak azon intézkedéseinek felül, melyek a közönség előtt már tudva vannak, a miniszter-elnökség május 9-ikén a horvátországi bánhoz rendeletet bocsátott sebes postával, hogy a parancsnoksága alatt álló

katonaságnak, — ideértve az illető határőri ezredeket is — számáról, elhelyezéséről stb. azonnal jelentést tegyen.

Közlötte végre a nádor ő főherczegsége azon legfelsőbb kéziratok másait, melyeket ő felsége a budai, bánsági, péterváradai és zágrábi főhadikormányzókhoz aziránt intézett: hogy az illető katonai dolgokban magokat a magyar miniszterium rendeleteihez alkalmazzák; valamint ő felségének az ausztriai örökös tartományok hadminiszteréhez, gr. Latourhoz a magyar katonaság iránti mikénti rendelkezésre nézve kiadott kéziratát is.

L.

Értesítettvén a miniszterium arról: hogy a görög-nem-egyesültek részéről az ő naptár szerinti május 1-én Ujvidéken, a nemzeti gyűlésre (congressus) leendő előleges tanácskozás tekintetéből, nagyszámu gyülekezet szándékoltatik tartatni, — temesi gróf s királyi biztos Csernovich Péter sürgöny által oda utasított: hogy ezen gyülekezetet, melyre több ezrek összesereglegése váratott, kellő figyelemmel kísérje.

LXI.

Nagyarországban tanyázó sorkatonasághoz. 1848. május 17.

Mindinkább fenyegető állapotban mutatkozó korviszonyokat tekintetbe vevén, a királyi trón és a haza védelmére tizezer főből álló nemzetőrsereg haladéktalanul felállíttatása elhatároztatott, mely végett a toborzások Pest, Pozsony, Kassa, Miskolcz, Nagy-Károly, Nagy-Kálló, Debreczen, Gyula, Szeged, Eger, Jászberény, Győr, Komárom, Veszprém, Zala-Egerszeg, Fejérvár, Kaposvár, Szegszárd és Pécs városokban és illetőleg azok környékeiben azonnal megkezdetnek.

Ezen 10,000 főből álló rendes nemzetőrsereg tiz zászlóaljra felosztatik, a hadseregnél szokásban levő tisztekkel ellátva, és katonai szabályok szerint gyakorolva és oktattva leendő, és őrnagyok által kormányoztatni fog. A katonai fegyelem (disciplin) szintén katonai törvények szerint, azonban némely utólag megjelenendő, az alkotmánynyal összhangzásba hozandó módosításokkal kezeltetni fog.

Ezen nemzeti őrsereg tagjai hitletétel alkalmával nyerendő 20 pfos foglalópénzen (Handgeld), ruházaton, felfegyverkez-

tetésen, kenyér és terményi illetőségen felül következő napi-dijakat huzandnak: nemzetőr 8, tizedes 16, őrmester 24 krajczárt pengőben.

A tisztek havidija (Gage) következő leend: alhadnagy 30 főhadnagy 40, százados 80, őrnagy és zászlóalji parancsnok 130 pengőforint.

Egy lovas ágyutelep (Cavallerie-Batterie) is kiállítottai elrendeltetvén, az ehhez megkivántató nemzetőrök napidije egy harmaddal nagyobb leend, mint a rendes tüzérségi napidij: ezenfelül szintén a fenérintett foglalópénzt is nyerendik.

Mindazon még szolgálatban levő, vagy nyugalmazott, vagy kilépett magyar tiszturak, kik a fentérintett zászlóaljakba besoroztatni kívánnak, haladék nélkül jelentsék magukat, és pedig az elsőrendűek szokott hivatalos uton, a többiek a nemzeti őrsereg felállításával és rendezésével megbízott bizottmány ideiglenes elnökénél báró Baldacci Manó ezredesnél (Pesten, István főherczeg czimü vendéglőben 74. szám alatt) vagy személyesen, vagy okokkal és bizonyítványokkal támogatott folyamodványokban.

Minden kiszolgált katonai egyének őrmestertől lefelé, szintén felszólíttatnak, annál is inkább, minthogy velük leginkább az altiszti helyek betölteni fognak. Hasonló felhívás intéztetik a még szolgálatban levő altisztekhez magyar ezredekben, de csak a mennyiben ezen általtétel hátralevő szolgálati idejökkel megegyeztetethető, vagy egyéb törvényes kötelezettség általlépésüket nem gátolja.

Azon nyugalmazott tisztektől, kik koruknál és egészségi állapotuknál fogva még szolgálni képesek, a haza azt várja, hogy sietni fognak, szolgálatukat ajánlani.

A sorkatonaságtól a rendes nemzetőrseregbe belépő tisztek a hadseregnél rangjukat megtartják, és ha önmaguk vagy felsőbb rendeletek megkivánják, megint régi testületeikhez előbbi rangviszonyaikba visszahelyeztetni fognak. Ha a rendes nemzetőrségnél szolgálatuk ideje alatt az illető testületekbeni előléptetési sor őket illetné, e részébeni igényök ezen újabb alkalmazásukban tőlök meg nem tagadható, csupán az jegyeztetvén meg, hogy ha főhadnagy alszázadosi rangot nyerne a sorkatonai fokozat szerint, főhadnagyi szolgálatot, a sorkatonaságnál divatozó alszázadosi fizetéssel tenni addig köteles, míg a rendes nemzetőrseregnél századosi hely megürül. Századoson felüli tisztségekre ezen elv nem alkalmazható.

Azon altisztek és nemzetőrök, kik a rendes nemzetőrségbeni szolgálatban elaggottakká lennének, ha közvetlen a sorkatonaságból általléptek, további ellátásuk tekintetéből, a katonai javadalmakra igényt tarthatnak.

Ezen zászlóaljak szerkezetére vonatkozó további szükség-rendeletek legközelebb közhirré tétetni fognak.

Pesten, 1848-iki május 17-én.

LXII.

István nádor kir. helytartó parancsa a magyar, erdélyi, bánáti, tót és horvátországi, neki és a magyar hadminiszteriumnak alárendelt hadi- fő- és határszéli kormányokhoz.

A katonasághoz intézett és idemellékelte felszólításomat a főhadi kormány haladéktalanul és egész kiterjedésében, napi-parancs által, parancsnoksága alatt álló seregnek és hadi hivataloknak szokott hivatalos uton tudtára adandja. István nádor, k. helytartó.

Katonák! Ő császári királyi felsége legkegyelmesebb Urunk, elhatározta magát, Bécsből Innsbruckba elutazni.

Bús érzellemmel tudatom ezt veletek, meg levén győződve, hogy ti hű, vitéz hadfiak! ezen búban velem osztoztok.

E fontos pillanatban, mint szeretett urunk törvényes képviselője, felhíva érzem magamat, azon meghatalmazásoknak, melyekkel ő felsége engem felruházni kegyeskedett, teljes gyakorlatába lépni.

Ebben látom az igazi és egyetlen eszközt, minden érdekek egyesítésére és a magyar koronához tartozó országok az idők viszonyai által parancsolt szilárd állásának megalapítására.

Ennek következtében felhivlak benneteket, erősen tartások fel minden jólelkületű polgárral az annyira szükséges egyetértést, engedelmeskedjete a magyar hadi miniszterium parancsainak igazi katonai szellemben szigorun és pontosan.

Katonák! az idő komoly és fontos!

Csak az egyetértésben fekszik az erő, csak az nyújthat biztos kezességet a bekövetkező veszély ellen.

Ennek valódiságától áthatva, a trón és haza védelmére törvényparancsolta nemzeti őrsereget csupán testvéreiteknek

fogjátok tekinteni, és őszinte buzgósággal mindent elkövetni, mi minélelőbbi kiképeztetésükre szükséges.

Mint derék vitéz férfiak szavaimat fel fogjátok fogni, és velem együtt büszkék lenni a felett, hogy Magyarország és hozzá tartozó részek egy egyes és erőteljes hont képeznek, melynek nagylelkű népei minden perczen készek a trónt öröklött tántorithatatlan hűséggel védeni.

Ő felsége királyunk legmagasabb nyilvánított akarata következtében, ti a legközelebb alkalommal az általa szentesített alkotmányra fogtok feleskettetni, elvárom tőletek, hogy ezen esküt az ő felsége és a haza iránt mindenkor tanusított hódolatteljes ragaszkodással fogjátok teljesíteni.

LXIII.

Belügyminiszteri rendelet, a megyékhez, városokhoz és kerületekhez. 1848. május 19.

Ő felsége királyunk Bécset elhagyván, Innsbruckba költözött. E szerint rendes székhelyét megváltoztatván, lelkeinkben a jövőendő iránt méltó aggodalom támadhat. Kívánatos lett volna, hogy jött legyen egyenesen körünkbe, kik hivei lenni nem szüntünk meg. Védelmére s hazánk védelmére nincs és ne legyen drága semmi áldozat. Királyunk s nemzetünk létele válhatlan kapcsolatban van, egyiket megmentvén, mindkettőt megmentettük.

De hazánkat is köröskörül oly irányu és természetü mozgalmak nyugtalanítják, melyek veszélyesekké válhatnak. Ellen-séges törekvésekkel találkozunk még kedves honunk anyai keblében is. — Ébren kell lennünk, készen kell lennünk; nyujtsunk mindennek békeolaját, de a hadi megtámadás visszaverésére is gyűjtsünk magunknak erőt és hatalmat.

Ugy látszik, a vész és veszély titokban készül. — Talán nagyobb mint hiszszük, talán kisebb, de ép azért, ugy a nagyobb, mint a kisebb találja készen hazafiui sziveinket.

A koronából egy drága kőnek sem szabad elvesznie.

Királyunk itt leljen hű sziveket, ha máshol nem találja. Mindazon népek, melyek századok óta hasonló sorsban osztozánk a magyar szent korona alatt, egyesüljünk most a király

felsőleges személye körül, felhagyva minden visszavonással, és összeolvadva a fejedelem iránti hívségünk bebizonyításában.

Hazánkat egészen meg kell tartanunk, a maga teljes épségében, szépségében, termékenységében, hogy legyen méltó földje a nemzet diszló virágának.

A miniszterium által e mai napon kelt és ide zárt hirdetményében a hazának minden igaz fia felszólíttatik áldozni a haza oltárára. Nem vár a haza nagy áldozatokat, de megvárja, hogy mindenki becsületesen és lelkiismeretesen teljesítse kötelességét. Pillanatai a hazának drágák, azokhoz most élete és halála van kötve.

Ezek folytában önök hazafiui felszólítást intéznek polgártársaikhoz, hogy a folyó év május 26-án kelt miniszterelnöki rendelet értelmében, a rendes nemzetőrség sorai minél előbb lelkes fiakkal beteljenek.

Felszólítanak egyszersmind mindenkit, hogy hallja meg a haza és nemzet esdeklő hangját, és mi áldásaiban annak részesült, azokból juttasson a hazának is. Önök fogják kitalálni a legczélszerűbb módot, mi a lelkesedést a polgároknak felébresztvén, sikerre vezet. Szóljanak a szívhez, az észhez, s ép úgy zörgessenek a szegény mint a dus ajtaján, mert a hazának egyenlőképen fia mindenik.

Különösebben szükséges leend:

1) A hatóság terjedelme és népessége szerint több küldöttséget kinevezni, mely a mennyire lehet a hely színén, az ajánlatokat átveendi, az ajánló nevét, lakát s ajánlatát pontosan feljegyezvén.

2) Elfogadtatik készpénz, drága ércz, fegyver, gabona nemű, posztó, vászon és minden, mi könnyen pénzzé fordítható. Kölcsön is szívesen elfogadtatik, mely esetben a kölcsönvett pénz vagy áru körülírva kiteendő, eladási becse meghatározandó, s róla, mint minden más ajánlatról is, átvételi bizonyítvány kiadandó.

3) Az áru lehető jutalmasan, de tüstént adassék el. A begyűlt pénz a törvényhatósági pénztárba teendő, honnan az a pénzügyminiszter rendelete szerint fog elszállíttatni. A begyűlt pénzről mind a pénzügyminisztert mind engem minden 14 napban értesíteni kell.

4) E rendeletem vétele után két nap alatt az állandó bizottmányi ülés megtartandó, melyből a küldöttségek tüstént kiküldessenek. Mindeniknek legalább öt tagból kell állania.

Rovatos jegyzékeik párját elvárom, másik a törvényhatósági levéltárba teendő.

A részletek meghatározását önökre bízom.

Hazánk gazdag. Fiai birnak áldozni. Századok óta nem volt szentebb kötelességünk a haza és király iránt. Ujra tegyük ragyogóvá a magyar koronát, újra tegyük le alapját a magyar hazának. Ez a cél, ez a feladás, mit nem a nagy, hanem a gyors segedelem által érünk el.

Megvárjuk a haza és nemzet nevében, hogy mindenki szívesen és becsületesen teljesítse hazafiúi kötelességét. Kelt Budapestén május 19-én 1848. Szemere Bertalan, belügyminiszter.

LXIV.

Magyarország miniszterelnöke a szabad székely székekhez és székely határőri ezredekhez. 1848. máj. 19.

Nemes székely nemzet, tisztelt polgártársaim! Évezredet felülmúló idő kapcsolta a székely és magyar nemzetnek egy törzsről fakadott sarjadékát egybe; érdekünk, jó és balszerencsénk, hajdan óta mindenkor egy volt. Némely politikai hibás nézetek, talán saját botlásunk is, bennünket egymástól egy időre különszakasztának ugyan, de a testvéri szeretet, atyafiság és rokonszenv kapcsát, mindamellet megingatni semmi vihar, semmi ellenműködés mindeddig képes nem vala.

A Magyarhon, magyar nemzet felett tornyosodó fergeteg aggasztó veszélylyel fenyeget; minden órán kitörésre hajlik. A vész harangja megkondult. Némely idegen nemzetiségek megirigylék a békes nyugalmat, melyet Árpád nemzete a Duna s Tisza partjain századok óta élvezett.

Tisztelt polgártársaim! Bár a két testvérhonnak tettelegesen egyesülése, melyet legforróbb vágyunkként öröklénk őseinktől, mindeddig meg nem történt is, elvileg azonban elfogadva, kegyelmes urunk királyunk változhatlan szavával szentesítve van. — Ezért, mint Magyarországnak első független miniszterelnöke s ideiglenes hadi minisztere, bizva a vitéz székely nemzetnek világszerte elismert rendületlen harcziaságában s magyar testvérei iránti ingadozatlan szeretetében, hivatalos tisztelnél fogva saját felelősségem alatt, sietek önöket felszólítani, hogy miként erről az erdélyi főhadi kormányzót mai nap már értesítettem, addig is, míg e rendeletemre fel-

séges urunk királyunk jóváhagyását pótlólagosan megnyerném, e levelem vételével tüstént Magyarországba, a Szeged tájékára telepítendő elhatározott 12,000 fegyveres katonaságból állandó táborba siessenek, hol, valamint az átkelő helyeken is, illető élelmökről s fogadtatásukról már kellőleg gondoskodva van.

Ügyünk közös, a koczka egyaránt fordul mind a két testvér-nemzetnek, ne hagyják önök hazafiui meleg szavamat hidegen s részvétlenül elhangzani.

Pest, május 19-én 1848. Gr. Batthyány Lajos.

LXV.

Magyarország miniszterelnöke báró Puchner erdélyi fő hadi kormányzóhoz. 1848. május.

A felséges udvarnak Bécsből az ott kiűtött lázongások miatt Innsbruckba visszavonulása a hirtelen értekezést egyidőre megakadályoztatta; Magyarországot pedig s ez által az összes monarchiát a mindenfelől előtornyosodó viharok a legnagyobb veszélylyel fenyegetik. Miután tehát ily körülmények között a dolog halasztást nem szenvedhet, mint Magyarországnak miniszterelnöke s ideiglenes hadi minisztere, szoros kötelességemnek éreztem, addig is, míg e részben a legfelsőbb jóváhagyást utólagosan megnyerném, a haza s ez által az összes monarchiának megmentése végett a székely nemzethez és katonasághoz a másolatban idezárt felszólítást intézni, kérve-kérven főhadi kormányzó urat: hogy a mennyiben Magyarországnak Erdélylyeli egyesülése, habár még tetteleg végrehajtvanem is, de elvileg elfogadva, s ő felsége által is szentesítve van, ezen felszólításomnak, ismert hazafiui buzgalmánál fogva, mentől dusabb sikert eszközteni részéről is sziveskedjék; máskülönben kénytelen vagyok kinyilatkoztatni, hogy, ha szavam főhadi kormányzó ur előtt részvétlenül hangzanék el, s ezen nagyfontosságú tárgy elhanyagolása miatt a hazára, az összes monarchiára s a dynastiára bármily veszély hárulna, a felelet terhe nem én reám, hanem fő hadi kormányzó urra fog nehezedni. — Gr. Batthyány Lajos.

LXVI.

István nádor s királyi helytartó Esterházy Pál külügyi miniszterhez. 1848. máj. 19.

Külügyi miniszter urnak, tegnap kelt abbeli hivatalos levele következtében, hogy ő felsége Bécsből eltávozott, a miniszteri tanács határozatából ezennel meghagyatik: miszerint a törvény világos rendeletéhez képest, melynélfogva a miniszterek egyike folyvást, ő felségének személye körül lenni tartozik, tüstént ő felségéhez induljon, s bárhol legyen is ő felsége, állandóan személye mellett maradván, nemcsak Magyarországnak s a magyar nemzetnek ő felségéhez s a dynastiához hű ragaszkodását tolmácsolja, de ennek kapcsában arra is kérje meg ő felségét, hogy felséges családjával együtt Magyarország székvárosába jönni, s ez által e hű nemzet több századokon át forrón ápolt ohajtását teljesíteni méltóztassék, hol a legbuzgóbb szeretettel s nyílt karokkal fog fogadtatni. Ezek mellett külügyminiszter ur, mind a magyar ügyek s érdekek elhatározásában tettleges és erélyes részt s befolyást gyakoroljon, és ezekről, miként minden egyéb fontos eseményekről is, a magyar miniszteriumot időről időre részletesen tudósítsa.

Pest, május 19-én 1848. István nádor, s k. helytartó. Gr. Batthyány Lajos, s. k.

LXVII.

A miniszterium nyilatkozata s felhívása a nemzethez. 1848. máj. 19.

Hazafiak! Épen most vettük futár által azon tudósítást, hogy felséges királyunk Bécs városát váratlanul elhagyta, s útját Innsbruck felé vette.

Sietünk ezt a közönséggel tudatni, nehogy e hír más alakban s tán elferdítésekkel terjesztve, okot adjon nyugtalanságra, s eszközül szolgáljon izgatásokra, melyeket a haza jelen körülményei között kerülni s távoztatni minden honpolgárnak legszentebb kötelessége.

Meg vagyunk győződve, hogy a magyar nemzet legforróbb ohajtása teljesülne, ha ő felsége, Bécsből távoztával, egyenesen hű magyarjai közé jött volna, hol szentséges személyét buzgó lelkesedéssel környezné azon nép, mely szabadságához s törvényes fejedelméhez szeretetben, hűségben ingadozni soha nem fog. S

nem is késtünk a nemzetnek ezen forró ohajtását azonnal ő felsége elébe terjeszteni, bizodalmat kérve s remélve a jó királytól, azon néphez, mely századokon keresztül e bizodalmat épen a veszélyek legnehezebb óráiban oly igen megérdemlette, s mely azt megcsalni bizonyosan képes nem volna soha. És mivel azon alkotmányos viszony, azon hűség és ragaszkodás, mely nemzetünket törvényes királyunk személyéhez és az uralkodó házhoz köti, változást nem szenvedhet, az által, hogy ő felsége birodalmának valamely más részébe tette által tartózkodása helyét, hg. Esterházy Pált, mint ő felsége személyéhez rendelt felelős magyar minisztert utasítottuk, hogy urunkat királyunkat mostani tartózkodása helyére azonnal kövesse, s törvényszabta állásában magas személye mellett maradjon.

Polgárok! Európai események segítették elé hazánkban is az egész nemzet rég ohajtott szabadságának létrehozását; de az egész nemzet egyesült ereje s osztatlan közremunkálása szükséges arra, hogy az európai mozgalmaknak sokféle irányban zavargó rohama veszélybe ne döntse hazánkat, nemzetünket s annak kivivott szabadságát. — Mi erőnk s tehetségünk szerint teljesítendjük a reánk bízott köteleességet, de hogy nehéz feladunkban eljárassunk, a nemzet buzgó s erélyes támogatására van szükségünk.

Szükségesnek tartottuk az országgyűlésnek minél előbbi összehívását, s annak határnapjául f. é. július hónapnak 2-ik napját tűztük ki, s azt ő felségéhez is felterjesztettük. De rendkívüli körülményeink között addig is, minden egyes polgárnak szent köteleessége, mindent elkövetni, hogy a hazát fenyegető veszélyek megelőztessenek.

A hazának szent nevében szólítjuk fel tehát a honnak minden polgárát, legyenek erősek és állhatatosak a hon és szabadság iránti szeretetben s a törvényes fejedelem iránti hűségben; legyenek egyetértők, s mellözve minden viszátkodást, mi erőnket megtörhetné, egy célra egyesülve munkálkodjanak a haza megmentésén. — Felszólítjuk a hon polgárait, hogy azon önkénytesseregnek, mely iránt a rendelet már kibocsáttatott, minél nagyobb számban s minél gyorsabban állítását minden módon segítsék elő. — Felszólítjuk végre, hogy midőn most a hazát vész fenyegeti, tegyék a haza oltárára áldozatul vagyonuknak is valamely részét, s adjanak a hon védelmére — kitől egyébként nem telik — kölcsönképen pénzt vagy egyéb oly vagyont, mit könnyen pénzzé lehet fordítani.

Bizunk a nemzet lelkesedésében és azon honszeretetben,

mely e hazát a legsúlyosabb körülmények között is megmentette; hiszszük, hogy e felszólításunk nem fog siker nélkül elhangzani; ugyanazért a belügyminiszter e mai napon kelt rendeletében közhirrre teszi az ajánlatok beszédésének módját és helyeit.

Budapest, május 19-én 1848. Gr. Batthyány Lajos, Deák Ferencz, Szemere Bertalan, Klauzál Gábor, gr. Széchenyi István b. Eötvös József.

LXVIII.

István nádor s királyi helytartó felhívása a nemzethez. 1848. máj. 20.

Hazámfiak! A miniszteriumnak tegnap kiadott nyilatkozata folytán a hiv magyar nemzethez én is a bizodalom néhány szavait intézem.

Itt a pillanat, megmutatnunk: hogy habár távolságra nézve messzebb van is urunk királyunk tőlünk, szivünkhöz mégis változatlanul közel maradt. Itt a pillanat, hol tetteleg bebizonyíthatjuk, hogy koronás királyunk iránti hűségünk tántoríthatatlan.

Szerencsésnek tartom magam, ez időben életeken állhatni, magamat tieteknek vallhatni; mert meggyőződéseim: hogy a veszély napjaiban a magyar legerősebb támasza s ez is leendő a fejedelemnek és az uralkodó háznak, melynek századok óta, jó s balszerencse közt hűve volt.

Az aligmúlt országgyűlés nagyszerű eredményei ország-szerte elterjedtek; s én ezen körülmények közt, méginkább felhíva érzem magam, azon hatalomnál fogva, melyet ő felsége bizodalma, a legujabb törvény által, reám, mint teljes hatalmu királyi helytartóra ruházott, hazánk ügyeit erős kezekkel igazgatni.

S azért, hadd birjam azon bizodalmat, melyet az ország, noha még csak rövid működésem ideje alatt, irántam minden alkalommal tanusított, ezen nehéz időkben kétszeresen is; hadd birja ezt velem együtt a miniszterium, melylyel fen fogjuk tartani a törvényt s törvényes szabadságunkat és ez által ő felségének sértetlenül az országot.

S bármennyi oldalról törjön felénk a vész, a szeretett koronás királyunk és szabad alkotmányunkhoz hiv magyar nemzetnek lesz szentelve minden erőm. — S az isten, ki megvédte a magyart eddig, velünk lesz ezentul is.

Budapest, május 20. 1848. István, nádor kir. helytartó s. k.

LXIX.

**A magyarhoni románok óvása Rajachich Józsefnek patriarchává
választatása ellen. 1848. május 21.**

Ünnepélyes óvás. — A magyarhoni románok képviselőinek jelenleg Pesten tartott gyűlése, az elnökhöz Karloviczról érkezett hivatalos levél- és a szerb hirlapból megtudván, hogy a szerbek május 13-án Karloviczon tartott állományellenes irányu népgyülésükben a korona alatti görög-nem-egyesültek érsekét, Rajachich Józsefet patriarchának választották; és pedig az egész görög-nem-egyesült egyház patriarchájának: a nevezett gyűlés, mint a görög-nem-egyesült egyház követinek képviselői, azon választás ellenében ellenmondásukat, óvásukat nyilvánítják, mind azért, mivel polgári törvények s kánonok szerint a választás törvénytelen, mind pedig azért, mivel a román nemzet jogainak világos letapodásával történt. Végre azért is, mivel a román ajku honfiak a szerb hierarchiának, az általános görög-nem-egyesült egyház feletti kormányzását s illetőleg pásztorkodását megszüntetni, s mind egyházi, mind iskolai ügyök kezelését, egy saját fiaiból alakult, önválasztotta előjáróság által kormányoztatni, a kormányhoz benyújtott s mielőbb sajtó útján is közölteendő kéréssel világosan kéri; s így, mivel a szerbek működési iránya s minden tetteik egyrészt a román nemzet nullificatiójára, másrészt a hon s álladalom ellen irányozvák: a kérdéses választást törvénytelennek, egyházi, — s polgárilag semmisnek, s a napkeleti vallásfelekezetet semmi tekintetben nem kötelezőnek nyilvánítják. Ezt ezen hivatalos lap útján nyilvánossá teszik, oly hozzáadással, hogy városunkat, a szerbek által netán igénybe veendő megerősítés ellenében, mint a görög-nem-egyesült egyház kétharmada ünnepélyes nyilatkozatának ismerje el. Pest, május 21-én tartott ülésből megbizott Drágos János m. k.

LXX.

**A magyarhoni románok nyilatkozata a miniszteriumhoz. 1848.
május 21.**

A román nemzet történetírás bizonyága szerint is egy az ős-nemzetek közül a magyar birodalomban. Kezdetben kötött frigy után, a magyarral kezét fogva védte a hont, melynek javáért szilárdul működve, vérét s vagyonát vitte áldozatul nemcsak, sőt midőn a századok vallási fanatismusa elől egy része a délkeleti tartományokba vonulni kényszerült, e tartományokat román nemzetünk önkényt a magyar szent korona felsőbbbsége alá adta, mely helyzetében is a magyar nemzettel, e honnak s általa a civilisatió szövétnekét követni indult egész Európának, a muszulmanok s más barbarok beütései ellen védbástyául szolgált. E nemzet századok mostoha s előítéletes viszonyaitól sujtva, a félreismerés rideg s méltánytalan szenvedéseitől elfásulva türt. A népek örök igazságon alapuló igéyeinek kora feltűnt. — És e hon nemtőjének intéseit követő 1848-ik év a szabadság áldásaiban a haza mindenrendű polgárait valláskülönbség nélkül egyaránt részesítvén, a szabadság élvezetének román nemzetünk is örvend, mely százados nélkülözések utáni kort hő kebellet üdvözöljük. Mi, a magyarhoni román nemzet nevében, mint annak megbízott képviselői, a magyar koronás királynak eddig is folytonosan tanusított hűséget, a szabadság lelkes harczosainak köszönetet, magyar testvéreinkhez ragaszkodást, az első magyar független miniszteriumnak pedig rokonszenvet és őszinte bizodalmat nyilvánítunk, kijelentvén: hogy a magyar szent korona dicsőségeért, birodalmának egységeért hazafiui önfeláldozással küzdeni, a közös haza iránti szent kötelességünknek tartjuk. Midőn pedig őszinte, határozott hazafiui hivatásunknak eme meleg szavakban foglalt elveit a nemzet bizalmától kísért miniszterium elébe nemzetünk nevében letennők, tartozunk kijelenteni: hogy eljárásunk nem alapul az emberi gyarlóság azon kifolyásán, mely a dicsőség óráiban kegyeletszomjában a hatalomnak önkényt odaengedi magát, hanem római eredetiségünkhez következősek, a szükség idejében értetjük meg a magyarral, hogy mi igaz barátai vagyunk. Ennyi az, mit nemzetünk nevében, a szükséghez képest tetteikben is valósítandók, szavakban nyilvánítunk. Sorsunkat illetőleg szerény kívánatainkkal közeledünk a nemzet kormányához. Vannak minékünk is a mult idők mos-

tohasága által előidézett fájdalmaink; vannak jogszerű kívánataink is, melyek orvoslását s illetőleg korszerű elintéztetésüket igénybe venni annyival kevésbé mulaszthatjuk el: mennyivel inkább meg vagyunk arról győződve: miszerint a célbavett műtétel által oly irány is dugába dőlend, mely az idő viszonyosságai folytán felmerült állapot láthatlan kezétől tapintva, a közös haza érdekének még veszélyére is válандhatnék. Fájdalmaink, miket említünk, nemzeti érdekeink sorsát illetik; származásukat ott veszik, hogy a szlavismus még néhány századokkal előbbi feltolakodása saját latin betűnket kiirtván, s a cirill betűket fűzven egyházi s iskolai könyveinkbe: a civilisált Európától szándokolta elzárni nemzetünket azért, hogy erkölcsi kényszerítéssel a szlavismusba beléolvasztani sikerüljön, s mert román nemzetünknek eredetéhez hív jelleme meg nem ingathatott, izolált állapotunkat felhasználva, a nélkül, hogy nemzetünk megkérdezve, meghíva lett volna: a szlávok azon töredéke, mely 1690-ben jött be a magyar korona alá, az ismeretes „Illyricum declaratorium“ dajkálása alá rántotta a valóságban egyforma román nemzetet is. Mely idő óta a szerb hierarchia az egész óhitű nem-egyesült egyház és iskolák ügyét román nemzetünk tetemes kárával monopolizálja. A szabadság, egyenlőség és testvériség elve nem tűri, hogy a közös hazának egyik népe a másik felett uralkodjék, és, mert a román nemzet természete, jelleme, nyelvkülönbsége, szóval politikai feladása elvihatlanul követeli, hogy a szlavismus által célba vett azonosítást mindenképen megsemmisítse; ugyanazért: román nemzetünk igényeihez alkalmazott buzgó törekvésből, a szerbektől elvált elvét, minden egyházi s tanítási kormányzás tekintetében határozottan kimondjuk, s miután a legközelebb kifejlett körülmények tisztán bizonyítanak, hogy a szerbek működése, az álladalom egységének elvét megdönteni szándékozik, s működésük ösztönszerű részesévé vált a magyar alkotmány alatti napkeleti nem-egyesült óhitű egyház metropolitája is, mint a törvény által kijelelt ösvényről letérő factort, nemzettagjaink, polgártársaink s véreink lelki s vallási kormányát kezében pontosítva lenni többé nem ismerhetjük. Tehát 1-ör kívánunk a karloviczi metropolitától egészen független és különvált, általunk választott egyházi kormányt, mely addig is, míg a törvény által kijelelt egyházi zsinatunk intézkedhetnék, érsekhelyettesi czimmel provisorie kormányozzon, titkárul vevén fel az egyházi rendből egy, és polgáriból másik, tehát két valószínűságos román ajku férfiakat. 2-szor. Küldessék ki egy kormányi

megbizott elnöklete alatt, egyenlő számú román és szerb tagokból álló bizottmány, mely az egyházi s iskolai alapítványok mibenlétét, a fenálló kolostorok sajtósági viszonyait, azok okleveleit, alapítóik, ki- s minővoltát megvizsgálván, az osztály kieszközlését végrehajthassa, s annak nyomán az elváló felek mindenike a magáéhoz juthasson. 3-szor. Önálló egyházi s iskolai kormányunk legyen, melynek tagjai román nemzetünk fiaiból levén alkalmazandók, a szerb hierarchiától semmi tekintetben se függjenek. Azon őszinte bizalomnál fogva, melylyel mi a magyar nemzetnél találkozni erősen hiszszük, politikai igényeinket következőkbe foglaljuk: a) A román honpolgárok a magyar nyelv diplomaticai méltóságát elismerik, megvárják azonban, hogy egyházaikban, gyermekeik közoktatásában s általában nemzetük minden belügyeiben tulajdon román nemzeti nyelvük gyakorlása bánatlanul hagyassék. — b) A vallási s közoktatási miniszteriumnál egy külön osztály állíttassék fel, mely a románok egyházi és iskolai ügyét kezelje, s melyben kizárólag közbizodalomban álló nem-egyesült vallásu valódi román honpolgárok alkalmaztassanak. — c) E nemzet fiainak a kormányzás ágaiban eddigelé keserűen nélkülözött alkalmazásukra, különösen a saját népe lakta vidékeket tekintve, méltányosb figyelem fordíttassék. — d) A határörvidéki ezredeknél kiválólág született román nemzetségu tisztek alkalmaztassanak.

Mely őszinte lélekkel szerény s méltányos kívánatainkat kisért előterjesztést, a bizalom s szeretetövezte kormány eleibe letenni sietvén, magunk, megbizóink s illetőleg román nemzetünk nevében e hon üdvét kívánó áhitattal teljes szívünkéből s lelkünkéből mondjuk: éljen a haza, éljen a király, éljen a szabadság, egyenlőség és testvériség!!!

Kelt Pesten, az alábbirt magyarhoni megyékbeli románok küldöttjeinek gyűléséből május 21-én 1848-ik évben. Gozsdu Manó m. k. elnök. — Czápos György m. k. helyettes, esperes. — Boczkó Pál m. k. kisjenői lelkész. — Arkosi János m. k., Petrilla Pál m. k. aradmegyei képviselők. — Drágos János m. k., Fonnay György m. k., Zsiga Miklós m. k. biharmegyei képviselők. — Nyikora Dávid m. k., Csermena Péter m. k., Muntyafi György m. k., Bránkován Balázs m. k., Popovics Simon m. k., Rác Athanasz m. k., Petrovics János m. k., Ilics István m. k., Jorgován Miklós m. k., Czárán Miklós m. k., Bogdán Vincze m. k., Bogdán László m. k., Jankuleszku Julián m. k. temes- és torontálmegyei képviselők. — Sztupa György

mk., Szerb Tivadar mk., Aurán János mk., Pap Zsigmond mk., Putics János mk., Farkiss Péter mk., Saguna Fréta mk., pesti képviselők. — Fogarasy Balázs mk., Radulovics Gergely mk., Fogarasy György mk., Vuja Ignác mk., varazsdai esperes, Boszinka Auxentius mk., Fogarassy Todor mk., Vélja Mihály mk., theologiai tanító, Márku János mk., lugosi esperes, Paskúl Miksa mk., krassói képviselők.

LXXI.

Hivatalos értesítések a pénzügyi minisztertől. 1848. május 23. 24.

A.

Tapasztaltatván, miként a bécsi nyugtalanságok hírére, a bécsi bankjegyek felváltása végetti torlódás ismét megújulni kezd.

Miután a bécsi bank állásáról magamnak hiteles tudomást szereztem, ezennel a közönség megnyugtatóására közhirre teszem, miként, ha csak a közönség a bankjegyek iránti bizodalmatlanság által a bank ügyeit zavarba nem hozza — még teljességgel nincs alapos ok, a bankjegyek értéke iránt kétségeskedni. A minnek tettleges bizonyosságául ezennel közhirre teszem, hogy a bécsi bankjegyek — valamint eddig, ugy ezentul is — minden közpénztárakban teljes névszerinti értékökben ezüstpénz gyanánt még folyvást elfogadtatnak.

Ohajtom, hogy ezen nyilatkozat a közönségnek megnyugtatóására szolgáljon, s minden jó akaratu hazafiak közredolgozzanak a közönség felvilágosítására, mert ha van valami — a mi a forgásban levő bankjegyek értékét veszélyeztetheti, bizonyosan a tulzott bizalmatlanság fogná leginkább veszélyeztetni, mert miután a bankrendszer természetében fekszik, hogy a bank pénztáraiban nem lehet annyi ezüstpénz készen, a mennyi bankjegy forgásban van, minthogy ezek értékének fedezésére nem csak a bankban heverő ezüst, hanem másnemű javak is szolgálnak, melyek azonban a mellett, hogy tökéletes fedezetet nyújtanak, mátol holnapra ezüstpénzzé nem változtathatók, igen természetes, hogy a bankjegyek ezüstpénzrei beváltásának mértéktele-nül sürgetése magát a beváltást tehetné lehetetlenné, s így a közönség önmaga volna legfőképen oka, ha a beváltás oly gyorsan, mint kívántatik, a bank hivatalai által nem eszközöltet-hetvén, ez által a bécsi bankjegyek, melyek a multak viszonyai-

nál fogva a pénzforgalomnak hazánkban is legnevezetesebb eszközét képezik, hitelökben megcsökkennének s ez által a bizalmatlankodók úgy önmagoknak, mint mindenkinek, a kinek zsebében csak egyetlen bankjegy van is, kárt okoznának.

Egyszersmind kellő tájékozás végett arra is figyelmeztetik a közönség, hogy a magyar kincstár a bécsi bankkal kötelezettségi solidaritásban természetesen nem lévén, az ország kincstárának úgy központi, mint vidéki pénztáraiban befolyó ércpénz a bécsi bankjegyek beváltására annál kevésbbé fordíthatatik, minthogy erre saját pénzügyi munkálatunk végett szükségünk van. — Kelt Budán május 23-án 1848.

B.

Miután a forgalombani ezüstpénz elégtelensége mellett biztos fedezetű kisebb pénzjegyek szüksége mindinkább érezhető, főherczeg István nádor királyi helytartó kegyelmes helybenhagyásával, s az összes miniszteri tanács megegyezésével, ezenel közhirre tétetik, hogy tizenkét és fél millió pengő forint egyes és kettős magyar pénzjegyek kibocsátása immár munkába vétetett, s mintegy hat hét alatt azoknak forgalomba tétele meg fog indittatni.

Ezen pénzjegyek kibocsátására szükséges arany és ezüst pénzalap a kamatos kincstárutalványokért bejövendő arany és ezüstpénzből, továbbá az ugyan ezuton bejövendő bécsi bankjegyek ezüstrei beváltásából, az ezüst és aranykészlet ajánlatok pénzzéveretéséből, nem különben a bányászati termelésből, s a kincstárba egyéb jövedelmek útján befolyó ércpénzből állittatik ki.

A pénzjegyek kibocsátása az ország kincstárának jótállása mellett a közállomány által a pesti kereskedelmi bank útján történik, mely a szoros számadás, a felelősség mellett átadandó pénzjegyeket a státus részéről ellenőrség s felügyelés alatt kezeli.

A kibocsátásra nézve azon arány lön megállapítva, hogy a kibocsátandó pénzjegy az alapul letett arany és ezüstpénzhez soha nagyobb arányban ne legyen, mint $2\frac{1}{2}$: 1-hez.

E szerint a bankba leteendő 5 millió ezüstpénz alapján $12\frac{1}{2}$ millió, egyes és kettős jegyek fogván kibocsáttatni; ezekből az ország kincstára saját szükségeire csak annyi pénzjegyet veszen át, a mennyi arany és ezüstpénzt alapul átadott. 4 millió frt. kölcsönképeni hováfordításának céljait, hasonlókép a finánczminiszter jelölendi ki; ezen céloknak azonban olyanok-

nak kell lenni, hogy közhasznosságuk s országos érdekek mellett, egyszersmind a kölcsönért tökéletes fedezetet nyújtsanak s úgy a kamatnak, mint a törlesztési részleteknek rendes fizetését is teljesen biztosítsák. (Ilyen például a középponti magyar vasutársaságnak a vasut tökéletes kiépítése végett adandó kölcsön, mely vagy a társaság összes vagyonára s jövedelmeire leendő hypothecálva, vagy pedig a pest-szolnoki vonalnak az ország saját tulajdonául átvételével fedezve.) Az utósó 3 $\frac{1}{2}$ millió frt pedig a banknak kereskedelmi forgalom előmozdítására kölcsön adatik, és pedig egy millió a kezelési költségek kármentesítése tekintetéből kamatlanul, 2 $\frac{1}{2}$ millió pedig 3% kamatra, s mindkettő törlesztés mellett. Mi, hogy az e végre czélszerűen módosítandó szabályok értelmében kellő biztossággal s óvatossággal a kitűzött célra fordíttassék, a miniszterium ellenőrzőleg fel fog ügyelni.

Ezen felügyelet egyszersmind azt is biztosítandja, hogy az alapul leteendő arany ezüstpénz nem másra, mint a kibocsátandó pénzjegyeknek ezüstpénzrei felváltására használtassék.

A pesti magyar kereskedelmi bank ellenben, az együtt felelőség s egész vagyonávali jótállás kötelezettsége és a bankkormányzónak személyes felelőssége alatt tartozik, beleegyezésének megtagadásával akadályozni, hogy a kitett maximum, a kibocsátásban tul ne haladtassék, s annak körében is a megálapított arány szorosan megtartassék.

Az ekként kibocsátandó magyar pénzjegyek minden közpénzárakban ezüstpénz gyanánt elfogadtatnak; s a pesti kereskedelmi banknál akármikor ezüstpénzre is felváltatnak.

Az egész financz munkálat valamint a pénzügyi miniszterium s a pesti magyar kereskedelmi bank kölcsönös ellenjegyzése által biztosittatik; úgy a kellő hitel fentartása végett, a nyilvánosság éber felügyelete s ellenőrsége alá fog helyheztetni.

A pénzjegyek készítése, e végre különösen felszerelt közladi mőhelyben minden kitelhető ovadék mellett eszközöltek. A mőtani munkálatok már elkezdettek. A kibocsátás ideje s a jegyek alakja annak idejében közhírré fog tétetni. Kelt Budán május 24-én 1848.

C.

A magyar hitelintézet tervének kidolgozásával foglalatokodott bizottmány munkáját bevégezván, azon hitelintézet haladéktalan felállítást végkép elhatározó miniszteri rendelet még e hét folytán ki fog adatni. Mire az ország földbirtokosai eleve is figyelmeztetnek. — Kelt Budán, május 24-én 1848.

D.

A kamatos kincstár-utalványok kibocsátása iránt tegnap kiadott rendeletem folytán, ezennel közhirre tetetik, hogy a mennyiben az országnak kölcsönneli felsegélésére nemes készséggel siető hazafiak ajánlatai közt oly arany és ezüstszerék is lehetnek, melyeket csinosabb alakjuk tekintetéből arany- és ezüstszerékkel kereskedők belső értéküknél drágábban kívánának megvenni: ezen megvétel ugyan meg fog engedtetni, de a megveendő szerek ára csak kész ezüstpénzben fogadtatik el; s az árkülönbség a kincstár-utalványok kiadásakor azoknak javára egészen be fog számíttatni, kik azon szereket az országnak kölcsönül felajánlották. Ismételve kijelentetik, hogy pénz s drágaércz-szerék ajánlatánál a kölcsön kedvesebben fogadtatik mint az ajándék. Másnemű ajánlatok azonban — például termények, kölcsönül csak úgy fognak fogadtathatni, ha eladattván, készpénzzé fordítottak. Kelt Budapesten, május 24. 1848. Kossuth Lajos.

LXXII.

Pénzügyminiszteri rendelet kamatos kincstár-utalványok kibocsátása tárgyában. 1848. május 24.

A belügyminiszternek május 19-én kelt s a „Pesti Hírlap“ május 23-ai 63-ik számában közrebocsátott értesítése folytán, melyben hazánk épségének, szabadságának s becsületének megmentése végett a haza polgárai ajánlatokra szólíttatnak fel; azokra nézve, kik a tegnapi napon kelt s a hírlapokkal mellékelten közrebocsátott felszólításomban foglalt okoknál fogva a közálladalmat jelen rendkívüli szükségei között kölcsönzésekkel hajlandók segíteni — főherczeg István nádor királyi helytartó kegyelmes helybenhagyásával s az összes miniszteri tanács megegyezésével, rendelem a mint következők.

1-ször. Két millió pengő forint értékig 5% kamatos kincstár-utalványok bocsátatnak ki.

2-szor. Ezen kincstár-utalványok három, hat és tizenkét hónapra szólanak. A vevőknek, kik ezen utalványokat készpénzen vásárolják meg, tetszésökre bizatik, akár három, akár hat, akár tizenkéthónapos kincstár-utalványokat kívánni, kik

azonban nem készpénzzel, hanem arany és ezüstszereknek az általam mellékletben hivatalosan közrebocsátott beváltási árjegyzék szerint átengedésével kívánnák megvásárolni, csak tizenkéthónapos lejáratu kincstár-utalványokat kaphatnak.

3-szor. A kiadandó kincstár-utalványoktól, kiadásuk napjától számított 5% évi kamat jár, mely kamatjárulék a készpénzben vásárlandó három- és hathónapos utalványokra a kiadás alkalmával azonnal előre levonatik, az egy egészéves lejáratu kincstár-utalványoknál pedig a kiadás alkalmával félévi kamat fizettetik ki, a második félévi kamatra nézve az utalványok szelvénynyel láttatnak el, melyeknek előmutatói az illető kamatot az utalvány kiadása után hat hónappal akár az országos kincstár fő fizetőhivatalánál Budán, akár pedig az illető vidéki sóhivataloknál bármikor felvehetik.

4-szer. Az utalványok tőkeértéke a lejárat után szintugy akár a kincstári főpénztárnál Budán, akár pedig az illető vidéki sóhivataloknál az eredeti utalvány visszaadása mellett készpénzben felvehető.

5-ször. A kiadandó kincstár-utalványok 50 és 100 pengő forintról szólnak, s a nagyobb összegű ajánlatokért tetszés szerint akár ötvenes, akár százas utalványok kiszolgáltatása kívántathatik. Az illető kamat, a forgalombani tájékozás végett, napról napra kiszámítva, az utalvány hátlapján olvasható.

6-szor. Miszerint pedig a hon megmentésébeni részvétben a kisebb tehetségű, de valamint a jogban, ugy a honszeretet érzelmében egyenlő polgárok is osztozhassanak, bármi csekély összegbeni ajánlat is elfogadtatik, s az 50 frton aluli ajánlatokról ideiglenes nyugtátványok adatnak, melyek kiadásuk napjától számított hat hónap mulva bármikor készpénzzel beváltatnak, vagy pedig az 50 és 100 forintos utalványokat venni akarók által előmutatva, az utalvány árába készpénz helyett elfogadtatnak, s kamatos utalvánnyal kicseréltetnek; ily esetben azonban, minthogy a kisebb ajánlatok kamatjának napról naprai kiszámítása valósíthatlan apró töredékekre oszlik, a kamat csak az utalvány kiadása napjától számittatik.

7-szer. Ezen kincstár-utalványokra fizetésül akár ezüst és aranypénz, akár bécsi bankjegy, akár arany és ezüstszerék, akár töredék s ócska ezüst és arany elfogadtatik.

8-szor. Az ajánlatok beszedésére nézve pedig az idézett belügyminiszteri rendelet folytán következők határoztatnak:

a) Minden törvényhatóságokban az ajánlatok átvételére

annyi helyen állittatnak fel küldöttségek, miként azt a vidéki körülmények javasolandják.

b) Ezen küldöttségek a hon polgárait a haza megmentésének dicsőségébeni részvételre alkalmas módokon felszólítván, az ajánlatokat — legyenek azok készpénzben, bankjegyekben avagy arany- és ezüstszerekben — nyugtatvány mellett átveendik, s az ajánlatot az átadó bizonyítványával ellennyugtatványoztatják.

c) E végett két párban az ajánlatokról rovatos jegyzéket viendnek, melynek rovataiba az ajánló neve s lakása, ajánlatának minősége és mennyisége, az ajánlónak ellennyugtató elismerése, nemkülönben az is bejegyzendő: három-, hat- vagy tizenkéthónapos kincstár-utalványt kíván-e magának kiszolgáltatni; mire nézve figyelembentartandó, hogy a nemkészpénzbeni ajánlatokért csupán egyéves utalványok adatnak.

d) A küldöttségeknél begyülemdő ajánlatoknak átvételére most egyelőre a következő magyar kincstári hivatalok jelöltenek ki.

A készpénz és bankjegyek átvételére: a budai főpénztár és a pesti, pozsonyi, sopronyi, győri, komáromi, veszprémi, körmendi, kanizsai, dunaföldvári, pécsi, bajai, ipolysági, selmeczi, gácsi, szeredi, rózsahegy, kézsmárki, iglói, egri, kassai, miskolczi, sóvári, tokaji, ungvári, szathmári, debreczeni, nagyvárad, szegedi, aradi, temesvári, nagy-beckereki.

Arany- és ezüstszerek átvételére a pesti ezüstbevéltő-hivatal, a selmeczi főkamagrófi hivatal, s a pozsonyi, győri, komáromi, földvári, pécsi, egri, kassai, miskolczi, szegedi s temesvári sóhivatalok.

Az ajánlatokat beszedő küldöttségek, ha helyben van valamelyik a kijelölt kincstári hivatalok közül, annak az összegyűlt ajánlatokat legfeljebb harmadnaponként, ha pedig helyben nem volna, mihelyt a beszolgáltatási költségeket megérdemlő összeg gyűl egybe, mindenesetre pedig 14 napról 14 napra a legközelebb eső kincstári hivatalnak, a rovatos jegyzék azon példányának a küldöttség aláírása melletti átadásával, melyben az ajánlók ellennyugtatványozó elismerése foglaltatik, beszolgáltatandják, s magokat a beszolgáltatásról nyugtatványoztatják, a kincstári említett hivatalok pedig a készpénzbeni kisebb ajánlati összegekről a fentebbi 5-ik pont értelmében ideiglenes nyugtatványokat, a nagyobbakról az ajánlók kívánsága szerint 50 vagy 100 ftos s három-, hat- vagy tizenkéthónapos kincstári-utalványokat adandnak, melyeket az ajánlók

az illető küldöttségeknél átveendének s az átvételt a rovat-jegyzékbe beirandják.

A mi pedig a nemkészpénzben, hanem arany- és ezüst-szerekben történendő ajánlatokat illeti, ezeknek valóságos bel-értéke csak műszerű olvasztás, vagy pontos érczkémlet útján lévén meghatározható, a küldöttségek minden ilyen egyes ajánlat darabját, minőségét, mennyiségét és súlyát a rovatos jegyzékekbe fel fogják jegyezni, mindenkinek ajánlatát külön pamatba kötendik, lepecsételendik, s kívül az ajánló nevének s az ajánlat, fentebbi részleteinek feljegyzésével jelölendik, s ekként a fent kijelölt kincstári hivatalokba átszolgáltatják, melyek azokat viszont a pesti kincstári arany- és ezüstváltó-hivatalokhoz átküldik hol az ajánlatok értéke árjegyzék szerint meghatározatván, kisebb összegekről az ideiglenes nyugtatványok, nagyobbakról pedig az ajánlók kívánata szerinti kincstár-utalványok felkészíttetnek, s a beküldő kincstári hivatalok útján az illető törvényhatósági küldöttségekhez kézhezszolgáltatás végett elküldetnek.

Ezek végett az illető kincstári hivatalok nyugtatványokkal, utalványokkal s rovatos jegyzékekkel, valamint szintugy utasításokkal is elláttatnak; a törvényhatóságokhoz pedig a rovatos jegyzékek szintugy számosabb példányban megküldetnek.

Ha a fent kijelölt kincstári hivatalok valamely vidékre nézve távolságuk miatt alkalmatlanul feküdnének, az átadás bármely más sóhivatalnál is megtörténhetik; erről azonban a pénzügyi miniszterium előre hivatalosan értesítendő, valamint szinte az ajánlatgyűjtés sikeréről kéthetenként úgy nekem, mint a belügyminiszternek minden küldöttségek részéről hivatalos tudósítás teendő.

Budapesten a kincstár-utalványok készpénzzeli megvétele egyenesen a főpénztárban, az arany- és ezüstadás pedig a pesti arany- és ezüstváltóhivatalba (fürdő-utca, Tüköri-házban) is történhetik, mindkét helyütt kisebb összegeknek ideiglenes nyugtatványok melletti átvétele is eszközöltetvén.

9-szer. A pénzügyi miniszteriumnál ezen ajánlatok számára külön országos hitelkönyv nyittatik, melybe a hitelezések maradandó emlékül, valamint annak bizonyítványaul is, hogy a status ezen hazafiui kölcsönöket a kötelezett időben, miként fizette ki, név- és nevezetszerint bejegyeztetnek, s az egész munkalat folyama ezen hitelkönyvből időnkint a közönség köztudomására hozatik.

A törvényhatóságok ezen rendelet buzgó teljesítésére utasíttatnak, a haza minden egyes polgára pedig segédkéznyújtásra felhivatik.

Kelt Budán, május 24. 1848. Kossuth Lajos s k., pénzügyminiszter.

LXXIII.

A nádosi káplán Victoria iratai között talált levél. 1848. május 24.

1848-ik év május 24-kén fehér hegy alatt. Márton! Felviradt a nap, hogy a szlávok valahára egyetértsenek, elérkezett az idő, hogy egymáshoz simulva, — egymás felől valamit tudjanak, hogy senki el ne veszzen, hanem összeforrvá, lelkesek buzditó szavára az egész faj figyeljen. — Ideje valahára, hogy mint bajtársak levelezési érintkezésben legyünk, s egymásnak eszméink közlésére módokat nyujtsunk. Hozzád fordulok tehát e sorokban s azokról, miket tudnod szükséges, tudósítlak. Tudod drága barátom, minő időket élünk jelenleg, de sőt érzed is, mert tüzhelyénél vagy azon változásoknak, melyek napjainkban egymást kergetik. Ha tudod, mi történik másutt, elgondolhatod, hogy nálunk is affélék történnek. De az ur könyörül rajtunk! Az új szabadalmak elterjedtével Hurban a körötte fekvő vidékeken törvényes uton kezdett izgatni a tótság mellett, minek következménye a brezovai gyülekezetlön, mint erről a hirlapokból értesülhettél. Hurban tetteit azonban uracskáink gyanus szemekkel nézték, s őt a megyei hatóságnak bejelentették. Így multak az idők; az egész vidéken tót kokárdákat viseltek, s mindenütt tót zászlók lobogtak.

Az egész dolog eddigelé a legnagyobb csendben vitetett véghez. Május 6-án Hurbanhoz érkezett a fogadás és Abaffy, a május 10-én tartandó tót gyülekezetre Liptóba menendők. A megelőző napon azonban Abaffy tót kokárdásan Szeniczén volt, mit meglátva báró Schmertzing, neki iramlott, s őt mindenféle csufnevekkel illetván, kokárdáját erőszakosan leszaggatta. Ezalatt a Hurban elleni gyanu mindig jobban növekedett. Május 10-én Nyitrán közgyűlés tartatott, hol a Liptóba távozott Hurban káplánja Sulek Lajos és Borik Dániel verbói lelkész megjelentek, s minthogy a tótajku népnek a földesuraság érdekeit sértő nyelven szólottak, bebörtönöztettek, és mind ezideig fogva vannak. Hiteles emberektől értesültem, hogy ama

gyűlésen nevem is szőnyegre hozatott, s lesik az alkalmat elfogatásomra, hogy miért, talán maguk sem tudják. Ha tehát valamikép eltűnnék barátaim köréből; tudni fogjátok, hol kellett engemet keresni. Szólj, barátom, van-e ott szabadság, hol az ember mától holnapig nem élhet biztosságban. Ezen események óta Hlubokára katonaság érkezett, mert felkeléstől lehet tartani. Hurban a Nyitrán történeteket utjában meghallván, visszament Liptóba, mit igen okosan tett; mert honn már számára el volt készítve a rabbilincs. Tartózkodási helye jelenleg nem tudatik, némelyek azt mondják, hogy Gallicziába, mások, hogy Prágába utazott, mások ismét, hogy Liptóban lappang; annyi igaz, hogy honn nincs, s megizente nejjének, hogy a parochiát elhagyván, atyjához menjen, mert ő nemsokára nem egyedül, hanem 10,000 ember kíséretében térend vissza. — Láthatod tehát, barátom, hogy már „initia dolorum sunt apud nos.“ Hire volt ismét, hogy Stur Modorban van, és hogy ott gyülekezeteket tart; Tarnóczy Nagyszombatból nemzetőröket küldött elfogatására, de ott nem találta. Megérjük rövid idő alatt, hogy fogságba hurczolandják mindazokat, kik a szlávok ügyében fel mernek szólalni.

LXXIV.

Merczeg Esterházy Pál külügyminiszter gr. Batthyány Lajos miniszterelnökhöz. 1848. május 26.

Ő Felsége Urunk királyunk, hivatalom és királyi helytartónk ő fensége s a magyar miniszteri tanács külön meghagyása következtében ideérkeztemről tegnap este értesülvén, ma délutáni egy órakor különös meghallgatás végett kiváló kegyelemmel fogadni méltóztatott.

Diszteljes megbízatásom s keblem sugallata szerint a magyar nemzetnek ő felségéhez s dynastiához hű ragaszkodását, tölem kitelhetőleg tolmácsolandó, bizonyossá tevém ő felségét, miszerint a mostani magyar nemzedék méltó ivadéka eldődeknek kész életét s vérért áldozni királyaért. Ezen hódolatteljes kinyilatkoztatással összekapcsolám a magyar nemzet abbeli kérelmét, miszerint ő felsége felséges családjával együtt Magyarország székvárosába jöni, s ez által a nemzet nem körülményszülte, hanem régi, az uralkodóház magyar trónjával egy idős ohajtását teljesíteni méltóztassék, jót állván, hogy fiui sze-

retettel s nyílt karokkal fogadtatni fog; mert valamint erős a magyarnak hite, miszerint királya felkent személyében hazája dicsőséges jövődjének legbiztosabb zálogát birandja, úgy büszkén elmondhatja, hogy az uralkodó ház a magyar névtől elszakithatlan hű és hűségben legszilárdabb oszlopát lelendi.

Ő Felsége kegyelmesen s a legbensőbb köszönettel fogadá ezen egy szabad, nagylelkű s a hűség esküjétől átható nemzet-hez illő nyilatkozatot, forrón óhajtván azon pillanatot, mely hű magyarjai közé vezetendheti, de meghatározását a jelen körülmények még nem engedik.

Innsbruck, május 26-án 1848.

LXXV.

Királyi kézirat István főherczeghez. 1848. május 29.

Kedves öcsém István főherczeg! Midőn a hűség és ragaszkodás érzelmeit, melyeket kedveltséged a magyar nemzet nevében előmbe terjeszt, — azon örömteljes meggyőződéstől áthatva fogadnám, miszerint magyarjaimnak századok óta állandóan tanusított hűsége jelen idő viszontagságai közt is helytálland, ezennel felhatalmazom kedveltségedet, Magyarországom s hozzá kapcsolt részei lakosainak kinyilatkoztatni, hogy ezen érzelmek keblemben hő viszhangra találtak, s erősen el vagyok határozva, azonnal, mihelyt lehetséges, mindenesetre a legközelebbi magyar országgyűlés megnyitására családommal együtt, hív magyarjaim körébe jöni s hosszabb ottmaradás által a nemzet ebbeli ohajtásának megfelelni. — Innsbruck, május 29-én 1848. — Ferdinand s. k.

LXXVI.

Királyi kézirat az erdélyi kormányzóhoz. 1848. május 29.

Azon felhívást, melyet magyar miniszterelnököm gróf Batthyány Lajos folyó esztendői május 19-ről a székely székekhez és határországhez és erdélyországi hadi fő parancsnokomhoz hű érzéssel, koronám és a monarchia fentartásának érdekében intézett, helybenhagyván, kegyelmesen, midőn e mai napról kelt parancsomban ugyancsak erdélyországi hadi fő parancsnokom-

nak meghagytam, hogy István nádor s királyi helytartó kedves öcsém rendkívüli esetekben kiadandó rendeleteit az erdélyor-
szágbeli katonai erőnek mindkét országban alkalmazására néz-
ve pontosan és tüstént teljesítse, egyszersmind önnek is meg-
hagyom, hogy miután a többfelől tornyosuló vészek elhárításá-
ra minden hű népeim s kormányaim összemunkálása szüksé-
ges, úgy tekintse kedves öcsémet István főherczeget, magyar-
országi nádoromat s királyi helytartómat, mint a kinek hatósá-
gát ezuttal kedves Erdélyemre is kiterjesztettem, következőleg
rendeletei ép azon engedelmisséggel s pontossággal teljesítte-
senek, mintha azok saját nevem alatt kelendettek volna. E ke-
gyelmes rendeletemről tartozván minden hatóságokat és hiva-
talbelieket köllőleg értesíteni. — Innsbruck, május 29-én 1848.
— Ferdinánd m. k.

LXXVII.

**Királyi kézirat b. Puchner erdélyi hadi fő kormányzóhoz. 1848.
május 29.**

Midőn azon felhivást, melyet magyar miniszterelnököm,
gróf Batthyány Lajos, koronám s az összes monarchia érdeké-
ben folyó évi május 19-én a székely nemzethez és határezredek-
hez és egyszersmind önhöz is intézett, utólagosan jóváhagynám,
meghagyom önnek egy részről, hogy ezen felhívás kívánt sike-
rét eszközölni mindenkép törekedjék; más részről, hogy öcsém
István főherczeg, mint királyi helytartónak az Erdélyben állo-
mászó katonaság rendkívüli esetekbeni használata iránt kia-
dandó utasításainak ezentul pontosan és késedelem nélkül en-
gedelmeskedjék, miről egyuttal hadi miniszteremet is tudósi-
tom. Innsbruck, május 29-én 1848. — Ferdinánd m. k.

LXXVIII.

Királyi kézirat a horvátországi bánhoz. 1848. május 29.

Miután az 1791:58. törvényczikk világos rendelete szerint,
a Horvát- Tót- és Dalmátországok tartományi gyűlése csak leg-
felsőbb engedelmem előleges kinyerése mellett hirdettethetik
ki, ön mégis ennek ellenére a határnapot folyó évi junius 5-ére

önhatalmulag kitűzte: megparancsolom önnek, hogy ezen tartományi gyűlést, melyet különben törvénytelen összejövetelnek s az ott hozandott határozatokat érvényteleneknek kellene tekintenem, rögtön tiltsa be, s a közelebbi felvilágosítás és a Horvátországban jelenleg uralkodó zavaroknak, ha lehet, békés kiegyenlítése végett, jelen legfelsőbb parancsolatom vétele után 24 óra alatt udvaromban Innsbruckban jelenjen meg. — Innsbruckban, május 29-én 1848. — Ferdinánd m. k.

Jegyzet. A tartományi gyűlés e rendelet ellenére is megtartott. Részleteiről a „Pesti Hírlap“ 1848. jun. 23- és 24-iki számaiban „A zágrábi tanácskozmányok“ czim alatt, következő értesítést olvassuk:

I. A római sánczoknál, midőn e sorokat írom, már igen hihetőleg ütközet volt, véresebb a karloviczinál, s határozóbb aldunai vidékeink nyugalma felett.

Prágában — újabb tudósítások szerint — győzött a katonaság, széthordattak a barrikádok, s rend van, sivár és sötét, de háborítás nélküli.

Még Zágrábból is oly hírek szárnyalnak ajakról ajakra, melyek Gaj bezáratásától *) kezdve, a bánnak elszökéseig — talán Amerikába vagy a joniai szigetekre — regényes képletekben tüntetik fel a horvátok viszálykodását, kiábrándulását és a panszláv ügy hanyatlását.

De mi ne engedjük magunkat tévutakra vezetgetni, be nem bizonyult hírek és az első szerencse kedvezései által.

Balgaság volna képzelni, hogy mind az, mi a kedélyeket a Dráva és Száva partjain mozgatja, mind az, mi Karloviczon terveztetik, Syrmiumban forr, Temerinél kitör, csak tegnapi ötletekből, mesterkélty izgatásokból származik, s egy hadi mozdulattal elnyomható, egy ütközzel bevégezve van.

Nem, uraim! mi isten segítségével le fogjuk ugyan győzni a karloviczi és zágrábi lazaadókat; de nem egy fegyvervonással, nem egy hadi parádé által, nem könnyen és mulatságból.

Kroatia a mi Vendéenk. Vannak Charett-jei, van Laroche-Jacqueleijnje. Földének természeti tulajdona szintén guerillahadakra teszi alkalmassá. Előnye, hogy kaezánép helyett, minő a vendée-i volt, gyakorlott katonákkal bir. Közsorsa Vendée-val, hogy kalandorok által lázittaték fel; de a zavaros izgatások közé mély érdekek vegyültek, s az ármány fenekén meggyőződés él.

Honfi-kötelességünk tehát, ha hadra kerül a dolog, egész elszántsággal küzdeni ellenök. Azonban nagy hiba volna, erejüket csekélynek

*) Mint halljuk, — jegyzi meg a „Pesti Hírlap“ szerk. — nem záratott be, csak vizsgálat alá vétetett a bán által, mivel ennek nevében Milos herczegtől 5000 pforintot felvett. E lopás igen megingadoztatta az illyr lázító hitelét.

tartani, s nem ismerkedni meg azon viszonyokkal, melyek gyöngeségeik és hatalmuk, ámitásaik s komoly szándokaik felvilágosítására vezetnek.

Az illyr párt a reactio zsoldjában áll; de tervei tul mennek a reaction. Az illyr párt rablócsoporth; de fellépése több akar lenni rablásnál. Jellachich szerencselovag; de eszmékkal agyában s tán meggyőződéssel is keblében. Az ő izgatása a régi állapot fentartására csak ürügy, mely alatt eltakarva van egész összege a hódító vágynak, s véres terveknek, s vakmerész ujításoknak. Ő royalista szinből, demagog hajlamból. Ily párt és ily pártfőnök kijátszsa azt, ki benne vakon bizik, s legyőzheti azt, ki magában tulbizakodó.

És nekünk, hirlapíróknak, menthetetlen hibánk volna, a közönséget s horvát dolgok iránt homályban tartani, s csak annyit közleni Zágrábból, a mennyiből egyebet ne gyanithasson, mint oly készüléteket, melyek egy nagy restauratioval, egy tisztujítási hires korteskedéssel vetélkednek.

Hibáznánk azzal is, ha csupán reactionalis összeesküvést, csupán egy státuscscint, mely két ember által intézteték el, és rögtön meg is szüntethetik, csupán kamarillai ármányokat keresnénk a Dráva és Száva partjain felmerült jelenetekben.

A hazának egész kiterjedésben s minden indokaival együtt kell látni azon lázas állapotot, melynek megszüntetésére munkálni országgyűlésünk legelső feladata leendő, egy feladat, mely talán sok pénz- és véráldozatba fog kerülni.

A horvátországi hangulat kiismerésére igen érdekes anyagot nyújtanak a junius 5-én megnyílt tartományi gyűlés vitatkozásai.

Közlöm azokból a főbb szónokok beszédeinek kivonatát, s midőn az egészről egy hí kép áll olvasóim szeme előtt, néhány megjegyzést fogok még tenni a tanácskozmányokban uralkodó szellem felől.

Junius 5-ike a beiktatás szertartásaival tölt el.

6-kán báró Jellachich rövid beszédében felszólítja a gyűlést, hogy nehéz feladatainak megoldásához kezdjen.

Kukuljevich. Szavazzunk köszönetet ő felségének; mert a nemzet választottát nevezte bánná. De míg e kedves kötelességet teljesítjük, mint oly nemzet, melynek régi jogai vannak, nem feledhetjük többi kötelességeinket is. A királyi leiratban nem tétetik említés, hogy bánunk a szlavoniai és dalmát katonaseregnek parancsnoka volna; holott, mióta a történezetünkkel egykoru báni méltóság fenáll, e hatalom az egész nemzet feletti parancsnoksággal össze volt kötve. Csak I. Leopold, ki a kroát hűségért kardéllal és vérrel fizetett, vette önkényűleg el e nevezetes jogunkat, a nélkül, hogy a nép ily megfosztásba valaha beleegyezett volna.

Most, midőn minden nemzet elidegenithetlen és alkotmányos jogait visszaköveteli, ütött az óra, hogy mi is Szlavóniának és Dalmátiának a bán fővezérsege alá helyezettetését kivívjuk. S ne feledjünk még egy körülményt el, mely ezzel kapcsolatban áll. Kérdem: mily köszönetet nyert a bán a rend és a dynastia érdekében tett erélyes fellépéseért? Jutalma lenézés, gyanúsítás, fenyegetés s bánat volt,

mellyel keble elárasztaték. S pedig régen senki a király után magasabb helyzetben nem volt, mint a bán. Ennek ezentulra is így kell történni. Mióta a királyság a Dráván innen fenáll, a koronás urunkon kívül senkisésem parancsolt nekünk, csak a bán. Ha az eddigi bánok, kik idegenek valának, a királyon kívül mástól fogadtak el rendeleteket, azzal a báni méltóság és nemzetünk szent joga ellen vétettek. S nekünk épen a szabadság perceiben kellett hallanunk, hogy Jellachich ellen a nádor és a miniszterek — e hivatlan és büszke vazallusok — felléptek. Bánunk, érezve méltóságát, nem ismeré el a jogtalan parancsolókat. Ezt helyesen tette, s megérdemli, hogy érte a nemzet által istenítettessék. Népképviselői kötelességünk az ő felségéhez intézendő közönetiratban nyilvánítani, hogy mi mindazon lépéseket és rendeleteket, melyeket ő nagyméltósága a mai napig tőn, törvényeseknek és saját tényeinknek ismerjük; s kérjük ő felségét, soha meg nem engedni a bán és a nemzet jogai megtámadtatását. Nyilatkoztassuk ki, hogy ha ezt ő felsége tenni nem tudná, akkor mi mint szabad és harczias nép, magunkat minden méltatlanság s jogtapodás ellen — jöjön az bárhonnan — a kitelhető módokon védeni fogjuk.

Draskovich János gróf. A bán, ki már kétszer hivatott ő felségéhez, de körülményeink miatt elmenni gátoltaték, most egy fényes deputációval induljon Innsbruckba, a nemzet ezen kívánatait a trón elébe terjesztendő.

Klobucharich (károlyvári követ). Ha a dalmát és szlavoniai főparancsnokság nem adatnék a bánnak át, kívánja, hogy ezt Suplikacz vajda nyerve el.

Pejakovich István. Kukuljevich indítványához csatolja, hogy a bán Kroatiában a király személyesévé oly hatalommal, mint Magyarhonban István nádor, neveztesse ki. Ohajtja, hogy Dalmátia szólíttassék fel, még ezen országgyűlésre követeket küldeni.

Csepulich. A bán alkirálysága mellé még felelős miniszteriumot követel.

Obradovich. Minthogy most ideje az európai szabad népek sorába lépni, kívánja, hogy a hongyülés állandónak nyilváníttassék.

Gaj Lajos. Azt hiszi, hogy a patriarcha ő nagyméltóságának óhajta szerint, főként a szerbekkel egyesülésre kell törekedni, s minthogy szerencsés volt a bán által egy szerb bizottmányhoz rendeltetni, azon örvendetes helyzetben van, a szerbek által ajánlott szövetség feltételeit a hongyülés elébe terjeszthetni. A szerb feltételek következők: „minden kívánságaik a miénk, s minden kívánságaink az övék legyenek, — addig ne nyugodjunk, míg ez meg nem történik.“ Uraim! testvéreinknek sok érdemeik vannak irántunk. Gondoljuk meg, hogy a határszéleken minden, ki vagyonunkat védi, szerb.

Bán. Mindnyájan egy nép vagyunk. Mellőzzük e kifejezést: szerb és horvát.

Rajachich (patriarcha). Előleges teendőnknek tartom, hogy mi jelenlevők a bán országkapitánynak nevezzük ki. Mi szerbek, megemlékezvén jogainkra, melyeket a római császárok- és a magyar királyok-

tól kaptunk, hel atározók e jogokat életbe léptetni, ugy is azokat csak a hűtlenség és igazságtalanság rablá el tőlünk. Május 1-én választá a nemzet azon főnököt, ki a török járom alól uj hazánkba telepített. Hogy népünk érdeme nagy volt, a történet és kiváltságleveleink tanusítják. Vérünket ontók e földért, s kroat nemzet! a mi vitézségünkért nem boldogultak ellenetek is a törökök. A mi mellünk fogta fel a vad nép csapásait. S hogy jutalmaztatánk a királyok által? — Jogaink elfeledtetek, megcsönkítettak. De most kondult a visszaszerzés órája, s mi harsányan követelünk igazságot. Régen vajdáink voltak, kik a nép élén az ozmán zsarnokság ellen Bánátot és Bácskát védtek. S mit nyert Brankovich, utolsó vajdánk? Egy pokoli politika Csehországba csalta őt, hol bilincsebe veretett, s tizenhat évig szenvedett nagy kínok és nélkülözések közt. Sok koronás fő járt közben érette. Hibázott-e Brankovich? kérdék a koronás fők. Börtönben fog ülni; mert, „sic status ratio deposcit“: volt rá a felelet. Sacramentum és egyházi szertartások nélkül mult ki a tömlőző kíváncsokain. Rég elfelejtett csontjait titkon kiásta egy hű hazafi, s földünkre Krusedolba vitte, hol azok csendesen és tiszteltetve nyugsznak. — A jogokra felébredt nép most Suplikáczt választá vajdává Bácskára és Bánátra is kiterjedő hatalommal. Így áll helyzetünk. S mi közügyünkért veletek akarunk egyesülni, hogy egy lélek és egy szív legyünk. Kérünk, pártoljatok. Bizottmányunkhoz mely Innsbruckba indul, nevezetek tagokat, kik buzgóságukkal kívánsainknak még több érvényt adjanak. Tegyétek ezt a testvériségért. Ha szintén Syrmium a mi vajdaságunk alá esend is, ezzel a bán hatalma nem csökken, mert erkölcsi befolyása a Dunán át Bácskára, a Bánátra és Baranyára ki fog terjedni.

Ugy látszik, a horvátok a karloviczi érsek által Jellachichnak ígért erkölcsi befolyással nem voltak egészen megelégedve. Sokan sajnálták Syrmiumot ily cifra szóért Suplikácznak adni. Némelyek kanapé-vitályt gerjesztettek azon kérdés miatt: vajjon a szerb testvérek Suplikácza, vagy a horvát testvérek Jellachicha leendő nagyobb ur? E vitatkozásba a vallás érdekei is benyújták kezeiket, s lön hosszas vetélkedés. De erről a közelebbi számban.

II. Rajachichnak, a görög nem egyesült hitűek érsekének, azon kívánságát, hogy Szerémmegyét báró Jellachich engedje át Suplikácznak, s nem pedig Suplikáczt báró Jellachichnak, minden jelenlevők közt, ugy látszik, a diák szertartásu püspök, Osegovich, vette leginkább rossz néven.

Általában a katolikus főpapoknak van elég okuk töprenkedni azon állapot felett, mely rájuk vár, ha a horvát mozgalmak továbbra is a megindított irányban fejlődnek.

E miatt formált-e Osegovich a görög-nem-egyesült érsek ellen pártot, vagy pedig más tekintetből? nehéz volna meghatározni.

Annyi bizonyos, hogy a bán beigtatásakor a katolikus papság egy része nem vala jelen, s a kik jelen voltak, oly mellőzést tapasztaltanak, mely őket méltó bánattal és a legkomolyabb aggodalmakkal tölthette el.

De kár lenne közbeszurt észrevételekkel megszakítani a Károly

terén tartott szintoly bizarr mint vakmerész tanácskozás rajzát. Visz-
szatérek tehát a junius 6. dikai ülés vitáira.

Osego vich püspök. Meg kell jegyeznem, hogy a régi időkben
más viszonyok voltak, mint most. Akkor a vajdának a törökök ellen
kellett harcolni. De most ki ellen fog seregeket vezetni? Továbbá
vajda vagy felette vagy alatta állandó a bánnak. Ha oly lesz, minő
Ujlaki volt, akkor mi horvátok a mostaninál rosszabb helyzetbe jutunk.
A vajda néha az egész katonai erő vezére vala, s a bán tőle függött; de
gondolják meg önök, hogy az ily vajda — kit a történészek állandólag
duxnak neveznek — királyi vérből származék, és születési előnyéből
természetesen folytak kiterjedt jogai. Nekem semmi kifogásom nincs
Suplikáczi ellen; de azzal tartok, hogy „clara pacta boni amici.“

Stojasevich. Ne hasonljunk meg kicsiny kérdések felett; hiszen
mi szerbek és kroatok már egy nép vagyunk.

Kukuljevich. Osego vich ő méltósága bánunk hatáskörét félti;
de kérdem: Bácska, Bánát, Baranya volt-e valaha bánok hatalma
alatt?

Galac. Határozza el ő felsége a bánnak a vajdáhozi viszonyait.

Osego vich. Én kereken tagadom, hogy valaha a Bánáton
vajdák uralkodtak volna. Ők csak hadvezérek valának.

Stonjaskovich (karloviczi követ). A vajda alatt mi nem vezért
értünk, hanem oly politikai főnököt is, ki e mozgalmas időkben a szer-
beket igazgassa, s a veszélyes gyámság alól kiszabadítsa. Egyébiránt
Syrmiumban és a Bánátban a magyarok bejövetele előtt már mi
laktunk, mint a római historicusok mondják. Oda ismét visszatelepedett
népünknek egy része, midőn a török Szervíát és Boszniát elfoglalta.
Ott uralkodott vajdánk Gyorgyevich, Vuk, Brankovich, Zmaj Pál
herceg s Angjelina. Továbbá 1690-ben fél millió szerb költözött a
vidékre s külön szabadságlevelet nyert a magyar királytól, melyben
ez áll: promittimus vobis religionis et vajvodae eligendi libertatem.
S vajda név alatt csak oly méltóság érthetett, mint a báni. Később
közkezelés alá estünk. De már felébredénk jogunk használatára. Kérlek
tehát testvéreim, nevezeték ki egy bizottmányt oly hatáskörrel, mint
indítványozva volt.

Georgievich. Igen, rokonim! egyesüljünk azon elv alatt, hogy
mi szerbek, bosnyákok, hercegovinaiak és kroaták kivétel nélkül egy
törzsből eredett testvérek vagyunk. Ily szempont háttérbe szorít min-
den mellékes részleteket.

Osego vich Metel. Én is a testvéri egyesülés mellett vagyok,
s csak azt kötném ki, hogy ha a bán göröghitű, a vajda — kit alkapi-
tánynak szeretnék hívni — legyen katolikus és megfordítva. Mert a
három egy királyságban, mint szintén a vajdaságban csak egy eszme,
egy lélek, egy szív uralkodik. Hagyjuk Syrmiumot a bán hatalma
alatt, s legyen ennek alkapitánya a vajda. Szólítsuk fel a szerb depu-
tatiót, hogy mondja meg e fontos kérdés felett véleményét.

Rajachich (patriarcha). Erre felhatalmazva nem vagyunk.

Gaj. Félek attól, hogy az egyenletlenség miatt a testvéreileg
átnyujtott kezek eltaszittatni fognak, és „tertius gaudebit“. Pedig

valamint a kroaták a mostani bánt, úgy a szerbek maguk közt a leg-
érdemesebbet választották fejükül. E két nemes férfi összeolvadtott
nemzetünknek reménye és támasza. Ők egymással nem veszekedhet-
nek. Ily hazai ügyben a kicsiny Syrmiumot nem kell tekintet alá
venni. A horvátok aggódnak, hogy Szlavonia egy részét elvesztendik;
de én ezért elég kárpótlást látok a vajdaság consolidálásában. Ily méltó-
ság létezése előny a bánra nézve, mert hatalma a Dunán túl is kiter-
jedhet, s mert a dunáninneni kíváнат egy magasabb, egy szellemibb
viszonynál fogva, a dunántulivá válik.

Schrott (püspök). Nem egyezhet meg Szerém elszakításában.
Különbö a valláskülönböség már ezentul többé nem leendő korlát a
testvérnemzetek közt. Ily balgaságtól tartani nem lehet. A szerbek
patriarchájuktól, mi a pápától függetlenek. Ugy is a symbolum e
szava: „filioque“ az emberi értelem által meg nem fogható titok, s a
mi régen testvért ingerlett testvér ellen, most a szív mélyében fog
csendesesen szunnyadni.

A bán Kukuljevich indítványa és az ahhoz csatolt javaslatok
értelmében mondá ki a többséget.

Másnap pedig, néhány mellékes kérdés tárgyalása után, így
szólt: Uraim! Nép képviselői! — Tegnap nemzetünk különböző
kívánatait fogadtattak el. Ma engem a komoly idők egy javaslatnak,
melytől nemzeti életünk és függetlenségünk feltételeztik, előterjesz-
tésére bírnak: ez Magyarországchozi helyzetünk sorsa. Mig e kérdésre
a nép nem felel, egység és szilárdság nem lehet tetteinkben. Mondja
ki a nemzet ultimatumát, hogy helyzetünket a nép akaratának
alapjára fektethessem, üssön bárhogy ki a koczka. Ha a nép
igent vagy nemet mond, higgyétek el uraim! e szavakban több
erő rejlik, mint a várakban és az ágyukban. Ez ama hatalmas hang,
melytől megreszket minden ellenség. Eddig rozszakaróink megtáma-
dása ellen küzdöttem, és saját felelősségemre tevék több intézkedést,
melyet a királyért, hazámért és a szabadságért lángoló szívem szüksé-
gesnek tartott. Ti azokat jóváhagyátok s magatokévá tevették, s én
boldog vagyok annak érzetében, hogy sikerült oly elvet követnem,
mely kebletekben viszhangra talált. De most a nép fenhangon nyilat-
koztassa ki szándokát és célját a világ színe előtt. Én a nemzet bánja
vagyok. Akarom: határozzon a nép. S mit határozni fog, azért küzdeni,
azt okvetlenül keresztülvinni báni kötelességemnek tartom. Nézetem
szerint legjobb lenne, ha egy választmányra bízónk Magyarországgali
viszonyainkról tervet készíteni. Addig, mig e munkálat elkészülend,
napoljuk el az országgyűlést. Oszoljunk szét a hazában. Menjünk
kijelölt helyeinkre. Mert az időviszonyok olyak, hogy nem hagyhatjuk
a népet magára. Hiszen mig tanácskozunk, mig nemzetünk kapacitásai
itt összegyűlve vannak, az ellenség nem alszik, sőt a viszály és hűtlen-
ség magvait hintetgeti köztünk, mi által a nép gyöngül és megbukhatik.
Induljatok tehát, testvéreim, el, kedves hazánk minden vidékeire.
örkődve béke felett, oktatta a népet, megsemmisítve ellenségeink
celszövényeit. Addig én is teljesítendem szent kötelességemet s ő
felsége parancsolata szerint deputációkkal a magas trón elébe járulok,
hűségünket és ragaszkodásunkat kijelentendő. Én, kit a gonoszság

csalfának, árulónak kiáltott ki, meg fogom mutatni a királynak, hogy semmi okom nincs ő felsége bírálata alól magam visszavonni. Felfedezem azok cselszövényeit, kik árulók, s kiknek szemében tövis az én hűségem.

Ily nyilatkozat után a bizottmány elindulásával az országgyűlés prolongáltak határozatott.

Most már Innsbruckban mulat a küldöttség s az országalapító bán, ki Rajachich és Suplikácز segítségével akar a hazánktól, az osztrák tartományok- és a török birodalomtól nyerendő martalékokból déli szláv birodalmat teremteni. — Törekvése oly világos mily merész.

Én, a nélkül, hogy részletekre menni szándékozzam, elmondám, miután az országgyűlés főbb vonalainak hű rajzát adtam, igénytelen nézeteimet a horvátok reményeiről, s egyszersmind megemlítem azon apróbb jeleneteket is, melyek a szabadság alatt s nagy hévvel folyt tanácskozásokat még érdekesebbekké tették, de a melyeket az egésznek hatását rontó kitérések mellőzésével alig lehetett volna a gyűlés physiognomiájának vázlatába szőni.

Ugy a jellemző színeket homályosították volna el, így kiderítik. — *Kemény Zsigmond.*

Kiegészítésül álljon itt Jellachichnak a tartományi ülés megnyitásakor mondott beszéde, úgy, mikép azt a „Pesti Hírlap“ 1848. jun. 16-ki száma kivonatban közli:

A király és önök iránti kötelességeim szentesítvék esküm által; de már voltak s lesznek is olyanok hazám iránti hű érzelmeim által is. Véghetlen az örömöm, hogy én lehetek első, ki önöknek a szabadságot kihirdetheti. Én vagyok a legboldogabb minden eddigi bánok közt — a nemzet vonzalmai által. A szabadság valódi birtoklatának önök élő bizonyosságai. Nem mint kiváltságos rendek, hanem mint nép szabad képviselői jelentek meg önök. Ezen szabadság hozta ide a határvidék képviselőit is. Ezentul mi mindnyájan, nemcsak ők, leendünk a hon védői. Feladatunk igen nehéz. Azért jöttetek ide, hogy felette higgadtan tanácskozzatok. Megoldásától függ jövődönk. A király s családja iránti viszonyaink — és a magyarokkali viszály teszük legfőbb tárgyaikat. A királyhozi változhatlan hűség népünknek ősi erénye; az lelkesít minket is. — Állásunk a magyarokhoz háromoldalú: mint volt a multban, van a jelenben, és leend a jövőben. A multak a történet lapjaiba tartoznak. Állásunk jövője pedig a jelen gyűlés feladatát képezi. Azért is e felett nem lehet, s nem akarok bővebben nyilatkozni. — Minthogy azonban a nép s az én kíváнатom is: fentartani Magyarországgal a kapcsolatot, melynek koronája hazánké is; miután az a Tót-, Horvát- s Dalmátorországok fejedelmeinek fejét is ékesítette; — ezek folytán kötelességem önöket arra figyelmeztetni, hogy mi a magyarokkali viszonyainkban oly elvekből indulunk ki, melyek által fentartassék a kölcsönös kapcsolat — és a magyar korona alatti minden népek jogegyenlősége, és nemzetiségi kifejlődése teljesen szabad maradjon. — Azonban testvérek, mi nem akarunk egy életnélküli arany korona alattvalói lenni. Azért a kölcsönös viszonyt

jövőben csak úgy kívánjuk fentartani, hogy a magyar korona fenséges dynastiánkkal összekötve legyen. Eloszlatni a magyarok iránti gyűlölséget, törvényhozási és benső igazgatási szempontból is, a jelen gyűlésnek leendő feladata. A jelen korszellem szerint a fejedelem és nép, államok és népek közti viszonyoknak a szabadság, testvériség és egyenlőség elveire kell állíttatniok. Ezen alapra akarjuk mi is a magyarhozi viszonyainkat fektetni; mivel hadi lábon ellenőkből örökké nem állhatunk. A 800 éves szomszédi barátság a viszály békes feloldását javalja. Ellenben ha a magyarok minket és honunkban létező rokonságunkat elnyomni akarnák, tudják meg, hogy mi, Erdődi bánnak ismeretes jelmondata szerint: *Regnum regno non praescribet leges* — kézzel vagyunk fegyverrel is bebizonyítani, hogy elmúltak azon idők, midőn nép, más nép felett uralkodhatott. — Félre tehát a magyar önkénnyel — mi azt márcz. 15. előtt sem ismertük el — most pedig megtörtük és eltörlöttük. Mi csak oly kormánynak hódolhatunk, mely minket alkotmányunk alapelvei szerint igazgat; — azért a jelen magyar kormánynak, mely a királylyal semmi törvényes kapcsolatban nem áll, sőt azt magától egészen függővé tette s így a birodalmat alapjában megrendítette — alá nem vethetjük magunkat. Az ellenem rendelt vizsgálat és gyanúsítások taglalásába nem ereszkedem. Hogy a *sanctio practica* ellen vagyok, és az oroszszal szövetezem, ismeretes koholmányok. A mi azonban szláv törekvéseinket illeti, nyíltan ki kell mondanunk: a mi rokonszenvünk csak a szláv népségekre s nem kormányaikra is terjedt ki. Mi ezen kölcsönös vonzalomban találjuk nemzetiségünk legfőbb biztosítékát. Az itt előterjesztendő, a lefolyt magyar országgyűlésen hozott törvényeket önök tárgyalására bízom. — Csak egy esik szívemnek fájdalmasan, az, hogy dalmát testvéreinket itt nem láthatom. De én bízom hazafiuságukban, miszerint kitelhetőkép közre fognak munkálni, hogy a régi kapcsolatot, mely most csak szóban él, valódiilag is életbe léptethessék. — Előterjesztendem, a haza békéjére tett intézkedéseimet is. Itéltétek meg hazafiúi érzelmeitek szerint. Ha helyeseltetnek, ez leendő legszebb jutalmam. De higgyétek azt is, hogy örökké híj leendek hazám- s királyomhoz.

LXXIX.

Pénzügyminiszteri hirdetmény a haza oltárára szánt ajánlatok tárgyában. 1848. június 1.

Pestváros hatósága három kérdést terjesztett fel a pénzügyminiszteriumhoz:

- 1) Vajjon ajándékok elfogadtassanak-e?
- 2) Mi történjék oly arany- és ezüstnemű kölcsönajánlatokkal, melyek nem pénzzéveretés végett, hanem csupán biztosítéku ajánltatnak?

3) Vajjon nemércznemü ajándékok, minők például gabna, vászon, posztó, fehérnemü, lovak, kocsik, fegyverek s több effélék, általában elfogadhatók-e, s ha igen, árverés útján pénzzé kell-e fordíttatniok, vagy természetben, s különösen hová s kinek lesznek átadandók?

Mely kérdésekre a pénzügyminiszterium részéről tegnapi napon következő válasz adatott:

1) A mi az ajándékokat illeti: e tárgyra vonatkozó két rendbeli intézkedésben ismételve kijelentettem, — miként a közállomány hitelének szempontjából, a kölcsön kedvesebben fogadtatik, mint az ajándék. — Ez okért a megküldött sorjegyzékbe ajándoki rovat nem iktattatik. Azonban a kölcsönnek kedvesebben fogadtatása természetesen ki nem zárja azt, hogy ha valaki magát hazafiui lelkesedésből csakugyan ajándékra határozza el, az is köszönettel elfogadtassék. — Tessék tehát az ajándékokat szintugy, két példánybani külön sorjegyzék vezetése mellett elfogadni, s a kölcsönökre meghatározott módon beszolgáltatni.

Megemlítem itt, miként oly ajánlatoknak előfordulása is tapasztaltatott, hol a hazafias lelkületű ajánlók a tőkét kölcsön adják ugyan, hanem a kamatokról lemondanak. — Ily ajánlatok a kölcsönök sorjegyzékébe bevezetendők; — de a kamatokról lemondás észrevételbe teendő. — Ezen ajánlatokért külön szerkezetű utalványok fognak a pénzügyminiszterium által kiszolgáltatni.

2) Azon kérdésre nézve, mi történjék oly arany- és ezüstenemű-ajánlatokkal, melyek nem pénzzéveretés, hanem csupán biztosíték végett ajánltatnak? válaszom az, hogy ha az ily ajánlatok oly feltétben adatnak, miszerint azoknak pénzzéveretése iránt rendelkezni, egy bizonyos idő lefolyta múlva is, teljességgel ne lehessen, ugy azokat elfogadni nem lehet, — mert pénzzé nem tétethetvén, sem a közszükségek fedezésére módot nem nyújtanak, sem papirospénz-kibocsátás alapjául nem szolgálhatnak, s a velök szabad rendelkezésre jogot nem adván, inkább teherül, mint jótéteményül tekintendők.

Mivel azonban lehetnek esetek, hogy egynémelyek arany- és ezüstszereiket azért kívánnák csak biztosíték gyanánt felajánlani, mivel azoknak vagy csinosabb alakjuk, vagy a hozzájuk kötött emlék miatt különösebb becsét tulajdonítanak, s azért azokat becsértékük készpénzbeni letételével, egy bizonyos

idő alatt visszaválthatni óhajtanák, — annál fogva kinyilatkoztatom, hogy mihelyt az ország kincstára az ajánlók által arról biztosittatik, hogy egy bizonyos idő alatt, — mely azonban hat hónapnál hosszabb nem lehet, — az ily arany- és ezüstszerek értékéről akképen rendelkezhetendik, hogy ha az ajánlók belső becsértékeknek a kikötött idő alatt ezüstpénzbeni letételével az ekkép biztosítékul letározott arany- és ezüstszereket vissza nem váltanák, azokkal a közállomány szabadon rendelkezessék, és szükség esetében pénzzé is verettethessék; ily feltét alatt a biztosítéki letétemények is akár kölcsönül, akár ajándékul elfogadtatnak s a kikötendő időig természeti minőségekben meg fognak őriztetni, magában értetvén, hogy ily letéteményi kölcsönök esetében a kamat, ha kívántatnék is, csak azon naptól számíttathatik, melyen azoknak értéke, vagy készpénzbeni kiváltás, vagy a velök rendelkezhetés szabadsága által, a közállomány számára gyümölcsözővé tétethetik; és így ezekért az átvételkor csak ideiglenes nyugtatvány fog kiszolgáltatni, s ez kamatos kincstár-utalvánnyal a visszaváltási hatánap lejártával kicseréltetni. Az ily letételi ajánlatok tehát külön sorjegyzék mellett elfogadhatók, — melyben azonban határozottan kiteendő, mennyi időt kíván magának az ajánló a visszaváltásra fentartani? ezen idő, miként már fentebb is megjegyeztetett, hat hónapnál hosszabb nem lehetvén.

3) Végre a mi azon kérdést illeti, vajjon nem-ércznemű ajánlatok, mint például: szövetek, gabna, vászon, posztó, fehérnemű, lovak, fegyverek stb. elfogadhatók-e? május 24-én kelt s a „Pesti Hírlap“ május 25-iki számában IV-ik szám alatt közrebocsátott azon hirdetményemre is hivatkozva; „hogy másnemű ajánlatok, például: termények kölcsönül csak úgy fognak elfogadtathatni, ha eladatván, készpénzzé fordítottak“ — azt válaszolom: hogy készpénzérti eladás esetét kivéve, az érték meghatározásának nehézsége miatt ily ajánlatok természetesen csak ajándok gyanánt fogadtathatván, s a tárgyak megválasztása minden egyes tárgynemekre kiterjedő utasítással előre nem lévén kimerítőleg szabályozható, az eljáró választmányok azt tartsák szem előtt, hogy a mely tárgy a hadseregnek akár felfegyverzésére, akár ruházatára, akár élelmi, avagy betegápolási ellátására természetben szolgálhat, a mellett könnyen letározható, s rendkívüli költség, vagy elromlás veszélye nélkül gondviselhető, azokat fogadja el, letározásukról azonban ideiglenesen a hatóság gondoskodjék, nehogy mennyiségűeknek, mely vidékeni használhatásuknak ismerete nélküli

elszállításuk nevezetes, tán magát a javadalmat is túlhaladó költséget okozzon; természetben honvédelmi célra nem használható, vagy nehezen s költségesen gondviselhető tárgyakat azonban csak úgy fogadjanak el, ha könnyen pénzzé tehetőkné látják, mely esetben az eladás, a belügyminiszter rendelete szerint azonnal eszközlésbe is vétessék; az elsőbrendűek pedig letározva, leltár mellett addig gondviseltessenek, míg a hatóságok jelentései nyomán elszállításuk, vagy hováfordításuk iránt a hadügyminiszter nem rendelkezendik.

Példa gyanánt ide jegyzem, hogy természetben letározható tárgyaknak tekintethetnek: gabbaneműek, bor, pálinka, posztó, vászon, hadihasználatra alkalmas fegyverek, ón, kaszák, patkók, szablyák, főző vasedények s más hasonlók.

Mely hivatalos rendelet, valamint az eljárásbani összhangzás tekintetéből, mai napon minden törvényhatóságokhoz megküldetett, s alkalmazás végett iránta az illető kincstári hivatalok is utasítottak, úgy az a haza oltárára áldozni kész hazafiak tájékoztásául ezennel közhirrre is tétetik.

Budapesten, juniushó 1-én 1848. Kossuth Lajos s. k., pénzügyi miniszter.

LXXX.

Belügyminiszteri értesítések. 1848. június 2.

A.

A belügyminiszter Szepes-, Gömör- és Liptóme gyékbe kir. biztosul Szentiványi Károly gömöri főispánt küldte ki, egyrésztől örködni, azon forrongó mozgalmak felett, melyek a gallicziai széleken folyvást különféle és változó alakban mutatkoznak, másrésztől a bujdokolva izgató panszláv törekvést meggátolni, megsemmisíteni, s az alkotmányellenes izgatók befogatása által is tiszteletet szerezni a törvényeknek, s békét és csendet a hazának.

Ilyen értelmű rendeletet intézett a felsőme gyei főispánokhoz is, kijelölésével azon személyeknek, kik a státusegység ellen irányzott bujtogatásokkal vádoltattak.

Egyszersmind oly tót hirlap megjelenése iránt is tön buzditást és intézkedést, mely a népet valódi érdekeiről felvilágosítván, megvédi az izgatók veszélyes befolyásától.

B.

Csernovich Péter főispán és kir. biztos a miniszterekkel értekezvén, terjedtebb hatalmat és több erőt nyert a bujtogatókat meggátolni, a bűnöst megfenyíteni. A rendelkezésétől függő katonaság száma tetemesen megszorítottatott. A bánati határőrségben a törvényeket személyesen hirdeti ki, és utasítása szerint mindazon reformokat eszközlésbe veszi, báró Jovich vezérőrnagy segedelmével, melyek törvényhozáson kívül megadhatók. Egyszersmind a teendők sokaságamiatt Vukovich Szabbás temesi első alispán szinte biztosul neveztetett ki.

C.

Csányi László kir. biztos megbízott rendkívüli teljes hatalommal, hogy a Dráva innenső mellékén, Varasdtól Eszékig rendelkezék mind azon nemzetőrséggel, mely az illető megyék önkénytes nemzetőreiből, mozdíthatóvá megszabott díjjal, alkittatik, — mind azon őrtáborral, mely Eszék mellett fog összevonatni. Oltalma alá vesz személyt és vagyont. Kiket a kapcsolt országból a rettentés és lázongás kiüldözött, a királynak és hazának minden ilyen hivei védelmet elsőben is nála keressenek. Oly erőre fog támaszkodhatni, melylyel képes leendő minden lázongást vagy épen megtámadást eltiporni. Napról napra öregbedő eszközeivel biztosítani fogja a törvénynek uralmát s táborában menedéket találанд a királynak és hazának és az alkotmánynak minden hive. Utasítva van különösen Eszék városát is venni gondjai alá, az illető fő hadi kormányzósággal egyetemben, mely városnak polgárai legujabban ragyogó jelét adták a korona és alkotmányserűtséghez ragaszkodásnak, midőn közgyűlésükben a magyar szövetséget fenntartani, s a jun. 5-iki tartományi gyűlésre, mint törvényelle-nesre, követet nem küldeni diadalmasan elhatározták.

D.

Kellő lépések történtek, hogy a magyar érdekek ne csak a frankfurti gyűlésen, hanem egyéb külső helyeken se maradjanak képviseletlenül, és hogy azoknak igaz megismertetésével alapja vettessék meg azon európai állásnak, melynek elfoglalására a magyar nemzet minden tekintetben hivatva van. Bővebb közlések még most nem történhetnek.

E.

A miniszteri tanácsban elhatározatott, a magukat oly példás hűséggel és hazafisággal viselt eszéki polgárok őszinte és bizodalomteljes kérelmének folytában is, miszerint a kapcsolódó országok törvényhatóságaival a levelezés akképen folytattassék, hogy a kormány magyar eredetiben és horvát vagy szlavyon hiteles fordításban, a kapcsolódó országokbeli törvényhatóságok pedig horvát vagy szlavyon eredetiben és magyar fordításban fogják küldözni leveleiket, addig is míg a törvényhozási körülményesebben rendelkezhetnék. E végből a belügyminiszter hiteles fordítókból egy külön osztályt állítand fel, mely az igazgatása, de valamennyi miniszter szolgálatára álland.

Budapest, junius 2-án, 1848.

LXXXI.

A vallás és közoktatási miniszter a karloviczi érsek s metropolitának. 1848. jun. 3.

Midőn nagyméltóságod engemet az Ujvidéken tartandó értekezletről tudósita, nem másképen tünteté elő azt, mint a vélemények központosításának, a bekövetkező egyházi gyülekezet előkészítésének békés eszközét.

E helyett azonban, miként közönségesen tudva van, s maga nagyméltóságod f. é. 405-ik sz. alatt kelt levelében előadja, amaz értekezlet, a magyarföldi gör. n. egyesültek nagy részének részvéte nélkül, idegenekből is szerkesződve, Karloviczon akkép és oly dolgokba vegyült, a mikép s a melyeket sem törvényeink, sem az 1779. évi július 16-án kiadott szabályok, sőt magának a keleti egyháznak elvei sem engednek meg, a mint-hogy az ellen magának ezen egyháznak magyarföldi hivei nem szűnnek meg folytonosan nyilatkozni.

Minélfogva mind a patriarcha-választás, mind a mód, melyel az tétetett, törvénytelennek és érvénytelennek ezennel kimondatván, nagyméltóságodnak rendelem, a mint következik:

1) Hahogy az egyházi gyülekezetnek Temesvárra juniusnak ószerinti 15-ére történt áttételét, a nádor királyi helytartó ő fensége által, az én előterjesztésemre f. évi május 15-ről kiadott rendelet értelmében még ki nem hirdette, azt haladéktalanul

24 óra alatt, a legszorosabb felelet terhe alatt, saját költségén küldendő sürgönyök által hirdesse ki. És e szerint

2) Nagyméltóságod azon kívánságának, hogy az egyház-gyülekezet még június 15-ről is elhalasztassék, és Temesvárról Karloviczra visszatéssék, hely nem adatik, annyival inkább, mivel a karloviczi törvénytelenségek még szaporították azon okokat, melyek az egyházi gyülekezet áttételét kívánták.

3) Ő felsége, a magyar- és kapcsolt országok királya, már az 1779. július 16-án a keleti egyházhoz tartozó magyarföldiek biztosítására kiadott nyilatkozványában is kiszabta azon formákat, melyek szerint ezen egyház kívánatai előterjesztessenek; midőn pedig a legujabb törvényeket szentesítette, sanctiókép kimondotta — a mit nagyméltóságod tudtul adand hiveinek, — hogy ő felségének rendeleteit mindenkoron és minden kívánataik iránt a miniszterium útján veendik.

4) Miután az országgyűlés f. évi július 2-ára ki van hirdetve, egygyel több az ok, miszerint az egyházi gyülekezetet — a már kijelölt helyen és időben — megtartani kell; a minthogy az valósággal is meg fog tartatni azok által, kiknek ottan törvényesen helyök van, s kell, hogy jelen legyenek. Minden más törekvések, melyek e congressus kebelén kívül keresnek lételt, törvényteleneknek s a rendbontás fokozatához képest megbüntetésdőknek nyilváníttatnak, és olyanoknak ki is hirdettessenek.

A kormány minden, a koronához tartozó népfajnak s így a szerbajkuaknak is jogait őrizni fogja, de nem fogja tűrni, hogy a magyar földön egyik népfaj a másik felett, sőt ugyanazon fajnak egy része a másik rész felett, mint Karloviczon történt, ugyanazon egyházban előnyökkel éljen; a kormány minden elnyomatottnak pártjára kél, és minden engedetlenség ellen tudand a maga rendelvényeinek foganatot szerezni.

Budapest, június 3-án 1848.

LXXXII.

Hadügyminiszteri értesítés. 1848. június 6.

Mély fájdalommal teszem közhirrre azt: miszerint a Gallicziában tanyázó Würtemberg huszár-ezrednek egyik százada — talán tulbuzgó hazafiságból — összeesküvés által onnét eltávozott, és Magyarországra jött; a mily igen fájdalom ezen

esetet, mely ámbár első ilyenén példa a magyar hadseregben, de mégis ellenségeinknek újabb fegyvert ad kezeibe, ép oly arányban vagyok kénytelen állomásomnál fogva e tény felett roszalásomat kijelenteni. Hadi bizottmány neveztem ki magyar főtisztekből, mely a tényre szolgáltató okokat a hadi törvények értelmében kinyomozza. A büntetésre nézve ő felsége királyunk határozata beváratik. Remélem, hogy át fogja mindenki látni: miszerint hazánkat csak a rend, igazság és törvényesség szent ihlete teheti valódi boldoggá, csak az alapíthatja meg jövőendő nagyságát és boldogságát.

Budapesten, június 6-án 1848. Mészáros Lázár s. k., hadügyminiszter.

J e g y z e t. E württembergi magyar huszárok hazajöveteléről a „Pesti Hírlap“ máramarosszigeti levelezője a következő tudósítást adja :

Városunkban ma rendkívüli esemény adta magát elő. Gallicziából a württembergi huszárezrednek 131 főből álló százada Lenkey János kapitány és Fiáth Pompejus főhadnagy vezérlete alatt május 31-én érkezett körünkbe. Ezen ezred már 21 év óta tanyászik lengyel földön. Debreczen vidékéről, a hajduvárosokból sok derék magyar legényt vittek ki oda. A 2-ik század, Lenkeyé, kitünőleg jeles egyénekből áll. A mi márcziusi napjaink folytában e vitézek valahogy a „Pesti Hírlap“ számaihoz jutottak. Itt olvassák a dolgok jelen helyzetét. Olvasták, hogy a haza veszélyben van; olvasták Petőfinek „Most, vagy soha“, lelkes buzdító verseit. A honszeretet érzelme mélyen dobogott fel kebleikben, és elhatározták Lenkey százada közvitézei, hogy ily vész idején távol a hontól maradniok nem lehetvén, elhagyják állomásukat és a kedves honba vissza fognak térni. Ezen határozottságot, tervet és módot maguk a közvitézek főzték ki. A káplárok, őrmesterek csak az elmenetkor értesültek. Maguk a vezető tisztek, Lenkey és Fiáth, mitsem tudtak az egésztől. Fiáth már akkor, midőn helyükről Mariapolról elindultak, erővel ültetett fel a szekérre, a fegyverek töltve fejének szegezettvén. Lenkey pedig honn nem levén, midőn a tábornagy, kora értesítettvén az elmenetelről, őt, mint igen kedvelt tisztet, legényei után küldené, hogy szép szóval visszahivná őket, ezek Lenkeyt is kocsira ültették és elhozták. — Oly elhatározottság és lelkes bátorság uralkodott a legények lelkületében, miszerint készek voltak halni, s elvérzeni, inkább, mintsem visszamenni idegen földre. — A kétség és vész félelme erejüket megfeszítette. 21 óra alatt 17 mértföldet haladtak. A Dniszter folyamat lovaikkal átusztatták. Május 28-án elindultak és 31-én Szigeten voltak. A pénztárból mitsem hoztak el. A határszálon megesküdték, hogy senki vagyonát nem fogják bántani. Itt Lenkeyt lóra ültetvén, kérték, vezetné már most hazájukba, itt vak engedelmisséget esküdvén neki. Ő rögtön tudósította a megyét az esemény felől. Pogány alispán mindenféle rendelkezet megtőna szíves elfogadtatásra. Az itt fekvő lengyel katona-tisztségnek pedig megmondattott, hogy ezen ma-

gyar legények iránt a megye fog most rendelkezni, s nem ők, kik huzárainkat Gallicziába visszaküldetni akarták. — Szigeten roppant örömmel fogadtattak. — Az egész város elejökbe ment. A nemzetőrség felállított A tanuláság megjelent. Zászlókkal és örömrivalgásokkal fogadtattak. Elszállásulásuk végett veszekedtek a lakosok egymás közt. A megye háza előtt sorban felállott az egész század. Lenkey lelkes beszédben felszólítá a hatóságot, rendelkezék felőlök, míg a misztérium sorsuk felett határozand. Kivánta, állítsák oda, hol veszély van. — Este pompás lakoma rendeztetett a derék század számára. Maguk az urak szolgáltak a legényeknek. Lelkes beszédek tartattak. Mindenben a honszeretet forró érzelmei nyilvánultak. — Megható volt a huszárokra, kik a szökés után kemény büntetést várhattak, ily fogadtatás. Kirántották a nemzeti zászlót a deákok kezéből, s rázták, és sorban fogdosták, csókolák. Midőn a város alatt a zászlók eléjük vitettek, egy közvitéznek lova azoktól megijedvén, megveregette lovát, ezt mondván: szokjál már egyszer, ha muszka ló vagy is, e zászlóhoz, mert e zászló alatt kell ezután vivnunk, ha élünk.

LXXXIII.

Az erdélyi királyi főkormánysszék előleges értesítése a robot jun. 18-ra határozott megszüntetése iránt. 1848. jun. 7.

Az erdélyi országgyűlésnek folyó hó 6-án hozott határozatában, az urbériségeken fekvő szolgálatnak, taksáknak, dézmáknak s egyéb urbéri tartozásoknak megszüntetése kimondatott, s ezen megszüntetésnek határnapjául folyó évi Szentháromság vasárnapja, vagyis junius 18-ka tüzetett ki. Ezen országgyűlési határozat törvényczikkbe foglaltatván, megerősítés végett legkegyelmesebb urunk királyunkhoz felküldetett; s miután ő felsége a hasontartalmu magyarországi törvényczikket már megerősítette, kétséggkívül ezt fogja tenni hű erdélyi alattvalóira nézve is. Szent és mellözhetlen kötelessége azért minden ekként felszabadult erdélyi volt jobbágnak és zsellérnek, most már szabad polgárnak, hogy méltányolván s hálás érzettel elismervén azon szép áldozatot, melyet Magyarország megelőző példáját követve, az erdélyi földesurak is tiszta hazafiui indulatból, s volt jobbágyaik iránti testvéries érzésből hozni nem késedelmeztek; annál készebbek s pontosabbak legyenek ők maguk is minden egyéb tartozásaik hű teljesítésére, az uralkodó, a hon s egyes polgártársaik irányában; főként pedig óvakodjanak azon bal hiedelemtől, hogy

miután a nagy ajándékot már megnyerték, joguk volna még többet s jelesen azt, mi másé, követelni, vagy épen erőszakosan foglalni és eltulajdonítani. Az eddigi földesuraknak majorságtelkeik, földeik, erdeik s egyéb törvényes haszonvételeik, ép oly szent és sérthetetlen tulajdonaik maradtak, a milyen biztos tulajdona ezentul az új szabad polgároknak a felszabadított urbériség. Azt, ki akármelyik nemű tulajdon ellen feltámadna, a másét, vagy a közhelyeket, legelőket elfoglalná, vagy háborítaná, ki ily tetteleges erőszakra bujtogatni, vezérelni, vagy abban részt venni merészelne, valamint azokat is, kik a felsőségek s a rendes tisztviselőknek ellenszegülnének, a törvény legkeményebb büntetése fogja rögtön és szigoruan sújtani, s a kir. kormányzéknek kötelessége s elhatározott szándéka, minden ilyes önfejű fellépéseket, bármely részről is induljanak is ki azok, hatályosan megzabolázni s egyszersmind a megkárosítottaknak a megkárosítók részéről, a teljes kárpótlást kiszolgáltatni.

Kelt az erdélyi nagyfejedelemség királyi főkormányzékának Kolozsvárt 1848. júniushava 7-én tartott üléséből. Gróf Teleki József s. k. kormányzó (P. H.) Biró József s. k. titoknok.

LXXXIV.

Az erdélyi oláh küldöttségi követ Moldován felszólítása. 1848. június 8.

Az erőszakosan kimondott egysége Erdélynek Magyarországgal.

Az Erdélyre nézve oly fontos nap, 1848-diki május 29-ike már a történet tulajdona. Szükség, hogy ezen nap, s ennek csodaszülötte a maga valódi meztelen alakjában állíttassék a nemzetek szeméi elé. Ezen nap, melyen a kibékülés ünnepét ülni, kézzorítást s testvéri csókot váltani kellett volna, úgy jelent meg, miszerint a világnak még egyszer megmutassa, mikép gunyoltatnak Traján fiai Erdélynek többi lakosai által! Azon pillanatban, midőn a mélyen sértett lakosok kétharmada minden jogtalanságot és gyalázatot, melylyel őt a másik harmadrész illette, feledékenységbbe sülyesztvén, meg akará mutatni a világnak, miszerint ő nemcsak a türésben, hanem a

bocsánatban is nagy, miszerint a románok az emberiség fő elvét a testvériséget felfogták, és szívesen elismerik, hogy az eltűnt gyalázat egyedül az elmúlt átkos idők esztelenségének tulajdonítandó; azon pillanatban — mondom — a románoktól ezen kintzott polgároktól, kik a földmivelést, a marhatenyésztést és a bányamunkát, — tehát a jólét fő forrásait, ez országban annyi avatottsággal üzték, a jogok legszentebbike a „nemzetiség“ megtagadtatik! A román csak kért ott, hol ő mint többségben levő egyenesen követelhetett volna; — ő nem akarta az emberjogok szentségét, a szabadság- és egyenlőséget megsérteni, ő hazájának jó és rossz sorsa iránt kívánt polgártársaival értekezni. — Halljátok tehát nemzetek, bármi nyelven beszéltek, és bámuljatok a megsértett emberjogokon!

1848-iki május 15-én szabad ég alatt, a világ színe előtt, kezét istenhez emelve fel, esküdött a román a legszentebbre, mit ember embernek adhat, embertársai szeretetére, s ennek alapján a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget, s mint ezeknek védpaizsát Ferdinánd fejedelem és ennek családja iránti sérthetlen hűséget szentül fentartani ígérte. Magasan lobogott a láng a román keblében s valamint az arany a tűzben minden salaktól megtisztulva fényes érczestté alakul, hasonlóul olvadtak Traján fiai is egy testté, egy oszthatlan nemzetté; és fel-emelve fejét komoly méltósággal kiáltá ki nemzetének oszthatlanságát. Mint ilyen szólitá fel ezen egész nemzet az erdély-országi társnemzeteket, miszerint őt testvérökül ismerjék el, s az 1848-iki május 29-én tartandó országgyűlésen minden tárgyak felett vele mint valódi kiegészítő részzel közértelműleg tanácskozzanak; mennyire azonban a három nemzet a román nemzet nélkül valami határozatot hozna, azoknak érvényessége ellen ünnepélyes óvást tőn. Ezen felszólítást folyamodás alakjában az országos rendek elébe egy küldöttség volt elviendő. — Vajjon ezen tárgy az országgyűlésen tanácskozás alá vétett-e? Arról hallgatnak az erdélyi tudósítások. Meglehet, hogy az országos rendek egy millió négyszázezer ember kérelmét tanácskozásra sem méltatták; mindenesetre az egész világ ítélőszéke előtt el kell ismerni a román nemzet azon jogát, miszerint az ő hozzájárulása nélkül kimondott unio ellen óvást tehessen.

Hogy az országgyűlésen jelenvolt néhány román az unióban megegyezett, sőt ezt s ennek pártolói áldotta, az az egész román nemzet akaratának irányt nem adhat, s ezen férfiakat csak félelem vagy más tisztátlan indulatok tántoríthatták el

kötelességek ösvényéről; ők csak átadása végett küldettek a román nemzet azon joga alapult kívánságának, mely a testvérm nemzeteknek jog-, szabadság- s egyenlőségérti érverését megkettőztetendé!! — Ezen kívánság nem teljesítettett, az unio az oláh nemzet befolyása nélkül kimondatott, s ő felségéhez szentesítés végett Innsbruckba futár által elküldetett. — Azonban Innsbruckban egy román küldöttség van, mely fejedelmünktől kérése teljesítését várja. Hű bizalommal várják a románok, hogy Ferdinánd atya, ki gyermekeit egyenlő szeretettel védi, engedni, tünni nem fogja, hogy a népjogok szabad hatásának korábban ily borzasztó barbar módon érje az oláh nemzetet a halálos döfés.

Ti pedig magyarhoni minden nemzetiségbeli testvérek, hiszitek-e, hogy a Corvinok fiai, kik a nehéz csaták korszakában a barbar hullámok rohamai ellen mint ronthatlan töltés szikla-erősen állottak; kiknek bátorságán azon időkben, midőn titeket javaitok, véretektől megfosztani, nőiteket, gyermekeiteket, sőt gondolataitokat is rablánczra fűzni szándékoztak; a kiknek bátorságán s kitartásán, — mondom — a barbarok dühe is megtörött; hiszitek-e, hogy férfiak, kiknek akarata szilárd mint gyémánt, s tiszta mint arany, meg sem hallgattatván, hozzátok meleg vért hozandnak? A delejtűt akármikép forgassátok, a népék delejtűje — a nemzetiség — örökké megtartja irányát. Gondoljátok meg, mi magasztos, mi szép és nagy dolog 1,400,000 emberrel szabad férfiakként szövetkezni; ellenben a titeket annyira nemesítő emberszeretettel, minő ellentétben állana, ezen férfiakat magatokhoz bilincselni. — El ezen gondolatokkal, taszitsátok tova, az gyaláz titeket, gyalázza a szabadságot és az emberiséget. — Mondjátok meg dáciai testvéreimnek, hogy ti csak úgy kívántok velők szövetkezni, ha ez az ő szabad szent akaratak. Bécsben, junius 8-ikán 1848.

LXXXV.

A belügyminiszter körlevele a magyarhoni megyék-, városok- és kerületekhez. 1848. jun. 8.

Bizonyos tudomásom szerint a panszláv törekvések hazánk több részeiben honárulási irányban merülván fel, s vétkes propagandájukat a tót ajku lakossággal bíró megyékben s városokban küldönczeik által izgatólag terjesztetni merészelvén;

Ámbátor meg vagyok győződve, hogy ily merények megbolászására az illető hatóságok hazafiui tisztök szerint kellően intézkedtek:

Mindazonáltal, hogy illetén rendelkezésük sikere különösen a külmegyei küldönczök irányában annál biztosabb legyen, szükségesnek tartom az átutazó és kebelünkben bár csak ideiglenesen is tartózkodó idegenek irányában az utlevelek kimutatása felett gyakorlandó szorgalmas ügyeletnek szoros meghagyása mellett még e jelen körülmények között az utlevelek kiadását szigorubb korlátok közé szoríttatni, s e tekintetben rendelem s illetőleg utasítom önöket:

Miszerint mielőtt az utleveleket kiadnák, az ezekkel elláttatni kívánóknak jelleme, korábbi magukviselte s járatuk célja iránt előleges szigorú vizsgálatot tétetvén, oly egyéneknek, kikre a panszláv érdekeni utazás gyanuja a legtávolabbról is alkalmazható, az utlevél kiadását minden kivétel nélkül megtagadni a haza iránt tartozó szoros kötelességüknek ismerjék.

Budapest, junius 8-kán 1848. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

LXXXVI.

A Karloviczon egybegyűlt szerb nemzetnek a felséghez intézett felírata. 1848. junius 10.

Felséges sat. Mialatt cs. kir. apostoli felségednek mindig hű, azonban az ujonnan reáérőszakolt magyar kormány alaptörvényében, nemzeti jogaiban veszélyeztetett, s az által Ausztria általános chartájától elvont szerb nemzet sértve, de feljogosítva is érzé magát, miszerint folyó év május $\frac{1}{17}$ - és $\frac{3}{15}$ -kén Karloviczon tartott nemzeti gyűléseiben b. e. I. Lipót által kegyelmesen adott s b. e. császári utódjai, római császárok, és magyarországi királyok részéről megerősítettett saját jogait gyakorolja, Rajachich József érsekét és metropolitáját patriarchának, és felséged ezeredesét Supplikáczt Istvánt az ogulini ezered parancsnokát vajvodának válaszsza: részére a töröktől elvett, az 1690. ápril 6-kai császári meghívó levélben a szerb nemzetnek megígért, megadott, megengedett szabad tulajdoni jogot Szerémre, a Bánátra, Bácskára és Baranyamegyére, a katonai végvidéket befoglaltan kiterjesztett határra nézve kiszemelje, ugyanazon elvet kitűzött három ország, Dalmát,

Horvát- s Tótországokhozi csatlakozását, Magyarország szent koronája, és cs. kir. felséged, és felséges törvényes utódjainak, mint fejeik alatt kijelentse, s e végre számos küldöttséget, mely patriarchánk Rajachich József vezérlete alatt ezen kérelmeket legalázatosabban felséged elé terjeszse, már utnak indítandó volt: — a magyar miniszterium ellenintézkedésre készül ezen a karloviczi nemzeti gyűlésen ünnepélyesen kijelentett szerb tény irányában nemcsak szóval, hanem tettel is. A rendes nemzetőrség alakítás, és érdekében szerteszét elrendelt toborzás Magyarországon az említett karloviczi nemzeti gyűlés, és működéseinek második nemzeti congressusunk folyó esztendő jun. 15-ki Temesvárra egybehívása és áttétele által kitüntetett el nem ismerése, s ezek eléréseül Bánátban és Bácskában elrendelt és alkalmazott; sőt a csajkások zászlóaljára, és Szerémre is kiterjesztett s nyilván kihirdetett rögtönítelő bíróság, s általa az ártatlan egész nemzetre alkalmazott terrorismus mind oly okok, melyek miatt az egész szerb nemzet egy férfi gyanánt felkelt, és a magyar miniszterium, és mindinkább szigorubbá változó intézkedései ellenében védelmi rendszabályaira nézve felséged legmagasabb trónja, legfelsőbb ortalma, és nemzetiségük biztosítása iránt, mint mindig, úgy most is leghivebb alattvalói hangulatban kész vagyónát, vérért feláldozni.

Ezek valának azon nyilatkozatok, melyeket egyháziakból határvidéki, fő tisztikari egyének és fő tisztek, tiszttviselők, polgárok, és felséged hű határőreiből a szerb nemzet által kinevezett, és felhatalmazott középponti szerb nemzeti bizottmány által összealakított számos küldöttség felséged parancsnokoskodó altábornagya báró Hrabovszkynak mai napon Péterváradon őszintén kifejtett, azonban ugyanczen báró Hrabovszky felséged titkos tanácsosa szájából legünnepélyesebb hiteles hangon mondott oly meglepő váratlan végválaszt hallani kényszerült, miszerint szerb nemzet Ausztria térképén nem létezik, ő a szerb nevezetet nem ismeri, szerb nemzetiséget Ausztriában el nem ismer.

Ily ünnepélyes megvetése, meggyaláztatása egy oly nemzetnek, mely egy évszázadnál tovább a törökök, Olasz-, Francia-, Német-, Oroszország elleni harczokban küzdött, melynek szerb testvérei és fiai 50,000-nél többen jelenleg is Olaszországban véreket ontják, más 50,000-en felséged álladalmának ellenséges berohanások elleni védfalát képezik, és még más 50,000 szerb fegyverben a szerb nemzeti középponti bizottmány befolyása

alatt készen állnak felséged legfelsőbb trónjának Bécsben visszaállítására, s alatta nemzetiségünk biztosítására, az általános felkelés néprohama is felséged leghivebb szerb nemzete keresztes háborujának jeléül szolgált.

A szerb nemzet nem hiszi ezen felséged parancsnokoskodó altábornagya báró Hrabovszky szájából számos szerb küldöttség előtt ünnepélyesen nyilvánítva hallott el nem ismerését nemzetiségének, nevének, lételének mint felséged nevében vagy megbízásából kimondottnak, mely a szerbek és határvidékiek századon át tanusított hűségét ily nyilvános meggyaláztatással és megvetéssel jutalmazná; onnan keletkezett az egész nemzetnek legnagyobb elkeseredése az említett tábornok ellen, ki határvidékieket nem ismer.

Miután a szerb nemzet felségednek mindig teljes bizodalommal és őszintén szolgált, s most is felséged áldásteljes zászlója és fegyverei alatt szolgálni kész, ugyanazon a létező magyar miniszteriumot elismerni nem képes szerb nemzet, mint felséged hű alattvalója, kötelesnek érzi magát, miszerint az itt egybegyűlt nemzet által felségedet legalázatosabban arra kérje, hogy felséged tábornokát, altábornagy báró Hrabovszkyt, miután szavai nem hordhaták bélyegét felséged elismerése és helyeslésének, ki Ausztria minden népeinek és nemzeteinek nemzetiségüket biztosítani méltóztatott, minél előbb a szerbek köréből eltávoztassa, s felséged és a szerb nemzet közti tökéletes egyetértés eszközléseül három közbenjárót Rajachich József patriarchánkat, Jellachich bánt, és vojvodánkat Suplikác ezredest mielőbb lehetséges, legkegyelmesebben felhatalmazni, és ide küldeni méltóztassék, hogy vérontás, polgári háboru, és előre nem látható következményei mellőztessenek.

Kik mindnyájan felséged legmagasabb kegyébe és kegyelmébe valamennyi alattvalói kötelességeink legteljesebb elismerésével és teljesítésével magunkat ajánljuk, és valódi bizodalom s legmélyebb tisztelet nyilvánításával öröklünk.

Felségednek legkegyelmesebb cs. királyunknak Karlovczon egybegyűlt szerb nemzete. Az egész szerb nemzet nevében következnek az aláírások.

LXXXVII.

Legfelsőbb kézirat, Magyar- s Erdélyország egybekapcsolása iránt előterjesztett törvényjavaslat megerősítése tárgyában. 1848. jun. 10.

Első Ferdinand isten kegyelméből stb.

Méltóságos, tisztelendő, nagyságos stb. Erdély nagyfejedelemségünknek Magyarországgal egygyé alakításáról szóló, és általatok, hű KK-ink és RR-ink által, folyó év pünkösdhava 30-dikán kelt alázatos felirástok mellett megerősítés végett előnkbe felterjesztett törvényjavaslatot általánosan kegyelmenesen megerősítettük, melyet ezennel oly meghagyással küldünk vissza, hogy azt legfelsőbb királyi megszentelésünk végett felségünk elébe felküldeni siessetek.

Kiknek többire császári királyi kegyelmünkkel kegyesen hajlandók maradunk. Kelt Innsbruck királyi városunkban szent ivánhó 10-dik napján, az urnak ezer nyolczszáz negyven nyolcadik, országulásunknak pedig tizennegyedik évében.

LXXXVIII.

Királyi leirat, melylyel István nádor s királyi helytartó az erdélyi választási törvényjavaslatok szentesítésére felhatalmaztatik. 1848. junius 10.

Ferdinánd, isten kegyelméből ausztriai császár, Magyar- és Csehország e néven Ötödik, Dalmát-, Horvát-, Tót-, Halics-, Lodomér országok apostoli királya, Lombardia Velencze és Illyria királya, Erdély nagyfejedelme és Székelyek ispánja stb. Méltóságos, Tisztelendő, Nagyságos, Nemes, Nemzetes és Vitézlő, okos és gondos, őszintén s illetőleg kedvelt Híveink! Miután Erdély nagyfejedelemségünknek Magyarországgal egygyéalakításáról általatok hű KK-ink RR-ink által alkotott törvényjavaslatot folyó év pünkösdhó 30-án kelt alázatos felirástok következtül az arról mai napon tihozzátok bocsátott királyi leiratnak értelmében megerősítettük, hogy e folyó év juliushó 2-ik napjára kitűzött magyarországi közös országos gyűlésben Erdély is követei által megjelenhessen, s e végre a választások kellő időben az illető törvényhatóságok által végbevitethessenek, kedves öcsénket Istvánt ausztriai főherczeget, Magyarország nádorispánját, és ugyanott királyi helytartónkat ezennel

meghatalmazzuk, hogy azon törvényjavaslatokra nézve', melyeket ti hű KK-ink és RR-ink a választás módjáról alkotandatok, önbelátása szerint a királyi szentesítést megadja. Melyhez képest a teljesítendőket teljesíteni el ne mulasztjátok.

Kiknek többire császári királyi kegyelmünkkel kegyesen hajlandók maradunk. — Kelt Innsbruck városunkban, juniushó 10-dik napján, az urnak ezer nyolczszáz negyvennyolczadik, országulásunknak pedig tizennegyedik évében. Ferdinánd. B. Apor Lázár. Ő császári királyi apostoli Felségének saját parancsára: Szentgyörgyi Imre.

LXXXIX.

Legfelsőbb királyi rendelet az ausztriai hadügyminiszterhez 1848. június 10.

Kedves gróf Bailer Latour! A legutóbbi magyar országgyűlésen alkotott, s általam szentesített III-dik törvényczikk foganatba vétele tekintetéből a magyar hadügyminiszteremhez az iderekesztett parancsot (*Lásd a XC. szám alatt*) bocsátám, miről önt tudósítván, egyszersmind odautasítom, hogy a szükséges intézkedéseket tegye meg, miszerint az ön rendelkezése alatt levő seregek érdekében Magyarország és kapcsolt részeiben, úgy a határörvidéken és Erdélyben szükségelt minden intézkedések a magyar hadügyminiszterem által tétessenek, és hogy az illető hadi parancsnokságoknak a további utasítások is csupán általa adassanak. Egyetemben magyar hadügyminiszteremet, és a Radeczky nevet viselő ezredbeli ezredest Mészáros Lázárt tábornokká kinevezvén, s a kinevezési leiratot királyi helytartómnak István főherczegnek átküldvén.

Innsbruck jun. 10-én 1848. Ferdinand.

XC.

Legfelsőbb királyi rendelet a magyar hadügyminiszterhez. 1848. június 10.

Kedves Mészáros! Midőn Magyarországra megérkezvén, ön már most hivataloskodását megkezdette: az 1848-ik évi harmadik törvényczikk rendelete szerint ezennel parancsolom, hogy a magyar hadügyminiszteriumom alá rendelt, Magyarország és hozzá kapcsolt részekben, nemkülönben Erdélyországban létező

fő hadi kormányzókat értesitse, miszerint az ausztriai hadügy-miniszteremnek hatásköre az érintett tartományokban szállásoló katonaságra ki nem terjedvén, mindennemű rendelvényeket s parancsolatokat, melyek ezelőtt az udvari haditanács útján adattak ki, ezentul kizárólag csak a magyar hadügyminiszteriumtól veendik; a határvidékek pedig, amennyiben eddig egyenesen az udvari haditanács által igazgattattak, ugyane tekintetben egyenesen a magyar hadügyminiszteriumom parancsa alá rendeltettek; önnek egyszersmind legkegyelmesebben meghagyván, hogy a mint a fenemlitett törvényczikk 8-ik szakasza szerint kiadandó legmagasb saját parancsaim, személyem körüli miniszterem herczeg Esterházy Pál által fognak ellenjegyeztetni, úgy ön a többi parancsolatokat s rendelvényeket, melyek mineműségök szerint eddig az udvari haditanács által legkegyelmesebb helybenhagyásom alá terjesztettek fel, az 1848. évi 3-ik törvényczikk 9-ik szakasza értelmében királyi helytartóm fenséges főherczeg István elhatározása alá terjeszse.

Kelt Innsbruck városában, jun. 10-én 1848. Ferdinand. Herczeg Esterházy Pál.

XCI.

Legfelsőbb királyi rendelet a magyar hadügyminiszterhez. 1848. június 10.

Az ausztriai hadügyminiszterem által felterjesztett és ide-mellékelt jelentéseket, melyek szerint Dalmátország tengermel-leki vidékei védelmére és az olasz szabadcsapatok részéről fenyegető veszély elhárítására katonai segedelem kívántatik, szükséges tárgyaltatása végett azon legkegyelmesebb parancscsal teszem át, hogy Dalmátország védelmére megkívántató segedelmet azonnal a hely színére rendelvén, a Dráva vizénél fel-állítandó őrvonal felesleges voltáról, mind a jelentő bánt, mind Zágrábmegyét kellőleg világosítsa fel, egyszersmind pedig a felől értesitse, miszerint, ha Magyarország irányában ellenséges állást nem foglalnak el, őket nemcsak semminemű veszély nem fenyegetheti, de mint a magyar korona hű jobbágysai minden megtámadás elleni biztosítást egyedül a Magyarhon lakói-vali, századok óta fenálló szövetség fentartásában lelhetik fel.

Kelt Innsbruck városában, június 10-én 1848. Ferdinand. Hg. Esterházy Pál.

XCI.

Hivatalos értesítés a belügyminiszter által 1848. jun. 10-én több megyék főispánaihoz bocsátott rendeletről.

A belügyminiszter több megyék főispánait az ország déli részein, f. hó 10-ről figyelmezteti, hogy miután ő felsége a bánt a tartományi gyűléstől eltiltá, és az mégis megtartatott, miután Innsbruckba felidéztetett, és ottan meg nem jelent; világos ezekből is, hogy minden bizonyításai az uralkodó ház iránti hivségnek, ámitás és csalás a horvátok részéről, világos, hogy készen kell lennünk, mintha a háboru meg volna üzenve, mert minden napnak sikere vakmerőbbé teszi a szláv-illyr mozgalmat.

Aggasztó hírek jönnek a Duna és Dráva mellékéről. Ujvidék körül lázongó emberek ezerei tolonganak; a csajkisták egy része tiszteinek nem engedelmeskedvén, feltámadt és ágyukkal ment Ujvidék felé, minthogy a kormány oda katonaságot küldött. Ha ez így megy, a polgárháborut, mit a kormány elkerülni kívánt, alig lehetend elkerülni.

Ezért főispán ur minden erejét és hatalmát szedje össze és a magyar és német népet fegyvereztesse fel. Buzdítsa bátorságra és együtttartásra. Ne huzzanak szét, hanem szövetkezzenek. Az egyesült erőben van a hatalom. Erre kell figyelmeztetni a népet. Senkinél ne függjön a fegyver szegen. Minden adja férfiu kezébe, ingyen ha hazafi, de pénzért is átveendő. A lelkesb polgárok álljanak élére sereggyűjtésnek. Az egyenesre vert kasza, hatalmas fegyver. Célja nem más, mint készen lenni a község s minden esetre a megye határain belül. A haza majd mindenkinek kijegyzi a helyét a nemzeti gyűlés végzése szerint.

Erőt kell gyűjteni, erőt kell mutatni, hogy ha mi nem támadnánk is meg senkit, megtámadni se merjenek.

Különben a lázongó raj még vakmerő lesz beütni a határszéleken. Az orosz folyvást gyűjti táborát éjszaken és délen. Tarthatni általános gyuladásoktól Európa délkeleti részén.

Ezután a különféle népekkeli szövetkezésre buzdíttatnak, az oláhokat, németeket testvérül tekintvén.

A mentség az összetartásban van. Egymás veszedelméről jelek által értesítsenek, de akképen, hogy azok az ellenfélnek is jelül ne szolgálhassanak.

Szóval a haza valóban veszélyben van. Tartson a főispán ur értekezéseket, és azok szerint intézkedjék haladéktalanul. Készületeinket lássa minden. — Ne várjanak e részben sürű és bő utasítást a kormánytól, — ki most a maga körében erőt, védelmi erőt állít ki, azt a haza megmentőjének tekinti.

XCIII.

Királyi szózat a horvátokhoz és szlavonitákhoz. 1848. jun. 10.

Mi első Ferdinand stb. Biztosítjuk Horvát- és Tótországunk minden lakosait cs. kir. kegyelmünkről és kegyelmességünkről, midőn hozzájuk következő nyilatkozatunkat kibocsátjuk:

Horvátok és szlavoniták. Minél jobban esett atyai szívünknek azon hiedelem, hogy midőn mi hű népeink kívánatához képest az alkotmányos szabadság jótéteményeit minden lakosokra kiterjesztettük, az által az isteni gondviseléstől kormányunk alá bizott népeket, irántunk és kir. trónunk iránt örök hálára és rendithetlen hűségre köteleztük, egyszersmind őket a közös jogok és szabadságok által benső testvéri összetartásra buzdítottuk, s jóllétök előmozdítására tág mezőt nyitottunk; annál fájdalmasabban sujtott bennünket azon szomorú tapasztalás, hogy mi ebbeli biztos várakozásunkban, épen bennetek csalatkoztunk.

Benetek horvátok és szlavoniták, kik nyolcz századok elforgása óta, ugyanazon korona alatt, Magyarország sorsában osztozva, egyedül ezen kapocsnak köszönhetitek alkotmányos szabadságtokat, melyet annyi évszázadok leforgása alatt, a szláv népek között csak ti valátok szerencsések megtarthatni.

Bennetek kellett csatlakoznunk, bennetek, kik nemcsak a magyar alkotmány engedte jogokban és szabadságokban egyenlően osztoztatok, hanem eddig szeplőtlen megőrzött hűségtek igazságos jutalmául, fenséges őseink kegyelmességéből még különös jogokat, szabadalmakat és szabadságokat is nyerve, nagyobb előjogok birtokában vagytok, mint Magyarországunk szent koronája alatt akármelyik alattvaló.

Bennetek kellett csatlakoznunk, kikkel Magyarország és a hozzákapcsolt részek utolsó országgyűlése, saját királyi akaratunkhoz képest, az alkotmányos szabadság és jogegyenlőség minden jótéteményeit, testvériesen megosztotta.

A magyarországi törvényhozás az urbéri tartozásokat nálatok szintugy megszüntette, mint Magyarországon, s nálatok is a jobbágyok minden terheltetés nélkül szabad földbirtokosokká lettek; a földesuraknak az urbéri tartozásokért, kárpót-lás fog adatni, mit ti, magatok emberségéből, a legnagyobb áldozatok mellett sem lettetek volna képesek megadni; a honnan erre, minden terheltetések nélkül, legfelsőbb jóváhagyásunknál fogva, jelzálogul kamarai javaink fognak lekötteni s biztosítva ez által leszen.

Az alkotmányos képviselő joga nálatok szintugy kiterjesztetett a népre, mint Magyarországon; minél fogva nemcsak a nemesség, hanem még a többi lakosok is a határörökkel együtt, követeik által részt vesznek, mind a közös törvényhozásban, mind önnön kiváltságos gyűlésekben, s így közvetlen befolyástok által, tulajdon jóléteteket előmozdithatjátok.

Eddigelé a nemesség kevésbbé vett részt a közös teherviselésben; mostantól kezdve meg van az osztva a törvény értelménél fogva egyenlőn a lakosok közt, minden rangkülönbség nélkül, s ez által súlyos teher vétetett le vállaitokról.

Nemzetiségtek s kiváltságos jogaitok, melyeket illetőleg bennetek némelyek gonosz szándéku, álnok hírek által aggodalmat akartak támasztani, veszélyeztetve épen nincsenek, sőt inkább kiterjesztvők és megerősítvők, s minden megtámadás ellen biztosítvák; mert anyanyelvetek használata nemcsak iskoláitokban és egyházaikban vagyon örök időkre törvényesen biztosítva, hanem a nálatok eddig használt latin nyelv helyett nyilvános gyűléseken is bevétetett.

Rágalmazó nyelv azon hiedelemre akar benneteket tántorítani, mintha a magyar nemzet nyelvetekeket elnyomni vagy annak további fejlődését gátolni akarná. Mi biztosítunk benneteket, hogy ezek egyáltalában hazug koholmányok, sőt inkább elismerésre talál, hogy ti lemondva a holt latin nyelvről, született nyelvetekeket művelni és terjeszteni törekedtek; a törvényhozás benneteket ezen törekvésektekben gyámolítani, s egyházi szolgálókat, kikre lelki üdvösségtek, s gyermekeitek vallásos neveltetése bizva vagyon, az álladalom költségen illendő fizetéssel ellátni szándékozik.

Nyolcz százada, mióta a magyarokkal össze vagytok kötve, s ezen idők lefolyta alatt mindenkor méltánylattel viseltetett a törvényhozás nemzetiségtek iránt; miképen tudtátok tehát elhinni, hogy ugyanazon törvényhozás most ellensé-

ges indulattal akar fellépni született nyelvetek irányában, melyet ugyanazon törvényhozás nyolcz századok óta mindig védelmezett; s még is a helyett, hogy nemzetiségtek biztosítását s az alkotmányos szabadságnak veletek történt megosztását, testvéri elismeréssel fogadtátok volna, találkoztak köztetek emberek, kik köszönet, szeretet, s a nekünk tartozott hűség helyett, az eszeveszett gyanúsítás zászlóját tűzték ki, kik a magyarokról azt állítják, hogy ellenségeitek, s kik e két nemzet közt, minden kigondolható eszközökkel meghasonlást igyekeznek előidézni; olyan emberek, kik polgártársaitok közül azokat, kik benneteket felvilágosítani akartak, üldözőbe vették, s megrettentés által a személybátorságot veszélyeztetve, lakhelyüket odahagyni kényszerítették.

Ezen rakoncztatlanságokon támadt keserű fájdalmunkat, valjon nem nevelte-e azon szomorú aggodalom, hogy ezen büntetésreméltó kihágások vezéreül épen azon férfiú lépett fel, kit mi kir. kegyelmünk tanubizonyítványaival elhalmozva, hazátokban a rend és törvény öreül rendeltünk, hogy ő visszaélve azon hivatallal, melyre kegyelmességünkéből emeltetett, nem hogy, mint kötelessége lett volna, az eltántorított polgárokat jobb utra térítette volna, sőt felekezetestesség lelkétől vezéreltetve, a szenvedélyeket még nagyobb lángra élesztette, igen megfélekezve alattvalói esküjéről, a Magyarországgali összeköttetés tehát szent koronánk épsége (integritas) és királyi tekintélyünk ellen megtámadásokra mert vetemülni.

Eddigelé Magyarországon és a kapcsolt tartományokban a végrehajtó hatalmat, magyar udvari kancelláriánk s kir. helytartótanácsunk, a katonai ügyekben pedig udvari haditanácsunk útján gyakoroltuk, és az ekként kibocsátott parancsainknak mindenkor engedelmeskedtek Horvát-, Tót- és Dalmátország bánjai, miként ők az ezelőtti időkben, a másuton és más alakban kibocsátott parancsoknak s magyar törvényhatóságainknak engedelmeskedni kötelesek valának, a szerint a mint végrehajtó hatalmunk gyakorlatának módja és alakja, országgyűlésen, jóváhagyásunk mellett, elhatároztatott.

Az utolsó magyar országgyűlésen, szabad királyi akaratunktól vezéreltetve, országos hű karaink hozzánk felterjesztett kérelmének következtében kegyelmesen megerősítettük azon törvényczikket, melynek erejénél fogva kedvelt öcsénk, fenséges főherczeg István, Magyarország nádora, Magyarországbóli távollétünk ideje alatt, teljes hatalmu kir. helytartónknak lön kinyilatkoztatva, kinek is, mint ilyennek, a végrehajtó hatalmat,

ugyanakkor kinevezett magyar miniszteriumunkkal együtt gyakorolni kötelessége, mely miniszterium a volt udvari kancelláriának, helytartótanácsnak, udv. kamarának és udv. haditanácsnak eddigi hatáskörét magában foglalja.

Horvát-, Tót- és Dalmátországunk bánja tehát köteles, ha csak felség sértési bünt nem akar elkövetni, királyi helytartónk s magyar miniszteriumunk útján kibocsátott királyi parancsainknak épen úgy engedelmeskedni, mint tiszti elődjei, magyar udvari kancellariánk, helytartótanácsunk, udvari kamaránk, és udvari haditanácsunk rendeleteinek engedelmeskedtek.

Mindezek daczára mégis báró Jellachich József, kit mi Horvát-, Dalmát- és Tótországunk bánjává kegyelmesen kinevezni méltóztattunk, mint mondják, eléggé vakmerő volt, ezen tartozott engedmességet megtagadni.

Mi Magyar-, Horvát-, Dalmát- és Tótország királya, mi, kinek személye előttetek szent, mondjuk nektek horvátok és szlavoniták, szent a törvény is, és szentnek kell lennie; mi esküt tettünk az élő istenre, hogy mi magyar koronánk épségét, az alkotmányt, és törvényt mind magunk megőrizzük és megtartjuk, mind mások által is megtartatjuk.

Mi meg fogjuk tartani királyi eskünket, mi kegyelmesek vagyunk hű alattvalóink iránt, elnézzük bűneiket, de kérlelhetetlenek és szigorúak a megkonokult árulók iránt, és mindazokat az igazság karjai közé vettetjük, kik királyi eskünkkel vakmerő játékot üzni merészelnek, ki a törvény ellen feltámad, királyi trónusunk ellen támadand fel, melynek talpkövét a törvények teszik; és báró Jellachich ellen vád van emelve, hogy társaival együtt, nem csak feltámadott a törvény ellen, sőt hozzá kibocsátott atyai intéseink daczára az engedetlenségben még meg is maradt.

Kedvelt öcsénk, fenséges főherczeg István Magyarország nádorának és magyar miniszteriumunknak első gondja az vala, miszerint báró Jellachichot szólítsa fel, hogy ő a ti nemzeti-ségek, jogaitok és szabadságtok biztosítása tekintetéből, tegye magát velök kölcsönös egyetértésbe, hogy így az egyéb teendők között, a ti tartománygyűlések is minél előbb összehivassék, hol a törvények valának kihirdetendők, melyeknek áldását töletek megvonni nem akartuk, s erre a bán vala hivatalába nyilvánosan beiktatandó, mely beiktatás nélkül ő törvényes tisztviselőnek nem tekintethetik.

A bán ellen vád van emelve, hogy ő ezen felszólításnak, ámbár az ismételve megtétetett, sőt tulajdon világos parancsunk által arra, hogy királyi helytartónk és magyar miniszteriumunk rendeleteinek hódoljon, még meg is intetett és kötelességévé tétetett, épen nem engedelmeskedett, s ez által benneteket a fejetlenség veszedelmének martalékává tett.

Sőt az még nem elég, hogy a bán csak maga nem engedelmeskedett, hanem a mint mondják, még a törvényhatóságokat is felhívta, hogy ők hasonlóképen ne engedelmeskedjenek, és mind ezeket, mind a népet, erőszakos eszközök által, a magyar korona ellen ellenséges lépésekre kényszerítette.

Nektek tanuknak kell lennetek mindazokról, melyekkel a bán vádoltatik; nektek látnotok kellett, hogy ő üldözte mindazokat, kik Horvátországnak Magyarországgali összeköttetését fentartani akarták, kiket hivatalukról kénye, kedve szerint letett, hogy azok ellen, kik az ő politikai nézetének nem hódoltak, rögtönítélőbiróságot hirdetett, ezáltal számos családokat megszökésre és kiköltözésre kényszerítvén.

Nektek látnotok kellett, hogy a bán a törvényesen kinevezett főispánoknak lehetlenné tette hivatalukba lépniök, hogy kamarai pénztárunkat erőhatalommal lefoglalta, sőt ezen erőszakoskodások végrehajtására tulajdon fegyveres erőnket használta.

Nektek tudnotok kell, hogy ő országgyűlés nélkül saját kénye szerint, rátok új adót vetett, hogy ő minden felhatalmazás nélkül a népet fegyverfogásra kényszeríteni törekedett, mit a törvényhozó testület meghatalmazása nélkül még mi magunk sem parancsolhatunk meg.

Ti tanubizonyságot tehettek, miszerint ő eltűrte, hogy társai a népet koholmányokkal és álhirekkel a magyarok ellen bujtogassák, mintha ezek miatt nemzetiségtek veszélyben forogna; eltűrte, hogy a törvényellenesen összehívott gyűléseken a magyarok ellen nyíltan lázító beszédek tartattak, erőszakos kinevezések történtek; sőt hogy ezen rakonczatlansággal járni szokott ingerültség Magyarországon már is rablással és öldökléssel határos vérengző összeütközéseket idézett elő.

Ti tudjátok azon személyes bántalmat, mely királyi házunk egyik fenséges tagján kir. helytartónk főherczeg Istvánon, az ismételt törvényellenes kihágások szinpadául magát odaengedő Zágráb városában, a köztéren, a bán szemeláttára, gaz módon

elkövettetett; tudnotok kell, vajjon büntetés alá vonta-e a vétkeseket.

Nektek lehetetlen nem tudnotok, hogy ő a törvényes rend helyreállítása végett királyi biztosunkul kinevezett báró Hrabovszky János belső titkos tanácsosunk és altábornagyunktól, a tartozott engedelmességet valósággal megtagadta.

Álhírek által netalán tévutra vezérlett alattvalóink sorsán atyailag aggódván, megkisértjük az utolsó lépést, mielőtt ezen vádakát meghallgatnók, s a vádlottnak maga igazolására személyes alkalmat adánk, midőn ötet az általa kir. megegyezésünk nélkül, mit a törvény kíván meg, folyó évi június 5-ikére kihirdetett tartománygyűlésnek visszahívására, saját kezünkkel irt parancsunkban felszólítottuk, s neki a horvátországi zavarok kiegyenlítése tekintetéből, hogy udvarunknál személyesen megjelenjék, megparancsoltuk.

Jellachich azonban sem ezen parancsunknak, sem előbbi rendeleteinknek nem engedelmeskedett, és sem a tartománygyűlést vissza nem hívta, sem a kiszabott időre udvarunknál meg nem jelent.

Miután az ellene emelt vádakhoz ezen legfelsőbb parancsunk iránti konok engedetlenség is hozzájárult, nem vala számunkra egyéb teendő, mint megsértett királyi tekintélyünk helyreállítása s a törvények fentartása tekintetéből, belső titkos tanácsos és altábornagyunkat báró Hrabovszky János hívünket királyi biztosunkul kiküldentünk, hogy ezen törvényellenes eljárásokat vizsgálja meg; báró Jellachich Józsefet, netalán létező büntársaival együtt a vádnak megfelelő perbe fogassa, s ötet, míg csak magát teljesen nem igazolandja, báni méltóságából s minden egyéb katonai tisztségéből tegye le, titeket szigoruan intve, hogy mindazon kihágásoktól vonjátok vissza magatokat, melyek koronánktóli szakadásra czéloznak, — a törvényhatóságoknak pedig hasonló büntetés alatt megparancsolva, hogy báró Jellachichchal, vagy netalán létező vádtársaival, a hivatalos érintkezést azonnal szakasszák meg, s királyi biztosunk rendeleteinek feltétlenül engedelmeskedjenek.

Horvátok és szlavoniták! Királyi szavunk kezeskedik nemzetiségtek- és szabadságtokról, s igazságos kívánataitok megadásáról; ne adjatok tehát hitelt azon ámitó balsuttogásoknak, melyek által benneteket jogellenes czélok kivitelére tántorítani, hazátokat pedig rabszolgaságra s végtelen nyomorra juttatni akarják.

Hallgassatok királytok jótakaró szavára, mely hozzátok szól, hallgassatok királytok szavára, ki nemzetiségteket és jogaitokat, királyi hatalmával mindenkor fogja védelmezni, de a ki szinte szilárdul elszánt, magyar koronájának és a törvényeknek tekintetét, akármiféle megtámadás ellen, egész erejével fentartani.

Tartsátok tehát magatokat szorosan a törvényes engedelmességhez s a nekünk tartozott hűséghez; ne áraszsátok hazátokra, magatokra és gyermekeitekre engedetlenség által inséget és nyomort; mutassátok meg ezen megnehezült időkben, hogy ti fenséges házunknak még mindig a régi hivei vagytok. — Ezen szózat közzétételére és terjesztésére ezennel felhívunk minden hű alattvalót. Kelt Innsbruck városunkban, junius 10-ik napján 1848. Ferdinánd s. k.

XCIV.

Királyi szózat a határőrökhöz. 1848. junius 10.

Mi első Ferdinánd isten kedvező kegyelméből ausztriai császár, Magyar- és Csehország apostoli, ugy Horvát-, Tót-, Dalmát-, Galliczia- és Lodomérországok e néven ötödik királya, Ráma-, Szerb- és Bolgárország, nemkülönben Lombardia, Velence, Illyria és Jeruzsálem királya, Ausztria főhercege sat. adjuk ezennel tudtokra határőreinknek:

Miután mi hajlandóknak éreztük magunkat, hogy Magyarországunknak és a hozzákapcsolt Horvát- és Tótországnak saját s Budán székelő felelős miniszteriumot adjunk, a ti hazátok jobb kormányzása, s ügyeitek gyorsabb elintézése tekintetéből egyuttal arra is elhatároztuk magunkat, hogy az ugy mondott határőrvidéket ezen miniszteriumnak, mely minden tetteért nekünk és az egész országnak felelős, alárendeljük, s jövőben minden parancsainkat nem a hadi tanács, hanem fenséges főherczeg István, Magyarország nádora s kir. helytartónk és a hadügyminiszterium útján juttassuk hozzátok, ezen parancsok iránti hódoló készségül tehát mutassátok hozzáuk továbbra is azon engedelmességet, melyet irántunk és a haza iránt eddigelé oly hű szófogadással bizonyítottatok.

Határőrök! Szívünknek jól esik, hogy nektek kitartó hűségtek és vitézségtek velünk annyszor éreztetett bizonyítványiért a méltó jutalmat megadhatjuk.

Miután ti nemzetiségtek, vallástok és nyelvetek sérthetlensége felől, általunk és az ország alkotmánya által örök időkre biztosítva vagytok, királyi helytartónknak és magyar miniszteriumunknak egyuttal szent kötelességévé tettük, hogy kívánataitokat meghallgassák, a mire szükségtek van, megismerjék, s benneteket azután, mindazon könnyítésekben és kedvezményekben haladéktalanul részesítsenek, melyek az új törvényekkel és katonai kormányzások természetével összeférők és amelyekben a kapcsolt országok számára adott alkotmány által minden hű polgár egyaránt osztozik; másrésről azonban titeket is felszólítunk, hogy kir. helytartónknak, és a magyar miniszteriumnak, mint jelenleges alkotmányszerű organumainknak, mindenkor és mindenben szót fogadjatok, s ellenszegülés által a magatok és maradékaitok javát kockára ne tegyétek s császári házunk iránt mindenha mutatott tántoríthatatlan ragaszkodástok történelmi hírért be ne szennyezzétek. Királyi helytartónknak és magyar miniszteriumunknak továbbá kötelességében álland, egyházi szolgálóitok jobb és biztosabb állásáról, nemkülönben nemzeti iskoláitok felvirágzásáról haladéktalanul gondoskodni, s végre a katonai községekkel s minden egyéb a határörvidéken lakó polgárokkal mindazon alkotmányos szabadságokat megosztani, melyekkel az ország többi városai és polgárai törvényesen meg vannak örvendeztetve.

Végre tudtokra adjuk, miszerint mi altábornagy és tótországi hadi fő kormányzónkat báró Hrabovszkyt Horvát- és Tótországban királyi biztosul kineveztük azon meghagyással, hogy a magyar koronától elszakadásra célzó bujtogatások, különösen pedig báró Jellachich József horvátországi bánnak, mind világos utasításainkba, mind a törvényekbe ütköző magaviselete felett tartson nyomozást, kit mi ezeknél fogva addig, míg magát teljesen nem igazolandja, a báni méltóságtól és mindenféle katonai tisztségtől felfüggesztünk s nektek ezennel megparancsoljuk, hogy báró Jellachich Józsefnek semmiben ne engedelmesskedjétek, ellenben báró Hrabovszky császári királyi altábornagyunknak, feltétlenül mindenben szót fogadjatok. — Kelt Innsbruck városunkban június 10-ikén 1848. Ferdinánd s. k.

XCV.

**A karloviczi középponti választmány Hrahovszky kir. biztoshoz.
1848. jun. 11.**

Kegyelmes ur! Arról, mit az egybegyült nemzet ő felségének legkegyelmesebb urunk királyunk Ferdinándnak a legfelsőbb uralkodó császári királyi trónhoz a fenálló magyar miniszterium, és kegyelmesség irányában jelen helyezettéről futár által egyenesen feljelentett: a felírás ./. alatt ide rekesztett hű másolatából (lásd a LXXXVI. szám alatt) kegyesen értesülend.

Alulírottak itt ő felsége áldásteljes zászlója alatt egybegyültek a legfelsőbb elhatározatot váró nemzet, a legfelsőbb cs. kir. álladalom érdekében, mint ő felsége hű jobbágya kötelezettnek érzi magát annak ünnepélyes kijelentésére, hogy ő nem ő felsége ellen, hanem ő felsége Ferdinánd császár s király legmagasb jóvoltának előmozdítása tekintetéből áll fegyverben; azért is kegyesség részerőli minden megtámadása a szerb nemzetnek, mely mindig a leghivebb jobbágya volt a felségnek, nem ő felségétől és a császári királyi statusoktól, hanem kegyelmesség, mint egyes személytől eredőnek fog tekintetni.

A Karloviczon junius 11-én egybegyült szerb nemzet középponti választmánya által az egész szerb nemzet nevében. — Sztratimirovics György elnök, Wersár György, Kolarsky Arsén. Karamach, Kostich Dömötör, Wasilievich Basil, Maximov Arsén. — Glavass Athim bizottmányi tagok. Szatkorics János titoknok.

XCVI.

A belügyminiszter Arad, Csanád, Csongrád, Bács, Krassó, Temes és Torontál vármegyéknek; és Arad, Temesvár, Szeged, Szabadka és Zombor városoknak. 1848. jun. 11.

Azon elszakadási szándok, melyet az ország déli határain előidézni a bujtogatók folytonos igyekvése volt, újabb tudósítások szerint tettleges lázadássá fajult.

A horvát tartományi gyűlés ő felségének közvetlen tilalma

ellenére törvénytelenül megtartatott, a nép fegyverre szólított s a felszólításnak engedelmeskedik, engedelmeskedni kényszerítettik.

A kormány kiséretlenül semmit sem hagyott, mi a törvény korlátain belül a tévutra vezetett nép bal hiedelmeit oszlatná, semmit, mi a nemzet törvényhozása akaratának teljesítésére vezethetett, mert a szabadság és jogegyenlőség hatalmának kívánt diadalt szerezni békes uton, melynek áldásait az erőszak csökkenti.

Azonban késznek kell lenni a végsőre is; mert törvényes királyunkat védeni, az ország és alkotmány egységét fentartani, a veszélyeztetett személy- és vagyonbátorságot helyreállítani mulaszthatatlan kötelességünk, és ezt teljesíteni fogjuk minden áron.

Szükséges azért erőt gyűjteni, melynek lelkesedése, melynek sulya képes legyen legyőzni a hálátlanságot és vakmerőséget, mely legszentebb viszonyainkat megtámadni készül.

Ennélfogva Szegedváros táján nagyobb számú nemzeti őrsereg és katonaság fog táborba szállíttatni, és a köröskörül fekvő megyékben alkalmaztatni, melynek ellátásáról helyben és utközben gondoskodni szükséges.

Hogy ez renddel és pontossággal eszközöltessék, Krassó, Bács, Temes, Torontál megyékre és az ezekben fekvő szabad királyi városokra nézve Csernovich Péter temesi gróf és Vukovich Szabbás temesi alispán királyi biztos urak fognak nevezni polgári biztosokat; — Arad, Csanád, Csongrád megyékre és az ezekben fekvő szabad királyi városokra nézve pedig Török Gábor aradi polgármester neveztetik ki általam polgári biztosnak, kik az önkéntesek úgy mint a rendes katonák szabályszerű ellátását, elszállítását, élelmezését vezérlendik.

Nem kételkedem, miképen önök jelen pillanatban polgári kötelességüknek megfelelni szintoly áldozatkészséggel mint erélylyel sietendnek; mert a hazátvédőket kellő ellátás nélkül hagyni nem szabad. Hogy azonban ezt annál czélszerűbben tehessék, meghagyom önöknek, miszerint az említett polgári biztosokkal, a szállításokra, élelmezésekre, és egyéb hadi ellátásukra nézve folytonos egyetértésben legyenek, gyorsan és sikeresen intézkedjenek, és az e részben veendő parancsokat haladéktalanul foganatosítsák, ezt kívánja önjavuk, ezt megtámadott hazánk megmentése.

A polgári biztosok részére a szükséges pénzmennyiség utalványoztatott. De ha az ellátás körül bármiképen zavar

támadna, azt hiszem, mindenkinek nyitva leend erszénye, tára, s készen állanak lovai, ha azokra szüksége leend a hazának. Minden meg van téve, hogy hiány a készpénzben ne legyen, egyébiránt bizton hiszem, hogy előlegezni szükség esetében a hazának mindenki fog, mert a haza meg tudja, meg akarja, meg fogja fizetni, a mit nem követelés hanem előlegezésképen fogad el.

Jelszavunk legyen : a haza minden előtt. — Budapest, junius 11-én 1848. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

XCVII.

Hadügyminiszteri felhívás. 1848. jun. 11.

A miniszteriumnak szíven fekszik gondoskodni arról, vajjon mikép lehetne a mostani borongós körülmények közt akkép felkészülni, hogy a haza ott, ahol kell, minden jogait és vagyonát megvédhesse. Ezen tekintetből kiindulva alakította a rendes honvédet, mely azonban elégséges nem lévén, megkérte ő felségét királyunkat, addig is, mig az országgyűlés erre nézve ujonan katonaságot ajánlana, a magyar ezredek 4-ik zászlóaljbeli fő- és altisztjeit előlegesen is már kinevezni, és az ekkép alakított kész személyzetet az országon kívül tanyázó ezredek részéről is honunkba minélelőbb beindíttatni, hogy ekkép az ország részéről ujan kiállított katonaság igen rövid idő alatt azon szent várakozásnak, melyet töle a haza bátorsága követelni fog, megfelelhessen; de hōgy addig is, mig az országgyűlés által a fenemlitettekre nézve a kellő intézkedések meg fognak történhetni, az ország bátorsága tekintetében egy lépéssel előre haladhassunk, a miniszterium elhatározta, miszerint : minden az országban tanyázó magyar gyalog ezredek 3-dik zászlóaljai kiegészíttessenek, — hogy azonban e czélt kivihesse, a nemzetnek hazaszeretetére, a közbátorság fentartása- és honunk védelméért lángoló hazafiságára appellál.

Ha a törvény a miniszteriumnak megadhatta volna azon képességet, miszerint az állandó katonaság sorsáról is akkép intézkedhessék, mint a most alakuló nemzeti honvédseregről, úgy meg lehetnek győződve a felől, hogy azoknak is sorsán segíteni és jóllétét előmozdítani legelső teendői közé számítottá volna; minthogy azonban felelőssége mellett azt nem teheti,

és a törvényt szabta utról sem el nem térhet, sem azt tenni nem akarja, tehát most előlegesen az ujan beállottakra nézve csak a 3 évi szegődésre tartja magát képesnek, de igéri, hogy az egész hadsereg az azon jótéteményeknek, melyekben a nemzeti honvéd részesül, kiterjesztését az országgyűlés, előtt legbuzgóbban indítványozni fogja. A haza szent nevében felhívom ennél fogva mindazokat, kik erőt, lelket és képességet éreznek magukban, hogy magukat a rendes magyar hadseregbeni szolgálatra a Magyarországon tanyázó 3-ik zászlóaljnak, valamint az országban tanyázó huszárezredek kiegészítéséhez, a hadelfogadó kormányoknál jelentsék. kikhez rövid idő múlva az utasítás elküldetik.

Budapest, jun. 11-én 1848. — Mészáros Lázár hadügy-miniszter.

XCVIII.

Királyi szóbeli válasz némely szász kérelmezők előterjesztésére.

Miután erdélyi nagyfejedelemségemnek Magyarországgal egybekapcsolása az erdélyi rendek által valamennyi szász követek hozzájárulásával egyhangulag elhatározott, és általam meg is erősített volt, ezáltal pedig Erdélyben levő szász alattvalóimnak sem nemzetisége, sem pedig szabadalma nem veszélyeztetve sőt inkább megszilárdítva és megerősítve volnának, örvendek önöknek nyilváníthatni, hogy aggodalmaik alaptalanok, és én önöket azon fogadással bocsátom utnak hazájukba, hogy az én hiv szászaimat, valamint eddig, ugy ezután is jogaikban és szabadságaikban ótalmazni fogom, kiket kir. kegyemről és indulatomról biztosítok.

XCIX.

Királyi válasz a balázsfalvi oláh nemzeti gyűlés küldöttjei előterjesztésére.

Mint hogy római hitű alattvalóim által a balázsfalvi nemzeti gyűlésben szerkesztett folyamodványnak érdeme az erdélyi országgyűlésen egyhangulag elhatározott s általam a legutóbbi magyar országgyűlésen alkotott VII. t.c.z.-hez képest előlegesen

is szentesített egybekapcsolás által megszünt vala, — örvendek az illető küldötteket biztosíthatni, hogy az illető törvény-cikk által, mely különbség nélkül nemzetiség, nyelv és valásra nézve minden erdélyi lakosoknak ugyanazon szabadságokat és jogokat adja, — kívánataikban legnagyobb részben elégtételt, azért is jövőendő boldogságuk csupán e törvény végrehajtásától függ, egyébiránt tántoríthatlan hűségük iránt nyilvánított érzésüket kedvesen fogadom, és önöket királyi kegyem és indulatom felől biztosítom.

C.

**István nádor s királyi helytartó, Pestváros közönségének. 1848.
június 12.**

Az ország különböző részeiben az alattomos bujtogatások vak eszközévé aljasult műveletlen nép egy része, sem a szabadság valóításában őszinteséget, sem a közös jog tiszteletében készséget, sem a törvények s azok végrehajtói iránt engedelmességet nem tanusít.

Némely titokban működő elégyületlenek a társas életbeli viszonyok, és a törvényhozás által engedett számos jótékony-ságok ferde magyarázatával a vallásbeli és népfaji különbség-ből meritett ingerlésnek felhasználásával a népet tévutakra vezetni, elégyületlenségre és erőszakos merények elkövetésére bujtogatni törekszenek.

A naponkint sürűbben felmerülő tények szintoly szomorítók, mint aggasztók.

Miután pedig a vakmerő törvényszegést és engedetlenséget, — hogy annak példája a társasági viszonyokat ne veszélyeztesse, a leghatályosabban megtorolni szükséges;

Miután a törvény ellenállhatlan uraságát megalapítani, a bujtogatási merényeknek elejét venni, — a személy- és vagyonbátorlétet biztosítani, a megingatott közrendet helyreállítani, és az országnak a békét visszaadni kötelesség, még rendkívüli eszközökkel is : Pestváros azonnal rögtönítelő bíróságot állítand fel, azt gyors és pontos eljárásra utalandja, és fenállását a hatóság körében haladéktalanul kellően tudomásra juttatandja.

Mely rögtönítelési jog, a legfelsőbb rendszabályokban kijelölt eseteken felül, az ország békéjének s a törvényes köz-csendnek erőszakos kitörésekkel kísért lázadás, lázítás, lázadásra bujtogatás s annak következtébeni gyilkosságok, rablások és gyújtogatások által megháborítása eseteire, sőt az e részben megkísértett, de közbejött törvényes erő által a végre-hajtásban megakadályozott merényekre is világosan kiterjesztetik.

Jelen rendelet tüstént kihirdetendő, és a hirdetés bizonyítványának vétele után azonnal fogamatba veendő, — érvényessége csak újabb kormányrendelet útján szüntethetvén meg.

Kelt Budapesten, junius 12-én 1848. — István s. k. nádor, királyi helytartó. — Belügyminiszter Szemere Bertalan.

Jegyzet. Ezen rendeletet a „Közlöny“ következő megjegyzéssel kíséri:

A statariumot az ország legtöbb törvényhatóságaiban a belügyminiszter, a szerint, amint a körülmények kívánták, időről időre kihirdetteté; a legújabb országos események szerint pedig szükségesnek találta azt úgy Pesten, mint mindenütt az ország valamennyi t. hatóságaiban kihirdettetni, amelyekben eddigelé még nem valának kihirdetve.

CI.

A miniszterek felhívása a főváros lakosaihoz. 1848. junius 12.

Polgárok! Midőn a haza veszélyben van, csak a hazafiak egyetértése mentheti meg azt.

Hazánk alsó része a pártütők által megtámadtatott.

Az ellenség visszaverése végett minden karnak egyesülni kell.

Ha egymás között háborgunk, csak ellenségeink erejét neveljük, mert önmagunkat gyengítjük.

A hazát nem ellenségeink ereje, hanem saját gyöngeségünk vesztheti csak el.

Ha akarjuk, hogy a király közinkbe jöjjön, ha akarjuk, hogy a magyar épsége, szabadsága, becsülete veszélyeztetve ne legyen: csak egy eszme, egy gondolat, egy érzelem foglaljon el bennünket, és ez a haza védelme. Minden indulat, minden háborgás, minden kitörés, mi ettől elvonhat, legszebb, legszentebb kincsünket teszi kockára.

Lángoló honszeretetet férfias higgadtsággal, megfeszített erély, a körülményeknek gyors és komoly megfontolásával párosulva teszi lehetővé a fenyegető veszélyek elhárítását.

Megbüntetésére a borzasztó eseménynek, mely tegnap az itt tanyázó olasz katonaság egy része által elkövetett, minden lépések megtétettek.

A további vérontástól, melyet ez maga után vonhatott volna, megkímélt az isteni gondviselés és a főváros polgárainak, a fővárosi nemzetőrségnek s a rend és csend helyreállítása végett kirendelt sorkatonaságnak férfias de higgadt és felgerjedésben is megfontoló szelleme.

Ennek egyik diadala az is, hogy az olasz katonaság illető századai ő fensége által is felszólíttatván, fegyvereiket önkénytelenül lerakták, és a nyujtott polgárok ezrei közt mentek a gőzhajóra, melyen Komáromba szállíttattak fegyvertelenül, hol ellenük a büntvizsgálat folytattatni s a törvény itélni fog.

Azon tisztetek pedig, kik a tegnapi szerencsétlen éjszakán vétekre ragadt csapatnál voltak, és azon katonák, kiket a rögtöni elővizsgálat súlyosabb váddal terhel, itt maradtak letartóztatva, hogy az önkénytes honvédsereg tisztjeinek s közvéltzeinek befolyásával ellenük a törvényes eljárás haladéktalanul folytatassék s bevégeztessék.

A tegnap éji szerencsétlenségnek politikai jelleme nincs. Egy közönséges veszekedés színében jelenik az meg, mely véres összeütközés-sé fajult. — Legsiralmasabb a dologban az, hogy többen estek az összeütközésben mindkét részről áldozatul, kiknek nemes hivatásuk volt volna vérüket a haza elleneinek visszaverésében ontani.

A vész e honra az Alduna felől tornyosul, kinek erő van karjában, kinek szive van keblében, ki fillérrel vagy kincscsel bir, ott az alkalom, sőt szükség áldozatul hozni mindazt az imádott hazának megmentésére, ott van a csatater, mely a király s alkotmány iránt hűséget esküdött katonára, a hazáért vérével, életével áldozni kész honpolgárra vár.

Mindaz ellensége e hazának, mindaz a hon ellenségeinek kezére dolgozik, a ki a mult éji szomorú történetből alkalmat merit a polgárság és katonaság és a különböző nemzetiségek között viszálykodást, háborúságot, bizalmatlanságot terjeszteni. Mert a hazának mindenkre szüksége van.

Tehát félre minden személyes érdekekkel, a haza maga van veszélyben, tehát : a haza minden előtt.

A főváros polgárságának, mely magát férfiasan nyugodt

viselésével a nemzet köszönetére érdemesíté, megnyugtatóására fog szolgálni annak tudomása, miszerint a minisztérium intézkedett, hogy a kik nemtelen céloktól vezéreltetve, a honpolgárok különböző osztályait egymás ellen lázítják, a kik a magyar nemzet ellen bujtogatnak, bármi helyzetben legyenek is, a legszigorubban megbüntettessenek, s hogy e végett a perczek szomorú kénytelensége szerint s hogy a setétben ólálkodó árulás megsemmisítése végett országszerzte rögtönítelő bíróságok állittattak. Az ármány, az árulás, nem fog büntetlenül dulia e nemzet erejében.

Polgárok! örködjetek e fővárosbani rend és nyugalom felett. A ki azt elősegíti, a hazát segíté megmenteni. Mig a szív egészséges, a távol tagok sebei meggyógyíthatók, de ha a szív beteg, a test meghal.

Egyesüljön minden igaz hazafi az ország megmentésére. Budapest, junius 12-én 1848. — Deák Ferencz, gr. Széchenyi István, Kossuth Lajos, Szemere Bertalan, Klauzál Gábor, báró Eötvös József, Mészáros Lázár.

Jegyzet. Ezen felhívásban érintett események részleteiről a „Pesti Hírlap“ 1848. jun. 14-iki száma következő értesítést közöl:

Pünköst vasárnapján este a nép a főváros mulatóhelyeiből sereglett haza, midőn a vészharang megkondult, s a nemzetőrséget lármadob és trombitaszó hívta egybe. Nagy volt mindenfelé a rémület és tolongás. Fegyveres nemzetőrök, botokkal és más eszközökkel felfegyverzett nép futkosott az utczákon, nem tudva senki, merre, hol, és mi a baj.

Kilencz óra lehetett, midőn a Széchenyi-ligetbe, hol e sorok írója is volt, egy önkénytes berohant. Hangosan kiáltozá, hogy a nemzetőrök és önkénytesek siessenek társaik védelmére, kik közül már több megöltetett. A sétány — mint gondolni lehet — pillanat alatt üres lön. A tömeg az új épületbe szaladt, azt hívén, hogy itt történt valami. Innen azonban a Károly-laktanyába, a vérengzés helyére utasított. Midőn a rokkant katonák laktanyájához ért e sorok írója, az első kapunál egy generált talált, ki az ingerült népet csillapítá, tüsténti közbejövétel által ígervén a vérengzésnek véget vetni. A vezér bement, utána többen a nép közül. De alig fordulánk be a jobboldali folyosóra, midőn két lövés robogott felénk, a folyosónak homályban volt legvégéről. Szerencsére senkit sem talált. Egyik golyó alkalmasint egyik ablakot zuzta össze. Később Perczel kíséretében jött a hadügyminiszter. Ez felszólítá az őt körülbefogott tömeget, hogy maradjon hátra, mert ha egyedül megy, sokkal kevesebb veszélynek leendő kitéve, s erélyesebben munkálhat. A lövések azonban időről időre megújultak, s néha valódi általános tüzelés hallatszott a kaszárnya belsejéből.

Az udvaron itt-ott tömegek valának láthatók. A nép tódult be és

ki, s alig szedé össze magát az egyik lövés által okozott megütődésből, következett a második és harmadik lövés. Mintegy fél tizenkettőre lehetett, midőn az ablakokból rendszeres tüzelés valóságos és jól kintartott futótűz kezdetett meg a kaszárnya előtti és a melléktuczákat ellepő népre. A zsibárusutczában, hol már ekkor egy csapat sorkatonaság is fel volt állítva — a zavarodás rendkívüli volt. Az emberek rohantak ki az uriutcza felé, egymást tiporva le. Ezen utczára számtalan lövés történt. Megfoghatatlan, hogy ekkor, tudunkra legalább, egy golyó sem talált. Kevés időre ez erős tüzelés után, több lövést hallani nem lehetett. Mint mondják, hadügyminiszterünk felszólítása annyiban használt, hogy a tüzeléssel ugyan felhagytak, de fegyvereiket le nem tették.

Mig ezek történtek, a sorkatonaság és nemzetőrség a laktanyát mindenfelől körülvette, úgy, hogy belőle senki el nem illanhatott. Éjfél után, 3 óra felé a tömeg kezdett oszlani, s 3 óra után már csak a nemzetőrség és sorkatonaság állott a helyen, kevés kitartó nézők között.

Junius 12-én már korán reggel tódult a nép elő a város minden részeiből. Hadügyminiszterünk a bőszi olasz katonákhoz ment, mig parancsára az országuton hat ágyu szegeztetett fel a kaszárnya felé.

Az olaszok a fegyver letételéről még mindig nem akartak hallani. Meggondolásra határidőül déli 12 óra tűzetett ki nekik.

11 után jött a kir. helytartó nyitott kocsiban gr. Széchenyivel. A nép zajos éljenekkel fogadta a derék nádort.

12 óra után elterjedt a hír, hogy az olaszok fegyvereiket — a kir. helytartó biztosítására, miszerint a néptömeg visszatorlási büntetésétől tartaniok nem kell, s hogy ő maga leendő vezetőjük a hajóhoz, melyen Komáromba szállítatnak — végre letették. A hirt pár percz mulva valóság követé. A véres esemény eszközei lefegyverzetten, némelyek sirva és mindnyájan leveretve indultak meg a nádor és két miniszter vezetése mellett, erős katonafedezet alatt, a nemzetőrség felállított sorai közt. A különben ingerült nép ez alkalommal nyugodtan viselé magát irányukban.

Mint az ünnep első napján este, úgy most is szíves éljenekkel üdvözlötetett a magyar sorkatonaság. Az olaszok ez éljenzés közben szégyentől lesütött arcaikat néha felvetvén, néma és hideg pillantásokkal találkoztak. A boszuvágy szitkai nem igen hallatszának. Midőn a hajó velők indult, sapkáikat levéve, némán hajták meg magukat, úgy, hogy az ember keble valóban megilletődött a látományra.

A halottak száma a tömérdek lövéshez képest igen csekély. Azonban elég arra, hogy a legszigorubb vizsgálatot és büntetést követeljük.

A sorkatonaság részéről Maxburg és Gallovich főhadnagyk lovettek meg az olasz katonák által. Az utóbbi még él. Az első öt halálos golyó találta midőn a vérengzők csendesítésére a lépcsőkön felment. Az önkénytesek közül kettő halt meg. Sebesültek többen vannak. Az olaszok részéről nagyobb a sebesültek száma; habár fegyvertelen önkénytesekkel állottak szemközt.

Ennyit tudunk a dolog folyamáról. Részletesebben, körülményesebben a vizsgálat után.

A szomorú események indító okául adják, hogy egy olasz katona egyik önkénytesnek erszényét ellopván, tetten éretett. Hasonló eset már többször fordult elő. Az önkénytesek a tettenért katonát elfogták, s át akarák adni az őrhelyen. Az olaszok erre fegyverhez nyultak. Az önkénytesek az olaszoktól elvett fegyverekkel s fadarabokkal védték magukat. Lövések történtek. A nép összefutott. S így támadt az előadott véres tragoedia, mely a vészharang, dob és fegyverrekiáltások zaja közben oly általános rémülést idézett elő. A lövések ropogó zaja s a lőpor lobbanó világa Budára is áthallott és átlátszott.

E szomorú események indító okát sokan távolabb keresik. Titkosan működő kezeket vélnék látni, s a lopás feletti összekocczsanást az ármányosan szőtt terv kivitelére jeladásul tekintik. Említik a sok idegeneket, kik egy idő óta számosan érkeznek fővárosunkba. S irányukban eddig nem volt rendőri ügyelet. Ezentul másképp lesz. A fővárosban policzia rendeztetik. Az uti levelek vizsgáltatni fognak. S lesz egy központi rendőri hivatal, honnan a rendfenntartási intézkedések kiadathatnak; hová a zavarok feljelentetnek, s hol a rendetlenségek fékezésére erő mindig készen áll.

De ha az előadott események háta mögött, mit a vizsgálat napfényre derítend, valóban rejlenek politikai izgatások; ha itt is működtek azon kamarilla kezei, melyek Bécsben, Prágában és Zágrábban dolgoznak, ez egyszer ugyan rutul meghiusult minden ármány.

A szomorú események kezdete ugyanis, mint előadtuk, lopás volt; s politikai színt egész folyama alatt nem mutatott. Nem volt semmi jelenség; mely összefüggésbe lenne hozható korunk lázas irányával. Nem sikerült nemzetiségi harczot idézni elő az olasz és magyar között. Hiszen e részben ismeretesek kölcsönös rokonszenveink. De végre a nép és katonaság közötti surlódás színét sem viselé az egész történet. Fővárosunk lakossága éppen az olasz katonákkal fraternisált leginkább; s most, midőn neki bősültek e katonák, saját tisztjeikre szintugy lőttek, mint az önkénytesekre. S aztán éppen a sorkatonaság többi részének köszönhetni, hogy a vérengzésnek több áldozata nem lett, s a lázadó katonák ismét fegyelem alá kényszerítettetek.

Az egész esemény botrányos katonai kicsapongás, ha úgy tetszik. Lázadás volt, melyre súlyos büntetést méltán követelhetünk, de amelyből elleneink mindent következtethetnek inkább, mint azt, hogy a csend és rend fővárosunkban rosszabb állapotban volna, mint Európá bármely fővárosában.

Pest sohasem igazolta inkább, mint jelenleg, mit egyszer már mondánk felőle, hogy egész arczulatán nincsen egy vonás, mely forrongási rendeltetését igazolná. Pest a márcziusi napokban roppant lelkesedést mutatott, de akkor is megtartá a mozgalom méltóságát. Akkor pedig a kitörésre méltó okunk volt; akkor a szabadság, függetlenség kivívása volt napirenden. Annál kevésbbé fog sikerülni külföldi izgatónak, idegen érdekekben, veszélyes mozgalmat idézni elő.

Az ország sok részeiben lázas mozgalmak vannak. E nagy testnek, melyet Magyarországnak neveznek, sok részeiben mutatkoznak

kórányagok : de csend és nyugalom van a szivben, a hon központján honnan az ujabb szabadsági mozgalmak e hazában kiindultak, ha függetlenségünk constituált hatalma székel. E körülmény nem ki jelentőséggel bir a külföld előtt. Erre támaszkodva elmondhatjuk hogy királyunk személye sehol a birodalomban nem talál nagyobb biztosságot, több hűséget és rendszeretetet, mint az egyesült nagy Magyarhon fővárosában.

CII.

Hivatalos értesítés Hrabovszky János királyi biztos és altábornagynak 1848. jun. 13-án kelt tudósításából.

Hrabovszky János kir. biztos és altábornagynak folyó hó 13-áról a miniszteriumhoz sürgöny útján érkezett tudósításából következők felől értesülünk. Miután a folyó esztendő május hóban Karloviczon alakult középponti szerb bizottmány egy idő óta a kir. biztos és altábornagy irányában nem csak ellenséges állást von fel, hanem segítségére mind a határörvidékieket, mind pedig az összes tartományi lakosságot az alvidékeken állítólag megtörtént katonai segéderőszaporítás miatt fegyverbe hívta, a több ezerre menő néptömeg pedig mindig veszélyesebbé válni látszott, ez okból folyó hó 11-kén őket megtámadta.

A csata, mely miután az előcsapat mindjárt megjelenése alkalmával golyózáporral fogadtatott, 6 órakor reggel vevé kezdetét, késő estig tartott, s minthogy a sereget a házakból feléje intézett lövöldözés miatt Karloviczon keresztülvezetni nem lehetett, a város egy részét granátgolyókkal felgyújtotta, és szabadban harczolt a mintegy 6000 ellen, kiknek nagyobb része fegyverrel el volt látva.

Az insurgensek, kiknek legnagyobb része a katonai határörvidéki és tartományi népségből állott, fanaticus dühvel harczoltak, és harczközben minden oldalról segítő erőt nyertek, minthogy a körülfekvő helységekben a harangok félrevertetek.

A sereg kíséretében volt lovasságnak a vidéknek dombos volta miatt sikeres hasznát venni nem lehetett.

Ujvidék előtt az ugynevezett római sánczban leginkább a határvidék, a csajkás zászlóalj, és Bánát lakosaiból alakult mintegy 5000 főnyi táborn a kir. biztos és altábornagy Ujvidék és Temerin felől, „echeque“-ben tartotta, s az által megakadályoztatta, hogy czinkostársaiknak Karloviczra segítséget nem küldhettek.

Az insurgenseknek sok halottjuk és sebesültjük van, az utóbbiak közül öten a katonai kórházba hozattak, s ugyanott minden lehető gondnal ápoltatnak.

A királyi biztos serege részén egy holt közvitéz és hét sebesült számíttatik, köztük a jeles alhadnagy Weinhengst is.

Folyó hó 13-án talán csak látszólagos nyugalom uralkodik, a kir. biztos hiszi mindazonáltal, hogy a tegnapi komoly fellépésnek jó következménye leend, egyébkint ma egyedül Karloviczon, mint mondják 15,000 embernek kell gyülekeznie, mi igen valószínű, miután az egész határvidéki népesség ugy a közelfekvő helységek is teljes lázadásban vannak, és a fegyverem minden köteléke teljesen felbomlott, a nép pedig erősen el van határozva magát a magyarok, és magyar miniszterium ellen utolsó csepp vérig védeni. Szerbiából a harczinezőn 50–60 dühösen harczoló egyént vettek észre.

Az insurgensek Titelből 8 háromfontos ágyut, és három fél csajkát erőszakosan elvittek és a csajkások zászlóaljának jelentéséhez képest Molinari kapitányt kötözve Karloviczra kísérték; mind a csajkások zászlóaljának, mind pedig a pétervári ezrednek több tisztjei voltaképen elűzettek.

Nem kis feladatnak állítja annál fogva a kir. biztos a lázas állapotban levő népet fegyveres erő közbenjöttével észére téríteni.

Végre hirlik, hogy a Karloviczon egybegyűlt szerb nemzeti bizottmány, melynek elnöke Sztratimirovich György elhatározta valamennyi határőrvidéki zászlóaljaknak Olaszországból visszahívását, s azokkal összeolvadván, az összes védelmezést készítendő elő; azonban az altábornagy reményli, hogy ezen bizottmány a tegnapi esemény folytán Karloviczból el fog távozni.

A csata előestvéjén a királyi biztoshoz érkezett levél tartalmából kitetszik: hogy az említett középponti bizottmány hangulata a királyi biztos irányában felette rossz.

CIII.

A belügyminiszter rendelete Zala, Somogy, Tolna, Arad, Vas, Baranya, Bács. Temes, Krassó, Torontál, Csanád, Csongrád, Pestmegyék és a Jászkunkerülethez. 1848. jun. 13.

Naponkint fenyegetőbb alakban tör ki az ország déli részein a lázadás. Az ámitók, csalók, bujtogatók serege a népet napról napra inkább a zendülés örvényébe ragadja, s attól

lehet tartanunk, hogy e felbőszült sokaság a türelmet félelemnek, a higgadtságot gyengeségnek, a dolgok törvényes ösvényre fordulásának várását tehetetlenségnek tekintvén, előbb összehatódul, aztán rabol, aztán öldököl, s ekkép talán akaratlanul is szédelegve vitetik a törvénytelen és jogtalan feltámadás feneketlen mélységébe.

Veszélyben vannak azon részekben a békés lakosok, a birtokok, az ipar, a családi boldogság, nők és gyermekek, a törvény, az alkotmány, a rend, maga a haza és a korona veszélyben van.

Kinek mindez kedves és drága, ki érzi, hogy természetes védője szeretett háza népének, ki hálás gyermeke honának, hive a királynak, az tegyen a mit tehet és fogjon fegyvert minden a ki bírja.

Ha ellenerő gátul nem álland a szélvészestömegnek, elborítja a szomszéd megyéket is, dulásközben előbb-előbb haladva az ország szíve felé. Mi hódítani nem akarunk, de a törvénynek uraságát és a királyi tekintélyt vissza kell állítanunk, a déli részekben és mindenütt, de isten nem fog leszállni az égből, hogy minket oltalmazzon, a hont polgárai a házi szent tüzhelyet a család férfiai mentsék meg.

A kormány a mit tehet, mindazt megteszi. Eszék mellett lett sorkatonaságból ágyukkal ellátott tábort huz össze, és más tábort Szeged körül állit, és minden katonai erőt a déli megyékbe pontosit össze, s minden fegyvert oda szállit.

De kell, hogy azok maguk is óvják magukat a veszélytől, kik annak épen torkában vannak. A ház és haza védelme alól magát becsületes polgár nem vonhatja ki.

Fellépni erőlyesen és elszántan, megriasztja a lázadást; rövid kitartás csak a készületben is diadalra vezet, mely meghozza a kívánt nyugalmat.

Ezennel tehát felhivom önöket, hogy házuk és a haza védelmére legalább 2—4000 polgárt állitsanak ki, *) két hét alatt fegyverezzék fel a mint tudják. Fegyvereit és kaszáit hordja össze számukra a nép. A kik nem állanak ki, azok ott-hon békében dolgozhatnak, a kiállottak lesznek az ő s háznépök élő bástyái. Örködni fognak a megyei határszéleken. Ha szomszéd megyék veszélyeit elhárítani segitenek, ezzel hazafiui tisztöket teljesitik. Ez esetben fizetéssel láttatnak el. A mi fegyvert és löszert küldhet nekik a kormány, azt időnkint elküldendi sietve.

*) Összesen 39,000 nemzetőrséget.

A kiindulás, alkalmazás, elhelyezés és ellátás iránt parancsot (királyi biztos Csernovich, Vukovich, vagy illetőleg Csányi uraktól és Jovics vagy illetőleg Ottinger vezérőrnagytól) veendének.

Buzdítva szólitsanak fel mindenkit nyelv- és valláskülönbőség nélkül. A magyar, német, oláh eddigelé hű maradt a testvériség szent szózatához; a bujtogatók csak a ráczt népet szédítették el leginkább, de a ki közülök ment maradt ezektől, ezt is isten hozza a táborba, melynek jelszava leend: hódolni a törvényeknek, hív lenni a királyhoz, s nyelv- és valláskülönbőség nélkül egyenlően osztozni a jogokban, miket az 1848-ki törvényhozás minden nyelvű népekre a korona alatt egyenlően terjesztett ki.

Azon hatalom ugyan, mely Varasdtól kezdve Krassó havasáig a Dráva innenső részén eső déli megyékben fekszik, s 1,323,402 magyar, 485,836 német, 651,055 oláh és 66,425 tót, tehát 2,526,718 lakos kezében van, kik boldogul és békésen együtt éreznek, ezen hatalom ugyan oly roppant, hogy annak ellenében 378,352 ráczt, 72,949 horvát, ha mind engedetlen volna is, mi a ráczt nép becsületére legyen mondva, nincs ugy, mit sem tehetne: mindazáltal egyesülni kell, készen kell lenni, talpon kell állani, és rövid idő alatt az elámitottak ki fognak józanodni, a tévelygők meg fognak térni, és a rácztok ismét testvéreink lesznek, mint azok voltak, mióta a magyar földön vendégszeretettel megtelepítették.

Ime ide rekesztek egy táblát, mely kimutatja nyelvre nézve a különböző népek egymáshoz arányát. *)

*) Megye	Magyar	Német	Oláh	Tót	Ráczt	Horvát	Vendus
Veszprém	172,068	23,118	—	3,200	—	—	—
Tolna	132,284	58,131	—	1,076	1,682	—	—
Somogy	202,938	8,954	—	1,308	3,876	9,370	—
Zala	221,126	3,837	—	—	—	53,539	13,080
Baranya	132,480	76,834	—	1,479	41,000	—	—
Bács	186,102	98,408	—	—	189,991	—	—
Csongrád	131,298	2,662	—	—	1,690	—	—
Temes	5,827	93,920	194,564	3,213	14,260	—	—
Arad	86,061	18,107	180,268	1,789	1,406	—	—
Krassó	2,500	11,650	194,361	2,725	—	10,040	—
Torontál	54,869	88,030	61,806	5,809	124,447	—	—
Csanád	45,849	2,180	20,056	45,826	—	—	—

A magyar kétszeresen túlhaladja a legtöbbet, német és oláh hiv testvéreivel együtt ellenállhatlan többséget képez. Egyesülni már diadal.

Miután tehát a fegyveres készüllet az, mely a békét s csendet vissza állithatja, miután e hadi készüllet nem boszuállásra czéloz, mert ártatlan elámitottaknak kész a bocsánat, hanem czélja a törvénynek engedelmességet szerezni, a királyi korona jogait épségben megőrizni, és az ifju szabadságot a rend által biztosítani: önök a házat és hazát védő s fenkitett őrsereg kiállítására köteleztetnek. Nincs szó itt külső ellenségről. Csak a belső háborut kívánjuk elkerülni, visszavarázsolni a szabadság után a rendet.

Nem hazafi az, a ki most polgári kötelességét teljesíteni vonakodik. Gyalázat éri nevét, melyet önök nem felejtene el megörökíteni. Budapest junius 13-án 1848. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CIV.

A miniszterium Erdély karaihoz és rendeihez. 1848. jun. 14.

Erdélynek Magyarországgali egyesülése forró örömmel tölté lelkünket. Boldogítóbb és egyuttal fontosabb események hire nem juthatott hozzánk!

Meg voltunk lepetve, nem az örömek véletlenségétől, mert teljes hittel reméltük mi, a két testvér nemzet egygyé ölelkését, és meg voltunk lepetve azon büszke öntudat nagyságától, hogy egyesülten e hazát többé sem ármány, sem erőszak megbuktatni képes nem leend!

Nem késtünk mindent elkövetni, hogy az egyesülés iránti törvény a fejedelem által is szentesítették. A miniszterelnök rögtön utazott az országos küldöttekkel koronás királyunkhoz, hogy fejedelmi szavát, és áldását sietve kikérje a testvéri

Tehát: magyar	= 1,323,402.
német	= 485,836.
oláh	= 651,055.
tót	= 66,425.
<hr/>	
összesen	= 2,526,718.
horvát	= 72,949.
rác	= 378,352.
<hr/>	
összesen	= 451,301.

figyre. És nem tért előbb vissza, mint a bevégzett viszont-egyesülésben meghozta jövőendő nagyságunk örök alapját.

Mig hajdan e két hon egy vala mindnyájunkat nagyság, fény s nemzeti dicsőség környezett. A mely nap elszakadtunk egymástól, azon nap kezdtünk gyengülni, aljasulni s szolgaságba jutni. Egyesült erőnkön megtört a hódítók hatalma, szétválasztva, egyenként rabokká lettünk s eltűntünk az önálló nemzetek sorából.

Minket isten közös vérkötelék s nemzeti multunk testvéreké parancsol lenni, nem csak szomszédokká, mint eddigelé voltunk. A szomszéd nem sokat törődik szomszéda sorsával. Mi Erdélynek és Magyarországnak minden lakosai, több vagyunk egymásnak. Testvérek vagyunk, kik szeretik egymást, közös boldogságot akarnak, s egyik a másik javáért élni kíván és halni tartozik.

Az unio e nemzeti testvériségnek ujabb, nyilvános elismerése Európa színe előtt. Mit a vér egyesített, ezredéves közös történet örömei s fájdalmai szentesítettek — azt ma örökké megtartandónak nyíltan bevalljuk a világ előtt.

És e két honnak és minden népeinek egyesülése még többet is jelent. Jelenti azt, hogy mi ismét, mint egykoron, közös erővel, közös kitűréssel és buzgósággal azon törekvünk, hogy Magyarország nagy és boldog legyen, s népe hatalmassá és dicsővé váljék.

Ez legyen első és legszebb gyümölcse háromszázados elszakadásunk utáni testvéri egyesülésünknek.

Mi elválva is egyek valánk. A tetteges egyesülést most megszentesíté koronás királyunk fejedelmi szava. Nincs egyéb hátra, mint hogy isten áldása koronázza meg e szövetséget, mely minden nyelvű s vallásu népekre nézve a szabadság, egyenlőség és testvériség örökké szent elveit fogja hinni, vallani és alkalmazni. Budapesten, június 14-én 1848. Gróf Batthyány Lajos, Deák Ferencz, Klauzál Gábor, Kossuth Lajos, b. Eötvös József, Szemere Bertalan, Mészáros Lázár, gr. Széchenyi István.

CV.

A miniszterium Erdély törvényhatóságaihoz 1848. jun. 14.

A mi után századokon keresztül epedénk, beteljesedett. — Magyarország az egyesülés nagy szavát kimondván, kezét nyújtá; ti erdélyiek mint testvéreink elfogadtátok azt, és ko-

ronás királyunk, magas hozzájárulásával megáldotta és végrehajtotta a szent frigyet.

A két haza tehát teljesen egygyé lön fejedelmében, törvényhozásában, kormányában, s bármi névvel nevezzék magukat határai közt a különféle nyelvű és vallású népek, mindnyájan testvérek vagyunk, s jog és szabadság tekintetében nincs és nem lesz, és nem lehet közöttünk különbség.

Ez egyesülésben szívünk legmelegebb vágyai teljesedtek. Ez egyesülés az elválásnak hazafui bánatát szüntette meg keblünkben. Ez egyesülés által le van rakva azon talap, melyen a közös ország népei jóllétének és dicsőségének óriás szobra fog felemelkedni.

Történetünk új kiindulási ponton áll. A megszakadás korában sinylődtünk, az egyesülés után erőnk, hírünk, nevünk virágozni fog.

De kell, hogy a mely ország törvényhozására és a végrehajtó hatalomra nézve egygyé lett, lélekben és szívben, irányban és akaratban is egy legyen.

Épen a szabadság hajnalába esik viszontegyesülésünk. Boldog jele az időnek. Szent elveinek utmutatása mellett haladjunk előre. Testvéreknek kell lennünk nemcsak név szerint, de a jogokban is, s hatalmunk úgy, mint jogszerű érdekeink, ben és kün tiszteletben fognak tartatni.

Üdvezlünk titeket testvéreink, minden nyelv és valláskülönbség nélkül üdvezlünk ugya nemzet, mint a magunk nevében!

Az unió napja reátok és reánk nézve is a boldogság, a dicsőség és a szerencse napja.

A két haza egy lett, határai közt nincs többé különbség.

A két nemzet egy lett, egymásnak minden jogaival és szabadságaival bir.

A nyelv és vallás sem ad, sem vesz el jogot. A törvény előtti egyenlőség elvére lesz alkotmányunk fektetve.

Igazság és méltány lesz jelszavunk.

Ily nézetekkel veszszük át ő felsége nevében Erdély kormányát. A hatalmat hozzá ti adátok, a bizodalmat mi kérjük tőletek.

Szerencsésebb időben az unió nem történhetett. Épen most van az egyesülésre a legnagyobb szükség. Tudjátok: a haza veszélyben van. Éljük a szabadság és veszély napjait egyetemben. A királyi szék állandósága és a haza épsége roskadoz. Tehát e kettőnek megmentése körül találkozunk elsőben is. Most mindenek előtt vívnunk és áldoznunk kell, hogy utóbb a szabadság jótéteményeit biztosságban élvezhessük.

Éljen az egyesült haza! Védelem a királyi székek! Testvéri egyenlőség az ország minden népei között! Budapest június 14-én 1848. Az összes miniszterek nevében. Szemere Bertalan belügyminiszter.

CVI.

Királyi rendelet, a hadügyminiszterhez. 1848. jun. 15.

Miután a magyar hadseregnél a katonai hivatalokrai kinevezések az 1848: 3-ik t. cz. 8-ik szakasza szerint, királyi személyem körüli felelős magyar miniszterem ellenjegyzése mellett általam legkegyelmesebben elhatározandók; a felhívott törvény végrehajtása és az e tekintetben eddig fenálló rendszabályoknak egyenlő megváltoztatása végett, a legmagasabb személyem körüli miniszterem előterjesztésére legkegyelmesebben rendelem és parancsolom:

1-ör. A magyar ezredek tulajdonosai, a törvényhozás további rendelkezéseig, az ezredek tiszteit a hadnagytól kezdve bezárólag a kapitányig, ezentul is azon megszorítással nevezik ki, hogy kinevező rendelvényüket a magyar hadügyminiszterem helybenhagyása alá terjesztvén, csak jóváhagyó jegyzésével ellátva küldhetik át az illető ezrednek. A magyar hadügyminiszterem ezen tulajdonosi jog igazságos gyakorlata felett örködni, és ha a kinevezés ellen méltó kifogás forogna fen, a tulajdonost más egyén kinevezésére s illetőleg felterjesztésére utasítandja, a nádorhuszárok ezerede tulajdonosára ezen megszorítás ki nem terjedvén.

2-or. A stabalis tisztségekre kinevezendő egyének neveit az ezeredek tulajdonosai magyar hadügyminiszteremnek terjesztendik fel, ki ezen felterjesztést vagy helybenhagyó vagy más egyént felajánló saját véleménye kíséretében, a legmagasabb személyem körüli miniszterem által nekem be fogja mutatni, legfelsőbb elhatározásom pedig ugyanazon miniszterem ellenjegyzése mellett magyar hadügyminiszteremnek, rendeletem foganatosítása és ausztriai hadügyminiszterem kellő értesítése végett ki fog adatni.

3-or. Az őrnagyvezéreknek kinevezendő magyar ezeredek nevei és a magyar hadügyminiszterium alá rendelt főhadi kormányokrai kinevezések magyar hadügyminiszterem által,

ki magát a fenforgó körülményekhez képest az ausztriai hadügyminiszteremmel eleve értekezésbe teendi, legkegyelmesebb elhatározásom alá személyem körüli miniszterem útján terjesztendők.

4-er. A határőri ezereknél eddig az udvari haditanács által betöltött katonai hivatalokrai kinevezések az illető ezredek meghallgatása mellett, magyar hadügyminiszteremet illetik, a horvátországi bán tulajdonosi jogainak gyakorlata iránt az eddigi szokás megmaradván; a stabalis tisztek magyar hadügyminiszterem felterjesztésére, mely a személyem körüli miniszterem útján bemutatandó, általam neveztetnek ki.

E legfelsőbb rendeletemet magyar hadügyminiszterem végrehajtandja, és napiparancs által a magyar hadseregnek, az ezredek tulajdonosainak pedig szokott hivatalos uton tudtára adandja. Kelt Innsbruck városában junius 15-én. 1848. Ferdinánd s. k. Herczeg Esterházy Pál s. k.

CVII.

Hivatalos értesítés Hrabovszky királyi biztosnak 1848. jun. 15-én kelt tudósításából.

Hrabosvzky királyi biztosnak Péterváradról f. hó 15-én kelt levele szerint következőkről értesítettünk:

Miszerint, nemcsak az egész ottani határőrvidék, hanem alsó Szerémnek egész népessége teljes lázadásban van; — a határőrvidékieknek gyűlölete a magyarok ellen napról-napra növekszik, magyar törvény és magyar miniszteriumról teljességgel mit sem akar tudni, a tudósításához mellékelt, s alantabb következő két rendbeli, horvátok és szlávokhoz, intézett proclamatio (lásd a CVIII. szám alatt), ugy azon felhívás (lásd a CIX. szám alatt), melyet a kir. biztos Horvátországbóli visszajötte után kiadott, az ottani határőrvidéken lábbal taposztatott, s így azon kevés bizodalom is, melylyel a határőrvidék iránta viseltetett, elenyészett.

Egy 15—16 ezerből álló néptömeg két 6 fontos ágyuval és a Zimony mellett állomásozó százada a csajkásoknak, kik a zimonyi állomást elhagyák, az összes felfegyverzett csajkásokkal együtt, kik magukat a Karloviczon levő szerb nemzeti bizottmány rendelkezése alá vetették, jelenleg pedig Karloviczon már egybe is gyűltek, ugy a csajkások zászlóalja határán az

ugynevezett római sánczokban Ujvidék mellett 8 ágyuval 5000 felfegyverzett csoport áll, mely fegyverek a csajkások zászlóalja kormányától vétettek el; a Karlovicz mellett összepontosított nagy erő, mely a Bánátból naponta erősbul, elleneséges állást vett a hadikormány irányában is.

Végre jelenti, hogy az egész felfegyverzett nép ö felségéért életét és lelkét feláldozni késznek nyilatkozik, a magyarok és a magyar miniszterium ellen azonban magát utolsó csepp vérig védeni fogja.

CVIII.

Krabevszky kir. biztos szózata a horvátokhoz és tótországaikhoz. 1848. juniusban.

Horvátok és tótországiak! Ö cs. kir. apostoli felsége alulírottat folyó 1848-dik év május 6-ról kelt legfelsőbb kézírata által ö fensége István főherczeg nádor és magyarországi helytartója által Horvát- és Tótországban az ott mutatkozó szakadási mozgalmak meggátlása végett teljes hatalmu királyi biztosnak kinevezni méltóztatott.

Ö Felségének változhatatlan legfelsőbb óhajtása, hogy a nevezett országok, és Magyarország között létező törvényes kapocs a korona és kormányzási egység, valamint ezen magyar korona alá tartozó részek nyelve és nemzetisége biztosittassék.

Ö kegyelmessége buzini báró Jellachich József, Horvát, Dalmát és Tótországok bánja, ö cs. kir. apostoli felségétől egy folyó év május 7-dikéről kelt legfelsőbb kéziratot vett, melynek erejével neki megparancsoltatott, hogy nem csak ö fenségének István főherczeg nádornak és királyi helytartónak, hanem az 1848 : III. t. cz. értelmében a felelős magyar miniszteriumnak is feltétlenül engedelmeskedjék.

Tótok és horvátok! Legszentebb érdekeitek „a nyelv, nemzetiség és vallás“, részetekre biztosítva van, a király által szentesített törvény biztosítja azokat.

A törvények megtartása, a rend és béke, ugy a tántoríthatlan hivség és szeretet a felséghez legjobb támaszai az alkotmányos szabadságnak, a személy- és vagyonbátorságnak, és az egyedüli ut a közjólét kifejlődésére.

Hazafiaink részére Magyarországon is minden hivatalok és előnyök a benszülöttekhez hasonlóan nyitva és szabadon álla-

nak, a miniszteriumban egy külön osztály állítatott fel, többen csupán a ti ügyetekkel foglalkozók ugyanott már ki is nevezettek.

Az alkotmányos jogokban és szabadságokban az egész határörvidék fog a többi országokhoz képest részesítettetni. Már fel vagyok jogosítva engedményeket adni, úgy a határörvidék minden osztályából egy bizottmányt összeállítani, melynek feladata lesz, — tekintve a jogviszonyokat és igazgatási módot, — a katonai rendszer érdemében javító és könnyítő javaslatokat, a jövő törvényhozó testület elébe terjesztendőket kidolgozni.

Horvátok és tótok! Megkoronázott fejedelmünk, szeretett császáruk és királyunk nevében, kinek népe boldogsága egyaránt fekszik szívében, felhivlak titeket, seregeljetek össze a törvényes rend paizsa alá, teljesítsétek ő felségének legfelsőbb akaratát, kerüljétek a szakadási irányzatokat, fogadjátok a törvényt, és boldogok lesztek. — Jóllétetök felvirágzand, s a gondviselés titeket s maradékaitokat meg fogja áldani.

Éljen a király, törvény, s alkotmány. Báró Hrabovszky s. k.

CIX.

Hrabovszky kir. biztosnak a határörvidékiek, csajkások és katonákhoz intézett felhívása. 1848. júniusban.

Határörvidékiek! Csajkások! Katonák!

Rövid távollétem alatt az itteni katonai kormány a csajkások zászlóaljához egy felhívást intézett, és a határörvidékieket azon szerencsétlenségre figyelmeztette, mely őket és családjaikat érhetné, ha azon lázító irány mellett maradnának, melyhez csábítottak.

Határörvidékiek! katonák!

Én azon felhívást egész értelemben az összes itteni határörvidéki katonasághoz ismétlem; emlékezzetek eskütekre, — ő felségének tartozó s ártatlank soha meg nem szegett hűségtekre és vonzalomra, legkegyelmesebb császárukra és urunkra, ki legszentebb érdekeiteket, nevezetesen nemzetiségteket és vallásokat törvény által szentesítette.

A törvényes rend és békének fentartása, és a legjobb fejedelmünk iránt soha nem táguló hűség legjobb biztosítékai a személy- és vagyonbátorságnak, és az egyedüli út a közjónak kifejlődésére.

Ti a többi ország lakosaival hasonlólag az alkotmányos jogok és szabadságokban részt fogtok venni; már fel vagyok hatalmazva engedélyeket adni; úgy a határőrvidék minden osztályaiból egy választmány összehívására, melynek összejövetelében az lesz feladata, hogy tekintőleg a jogokat és viszonyokat, a kezelés érdemében, és mennyire lehetséges, a katonai rendszerben is javító és könnyítő javaslatokat készítsen.

Határőrvidékiek! katonák! Megkoronázott fejedelmünk, szeretett császáruk és királyunk nevében, kinek minden népe boldogsága egyaránt fekszik szíven, felhivlak benneteket, gyűjtek össze a törvényes rend paizsa alá, teljesítsétek ő felségének legfelsőbb akaratát, fogadjátok a törvényt és boldogok lesztek. A jólét felvirágzik és a gondviselés titeket és utódaitokat meg fog áldani. Éljen a császár és király! — Éljen a törvény és alkotmányos szabadság! Hrabovszky s. k.

CX.

Királyi kézirat báró Hrabovszky János kir. biztoshoz. 1848. jun. 16.

Kedves báró Hrabovszky! Folyó évi junius 10-én kelt tudósítása következtében átküldöm önnek a különféle hamis sugallatok által tévutra vezetett csajkások és határőrök megnyugtató végett idemellékelt s általam aláírt proclamatiót. Ha ön azt hiszi, hogy még junius 10-kén előrebocsátott s önnel a magyar miniszterium útján közlött nyilatkozványom közzététele után is proclamatió kihirdetése szükséges, ezennel meghatalmazom önt, hogy ezt azonnal kihirdesse; egyszersmind a további eszközöket, mik azon teljesen alap nélküli ingerültséget lecsillapítsák, minden józan engedményekre kész magyar miniszteriumom elé terjeszsze. Ferdinánd s. k.

CXI.

Királyi szózat a csajkások és határőrökhöz. 1848. jun. 16.

Első Ferdinánd, isten kegyelméből Ausztria császársa, császársa, Magyar- és Csehország apostoli királya stb. biztositjuk cs. és kir. kedvezésünk s kegyelmünkről.

Minden csajkásainkat s határőreinket!

Folyó évi jun. 10-én kelt nyilatkozványunkban intettünk titeket, hogy a közétek lopózott lázitóknak, kik vakbuzgó sugallataikkal titeket irántunk s felséges őseink iránt sokszor bebizonyított hűségtek és engedelmességtekben különféle ámitások által megtántorítani igyekeznek, hitelt ne adjatok; ennél fogva sajnálkozással értettük, mikép többen a csajkások, és a pétervárad határőrök közül ezen ámitások által tévutra vezetettvén, császári vagyonunkhoz nyulni s 8 ágyut maguknak eltulajdonítani vakmerősködtek, sokan határőreink közül lakhelyeiket elhagyva cél nélkül tévelyegnek, s földeiket munkálatlanul hagyják, sőt fellebbvalóik ellen nyílt lázadásra keltek.

Ezennel intünk benneteket még egyszer, hogy csendre és engedelmességre térjete, a 8 ágyut azonnal visszaállítsátok, családaitokhoz visszatérvén, földeiteket műveljétek s így magatokat császári kegyelmünkre érdemesekké tegyétek. — Sehonnan sem fenyeget titeket veszély, vallástok s nyelvetek megvédetik, s mi a ti gyűléstetek által előnkbe terjesztendő törvényes kérelmeiteket s óhajtásaitokat atyai készséggel teljesíteni s titeket mint istenben nyugvó felséges atyánk, tovább is oltalmazni s védeni fogunk, de egyszersmind nyilvánítjuk, hogy a nektek kihirdetett legfelsőbb parancsaink iránti engedetlenséget nem tűrjük, s azoknak megszegői ellen érdemök szerint intézkedendünk. Eltévedettek! térjete engedelmességre s akkor mi titeket császári kedvezésünk s kegyelmünkről biztosítunk. Kelt tiroli fővárosunkban Innsbruckban jun. 16-án 1848. Ferdinánd s. k.

CXII.

Hadügyminiszteri rendelet a bánáti hadi főparancsnoksághoz. 1848. jun. 17.

A helvét hitvallásu tiszántuli egyházkerület még 1846-ban panaszt tett az iránt, hogy a bánáti határszélen a helvét vallásra áttérni kívánó személyek, katonai felsőbbiségeik által, azon ürügy alatt, mintha a vallási új törvények a hatarszélre nem hatnának, az áttérésben nemcsak akadályoztatnak, hanem börtönnel is fenyegettetnek.

Miután a határezredek Magyarországnak kétségtelenül kiegészítő részei, sőt a törvény értelmében a jövő országgyűlésre már követeket is küldendnek, mint ilyenekre pedig az

ország köztörvényei természetesen kiterjeszkednek és kötelező erővel bírnak; miután továbbá az egyik vallásról a másikra áttérés a katonai szolgálattal és fegyelemmel legkisebb összeköttetésben nincsen : legkevésbé sem tartozhatik a katonatisztek teendőihez, hogy térítgetők szerepét vállalják, és a lelki ismeretek szabadságába korlátozólag avatkozzanak.

Tessék tehát az eddigi követelt előleges bejelentéstől és engedelemkéréstől az áttérni kívánókat megkímélni, az áttérés iránt egyedül a törvényt szem előtt tartani, és az alárendelt katonai hatóságokat is a szerint utasítani.

Budapest, jun. 17-én 1848. Mészáros Lázár s. k. hadügy-miniszter.

CXIII.

István nádor s királyi helytartó rendelete b. Apor Lázárhoz, az erdélyi kancellária helyettes elnökéhez. 1848. jun. 17.

B. Apor Lázár urnak, az erdélyi kancellária helyettes elnökének. — Magyar- és Erdélyországnak egyesítése iránt az erdélyi országgyűlésen alkotott törvény ő felsége koronás királyunk által Innsbruckban f. évi junius 10-én kegyelmesen szentesítettén, és ekképen a két ország, a két törvényhozás, a két végrehajtó hatalom egygyéolvadván s különösen a most említett törvénynek 3-ik §-a szerint az udvari kancellária megszüntettetvén:

Ennélfogva önnek ezennel meghagyom, hogy e rendeletem vételével munkálkodását az udvari kancellária azonnal szüntesse meg. És egyrésztől sietvén a már bevégezettek elküldözésével, másrésztől a be nem végzetteket azon osztályozás szerint tegye át az illető magyar miniszterekhez, a mint a közhírré tett rendeletekhez képest a tárgyak osztályozása a miniszterium által megállapított.

Ezen rendelet végrehajtásának eszközlésével a külügy-miniszter távollétében Pulszky Ferencz álladalmi titkár mai napról különösen megbizatván. — Budapest, junius 17-én 1848. István nádor királyi helytartó. — Szemere Bertalan, belügy-miniszter.

CXIV.

Az erdélyi királyi fő kormányzóknak érdemleges értesítése a robot jun. 18-ra határozott megszüntetése iránt. 1848. jun. 17.

Ki van már hirdetve, hogy a robotot és dézmát az országgyűlés maga jószántából, a haza és nép java tekintetéből örökre eltörölte.

Most már közhirrre kívánja tenni az országgyűlés azokat, miket e tárgy iránt szükséges mindenkinek tudni.

Ennek következtében az országgyűlés kívánatára kegyelmes királyunk V-ik Ferdinánd ő császári kir. felsége nevében kihirdettetik:

1-ször. Valamint e tavasz kezdetén Pozsonyban a magyarországi földesuraktól s nemességtől eredett s az országgyűlés által határoztatott el az, hogy egész Magyarországon a robotok és dézmák eltöröltessenek, s a király azután hagyta helyben s erősítette meg ezen határoztatot, úgy itt is az országgyűléstől jött s jó ezen engedmény; úgy itt sem kételkedhetünk arról, hogy urunk s királyunk helybe fogja hagyni s meg fogja erősíteni az erről szóló törvényt, melyet az országgyűlés elkészítvén, ő felségének már fel is küldött, s mely, hogy azt kiki előre is tudhassa, ezennel szétküldetik.

2-szor. Magyarországon az uri szolgálat és dézma elengedésén kívül az eddigi jobbágyok és zsellérek javára s hasznára még több más hasznos törvényeket készített az ország s hagyott helyben a király. Törvény készült ugyanis ott arról, hogy ne csak azok fizessék az adót s tegyék a közmunkákat, kik eddig tették, hanem hogy szintugy fizessék birtokukhoz képest az urak s nemesek is, s ők is járuljanak a közmunkákhoz s minden közterhek viseléséhez. Hogy a vármegyetiszteket s országgyűlési követeket ne csak a nemesek válaszsák, hanem az eddigi jobbágyoknak is legyen ahhoz szavok.

Az itteni országgyűlés is hozott törvényeket arról, hogy az országgyűlési követek választásában szavazatuk legyen a nem-nemeseknek is; s a közelebbiről Pesten tartandó országgyűlésre a követek most már ily móddal választatnak. — Azt, hogy ezentul a közterheket nemes és nem nemes egyenlően s aránylag viselje, hasonlóan kimondották itt az ország rendei s erről is törvényjavaslatot küldöttek ő felségéhez megerősítés végett. — Ezeken kívül törvényjavaslatot terjesztettek urunk királyunk elébe az iránt is, hogy a só ára itt Erdélyben fel ne

emeltessék, sőt kivált az apró só ára, mihelyt lehet, leszállitassék; a sóskutak használata pedig a helységeknek teljesen szabad legyen.

3-szor. Szükséges mindenkinek tudni, hogy most az uri szolgálat s dézma elengedésével az eddigi jobbágy mit nyert, s mi az, mit ő ajándékba kapott. Nyerte ő és ajándékba kapta a kezén levő urbéri vagy colonialis telket s földeket, de csak is ezt kapta ajándéku s csak ez válik neki valódi tulajdonává, mert ha telke udvari (curialis) vagy földi közt majorságiak (allodialisok) lennének, azok az eddigi földesur tulajdonai maradnak; s azoktól tartozni fog az, ki bírja s használja, úgy mint eddig, taksát, napszámot vagy dézmát adni. Azonban minden oly telkek és földek felett, melyek iránt kérdés támad, hogy majorsági (allodialis)e vagy urbéri (colonialis), ő felsége miniszteriuma által nevezendő bizottságok fognak itélteni; s mit azon bizottságok úgy találnak, hogy valakitől törvény ellenére vétett el, annak, kitől elvétel, visszaadják; ha pedig úgy talál, hogy a jobbágy vagy zsellér birtokában levő, de kérdés alá jött telek vagy földek valóban curialis hely vagy majorságföldek: ezen esetben azokat a földesurnak ítélik, oly móddal, hogy ő azzal, ki azokat eddig használta, megegyezhetik: úgy vagy az eddigi mód szerint, vagy új szerződés mellett annak birtokában hagyja; ha pedig meg nem egyezhetik, vissza veszi. Ebből következik:

4-szer. Hogy valamint a földesur majorsági szántó s kaszáló földeinek, erdeinek, legelőinek, szőlőinek s gyümölcsöseinek tökéletes tulajdonosa: szintoly valóságos tulajdonosává vált az eddigi jobbágy és zsellér azon urbéri, vagy colonialis mindennemű földeknek, melyeket most mint olyanokat bír, s a melyek az azok utáni szolgálat és dézma eltöröltetvén, neki ajándékoztatnak.

5-ször. Azon eddigi urbéres vagy colonialis, mostantól fogva pedig tulajdon földet a jobbágy avagy zsellér használhatja úgy, mint neki tetszik, s eladhatja a kinek tetszik. Annak használatában őt szintoly kevéssé háborgathatja bárki is, mint az eddigi földesurat saját majorságföldi, erdei, legelői s birtokában, s azok használatában; — következőképen.

6-szor. Bárkinek is tulajdona szent és sérthetetlen levén, sem a földesurnak tiszta majorságföld, az eddigi jobbágy, zsellér avagy bárki által is tőle el nem vétethetik; úgy ennek földi sem vétethetnek el sem eddigi földesurak, sem senki más által. Ezenkívül az is következik a tulajdon- és birtok-sért-

hetetlenségből, hogy még azon földeket sem szabad mástól elfoglalni, a maga fejétől s birói ítélet nélkül, melyek kérdés alatt vannak, mert senki sem lehet magának birája, s a kinek igaza van, oly hamar fog a kinevezendő bíróság által abba, mihez valódi joga van, visszahelyeztetni, mint a milyen tiszta az ahhozi joga.

7-szer. Ezeknél fogva kegyelmes urunk ő cs. kir. felsége s az ország nevében keményen tiltatik minden önkényes és erőszakos foglalás. És ha akár eddigi jobbágy vagy zsellér földesurtól vagy bárki mástól, akár pedig földesur eddigi jobbágytól vagy zsellértől bármi szin vagy ürügy alatt önkényleg birói ítélet nélkül maga fejétől akármit is elfoglalni vagy annak használatában azt, ki most birja, háborgatni merészelné, minden személyválogatás nélkül keményen fog büntettetni.

8-szor. Ezeknek megmagyarázása után az országgyűlés és a királyi főkormányszék a nagy istentől áldást kér mindazokra, kik a fenirtak szerint ezennel felszabadíttatnak s tulajdonnal ajándékoztatnak meg.

9-szer. De ezen áldás csak úgy szállhat s fog szállani az új polgárookra, eddigi jobbágyokra és zsellérekre, hogy ha mindenekelőtt azok iránt, kiktől e jótétemény jő, kik azt érzékeny áldozattal tették, t. i. eddigi földesuraik iránt, valamint kegyelmes királyunk V. Ferdinánd ő cs. kir. felsége iránt is, ki e jótéteményt helybenhagyja, s az arról szóló törvényt megerősíti, hálás érzettel s szíves indulattal fognak viseltetni; mert ki háládatlan, az isten meg nem áldja, s isten és ember iránti háladatosság isten előtt kedves.

10. Továbbá csak úgy remélhetik új polgártársaink új helyzetükben isten áldását, ha jól megértik s félre nem magyarázzák azon szép dolgokat és szavakat, melyekről már darab idő óta annyit hallottak, melyeknek nevében lépteti őket az ország mostani új helyzetökbe, t. i. a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget. Ezen szavakat minden ember emlegeti, de sokan félre értik vagy félremagyarázzák. Tudjátok meg tehát :

11-szer. Hogy az, miszerint szabadokká lettetek, koránsem azt teszi, hogy ezentul akármit is lehessen tennetek, és senkitől se kell függnök. Ha szabad lenne akármit akárkinek tenni, senki sem lenne sem személyében, sem vagyonában bátorságban, egyik ember a másikat verhetné s verné agyon, s venné el vagyonát s jószágát. Az igaz szabadság abban áll, hogy az ember bátorságban bírassa s szabadon használhassa azt, mie

van. Ez pedig csak úgy lehet, ha a törvény mások erőszakától oltalmazza. A törvény s a király iránt tehát, kinek nevében hajtatik végre a törvény, s a ki a törvény védője és fentartója, teljes engedelmességgel kell mindenkinek lenni, gazdagnak úgy mint szegénynek, nagy urnak úgy, mint közönséges embernek. Csak ily törvény iránti tisztelet, engedelmisség s törvényes előjáróktólifüggés mellett lehet az ember valóban szabad, azaz : senki önkényétől s erőszakától nem függő. Tudjátok meg továbbá, hogy a valódi szabadság áll továbbá abban :

12-szer. Hogy kiki valamint birtoka s tulajdona felett szabadon rendelkezhetik, úgy rendelkezessék ideje s testi úgy mint lelki tehetségei felett, hogy ezeknek mások kára nélküli mire fordítása saját akarától függjön, s azokból semmi egyes ember ne vonhasson s vehessen el semmit is erőtetve s önkényüleg. Nemkülönben áll a szabadság abban, hogy senki előtt bár mi keresetmód is, mi becsületes, és törvény szerint szabad, valamint bármi hivatal is, mire alkalmas, elzárva ne legyen. És hogy magát tökéletesíteni, és sorsát tehetségéhez képest helyes uton javítani egynek úgy mint másnak szabadjon. És végre az igazi szabadságból foly az is, hogy a törvény által határozott polgári jogokat mindenki szabadon gyakorolhassa, így például vehessen szavazatával részt abban, hogy megyéje vagy széke részéről kik választassanak követeknek az országgyűlésre, hol a törvényeket alkotják ; és hogy megyéje, városa, vagy helysége tisztei s előjárói választásában is részt vegyen. Ezek szerint a szabad ember és polgár nincs és nem is lehet bárki más erőszakának s önkényének alávetve, de igen is alá kell vetve lennie a törvénynek és törvényes előjáróknak, s ki isten vagy ország törvénye ellen vét, a törvényes előjáróságnak nem engedelmeskedik, az annyiival nagyobb büntetést érdemel, minthogy a törvény őt szabadsággal ajándékozta meg, de melyet ő meg nem becsült, s melylyel mások kárára visszaélt.

13-szor. Az egyenlőséget is jól kell értenünk, mert azt is nagyon sokan félre értik. Az egyenlőség nem abban áll, hogy az embereknek birtokuk legyen egyenlő. Valamint az isten nem egyenlő nagyságu, formájú s erejű testtel ruházta fel az embereket, úgy birtokot is egynek többet, másnak kevesebbet juttatott, mit pedig az isten kinek-kinek kegyelméből adott, vagy a mit kiki fáradsága vagy ügyessége által nem tilos módon szerzett, az szent sérthetetlen tulajdona, ahhoz másnak nyulnia nem szabad, azt sérteni s bántani vétek, mit isten s törvény

büntet. Egyenlő a tulajdon s birtok emberek közt azért sem lehet, hogy az emberek egymástól nagyon különbözök lévén, a gyenge keveset, az erős sokat tud dolgozni; a rest keveset, a szorgalmas sokat fárad : így az egyik keveset, a másik sokat szerez; s e szerzeményt a korhely elpusztítja, elvesztegeti, a jó gazda megtakarítja s szaporítja; ki többet tanul mint a másik, ki jobb mesterember társainál, s ki nagyobb szorgalommal, s több ügyességgel s nagyobb számításal folytatja mesterségét, kereskedését, vagy gazdaságát, annak sokkal több vagyona lesz, mint az ügyetlen s munkátlannak. Így ha például ma száz vagy ezer ember közt egyiknek sem volna több földje, marhája, pénze mint a másiknak, már egy-két hónap, annyival inkább egy pár év múlva egynek esze, szorgalma vagy szerencséje után sokkal többje lenne, mint a másiknak; s míg a könnyelmű korhely vagy hig eszü mindenéből kipusztitná magát, addig a jó igyekezetű s okos sokra tenne szert. Így tehát nem abban áll az egyenlőség, hogy egyiknek annya legyen mint a másiknak, mert ez lehetetlen, s mert senkitől sem lehet elvenni mi az övé, hanem abban áll az egyenlőség : hogy egyenlő jogaik legyen az embereknek minden nyelv-, vallás- és születéskülönbség nélkül; másfelől, hogy egyenlően legyen minden köteles a törvénynek s törvényes előjáráságnak engedelmeskedni, erejéhez s tehetségéhez mért adót fizetni, a közmunkákat tenni, mert adó s közmunka nélkül az ország nem állhat fen; mivel az adóból telnek ki az ország költségei; úgy mint tisztviselők fizetése, katonák zsoldja, és sok más egyebek; és a közmunkák által készülnek nagyobb részint az utak, mind ez pedig multhatatlanul szükséges, s mind ez az egésznek hasznáért van. Igazság tehát, hogy az egész ország minden polgára egyenlően hordja ezen terheket, de természetesen erejéhez képest, a kinek többje van, adjon többet, kinek kevesebbje, kevesebbet. Egyenlőséghez tartozik továbbá, hogy egyenlő legyen mindenki a törvény előtt, hogy t. i. ugyanazon bűnért ugyanannyi büntetést szenvedjen a gazdag mint a szegény, és hogy ha valaki hivatalt vagy más jutalmat érdemel, egyenlőn kapja el azt akárminő nemzetbeli s akár minő nemzetségből való legyen.

14-szer. A szabadság s egyenlőségből foly a testvériség. E nélkül a más kettőnek nincsen becse, de fen sem állhat; áll pedig a testvériség abban, hogy egymást mint testvérek szeressük, hiszen mindnyájan egy isten gyermekei, tehát rokonok vagyunk, s mi e honnak ugyanazon jogokkal, ugyanazon köte-

lességek s tartozások alatt álló szabad polgárai levén, bármi nyelvet beszéljünk, s bármi vallásuak legyünk, testvérekül kell egymást tekintenünk. Ezen testvériségből következik tehát, hogy egymást szeressük, megbecsüljük s egymást oltalmazzuk. Igenis magyarok, oláhok, székelyek, szászok s örmények mind testvérek vagyunk, s édes anyánk a haza. Ezen édes anyánk az Erdélylyel egygyé vált a nagy Magyarhaza, s annak hatalmas királya V. Ferdinánd ő cs. kir. felsége, senki-nek sem azért adott jogot és szabadságot, és senkire sem azért rótt kötelezéseket és tartozásokat, mert magyar, oláh, székely vagy szász, s így senki sem úgy bírja a szabadságot s jogait, s úgy teljesíti tartozásait, mint ez vagy amaz nyelvet beszélő, ez vagy amaz vérből származott, e vagy ama valláshoz tartozó; hanem úgy bir szabadságot és jogokat, mint ugyanazon haza szabad polgára, és ugyanazon király hiv alattvalója.

Mint ilyeneket áldjon meg mindnyájunkat az ég, s mint ilyenek fogjunk kezét s szeressük egymást.

Kelt az erdélyi nagyfejedelemség királyi főkormánysházának Kolozsivárt 1848. júníushava 17-én tartott üléséből. — G. Teleki József m. k. kormányzó. (P. H.) Biró József s. k. titoknok.

CXV.

István nádor s királyi helytartó rendelete. 1848. június 19.

Miután ő felsége, legkegyelmesebb koronás királyunk, az Erdélynek Magyarországgal egyesítése iránt hozott törvényjavaslatot megerősítette volna; avégből, hogy a folyó év július 2-ra kitűzött magyarországi közös országgyűlésen követői által Erdély is megjelenhessen, s evégre a választások az illető törvényhatóságok által végbevitessenek, engemet felhatalmazott, azon törvényjavaslatokra nézve, melyeket Erdély hű Karai és Rendei a választás módjáról alkotandnak, önbelátásom szerint a királyi szentesítést legmagasb nevében megadni; mely legkegyelmeseb meghatalmazásnál fogva, a választásról alkotott törvényt, melyet Erdély Karai és Rendei folyó évi június 3-ról ő Felsége maga színe elébe felterjesztének, az idemellékelt alakban ezennel megerősitem és megszenteseitem.

Egyszersmind megegyezvén abban, hogy Erdély hű Karainak és Rendeinek kijelentett kívánata szerint, a két haza

egyesülése részleteinek meghatározása iránt kinevezett bizottmány tagjai közé Kolozsvár városának követe Gyergyai Ferencz is besoroztassék.

Minthogy pedig a két testvérhaza már törvény által szentesített frigynél fogva is egyesült, és a megerősített választási törvény által Erdély népeinek a közös törvényhozásba való befolyás biztosított; minthogy továbbá az egyesülésnek király és nemzet közös akaratával lett kimondása után a törvényhozó hatalom csak az egyesült haza országgyűlésén gyakoroltathatik : ennél fogva Erdély hű Karai és Rendei minden egyéb törvényhozási kérdéseket e folyó évi július 2-ra Pestre összehívott országgyűlésre halasztván, hazafiui lelkes ügyekezeteket odafordítsák, hogy a követválasztások azonnal rendeltessenek meg; következőleg minden még függőben és tanácskozás alatt levő tárgyak az egyesült országgyűlésre átteendőek, hol azok az örök igazság és méltány alapjain, testvéri szeretettel és az emberi s polgári jogok s érdekek teljes kimélésével fognak megfejtetni. Kelt Budapesten június 19-én 1848. István nádor m. k. királyi helytartó. Belügyminiszter Szemere Bertalan m. k.

CXVI.

Hadügyminiszteri rendelet a bánáti hadi fő parancsnoksághoz. 1848. június 19.

A helvét hitvallásu tiszántuli egyházkerület 1847-ik évi évi augusztus 13-án kelt feliratában ujjal is panaszkodott a felől, hogy a bánáti örvidékeken nemcsak a protestans vallásrai áttérés, hanem a vegyes házásoknak a protestans lelkész általi összeeskettetése is a katonai hatóságok által gátoltatik

Mivel a világos törvények, t. i. az 1791 : 26. és 1844 : 3-ik czikkely ellenére, melyeknek kötelező erejök a határörvidékekre, mint Magyarország kiegészítő részeire nézve kérdés alá sem vonathatik, a bécsi udvari főhaditanács érvényesen nem intézkedhetett, és pedig annyival kevésbbé, mivel az időközben hozott és ő császári királyi felsége által legkegyelmesebben szentesített legujabb vallási törvény, ugymint az 1848 : 20-ik czikk minden bevett vallásokra nézve a tökéletes egyenlőség és viszonyosság elvét kimondotta; következőképen, ha némi, ezen törvény előtt kelt rendszabályok ellenkező elveket tartal-

maznának is, ezeket, mint a törvény által megszüntetetteket tekinteni kellene, ennélfogva a 37-ik szám alatt e hónap 17-én kelt hasontartalmu tárgy iránti rendelet kapcsában tessék a hadi főparancsnokságnak, a bánáti határőrvidéki katonai hatóságokat odautasítani, hogy e részben minden törvényellenes lépésektől tartózkodjanak, és a törvényengedte szabadságot semmi szín alatt ne korlátozzák.

Budapest, jun. 19-én 1848. Mészáros Lázár s. k. hadügy-miniszter.

CXVII.

A karloviczi középponti szerb választmány szózata az ausztriai tisztikarhoz és katonasághoz. 1848. jun. 19.

A szerb nemzet ő császári királyi felsége néhai I. Leopoldtól 1690-, 1691- és 1695-ben nyert kiváltságai s jogai által nemzetiségére, vallására s igazgatására nézve biztosítva van, — ezen kiváltságokat ő cs. kir. felségek VI. Károly, József és Mária Terézia mind sajátkezüleg, mind pedig a magyar udvari kancellária által megerősítették. A folyó év legújabb eseményei a száraz földön, a magyar országgyűlésnek miniszteriumot, új kormányt adtak, mely a szerb népnek nemzetiségét s kiváltságait nem tiszteli, hanem elévült dolognak tekinti.

A folyó évi ápril 18-án kihirdetett alkotmány minden népnek, minden nemzetiségnek politikai létét biztosítja, csak a szerb nemzet és nemzetiség bitoroltatott a magyar miniszterium által, csak a szerb nemzetiség tekintetett elenyészettnek.

A szerb nemzet a kiváltságok által biztosított jogaihoz folyamodott, magának patriarchát, vajdát, s e végre földterületet választott, mely részére legfelsőbb kiváltságok által biztosítva van. A magyar miniszterium reactiót idézett elő, s miután sem a rögtönítélő bíróságokkal, sem a terrorismussal a szerb nemzeten nem győzedelmeskedheték, fegyveres erőt s erőszakot használt, folyó évi június 12-én minden előleges hadüzenés nélkül, istentisztelet ideje alatt patriarchánk szentelt székhelyét kartácscsal s granátokkal lövette s testvéreinket karddal, lőszerrel s egyéb hadi eszközökkel öldöstette, nőinket s gyermekeinket megcsonkította, aggastyánainkat s némbereinket a tűzbe vettette, zsákmányolt és rabolt, elpusztította és lerombolta felgyújtott s egyéb házainkat.

Ez a cs. kir. katonaságot becstelentető bánásmód, ez 19-ik századbéli barbárság a szerb nemzet ellen, mely fenállásának 400 éve alatt a cs. kir. legfelsőbb álladalomban mindig hű alattvaló volt, s most is az, mely Olasz-, Francia-, Német-, Svéd-, sőt Oroszországban is a legfelsőbb cs. kir. trón fentartásaért harczolt, jelenleg ő cs. királyi felsége I. Ferdinándért 40,000-nyi legjobb seregét véres csatába küldte, a határörvonalon a cs. kir. ausztriai álladalomnak ezen védfalán külső berohanások ellen tulajdon kenyerén, tulajdon élelmével örködött, s itt is fegyverben áll, hogy legdrágább honatyáinknak I. Ferdinándnak Tirolba, Innsbruckba áttett trónját Bécsbe megint visszahelyezze s megerősítse, a cs. kir. szerb határnépen elkövetett ezen árulásnak terhe nem annyira a cs. királyi Don Miguel ezred s ennek parancsnokára, kik csak a katonai vak engedelmességet teljesítik és a parancsnak engedelmeskedni kénytelenek voltak, hanem inkább és egészen az országos parancsnok báró Hrabovszky altábornagy urra háramlik, ki magát egy ily, igen merénylett fegyveres lépésre a császári királyi katonai határszél s a szerb nemzet ellen csábíttatni engedhette.

Ki fog ezen igen merénylett lépésről ő felsége a mi legkegyelmesebb császáruk s királyunk I. Ferdinánd előtt felelni? Ki fog róla majd akkor felelni, midőn ő cs. kir. ausztriai felségének leghivebb szerb nemzete ellen tett ezen megtámadás a cs. kir. határőrség szívében, mely a köztiszteletű legfelsőbb trónnak egyedüli reményhorgonya, a polgárháboru tüzét gyújtja meg? Ki fog kezeskedni azon elláthatlan következményekről, miket egyes parancsnoknak meggondolatlan merénylett lépése az ausztriai monarchiára nézve előidézhethet? Ki lesz isten és az utóvilág előtt felelős azon áldozatokról, melyeket a cs. kir. legfelsőbb álladalom érdekét nem védeni akaró egyes parancsnok karddal s szuronyokkal nem jog szerint ölet meg, hanem egyedül dühös boszúból egy nemzet ellen, melynek vallása s nemzetisége szentségét Ferdinánd a jó császár védi és elismeri, de jelenleg meg nem védheti.

A szerb nemzet, küldöttségét a legfelsőbb cs. kir. trónhoz elküldötte. Miért nem akarják a legfelsőbb cs. kir. elhatározást bevárni? Miért gyilkolnak le előbb egy egész nemzetet, mielőtt erre a cs. kir. felség legmagasb parancsai kikértek?

Lehet-e csak gondolni is, hogy míg vitéz testvéreink a cs. kir. határőrségi szerbek jelenleg Olaszországban Ferdinánd császár- és királyért, s annak legfelsőbb trónjaért harcolnak,

ezen köztiszteletű fejedelem, hadserege parancsnokainak azon legfelsőbb parancsot adta volna, hogy a békés, és csak jogaikat s nemzeti szabadságaikat kereső szerbeket, és ezeknek örvidéki testvértársait kartácsokkal és granátokkal, tűz, gyújtogatás, gyilkolás, csonkítás, rablás és zsákmányolás által a cs. királyi ausztriai zászló alatt pusztítsák? Talán állat a szerb, s rosszabb a cigánynál, hogy nem szabad névvel, nemzetiséggel birnia? Hogyan volna ez a jó Ferdinánd császár szent szavával meg-egyeztethető, ki azt mondani méltóztatott: mikép előtte s törvényei előtt minden nemzet és nép, mely az ő királyi pályáját s trónját körzi, egyenlő.

Mi szerbek s ő cs. királyi felségének I. Ferdinándnak hű alattvalói vagyunk. Azonban mi magunkat rabszolgákként védelem nélkül tüzzel karddal lemészároltatni, egyházainkat és szentelt oltárainkat, házainkat és jószágainkat elpusztíttatni nem engedjük. Hanem míg küldöttségünk a cs. kir. legfelsőbb tróntól azon határozatot meg nem hozza, miszerint nekünk nem az ausztriai egyetemes, hanem a magyar kormány alatt kell élnünk és halnunk, addig mi egy léleknek sem hiszünk; senkivel megtámadólag bánni nem fogunk, hanem magunkat Ferdinándnak legfelsőbb cs. királyi trónja ellenségei ellen védelmezendjük, ha kard és szurony alatt mindnyájan meghalunk is.

Ő cs. kir. apostoli felsége a mi honatyánk I. Ferdinánd hadseregének tisztikara és katonasága! A cs. kir. zászló alatt itt összegyűlt szerb nemzet igen kedvetlenül venné, ha a további félreértés, a legfelsőbb cs. kir. álladalom érdekeinek figyelembe nem vétele előidézné azon nagy és példátlan szerencsétlenséget, mit sokan vagy előre nem látnak, vagy ámbár arra hivatvák, előre látni nem akarnak. Azért küldi a szerb nemzet az ő határszéli katonasága s minden rendű lakói részéről ezen óvafigyelmeztető szavait.

Az egész szerb nemzet megbizásából ennek középponti választmányától Karloviczon június 19-én 1848. — Az elnök ur beteg levén, tagtárs Alexandrovits Sabbas m. k. A középponti választmány tagjai: Dimits Theophil, Varsan György, Stojakovits Sándor, Kollarsky Arsenije, Stojshits Péter, Karamat A. J., Kostics Demeter, Ristits István, Nikolits Péter Zacharievits Ilia m. k. Nemzeti titkár Stankovits János m. k.

CXVIII.

Hivatalos értesítés ő felségének báró Jellachich Józsefhez 1848. június 19-én intézett válaszárol.

Miután báró Jellachich József az „Österreichische Zeitung“ 147. számában megjelent azon felszólításban, melyet az Olaszországban levő horvát ezredekhez, Innsbruckból június 20-ról intézett, következőleg szól:

„Én a ti bántok, szerencsés voltam tegnap ő felségénél, a mi kegyelmes urunk és császáruknál audientíán lenni, hol ő felsége nekem azt méltóztatott nyilvánítani: hogy fenséges János főherczeget közbenjáróul rendelte, ki Magyarország és a mi hazánk közötti viszonyokat, a mi kívánataink tekintetbevételével, kiegyenlitse.“

Ő felségének báró Jellachich Józsefhez június 19-én intézett válasza szóról szóra ime közöltetik:

„Nyiltan meg kell önnek mondanom, hogy Engemet az ön parancsaim iránti ellentörekvése mélyen megsértett. — E miatt a vizsgálat megtételére, báró Hrabovszkyt kiküldöttem; azonban a kiegyenlítést még magam is óhajtom, mire nézve magyar miniszteriumom nagybátyám János főherczeg közbenjárását hozta javaslatba. — Használja ezt ön a Magyar- és Horvátországok közötti kapcsoléknak általam szilárdul elhatározott fentartására.“

CXIX.

István nádor s királyi helytartó rendelete báró Vay Miklós koronaőrhez. 1848. június 19.

Báró Vay Miklós koronaőr urnak.

Alig történt meg a két testvérhon rég óhajtott egyesülése — alig hangzott el felséges urunk s királyunk ajkairól e rokon frigy felett kimondott megerősítő atyai áldás, — máris egyetemes kedves hazánk határain belől és határszélein, különféle alakban, oly törekvések merülnek fel, melyek nemcsak a közösen élvezni reménylett szabadságra nézve ellenségesek, hanem a királyi koronának jogai s magának a hazának épsége ellen irányozvák.

Kétséget nem szenved, hogy a legtávolabbi mozgalmak is összefüggésben látszanak lenni, és előleges kiszámítással történnek.

De épen azért szükséges, hogy legyen egy központosított hatalom, mely az ármányt, bujtogatást és ellenségeskedést nyomról nyomra kísérje, üldözzé, és ha kell, meg is boszulja.

Mindezeknek legyőzését nehezíti az, hogy az új szabadság vágyakat és hiedelmeket ébreszt a népben, melyek azt kihágásokra, rendetlenségre csábítják.

Megfontolván ezenfelül még azt is : hogy Erdély innen a központtól messze esik, — hogy a szászok és oláhok közötti bujtogatások folytonos szemmeltartást kívánnak, — hogy az ottani sajátságos viszonyok sajátságos intézkedést igényelnek, melyek csak rögtönzöttetve birhatnak sikerrel; továbbá, hogy a havasföldi és oláhországi szomszédság annál fontosb tekintet, minél inkább kell óhajtánunk, hogy lakosaival egyetértő, békés és bizodalmas viszonyban élhessünk, s őket közös érdekek alapján biztos szövetségeseinkké tehessük.

Mindezeknél fogva a haza azon részére nézve, mely eddig Erdély névvel neveztetett, királyi biztosul ön küldetvén ki, teljes hatalommal felruháztatik, a csend és rend fentartását mindazon módokkal eszközölni, melyek a czélt, a jog és törvény korlátai között, de egyszersmind a korona és álladalom magas érdekeinek épségben megőrzésével, okvetlenül biztosítják.

A rendkívüli eszközök közé soroztatik a rögtönítelő bíróság is, melyet királyi biztos ur a legfelsőbb rendszabályokban kijelölt eseteken felül, az ország békéjének, a közcsendnek, erőszakos kitörésekkel kísért lázadás, lázítás, lázadásra bujtogatás s annak következtébeni gyilkosságok, rablások és gyujtogatások általi megháborítása eseteire, sőt az e részben megkísértett, de közbenjött törvényes erő által végrehajtásban meggátolt merényekre is világosan ki fog terjeszthetni.

Az előbocsátottak folytán, az erdélyi kir. főkormányshék felhivatott, hogy önnek mind maga buzgó segédkezet nyujtson és engedelmeskedjék, — mind pedig eszközölje, mikép az engedelmesség és segedelem mások által se tagadtassék meg.

Egyszersmind valamint egy részről a hadi miniszterium által a hadi fő kormánynál megtétetvék a kellő intézkedések az iránt, hogy a katonaság királyi biztos ur parancsait haladéknélkül teljesíteni tartozzék, ugy más részről, az engedelmességre

kötelező rendelet nem csak minden hatóságnak megküldetett, hanem azok oda is utasítvák, hogy a rend és csend állapotáról önnök és a kormányzéseknek ötöd naponként jelentést tenni, és a rögtönítélő bíróságot, az e részben királyi biztos ur által adandó rendelet vételével, azonnal kihirdettetni és felállítani hazafiui tisztöknek ismerjék.

Egyébiránt királyi biztos urat ezennel felhivom arra, hogy a viszonyok állapotáról és a figyelmet érdemlő eseményekről legalább 5—7 naponként értesítsen.

Budapest, június 19-én 1848. — István nádor királyi helytartó. — Szemere Bertalan, belügyminiszter.

CXX.

Hivatalos értesítés. 1848. június 20.

Ő felsége azt, hogy báró Hrabovszky péterváradhi hadi fő kormányzónak Zágrábba királyi biztosul küldetése óhajtott czélt nem érhetett, annál sajnosabban tapasztalván, mert ő felsége azon körülmények kétes változtatában, mely birodalmának többi részeiben is mutatkozik, a horvát-magyar ügynek mielőbbi kiegyenlítését, s magyar koronájának szilárdítását, az összes monarchia közjává nagy előlépésül tekinté.

Miután báró Jellachich még az ő felsége azon világos utasításának sem engedelmeskedett, hogy a Zágrábba az ő felsége megegyezése nélkül egybehívott tartománygyűlést eloszlassa.

Ő felsége a törvénytörvényszabta uton haladni, s a Magyar- és Horvátország közti kapcsot a közelebbi országgyűlésen hozott törvények értelmében fentartani erősen elhatározva, — folyó hó 10-én kelt legfelsőbb kir. kéziratával báró Hrabovszky fő hadi kormányzónak ujolag meghagyta, hogy május 29-én kelt királyi parancsa, június 3-án kiadott királyi leirata s a magyar miniszteriumtól veendő további utasítások értelmében mint királyi biztos járjon el, — ezen megbízatás sükeresb teljesítése végett mind a tót- és horvátországi lakossághoz, mind a határ-örvidékiekhez is külön manifestumokat bocsátván ki, legfelsőbb aláírása alatt.

CXXI.

A szász nemzet követeinek az 1848. június 20-án tartott országos ülés elé terjesztett emlékiratából.

Az alulírottak, mint képviselői a szász nemzetnek, a már elősorolt elvekből folyó, az unió melletti nyilatkozásuk alkalmával fentartott jogaiknak, a Leopoldi oklevél 3-ik pontja és az 1791-beli 13-ik törvényczikk értelmében tekintik és igénybe veszik a következőket:

§. 1. A szászföld területe és kapcsa mostani alakjában, mely szerint 9 szék és két vidék, nemkülönben némely részint igazságügyi, részint igazgatási, részint pedig mind a két tekintetben oda tartozó helységekből áll — mint eddig, ugy ezután is egy elválaszthatlan egészet képez, s annak marad; a szász nemzet megegyezésén kívül semmi változtatás alá nem jöhetvén.

§. 2. A szász közönség vagy universitás, mint a szász helyhatósági nemzeti kapocs külső képviselte, melynek korszerű átalakítása egy az alkotmányos magyar király megegyezésével rendezendő belső szász nemzeti ügy, a szász nemzeti gróf mint alkotmányosan élethosszáig a szász nemzet által választandó elnökének előülése alatt továbbá is állandó:

a) Polgári perekre nézve egy felebbviteli ítélőszékből, mely szászföldön büntető perekre nézve az esküdtszékek behozataláig eltörölő (cassatio), addig azonban vizsgálati (revisio) bíróságot fog gyakorolni.

b) Egy szászföldi népképviselő rendes közgyűlésből, mely a nemzet közös vagyonát, mint sérthetlen tulajdonát kezeli, és a köztörvények határain belül a szászföld belső ügyeire terjeszkedő szabályok alkotását, hová a nemzetőrségi, czéh- és iparügyi rendezés és rendelkezés is tartozik, mint eddig, ugy ezután is háboríttatlan gyakorlandja.

§. 3. A szászföld egyes törvényhatóságai, valamint egyes községei számára igazi alkotmányos szabadság lényegében gyökerező belső önkormányzás, ennek erejénél fogva pedig törvényhatóság s községbeli tisztviselőik és bíráik szabad választása, valamint törvényhatóság és községbeli vagyonuk kezelése felőli rendelkezése biztosittatik.

§. 4. A szász törvényhatóságok belső, valamint külső hivatalos ügyeiben a német nyelv, mint eddig, ugy ezután is hivatalos nyelvnek marad.

§. 5. Minden vallásnak, saját egyháza s ezzel elválhatlan összekapcsolt iskolai ügyeinek rendezése s igazgatása, mint egyházi s iskolai tökéinek, jövedelmeinek szabad kezelése s a feletti rendelkezése, papjainak szabad választása, a közáldalom közönséges de még alkotmányosan meghatározandó felügyelési joga mellett biztosittatik; az ágostai e honbeli minden szász egyházi községekre és iskolákra vonatkozólag tisztán és szigoruan kimondatván, mikép hivatali és tanítói nyelvvül a német nyelv fog ezután is használtatni.

CXXII.

A székely katonaságnak Koslárdon és Mihálczfalván állítólag elkövetett kihágásai iránt kinevezett birtosok által véghezvitt kinyomozási munkálat hiteles kivonata. 1848. junius 21.

Nemes Alsófejérmegyében Koslárdon és Mihálczfalván a lakosok által a birtok szentségének hatalmasul lett megtámadtatása következtében katonai elégtétel végett kiszállott 2-ik szélbeli székely gyalog katonaságnak állítólagos kihágásaira nézve Marosán Nicolai irnok és Gerendon József balázsfalvi levéltárnok által készített tetteirason a Szebenben létezett oláh comité megindulván és azt magáévá tévén, Barnutiu Simon alelnök és Piposin János jegyző aláírásuk alatt irt katonaság ellen a n. m. hazai fő hadi vezérség elnökségéhez következő terhes és borzasztó vádakat terjesztett fel: 1. Mintha a folyó év május 30- s 31-ik napjain katonai elégtétel végett Koslárdon volt fentirt székely katonaság az oláh nemzet ellen állítólag táplált gyűlölségénél fogva a Nagy-Enyedről odavitt nemzeti örökkel együtt Koslárd lakosaival kegyetlenül bánt, veréssel illette, hajaikat megnyirta, nőjeiket és ártatlan leányaiakat gunyolta, sőt erőszakkal is megfertőztette, némelyeket e nők s leányok közül szuronyokkal megsebzett volna, mely kegyetlenségek következtében hárman meghalva, többen pedig terhesen megsebesítve lennének. — 2. Ezen állított kegyetlenség meghallására a mihálczfalvi lakosok a falujokba is eljönni szándéklott székely katonák, és velök állítólag jött nemzeti örök elibe menvén, a Maroson át szolgáló kompot megtagadták, mely ellenállásra a katonaság a megyei tisztekkel együtt visszavonulni kénytelenítettvén, más napon a Nagy-Enyedről

segedelemre jött századdal a Maroson átkelt és Mihálczfalva felé sietett, mit az ottani lakosok megértvén, a szomszédfalukbeli férfiak, nők és gyermekek társaságában folyó év jun. 2-án délelőtti 10 óra tájban eléjükbe mentek, s a székely katonának falujukba jöttök ellen isten és ő felsége nevében állítólag tiltakoztak; — mintha továbbá ezen székely katonák Koslárdra menő utjukban a mihálczfalvi görög-nem egyesült hitű lelkészt minden ok nélkül megtámadták, vele gorombán bántak, és fejét betörték volna; — mintha egy megyei tiszt a mihálczfalvi lakosok egyikének ily botrányos szavakat mondott volna: „nekünk kötelességünk mindenestre bemenni a faluba, embereink nőtlenek és leányaitokra szükségünk van.“ A székely katonák és nemzetőrök golyóbisaikat mutogatva, a köznépet rémitették; végre a néptömeg az unio elfogadása iránt állítólag kérdeztetvén, arra nem állásáért egyik katonatiszt által tüzelés parancsoltatott, melynek következtében 30 halva és 50 megsebesítve lenne; — és a lövések után a népnek ily szavakat kiáltottak volna: „már most vegye le ezt ő felsége hátaitokról“; — ezután még a vetések közt állítólag elrejtezve levő számos nemzetőrök az emberekre rohanva velők borzasztóan bántak; mely véres jelenetek után oly fenyegetődzéssel távoztak volna el: „tudjátok meg oláhok, hogy mi ez országot vérrel foglaltuk el, s vérrel is fogjuk megoltalmazni.“ Végre mintha a székely katonák a nagy-enyedi nemzetőrséggel, Balázsfalvát, az ottani püspöki lakot s az oláh nemzeti tanintézeti épületeket ki akarnák zsákmányolni.

A fenebbi panaszok kinyomozására főkörmányzó, és főhadi parancsnok ő nagyméltóságuk által kirendelt alólírt vegyes bizottmány folyó hó 14-én Koslárdon munkálódását megkezdvén, a panaszlókat fenebbi terhes feladásaik igazolása végett a bizottmány előtti megjelenésre felszólította, kik kétszeri idéztetésre is meg nem jelenvén, s közülök csak kettő írásban nyilatkozván, a fen elősorolt vádak első ága iránt Koslárd helységének hetven számból álló férfi lakóit a vegyes bizottmány egyenkint kihallgatta, kiknek egyhangu vallomásaikból kiviláglott: 1) hogy a bevádolt székelyek Koslárdon létök alatt egyetlen férfit, sem nőt nem illettek legkisebb bántalommal, vagy erőszakkal, senkinek sem nyírták el haját, senkit nem vertek s az asszonyok és leányok között is senkit meg nem fertőztettek. 2) nem hogy a katonák általi bántalom miatt valamely egyén elhalt, vagy megbetegedett volna, sőt a fenírt tanuk egyhangu vallomásaik s a helység görög egyesült hitű

lelkésze által a halottak jegyzékéből kiadott hiteles kivonat szerint a közelebb elenyészett hó 30-tól, a székely katonaságnak Koslárdon lett megjelenésétől fogva egyáltalában egyetlen személy sem természetes, sem erőszakos halállal nem mult ki a világból. 3) A feladás azon ágának is, mintha a székely katonákkal együtt nemzeti örök is lettek volna Koslárdon, és kihágásokat követtek volna el, a fenebbi helység lakosainak azon egyhangú elismeréséből : hogy ottan nemzeti örök, sem más felfegyverkezett emberek a székely katonákon kívül nem voltak, valótlansága kitűnt. 4) A székely katonák Koslárd lakosaitól békés egyetértésben váltak meg, sőt a falusiak őket kikisérvén, önkénytelen borral és pálinkával vendégelték meg; eltávozásuk alkalmával többen közülök barátságosan kezelték adván a székely katonáknak. Végre 5) a koslárdiak közül senki sem Szebenbe, sem a szomszédhelységbe a székely katonák ellen panaszra nem ment.

A fenebbiek szerint a Koslárdot illető feladások egyetlen pontja sem valósulván, sőt annak ellenkezője annál hitelesebben bizonyíttatván be : mivel a fenirt helységnek minden lakosai illető Gyula-Fejérvár kerületi esperes Molnár Konstantin által a vegyes bizottmány jelenlétében kérésre lett ünnepélyes meghiteltetésök után is előttök felolvasott vallomásaikat magukéinak lenni ismervén, megerősítették ; — a hamis vádlóknak koholt hírek terjesztésével a dolog állásának elferdítése és a különböző nemzetiségek közt gyűlölség előidézése iránti törekvésök világosságra jött.

Miután a koslárdi lakosok a székely katonaság által semmi méltatlansággal nem illettettek, a mihálczfalviaknak egyáltalában okuk nem lehetett a székely katonaság ellen felfegyverkezve ellenszegülni, főképen azért : mivel a vádak második ága iránt kihallgatott számtalan tanuk vallomásaiból tisztán kiviláglik : miszerint ők, valamint a kérdésbeni lázadásban részt vett szomszéd Obrázsa-, Oláh-Csesztve- és Karácsonfalva helységek lakosai némely balázsfalvi bujtogatók által, kiket jelenleg nyugodt eszméletre térésök után átkoznak, odautasítottak : hogy többé ne kérelmezzenek, mert a mi valaha közhely, a falué vagy a templomé volt, az az övék, s minthogy a gróf Esterházy-család mihálczfalvi egyik rétjén állítólag valaha oláh templom volt, melynek ottlétét azonban a jelen nemzedék nem érte, ezen rétet ők erőszakosan leetették, tartván azonban e törvénytelen tény következményeitől, meghatározták : hogy addig míg Balázsfalváról és Szebenből utasítást nem nyeren-

denek, a közigazgatási rendeletnek szegüljenek ellen. Így is történt e folyó hó 1-ső napján, midőn a rendre térítésök végett illető alispán által kivitt katonai elégtétel a Küküllő jobb partjára megérkezett, mert ekkor a kompot indulatosan megtagadván, sőt illető alispán és járásbeli szolgabíró többszöri felszólításai után vakmerőn kinyilatkoztatván azt is : hogy 15 napi időhaladéket kívánnak maguk igazolására, a vizen át nem szállhatott katonai elégtétel kénytelenített még azon nap Tövisre visszavonulni. Ezen ellenszegülést három követek által a szebeni bujtogatóknak hírül adván, tőlük biztatást kaptak ügyük elláttatása iránt, sőt ezen bizottmány előtt egyik ismeretes bujtogató által arra tanítottak : hogy szerezzenek fegyvert, szegüljenek ellen, mert ha engedékenyek lesznek, a székelyek mindnyájokat megölik. Azalatt nemes Alsó-Fejérmegye főispánja báró Bánffy Miklós ur a katonai elégtételnek folyó hó 1-ső napján lett megakadályoztatása tekintetéből ugyanazon nap Nagy-Enyeden szállásolt 2-dik székely gyalog ezredbeli fő őrnagy Balázs Konrád urat még egy század katonaságnak rendelete iránt hivatalosan megtalálta, ki csakugyan a Nagy-Enyeden maradt század nagyobb részét azonnal Tövisre rendelve, hogy az oda visszavonulni kénytelenített századdal egyesülve Mihálczfalván a teendőket teljesítse. Az őrnagy ur folyó hó 2-án hajnalban a nagy-enyedi katonasegedelemmel Tövisre megérkezve, onnan illető alispán és több katonatiszt urakkal a katonaság élén Mihálczfalva felé megindult, s azalatt, míg a katonaság Gáltónél a Maroson részenként átszállíttatnék, az előbb említett urakkal előre ment, hogy a mihálczfalviakkal kiküldetésök törvényes okát megértesse, a mihálczfalviak azonban már a tiszturek megérkezése előtt a szomszéd Obrázsa-, Oláh-Csesztve- és Karácsonfalva helységek lakosait erőszakos ellenállásuk elősegelésére harangok félreverésével felszólítván, sőt Mihálczfalva helység előjárói is fenyegetésekkel kényszerítvén az ottani lakosokat a felfegyverkezett ellenállásra; ily felszólítások és kényszerítések következtében az említett négy falubeliek e folyó hó 2-án kora reggel mintegy háromezeren hosszunyelű csépekkel, fejszékkel, vasvillákkal, egyenesen tűzött kaszákkal, sőt puskákkal is felfegyverkezve már a falu előtt állottak a katonai, elégtétel bemenetét erőszakkal is megakadályozandók; a midőn az alispán és érintett katonatiszturak hozzájuk megérkezve, minden törekvésüket arra fordították : hogy a felfegyverkezett néptömeget lecsendesítvén, az elégtétel elfogadására bírják,

s azon balvéleményöket czáfolják meg, mintha a székelyek ő felsége katonái nem lennének; de törekvésök nem sikerülván, később nemes Alsó-Fejérmegye főispánja egy csendőri biztos kíséretében megérkezvén, több mint hét óra lefolyta alatt kimerithetlen béketűrással igyekezett a felfegyverkezett néptömeget, mely közt gyilkoló szándékuak is voltak, ellenszegülésök törvénytelen voltáról és a réájok háromlandó rossz következményeiről meggyőzni, őket a törvény és előjárók iránti engedelmességre visszatéríteni és a katonai elégtétel elfogadására bírni. Ezalatt a katonaság a Békástetőn megérkezvén, a fő őrnagy ur annak elejébe sietve, a katonaságot hadi szabály szerinti védelmező állásba helyeztetve, lassan előnyomolni parancsolá; s ekkor már egy órával haladván meg a dél idejét, az apródonkint mintegy ezer lépésre a falutól előre nyomult néptömeg ellenébe felállította.

A főispán ur folytonos kibékítő czélzatainak kívánt sikerét nem tapasztalván, sőt a néptömeg még mind szilajabbá válván, a katonaság is, mely azon nap étlen és szomjan az akkori nagy hőségnek kitéve, a néptől a Küküllő partjára felállított örök által még a víztől is el volt rekesztve, reggeli 10 órától estvéli 7 óráig; azonban a felfegyverkezett néptömeg késekkel és felemelt fegyvereivel bőszerűen fenyegetődzvén s agyarkodván, jónak látta a főispán ur kinyilatkoztatni, sőt becsületére is fogadni: hogy a katonaságot nem szállítja a falujokba, hanem csak maga megy be, a katonákat pedig a falu melletti rétre táborba szállítandja; de a néptömeg ezen utolsó jelét is a főispáni kegyelemnek szenvedélyes durvasággal visszaütve, káromló szavak közt nyilatkoztatá ki: hogy később meghalni, mintsem a főispánt vagy más tisztviselőt, a székely vagy akármely néven nevezendő katonaságot falujokba bocsássanak; ilyen reggeli 10 órától estvéli 6½ óráig tartott alkudozások közt mintegy 10—15 lépésnyi távolságra közeledett a dühöngő néptömeg, a még mind régi állásában maradt székely katonasághoz, s miután a főispán és őrnagy urak közakarattal meghatározták: hogy a katonaság előre tartott szuronyokkal, de lassu léptekkel haladjon elő, hogy így a néptömegen áttörve éji tanyát keressen magának, mivel a visszavonulás már lehetetlenné lett, és a katonaságnak háttérbeni felmarczangoltatását eszközölhetette volna; az őrnagy ur első csapata balszárnyára, százados Szilágyi ur a homlokzat közepére, hadnagy Antos ur az első csapat jobb szárnyára állván, a katonaság parancsszóra előre tartott szuronyokkal

megindult; de alig haladott 6—7 lépésnyire midőn az ut melletti magasszálú rozsvetésből a néptömeg részéről egy puska-lövés esett, melynek következtében százados Szilágyi és hadnagy Antos urak között az első sorban állott Móricz Sámuel nevű közvitéz keresztüllövetvén, azonnal összeroskadott; ugyanazon szempillanatban a fő őrnagy és százados Szilágyi urak is egy-egy feléjük irányzott kaszavágással életök veszélyeztetésével megtámadtattak, kiket ugyanazon percz alatt egy sebesen előlépett altiszt és két közvitéz puskáik ellenvetésével a már-már bizonyos haláltól nem csak megmentettek de a gyilkos szándéku két megtámadót egy-egy lövéssel földre terítették, s midőn az akkor nap éhséget, szomjúságot, minden fenyegetődzést, agyarkodást és gunyokat ritka béketűréssel szenvedő székely katonák Móricz Sámuel bajtársukat, ugy két hadi tisztjeiket is a halál torkában látták, ők is az erőszakos megtámadás által önvédelmükre kényszerítve, egyszersmind pedig hadi tisztjeik oltalmazására esküjöknél fogva köteleztetve rögtön, és kevés perczek alatt minden parancsszó nélkül néhány lövést tevén a néptömegre, melynek következtében eddigelé 12 meghalt, 6 pedig megvan sebesítve. A szaladásnak indult néptömeg onnan sietve eltávozván, az elkeseredett katonaság egynémelyike a homlokzat előtt megtámadott hadi tisztjeinek, ugy a homlokzatban keresztüllőtt bajtársának védelmére előtódult ugyan, de hadi tisztjei erélyes fellépése által azonnal megállásra kényszerítve, kiki osztályába visszalépett, mely szerint azon vád, hogy a megszaladott lázasztókat üzőbe vették volna, merőben alaptalan.

A kihallgatott minden tanuk vallomásai nyomán hiven elősorolt fenebbi események történetét előbocsátva alaptalanok a mihálczfalvi eseményeket érdeklő vádpontok is, mert a székely katonasággal sem a folyó hó 1. sem 2-dik napján nemzeti örök Mihálczfalva felé nem is közelitettek, nem is láttattak, a mihálczfalviak pedig nem reggeli 10 órakor, de már jó reggel segédjeikkel együtt mintegy három háromezeren az elégtételre jövő székely katonaságot falujok előtt várták isten és ő felsége nevében egyik sem tiltakozott; hogy valamely megyei tiszt ily szavakat mondott volna a mihálczfalviaknak: „nekünk köteleességünk minden esetre bemenni a faluba, embe-reink nőtlenek s leányaitokra szükségünk van“; a kihallgatott mihálczfalviak, ugy a több tanuk is nem hogy valószínű, de ily nyilatkozatot egyáltalában nem hallottak. Nem hogy a székelyek és nemzeti örök, mely utolsók ott nem voltak, reg-

geli 10 órától délutáni fél 6 óráig fenyegetődzések közt golybisaikat mutogatták volna, melyekkel állítólag életöknek végét kívántak volna vetni, sőt maguk a mihálczfalviak és vétke társaik voltak azok, kik fegyvereikkel, késeikkel, ordításaikkal fenyegetődztek, és gunyolták a törvény iránti engedelmességre oktató megyei és hadi tiszteket és katonaságot. Komoly állásban maradt a székely katonaság a nép ellenében s mérsékelt magaviselete által senkit haragra, boszura nem ingerelt, fegyvereit pedig délutáni 1 órakor a Békás tető alatt, távol a néptömegtől, parancsszóra töltötte meg. A kihallgatott mihálczfalviak és több tanuk közül egy sem hallotta, hogy a székely katonaság, vagy más tisztviselő unio elfogadására szólította vagy kényszerítette volna mihálczfalviakat, merőben alaptalan vád tehát : hogy az unio megtagadása miatt felbőszült székelység tisztjei egyikének parancsára lőtt volna ártatlan emberekre; mert a tanuk vallomása szerint nagy béketűrőssel szenvedte a székely katonaság mind azon méltatlanságokat, melyeket a felfegyverkezett néptömeg szinte 7 óráig ellene szórt, s nem is tisztjei valamelyikének parancsára, hanem az önvédelemre kényszerítve, ugy a hadi czikkelyekre tett esküjéből folyó kötelességénél fogva lőtte agyon azokat, kik hadi tisztjeit gyilkoló szándékkal, életüket veszélyezve kaszákkal megtámadták, és szinte ugyanazon percz alatt parancs nélkül lőtt azon néptömegekre, melynek részéről bajtársa halálra lövett, s mely néptömeg a törvény s előjárók iránti engedelmességet végképen megtagadva, a közbátorság megsértésével fegyveresen, és tettelegesen támadta meg a végrehajtó hatalmat. — Nem 30 ember maradt halva, nem is sebesített meg 50, mert a halotti könyvekből készült hiteles belkészi kivonatok szerint négy faluból eddigelé 12 halt meg, és minden tanuk vallomásai szerint 9 van megsebesítve. — Nem mondhatta a székely katonaság az elfutamodott néptömegnek : hogy már most vegye le ezt ő felsége hátaitokról; mert a megtámadás után történt lövésekre az egész néptömeg onnan sietve elszaladt, és így nem volt kinek bármit is mondani, de ezen tiszteletlen szavakat sem a szemtanuk, sem a kihallgatott mihálczfalviak nem valósítják.

A vetések közt székely katonákat és nemzeti öröket a szemtanuk és a kihallgatott mihálczfalviak elrejtve nem láttak, sőt a mihálczfalvi fegyverkezett lázadók közül láttattak többen a buzában bujkálva. — Épen oly kevésbé hallotta a futamodva eltávozott néptömeg, mint a jelenvolt tanuk azon

állítólagos fenyegetődzést: „hogy a székelyek ez országot vérrel foglalták el s vérrel is fogják megoltalmazni, és hogy a székely katonaság a nagy-enyedi nemzetőrséggel Balázsfalvát, az ottani püspöki lakot és az oláh nemzet tanintézeti épületeit szándékoznék kizsákmányolni“; — mert e fenyegetődzést a szemtanuk közül egy sem igazolja, úgy a néptömeg sem hallhatta, mivel, a mint már fenebb is említettett, a rögtöni visszalövésre onnan sietve elszaladott.

A mihálczfalvi görög-nem-egyesült hitű lelkésznek a jegyzőkönyvbe iktatott vallomásából kétségkívül van: hogy őt soha, következőleg koslárdi útjában sem, a székelyek meg nem sértették, sem meg nem verték, sem fejét be nem törték.

Mely jegyzőkönyvi kivonatnak a kihallgatott tanuk vallomásaival tökéletes megegyezését, s azok kifejezései szerint hivatalosan készítését az alább irt vegyes bizottmány hivatalosan bizonyítja. — Nagy-Enyed, június 21. 1848. Béldi Ferencz, ifjabb Kemény István főkorm. biztosok. Teutsch Hauptmann Sándor hadi ügyész és százados, hadi biztosok.

CXXIII.

A horvát tartományi gyűlés felirata a felséghez. 1848. jún. 21.

Felséged! A felséged iránti hűségben örökké állhatatos horvát-szlavon nemzet, legszentebb érzelmeiben, egy a történetkönyvekben példanélküli módon megkeserítettett. Mert midőn a felséged intéseinek mindenkor vakonhódoló népnek atyjai, fiai és testvérei számszerint 35,000-en következőleg az összes birodalom más tartományaihoz 5—6 szoros arányban egyedül és csupán felséged trónja érdekéért szívök vérért Olaszországban ömlesztik, midőn ugyanezen nép küldöttsége a maga legkedveltebb s felséged által égi kegyelemként adott s hálával fogadott bánja vezérlete alatt felséged trónja zsámolyánál áll, és felséged elébe terjeszti az egész nép nevében azon legalázatosabb kérelmet, miszerint felséged összes birodalmával jövőre még szorosabb s a multkorinál még feloldozhatlanabb kapcsolatok köttessék össze; akkor e nép, mely érzelmeiben, tetteiben, felséged trónja iránt mindig hű — nyomtatott s állítólag Innsbruckban 1848. évi jún. 10-ről kelt röpiratok által, melyek a közönséges röpiratok terjesztése útján ma

érkeztek meg mihozzánk s a melyekben felséged szentséges nevét lenyomva láthattuk — hűtlenség, engedetlenség, s a fejedelem iránti legfeketébb hálátlanságról s egyenesen honárulásról vádoltatik.

Felséges urunk! Vérző szívvel írja e sorokat a legbelőbbben megszorított, de azért még mindig hű nemzet, felségedhez.

A kétségbeesőknek kiáltása ez, melyet a törvényes és alkotmányos petitio teréről, — a melyet pedig felséged az idei márczius havában minden népeinek megnyitni méltóztatott — a zendülés terére szándékosan és gonosz akarattal szorított nemzet felségedhez bocsát.

Mert megsemmisítő ama gondolat, a századokig tartó hűségért, lázadó névvel bélyegeztetni meg.

Mert megsemmisítő a gondolat, annyiszor kérelmezni és semmit sem nyerni, oly időben, mikor törvényellenes, fegyveres, de mégis atyailag fogadott és kegyelmesen elintézett kérelmezések vannak napirenden.

Mert megsemmisítő a gondolat, hogy a bureaucratia és absolutismus sötét korában, habár nyomorultan és tengődve is, de élni lehetett, most pedig az ugynevezett szabadság, egyenlőség és testvériség fényes nyári napjaiban semmivé kell lenni.

Mert megsemmisítő a gondolat, csupán a legigazságosabb ügyben u. m. a nemzetiség és nyelv pártfogásaért és egyenlő jogokbani részesítéseért folyamodni, s ezért az áruló névvel beszenyeztetni.

Mert megsemmisítő a gondolat, oly férfit birni a nemzet élén, ki istentől volt hivatva e nemzet boldogítására s a felséged trónjához még szorosabban kapcsolására s ezt mégis merőben alaptalan ráfogások miatt elveszteni.

Mert mi mondhatjuk felségednek isten és világ előtt: felségednek nincs hivebb népe a horvátnál és szlavonnál, nincs hűségesebb alattvalója mint szeretett bánunk báró Jellachich, ki a mit tett, egyedül és csupán felséged és a reá bízott nemzet érdekében tiszte s kötelessége szerint teljesíté. Ennek tanúsága az, hogy az egész nemzet tartományi gyűlésén törvényesen a legnagyobb rendben összejőve, minden ő lépéseit kivétel nélkül magáéivá tevő, és magáéinak nyilvánítá, mintha azokat maga önkényt tette volna.

Legszentebb kötelességünk felségedet őszintén arról értesíteni, hogy a társországek összes népessége ily nagy képtelen-

ségek s ennyi igazságtalanság következtében kimondhatlan igazatosságban van.

Mert ha az ember ember, jogosan tarthat igényeket, hogy mint olyannal bánjanak vele, és ha az, nemcsak az összes monarchia, sőt büszkén mondhatjuk, egész Európára nézve érdemtelen nép, akkor kimondhatlanul fáj, ha a hűn és pontosan megfizetett véradóért, jutalmul, az összes monarchiának többi, nemcsak személyesen, hanem nemzetileg is egyenlő jogokkal felruházott népkoszorujában, nemzeti tekintetben vele úgy bánnak mint jognélküli helotákkal és páriákkal.

Mert megfogható, hogy a nemzetiségünk tiszteletben tartása iránt általános kifejezésekben szerkesztett biztosítékok minket mindaddig meg nem nyugtathatnak, míg csak felséged egyrészről a trón zsámolyához bizodalommal előterjesztett s jövődönket egyedül biztosító kívánatainkat egyről egyig nem teljesíti; másrészről ha tőlünk elraboltatik egy oly férfi, ki egyedül képes hazánkban a békét és rendet fentartani.

És azért ismételve a legalázatosabban kérjük felségedet, méltóztassék az elébe terjesztett kérelmünket egyről egyre elfogadni, különösen pedig a mindnyájunk által kedvelt bánunkat nem csak eddigi magas hivatalának és hazájának vissza adni, hanem egyszersmind az egész horvát-szlavon hadsereg vezérletét is legkegyelmesebben reá bízni.

Mert csak így hihető, hogy hazánkban a nyugalmat és rendet tartósan fentartani, és azt eszközteni lehet, hogy az elleneink fondorkodásai s annyi sok és nagy képtelenségek által felzaklatott nép a békes fejlődés ösvényéről a testvérháboru véres ösvényére ne hajtassék.

Kik egyébiránt örökös hűséggel maradunk felségednek hódolva legalázatosb jobbagyai, a horvát-szláv nemzet képviselői. — Kelt a Dalmát-, Horvát- és Szlavon országok gyűléséből. Zágráb június 21-én 1848. — Lentulay Imre, a tartománygyűlés ideiglenes elnöke.

Jegyzet. A horvát tartományi gyűlésről „Kossuth Hirlapja“ a következő részletes tudósításokat adja:

Zágráb, június 25-én. Folyó hó 8-án érkezett ide Haulik püspök s harangszóval és taraczk-durrogatásokkal fogadtatott a polgárok által, min igen megboszankodtak a tulbuzgók s az iskolások, Gajnak nemzetőrei. Este fáklyás zenét kapott a püspök, s palotáját mintegy 100 nemzetőr töltött fegyverrel őrizé.

Másnap minden rendű- és rangnak tisztelegtek nála, s ő megköszönve a vonzalmat, kijelenté, hogy új hazájában velők testvériesen kíván élni s halni.

Ez nem volt ingyére a tulzóknak, az ifjuságnak, a papoknak és a péterváradí zászlóaljnak; az ifjuság macsakazenéhez készült, ezt azonban, felhatalmazva nem levén Gaj által, abban hagyák.

De a püspököknek tett tisztelegés nem vehető a magyarok iránybani demonstratióknak; ez inkább az ifjuság és Gaj terrorismusa elleni fellépés, melyet alig tettek volna, ha Gaj el nem veszté a Milosali bánásmód miatt népszerűségét.

Jun. 21-én reggel híre futott, hogy a bán hivatalából letétetett. Mindenki feszült figyelemmel várta a délután 4 órára kitűzött tartománygyűlést. Megnyitásakor Lentulay elnök egy iratot adott át a jegyzőnek, Karloviczról a szerb bizottmánytól küldöttet; ekkor Verbanchich: ügyvéd rögtöni határozat-hozatalra kérte fel a rendeket az iránt, hogy a mint hitelesen tudja Magyarországból sürgöny küldetett volna Turopolýára Pogledichhez, s ezt a postatiszt kiadni vonakodik. Azonnal elrendeltetett: Pisachich György szolgabíró vezérlete alatt egy század nemzetőrség menjen rögtön a postára, s erőhatalommal is vegyék el a levelet; hogy ha pedig már a levél tovább küldetett, menjen két biztos katonai segélylyel s előfogattal a goriczai postára, és ha már itt sem találják, menjenek Pogledich házára azon nyilatkozattal, hogy ha ki nem adja, azt fegyverrel is elveendik.

Alig mentek ki a biztosok a tereméből, a mint Havlichek berohan, s hozza a sürgönyt, melyet saját kezével ragadott el az országuton lovagló hírnöktől s a tárczával s több más levelekkel együtt az asztalra veti. Mindezek olvasás s köröztetés végett átadattak az elnököknek. Ez után olvastatott a szerb irat.

Ebben értesítés tétetik a karloviczi ütközetéről, gyors segedelem kéretik, és mondatik, hogy Hrabovszky tábornok a hivatalától megfosztott bán elleni vizsgálatok tételére kir. biztosul lépett fel, a nélkül hogy a kir. rendeletet közlötte volna.

Már maga ez irat hatalmas zajt gerjesztett a gyűlésben; ez azonban akkor érte legfőbb fokát, midőn az időközben felbontott sürgönyből az elnök, a kir. szózatot s a határőrökhöz intézett proclamatiót kivevé, s felolvasás végett átadá. Ezek felolvasása után szörnyű zaj támadt. Verbanchich szólott először; rövid bevezetés után felkiáltva: „prodanismo, vidanismo, prevarenismo“, „el vagyunk árulva“ s felhívá az egész nemzetet rögtöni felkelésre a magyarok ellen, kívánta, hogy Zágrábban s minden városokban s falvakban azonnal félrevereszenek a harangok, taraczk- és ágyulövések tétessenek, és mindenki talpon legyen; a vonakodókat le kell szurni, a sváb királyt pedig a nemzet árulójául ki kell ünnepélyesen jelenteni. Zsivió! Helyes.

A második szónok Kukuljevich kívánta:

1. Az áruló sváb Innsbruckban letétessék.

2. A megyék minden szolgabírái kiküldessenek kerületeikbe, felhatalmazással, hogy minden erdők és rétek a parasztnak tulajdon gyanánt kiosztassanak, de ezek mint honvédsereg felkeljenek.

3. Emmissariusok küldessenek Olaszországba a hadsereghez, kik ott a határőröket tüsténti hazajövetelre unszolják, s mind azokat kik ezt akadályoznák, mint szintén minden idegen tiszteket is a határ-örvidéki ezredekben leöldössenek.

4. Más emissariusok menjenek a határőrökhöz, kik ezeknek minden kívánatait helyeselve, fegyverre szólítsák a népet.

5. Menjenek emissariusok Boszniába, kik minél több mohamedanus és szláv rokonokat hívjanak ide, s mondják nekik: szabad ölni, szabad égetni, rabolni és miután minden magyart agyonvertek, a horvátokkal együtt ők is felmentve lesznek a török járom alól.

6. Szózat bocsáttassék Európához, minden szláv népekhez: de különösen a muszka birodalomhoz, hogy küldjön a magyarok ellen segítséget.

7. A határőrezredek képviselőihez kérdés intéztessék: vajjon az ütközetben tisztjeiknek vagy a nemzetnek fognak-e, akarnak-e engedelmeskedni? — Erre négy határőrtiszt azon nyilatkozatot tévé, hogy ők ugyan a császárnak mindig hivei voltak, de most, midőn elérulta őket, róla semmit sem akarnak tudni; s minden határőrök nevében arról biztosíták a gyűlést, hogy a háboruban részt veendének, és csak a nemzetnek fognak engedelmeskedni, azon előjáróikat pedig, kik ellenszegülni merészlenének, leszurandják. Öt-hat közhatárfőri követ, és három szerezésén hasonló módon nyilatkoztak; csak egy gradiskai határőrkatonára és követ nyilatkozott így: semmi zsviőről hallani nem akarok, hanem ünnepélyesen kijelentem, hogy a határőrök minden kívánatai teljesíttessenek s ekkor bizonyosak lehettek, hogy az Olaszországon levőkön kívül százezer határ-őr fog táborba szállani, de különben egy emberre se számítsatok. Ez argumentum ad hominem vala, mely ellen azon kifogás téteték, hogy a határőrök minden kívánatait nem lehet teljesíteni, mert maguk a küldött tisztek így nyilatkoztak a választmány előtt. De a határfőri követek egyetemes felkiáltására: „minden kívánatainkat és pedig mindjárt most — vagy egy embert sem kapotok“, a gyűlékezett minden kívánságok megadását elhatározá.

Zsviő! Mind a két pont elfogadtatott. Zsviő!

Pisachich szolgabíró kijelenté, hogy azonnal kerületébe menend, s 48 óra alatt 3000 embert hoz össze, csak hogy intézkedni kell, hogy ezen embereknek fizetésök legyen, s e végett azt indítványozta, hogy a zágrábi püspököt, ki már annyi évek óta háromszázezernyi jövedelmet huz s a káptalant kell kipurcolni.

Suvich pozsegai követ: a vagyontalanabbakra hadi adót kell kivetni s a tudvalevő helyeken létező pénzeket erővel is elvenni.

Ekkor Kukuljevich a hon oltárára 50 főt, Vukovich kanonok 500 főt ajánlottak, de más senki nem mocsozott. Zsviő!

Verbanchich arra ajánlkozott, hogy saját költségén azonnal mint futár induland Innsbruckba, és a császár előtt kijelenti, hogy ha a bánt fel nem szabadítja, akkor a nemzet öt királyul el nem ismerendi. — Elfogadtatott. — Zsviő! De Innsbruckba nem indult el, miért? okát nem tudhatni.

Lentulay (elnök) minden határozatokat jóváhagyni, de még is egy bizottmányt kívánna kineveztetni, mely mindezeket még egyszer

megfontolja, és a practicaí kivitelre nézve tervet készítsen; de mint hogy mindnyáját követ uraknak nem ismeri, neki igen bajos a bizottmányt kinevezni.

Erre néhány hang : Dictatorság! Dictatorság!

Egy határőrtiszt : a tábornak szüksége van vezérre s azért ilyet neveznünk kell.

Igen sok szózat hangzik : Rastics, Rastics, más szavak, kiáltják: dictatorság, dictatorság!

Ossegovich Metell bizottmányt kíván kineveztetni. Mire Verbanchich: Én néhány nevet feljegyeztem magamnak, ha helybenhagyja a gyülekezet; ezek : Lentulay Imre, Ossegovich Metell, Kukuljevich, Gaj, Gyeorgyevich, Suvich. Zsivió!

Végre elhatározott, hogy ezen bizottmány dictatori hatalommal ruháztassék fel, és provisorius kormány alakjában egyedül ennek legyen végrehajtó hatalma. Ezzel a zajos ülés eloszlott. Este az említett hat dictatorhoz még hatan motu proprio adattak, Oraniczányi, egy károlyvári nyugalmazott tábornok, és még négy más ismeretlen.

Ily érzést gerjesztett a kir. leirat e gyülekezetben. Gyűlésen kívül még csak egy lélek sem moczcant, mindenki haza sompolygott, és várta a bekövetkezendő eseményeket. Ez ülésben sem Haulik püspök, sem Gaj nem volt jelen, a magasb rangúak közül csupán Ossegovich püspök és Kukovich ülnök, kik azonban nagyon leveretre lenni látszóttak, egy szót sem szólottak.

Az éj csendes vala.

Junius 22-én a 12 dictatort fel kellett volna esketni, de mint-hogy délután két óraker Zsogrovich levele érkezék Innsbruckból, ki a bán nevében jelenté, hogy a küldöttség oda szerencsésen megérkezett, és a bán azonnal Ferencz Károly főherceghez hivatott, és a legbarátságosabban fogadtatott, várni lehet minden kívánataink teljesültét, hogy a bánt semmi veszély sem fenyegeti, hogy neki megérkezése estéjén fáklyás zenét csináltak a tioliak, minőt még senkinek sem tévének. — E levél azonnal lenyomatott, mindenütt felragasztatott, s e mellett feledésbe ment a gyűlés, a dictatorság, s Zágráb in dulci jubilo.

Junius 23-án az „Agramer Zeitung“-ban Jellachich Innsbruck-bani fogadtatásáról szóló értesítés jelent meg. Ekkor még a királyi manifestumról is megfeledkeztek, vagy legalább azt a magyarok csinyének s politikai dőféésének tekintették, s mindenki nevetett rajta. —

Junius 24-én 9 óraker reggel az asszonyok és leányok megjelentek a dvoranában; teljes számu volt a gyülekezet, s a fölött vitatkoztak : vajjon este a várt bánt szövétnekek- és fénygolyókkal üdvözljék-e? Elhatározott : 4 óraker egész diszöltözetben a Mark-téren megjelenni s este fáklyás zenét csinálni, hol az asszonyok és leányok fénygolyókat viendnek, a férfiak pedig fáklyákkal és kardokkal menendenek, a ki nem jön, feljegyeztetik. Pontban 4 óraker mindenki kirukkolt, de a nemzetőrség hibázott, csak egyetlen egyet sem lehetett

lárni, hat óráig társalogtak. Egyszer jó a jelentés, hogy a bán ma meg nem érkezik, s mindenki elégületlenül ment haza.

Junius 25-én. Semmi intézkedés a bán elfogadására. Mondják, hogy Klagenfurtból Innsbruckba visszament; mások, hogy János főherceghez Bécsbe utazott, mások meg, hogy Stajersországba ment rokonait látogatni.

Junius 26-án. Tegnap délután jött vissza a szerb küldöttség Innsbruckból Rajachich popa vezérlete alatt ama szomorító, vagyis inkább vidító hírrel, hogy ő felsége semmibe bele nem egyezett, és hogy a papokat a magyar minisztériumhoz utasít.

Most a szerbek nagyon szitkozódnak a sváb ellen. Rajachich azt mondja nekik: „én tisztemet betöltém, a császárhoz vezettelek, elébe terjesztém kívánságokat, nekem vétkül semmit ne tulajdonítsatok. Ti hűséget esküdtetek neki, ha teljesíti kívánságokat, s ha nem, jogotok van mint igen derék férfiaknak azokat önkényt kivívni. Most a cselekvés sora rajtatok. Zsivió! S ezen bevezetéssel a pétervárad-i zászlóalj (csupa szerbek) alig tartható Zágrábban, erővel haza készülnek a magyarok ellen fegyverkezni, s még csak a bán megérkezéére sem várakoznak.

Rajachich azt beszéli, hogy a bán a királyi manifestumról csak visszatértékor, Klagenfurtban értesült s egykedvűleg vette.

Most itt mindenki valóban azt hiszi, hogy ez csak politikai fogás volt.

Tegnap délután a megye veteránja, a 70 éves Láng, a megye fogságába hurcoltatott, elárultatván gróf Szécsen tisztartója Sindler által. Őt nagy veszély fenyegeti, mert a királyi manifestumot terjesztette.

Mit mond mindezekre a bécsi minisztérium, mely minden áron legyezni látszik a pártütőket?

Ujabb tudósítások szerint báró Jellachich junius 29-én csakugyan visszaérkezett Zágrábba, s a nép dühös exaltációval fogadta; 300 hölgy ment elébe horvát zászlókkal. Egy sürgöny által a vidékiek is értesítettek, s az összereglettek Magyarországot szándékoznak megtámadni.

A tanácskozmányok további folyamáról „Kossuth Hirlapja“ július 12-ki számában olvassuk:

Levelezők szerint jun. 26-án délután kerületi ülés vala, melyet az elnök Ozsegovich Metell csupán a végből hívott össze, hogy az igenis felizgatott közönségnek megnyugtatóra jelentést tehessen a visszaérkezett innsbrucki küldöttség eljárásáról, s a bán elmaradásának okairól.

Zsigrovich a küldöttség egyik tagja ekként terjeszté elő jelentését: A mint a bán Innsbruckba megérkezett, azonnal János főherceghez hivatott, ki is mind ötöt, mind a küldöttséget barátságosan fogadá, a bán bemutatá a hű horvátokat, s a magyarok despotismusa (?) elleni pártfogásra kérte ő fenségét, mit a főherceg, azon esetre, ha e

despotismus csakugyan léteznék, meg is ígért; s ekkor a bán maga maradt a főherczeggel; mi volt értekezésök tárgya, a jelentésttevő nem tudá megmondani.

A mint János főherczegnél elvégezé a bán udvarlását, Ferencz Károly főherczeghez fordult, a kinél másnap reggeli 11 órára rendeltetett meg elfogadtatása; azonban a mint a kitűzött időre épen indulóban volt a bán, híret veszi, hogy herczeg Esterházy a főherczegnél van, mire a küldöttség elhatározá, nem tenni most udvarlását. Délután a főherczeg kérdést intézett a bánhoz, mi lett legyen oka mai elmaradásának? a bán magára a kapott billetre azt írá válaszul, mivel herczeg Esterházy ott vala. Ekkor az udvarnál miniszteri tanács tartaték azon kérdés felett, vajjon az ő felsége által a bánnak adandó audientian jelen legyen-e herczeg Esterházy is? Határozatlón, hogy igenis jelen legyen. — A királyi fogadtatás junius 19-én délután fél kettőre volt kitűzve, a mint ekkor a küldöttség ő felsége előcsarnokában váraozott, megjelent az osztrák követ Wessenberg, utána Esterházy herczeg; s mindketten szóltanul hagyva a küldöttséget, ő felségéhez beléptek.

Bebocsáttatván a küldöttség ő felsége elébe, jobbra a császárné, balra főherczeg Ferencz Károly állottak, hátok megett herczeg Esterházy. A királyi válasz ez vala : miután ő felsége a tartományi gyűlést törvénytelennek nyilvánítá, a küldöttséget sem fogadhatja el országos küldöttségül, hanem ő fenségét János főherczeget nevezi ki a magyar és horvát nemzet közt közbenjáróul.

Innen a küldöttség Ferencz Károlyhoz ment, ki őket könnyező szemekkel fogadá, és kijelenté, hogy nincs ok a meghasonlásra, a békés kiegyenlítést javasolván. Erre a bán kinyilatkoztatá, hogy a horvátok egy hajszaányit sem engedhetnek kívánataikból, és hogy egyedül kívánataiknak teljes megadásától függ a birodalom fenmaradása.

Délután 4 óraker herczeg Esterházy meglátogatá a bán, és kijelenté, hogy nem mint miniszter, hanem mint magánszemély jött hozzá; és hogy akaratja ellenére kényszerítettett a minisztertárcsát elvállalni, és hogy a bán felőli eddigi nézeteikben hibáztak az emberek, hogy a jogosság az ő részén van; hogy a herczeg kedvezően fog mellétté a magyar miniszteriumhoz írni, és reménye van, hogy minden békés uton el fog igazíttatni, mindezeket könnyezve mondá herczeg Esterházy.

Zsigorovich a bán elmaradása okául azt adá elő, hogy midőn a bán visszatértekor megkapta a királyi manifestumot, rögtön elhatározá magát főherczeg Jánost Stájerországban s ha ott nem találná, Bécsben felkeresni, s a manifestum értelméről tőle felvilágosítást kérni, miért is a bán csak legfeljebb junius 30-ra érkezhetik vissza Zágrábba, óhajtván, hogy visszaérkezteig tartományi gyűlés ne tartassék.

A jelentés vége így hangzék : A szerb küldöttséget ő felsége a miniszteriumhoz utasítá.

Ezzel a mai kerületi ülés czélja megsemmisült, és mégis a Prágából visszaérkezett Kusland báró más térre vitte a kérdést, ki következőleg nyilatkozott : A hallott jelentés felnyitá most már szereinket, a nemzet el van árulva, s nem lehet segedelmet várnia a királytól, ki

magával is tehetetlen, annál kevésbbé János főhercegtől, miért is nem lehet egyezkedésbe bocsátkozni. Az ellenség kapunk előtt áll, elléneink vannak Magyarországbán, Prágában és Bécsben. S azért a nemzet nem várakozhatik tovább, az ellenség késlekedik, csak hogy időt nyerhessen, nem kell neki időt engedni, hogy megerősödhessék, meg kell őket rögtön támadni. — A június 21-én megválasztott dictatorok nem teljesítik tisztöket, 5 nap óta még semmit sem tettek; s ezért le kell őket tenni, s más erélyesb férfiakat, a nemzet valódi barátait kell választani. Ily értelemben még más nyolcz szónok nyilatkozott. — Car, Varasdról, azt kívánta, hogy 27-én tartománygyűlés tartassék, melyben az azonnali felfegyverzés és megtámadás elhatározottassék, s más dictatorok választassanak.

Oszegovich Metell ellenszegült ezen indítványoknak, János főherceg közbenjárásában nagy bizodalmat helyezvén, inkább a békés kiegyenlítést mint a háborut javasolván; kívánsága vala az ülésnek elosztatása, de ez nem sikerült. Verbanchich a legnagyobb zaj között tagadta, hogy dictatori bizottmány létezzék; kérdé annak hollétét? mit tett az 5 nap alatt? legfeljebb árulóképen szabadon bocsáttatá a királyi manifestum terjesztése miatt elfogott s akasztófát érdemlett Lángot; feleletre kell vonni azért a bizottmányt. Nagy zaj keletkezett erre a teremben, és a karzaton hallható vala: „akasztófát“ (felkiáltás) itt bizonyosan Lángot értették. Erre a követek nagyobb része elhagyá a teremet. Legfeljebb 40-en maradtak hátra, s ekkor Kukuljevich a legnagyobb kitöréssel akként válaszolt: „Verbanchich épen az által követé el a legnagyobb hibát, midőn a bizottmány létezését tagadja, mert hiszen június 21-én maga Verbanchich is megválasztatott annak tagjául. Több szónok volt e véleményen, s a zaj lecsillapodott.

Matich határőrtiszt egyességet és testvériséget ajánl, czélozva az eltaszított Gajra, ki — ugymond — a legérdemteljesebb fia volt a nemzetnek s azt indítványozza, hogy a bán visszajötte után azonnal dictatornak neveztessék, mellé pedig egy 10–12 tagból álló tanács rendeltessék, ezután pedig a küldöttek haza bocsáttassanak, s az ellátásokra az ország által fizetendő naponkinti 1000 frt. a szegények közt felosztassék. Zsivió!

Hosszas vitatkozás után abban lett a megállapodás, hogy a bán visszajötteig tartománygyűlés ne tartassék, hanem kerületi ülésekben tárgyalassanak a kész biztossági munkálatok, mindenekelőtt pedig a határőrök kívánatai s a közfelfegyverzés. Ezen határozat által a június 21-dik napi végzések megsemmisíttettek.

Ugyanezen tudósítás szerint a zágrábi exjezuiták épületének egy része katonalaktanyává változtatott, sőt a collegium házbérpénzei is a katonák fizetésére fordíttatni rendeltettek. A királyi manifestumok, ahol csak találhatók, lefoglaltatnak.

Június 27-én délután tartott kerületi ülésben nagy zajjal követelték az azonnali harcra indulást, — úgy mondák — a népnek pénz sem kell, majd találunk ők kenyeret és húst a szép magyar földön. A gondolkodóbbak pénzegélyzésre kívánták felszólíttatni a nemzetet, de meg nem hallgatattak. Egy szerezsán kijelenté, hogy haza megy s a többiek követni fogják őt.

A terem zöld asztalán corpus delicti gyanánt láthatni egy a Karlovicz ágyuztatásakor el nem pattant bombát és egy 6 fontos ágyugolyót.

Nugent gróf épen most érkezett meg Szlavóniából Zágrábba, senki sem tudja, mit jelentsen ez?

A bánnak június 29-kei zágrábi fogadtatásáról már 4-ik számunkban tevénk említést. Ez napon délután 5 órakor közgyűlés tartaték, a bán eleintén levertnek látszék, a jelenlevők szünni nem akaró zsvioit végre lecsendesítvén, lassu hangon ugy nyilatkozott, hogy mivel értetek — ugymond — még semmit sem tettem, e kitüntetést nem érdemlem.

Ennekutána felolvasá Innsbruckbani eljárásáról jelentését, miként azt fentebb Zeigrovich beszédében kivonatilag közlöttük, hozzá adván még, hogy János főherczeg a magyar-horvát viszonyok kiegyenlítése végett a magyar miniszteriumhoz irni elhatározá, felszólítandván azt, hogy a pacificatio megkezdéseig maradjon a két ország közti kérdés függőben, s mindkét részről szüntessenek meg az ellenségeskedések. „Én tehát, mondá a bán, azt tartom, beleegyezhetnénk a kiegyenlítésbe, s azonnal feliratot terjeszthetnénk e tárgyban János főherczeg elébe, melyben kifejezhetnők a kiegyenlítés alapjául szolgalandókat.

Sokat vitáztak e javaslat felett. Némelyek — igen kevesen — semmit sem akartak tudni a pacificatióról, mások azt kívánták, hogy mindenek előtt megsemmisíttessék a királyi manifestum, ismertessék el a tartományi gyűlés törvényessége, s egyszersmind engedessék meg, hogy a szerb kívánatokat mint a horvát nemzetét lehessen tekinteni. Mig János főherczeg e 3 pontban meg nem egyezik, más tárgyalások fel ne vétessenek, de mindenesetre készülni kell a felfegyverzéshez, s hatalmas sereg küldessék Szlavonia felé s a Száva folyam mentében. E végből Matich katonatiszt indítványára a bán majdnem egyhangulag dictatornak kikiáltatott; mit is mosolygó arczczal elfogadott. Ezen dictatorság ideiglenes leend a béke teljes helyreálltáig, s a tartománygyűlésnek csupán a következő 3 kérdés tárgyalása maradna még fen:

1. A határőrök kívánatai.
2. Az urbéri tárgy.
3. A béke alapfeltételei, vagyis inkább a főherczeghez küldendő felirat szerkesztése. Ezen kérdések kidolgozása egy választmányra bízott s legfeljebb 5 nap mulva teljes közgyűlésben lesznek tárgyalandók; ezután a tartománygyűlés fel fog oszlatni, s a dictator megkezdí hivatalát.

Kérdés tétetik aziránt, miért, hogy Haulik püspök nincs jelen a gyűlésben? a bán felkéretik meghívására; s nyilatkozata kivételére az iránt, elismeri-e a magyar miniszteriumot? mert ha igen, akkor keressen magának Magyarországbán egy darabka kenyeret, miután már ugy is eleget evett horvát kenyeret; s a melyet ő most néhány rongy papirjegygyel, melyeket a zsidó ugy sem akar már elvenni — eléggé kiűzettnék tart. Sokat és keserűen szólottak még e tárgyhoz; határozat lett: A bán hivassa meg Diakovárról Haulikot és Kukovichot, és ha

a püspökök meg nem jelennek, adják annak okát; továbbá tartozzanak a püspökök körlevelet bocsátani az egyházi megyékhez, melyek által felvilágosíttassék a nép, hogy a szerbektől nem kell félteni a katolikus népet és vallását.

Van jelenleg Zágrábban egy Vukailevich nevű ember, ki a belgrádi rendőrségnél szolgált, de kit a bán sürgöny által hivatott megbáni installatiójára. Ezen ember egykor őrmester volt az ausztriai seregnél, most fellép a tartományi gyűlésben, s jelenti, hogy most jó vissza Olaszországból, hogy onnan a határőrvidékieket haza hívja, szolt gróf Radeczkyvel, ki könyezett midőn a határőrökről szolt és dicsérte őket mint legderekbabb sereget, sőt maguk azon határőrvidékiek és szerbek is, kik a seregnél mint rendes katonák szolgálnak, a legderekbabbak; s itt felhozá a horvát és szerb katonák egyes vitéz tetteit.

Nugent grófot a szerbek küldék Zágrábba, hogy onnan a megígért, de még nem kapott segedelmet eszközölje ki; egy görög papát s két közszerbet is küldött a bizottmány Zágrábba, kik a gyűlésben megjelenvén, azt kívánták, hogy a péterváradí zászlóalj hazaküldessék; ezt sokan kívánták, de a bán dictatori hangon felszólalt: „én magam vagyok katonai parancsnok, s mint ilyen nem hagyok magamnak parancsokat osztogattatni, azért szót sem erről többet“, és többé senki sem szolt.

Továbbá szóba hozatott, hogy a magyar pártiak ismét emelni kezdik fejöket Szlavóniában és Eszéken, különösen hogy a szlaoeveczi és veroviticzei kerületben a római katolikus papság bizonyos Tusák nevű pap elnöklete alatt gyűléseket tart, hol elhatároztaték, hogy a római katolikusokat a szerbek ellen fel kell lázítani. Zágrábban is mozogtak immár a magyar pártiak, felszólíttassék tehát a bán, mind azoknak az országbóli kiűzésére, de e részben határozat nem hozatott, ugy is a bán dictatori hatalmánál fogva rendelkezhetik e felett.

Az a hír terjedt el Zágrábban, hogy Suplikatz nem akarná elfogadni a vojvodai hivatalt, mi, ha igaz, Vuchich, ki Belgrádból tört át a szerbekkel, van vojvodául kijelölve.

A tegnapi ülésben sem Gaj sem Rajachich nem voltak jelen.

Julius 2-án. Midőn János főherczegnek azon levele, minélfogva a bán pacificatio végett Bécsbe felhivatik, — Zágrábba megérkezett, erre vonatkozólag következő tartalmu felirat szerkeszteték a tegnapi s mai ülésben:

Mint praeliminarisok s olyan conditió, sine qua ad nullos tractatus natio croatica se immittere velle et posse declarat, a következő pontok terjesztetnek ő cs. kir. fensége elébe:

1. Hogy a horvátokat a pacificatióra birni lehessen, méltóztassék fenséged a f. évi jun. 10-én kibocsátott kir. manifestumnak megsemmisítését kieszközleni.

2. Méltóztassék fenséged elismerni azt, hogy ezen pacificatio nem csak a horvátokra, szlavonitákra, hanem a szerbekre is egyáltalában kiterjesztetik, kik nélkül a horvátok semmire sem vállalkoznak.

3. Ismerje el ő fensége ugy a horvát tartományi gyűlésnek, mely magát állandónak nyilatkoztatja, mint szintén a karloviczi szerb congressusnak is törvényességét.

4. Méltóztassék ő felsége mind a mostani tartománygyűlésből, mind a karloviczi congressusból felterjesztett feliratokra kegyelmesen kedvező választ adni.

5. Minden magyar hadsereg hivassék vissza Szlavóniából és Kikindáról, s e helyek adassanak át a határőröknek. A főherczeg Leopold nevét viselő horvát ezred pedig azonnal visszamenjen Komáromból Horvátországba.

6. Minthogy a horvátok és szlavoniaiak a magyar miniszteriumot soha el nem ismerék s el nem ismerendik, a Szlavóniában elhelyezett seregek feletti hadiparancsnokság adassék a bán kezeibe.

7. A bánnak hatalma legyen a beligazgatásra nézve egy consiliomot alakítani s tagjait kinevezni.

8. Ezen pontot tudósítónk ki nem veheté.

9. Minhogya bán és a hozzá rendelendő nemzetképviselők nem akarnak maguk a miniszterekkel alkudozni: alkudozó felekül a magyarországi négy nemzetből, u. m. magyar-, német-, tót- és oláhokból, vagy az országgyűlés tagjaiból választassanak.

10. Eszközölje ki ő fensége a magyar országgyűléstől azon nyilatkozatot, hogy ezen törvényhozás ő főherczegségének már előre minden közbenjárását jóváhagyni, s a pacificatiót Magyarországon kívül semleges földön, amennyire lehet, nem Bécsben fogják tárgyalni.

11. Méltóztassék ő felsége a horvát, szlavin és szerb nemzeteket olyaknak, s a külügyminiszterül megválasztott báró Kulmert is ily minőségben elismerni.

12. A magyarok minden elfogott szlovákokat, mint például Kraly János költőt, azonnal szabadon bocsássák.

Mig e 12 pont jóváhagyva nem leszen, kijelentik a horvátok, hogy semmi tractatusba nem ereszkednek, semmi ellenségeskedést nem kezdenek ugyan, de azért a lehető felfegyverzést folytatandják, végre kijelentik, hogy csupán ezen pontok elfogadásától függ a monarchia megmentése, a nélkül pedig a polgárháboru s talán a birodalom végveszedelme is kikerülhetlen.

Ma a gyűlésbe egy 8 tagból álló szlovák küldöttség lépett be, kik az állíták, hogy Magyarországból proscibálva vannak, szónokuk Hurbán vala; elbeszélé azon iszonyatos martyromságokat, melyeket a Magyarországbán elfogott tótoknak kell szenvedniök. Minden lehető segedelem ígérteték számukra; et causa illorum pro causa croatarum agnita. Sturról is mondják, hogy Zágrábban tartózkodik.

Ezután egy igen együgyü ember mutatá be magát, mint a Moson-, Sopron- és Vas-vármegyékben lakó horvátok képviselője, ki 20 évig volt fogva Magyarorszában és ez is segélyért könyörgött committensei részére a magyar despotismus ellen. Megigértetett.

Ma a só ára is egész Szlavóniában és Horvátországban 1 forint 4 krajczárra szállíttatott le, s a sziciliai só behozatala megengedett.

Végre 6 nap alatt okvetlenül behajtandó hadi-adót határoztak szedetni és pedig 1000 ember után faluból 500 frt., 1000 ember után városokból 1000 frt. Megengedettett egy millió kölcsönnek felvétele, azt hiszik, hogy így rövid időn lesz 4 milliójuk.

A béke feltételeinek kidolgozása egy külön választmányra bízoték, ennek alapjául szolgáljanak a feliratban kifejtett 12 pont; különösen, hogy a horvátok az összes birodalomnak oly szoros összekapcsolását kívánják, hogy a birodalom minden nemzeteire nézve a had- és pénzügy középponti miniszteriumok Bécsben legyenek.

Holnap fognak megválasztatni a bán mellé rendelendő s vele Bécsbe utazandó köldöttek.

Haulik püspök ismét nem jelent meg a gyűlésre. A bán ma nála vala ebéden.

Gaj még nem érkezett vissza Zágrábba.

Rajachich annyira beteg, hogy június 30-án már orvosi tanácsot tartottak felette.

A pétervári zászlóalj július 3-án vala haza menendő, Zágrábba pedig a gradiskai, sz. györgyi és kőrösi határőrök vonulnak.

Ezen közleményt kiegészítőleg a „Kossuth Hirlapja“ 1848. július 25-iki száma még következőket közöl:

Zágrábi események czime alatt lapunk 10-ik számában tudósítónk tollhibájából az állott, hogy az ottani gyűlés 6 nap alatt befizetendő adót rovott volna a népre, ezt 6 hétre kérjük igazíttatni.

Egyébiránt az események azótai fejlődése ez:

A zágrábi július 4-kei gyűlésben a quasi-finanzzminiszter Vraniczany azt adván elő, hogy csak 60,000 frt. van a horvátországi pénztárban, holott a hadsereg ellátására s más szükségek fedezésére havonként legalább 200,000 pfrt. kívántatik, melyet pedig 4 nap alatt kellene előteremteni; határozottatott: hogy a zágrábi és károlyvári tőkepénzesek szóltassanak fel, annyi összegnek kölcsönadására. Az indítványt Kukuljevich tevé. Jellachich pedig magáévá tevé.

A sóár leszállítása akként értendő: hogy a tengeri sónak mázsája 1 frt. 43 krral lesz olcsóbb, mint eddig volt. Ezen sókérdés nagy vitákra szolgáltatott alkalmat, sokan saját érdeke kereséséről vádolák e részbeni intézkedéseiért az illető quasi-minisztert, és bizonyosan buknia kellett volna, ha a dictator egyszerűen ketté nem vágja a vitatkozást, fontosabb tárgyakra átmenetelt parancsolván.

A sókérdést illetőleg, verőczei követ Lipovchich odanyilatkozott, miszerint a magyar miniszterium Szlavoniában kihirdette volna, hogy ezután innen nem fog oda kősó szállíttatni, és azért szükséges, hogy a vidék minél nagyobb mennyiségű tengeri sóval lássa el magát, nehogy sóhiány esetére kénytelenek legyenek a szlavanok a magyar miniszterium karjaiba vetni magukat. Erre a jelenvoltak közül azonnal több tenger melléki kereskedők kijelenték, hogy ők készek 60—80,000 mázsa szicilai kemény só t Szlavoniába szállítani, még pedig 2 frttal olcsóbban, mint a magyar só ott kaphatni.

Zágrábban a reactionális párt emberei azon hirt terjesztik, mintha Szlavoniában maguk a magyar urak izgatnák a népet a lázadásra, mert — úgy mondják — most már a nép ablakától, ajtajától, lovától, ökrétől, kutya- s macskájától is adót fizetend.

Midőn a július 4-én tartott zágrábi ülésben a követek leveleket mutatának fel, miszerint Verőczevármegye a magyarokhoz csatlakozott, a bán azonnal felkértek, hogy személyesen menjen a verőczei (szerintök lázadó) nép megzabolázására. A bán azt felelé: 40,000 emberem van ugyan, s mindent, mi tőlem telik, megteszek, de pénzünk nincs. Erre azonnal aláírás nyittaték: Busán Hermán először irt alá 300 frtot, Jellachich és Kulmer bárók egyenként 1000-et, Haulik püspök 2000-et, igen rövid idő alatt 15,000 frton felül volt aláírva. A hölgyek is házról házra járnak adakozásokat gyűjteni.

CXXIV.

Az urbóriséget Erdélyben megszüntető törvényczikket megerősítő királyi leirat. 1848. jun. 22.

Első Ferdinánd, Isten kegyelméből Ausztriai Császár, Magyar- és Csehország e néven Ötödik Apostoli Királya, ugy Lombardia, Velencze, Galliczia, Lodomeria és Illyria Királya, Ausztria Főhercege, Erdély Nagyfejedelme és Székelyek Grófja stb. Méltóságos, Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Nemzetes, Tisztos és Vitézlő, Nemes, Okos, Értelmes öszintén kedvelt Hivaink! Az urbóriségeken feküdt uri szolgálat, dézma és pénzbeli fizetések kisajátításáról és az urbéri kisajátított magán uri javadalmak státusadóssággá változtatásáról szóló, folyó évi juniushó 7-ik napjáról kelt alázatos felirástokhoz mellékelt IV-dik és V-dik törvényjavaslatok a szokott módon Előnkbe terjesztetvén, azokat az idemellékelt alakokban kegyelmesen megerősítettük.

Melyeket ezennel oly végre küldünk nektek, hű Karaink és Rendeink, vissza, hogy azokat a jelen hongyülésről általok felterjesztett és Felsőgünk által már kegyelmesen megerősített törvényczikkekkel együtt legfelsőbb királyi szentesítésünk végett a szokott modorban Felsőgünk elébe terjeszteni siessetek. Kiknek] egyébiránt Császári Királyi kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Innsbruckban, juniús 22-én, 1848-ik esztendőben, kormányunknak pedig tizennegyedik évében. — Ferdinánd. — B. Apor Lázár, Eő Császári Királyi Apostoli Felsőgének saját parancsára Szentgyörgyi Imre.

CXXV.

Mrabovssky tábornak és Csernovich Péter temesi főispán s a felkelt szerbek főnökei között kötött egyesség. 1848. jún. 24.

Alólírtak kellő figyelembe vevén azt, miszerint minden veszedelmek között a polgárháboru az, mely bármely országra is a legtöbb rosztat szokta árasztani, s hogy az sem az álladalom, sem a magyarok és szerbek javára s becsületére nem szolgálna, ezen tekintettől vezéreltetve, s különösen teljhatalmu kiralyi biztos Csernovich Péter ur folyó évi junius 18-án kibocsátott felszólítása által indittatva, a különben is tulbuzgóság-ból s nagyrészben félreértésből eredt népfelkelés békés utoni lecsillapítása s a törvényes rend helyreállítása tekintetéből következő egyességre léptünk, u. m.:

1-szor. A folyó esztendő májushó ó szerinti 1-ső napján Karloviczon tartott népgyűlésen megválasztott bizottmány, s az ennek alárendelt más kisebb bizottmányok továbbá is fenmaradnak, s működéseiket folytatják mindaddig, mig a karloviczi népgyűlésből ő felsége elébe küldött küldöttség vissza nem térend, vagy attól hiteles tudósítás nem érkezik. Azon estve pedig, ha az érintett küldöttség mátol számítandó tiz nap alatt meg nem jőne, ezen határidő elteltével a karloviczi bizottmány s ez alatt álló albizottmányok rendelkezésétől függő s bárhol összegyűlve levő nép minden kifogás nélkül haza fog küldetni.

2-szor. Azon érintett karloviczi küldöttség ő felségétől leendő megérkezéseig, vagy illetőleg az 1-ső pont értelmében kitűzött 10 nap elteléseig, valamint a karloviczi bizottmány tagjai, ugy a különböző helyeken összegyűlt néptömeg tagjai, minden megtámadás ellen biztosittatnak, valamint a hazamenni szándékozók bántódás nélkül távozhatnak.

3-szor. Azon esetre, ha az ismételve érintett küldöttség visszajövele, vagy illetőleg a kitűzött 10 nap eltelte után sem akarna az egybegyűlve levő nép békésen haza oszlani, vagy addig is ezen egyességet bármely pontjában megsértené, akkor a második pontban biztosított személybánthatatlan-sági biztosítás megszűnvén, mint nyilvános ellenség fognak tekintetni.

4-szer. A mai naptól fogva minden honpolgár személye s vagyona mindkét részről szentnek nyilvánittatik, a közlekedés, kereskedés s utazás mind szárazon mind vizen biztosittatik.

5-szor. A végvidékiek és csajkások, ugy ezek tisztjei is a kitett határnapiig hazamenni tartoznak, hogy így a régi rend

és engedelmesség addig is helyreálljon; s ebbe a bizottmány nem csak hogy semmi akadályt nem fog tenni, sőt a rend ily módoni helyreállítását teljes erejéből elősegíteni fogja.

6-szor. A Bácsmegyében, Bánátban s más helyeken össze-
gyűlt katonaság s őrsergek nemcsak a kitett időig semmi
ellenséges megtámadásokat nem tesznek, hanem minden hon-
polgárnak személyét s vagyonát minden nyelv- s valláskülönb-
ség nélkül biztosítani fogják.

7-szer. A karloviczi bizottmány azonnal proclamatiókat
leszen köteles mindenfelé a néphez bocsátani, melyekben tud-
tára fogja adni a népnek, hogy e jelen egyességben foglalt
pontokat szigoruan megtartsa, bármely vallásu s ajku honla-
kosokkal szeretetben s békében éljen; a kedélyek izgatásával
véggképen felhagyjon s maga rendes foglalatosságai után lás-
son, mely a királyi biztosok részéről is meg fog tétetni. —
Kelt Ujvidéken junius 24-én 1848. Hrabovszky s. k. Csernovich
s. k. Szerb nemzeti karloviczi fő választmány 1848. évi junius
17/24. Központi választmány tagjai: Sztratimirovich György m. k.
Joannovich Péter m. k., Vaszilievich Vásza m. k., Sztojatskovich
S. m. k., Miukovich Pera m. k., Kazamat A. m. k., Kosztich
Demeter m. k., Alexandrevich Szava m. k., Popovich Anaszt.
m. k., Kolarevich E. m. k., Risztin Stefan m. k., Goichich Jakov
m. k., Stojchich Péter m. k., Matik D. m. k., Zacharievich I. m. k.,
bizottmányi tagok és Sztankovich Joan m. k. tollvivő.

CXXVI.

**Hivatalos értesítés b. Hrabovszky pétervárad i kormányzó s királyi
biztosnak 1848. jun. 25-én kelt tudósításából.**

A karloviczi egybegyűlt középponti szerb választmány
az ausztriai katonai tisztikarhoz és katonasághoz a juniushó
12-én történt összeütközés következtében ugyanazon hó 19-én
következő tartalmu szózatot bocsátott:

(Lásd a CXVII. szám alatt.)

Ezen szózatban foglalt rágalmaknak megczáfolására báró
Hrabovszky pétervárad i kormányzó s királyi biztos juniushó
25-én kelt levelében az összeütközés oka felől kimerítő tudósi-
tását következőkben foglalja:

Karlovicz városában tartott egyik gyűlésben a magyar korona alatti határon belől letelepedett szerb származásu görög óhitű egyházi hivek számára patriarcha és vajda választattak. Ezen választásoknak legfelsőbb helybenhagyatása esz- közlésével küldöttség bizatott meg, mialatt a Karloviczon visszamaradt választmánynak az illyr nemzet érdekei feletti tanácskozás tétetett kötelességül.

Ezen választmány, vagy miként magát később nevezé, szerb középponti bizottmány, nemsokára a pétervárad ezred, a csajkás zászlóalj, Szerémmegye fanatisált lakosaiból és belopózott szerbekből alakult mindig növekedő népcsoporttal véteté magát körül.

Jóllehet mindig ő felsége iránti hűséget és hódolatot szájukon hordozva, a bizottmány csakhamar vakmerő törvénytértekre vetemedett, az illyr nemzeti vallási alap. pénztárát erőszakosan felnyitatta, községi és egyházi pénztárakhoz nyult, a dunahajózást megszakítá, a királyi postát feltartóztatá, hivatalos küldeményeket és leveleket feltört és megsemmisített. Valóságos ellenséges intézkedéssel Pétervárad ellen előcsapatok állittattak ki, és a Karlovicz melletti táborban öt-hat ezer fegyveres gyűjtetett egybe.

Miután a főparancsnok altábornagy b. Hrabovszky ismételt, azonban egyaránt sikertlen intéseket megkirértett volna: nem maradt egyéb hátra, mint katonai erélyes fellépés által ily törvényellenes merényleteknek illő korlátokat vetni.

E végre a Don Miguel gyalogezred hét századából, Estei Ferencz Ferdinánd egy századából, a pétervárad honvéd (Landwehr) egy századából, császár huszárok 56 főnyi egy szárnyából és egy hatfontos ágyutelepből, így alig egy 1100 főből álló mozgósereg Pétervárad felől, a karloviczi bizottmány által még mult éjjel elrendelt előcsapati állás ellen indittatott, azonban azt elhagyatva találta.

További előhaladásakor a mozgó sereg fő tisztsége legelől lovagolt, az illyr nyelvet bíró tiszt, mint szónok kész volt előre nyargalni, mihelyest valaki mutatkoznék. Rögtön a legelső házak mögött rejtve állott csapatok a mozgó sereget meghanták és magára a szónokra tüzeltek.

Ily körülmények közt az előcsapat két ágyuja számára rés nyittatott és a felkelők kartácschal az utról elűzettek.

További előhaladás végett azon kunyhóknak, melyek a karloviczi vámkorlátón kívüli dülön utcát képeznek, át kellett vizsgáltatniok. Zárva találtattak a lakások egészen üresen,

hanem legtöbbjének padlása ellenségesen védve, és a nádtetők-
ből és sövényzeten át a közelgő seregre élénk tüzelés fejtetett.
Itt egy nő esett el szuronyok alatt, midőn éppen tisztokra löni
készült, — egy férfi gyermekét balkarján tartva a seregre
tüzelvén, azonban a gyermek — 3 éves fiú — a megsebesül-
tekkel Péterváradra vitetett, hol egy asszonyság ápolása alatt
volt, miglen anyja visszakivánta.

A nyomoru kunyhók a háztetőkről tüzelések által láng-
ba borultak, pusztítás és rablás alá eshető tárgyak bennök nem
léteztek.

A városba 14 gránát dobott, melyek némely helyütt
gyújtottak, a nélkül, hogy tetemesb tüzvést okoztak volna. A
bizottmány és seregei szökve hagyák el a várost.

Elégelvén az okozott ijedséget, a mozgó sereg a vár irá-
nyában veendő alkalmas állásba visszavonulni parancsot
vett, ezen komoly, egyébiránt az ellenség által előidézt kato-
nai fellépésnek eredményét bevárando, mely hála a jobb belá-
tásnak, ki sem maradt.

A mozgó seregnek egy halottja, 7 sebesültje volt, Wein-
hengst hadnagy osztálya élén egy háztetőről feléje intézett
lövés által súlyosan megsebesítettet.

Az ellenség vesztesége tetemes volt, mert határozottan
tudni, hogy csupán Karloviczon 15 eltakarított, szerbszinü
zászló tőlök elvételét; — csataközben valamennyi körülfekvő
helységekben a vészharangok meghuzattak, mire az illyr fele-
kezetek több csapatokban, veszélyben forgó karloviczi testvé-
reik segítségére siettek.

Ezen rajz az előre bocsátott szózáttal egybe hasonlítva, vilá-
gosan kitünteti, hogy pénztárak kiürítése, a posta kirablása,
kereskedés és közlekedés megszakítása, magánosok személyes
bátorsága elleni számtalan lépések, és cs. kir. hatóságok elleni
nyilvános ellenségeskedés, előidéztetve egy oly gyülekezet
által, mely törzsnevét, valamint azon egyházat, melynek állító-
lag védelmeül cselekszik, becsteleníti, és a mely ő felsége
névével a törvényes rend elleni mindennemű izgatásra visszaél,
elijesztő rendszabályra okot szolgáltatott, ilyent kierőszakoltak,
minőnek felelőssége azonban csak a népizgatók fejére hárul,
kik még most is hazugságteljes szózatok által az ingerültséget
terjesztetni ügykeznek, eredménytelenül ugyan a haza hű
fiainál, szeretett uralkodónk vitéz védőinél; azonban fájdalom
nem kellő hatás nélkül a felizgatható népnél, melyet fanaticusok
nagyon is könnyen félrevezetni képesek.

CXXVII.

Hivatalos értesítés b. Hrabovszky királyi biztosnak 1848. jun. 26-án kelt tudósításából.

Hrabovszky kir. biztosnak folyó hó 26-án kelt tudósítása folytán következőkről értesülünk : miként folyó hó 26-án reggeli 8 órakor, az ujvidéki magyarok és szerbek között igen komoly összeütközés történt, minek következtében az egész őrizet kiharancsoltatott, s a vár védelmi állapotba helyeztetett, azalatt pedig Ujvidéken szállásoló és a lakosságnak bizalmát teljesen bíró Pichler lovas-százados, egy osztály lovassággal a vérengzésnek kikertülése és a csendnek helyreállítása végett megbízatván, ugyanannak délelőtti 11 óráig sikerült ezt teljesen helyreállítani.

Ezek folytán a városi kapitány Sztratimirovich egy küldöttel a tábornoknál megjelenvén, őt nemcsak a tökéletesen helyreállott csend- s rendről megnyugtatta, de egyszersmind biztossá tette, hogy a tanács oda fogja minden ügyekezését fordítani, miként az ugy is csekély számmal Ujvidéken levő szerbiánusokat hazájukba visszatérésre szorítsa.

Ezen összeütközés alkalmával három magyar, kik közül egyik ezen összeütközésre okot szolgáltatott és egy szerbiánus halt meg, ugyanezek közül egy tetemesen meg is sebesítettet.

CXXVIII.

A zágrábi állandó bizottmány nyilatkozványa a junius 10-iki királyi manifestumokra nézve. 1848. jun. 26.

Innsbruckból junius 10-én ő cs. kir. felsége nevében szeretett bánunk és egész nemzetünk ellen manifestumok terjesztettek szét, a nélkül, hogy az akkor ő felségénél volt bánunknak tudomására adatott volna, akár ezen manifestumnak, akár más ellene kiadott legfelsőbb rendeletnek létezése; sőt bánunk az egész császári udvar által legkedvesebben s mint bán lón elfogadva, s nem is jött ilynemű manifestum legfelsőbb helyről országunk törvényhatóságaihoz; miből az következik, hogy ezen rendeletek ő felségének a császárnak és királynak tudta nélkül adtak ki és nem valódiak. Amiért is, nehogy ily manifestumok

terjesztése által a nemzet felizgattassék, s a csend, nyugalom, rend és közbátorság veszélyeztetve legyenek: a nemzeti bizottmány részéről a polgári és katonai hatóságoknak, mint szintén minden egyes polgárnak meghagyatik:

1-ször. Hogy mindazok, legyen bárki is, kik a császár és király nevében huzudságos manifestumokat s más nemzetellenes lázító felhívásokat bátorzkodnának bánunk ellen, nemzetünkhez, a tartományhoz s a határőrökhez intézni, azonnal elfogattassanak s az illető hatóságnak átadassanak. Ki a terjesztőt — tudva — fel nem adja, mint bűntárs fog tekintetni.

2-szor. Meghagyatik, minden t. hatóságnak, hogy minden gyanus személyekre őrszemmel legyenek, valamint minden gyanus házakról is tudomást szerezzenek, és ha valamely háznál vagy bárhol is idegen vagy benszülött gyanus személyt lenni tapasztalának, az ilyen a tett nyomozás után, ha vétkesnek találtatik, törvény elébe állíttassék.

CXXIX.

A miniszterium felszólítása a székely- és oláhokhoz. 1848. jun. 28.

Felszólítás székely- és oláhajku polgártársainkhoz.

Közös hazánknak jelen évi országgyűlései letették a szabadság, egyenlőség és testvériség alapköveit.

Nemzeti nagyságunk biztosan fog ezereken emelkedhetni s ha a hazafiak buzgalma vállat vállhoz vet, és lelkesedésük kitűréssel párosul, teljes diszben álland az épület, minek fedele alatt minden honpolgár nemes önérzettel élvezheti a polgárisodás és kifejtettebb jóllét áldásait.

Azonban hazánkra a szabadság napja felhőkben jött fel, s a boruló láthatár zivatar közelgését hirdeti.

Vannak, kik irigy szemekkel nézik felüdülésünket, s a dolgok gyorsabb változata által előidézett forrongásból magános érdekeiknek keresnek táplálatot.

Már láttuk, mint jött ingadozásba hazánk több vidékein a rend, mint gyengült rossz akarat miatt a bizalom, s mint használtattak fel a különböző ajkuak és hitfelekezetbeliek eszközök gyanánt, hogy apróbb ütközetekben pazaroltassék el azon erő, mit egyedül közös kincsünknek, szabadságunknak védelmére kellene fordítunk.

E vétkes czélzatok ellenében csak a honfiak józan értelme és összetartása szolgálhat ovó fegyverül. Ha tisztán felfogandja minden honpolgár, miként nemzetünk nem úgy vivta ki a szabadságot, hogy ahhoz csak keveseknek és csak kedvezés gyanánt lehessen jutniok, hanem felállítá azt mint sikmező közepében egy oltárt, ami körül számtalan ezrek és szabadon gyülekezhetnek.

Ki így ért és így érez, az tudni fogja kötelességét; s a kötelességüket teljesítő hazafiak szilárd kőfalat képeznek, amin sem a fondorkodás tervei, sem erőszakos kísérletek nem törhetnek által.

E hazafiak sorából legyetek általam szivesen üdvözölve, székelyföldi magyar és oláhajku polgárok!

Ti férfias hűséggel kapcsoljátok magatokat hazai családk közös érdekéhez, midőn önkényt ajánljátok fel edzett erőtetek szabadságunk ügyében.

Ez által tiszteletet adtok őseitek emlékének, figyelemre ébresztitek az utókort, s a jelen nemzedék, a haza elismeri és tudja becsülni áldozati készségteket.

A szükség és veszedelem pillanataiban biztosan számítnak reátok testvéreitek, s elvárják, hogy az ígért segedelmet valamint gyorsan adni, úgy a most nálatok létező hadi szerkezetet épségben tartva, erőtetek önkénytes zászlóaljoknak azonnali alakításával még tovább is gyarapítani fogjátok.

Majd felvirul e hazára az állandó béke, és közremunkálások által virul fel.

A nemzet nem fogja felejteni tartozását.

Ügyünk minden tekintetben közös s kik egyesülve vagyunk a viszontagos időben, nem lehetünk a jóllétben különszakadva.

A két hazának közelgő országgyűlése gondoskodni fog, hogy a székely és oláh népnek minden ügyeik, mik ő felségének kegyelmes kijelentése szerint csak itt intéztethetnek el, felvétessenek, s igazságos sérelmeik orvosoltassanak. Gondoskodni fog, hogy földjeiket tulajdonul birhassák s legyen szabad földön szabad nép.

Emelkedéstek és szabadságtok rendezve lesz, és tovább fejtetik a jogegyenlőség alapján. Óhajtasaitokat illetőleg előre tudatom, hogy miután hitelesen jelentetett, miként a tulnépesedett székely községeknek egy része kijelenté kívánságát, Magyarországra áttelepedni; erre nézve a pénzügyi miniszter rendelkezett már a szükséges előlépések iránt, s azoknak, kik

áttelepedni szándékoznak, minél hamarabb ajánlatok fognak tétetni.

Lebegjen továbbá is a haza megmentése szemeitek előtt. Szabadságra méltó polgároknak nem juthat ennél nemesebb feladat.

Budapest, június 28. 1848. — Az összes miniszterium nevében gróf Batthyány Lajos s. k.

CXXX.

Báró Hrabovszky, szabad királyi Ujvidék városa lakosaihoz. 1848. június 28.

Hosszasb forrongás után kevés napok előtt várostokban teljes törvénytelenység ütött ki, polgáraitok megfutamodtak, utcáitokon gyilkolás dühöngött, és felszentelt harangjaitok szava nem volt többé béke és ajtatosság jele, az most csak felzendüléshez és véres tettekhez hívott.

Ugy tetszik, mintha a belső csend már visszaállott volna, de semmi sem biztosít azon vad szenvedély megújulásáról, mely benneteket ismét a végromlás szélére vezetne.

Várostokban tehát saját javatokra, s a törvényes rend fentartására vigyázni kell; a rokonvérbe mártott fegyvereket le fogjátok tenni, és mindaddig fel nem venni, míg azokat a városi tanács törvény értelmében nektek ismét nem kézbesíti; azon idegenek pedig, kik sorsotokban részvétlenek s titeket ujlag veszélybe dönteni kívánnak, várostokból eltávozzanak. — Ehhez nektek 24 órai időköz engedtetik meg, s a hozzátok tett kívánatoknak akkorára teljesülve kell lenni. Ha megkondul ismét a vészharang, mely mindenfelől csak felzendülést és aggodalmat indít: akkor legszigorubb rendszer fog elővétetni.

Mi felhivunk benneteket polgári kötelességteknél, legkegyelmeseb fejedelmünk iránti hűségteknél s vallástok szentségénél fogva térjete meg a rendhez, engedelmességhez, a törvény és önválasztott hatóságatok alá.

Fogadjátok a jóság s megbánás utját, melyet mi nektek ő apostoli felsége nevében kinyitunk.

A békés polgárok meg lehetnek azonban nyugodva, hogy minden szigorú lépés, mely bekövetkezik, csak a megzavart csend és rend helyreállítására, valamint a személy- és tulajdoni bátorság fentartására czéloztatik.

Péterváradon, június 28-án. 1848. — B. Hrabovszky m. k.

CXXXI.

A miniszterium nyilatkozata. 1848. jun. 29.

A magyar miniszterium azon pillanat óta, melyben a közelebbi országgyűlésen hozott s a királyi felség által szentesített törvények következtében az ország kormányát átvette, mindent elkövetett, hogy a korona egysége fentartassék, így nemcsak az országban lakó minden nyelvű és vallásu nemzetek jogegyenlősége s szabadsága biztosittassék, de ugyanez a kapcsolott országokra is kivétel nélkül kiterjesztessék, különösen pedig a horvátoknak mindazon kívánatai, melyek a magyar korona jogaival s a nyolczszázados kapocs törvényszerű természetével, és a magyar nemzet státus-életével nem ellenkeznek, a felelősség határai között a miniszterium által megadassanak, vagy a mennyiben hatóságát haladják, az országgyűlésre előkészítettessenek. Czáfolhatlan tanuságai ennek azon számos rendeletek s királyi leiratok, melyek e részben az országgyűlés berekesztése óta kibocsáttattak. Sajnosan levén azonban kénytelen tapasztalni a miniszterium, mikép némely izgatók kárhozatos törekvései által a horvát s határörvidéki nép kedélye azon balhiedelemre vezettetik, mintha mind az, mi a felség s a miniszterium nevében történik, ő felsége nem nyílt s nem szabad akaratából történnék, megbizta gróf Batthyány Lajos miniszterelnököt, hogy személyesen ő felségéhez menvén, megnyugtató királyi rendeleteit kérje ki. Mily sikerrel járt el a miniszterelnök e megbízatásban, a közönség előtt tudva van. És midőn a kívánt cél elérésére még ez sem volt elég, s a mindinkább bonyolodó horvát viszonyok kiegyenlítése végett mind a miniszterelnök, mind báró Jellachich Józsefnek a felség előtt újabb személyes megjelenése kívántatott, gróf Batthyány Lajos ő felségéhez Innsbruckba utazott. Remélte a miniszterium, hogy itt az óhajtott kiegyenlítésnek végstadiumát fogja találni; megértvén azonban, hogy Jellachich Innsbruckba a kitűzött időre nem megyen, sőt a magyar koronától nyílt elszakadást decretálni készülő illyr conventiculumot a király tilalma ellenére is megtartja, méltán felteheté, hogy az ő felsége által kiadandó királyi rendeleteket az ellentörekvők ujolag félremagyarázandják, s az elcsábított tömeget újra azzal hitegetendik, hogy az ő felsége nevével aláírt rendeletek sem ő felségének saját akaratát tolmácsolják. — A hitegető gyanusítások elfojtása végett tehát legczélászerűbbnek vélte a minisz-

terium azt, ha a királyi családnak oly tagja, kit a legkajánabb roszakarat sem képes arról gyanusítani, hogy a királyi felség hatalmának megcsonkítására munkálkodnék, személyesen és élő szóval világositandja fel Horvátország lakosait arról: miként ő felsége Jellachich merényeit vétkes hűtlenségnek sőt felségsértésnek tartja, legkomolyabban kárhoztatja, s kívánja és parancsolja, hogy a horvátok a törvény iránti engedelmes-ségre visszatérjenek. — Ezért János főherczeget kérte meg, mint kinek népszerűsége a régi háborus idők emlékéből a határőrvidékieknél még mindig fenmaradt, hogy Zágrábba személyesen lemenvén, a félrevezetett elméket felvilágosítani s a kedélyeket lecsendesíteni méltóztassék, s ekként elosztatván a felség iránti hűség színével takaródzó pártütés hatalmának alapját, ez alkalmat egyszersmind arra használja, hogy a horvátok valódi kívánatait megértvén, őket biztosokká tegye, miként a magyar kormánynál, minden jogszerű s méltányos kívánataik elismeréssel s gyámolítással találkozandnak. — Báró Jellachich a felség parancsára idejében Innsbruckban meg nem jelent, hanem az általa június 5-ére törvénytelenül kihirdetett horvát tartománygyűlést megtartván, annak határozatai következtében egy küldöttséggel később a felség által a horvátokhoz és határőrvidékiekhez kiadott manifestumok után érkezett Innsbruckba, hol ő és az említett küldöttek, június 17-én következő proclamatiót intéztek nyomtatásban a tyroliakhoz:

Derék tyroliak és vorarlbergiek!

Rövid idő alatt már másodszor láttok bennünket barátságos, vendégszerető fővárosotokban.

Fogadjátok szives és ismételt köszöntésünket!

Fogadjátok egyszersmind ezen köszöntésünkkel legbensőbb hálánkat azon vonzalom tanúságaiért, melyet most megújítottatok, s melyet soha szebben nem nyilváníthatatok volna, mint épen azon kitünő fogadás által, melyben a mi nemes igen szeretett bánunkat báró Jellachich Józsefet részesítettétek. *) Hiszen ő ugy sem idegen közöttetek. Hegyeitek között még kétségkívül találkoznak némely derék öregek, kik az ő atyjával, Jellachich Ferencz altábornagygyal a Feldkirch melletti győ-

*) T. i. János főherczeg ugyanazon fogadóban a napnál levén szállva, hová báró Jellachich is szállt, azon éjjeli zenét, melylyel a tyroliak jun. 16-ka estéjén János főherczeget megtisztelték, a horvátok báró Jellachich tiszteletére magyarázzák.

zelmet együtt vívták ki, s kik az ő oldala mellett a honvédelem fáradalmaiban és dicsőségében Tyrol és Vorarlberg borus napjaiban együtt osztoztak. Regens ezért őt polgárjoggal tisztelte meg; méltó fiával e jog folyton él, ama messzeható jelen-tékenységgel együtt, hogy őbenne egyszersmind kettős, mind horvát, mind tyroli hűség él.

Derék tyroliak és vorarlbergiek! a mi nemzetünk egészen egyenlő veletek a hűségben, mint vitézségben; ti mégis szerencsésbék vagytok; mert a mi kegyes és jóságos honatyánk véghegyeitek közt szállásol; és mert a ti szabadságtoknak, kifejlődésteeknek, semmi ellenséges elem eleibe nem áll; ti bátran, akadálytalanul mehettek a haladás pályáján, s szedhetitek hűségtetek gyümölcseit, holott ellenben mi, bár szintoly sziklaszilárdak mint ti, még csak óhajtvá epedtünk megérdemlett jutalmunk után.

Kérdezitek : mit akarunk ? nyíltan megmondjuk.

Mi, a mi belsőleg szeretett királyunk s urunkhoz rendíthetlentül hívek akarunk lenni és maradni; mi Ausztriát nagy-nak, erősnek és szerencsésnek akarjuk, melynek hatalmas ereje sem belülről, sem kívülről ne gyengítettessék; mi minden többi, bármely nemzetbeli atyánkfiaival együtt egyenlő jogu szabadságban akarunk élni és maradni. Hogy mi őszintén s igazat beszéltünk bizonysgul szolgálhatnak nektek Horvát- és Tótország ama 30,000 vitéz fiai, kik e pillanatban Olaszországban a király s hazáért örömteli feláldozással vínak, és bizonysgul szolgálhat azon nyilvános törekvésünk, hogy mi azon erős kapcsoléktól, mely bennünket hozzátok köt, s mely eddig a mi szép álladalmunk minden országait összetartotta, el ne szakasztassunk.

Derék tyroliak és vorarlbergiek! Ti egy szabad s nemes-lelkű nemzet vagytok, melynek soha eszeágában sem állott, a szabadságot a más nemzet jogainak s nemzetiségeinek elnyomására használni, ezért meg is vagyunk győződve a felől, hogy ti ezen óhajtasainktól résztvéttöket meg nem tagadjátok.

Törvényes szabadság és rend s tántoríthatlan hűség a fejedelem s hon iránt! ezek a mi jelszavaink s ezek fognak maradni.

Éljen a mi forrón szeretett császáruk s királyunk! Ferdinánd!

Éljenek a mi derék atyánkfiai tyroliak és vorarlbergiek!

Innsbruck, junius 17. 1848. — Horvát- és Tótország küldöttei.

Ezen proclamatióra másnap június 18-kán a „Tyroler Bote“ című hivatalos hírlapban következő czikk jelent meg: „Innsbruck, június 18-án 1848. A Horvátországból ide érkezett vendégek tegnap a derék tyroliakhoz egy felszólítást bocsátottak, melyben szerencséseknek mondanak bennünket, azért, mert a mi szabadságunknak semmi ellenséges elem eleibe nem áll, és mi ezen szabadságot más nemzet jogainak, és nemzetiségének elnyomására nem használjuk. A horvát urak nyilván a magyarokat szándékoznak ezen elnyomással vádolni; a mennyire azonban mi tudjuk, ha a horvátok a Magyarország koronája alatt 7 század lefolyta alatt szabadságaik és nemzetiségök védelmét nem találják vala, azóta a nemzetek sorából talán már rég kitöröltettek volna. Maga ezen historiai tény is eléggé tanúsítja, mennyire alaptalan a horvátok panasz, de olvassák meg a pesti német egyesületnek a lipcsei egyesülethez folyó évi június 10-ről intézett iratát, és győződjenek meg felőle: hogy a németek és magyarok között épen a mostani szabadelvű miniszterium alatt a leggyönyörűbb egyetértés uralkodik. A Magyarországon lakó különböző nemzetiségek között a legszilárdabb kapcsolék állapittatott. A mennyire mi tudjuk, a magyarok Horvátország szabadságát és nemzetiségét elnyomni nem akarják; ők Horvátország közgyűlésein a latin nyelv használata helyett magát a horvát nyelvet ajánlották, a belügyminiszter minden rendeleteit magyar és egyszersmind horvát nyelven akarja Horvátországba küldeni, a horvátok jogai ugyanazok, melyek a magyarokéi, s a magyar miniszterium tagjai fáradhatlan küzdelmeik által Horvátországnak is szabadelvű alkotmányt vitak ki. Vagy talán ezen alkotmány nincsen szájok izére az itt levő horvátoknak, mely jogegyenlőségen alapszik? avagy ők a proclamatiójukban említett nagy és erős Ausztriát csak akkor hiszik szerencsésnek, ha ez a prágai szláv gyűlés szárnyai alá vonul, melyhez felirást is intéztek? ezen nézetekben a német elvű tyroliak, kik a Németországéhoz ragaszkodásban Ausztria erejének gyengítését teljességgel nem, sőt inkább támaszát látják, annál kevésbé osztozhatnak, minthogy csak nemrég a csehek hasonló felhívására is igen becsületes német szavakban feleltek. — A tyroliak Magyarország iránti rokonszenvünket, mely szintén nyilván és szabadon a német Ausztriához csatlakozik, s melynek vitéz fiai épen úgy, mint a vitéz horvátok, a német érdekek mellett Olaszországban harcolnak, jelenleg sem hallgathatják el, s kénytelennek érzik magukat, azon óhajtasukat kifejezni:

vajha a horvátok Magyarország koronájával szoros kapcsolatba lépve, a német ausztriai monarchia erejét, mely minden alatta egyesült népek nemzetiiségét és szabadságát védi és oltalmazza, növelnék, — vajha a magyarok által azon felséges uralkodó ház érdekei mellett nyújtott testvéri jobbot, mely iránti szeplőtelen hűségben a magyarok, horvátok és tyroliak tántorithatlanul állanak és maradandnak, vissza ne utasítanák!“

Junius 19-én a magyar külügyminiszter herczeg Esterházy Pál, ki reggeltől fogva a királyi palotában jelen levén, a történeteket figyelemmel kísérte, értesítettett, hogy délutáni fél egy órára a horvát küldöttek ő felségéhez rendeltettek, mihez azonban ő felségének azon saját parancsa is járult, hogy a magyar külügyminiszternek közbenjöttét is kívánja, és hogy nem mint küldöttek, hanem mint magánosok fognak fogadtatni, kiknek ő felsége az eddigi eljárásukkal megelégedetlenségét kijelenteni, őket a magyarokkal régi szövetség fentartására és a fenforgó zavarok békes kiegyenlítésére felszólítani akarja, sőt az említett megelégedetlenséget báró Jellachichnak is kijelenti, — a külügyminiszter ezen legfelsőbb akaratnak engedett, és így, ő felsége a királyné, Ferencz Károly főherczeg, és a magyar külügyminiszter jelenlétében, ő felsége legelőször is báró Jellachichot maga eleibe bocsátotta, — ki a hozzá intézett, őt Innsbruckba rendelő parancsnak eddig elhalasztott teljesítése iránt magát mentegetvén, ő felsége tudtára adta, hogy ő felségét az ő ellenszegülése érzékenyen bántotta s a dolog megvizsgálására báró Hrabovszkyt kiküldötte, mind e mellett is azonban még a kiegyenlítést óhajtaná. — Ezután, ugyancsak a báró Jellachich vezérlete és szónoklata mellett a horvátok jelentek meg, kik átnyújtott folyamodványukban a már ismeretes pontok szerint kívánták:

1-ször. Hogy miután ők a jelen magyar kormányt el nem ismerhetik, ő felsége a magyar miniszteriumnak minden eddigi rendeletét Horvát-, Tót- és Dalmátországokra nézve semmisítse meg, s a bán elnöklete alatt állandó, az említett országok gyűlésének felelős, külön kormányzékot állítson.

2-szor. A pénz-, had- és kereskedelmi ügyeket az ausztriai összes monarchia felelős miniszteriuma vigye, melyhez egy, az említett országos gyűlésnek felelős, álladalmi tanácsos osztályoztassék.

3-szor. A mondott'külön horvát kormányzéknek a határörvidékek is minden nem szorosan katonai ügyekben alávetessenek.

4-szer. A hivatalos nyelv kirekesztőleg szláv legyen.

5-ször. Minden belügyet illető dolgok az egyesült országok gyűléséhez tartozzanak, a külügyet illetőleg az ausztriai központi országgyűléshez, hová már követeket is választottak.

6-szor. Dalmátia, Horvát- és Tótországgal ismét és tetteleg egyesíttessék.

7-szer. A Magyarországon lakó nemzetekkel, a *pragmatica sanctio* értelmében s a szabadság, egyenlőség és testvériség alapján, az eddigi barátságos viszony továbbá is fentartassék; s ennek gyakorlati kivitelét azonban a horvátok csak akkor határozhatják meg, ha ezen kérelmeik iránt ő felségétől kedvező választ kapnak, s Magyarország állása az összes monarchia irányában még világosabban kitűnik.

8-szor. Minden politikai és igazságügyi tisztviselőket, a felség által jóváhagyólag a bán nevezzen.

9-szer. A törvénykezés újabb rendszerítéseig a perek felebbvitel útján Magyarországra ne küldessenek.

10-szer. Mindezen kívánatok kieszközlésére báró Kulmer Ferencz a felség eleibe a horvát nemzet képviselőjeül választott.

11-szer. Miután az 1608-iki 11. t. cz. értelmében a báni hatalom a Drávától adriai tengerig terjed, Verőcze, Pozsega és Szerém vármegyék, miként a gradiskai, brodi és pétervárad határőrvidékek is, mint Alsó-Szlavonia nevezet alatt ismert tartomány, úgy a fiumei, buccari és vinodoli kerületek is, Horvátország kiegészítő részeül tehintessenek.

Ő felsége ezen kívánatokra következőleg válaszolt:

„Miután a június 5-kére az én jóváhagyásom nélkül kihirdetett tartományi gyűlést törvénytelennek nyilváníttam, önöket követekül el nem fogadhatom; egyszersmind önöknek magyar koronám elleni törekvésök miatt, mely koronához Horvátország 700 év óta tartozik, neheztelésemet nyilván tudtokra adom. Erősen el vagyok határozva, a most érintett kapcsolatokat fentartani, s mind a két ország egyetértését sikeríteni annyival inkább óhajtom, mert határőreim vitézsége teljes elismerésemet érdemli. Nagybátyám János főherczeg e részben a közbenjárást magára vállalta, s önök az általok nyilvánítt hűség érzelmeit az által fogják bebizonyítani, ha ezen egyetértés létesítését részükről erőteljesen előmozdítják.“

E válasz után a horvátok eltávozván, folyamodványukat ő felsége azon meghagyással nyújtotta át eredetiben a magyar külügyminiszternek, hogy magyar miniszteriumát az abban

foglalt különböző kérelmek gondos tárgyalására, és azok felől teendő jelentésre, főkép pedig a fenforgó viszálykodások méltányos kiegyenlítésére, legfelsőbb nevében utasítsa.

Időközben báró Jellachich és a horvátok Ferencz Károly főherczegnél udvaroltak, ki az ő felsége válasza értelmében felelt.

Az audientia után báró Jellachich herczeg Esterházyval személyesen is értekezett, s kinyilatkoztatta, hogy ő a magyarok és horvátok közötti meghasonlást maga is fájdalommal tekinti, és miután az csak a kölcsönös ingerültségnek tulajdonítható, mely jobbadán félreértésekből és fel nem világosított aggodalmakból támadt, ő kész ő felségének akarata szerint János főherczeg közbenjárására a békes kiegyenlítést, ha Horvátország és az ő irányában minden ellenséges lépések azonnal függőben tartatnak, kieszközölni, csak oly engedmények adásának a horvát- és tótországi lakosoknak, melyek mellett magukat a magyar mindenhatóság mellett védhessék és saját országuk beligazgatási függetlenségét az eddig történt kinevezések visszahuzásával fentarthassák; említvén egyszersmind azon rehabilitatiót, melylyel a magyar miniszterium ő neki magának tartozik, ki hazájaért élni és halni kész, ki azonban ennek jogai biztosítása mellett Magyarország dicsőségét és nagyságát is előmozdítani hazafiui kötelességének tartandja.

Herczeg Esterházy a királyi palotából már eltávozván, a karloviczi küldöttség, Rajachich József karloviczi érsek vezérlete alatt, névszerint Joannovich Ödön, károlyvárosi és Kragujevich István pakrácz püspökök, Ivachkovich Prokop krusedoli archimandrita, Joannovich Anaton lepavinai hegumen, Markovich János ujvidéki lelkész, Kuruczky Péter nagy-becskerekai lelkész, Kusevich Szvetožár ügyvéd, Szaich György nagy-becskerekai aljegyző, Joannovich Tivadar ottani tanácsbeli, és több mások, közöttök kereskedők, kézművesek és határőrök; a karloviczi törvénytelen gyűlésen történt választások és határozatok helybenhagyására irányzott folyamodványát ő felségének bemutatni kívánta : miszerint ő felsége

1-ször Rajachich Józsefnek szerb patriarchává, és

2-szor Suplikác Izvánnak vajdává választatását jóváhagyni, egyszersmind megengedni méltóztassék, hogy

3-szor a Szerémség, Bánság, kikindai kerület, Bács ó-becsei kerülete, a csajkások kerülete és Baranyavármegye, mint a melyeket állítólag hajdan a rácok a törököktől foglaltak vissza, a szerb vajda kormányzása alá adassék.

4-szer. Ezen vajdaság Dalmát-, Horvát- és Tótországokkal egyesítve, maradjon a magyar szent korona alatt.

Mely kívánatokra ő felsége következő szavakban válaszolni méltóztatott:

„Én azon törvénytelen gyülekezetnek, mely Karloviczot, többek által az én görög-nem-egyesült alattvalóim közül, Szerbiából összecsoportozó jövevényekkel együtt, az 1790-iki Declamatorium ellenére tartatott választásait és határozatait meg nem erősíthetem; görög-nem-egyesült alattvalóimnak, minden törvényes uton felterjesztett törvényes kívánatait teljesíteni kész vagyok. A magyar országgyűlés, a magyar miniszterium és a ti törvényes nemzeti conventetek azon organumok, melyek által ti kívánataitokat előmbbe terjeszthetitek. Hűségtek és ragaszkodástok felől nyilvánított érzelmeiteket tetszéssel fogadom.“

Ezek után a küldöttség Ferencz Károly főherczegnél is udvarolt, ki a már közlött szavak értelmében felelt; ő felsége pedig ezen kérelmeket is tárgyalás végett a magyar miniszteriumhoz tétette át.

Igy állván a dolgok, a magyar miniszterium ujlag is kinyilatkoztatja, hogy a horvátoknak minden törvényes és méltányos kívánatait teljesíteni, s mik hatáskörét felülmúlják, azok iránt a közeledő országgyűlés eleibe kedvező javaslatokat terjesztteni, addig is az igazságos kiegyenlítést megkísérteni kész. Részéről azonban semmit, mi az ország s a korona integritásának fentartására, mi a honvédelem és a csend, rend s közbiztonság és a törvények szentségének biztosítására megkívánatik, sem el nem mulaszthat, sem el nem halaszthat, sem függőben nem tarthat; s legfőbb kötelességének ismeri, akként intézkedni, hogy a törvény s a magyar korona jogai és becsülete mindenestre megvédve legyen.

CXXXII.

Saguna román püspök pásztori levele hiveihez. 1848. jun. 30.

Krisztusban szeretett hiveim! Ösméretes s tudva van nem csak az egész általam szeretett papság, hanem, kivevén csak néhányakat, az egész erdélyi román nemzet előtt is, miszerint megválasztatván balázsfalvi gyűlésünkön egy küldöttség, mely

arra volt rendelve, hogy ő felségének a mi legjobb királyunknak nemzeti kérelmünket átadja, ezen küldöttségnek elnökétől s igazgatójául én valók kikiáltva és egy hanggal kinevezve; tehát ezen rám vett kötelességemnek teljesítésére, Bécsbe utazván, valamint már Szebenből elutazásom előtt benneteket körlevelem által tudósítottalak, és összetalálkozván ott küldöttségünkkel, mivel hogy a mi legjobb királyunk nem vala Bécsben hanem Innsbruckban, Tyrolban, tüstént elindultunk Innsbruckba; hová is csüttörtökön junius $10\frac{1}{2}$, istennek segítségével békében megérkezvén, azután való nap, azaz pénteken junius $11\frac{1}{2}$ -n szerencsések valánk ő felségétől elfogadtatni, s egy különös írásbeli és egy más szóvali esedezésünk mellett átadtuk nemzetünk kérelmét ő felségének kezébe és az ő legfelsőbb atyaiszavával, de aztán írásban is méltóztatott ő kir. felsége ezen atyai választ adni, a mely miniszter herczeg Eszterházy Pál által a mi kérésünkre meg is hitelesítettett és a mely következőkép szól:

„Különös tetszéssel fogadván a már Magyarországgal egyesült Erdélyben való román alattvalóim hűségének biztosítását, nyilvánítom junius 11-én adott válaszom összefüggésében, hogy a ti nemzetiségtek magyar miniszteriumom törvényjavaslatára különös törvény által biztosittassék, és a nemzeti iskolák felállításáról gondoskodva legyen. Az általatok kért görög nem egyesült szentegyháznak az ország többi szentegyházaivali egyenlősége, valamint a templomi és iskolai szükségeknek az álladalom általi fedezése a legközelebbi mult magyar országgyűlés 20-ik, a közteherviselés a 8-ik, robot s a tized megszüntetése a 9-ik, a sajtószabadság és az esküdtszékek a 18-ik, a nép fegyverzése a 22-ik törvényczikk által meg vannak adva. Magyar miniszteriumom gondot fog viselni, miszerint a ti helybeli panaszaitok megvizsgáltassanak és elláttassanak, az én román alattvalóim a közigazgatásnak minden ágainál számuk s kiképzettségük arányában hivatalokba alkalmaztassanak. Én ellenben elvárom tőletek, hogy ti az én magyar koronámhoz hiven ragaszkodva, mindazt el fogjátok mellőzni, a mi egyenetlenséget szül; mert csak polgártársaitokkal egyetértés biztosíthatja nektek az általam adott szabadság élvezését, ki is nektek királyi kegyelmmel s jó indulatommal maradok.“

Ez, Krisztusban szeretett fiaim! leggazdagabb kegye atyáskodó királyunknak, mely által mindenekelőtt biztosíttatunk: 1-ör miszerint a mi román nemzetünk el fog ismertetni, mint nemzet és biztosíttatni fog egy különös törvény által; 2-ör

hogy a mi görög nem egyesült szentegyházunk jövődre hasonló lesz az országban többi szentegyházakkal; 3-or hogy az álladalom, vagy az ország minden templomi s iskolai költségünket fedezni fogja, tudniillik papjainkat s tanítóinkat fizetni fogja; 4-er hogy mindnyájan az országban minden legkisebb különbség nélkül fizetni fogunk contributiót, vagyis adót, és egyaránt viselendjük a közterheket; 5-ör hogy a jobbágyság és a dézma el fog töröltetni, valamint már meg is törént; 6-or hogy nekünk is lesz sajtószabadságunk és esküdtszékünk; 7-er hogy a mi népünk is törvény szerint fog felfegyvereztetni; 8-or hogy népességünk száma és kiképzettsége arányában részünkről is lesznek minden hivataloknál tisztviselők alkalmaztatva.

Láttátok, hogy jó királyunknak kegyessége az, mikép a mi nemzetiségünk különös törvény által biztosittassék ő felségének magyar miniszteriuma felterjesztésére. Tehát ő felségének, kinek mindnyájan hűséget esküdtünk, és a kihez voltunk és leszünk is mindörökké hívek, legfelsőbb akarata az, miszerint mint nyilvánosan is parancsolja, hogy hívek legyünk az ő magyar koronájához; azon javítások iránt, melyek még életbe nem léptettek, magyar miniszteriumához járuljunk. Ennélfogva oly szerencsések levén, hogy ő fensége nádor és magyarországi királyi helyettes István főherczeg két miniszterrel Innsbruckban voltak épen akkor, midőn mi is ott voltunk, az egész küldöttség megegyezett abban s jónak találta, miszerint ügyünket ezen nagy személyeknek ajánljuk és alázatosan megkérjük hathatós pártfogásukért és segítségükért. Ezt megtettük ugy Innsbruckban, valamint onnan visszatértünkkor Pesten is az egész miniszteriumnál s minden részről szerencsések valánk igazságos kéréseinknek teljesítésére nézve a leglelkesebb biztosításokat nyerni.

Igy állván tehát dolgunk, nem hiszem, hogy csak egy is találkozhatnék köztünk, ki mindezekért szívéből ne örvendene, s előre ne látná nemzetének boldog jövődjét. — Ime ti szeretett fiaim! kik még tegnap s tegnapelőtt a jobbágyságnak nehez és szomoru sulya alatt nyögtetek, ime mondom, már ma szabad emberek vagytok és polgárai az országnak, mint akárki; háláljátok meg az istennek, a kiérdemesekké tett bennünket e rég óhajtott időt elérni; adjatok forró köszönetet mindazoknak, kik kimondhatlan igazságszeretettel titeket rabszolgákat szabad emberekké tettek; kik oly örömet okoztak nektek, melynél nagyobb, mint hiszem, az ég alatt nem lehet nyerni. Háláljátok

meg, mondom, mindezeket egész erőtökből, az ország atyjának, legjobb királyunknak; köszönjétek meg hasonlóképen az egész országgyűlésnek, következőleg a ti földesuraitoknak, kik tudván mi az igazság, titeket magukhoz hasonlókká tettek, köszönjétek meg, mondom, ezeknek, és midőn szükségük lesz a ti kézi munkátokra, adjatok nekik segítséget, mert meg vagyok győződve arról, miszerint veritéktek nem lesz jutalom nélkül; s ha még volnának némi igényeitek, ősiségetek, szántóföldeitek, vagy pedig erdőitek végett, keressétek azt az illető törvény útján, és legyetek meggyőződve, hogy ha az igazság részeten lesz, minél hamarább megnyerenditek azt, minthogy maga ő felsége is biztosít bennünket legkegyelmesebb válasza által, hogy t. i. a mi helybeli panaszaink meg fognak vizsgáltatni s elláttatni az ő magyar miniszteriuma által. És mivel a mi vallásunk azon méltóságra emeltetett, a melyben a többi vallások vannak, és így nekem is mint görög nem egyesült püspöknek jogom van az országgyűlésen lenni, itt fogok maradni egy időre, hogy az országgyűlésen legyek, a mely mentül előbb meg fog nyittatni, s tehetségem és az igazság szerint működni fogok mindnyájunknak hasznára.

Végre, valamint mindig, mióta szerencsés vagyok főpásztorilag rólatok gondoskodni, oktattalak benneteket, hogy jó emberek legyetek, hivek felséges királyunk Ferdinand és a haza iránt, és engedelmesek minden törvényhatóságoknak, s valamint eddig minden alkalommal azt mondtam nektek, hogy mint testvérek éljétek a hazában lakó minden nemzetekkel, úgy most is atyailag oktatlak mindnyájatokat: legyetek jók, legyetek, valamint voltatok eddig is, hivek felséges királyunknak és a hazának és engedelmeskedjétek előljáróitoknak. Viseljük, szeretett hiveim! magunkat, úgy magunk közt, valamint a többi hazabani nemzetek iránt testvéri szeretettel, mert úgy tetszett az ur istennek, hogy mi több nemzetekkel legyünk egy hazában, s hogy örvendhessünk a jótékonyságokban, legyünk testvérek egymás között, élvezzük több társnemzetekkel a közhaza javait, végre pedig velök egyesült erővel védelmezzük hazánkat minden ellenségei ellen, valamint hála legyen az égnek, a múlt s jelenkor bizonyítja, hogy azt tettük is. Tudja azt a világ, szeretett fiaim! s meg van győződve arról, miszerint hányszor veszedelem fenyegeté édes hazánkat, a román késedelem nélkül kész volt annak védelmére, ő a többi nemzetekkel egyformán vére feláldozásával védelmezte azt, mely neki akkor még mostohaanyja volt, mennyivel örömebb fogja azt tenni most,

látván, hogy a haza őt édesanyai kebléhez szorítja, s őt saját édes fiának nyilvánítja. Vitéz katonáknak mutattátok ti magatokat a rendes ezredekben szolgáló román harcosok! Vitézeknek ti is a székely vitézekkel elegyesen szolgáltátok román határőri katonák; vitézek és igen vitézek voltátok ti is két ezredbeli tiszta román határőrök; vitézek voltak atyáitok s öseitek, kik, valamint ti is, a vitéz székely határőrökkel viselték és viselitek a haza legterhesebb szolgálatát; körülveszitek és véditek külvésztől a hazát. Mutassátok most is azon vitézséget, tartassátok szemeitek előtt fegyveretek szent célját és éljetez székely bajtársaitokkal egyetértésben és testvéri szeretetben, használván fegyvereiteket, melyeket viseltek, csupán csak és egyedül édes hazánk és annak fiai védelmére. Különböztessétek meg magatokat ezután is előljáróitok és tiszteitek iránti tisztelet és hűség által, és legyetek meggyőződve, hogy a ti sorotok is igazság és méltányosság szerint fog javulni. Törekedjünk mindnyájan, szeretett fiaim, a hazának javára és hasznára; működjünk egyesített erővel és testvériséggel, hogy elérhessük végtére a rég óhajtott kikötőt: a közboldogságot. Kövessétek még egyszer, kérlek, a ti lelki atyátok tanácsát és boldogok lesztek mind ezen a földön, mind pedig a jövő életben veenditek mennyei jutalmatokat. — Pest, június 18/30 napján 1848. Saguna András m. p. püspök.

CXXXIII.

István nádor s királyi helytartó báró Lo Presti Lajoshoz. 1848. június 30.

Báró Lo Presti Lajos urnak. Figyelembe vévén azon vészteljes eseményeket, melyek hazánkat nehéz csapásokkal fenyegetik, önt önkénytes folyamodása folytán, mindazon lovas csapatok vezéréül kinevezem, amelyek az ön felszólítására akkoron, ha a hazát fenyegető veszedelmek sulya még inkább öregbednék, önkénytesen, önköltségükön, vagy személyesen vagy fogadott embereikkel kiállani fognak; az ön által bemutatott öltözeti és fegyverkezési módot is helybenhagyván.

De egyszersmind felelőssé teszem önt, hogy ezen önkénytes seregnél a szükséges rendet és engedelmességet fentartsa, mívégre annak idejében egy, a hadi tudományokban jártas,

gyakorlatilag kiképzett lovassági főtisztet fogok ön mellé rendelni. — István nádor kir. helytartó. Gr. Batthyány Lajos s. k.

CXXXIV.

A száz nemzet emlékirata a magyar országgyűléshez, az unió feltételei felett. 1848. júl. 3.

Denkschrift der sächsischen Nation in Siebenbürgen über die Bedingungen ihrer Vereinigung mit dem Königreiche Ungarn.

(Zur Vorlage an den ungarischen Reichstag.)

Im letzten Siebenbürger Landtage haben die sächsischen Abgeordneten unter beengenden Einflüssen mehr ihren Privatansichten und Gefühlen als den ertheilten Instructionen vertrauend, zu einer engeren Verbindung Siebenbürgens mit Ungarn die Hand geboten, bevor noch das Wesen und die Form dieser Verbindung der sächsischen Nation anschaulich dargethan worden war. Die sächsische Nation war aber sowohl nach den Beschlüssen des 1842 und 1847-er Landtages und den 1848-er k. Vorlagen, als auch nach den natürlichen Grundsätzen der Freiheit selbstständiger Nationen, eine Vorverhandlung um so mehr zu erwarten berechtigt, als sie weder jemals die Ungarländer Gesetze offiziell erhalten hatte, noch überhaupt sich mit den Ungarländer Zuständen und Reformen bekannt zu machen, verpflichtet war. Hiezu kommt, dass der elfte siebenbürger Gesetzartikel von 1791 die Versicherung enthält, dass die bestehende Regierungs- und Staatsform, so wie die Unionsakte der drei Nationen als Grundgesetz des Landes gelte, und der dreizehnte siebenbürgische Gesetzartikel von 1791 der sächsischen Nation ausdrücklich den diplomatischen Stand verbürgt. Grundgesetze des Landes aber und feierlich verbürgte Gerechtsame können nur nach längerer, reiflicher Beachtung, und nicht mit einem Schlage, nicht in einer einzigen, fast debattenlosen Landtagssitzung verändert und aufgehoben werden.

Das Rechtsgefühl der sächsischen Bevölkerung, durch die angedeutete Ueberstürzung verletzt und mehr zur Missbilligung des Geschehenen, als zu einem Vertrauen in die Union

gestimmt, konnte nur dadurch beruhigt und zur Fortsetzung der weiteren Unterhandlung gewonnen werden, dass:

1. in Ungarn die verbundenen Theile sich nationaler Zugeständnisse bereits erfreuen, und somit das Princip absonderlicher Nationalitäten mit einem Verbande Ungarns nicht unverträglich sei;

2. dass den sächsischen Landtags-Abgeordneten in den siebenbürgisch-ungarischen und Szekler Nationalversammlungen der Bestand der sächsischen Nationalität zugesichert worden;

3. dass zu erwarten steht, es werde auch die Regierung um so gewisser die sächsische Nation beschützen und bei den Reichstagsverhandlungen berücksichtigen, als Seine Majestät, der Kaiser, die Unverletzlichkeit aller Nationalitäten und Municipal-Einrichtungen, als allgemeinen Grundsatz der Regierung, in der Constitutions-Urkunde vom 25. April 1848 offen ausgesprochen, und am 11. Juni l. J. den sächsischen Deputirten in Innsbruck mit Seinem Fürstenworte erklärt haben, dass Allerhöchst Dieselben „Ihre treuen Sachsen, wie bisher, auch fernerhin in ihren Rechten und Freiheiten beschützen werden.“ Dass ferner

4. öffentliche Stimmen und Thatsachen bezeugen, dass das Königreich Ungarn, an Deutschland sich anlehnend, nur in der Verbindung mit Deutschland eine Zukunft haben könne; somit der Fortdauer des deutschen Elementes und deutscher Institutionen nicht abhold sein dürfe. Dass endlich

5. die Emporhaltung der sächsischen Nation und ihrer freisinnigen Verfassung dem geistigen materiellen Fortschritt Ungarns durchaus keinen Eintrag thut.

Werden diese Hoffnungen der sächsischen Nation nicht erfüllt, so kann sie als eine selbstständige Nation, welche nur unter der Gewissheit einer fortdauernden National-Existenz dem Rufe ungarischer Könige folgte, und diese unabhängige National-Existenz, Zeuge der Geschichte und der vielen hierüber vorhandenen Urkunden, durch sieben Jahrhunderte, sowohl unter den ungarischen Königen, während der früheren Vereinigung mit Ungarn, als auch unter den Nationalfürsten, und letztlich unter der Regierung des österreichischen Kaiserhauses, unverletzt bewahrte; auch nur in dieser Voraussetzung im Leopoldinischen Diplome, dem erneuerten Staatsgrundvertrage beipflichtete, welche in diesem Gefühle seit 700 Jahren erzogen ist, und unter allen Stürmen der Zeit die Existenz zu

behaupten wusste, unmöglich das höchste und gewisse Gut zum Opfer problematischer Reformen bringen.

Sie muss entweder Alles an ihre Erhaltung setzen, oder wenn sie keine Hoffnung zu einem glücklichen Erfolge hätte, nothgedrungen an diejenige Partei sich anschliessen, welche dem Principe der Emporhaltung der Nationalitäten huldigt. Sie wird — vornhinein in eine der wahren Union feindliche Stellung versetzt — selbst bei einer gewaltsam durchgeführten Verschmelzung niemals ein glückliches Glied der ungarischen Krone, und nie eine Stütze gemeinsamer Bestrebungen werden. Soll aber, wie die sächsische Nation zuversichtlich hofft, dieselbe auch im engeren Verbande mit Ungarn fortbestehen, so muss ihr folgerecht Alles dasjenige gesetzlich und unabänderlich zugesichert werden, was ihren Bestand und Fortschritt wesentlich bedingt. Die sächsische Nation hat ein Recht, dieses zu verlangen, weil:

1. Der Unionsvertrag als ein freier Akt, und nicht als Unterjochung behandelt werden muss; denn einer Unterjochung muss ein erwiesenes Staatsvergehen oder ein Krieg vorausgehen.

2. Weil Ungarn zu seiner Erstarkung der allgemeinen Sympathie bedarf, und bereits die unseligen Folgen der Nationalunterdrückung gewährend, in den verbundenen Theilen zu einer Aenderung des bisherigen Verschmelzungs-Systems sich genöthiget sieht; somit auch in Absicht auf die sächsische Nation kein entgegengesetztes Princip aufstellen kann.

3. Weil die sächsische Nation, gerade des gemeinsamen Vortheils wegen, ihre geregelte Verfassung, ihre Bildungs- und Humanitäts-Anstalten keinen legislatorischen Experimenten, keinem Provisorium preisgeben, und eben so wenig — bis die übrigen Volksklassen Ungarns zu derselben Reife und Thätigkeit gelangen — sich zum Stillstande oder gar zum Rückschritte verurtheilen lassen kann. Zu den, den Fortbestand und den zeitgemässen Fortschritt der sächsischen Nation wesentlich bedingenden Gerechtsamen rechnet sie:

- I. Unveränderte Aufrechthaltung des sächsischen Territorialgebietes und dessen politischen Zusammenhanges in seiner jetzigen Gestalt, bestehend aus neun Stühlen und zwei Distrikten, sammt den, entweder in judicialer oder administrativer Hinsicht dazu gehörigen Theilen.

- II. Die sächsische Nations-Universität hat auch in Zukunft, als Grundlage des sächsischen Nationalverbandes, unter dem

auf Lebenszeit selbstgewählten sächsischen Nationsgrafen zu stehen.

Der Wirkungskreis derselben ist:

- a) die Justiz als Appellations-Gericht;
- b) die Verwaltung des National-Vermögens;
- c) Entwerfung von Statuten in Absicht auf die inneren Verhältnisse.

III. Die freie Communal-Verwaltung und das Recht der freien Wahl der Kreis- und Communal-Beamten wird garantirt.

IV. In allen ämtlichen Verhandlungen und Correspondenzen im Innern sowohl, als nach Aussen soll die deutsche Sprache die Geschäftssprache sein. Die Landesgesetze sollen den sächsischen Kreisen in deutscher Sprache authentisch mitgetheilt werden.

V. Unabhängige freie Stellung der Kirchen und Schulen aller Glaubensgenossen; freie Verwaltung ihres Vermögens: die Synodal-Verfassung und geistliche Gerichtsbarkeit der A. C. Verwandten; freie Wahl der Geistlichen; das Recht der freien Einrichtung und Beaufsichtigung des öffentlichen Unterrichts; Lehr- und Lernfreiheit; der ungeschmälerte Gebrauch der Muttersprache in Kirchen und Schulen, und die Unterstellung aller, zu einem und demselben Glaubensbekenntnisse Gehörigen unter die Leitung und Aufsicht ihrer eigenen, höheren sowohl, als niederen Kirchen- und Schulbehörden; wobei das höchste Aufsichtsrecht über die Kirchen und Schulen der A. C. Verwandten in Siebenbürgen unmittelbar dem Könige zukommt.

VI. Beibehaltung der sächsischen Municipal-Gesetze (Statuten) mit Vorbehalt der Autonomie und der vermöge derselben vorzunehmenden, zeitgemässen Reformen in den verschiedenen Beziehungen des National-Lebens im Allgemeinen sowohl, als auch insbesondere in Bezug der Regelung der Gewerbs- und Zunftverhältnisse, und der Einrichtung und Verwendung der National-Bürgerwehr.

VII. Die sächsische Geistlichkeit nimmt in Verbindung mit der gesammten Nation, — da die Zehenten der sächsischen Geistlichkeit nach dem Vorgange auf dem Ungarländer Reichstag, auch durch die siebenbürgischen Landesstände durch Art. IV. und VI. 1848 schlechtweg als aufgehoben erklärt werden, eben auch nach Analogie des Ablösungsvorschlags abgeschaffter adeliger Privilegialrechte, eine angemessene Entschädigung

für die der sächsischen Geistlichkeit wegzunehmenden Zehenten in Anspruch; — weil nach allen denkbaren Rechtsprincipien nicht die eine, zumal vertragsmässig verpflichtete Volksklasse (wie dies urkundlich bei den Zehentgebern der sächsischen Geistlichkeit der Fall ist) auf Kosten der andern, rechtskräftig kontrahirenden Partei begünstigt werden darf.

VIII. Die sächsische Nation verlangt, dass wieder nach dem Vorgange in der Ablösungsangelegenheit bezüglich der abgeschafften Adelsprärogative der Staatsschatz die Entschädigung für die sächsischen geistlichen Zehenten in der Weise übernehme, dass von demselben der nach einer neunjährigen Durchschnittsberechnung der gesammten sächsischen reinen Zehenteinkünfte zu ermittelnde, jährliche Zehentbetrag, als jährliche Rente einer Kapital-Summe, als eine immerwährende nominelle Staatsschuld anerkannt werden und fortbestehen soll.

IX. Die sächsische Nation glaubt sich berechtigt, weiter zu verlangen, dass die von den Sachsen erhobene, und in die öffentlichen sächsischen Perceptorats-Kassen eingeflossene Kontribution, unter den anderweitigen Staatseinkünften, namentlich als derjenige Fond bestimmt werde, woraus die in Rentenbezüge verwandelten, bisherigen Naturalzehent-Einkünfte der sächsischen Geistlichkeit präferenter an die Superintendentur A. C. auszuzahlen sind, weil es ganz billig und folgerichtig ist, dass die aus der Mitte der sächsischen Nation fliessenden Staatseinkünfte zunächst zur Erfüllung der für die Nation stipulirten Staatsobliegenheiten verwendet werden; wozu hauptsächlich die Bezahlung der geistlichen Renten, inmitten der sächsischen Nation, ohne Zweifel gehört.

X. Die sächsische Nation fordert endlich — in sofern die bisherigen Zehenteinkünfte der sächsischen Geistlichkeit durch die festesten, unantastbaren Verträge mit ihren Zehentpflichtigen über alle willkürliche Beeinträchtigung, seitens dieser, gestellt waren, — dass auch für die Zukunft für ihre zu beziehenden gesetzlichen Einkünfte, so wie für die stipulirten Adelsentschädigungen, — die stärksten Garantien und respektive Hypotheken aufgestellt werden mögen; indem vom Verfall der geistlichen Einkünfte, woran alle Bildungs- und kirchlichen Anstalten der sächsischen Nation mehr oder weniger geknüpft sind, der Verfall der sächsischen Nation selbst, ganz und gar abhängig ist.

Diese Garantien findet die sächsische Nation, ausser den

vom siebenbürgischen Landtag im Allgemeinen für die Bonification der Zehenten verpfändeten Kameralgütern und Proventen, vorzugsweise in der gesammten, vom Sachsenboden eingehenden Steuer, so dass die Geistlichkeit den unmittelbaren Regress an den Steuerfond der Sachsen habe.

XI. Bezüglich der an sächsische Communen zu gemeinnützigen Zwecken verliehenen Zehenten, sollen dieselben Grundsätze festgehalten werden, wie bei den geistlichen Zehenten.

Die Verhältnisse und Beziehungen, in welchen die sächsische Nation mit garantirter eigener Municipal-Verfassung Nationalität und Autonomie zum Königreich Ungarn, zu dessen allgemeiner Verwaltung und zu den Mitnationen zu stehen hat, stellen sich in Folgenden dar:

a) rücksichtlich der allgemeinen Landesgesetzgebung. Allgemeine, jeden Staatsbürger verbindende Gesetze werden auch die sächsische Nation verpflichten, während die Entwerfung der, bloß ihre eigenthümlichen, inneren Verhältnisse betreffenden Gesetze der sächsischen Nation, als zum Municipium gehörig, vorbehalten ist;

b) rücksichtlich ihrer Vertretung im Reichstag. Im Ganzen wird sich die sächsische Nation dem allgemeinen Landesgesetze fügen, und verlangt nur, dass:

1. der Nationsgraf Sitz und Stimme in der Magnatentafel erhalte;

2. dass die sächsischen Kreise nie mit andern Wahlkreisen vermischt werden;

3. dass, wenn die landtägliche Repräsentation nach der Volkszahl eingeleitet werden sollte, keiner der sächsischen Kreise weniger als einen Deputirten zum Reichstag sende;

4. dass nach der dermalen bestehenden Eintheilung der Kreise, Vorort, (Städte, Märkte) von den übrigen zum Kreise gehörigen Ortschaften nicht getrennt werde.

c) rücksichtlich der Betheiligung an der Steuer, den Landeslasten und den entsprechenden Vortheilen. Allgemeine, nach der aus dem Grundsatz der Gleichberechtigung fließenden gleichmässigen Verpflichtungen hervorgehenden Steuern und öffentlichen Lasten, wird die sächsische Nation in dem sie treffenden Verhältnisse tragen, nur behält sie sich die Eintreibung und Administrirung der Steuer, so wie die Vertheilung der Lasten durch ihre eigenen Beamten vor; in gleichem Verhältnisse hat sie auch die, aus diesen Steuern und Lasten ent-

springenden Vortheile, so wie den gleichmässigen Antheil an den Landeseinkünften anzusprechen.

Die Regulirung, Einhebung und Verwendung der Domestikal- und Lokal-Abgaben und Lasten wird die Nation selbstständig bestimmen; auch sofort sie die Vergütung des der Nation seit 1762 vorenthaltenen Antheils des sogenannten 13 Kreuzer-Fonds für die einzelnen sächsischen Kreise, nach den diesfalls zu entwerfenden Berechnungen.

d) Rücksichtlich der Wehrpflicht. Nach dem Grundsatz der Gleichberechtigung wird auch die sächsische Nation sich der verhältnissmässigen Theilnahme an der allgemeinen Wehrpflicht nicht entziehen.

e) Rücksichtlich des höchsten Centrums in der politischen Verwaltung und Justizpflege. Das höchste Centrum ist der constitutionelle König mit seinem verantwortlichen Ministerium. Im Ministerium ist jedoch für die sächsische Angelegenheiten eine eigene Sektion aus einer hinlänglichen Anzahl von Sachsen zu bilden. Zwischen der Nations-Universität und dem König hat keine Mittelstelle zu bestehen.

Ohne diese Bedingungen, deren Erfüllung allein die Fortdauer der sächsischen Nation gewährleistet, kann die sächsische Nation in eine engere Verbindung Siebenbürgens mit dem Königreiche Ungarn nicht eingehen.

Hermannstadt, den 3. Juli, 1848. Die Universität der sächsischen Nation in Siebenbürgen. Franz Salmen m. p., Graf der sächsischen Nation. Carl Sigerus m. p., subst. Notär.

CXXXV.

A miniszterium nyilatkozata István főherczeg nádor s királyi helytartóhoz. 1848. jul. 4.

Fenséges főherczeg nádor s királyi helytartó, kegyelmes urunk! Méltóztatott cs. kir. fenséged velünk főherczeg János ő fenségének a horvátországi lázadás bonyodalmainak kiegyenlítése ügyében fenségedhez Bécsből, jun. 27-ről intézett kérését tárgyalás végett közölni, mire nézve a miniszterium alázatos nyilatkozatát hódoló tisztelettel a következőben terjeszti elő:

Mindenekelőtt kötelességünknek ismerjük cs. k. fenségedet

megkérni, méltóztassék János főherczeg ő fenségéhez alázatos köszönetünket feljuttatni, azon készségért, melylyel ő fensége a hazánkhoz kapcsolt országokban felbomlott törvényes rendnek s békének helyreállítására kegyes közremunkálását felajánlani méltóztatott.

A nyolczszázados kapocscsal hazánkhoz kapcsolt országok iránt, a magyar nemzet amint soha elnyomó szándékkal nem volt, soha igazságtalan lenni nem kívánt, úgy most is minden jogszerű igazságos és méltányos engedmények megadására legszívesebben hajlandó levén: ő fenségének említett kegyes készségét annál nagyobb köszönettel fogadjuk, minél inkább meg vagyunk győződve, hogy ő fenségét azon kiindulási pont iránt felvilágosítjuk, melyet e dologban az urunk királyunk iránti hűség kötelessége előnkbe szab, ő fenségének erélyes közredolgozása a rend és béke helyreállításában bizonyos sikert idézhet elő, mely siker egyszersmind a fenforgó körülmények közt az uralkodó háznak sürgető érdekében áll.

Fenséged előtt tudva van, hogy a kapcsolt országok lakosai nyolcz század óta a legujabb időkig nem csak a magyar nemzet minden jogaiban, szabadságaiban testvériesen részesítve voltak, hanem még a közös jogokon és szabadságokon kívül, különös kiváltságokkal s javadalmakkal is felruháztattak.

Fenséged előtt tudva van, hogy a legujabb eseményeknek közepette is semmi sem történt, mi a kapcsolt részek ezen viszonyaiban, az ő terhőkre legkisebb csorbitást okozott volna, sőt történt igen sok, mi az ő felsége kegyelmes megegyezésével szentesített alkotmányos kifejlődés minden jótéteményeinek a kapcsolt országok ujabbkori kívánságainak teljesítését, igényeik jogszerűségének elismerését foglalja magában.

Nemzetiségöket látszottak félteni, — ámbár annak megtámadása a magyar nemzet által soha nem szándékoltatott; — a törvényhozás ünnepélyesen elismerte, hogy közdolgaikban anyai nyelvöket használni, úgy a miként saját szabályaikban ezt magok elhatározzák, tökéletes joguk van.

És a törvényhozás ezen elismerésének természetes következményeit a miniszterium saját felelősségére, annyira elfogadta, hogy velök mint önálló nemzetiséggel bírókkal bánván, a horvát és szlapon nyelveknek magyar melletti használatát még a kormánynyali érintkezésekbe is behozta. — Oly elismerés, minőhez hasonlót az ausztriai kormány a birodalombeli minden tartományok irányában ily kiterjedésben még mai napig nem

mutatott, s minőben bármely álladalom a világon, mely különböző ajku népeket s országokat egyesít magában, a magyar kormányt meg nem előzte.

A kapcsolt országok, a magyar korona alatt, saját municipalis önállást vettek igénybe, s a mult törvényhozás ezt nem csak elismerte, hanem még tul az eddigi törvényen s gyakorlattan, arra is kiterjesztette, hogy a legfőbb alkotmányos jognak, az országgyűlés követküldési jogának felosztása s elrendezése is saját tartományi gyűlésükre bizassék, s ez által municipalis önállásukat és azon jogukat, hogy saját belügyeik rendezése körül a törvények értelmében maguk rendelkezhessenek, ujjolag consolidálta.

A báni hatalmat, melyre ők sajátlagos sulyt helyeznek, nem csak sértetlen épségben fentartotta, hanem még az ország álladalmi tanácsába is meghiva, az összes statuskormányzatbani hatályos részvételre feljogosította.

A miniszterium pedig a bánnak ezen állását valósítani annyira óhajtotta, hogy hivatalra lépésének első perczeiben mindjárt főbb gondjai közé számítaná, az ő felsége által kinevezett bánt ismételve felszólítani, miszerint fenséged tanácsában megjelenve a horvát nemzet megnyugtatóására szolgálható intézkedésekre alkalmat szolgáltatasson.

Fenséged előtt tudva van, miként a bán, fenségednek ezen ismételt parancsait makacsul megvetette, a törvény iránti engedelmességet kereken megtagadta, s egyenesen a nyílt pártütés terére lépett, s annak terrorismussal kezdett ösvényén a magyar koronától elszakadásig haladott.

Elismerjük mi, fenséges ur, hogy a kapcsolt országoknak a mult időkből számosabb particularis sérelmei vannak, még mindig orvosolatlanul; de ezen sérelmeket nem a magyar nemzet, s nem a miniszterium okozta; ezek a volt kormányzati rendszer szerencsétlen hagyományai, melyeknek orvoslását valamint az országgyűlések mindig folytonosan sürgették, ugy a miniszterium is, törvényes hivatása szerint, nyomban eszközölte volna, ha az ő felsége által kinevezett bán minden érintkezést tetteleges erőszakkal meg nem szakít, s így még csak azt is lehetetlenné nem teszi, hogy a kapcsolt országok 1845-ki tartományi gyűléséből ő felségéhez felterjesztett kívánatok iránt fenségednek a kapcsolt országok meglegedésére irányzott intézkedéseket javasolhassunk.

Azonban még ezen körülmények közt sem mulasztottuk el a tudunkra jutott méltányos kívánatok teljesítésén munkálni.

A horvát és szlavoniai határőrvidékek ekkorig az alkotmány jóvoltán kívül állottak. A legujabb törvények őket abba helyeztették, s képviseleti joggal ruházták fel, melylyel első fenállásuk óta mindekkorig még soha nem birtak; mi pedig első gondjaink közé számítóok fenségednek sürgetőleg javasolni, hogy a határőrvidékiek szabadságainak gyarapítására s boldogságuknak előmozdítására sikeres intézkedések tétessenek; s így történt, hogy Hrabovszky altábornagy, mint ő felsége által kinevezett kir. biztos, már rég utasítva van a határőrvidékieknek birtokaik örökös tulajdon-jogát, az ipar, kereskedés és művészet szabad üzletét s a szabad költözködés könnyítését megadni, a földesuri természetű robotokat eltörölni, a szabados communities községi előjáróinak a lakosok általi szabad választását munkába vétetni, s arról is intézkedni, hogy egyéb még hátralehető igazságos kívánataikat a határőrvidéki lakosok teljes szabadsággal kijelentvén, s minket e szerint óhajtásaik iránt tájékozván, boldogságuknak, s megnyugtatásuknak eszközzésére alkalmat szolgáltatassanak.

Hasonló megnyugtatósi szándéktól vezéreltettünk minden egyéb intézkedéseinkben is.

A kapcsolt országok nemzetiségét, s nyelvöknek közdolgaikbani használatát, amint már említik, nem csak elismerjük, hanem a kormányhivatali érintkezésekre is önkényt kiterjesztettük.

A tengeri sónak, mely egész a Szávaig használatban van, árát leszállítottuk, s a szicíliai sónak rég óhajtott behozatalát megengedtük.

A kormány-hivatalokba minden pártkülönbség nélkül számos horvátokat és szlavonitákat alkalmaztunk, s több minisztériumoknál az ő számukra egészen külön osztályokat alkotni elhatároztuk, melyek ekkorig csak azért nincsenek betöltve, mert ők ellenünkben nyílt pártütés terére léptek, a törvény iránti engedelmisséget tetteleg felmondták, s az illyr pártiak magas kormányhivatalokba lett kineveztetéseiket gunynyal és megvetéssel fogadták.

Ha mindezeket ő cs. k. fensége János főherczeg méltó tekintetbe venni, és ha arra is figyelmezni méltóztatik, hogy sem a magyar nemzet, sem mi magunk a kapcsolt országok jogait és szabadságait nem csak semmiben nem csorbitottuk, sőt növeltük és gyarapítottuk, s méltányosság és igazság szerint növelni és gyarapítani folytonosan hajlandók vagyunk, lehetetlen lesz ő cs. k. főherczegségének meg nem győződnie, hogy az illyr

pártütés, mely hazánk békéjét megzavarva, a dynastia jövődjét veszélyezteti, általunk s a magyarnemzet által nem csak nem provokáltatott; de még reá csak legtávolabbróli ürügy sem szolgáltatott, mire nézve istennek s az egész világnak ítéletére felemelt fővel hivatkozhatunk.

És valóban elég a horvátországi küldöttek által Innsbruckban átnyújtott követelésüket olvasni, hogy erről ő fenségre tökéletesen meggyőződjük.

Mert hiszen nem azt panaszolják ők abban, hogy jogaik és szabadságaik kevesek, hanem inkább sokalni látszanak azokat, s elszakadást kívánnak a magyar koronától, miszerint az ausztriai tartományokhoz csatlakozhassanak, s pénz- és hadügyük a bécsi miniszterium által kormányoztassék.

A hajdani Vendee szerepe ez, fenséges ur! De melyet részünkről terrorismus nem provokált, s melyben a fejedelem iránti hűség csak reactionalis irányzatok s trónfelforgatási célzatok lepleül szolgál.

Avvagy hűségnek jele e a magyar koronához tartozni nem akarni, mely ez idő szerint is a dynastiának legrendithetlenebb támasza?

Hűségnek jele-e nyolczszázados kapocsnak megszakasztásával inkább a bécsi miniszteriumtól függeni akarni, melynek a fejedelmi tekintély fentartására annyi ereje nincs, hogy kegyelmes urunk királyunk császári várában bántatlanul megmaradhatott volna; mely e perczen is suffragium universale alapján választott országgyűléssel szem közt még maga sem tudja minő lesz a birodalom alkotmánya; maga sem tudja mennyire fog a császári hatalom s fejedelmi tekintély paralysáltatni, mely a frankfurti nemzetgyűléssel szemközt még azt sem tudja, vajjon az önálló Ausztria császárljától, vagy pedig az ausztriai birodalmat magába felolvasztott német szövetség még meg sem alakított központi hatalmától fogja venni parancsait?

Vagy nem tisztább jele-e a hűségnek, fel nem lázadni a magyar korona ellen, mely urunk királyunk fején e perczen is rendithetlenül áll. Nem tisztább hűség-e, pártot nem ütni ő felsége a magyar király ellen, kinek, midőn Bécsből távozni kénytelen, a magyarnemzet lelkesült fiui bizodalommal ajánlja tántoríthatlan hűségét, s kinek királyihelytartója — fenséged — semmit sem óhajt forróbban mintha a király Budára jöve személyesen vezesse az ország azon kormányzatát, mely távolléte idejére ő felsége és a törvény által fenséged hű kezére bízott.

Ha ezeket ő fensége János főherczeg gondos figyelmére méltatja, lehetlen lesz meg nem győződnie, hogy az illyr pártütés a fejedelem iránti hűség színével felségsértőleg kérkedik, s hogy maga az ausztriához csatlakozás ajánlata nem egyéb egy mesterkélt fogásnál, mely végeredményben Ausztriában a szláv elemnek oly tulnyomóságot adni, hogy ez által a germán elem egészen paralysáltatván, s az ausztriai trón természetes alapját elvesztvén, önálló szlávországokra szétbomoljék, s a szétbomlásba temesse el a felséges ausztriai ház dicsőséges lételét.

És mégis a magyar korona alatt élő népeknek szívvérössel annyira összeforrt a király iránti hűség és ragaszkodás, hogy az illyr pártütők igen jól tudnák, miként ha céljaikat nyíltan kitárják, saját részökben rokonszenvet nem találhatnak.

Ezért vetették fel magokat a reakció szellemében a királyi tekintély ál-hőseivé, s pedig a magyar nemzet ellen, mely a királyi hatalmat meg nem támadta, melynek a törvényes önállás, az alkotmányos korinányzat nem új adomány, hanem tömredék királyi esküvel megszentezett régi joga; a magyar nemzet ellen, mely a mostani mozgalmak között is, midőn a civilizált Európának csaknem minden trónusa inog, az ausztriai ház trónusának nemcsak legrendithetlenebb sőt egyedüli rendíthetlen támasza.

Ezen érzelem és ezen tapasztalás vezérlett minket arra, hogy János főhg ő fenségének az illyr pártütés kegyes közredolgozását kikérjük.

Mi meg valánk, s meg vagyunk győződve, hogy ha a kapcsolt országok lakosai minden áltatásokat meghiusító módon meg fognak arról győződni, hogy az ő pártütésöket a fejedelem kárhoztatja; ha meg fognak győződni, hogy azon hitegetés merő rágalom, mintha a dynastia némely magas állásu tagjai ezen pártütést kedvesen vennék: azon perczben tömegesen térendnek vissza a korona iránti hűséghez, s a törvény iránti engedelmességhez, s minket és a magyar nemzetet megkímélik azon szomorú kénytelenségtől, hogy koronánk épségét, felséges fejedelmünk királyi székét s a törvények tekintetét, polgárvér-ontással legyünk kénytelenek helyreállítani, mit, ha kényszerítettünk, örökös gyalázat bélyege nélkül nem fognánk elmulaszthatni: mert ezzel tartozunk hazánknak, tartozunk királyunknak, tartozunk a nemzet becsületének.

Ha fenséged a kapcsolt részeknek törvényszerűn parancsolt, ha mi a törvény értelmében rendelkezünk, a pártütés ve-

zérei azzal hitegeték a kapcsolt országok népeit, hogy ez nema király akarata szerint történik.

Fenségedet azzal gyanusították, mintha fenséged munkálna a király hatalmának megcsonkításán, míg fenséged egymást érve küldé az esdekléseket Innsbruckba, hogy ő felsége jöjön Budára, legfelsőbb személyében maga vezérelje az országlást.

És amaz álnok gyanusítás annyira ment, hogy fenséged képében és személyében gunynyal és becstelenítéssel illettenék az egész uralkodó ház, s még e mellett a felségsértő pártütők, magának a megsértett uralkodó háznak gyámolításával is kérkednének.

És ha mi e boldogtalanul elámitott népnek felvilágosítása végett ő felségénél azért esedeztünk, méltóztassék saját legfelsőbb kézírataival adni tudtára a népnek, hogy a lázadást kárhoztatja, hogy a magyar korona épségét, melyre ünnepélyesen megesküdtött, és a törvények tekintetét csorbitlanul fentartani el van határozva, a pártütés zérei ismét azzal hitegették a népet, hogy ő felségének ez sem saját akarata, hanem a magyar miniszterium által kierőszakolt önkénytelen nyilatkozat.

S azért mi úgy vélekedünk, hogy ezen hitegetést, mely az ország békéjét, s vele a felséges uralkodó ház jövődjét vészes convulsiókba sodorhatja, polgárvérontás nélkül, legsikeresebben az által lehetend eloszlatni, s a pártütőleg megzavart rendet helyreállítani, ha a felséges uralkodó ház egy tisztelt tagja, kit a fejedelem hatalmának szándéklott csonkításáról még a legrosszabb akarat sem gyanusíthat, személyesen Zágrábba megyen s ott a kiállítandó határőrseregeket s a népek és hatóságok küldötteit élő szóval felvilágosítandja arról, hogy ő cs. kir. felsége a pártütést kárhoztatja, a magyarországgali kapcsolatot bánatlan fentartani, s fenséged és a magyar miniszterium törvényes hatósága iránt tisztelő engedelmességgel viseltetni parancsolja, és hogy a dynastia tagjai ő felségének ezen érzelmeiben teljesen osztoznak, s azt, a ki a dynastia bármely tagjáról ellenkezőt állít, felségsértőnek nyilatkoztatják.

Meg vagyunk győződve, hogy egy ily felvilágosítás élő szóval, személyesen a helyszinén előadva, a pártütés fulánkját egy csapással elvette volna, és még ma is elvenné.

És ez az, a mit mi János főhg ő felségének személyes közbenjárásától vártunk s reméltünk, óhajtván egyszersmind hogy midőn ez által a pártütés erejét veszti, ez ne tünjék oly szinben fel, mintha mi, midőn a törvény iránti engedelmességre visszatérést követelünk, a kapcsolt országok lehető igazságos kívána-

tainak teljesítésétől idegenkednénk, s azért megkértük ő felségét, hogy a fejedelem valóságos akaratáról felvilágosítást egyszerűsmind alkalmul venni méltóztassék arra, hogy a horvátok és szlaponiták kívánataival megismerkedve, azoknak, a meny nyiben méltányosak s igazságosak, teljesítésére ő felségét, s a magyar kormányt leghajlandóbbnak nyilatkoztassa, ezen hajlandóság sikerére saját kegyes közbenjárását is felajánlja.

Ez az induló pont, fenséges ur, melyet a dolgok kiegyenlítésében sem mellőzni, sem tévesztetni nem lehet anélkül, hogy a polgár-háboru kikerülése lehetlenné tétessék.

Nem tagadhatjuk, hogy az elsőnek, tudniillik a horvátok ő felsége kegyelmes akaratáról felvilágosításának elmellőzése, a másodiknak, t. i. a kiegyenlítésnek sikerét is kétségessé teszi.

— És nem tagadhatjuk, hogy a második az elsőől függ, s az első határozza meg a kiindulási pontot; melyből a magyar királyi korona épségére alapított közbenjárásnak indulnia szükség, — különben a jogszerűség terét adnánk fel, — mit feladnunk nem szabad, — s a pártütés némileg legalisáltatnék; mihez segédkezet nyújtani úgy ő felsége iránti hűségünk, mint a törvény iránti kötelességünk egyaránt tilt.

Midőn tehát fenséged, cs. kir. főherczeg János ő fenségéhez alázatos köszönetünket feljuttatja, kegyeskedjék egyszerűsmind ő fenségét arra különösen figyelmeztetni, hogy a fellázadt horvátok a magyar koronától elszakadás s az ausztriai birodalomba beolvadás terén állván, ezen törekvésnek ő felsége s az uralkodó ház nevébeni erőlyes kárhozzatása nélkül a dolog békés kiegyenlítésében előhaladni lehetetlen lesz.

És méltóztassék ő fenségét arra is különösen figyelmeztetni, mikép épen azért esedeztünk ő fenségének, hogy ezen felvilágosításnak magában Horvátországban élő szóvali megadását kegyesen magára vállalni méltóztassék, mivel tagadhatlan, hogy ami írásban történik, az mind gyanusittatni fog, pártütés vezéreiveli érintkezés pedig célra teljességgel nem vezethet.

Világos bizonyosság erre azon elferdítés, melylyel báró Jella-chichnak és társainak Innsbruckban fogadtatása s magának a közbenjárásnak János főherczeg általi elvállalása Horvátországban elhíreszteltetett, úgy hogy ezen Innsbruckbani fogadtatások a pártütők elbizakodását csak még magasabbra hangolták, a kiegyenlítést nagy mértékben nehezítették.

És itt következik a második szempont, melyet János főherczeg ő fenségének különös figyelmébe ajánlani esedeztünk.

Ezen szempont az, hogy ő fensége sem a jul. 5-én tartott zágrábi gyűlés küldötteit, sem különösen báró Jellachichot a horvát nemzet oly képviselőinek nem tekintheti, kik a horvát nemzet kívánatait jogszerűleg tolmácsolhassák.

Az elsőnek nem, mert ő felsége legkegyelmesebb urunk a jun. 5-kei zágrábi gyűlést törvénytelennek nyilatkoztatta, annak küldötteit tehát a kapcsolt országok törvényes képviselőinek ő cs. kir. főhgsége sem tekintheti a nélkül, hogy a királyi törvényes határozat compromittáltatnék.

A másodiknak nem, mert ő felsége báró Jellachichot mint pártütési váddal terhelt egyént, minden katonai s polgári hivatalaitól s méltóságaitól felfüggesztette.

És e részben nem tagadhatjuk azon való meglepetésünket, hogy ő cs. kir. főhgsége kéziratában báró Jellachichról még mindig mint bánról van szó, a mit ő felségének legkegyelmesebb urunknak törvényes rendeletéből nem birunk összeegyeztetni, s általában nem léphetünk oly térre, melyen urunk királyunknak azon alattvalója, ki ő felsége koronája ellen fellázadt, mint önálló hatalom a magyar király ellenében alkudozási téren állani elismertetnék.

Erős meggyőződésünk szerint, itt urunk királyunk részéről a bocsánat és feledés, báró Jellachich részéről pedig a hűséghez és törvényiránti engedelmességhez való visszatérés, nem pedig a paritativus alku foroghat egyenvonalban. Valamint szinte a kapcsolt országok részéről nem az elszakadás, hanem a magyar koronának egysége, s ezen egység alapján méltányos kívánatainak kijelentése, a magyar nemzet részéről pedig ezeknek helybenhagyása foroghat fen.

Hogy tehát ő cs. kir. fensége a kegyelmesen elvállalt közbenjárásban sikeresen működhessék, arra esedezünk kegyes figyelmét fordíttatni, hogy a kapcsolt országok törvényszerű tartományi gyűlést tartsanak, ott minden vélemény nyilatkozata szabad és biztosított legyen, az országgyűlési követküldést elrendezzék, követeket válasszszanak azok által kívánataikat az országgyűlésre, tartományi gyűlések határozatait pedig ő felségének felterjeszszék.

Ha ő cs. k. fensége ezeknek előmozdítását kegyelmesen eszközölni méltóztatik, s e mellett tölünk azt kívánandja, hogy ő fenségét azon részletekre nézve is tájékozhasssuk, melyeknek a magyar korona egységének alapján országgyűléseni keresztülvitelére a magyar miniszterium — ha kell, állásának is hozzákötésével — ajánlkozni kész, nem fogunk késni ő fensége pa-

rancsára a miniszterelnök által ő cs. kir. főherczegségét személyesen is felvilágosítani.

Ezeknek ekkénti alázatos előterjesztése mellett elég lesz még annyit kijelentenünk, miként azon jegyzék mellett, melyet külügyminiszteriumunk ő cs. kir. főherczegségének ez ügyben kezéhez szolgáltatott, az összes miniszteriumnak e tárgybani nézetei iránt ő fenségének alapos tájékozásul szolgálhat, s azt mi egészen helyeseljük.

Nem is kételkedhetünk, hogy ezen alázatos előterjesztésünkben ő cs. kir. főherczegsége kegyesen meg fog győződni, miként részünkről nem csak elnyomási szándok fen nem forog, de sőt a kapcsolt országokat nemzetiségökben, saját jogaikban és szabadságaikban fentartani, és ezen jogokat és szabadságokat minden méltányos és igazságos engedélyekkel gyarapítani a legszívesebben hajlandók vagyunk, hanem felséges urunk magyar királyi koronájának épségét, s hazánk törvényes önállását oly sérthetetlen kincsnek tekintjük, melynek megvédésén, ha a szomorú kénytelenség úgy hozná magával, a legnagyobb áldozatokra, és tömegestől erőfeszítésre is készeknek nyilatkozunk; teljesen meg levén győződve, hogy ezen kijelentéssel csak az összes nemzet egyhangu határozatát tolmácsoljuk.

És midőn a kapcsolt részekben a fegyveres erővel pártütés már kikört, midőn hazánknak Horvátország részéről megtámadása minden nap fenyegettetik, ellenünk a határörvidékek fellázittatnak és Szlavoniából már saját hazánk is fegyveres beütéssel valósággal megtámadtatott, s ezen beütés a szomszéd török tartományokból gyülekező rablo csoportok által gyámolítatják, az egészségi határörvonal szétbontatik, s a belháboru viszonyain kívül hazánk s hazánkon keresztül Europa még a keleti mirigy nyavalyáknak is kitétetik, ő cs. kir. főhercsége bölcsen méltóztatandik átlátni, hogy a honunk védelmére készületeket fel nem függeszthetjük, s hazánkban az aldunairészekben már beütött lázadó seregek szétverésével sem késhetünk.

Ez utólsóra nézve a ma kitelendő tíz napi fegyvern nyugvás kimenetele fog határozni, a horvátok ellenében pedig védelmi állapotban fogunk maradni, míg vagy meg nem támadtatunk, vagy a békes kiegyenlítés reményét feladni kénytelenek nem leszünk.

Mi ez idő alatt koronánk épségének védelmére teljes erővel készülni kötelességünknek tartandjuk, a kapcsolt országok erőszakos elszakadását sokáig tétlenül nézni, a királyi iránti hűség s nemzetünk becsülete nem engedi; és mindenesetre gondal

lenni tartozunk, hogy a várakozás a veszélyt ellentünk ne nevelje.

Tökéletesen átlátjuk mi is, hogy ha Magyarország polgárháboruba bonyolítottatik, ebből az egész birodalomra súlyos következtetések fognak hárulni, de meg vagyunk győződve, hogy ő fensége sokkal inkább méltányolja azon támaszt, melyet Magyarország a felséges uralkodó háznak nyújtani képes, ha ép-ségben, egységben s békében van, mintsem hogy a horvát párt-ütésseli véres összeütközés kikerülését a magyar korona szét-darabolásával s hazánk jogainak és becsületének feláldozásával megvásárolnunk kívánná.

Méltóztassék ő cs. kir. főherczegsége minket a törvényes rendnek helyreállításában pártolni, méltóztassék azon lenni, hogy a pártütők meggyőződjenek, miként a *pragmatica sanctionál* fogva velünk egyesült birodalom szövetsége a jognak és törvénynek, nem pedig a pártütésnek nyújt gyámolítást, s ez hatalmasabb eszköze leend a rendnek és békének helyreállítására, mint ha tőlünk az kívántatnék, hogy a béke kedvéért adjuk fel koronánk épségét, nemzetünk becsületét és tekintetét, s hagyjuk hazánkat szét-daraboltatni, csak hogy béke legyen minden áron.

A magyar nemzet igazságos és méltányos lesz harcban és békében egyaránt; de gyáva soha sem lesz.

Ezekből áll amiket fenséges János főherczeg becses közleményén cs. kir. főherczegségednek kijelenteni kötelességünknek ismertük. Kelt Budapesten, július 4. 1848.

Jegyzet. Látszik, hogy a miniszterium bizodalmat kívánt mutatni János főherczeg iránt, hogy őt a személyes megjelenésre birja Horvátországban, csak így reményelve sikert közbenjárásától, annyival inkább, mert nem volt már ekkor titok, hogy a bécsi miniszterium solidaritásba helyezte magát a horvát bánnal s pártmozgalmaival. Junius 24-én egy iratot küldött át a magyar miniszteriumhoz, hogy a Horvátországban levő cs. kir. hadsereget pénzzel lássa el, jelentvén egyszersmind, hogy utólagos betudás mellett a magyar kormány számadásában Jellachichnak a seregtartásra 100,000 ezüst forintot küldött. Mikép felelt ez iratokra a magyar kormány, „Kossuth Hírlapja“ július 11-iki számában foglalt következő közleményből értesülünk:

Lapunk egyik közelebbi számában sejteni hagytuk, hogy a bécsi miniszteriumnekünk felmondani készül a neutralitást, ha Jellachichal minden áron még nem alkuszunk.

Tény volt amit sejtelemnek mondtunk.

Junius 29-én termett meg a bukott ausztriai miniszterium agyában ezen monstruosus kába gondolat.

Biztos kutfőből tudjuk, hogy miniszteriumunk ezen nyilatkozatra akként felelt, amint felelni kötelessége vala.

Figyelmeztette az ausztriai miniszteriumot, miként neutralitási felmondásának csak akkor volna értelme, ha felmondta volna az engedelmességet Ausztria azon császárijának, ki egyszersmind magyar király is, mert hiszen különben, míg e két korona egy fejedelem fején egyesül, az ausztriai császár önmaga ellen háborút nem viselhetvén, a magyar királynak a neutralitást fel nem mondhatja.

Emlékezetébe hozta az ausztriai miniszteriumnak, miként a hazánkhoz kapcsolt országokban, sőt saját hazánkban is pártütő lázadás, nem pedig jogszerű háboru van.

Figyelmeztette, hogy a magyar király, ki egyszersmind Ausztria császára is, ama pártütést nem csak kárhozhatja, hanem, mivel elszakadásra van intézve a magyar koronától, melynek épségét fentartani ő felsége hittel kötelezve van, a koronájának épsége ellen intézett ezen pártütést felségsértésnek nyilatkoztatta, s annak, ha az elcsábítottak a hűsége és engedelmességre vissza nem térnek, törvényszerű megbüntetését, s e végett fegyveres erő alkalmazását is elrendelte s megparancsolta.

Figyelmeztette, hogy midőn az ausztriai miniszterium a magyar király ezen eskü szerinti törvényszerű intézkedése ellen felmondja a neutralitást, — más szóval az ellen hadat izen, — ennek csak úgy volna értelme, ha az ausztriai miniszterium azon fejedelmet, ki egyszersmind magyar király is, urának többé el nem ismerné, s a magyar király elleni pártütésben osztozni magát elhatározná.

Kivánt tehát miniszteriumunk cathegoricus nyilatkozatot, mert ha az ausztriai miniszterium még császárijának hite, békét, háborút, neutralitást, mind csak császára nevében tehet s intézhet; mivel pedig a császár egy személyben magyar király is, ön maga csak nem állhat azoknak pártjára, kik ellene fellázadtanak.

Megkérdezé, mit mondana az ausztriai miniszterium, ha mi azon szempontból indulva, hogy az ausztriai birodalom tartós nyugtalanságai hazánkra káros hatással vannak, a cseh párt felsőbbbségi igényeinek teljesítését, vagy Gallicziában egy független nemzeti királyság helyreállítását azon kijelentéssel követelnők, hogy ha ezt minden áron nem siet tenni az ausztriai miniszterium, mi felmondjuk a neutralitást, s hadat izenünk Ausztriának a cseh, vagy lengyel függetlenség érdekében.

És valában az ausztriai miniszterium nyilatkozatának szó szerinti értelme fejedelmünk egységével s a köztünk viszony természetével elanyira ellenkezik, hogy miniszteriumunk semmit sem kételkedett kijelenteni, miként ezen nyilatkozat kulcsát csak azon idegenségben találhatja fel, melyet az ausztriai miniszteriumnál hazánk pénz- és hadügyeinek önálló kormányzata iránt számos jelenetekben tapasztalni kénytelen.

Mire nézve miniszteriumunk nem habozott nyíltan, és határozottan kijelenteni, hogy a magyar királyi korona önállásából s nemzetünk törvényes jogaiból és szabadságából senkinek, semmi áron, egy házállyit sem fog soha engedni, s hogy ha az ausztriai miniszterium Magyarországgal barátságban óhajt maradni, úgy hazánk önállásának,

szabadságának és jogainak, bármi tekintetbeni csorbitására intézett törekvésekről végkép és határozottan le kell mondania.

Ezen nézetekről a magyar külügyminiszterium útján azon hozzáadással értesítettett az ausztriai miniszterium, hogy a kapcsolt országok mindazon kívánatainak, melyek igazságosak és méltányosak, teljesítésére hajlandók, egyszersmind azonban a rendnek és törvények iránti engedelmességrek helyreállítására elhatározottak lévén, e részben e figyelmeztetésökre szűkségünk nincs; s valamint tudjuk azt, hogy a horvát pártütés, kivált ha ily neutralitási felmondásokban rejlő pártolás kilátásával szitogattatik, a birodalomra kétségtelenül veszélyessé lehet, úgy bizonyos az is, hogy ezen veszély elhárítására nem az a czélszerű mód, hogy a pártütés jogtalanul gyámolittassék, hanem az, hogy az ausztriai kormány is igyekezzék azon királyi korona épségének s jogainak fentartására, mely oly fejedelem homlokát ékesíti, ki ő neki ura császára.

A magyar miniszterium fejedelmünk egységénél fogva fel nem tehetvén, hogy az ausztriai miniszterium ama megfoghatlan nyilatkozata a császár képviselőjének tudtával s megegyezésével legyen, István nádor királyi helytartót megkérte, hogy János főherczeg császári képviselővel hason értelemben érintkezésbe bocsátkozzék, nem kételkedvén, hogy ő fenségeik, kik mint képviselők a császár és király egységét ez idő szerint magukban egyesítik, e dolgot akként fogják elintézni, mint ezt a jog, törvény, a *pragmatica sanctio* és az ő felsége iránt tartozó hűségök kívánják.

Örömlükre szolgál a közönséget értesíthetni, miként okunk van hinni; hogy a miniszterium ezen reményében sem csalatkozandik és János főherczeg ő fensége által — amint hiteles kútfőből tudjuk, az (istennek hála, már csak volt) ausztriai miniszterium pártütő oktalansága határozottan desavouiroztatik.

Azonban míg ezek szerint folynának a diplomatiai érintkezések, a bukott ausztriai miniszterium hibát vétéssel tetézett.

A mint Horvátország a nyílt lázadás terére lépett s Jellachich vezérlete alatt a magyar koronától elszakadást pronúciálta, igen természetes, hogy pénzügy-miniszterünk az ellentünk fegyveres pártütésben álló horvátországi katonaságnak zsoldját, s élelmezését megszüntette.

Jellachich kiraboltatta ugyan a magyar kincstár pénzeit, ahol szeretet lehet, de vigyázat volt, hogy igensokat ne raboltathasson, — s mert Horvátország, maga magát ellátni soha sem bírta, Jellachich pénz dolgában csakhamar felakadt.

Igazságosak akarunk lenni, s azért kimondjuk, miként igen természetesenek találjuk, hogy pénzt azoktól kért, kik számára, miellenünk felmondogatták a neutralitást.

És valóban a Pillersdorf-miniszterium, mely szerencsétlen politikája által Ausztria bomladozó financiaját napról napra nagyobb zavarba hozta, s legszűkségesebb kiadásaira nézve is ugyeszlóván csak a bécsi bank kegyelméből tengődött, mégis annyira mert játszanifelelőségével, melylyel a birodalomnépei keserves véres verejtékének kezeléséről tartozik, hogy Jellachichnak, a mint ide (ezt is hamisan) írta, 100,000 pfrt., s a mint valósággal tevő, 150,000 frt. küldeni nem állott.

Nem csodálkoznánk, ha ma holnap azt hallanók, hogy Carlo Albertónak is küldött egy pár milliót, mert hiszen mivel van több joga Jellachichnak a magyar korona egy darabjához, mint Károly Albertnek Lombardia vas-koronájához?

Azonban még ez nem volt elég; a volt ausztriai hadügyminiszter egy meleg reggel, még azon naiv gondolatra is jutott, hogy az ura elleni pártütés ezen vétkes gyámolítását, a külügyminiszter után, a legközelebb mult napokban, pénzügyminiszterünknek még meg is írja, — s tőle a horvátországi pártütő seregeknek mind multa, mind jövődorei fizetését, s az ő 100,000 frtjának visszatérítését is egész komolysággal követelné.

Bécsben ekkor nagy meleg lehetett, a nap vagy az aula okozta-e? nem tudjuk, de vagy valami Sonnenstich, vagy valami aula-villám-sütést kellett ott a légben érezni. Különben jó egészség mellett ily badar gondolat emberfőben bajosan terem.

A pénzügyminiszter a mint tudjuk, azt felelte, hogy az osztrák hadügyminiszternek e dologbani egész eljárása, Magyarország ellen oly ellenséges indulatot tanusít, minőt fejedelmünk egységével, s ezen egységnél fogva, közös fejedelmünk iránt köteleles hűséggel és tekintettel összeegyeztetni nem lehet.

Az osztrák hadügyminiszter előtt tudva van, miként ő cs. kir. felsége, b. Jellasics Józsefet még június 10 en kelt rendelete által minden polgári és katonai tisztásegeitől és méltóságaitól felfüggesztette.

Az osztrák hadügyminiszter mégis b. Jellachichot hivatalos jegyzékében Horvátország bánjának és altábornagynak nevezi.

Az osztrák miniszterium előtt tudva van, miként b. Jellachich a magyar korona ellen lázadásban van, ő és társai Horvátországot a magyar koronától elszakadottnak nyilatkoztatták, a parancsnoksága alatt levő hadsereg-oszályokat ellenünk fegyverbeállították, urunk királyunk hiveit terrorismussal Horvátországból kiűzték, a magyar törvény s magyar kormány iránti engedelmességet felmondták, s a magyar király jóvedelmeit lefoglalták, s pénztárait kirabolták; és az osztrák hadügyminiszter mégis hozzánk azon megkeresést intézi, hogy az ellenünk erőszakos pártütésben levő seregeknek ellátására mi adjunk pénzt. Nem gondoljuk, hogy a historia ilyes igénynek egy második példáját mutathatná.

A magyar miniszterium tudja s ismeri kötele sségét, s a magyar korona hatóságához tartozó országok és tartományok kormányzatában idegen avatkozást el nem fogad.

A mint Horvátország a törvény iránti engedelmességhez visszatér, mindennemű akár hadi, akár egyéb szükségeinek fedezéséről gondoskodni tudunk is, fogunk is, de fegyverben álló ellenségeinknek ellátásáról, élelmezéséről, hogy mi gondoskodjunk, az megfoghatatlan követelés.

Ha az osztrák miniszterium — amint fájdalommal értjük — a magyar korona ellen pártot ütött lázadóknak segélyezésére pénzt küld, annak megtérítésére tőlünk bizonyosan nem számolhat, sőt ellenségeinknek ilyennemű segélyezését a felséges urunk királyunk elleni pártütés gyámolításának kénytelen a pénzügyminiszter tekinteni.

A közlött osztrák hadügyminiszteri jegyzék, egy újabb tájékozó adat azon ellenséges indulatra nézve, melylyel az osztrák miniszterium felséges fejedelmünk egységének elfelejtésével irántunk viseltetik.

A nemzet képviselői együtt vannak, s a pénzügyminiszter kötelességének ismerendi ezen jegyzéket is velők tudatni.

Egyébiránt az osztrák miniszteriumnak, a Magyarországon s ahhoz kapcsolt országokban és határőrvidékekben lévő katonaságnak akár ellátásába, akarmi néven nevezett más dolgaiba — még folyvást tapasztalható avatkozása ellen ünnepeélyesen tiltakozik, s a velők közlött jegyzéket, ha kellőleg fel nem világosíttatnék, Magyarország, s az ahhoz kapcsolt országok törvényes önállása és integritása megtámadásának tekintendi.

Igy felelt a pénzügyminiszter.

CXXXVI.

Hadügyminiszteri értesítés. 1848. jul. 5.

Miután az Ujvidéken felmerült vérengző események és az ottani nép azután is tapasztalt féktelensége azt tanusítá, hogy a csend és bátorság fentartására megbízott kormány megbízottainak mérséklettel használt kiméletessége gunynyal fogadtatik és átalános félelem s rettentés árasztatnék el, a pétervárad-i hadi főparancsnok Csernovich Péter kormánybiztossal egyetértőleg nemcsak a Zanini-féle gyalogezred 4 századból álló zászlóalját helyeztette Ujvidékre, hanem annak lakosaihoz az idecsatolt felszólítást (*Lásd a CXXX. szám alatt*) bocsátván, azonkívül azt nyilatkoztatta ki: hogy mihelyest még egyszer merészelnék a harangokat félreverní, mi egymásután két nap történt, a tornyot, erre nézve a hidsánczon már felállított ágyuk által, azonnal összeomlasztatja, a városnak bombák és gránátok általi véglerontására is készen és elhatározott levén.

A rögtönítelő bíróság is ujonan kihirdettetvén, a mondott hadi főparancsnok által tett jelentés szerint most csend van, Estei-gyalogezred Temerinél azelőtt felállított zászlóalja Ujvidékhez vonatott, Temerin és Járeg állásokra a császárhuszárok egy osztálya érkezvén.

Ugyanazon hivatalos jelentés szerint a János főherczeg nevét viselő dragonyosezred 3 századját Szerémvármegye alispánja a bántól vett rendelet következtében elszállásolni vonakodván, a hadi főparancsnok komolyabb felszólítása folytán, s mivel a vukovári lakosok öt magok kényszeríték, azt elfogadta.

Az ottani vidéken és a római sánczoknál a lázadók a fegyverszünet alatt csendesen voltak.

Budapest, július 5-én 1848.

CXXXVII.

**Az antalfalvai, debeliácsi, padinai határőrök Torontálmegyéhez.
1848. július 6.**

Méltóságos főispán ur, tekintetes Torontálmegye nemes magyar lelkű közönsége, nagyságos Kiss oberster ur, s valamennyi sziv, mely hív honpolgárokon segíteni kész, az ő legveszedelmesebb helyzetökben!

A szerencsétlenség óráiban egészen együgyű természet az ember, mind érzelmeiben, mind szavaiban. Azért a jelen irományban, mely az aggodalom szüleménye, ne keresse senki sem logikai rendét a gondolatoknak, sem a polgári életben divatozó czim szoros megadását. Az érdemet s rangot, tiszteljük bensőleg mindenkor, de most úgy szólunk, a mint érezünk, bizodalommal hozzátok, mint védkarokhoz tözsomszédságunkban.

Mélyen tisztelt magyar érzelmű szivek! Tudva van, hogy a magyar határőrvidékben az antalfalvai mind a két felekezetű evang. 3 statioból álló compagnia, e politikai viharokban eddig hív maradott császár királyához békes magaviselete által. Ugy de elközelített már az idő, melyben ezen ő hűségének jutalmát elvennie kell, azaz épen azért, mivel a lázadókkal tartani és az édes haza békessége ellen fegyvert rántani borzadunk, megbüntetendők vagyunk, amint ez világos az alibunári felkelő tábortól tegnap vett irományból, melyet itt alatt eredetiben közölni bátorkodunk.

Mily fenyegetésekkel készül ellenünk a boszuálló csoport, kivehetni annak tartalmából. Hogy e fenyegetődzés sem nem első — noha ily alakban eddig nem hallatta magát —, sem nem pusztá, a legujabb sz.-mihályi szomorú események eléggé tanúsítják, hol a lázadók e confiniumbeli falut felgyújtották, rabolták, gyilkolták, e legközelebb mult héten épen azért, mivel kivánságukat nem volt teljesíteni hajlandó a nép.

Mi méltán rettegünk az ő dühösségök előtt, minthogy ellenállani erőnk elégtelen; erőnk virágát hervasztja az Olasz-hon; fegyverünk nincsen, a reserva gyenge és sem az ezred sem a bánáti hadi kormány bennünket ótalmaezni nem képes. Azon-

kivül a mezőn kihull kenyérünk, mert sem idő, sem dolgozó kéz, sem kedv nincsen ily szünteleni szorongattatásunkban.

Mi tevők legyünk hát? az ész megáll ennek gondolására. Kértük őket már több ízben írásilag: hagynának békét nekünk, kik neutrálok megmaradni kívánunk, egyenesen mondván: a császár, a hazaszeretet, a vallás, a hadi kormány tilt csatlakozni hozzájuk; de ellenük sem fegyveres ellenséges indulattal menni akartunk. Jaj, de nekik ezen neutralitás nem kell, s épen azért czélba vesznek bennünket, mivel bűntársaik lenni vonakodunk. Mit válaszszunk hát magunknak? Gyűlésünkben, mely épen ma tartatik, határoztuk el magunkat erre: inkább ha csakugyan ez a mi balsorsunk, meghalni, tűzzel-vassal pusztíttatni, mint a haza békéje ellen fegyvert fogni, mert így legalább ártatlanul s becsületesen kifogy az élet.

Csak hitveseink, gyámoltalan árvaságra maradandó gyermekeink sorsa búsit. Ezek az ártatlankák, agg szüleink, erőtelen feleségeink emelik még az égbe és hozzátok kezeiket oh magyar lelkű szomszéd szívek, esedezvén alázatossággal: könyörüljetek, segítetek rajtunk, ha még tudtok — avagy hagyhatátok bennünket odaveszni épen semmi segedelem nélkül?

Ha mennyi annyi katonaság jöhetne át hozzánk, mi eltartjuk legjobb tehetségünk szerint. Ha pedig azzal rendelkezni most nem lehetne, nem volna-e czélszerű a fenyegető tábor viszontifenygetéssel a nemes megye részéről egy kis zabolán tartani? Azonban járjon el kétségbe ejtő helyzetünkben a nemes szívi torontáli közönség legbölcsebb belátása szerint. Mi annak pártfogó ótalmába legalázatosabb tisztelettel magunkat ajánlván, reméljük, hogy meg fogunk valamikép vigasztaltatni. Összes antifalvai hiv. határőrök nevében. Összes debeliácsi hiv. határőrök nevében, összes padinai vagy ludvigsdorfi hiv. határőrök nevében, — az ardini oláh község is hiv. maradva, hasonló alázatos kérelemmel esedezik segedelemért összes lakossága nevében. (Számos aláírások.)

CXXXVIII.

Hadügyminiszteri értesítések 1848. jul. 7.

Az Erdélylyel határos Oláhországban előfordult mozgalmak miatt az orosz birodalom részéről történt hadmozdulatok iránt ezen tudósítások érkeztek:

1.

Az erdélyi hadi főparancsnokság f. évi június 29-ről tett jelentésében arról értesített hogy miután az említett herczegségben később már köztársasági lázadássá alakult mozgalmak elől kíséretével együtt Brassó-városba menekült Bibesko a népe által kieroszakolt alkotmányi engedélyeket adta, az ottani orosz teljes hatalmu megbízott elutazván, az orosz czár által már ezelőtt kiadott nyilatkozványhoz képest orosz seregnek Oláhországba küldetése iránt kétség nem lehet.

2.

Ugyanazon hadi fő parancsnokság f. évi június 30-án azt jelenti: hogy a moldvai cs. kir. ügynök jun. 26-ról tett értesítése szerint 25,000 főnyi lovas és gyalog orosz hadsereg Pruth vizén Moldva herczegségbe által kelt, és egy részének rendeltetése Oláhországba vonulni; egyébiránt a Brassóba menekült herczeg nyilvánítása szerint a honukban lázongó oláh csoport erdélyországi Szeben és Brassóvárosokba is rohanni készül, és bizonyos Marko nevű brassói ügyvéd izgatására az erdélyi oláh népség az oroszoknak Oláhországbai betörése ellen 30,000 főnyi fegyveres segítséget ígért, minélfogva az erdélyi székely határvidéki had Magyarországba elküldése nem rögtönzethetik.

3.

Folyó hó 2-ről tett jelentéséből érteni: hogy azon hir, mintha Tala al Effendi török biztos, Oláhországba török fegyveres erő küldetését rendelte, s 25,000 orosz hadnép Moldvába vonult volna, 28-áról vett értesítés szerint valótlannak találtatott; mindazonáltal a Szegedre szánt székely örvidéki sereg elküldése eddig az érintett fejedelemségek nyugtalanító állapota miatt nem történt, azonban utba indulására mindenesetre kívántató előkészületek tétetnek.

Budapest, jul. 7-én 1848.

CXXXIX.

A galaczi konszulság jelentése a nagyszebeni fő hadi parancsnoksághoz. 1848. jul. 8.

Galacz jul. 8-án 1848. — Julius 1-én Bukurestben egy reactiói kísérlet történt. Salamon ezredes, parancsnoksága alatt

levő két zászlóaljjal az ideiglenes kormány épületébe rohant azon nyilatkozattal: hogy ő a kormánynak mindaddig nem engedelmessékedendik, míg azt a porta és Oroszország el nem ismerendi.

Ezen alkalommal a földszinti ablakokból néhány pisztoly-lövés történt — hir szerint — az orosz párt hívei által, kik a katonaságnak az erőszakátételre okot kívántak nyújtani. Mire csakugyan Salamon ezredes a katonaságnak tüzet parancsolt, melyre 8 egyén a népből, és 3 katona elesett.

Később a nemzetőrsereg nagyobb számmal összegyülekezvén, a katonaságot visszanyomta egész a laktanyáig. Az ideiglenes kormány főnökeikörülvéve a fegyveres tömeg által, melynek élén a metropolita volt, a katonai laktanyához menvén, Salamon kiadatását sürgették. Ezutóbbi töltött ágyúkkal rohamra készen állt. — Ezen határozó perczben a metropolita felemelt feszülettel egészen a katonaságig nyomult, kiket a hit nevében szólita fel az engedelmisségre. Elszántsága és hathatós beszéde által a katonaság annyira megindított, hogy Salamon és Odobesco vezéreiket több orosz hiveivel együtt azonnal elfogta.

A ideiglenes kormány az elfogott két vezérnek uti-levelet az ausztriai birodalomba való elutazásra adott, kik utjokban a nép által ujonan elfogattak, és kötözve visszaküldettek. Ezen események után Bukurest teljes nyugalomban maradt.

Az Ibrailában állomásozó 3 ik oláh ezred Bukurestb hivatott; a belcsend fentartása Ibrailában a nemzetőrseregére bízott.

Ibraila és Reni között ágyúkkal felszerelt 30 orosz hajó horgonyoz, melyek oldalain s hátulsó részén egy 24 fontos, közepe pedig 5 kisebb ágyu van. Minden hajóra rendkívüliesen 30 kozák rendeltetett, és csaknem naponként tüzi gyakorlatot tartanak.

Jassyból érkezett futár azt hozá hirül, miszerint utközben Berladon orosz hadi sereggel és pedig 4000 dzsidással találkozott.

Az oroszok bejövetelével hir szerint a török seregek is bevonulnak; az eddig bejött törökök csekély számmal vannak.

Rutschuk és Widdinben titkos küldöttséggel portai biztosnak Raif effendi bécsi udvarnál volt követségi titoknak neveztetett ki. Junius 30-án silistriai kormányzó Sadik pasa szélütésben halt meg.

Jassyban iszonyuan dühöng a cholera, naponként 280—300

ember esik áldozatul. A moldvai 800 emberből álló őrség ezen dügvész és elhagyás által hatvanra olvadt le.

A metropolita több más tekintélyes egyénnel együtt ezen mirigy áldozatává lőn, a lakosságnak nagyobb része a várost elhagyta.

Az ipar megakadt, a hivatalok zárva vannak.

CXL.

A vallás- és közoktatásügyminiszter körlevele minden vallásfelekezetek főpásztoraihoz. 1848. jul. 8.

Midőn önökhez e folyó évi május 10-én intézett szavaim még alig hangzottak el; az egyetértés és testvéri béke ellen, melyeknek paizsára a hazának soha nagyobb szüksége nem volt, mint most, némely rossz akarók vagy korlátoltak által itt ott, mint értesíttetem, folyvást ármányok forraltatnak; önök, kik a nép millióinak lelki őrői, s az üdvösség útján vezetői, a haza ellen vétenének, ha szent hivatásuknak minden eszközeit ezentul is fel nem használnák hatályos meggátlására azoknak, mik a kivivott szabadság gyümölcseit megérlelni nem engedik.

Hogy félreértések történnek, jele, hogy sokan a törvényt nem tudják, nem értik. Izgatások rossz akaratot tanusítanak.

Felhivom tehát önöket a haza szent nevében ujlag és ismételve, hogy papjaik és alárendeltjeiknek szoros kötelességükké tegyék, miszerint a népet minden mellékes tekintetek nélkül felvilágosítani, a törvények rendeleteiről kellőleg értesíteni, s a testvériség, rend és béke szent ígéire oktatni soha meg ne szünjenek.

Hogy pedig a felelős kormánynak rendeletei is a haza minden polgárai előtt tudva legyenek, szükséges, és meghagyom, miként azokat a lelkészek az egyházi szószékből alkalmilag hirdessék, s a köznép felfogásához mért magyarázatokkal kísérve értelmezzék.

Rendeleteiért felelős a kormány a népnek is, de a lelki pásztorok, mint a népnek legközelebb álló vezetői, kétszeresen felelősek, a vallás és a haza nevében a kormány rendeleteinek igaz értelmezéseért.

Hazafiúi üdvözléssel! — Budapest, jul. 8. 1848. — Vallás- és közoktatásminiszter, Eötvös József.

CXLI.

I. Le Presti Lajos önkényes csapatvezér felhívásai. 1848. július 11.

1.

Bátorlelkű hazafiak! Mindenki ösmeri azon veszélyeket, melyek hazánk minden oldaláról feltornyosulva a magyar nemzet ezer éves országosságát végenyészettel fenyegetik.

Keletről az orosz hatalom mindinkább harapódzik országos határaink közelébe, nemzeti létünket kiirtandó az európai szabad nemzetek sorából.

Délről az ármányszülte legaljasabb fondorkodásnak már is sikerült horvát testvéreink szívét elidegeníteni s ellenünk felbószítani ugyanazon horvátokat, kik századok óta mellettünk küzdöttek egy istenért, egy hazáért, egy királyért, és akármerre esett a koczka, a magyar koronához ragaszkodván, minden sorsban testvéreleg velünk osztoztak!

Nyugotról is tátong ellenünk a kényuri vágy, hintegetvén mindenfelé a magyarság elleni gyűlölet magvát a németek közt.

Az országos magyarnak vitéz karjain és bátor szívén kívül Európában más szövetségese, kiben bizhatnék nincs! S tekintve hazánk belzavaros állapotát, mely borzasztó látvány. — A felbószított lázongó alföldi ráczok már havak óta mint rablógyilkosok s gyujtogatók a bánási megyék áldott terményességű vidékeit — a szomszéd szerbek pártütő csoportjaitól segítettve — pusztítják, ölnek, rabolnak, gyujtogatnak, még büntetlenül, elegendő gát nélkül.

Más részről az alattomosan bujtogató, s a jobbnak és józababbnak megfogamozhatását akadályozó titkos nadályok napról napra felötlőbb cselszövényei a magyar nemzet jobbainak figyelmét mindinkább igénybe veszik.

Hazánk tehát nagy veszedelemben van, miniszteriumunk ugyan minden szelidebb eszközt felhasznált a vész elhárítására, — mindeddig azonban nagyobb siker nélkül.

Mi szelidebb módon nem eszközölthetett, erőhatalommal fog sikerülni.

De hosszabb időt igényel, s tán már késő lesz ezen pénzszegény időben — egy országos költségeken felállítandó lovas sereg felfegyverkezése.

Talpra tehát, magyarok! kiknek a szerencse eléggé kedve-

zett, hazátoknak ingyen szolgálhatni! Ébreszszétek fel őseitek már hanyatlani kezdő hősszellemét mámorálmából.

Vezetni foglak benneteket nemzeti lobogónkat elővive, mely alatt védendjük a magyar nemzet hófehér becsületét, ha mindjárt fajunk a nemzetek sorából elenyészend is.

Egy önkéntes sereget képezzünk! élclmezésünk — felfegyverkezésünkkel nem fogunk az állomány terhére lenni.

Pannonia zászlói alatt harczoló derék katonáinkat támogatandjuk, a legveszélyesebb állomásokon mi legyünk első, siessünk szegény elhagyatott, leigázott testvéreinknek segítségkre. — A harczban bátrak, győzelemben nagylelkűek, az igazságos ügyért élünk vagy halunk.

Jelszavunk: éljen szabad hazánk! éljen a nép áldásaival koronázott fejedelmünk ötödik Ferdinánd!

Felhívásomra már harmincz nemes keblű bajnok áll harczra készen; adja a magyarok istene, hogy ezen nemeslelkűek száma ne sokáig legyen ily csekély.

Végszólul legyen mondva: akarja az isteni gondviselés végzete, hogy a magyar nemzet elenyésszen, történjék történetünkhöz illő módon; a magyar legyőzve bajnokiilag halhat, de rabszolgává ne legyen, nem szabad lennie. Pest, július 11-én, 1848. B. Lo Presti Lajos, vezér.

2.

Hazámfiak! Folyamodásomra királyi helytartónktól következő oklevelet nyerék:

(*Lásd a CXXXIII szám alatt.*)

Felhatalmaztattam tehát szabad lovagcsapatokat az ellenség ellen vezetni, mi nemsokára meg is fog történni.

Harmincz bajnok már készen áll harczra. Felszólítom a hon nevében mindazokat, kik e fényes hazafiui tettben részt venni akarnak, ebbeli határozatukat minél előbb jelentessék be — bérmentes levelekben — a honvédelmi főparancsnokság hivatalában Pesten.

Szándékukat ily formán nyilatkoztassák: Alulirt kötelezem magamat augusztus 4-én Pesten, vagy augusztus 6-án Aradon személyemben vagy annyi fogadott emberrel szabály szerint felfegyverkezve megjelenni. Lakhelye s neve aláírásával.

En augusztus 2-án Pesten az „István“ czimű fogadóban leszek, az illető harczra-kész urakat elfogadandó, s az elmene- telrei készületeket megteendő; ugyan-e végett Aradon is a „Fé- hér kereszt“ czimű fogadóban lesz egy tiszt jelen.

Felvétel, felfegyverkezés- s ruházatra nézve következő szabályok vannak:

I. Felvételszabályai:

1-ször. Ezen szabad csapat tagjai tulajdon költségeiken fegyverezik, ruházzák s élelmezik magukat a szolgálat egész ideje alatt.

Középszám szerint egy ember fentartása lovával együtt naponként 40 pengő krajczárba, legfeljebb 1 forintba kerül.

2-szor. Az ellenség előtt alávetik magukat a hadi törvényeknek.

3-szor. Alárendeltségre nézve a mozgó önkénytes örök részére kiadott országlári szabályok szolgálandnak zsinórmértékül.

4-szer. Noha a szolgálat ideje nincsen meghatározva, mégsem áll senki hatalmában az önkénytes csapatot kénye szerint elhagyni, hanem 10 napi bejelentés után elbocsátását megnyerheti.

5-ször. Személyesen köteles ez évi augusztus 4-én Pesten — vagy ha közelebb van, 6-án Aradon megjelenni.

II. Fegyvert illetőleg:

Mindenkinek legyen dupla puskája, mennyire lehet, huzott cső; továbbá két dupla pisztolya, ellátva golyó-öntővel; egy s kardövön megerősített, 60 lövést tartó vonásra igazított tárczája.

Végre szurás- s vágásra alkalmas jó kard, annál inkább, minthogy az a lovas leghasznosabb fegyvere.

III. Ruházatra nézve rendeltetik:

1-ször. Egyszerűfekete csákó, egyenes gólyatollal, nemzeti színi rózsával, V. F. (ötödik Ferdinánd) s alól M. N. (magyar nemzet) betűkkel.

2-szor. Sötétzöld huszármante, sötét czinóbervörös, a mellén öt rendet képző zsinórral, ez alatt czinóbervörös magyar fehérzsinóru mellény.

3-szor. Sötétzöld vörös zsinóru, felső felében fekete bőrrel áthuzott magyar nadrág.

4-szer. Hosszu vörös zsinórral beszegett csizma, rövid vas sarkantyúval; végre

5-ször. Hamuszíni lovarköpeny, oly formára, mint a vasas németeké, ujakkal ellátva.

Szükségesnek találom itt megjegyezni, hogy a megrendelt

de a kitűzött megjelenési határnápig egy el nem készült egyenruhákat Pestre Malvieux és Társa nagy kereskedő, vagy Áradra a fehér kereszthezi vendéglőhöz legyenek szivesek az illetők küldeni, honnan azután a harczállomásokra átszállíttatnak.

Minthogy sokan egy vagy több embert tulajdon költségükön vezetendnek a csatamezőre, hol vezetőikkel ugyanazon szolgálatot teendik az ellenség ellen, természetes, hogy jól felfegyverkezve legyenek. — Egyenruhájok egyszerűbb lehet, vörös zsinóru dolmány és nadrág olcsó zöld kelméből.

Végre jól betanított, tüzet megszokott lovak, ne legyenek 15 $\frac{1}{4}$, maroknál nagyobbak, és 14 $\frac{1}{4}$, maroknál kisebbek. — Lószerszám mint a rendes katonaságnál, a takaró vörös, nemzeti színű szegés, s M. N. V. F. betűkkel.

Lószerszámot kész fizetés mellett a királyi öltönyszállító bizottmánynál báró Baldacci ur utalványára készen lehet kapni.

Pest, július 11-én 1848. B. Lo Presti Lajos, vezér.

CXLII.

A temesvári hadi főkormányzó hivatalos jelentése a hadügyminiszterhez. 1848. jul. 11.

A Schwarzenberg-dzsidások ezeredesének Blomberg urnak másolatilag ide zárt jelentése (*Lásd a CXLIH. sz. alatt.*) szerint az illyr bánsági ezered kerületében egybegyűlt fegyveres csoportok most már valóban Versecz felé előnyomulni, s az ezen hely védelmére felállított seregeket megtámadni merészkedtek.

Az elfoglalt s idehozott két szerb zászlón ily felírás van: *Jertek testvérek, isten nevében, csak egyetértés uralkodjék. Éljen a szerb szabadság!*

Egy harmadik, de nem rendes zászló egy hosszú léczből áll, melyre császári színű, eltávolítható kelme van illesztve.

Igyekezni fogok a Blomberg ezredes ur által erősítésül kért Sivkovits ezredi 4 századot, ha erre újabb jelentés szerint, mit a nevezett ezredes urtól várok, mulhatlan szükség lesz, Verseczre megindítani. Piret m. k. altábornagy. Versecz, jul. 11-kén 1848.

CXLIII.

Blomberg ezredes jelentése a temesvári hadi főkormányzóhoz.

A lázadókkal Versecz közelében épen most történt ütközetről, s azok részéről Verseczre irányzott, de erőteljesen visszavert megtámadásról sietek a főhadikormányznak a következő tiszteletteljes jelentést tenni:

A Paulis helységig felállított előőrök által déltájban arról értesültem, hogy a lázadók Vljakováczról ide vezető uton tetemes sereggel közelednek Versecz felé. Verseczen a nemzetőrséget azonnal kiállítottam, s ezeredemnek második őrnagyai osztályával a Vljakováczra vezető út jobb oldalán a lázadók ellen indultam, az ellenség balszárnya ellen oldaljáratot tenni szándékozván. Midőn a lázadók 1000—12000-nyi csoportjához közeledtem, tartalékul a második őrnagyai 2-ik dandárt hátul hagyván, az osztálynak többi csapatai által az ellenségnek, mely négy ágyut vitt magával s ellenünk erősen tüzelt, bal oldala ellen megtámadást parancsoltam, ezen megtámadás teljesen sikerült, — az alatt gróf Eszterházy őrnagy a Hannover-huszárok ezredesi osztályával az ellenség jobb oldalát támadta meg.

A mindkét oldalról sikerült ezen megtámadások által 50—60 lázadó megöletett, 21 elfogatott, a többi pedig szétverte. A részint határőrök részint szerbekből álló lázadók 4 ágyut (egy hatfontost és három egy fontost) 2 löszerszekeret és 3 zászlót vesztek, minthogy az aradi polgári tüzérek által ellátott ágyuinkból tett először lövés által azonnal az ellenség két ágyuja leszereltetett. A megtámadás közben érkezett Rukavina-ezredbeli 4 század azután az egyes lázadókat vette üzőbe, kik a kukoricza földekre menekültek.

Részünkről a dzsidásokból 1. káplár és 1. közvitéz, a huszárok közül szinte 1 közvitéz öletett meg, s ez ezredemből 1. őrmester megsebesített.

Minthogy azt lehet várni, miszerint a lázadók ezen részükről rosszul sikerült megtámadást megint meg fogják kísérteni, hogy veszteségeket megboszulják, én pedig az itteni nemzetőrségre s az általános felkelésre első alkalommal nem számolhatok, egyébként is mostani fegyveres erőm nem volna elegendő a majdan bizonyosan nagyobb erővel megkísértendő újabb megtámadás visszaverésére, sürgetve kérem a főhadikormányt, miszerint a parancsnokságom alatt levő seregeket egy zászlóaljjal, vagy legalább 4 századdal a Sivkovits-gyalogez-

redből megerősíteni, s azt sietve szekereken ide megindítani méltóztassék. Blomberg m. k. ezredes.

Chrastiansky százados, és Kregeczy alhadnagy a 18-ik határőr-ezredből az iszbiszti határőrök segítségével, épen most hozzák fogva Sztratimirivichot (valószínűleg Sztanimirovich) a lázadók vezetőjét és Czoitsle Májót; van itt 50 szerb fogoly is, kiket ugyanezek elfogtak, ezeket azonban innét elvitetem. Blomberg m. k. ezredes.

CXLIV.

A galaczi konszulság jelenlése a temesvári főhadi kormányhoz. 1848. júl. 13.

Bukarestből tegnap azon tudósítás érkezett, miszerint az ideiglenes kormányt néhány napi fenállása után Salamon ezredes és Odobesco vetése alatti reactio pártja megbuktatta. Az előbbi miniszterium, Baliano, Cornesco, sat. a kormányt azonnal átvette. Hir szerint a forradalom fejei nyilvános pénztárak és a kéznél levő kész pénzzel Kimbolungba az oláhországi hegységbe menekültek, ezen hirtelen fordulatot azon remülésnek tulajdonítják, mely az orosz seregek bevonulását megelőzte.

Ugyanakkor Ibrailában is az előbbi városi kormányzó Jakobson ezredes parancsot kapott az ügyek vezetését megint átvenni, s az ideiglenes kormány által felállított minden intézeteket felosztatni, mi akadály nélkül meg is történt.

A háromszinü lobogók levétettek, a polgárőrség felosztatott, s az előbbi tisztviselők hivatalaikba visszatétettek.

A katonai parancsnok Engel ezredes is a helyőrséggel együtt Ibrailába visszatért, — a városban a csend legkevesebbé sem zavartatott meg.

Tegnap este a galaczi révben egy török szállító hajó érkezett meg, mely egészen meg van terhelve, s valószínűleg hadiszereket visz. Ma ezen gőzös felfelé vitorlázott, s egészen Galacz közelében kötött ki a Serath torkolata és a város közötti strategicalag igen kedvező fekvésű hegyoldalnál, melyet a hajó parancsnoka azután szemügyre vett, s azt táborhelyül kijelelte. Ezután a gőzös az átellenbeni török dunaparthoz ment át, hol a török seregekkel megrakott hajók már készen állottak; ezeket azonnal gőzöshez kötötték, és a moldvai parthoz vontatták, mivel azonban a Dunának vizállása az erős szél miatt felette magas, e miatt eddigelé csak néhány száz embert lehetett ki-

szállítani a szárazra, kik a fenérintett táborban telepedtek meg. A Ruslicik átellenében fekvő Gyurgyevo oláh várost is török őrsg szállta meg.

Mindazáltal az orosz és török seregek a dunai fejedelemségekben, Moldvában és Oláhországban egyszerre helyeztetnek el. Galacz, jul. 13-án 1848.

CXLV.

**Hivatalos tudósítás Bukarestből a nagyszebeni fő-hadikormányhoz.
1848. jul. 15.**

Bukarest, jul. 15-én 1848. A július 14-kei gyülekezetben Odobesko és Salomon lemondásaikat beadták, ezután Salomon öt kereskedő kíséretében Mehádiára utazott. A volt kormány tagjai Eliade és Philippesco Constantin visszajövetelét a nép nagy örömmel várta; azalatt a katonaság a metropolitát fogva a katonai laktanyába kísérte, mire a harangok félrevertetek és nagy zaj közt a metropolita szabadon bocsáttatott: később a kormányház előtti ágyukat a katonaság a laktanyába akarta vinni, mire ujonnan félrevertetek a harangok. Ezen ágyuk már több ízben ide s tova hurczoltattak, ámbár azokat egy ellenfél sem tudná használni.

Jegyzet. A Bukarestben jul. 13-án kelt hivatalos tudósítás nem tétetett közzé az onoknál fogva, mert ez a „Közlöny“ 1848 jul. 29-ki (50-ik) számában „Moldva és Havasaföld“ rovat alatt közlöttekkel szóról szóra egyezik, azon hivatalos tudósítás helyett tehát helyén fognak itt állni a „Közlöny“ itt idézett értesítései.

Bukarest, jul. 10. Annak kétségtelen hire, hogy török és orosz csapatok szállták meg a fejedelemségeket s hogy ez utóbbiak már az oláh határokig jutottak — bár nem volt előttünk váratlan — igen nagy benyomást okozott.

Ezen forradalom a külföldön, különösen Francoziaországban nevelkedett ifjak által a legszabadelműbben indittatott, a nagy bojárok pedig titkon pártolták és gyámolították. Hogy ez utóbbiak, kiknek a forradalom sikerülte esetében csak veszteniök lehetett — czimjük, rangjuk, birtokuk elvételén, — valóban így cselekedtek, abból világos, hogy egy részről meg voltak győződve, miként a fejedelemségekben támadt forradalom a porta és Oroszország által el fog nyomtatni és nekik fenhagyatik a lehetőség, helyöket elfoglalni. Ezért egy tekintélyes bojár sem csatlakozott nyíltan a mozgalomhoz, s legtöbbször a forradalom kitörése előtt vidékre vagy fürdőkhöz vonultak.

A nép, t. i. a parasztok, megmutatták ekkorig természetes jószívűségüket, kihirdettettek t. i. közöttük, hogy földet bírnak, hogy a ro-

bot alól felmentettek, és ők ezt gyanakodással, kevés örömmel hallgatták, s néhány nap múlva az mondatott, hogy ismét rabotolniok kell, és ők engedelmeskedtek, a nélkül, hogy valahol összeütközésre került volna a dolog.

Midőn a parasztok fegyverfogásra hivatnak fel, csaknem mindennütt vonakodtak tőle s visszaemlékeztek Thodoris korára 1821-re, midőn szinte sokat ígértek nekik, és semmit sem tartottak meg.

Középrendet — a szó európai értelmében — itt nem találunk. A mely kézművesnek vagy kereskedőnek egy kis tehetsége van, annak dicsvágya már kis bojári rangra van irányozva. A kisebb bojárok, fiai azon nagyságosoknak vagy kereskedőknek és kézműveseknek, kik némi képzettséggel bírnak, erősen tolazkodnak minden alsóbb kormányhelyekre, míg a másodrangú bojárok a felsőbb, az elsőrangúak pedig a legfelsőbb kormányhivatalok alkotmányszerű betöltésére vannak hivatva, a nélkül, hogy szükséges ismeretekkel, vagy előkészületekkel bírnának.

Sem az elsőrangú bojárok, sem a nép nem csatlakoztak az itteni mozgalomhoz; a nagy bojárok és parasztok közt álló fenemlitett osztályban talált az résztvevőkre, lelkesült pártfogókra, hova aztán több barátok szegődtek. Mondhatni, hogy körülbelül 12 egyén volt mint vezető és vagy 50 mint pártos, kik az egész mozgalmat előidéztek, s a katonaságai befolyásuk által azt annyira megingatták, hogy a kormány végre támasz nélkül maradt; a többiek, kik részt vettek a mozgalomban, sajátlag öntudat nélkül tették azt.

Mai napon nagy számú utlevelek vétettek által, mi a forradalomban résztvettek közönséges szökésére mutat, már az volt a híre, hogy a kormány tagjai meg akarnak maradni, a népet összehívják s megkérdezik e tárgybani akaratát, sat.

Ma délután közönséges lett azon hír, hogy az oroszok és törökök csakugyan kétségtelenül meg fogják szállni a fejedelemségeket. Egyszerre eltűnt minden kokárda, minden zászló, s bizonyos forrongás volt észrevehető, melynek azonban az itteni lakosok többségénél elégtelenség a forradalmi uraság közel végével szolgált alapjaul, mely elégtelenség a körülmények által annyira emeltetett, hogy a jelenlevő nagy bojárok a metropolitánál összegyülekeztek, hogy a kormány gyepelőit megragadják és ezáltal a nyugalmat és közrendet épségben fentartsák.

Bukurest, jul. 11-én. Ma reggel jutott köztudomásra, hogy a kormány tagjai s mindazon tisztviselők, kik velök együtt részesek voltak éjjel eltávoztak Bukurestből, s a fordításban itt következő proclamatiót hagyták hátra.

Véreiink, Románok! Az orosz hadsereg legszentebb, s minden idegen hatalmaktól elismert s biztosított jogaink daczára Fokschánba csakugyan bejött.

Kijelentétek, mikép fegyveretek a kereszt leendő, mely az igazak fegyvere; ezért mit se féljete, mert ha az Evangyéliom keresztjét tulépnék is, isten kezében sokkal hatalmasb fegyver van, mint az övék; hatalmasb fegyver, mely a románokat 18 század éven keresztül elleneitől megóttalmazá; fegyver, melylyel a szabadságot alig három órai idő alatt ismét kivívtátok.

Románok! A kereszt a mi keselyünk (Vultur) fegyver, a kereszt a megváltás jelképe, s a kereszt s az isten fegyvere lesz a mi ótalmunk, ha isten s legszentebb jogainkban helyzett bizalmunkat megőrizzuk, melyeket immár semmi hatalom tőlünk el nem rabolhat.

Mindazáltal az általatok választott kormány, belátván, mikép hivatása, melylyel megtisztelések, befejezve még nincsen, felhívást intézett azon idegen hatalmakhoz, melyek nekünk gyakran segélyt nyújtottak; ügyviselőket küldé szét, segédcsapatokat kérni, hogy mint becsületes Románokhoz illik, fegyverrel kezünkben tiltakozhassunk, s erre sokoldalról felszólítva, kötelességének ismeré, bércek közé vonulni, s ott, vagy a Kárpát csucsain tartózkodni, hol egyedüli menedék van számunkra.

Románok! Tizennyolcz századéves szenvedéseink nevében, a szabadság nevében, melyet örök időkre kivívtatok, esküszünk, mikép nem tesszük le mindaddig hamuval behintett öltözetünket, míg Romániát megszabadítva nem látandjuk.

Őrizzék meg tehát azon honszeretetet, melynek oly szép tanujelét adátok a világ előtt, őrizzék meg bátorságtokat s erőtköhozi bizalmatokat, legyetek segélyünkre mindvégiglen, mint eddig valátok, s isten velünk leend.

Románok! A zsidók negyven évig bujdokoltak a pusztában, s isten velők volt mindig, míg benne biztak; jertek tehát, s illessük egymást a testvériség csókjával, és esküdjetek velünk, hogy megőrizzuk a hon szerelmét sziveinkben, hogy a kereszt fegyverét, hogy a vándorbotot nem teendjük le előbb, míg nem csókolhatjuk egymást egy ujélet hajnalán. — V. A. Rosetti, T. Eliad, Ch. Tell, N. Baltresco, R. Philipesco, H. Golesco, G. Mageru, A. G. Golesco, N. Golesco.

Ez sem fog hatást tenni a népre, mivel szerzőinek megszökése által erejét elvesztette.

Már ma minden ismét azon kerékvágásban van, mely volt jun. 23-ka előtt. Meg sem lehet ismerni, hogy itt valahol változás történt.

Mind a két fogoly, Odobesco ezredes és Salomon ismét szabad lábon van, a régi állami hivatalnokok visszakapták régi helyeiket és az ország szabályzata szerint rendelt kajmakamság ragadta meg a gyepölöket.

Örvendetes, hogy ezen változás oly nyugodtan ment végbe, s legkisebb csendzavarás sem történt.

CXLVI.

**A királyi biztos hivatalos jelentése a verseczi jul. 11-iki ütközetről.
1848. jul. 16.**

Szegedről visszajövé, a verseczi jul. 11-iki ütközet hírére odasiettem. A győzelem sokkal jelentékenyebb volt, mint az első tudósításban előadatott. Már az utban hosszú sor szekerekkel találkozám, melyeken 160 rab, ki részint az ütközetben

fogságba került, részint szökésekben az isbistyei kapitány által feltartóztatott s Verseczre beküldetett, s 300 nemzetőr kíséretében, huszárok és dzsidások előlovaglása mellett Temesvárra vitetett. Köztök 120 szerbianus. A huszárok lelkesülten beszélék a csata folyamát. Közéjük a dzsidások vegyültek, testvéri örömet tanusítva a győzelem felett. Azok kardjaikat, ezek dzsidáikat mutatták, melyek mind vérbe mártva valának. Verseczre érkezésem után nemsokára a halottak eltemettetésével megbízott megyei tiszt jelenteni jött, hogy az eltemetettek száma a 200-at már meghaladta, s még sok hever kinn a mezőn. Háromszázra számítjuk az elesteket. Elesett a rablócsoport fővezére is valami Tadich nevű szerb. A fogolyok között van Sztanimirovich ama híres pénztárrabló, s rendkívüli hatalommal felruházott biztos a lázadók fő bizottmányának, — és Koich azelőtt elcsapott főhadnagy, most őrnagy a lázadóknál.

A vezéreket és szerbianusokat a megye börtönébe záratuk. A kihallgató bizottmány folyton dolgozik, a rögtönítelő bíróság holnapután összeülni fog. A végvidéki foglyok a hadi kormányshéknak adattak át.

A győzelem nyereségeihez öt ágyu, három zászló, sok fegyver és két szekér lőszer tartozik.

De legnagyobb diadal az erkölcsi hatás. Ez ütközet Temes és Krassó megyék egész széleit, Torontálnak keleti alrészét a veszélytől megmentette, a kétkedő népet a dolog való állásáról felvilágosította, a még ármánykodni merőket leverte, s ami fő dolog, a végvidéken új fordulatot adott a dolognak.

Mintha hatalmas kéz által szórattak volna, úgy tűntek fel mindenfelől a verseczi tájék lakosainál nemzeti kokárdáink. Kik nem juthattak hozzá, fehér tollat tűztek ki, a temesi ellenzék régi jelét.

A győzelem, s azon körülmény, hogy katonáink a szervianusok ellen gyakorolt rettentő bánásmódhoz képest, a csoport végvidékiekből álló részével sokkal enyhébben bántak, a végvidéken mindazokat elvonta a gonoszok részéről, kiket félelem csatolt hozzájuk.

Tudva van Szentmihály sorsa. A rabló szervianusoknak katonáink pardont nem adtak. S hogy karjok borzasztóan sujtó, látható volt a csatatéren, hol igen sok fél fej hevert a földön. A végvidékieket kimélőbben vagdalták.

Átalában a huszárok lelkesülten vívták a csatát, s a dzsidások nem kevesb dicséretre méltók. Méltólag boszulák meg D'Orsay kapitányuk Sz. Mihály melletti meggyilkoltatását.

Nemzetőrségünk is részt vett a csatában. Tűzben volt s lőtt. De különösen dicsérendő az aradi 16 nemzetőrségi tüzér, kiket a csata előtti napon, hirtelen Aradról hozattam. A hadsereg parancsnoka méltányló megismeréssel nyilatkozik felőlök. Hasznos szolgálatot tettek.

A Verseczen tanyázó sorgyalogság a harcban részt nem vehetett. Oly hirtelen jött az illyr had.

Állott pedig az elfogott vezérek előadása szerint: 2200 végvidéki emberből, legnagyobb részt a tartalékszázadok tagjaiból, s vagy 500 szervianusokból.

Ez utósokból kevés mentette meg bőrét. A végvidékiek Fehértemplomon keresztül futamodásukban beszélve a csatát, hirdették, hogy ha a lovasság akarja, futásukban mind levághatta volna, s azért életüket a magyar katonaságnak köszönhetik.

Verseczről a széleken Nagy-Becskerekre, onnan Óbecsére mentem. A verseczi ütközet a jó polgárokat mindenütt örömmre gerjeszté. A széleken mindenütt béke van.

Óbecsén jelen voltam, midőn éjjel a katonaság — közte értem a mozgó nemzetőrséget is — Szent-Tamástra megindított. A vezérek s a közvitézek tele voltak fellelkesüléssel.

Tegnap Becskereken alól Écskánál, Kiss ezredesnek volt a perleszi táborban levő illyr sereggel ágyuzása. Az illyrek ágyuit le nem ránthatták ugyan felette kedvező helyzetük miatt, de egy pár száz ellenség elesett vagy megsebesített a mieink ágyugolyói által. Összezapás nélkül a táborok visszafoglalták előbbi helyeiket.

Ha az ellenség és a mi veszteségünk között tovább is ezen arány marad meg, úgy kevés áldozattal sikerülend elnyomni a lázadást. Verseczen a 300 illyr halott mellett, a katonaság csak 5 halottat számlál, nemzetőrségünk 1-et. Még a csata előtt gyilkoltak meg elleneink orozva 7 egyént a temesmegyei határőrségből. Ebből áll áldozataink összege a verseczi győzelemnél.

A tegnapi nagy-becskereki tüzelésnél részünkön csak egy ember vesztette életét.

A kikindai kerületben, jelesen Kumándon és Tarason, mozgalmak tünedeznek fel ismét. Ugy látszik, az ellenség arra törekszik, hogy a haderő háta megett a kikindai kerületet lázadásba hozza. Eddig nem sikerült egyéb, mint, hogy a nevezett két helység a karloviczi comitéhez segélyért folyamodott. Tarasról a papot, ki úgy látszik, az izgatókkal nem értett egyet, Karloviczra vitték el. E merények folytában a huszárok —

mint állittatik — Tarasnak egy részét felgyújtották, s most ez eset rémképével lázasztják a gazok a kerület többi községit.

E perczben Kikindáról vett tudósítás szerint, a kikindaiak öröket állítottak városuk minden részeiben, hogy magukat felgyújtás ellen biztosítsák. Különben a karloviczi felszólítást visszavetették.

CXLVII.

Kiss Ernő ezredesnek, a nagybecskereki hadi csapatok parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz 1848. jul. 16.

Nagybecskerek, jul. 16-án 1848.

Folyó hó 14-én tudomásomra jutott Écskán, hogy Taras helységben zendülés ütött ki, melyet sok a Tiszán átjött csajkások ott elősegítettek. Ennek hallatára én mindjárt két lovas és két gyalog századot (az utóbbit kocsikon) azzal a parancscsal rendeltem oda, hogy a legkisebb ellenállásra erőszakhoz nyuljon, s ezen fellázadt helységet minden erélyes eszközökkel csendre hozza.

A katonaság Tarasra megérkezett, a parasztok semmi esetre magukat megadni nem akarván, erőszakkal lenyomattak, a helység felgyújtatott s nagyobbrészt le is égett.

15-én reggel azon jelentést kaptam az écskai előőrségtől, hogy az ellenség több csapatokban Écska felé nyomul, felriasztván az egész katonaságot, a Hannovera-huszárok egy századával eléjük mentem, de kartácscsal fogadtattam, mely négy lovat mindjárt földre sujtott, hármat pedig megsebesített.

Ámbár az ellenség igen jó fedett állást vön, de azért végre mégis megszalaszatott; ágyuzása majd hat óráigtartott szünet nélkül.

Az én két gyalog századom a Béga jobb partján sok kárt tett az ellenségnek, több százra lehet tenni ennek veszteségét. Szerencsénkre az ellenfél tüzésége igen magasra lőtt, különben lovasságomnak fele is elveszett volna, azonban agyon nem lövett senki.

Majd hat óráig voltam szünet nélkül tartó ágyutüzben, s állásomat nem hagytam el előbb, miig tudtomra nem jutott, hogy az ellenség balszárnyával és közepével hátrált, de az én balszárnyamat még fenyegette, melyet egy osztálylyal szemmel tartattam.

Az ellenség legalább 12—14 ágyuval van ellátva; seregének száma rá megy 6—7 ezerre.

Nem csekély feladat volt tegnap annyi óra alatt, csupa lovassággal s hat ágyuval az ellenséget sakkban tartani, de — hála istennek — jól ütött ki.

Egy ágyuját az ellenfélnek hasznavehetlenné löttük.

Több csajkás tulajdon jószágaimra ütött, s ott csüremeit, pajtáimat, szénakazalimat felgyújtotta. Kumánd helysége futáromat, hadnagy Brandl urat a hannoverai huszároktól, kit én Becsére a hadi test parancsnokához küldöttem, elfogta, s Karloviczba elvitte, nemkülönben azon egy káplárt és 4 közvitét is, kik e faluban állomásoztak.

CXLVIII.

Hivatalos kivonat b. Hrabovszky altábornagynak a hadügyminiszterhez intézett jelentéséből. 1848. jul. 17.

Felterjesztésem végével veszem a jelentést (esteli 8 órakor) Futakról, hogy egy fél század Don-Miguel, egy század császárhuszárokkal egyesülten, a Futakban levő 500 szerbet és illyrt dühös bátorsággal megtámadák, sokat leöltek és megsebesítettek, a lázadók fenmaradt része megszaladt.

Részünkről 1 ember esett el Don-Migueltől, és két ló megsebesült.

Nem fogom elmulasztani ezen valóban bátor megtámadás részleteit, valamint a magukat kitüntetőik neveit is később a hadügyminiszteriumnak feljelenteni.

CXLIX.

Hivatalos kivonat a császárhúsár I-ső őrnagysztyálynak a pótérváradí főparancsnokhoz tett jelentéséből.

(Kiegészítéseül Hrabovszky altábornagy jul. 17. én kelt jelentésének.)

Főhadnagy Foulé jelenti, miszerint folyó hó 16-án reggeli 8 órakor a Dunán Bonostorból mintegy 500 szerb átjövén, Begets felé nyomula, s ezen ezredből kiállított egy káplárt és 12 közembert visszanyomta, — erre Foulé főhadnagy 24 emberével magát ügetve folytonos csatározás között, az uton előnyomuló Don-Miguel-ezred századához és a szabadkai mintegy 200 főből álló nemzetőrsereghez csatolta. — Ez az ellenségtől fenye-

getett Uj-Futaktól ezer lépésnyire levén, nevezett főhadnagy csapatját megállítá, s a lázadók ellen egy erélyes tüzelést nyitá meg. — Ezek egy darabig fentarták ugyan magukat, de kevés idő múlva zászlótartójuk elestével, lassan lassan visszavonultak, s jobbra-balra, az útfélen levő kendervetésekben szétszóródtak. Az uton megfutamlott ellenséget Foulé főhadnagy, Lengenfelder tizedessel és 20 emberrel Begetsén keresztül egész a Dunaig kergeté, hol több csolnakokon keresztülmentek.

Ez alkalommal mint magukat különösen kitüntetőket említi nevezett főhadnagy Lengenfelder tizedest, Horopesz, Raskó, Fodri, Horváth, Kiss Lajos és Gilányi közvitézeket, a császárhuszároktól; — valamint a Don-Miguel-gyalogság egész ott jelenvolt legénységét, s különösen Györry tizedest s több altiszteket, kiknek neveit nem tudja. — Ezen főhadnagy az elestek számát 8-ra teszi, a foglyokét 26-ra. — A mi részünkről egy nemzetőr esett el; nehéz sebet nyert a Don-Miguel-eredből 2, könnyű sebet 2 közember, és 4 ló.

CL.

Tudósítás Jassyból a nagyszebeni főhadikormányhoz. 1848. jul. 17.

Jassy, jul. 17-én. Közelebbi hírek után nem 4000, hanem 2500 emberből álló orosz gyalogsereg, — úgy nem két ágyutelep, hanem egy 8 ágyuval érkezett ide és Copon táborban vagonon, a hol is 13-án tábori isteni szolgálat tartatott, mely alkalommal a katonaság Duhamel őrnagyvezér előtt defilírozott. Ezen seregek bejöveteléről, és annak céljáról, sem a nép, sem pedig az idegen hatalmak ügyvivői nemcsak az oroszok, hanem még a moldvai kormány által sem tudósíttattak.

Galaczi ügyvivőnek július 13-áról kelt tudósítása szerint a bukaresti ideiglenes kormányt Salamon és Odobesco által vezetett reactiói párt megbuktatta, — melynek helyébe a volt Balliano, Cornesco, s a t. kormány visszahelyeztetett. A zendülők főnökei a közpénztárakkal Kimpulung oláh hegyekbe megszöktek. A dolgok ezen gyors fordulatát az oroszok bejövetele miatti nagy rettegés okozta.

Jul 12-éről érkezett tudósítás szerint egy török gőzös löszerekekkel érkezett Galaczra, valamint Giurgevo város török őrsereggel ellátott.

Huschi tudósítás szerint jul. 13-áról Berlodra menő sereg utközben Jepurany helységben és Slobodzieben igen sok em-

bert cholera által vesztett. Az élelmi szerek mindenfelől nagy számban összehordatnak, melyeket a moldvai kormány egyedül csak nyugtatványok mellett vesz át. A drágaság napról napra növekezik. A termés ugyan kielégítő lenne, de az ezt összetakarítandó emberi kezek hiányzanak; mert midőn egyfelől cholera a nép között dühöng, másfelől az élelmi szerek és idegen seregek szállításával az egész nép el van foglalva.

Tegnap esti 6—7 óra között Balkon és Román felől nagy sáskafelhők vonultak Jassy felé.

CLI.

A' belgrádi cs. kir. konzulság hivatalos jelentése a temesvári főhadikormányhoz. 1848. jul. 18.

Folyó hó 15-kei tudósításomhozpótlólag sietek a főhadikormánynak tisztelettel jelenteni, miszerint a kragujeváczai szerb népgyűlésen jelenvolt szerb fejedelemségi tisztviselők és követek közül többen, — köztök Wuchich vajda is — itt megérkeztek.

Ez utóbbi, mint már konzul és alezredes Mayerhofer ur jelenté, nem régiben vajdai tisztéről lemondott, azonban az egybegyűlt követek lemondását elfogadni nem akarák, hanem sürgették, hogy tovább is Szerbia vajdája maradjon.

Wuchich nyilváníta, miszerint ezen tisztét csak úgy tartja meg, ha a fejedelmi iroda igazgatója Jankovich, és Zuban és Kniczanin senatorok hivatalaikat leteszik.

Ez neki, mint állítják, Sándor fejedelem és a népgyűlés által megígértetett: mindazáltal ezen három szerb főhivatalbani változások valószínűleg csak akkor fognak megtörténni, midőn Sándor fejedelem, ki Kragujeváczról Bagujába ment, és a külügyek igazgatója Petronievics Avram, ki jelenleg Jagodinában van, Belgrádba visszatérendettek.

Belgrád, jul. 18-án 1848.

CLII.

Hivatalos kivonat b. Hrabovszky altábornagy jelentéséből. 1848. jul. 18.

Valamint a minap Karlovicznál véghezment csatában részt vett egész sereg kitünő magaviseletéről méltányos elismerésemet nyilvánítottam, úgy nem mellőzhetem el, hogy azon csatában

részt vett egyesek kitünő tetteikről is dicsérettel megemlékezzem.

Valódi örömet okoz nekem, személyes meggyőződésemmél fogva nyilváníthatnom, hogy ezen ütközetben az ezredestől lefelé minden egyén egymással vetélkedve tett kötelességének eleget; különösen pedig a tisztek illető csapatjaikat lelkesítő példával tüzelték.

Dicséretet érdemel különösen báró Stein mernökkarszázados, Appel százados és ideiglenes századparancsnok, Elsner százados, Collig főhadnagy, s végre Veinhengst hadnagy, ki ez alkalommal terhes sebet kapott. A legénység közül az őrmestertől lefelé, Gáspár őrmester egy már 35 évet szolgált veterán, Tóth István tizedes, ki szinte balkezén egy lövést kapott, s ezenkívül Kortsmár tizedes. — Mindnyájan Don-Miguel-ezredből.

CLIII.

Hivatalos kivonat b. Bechtold vezér jelentéséből. 1848. júl. 18.

14-én és 15-én Földvárnál az ütközet egész nap tartott. 16-án az ellenség részéről megtámadás nem történt, 17-én Földvárnak teljes birtokában voltunk, akkor éjjelre kirendelém előőreimet. — A föld itt oly fekvésű, hogy a lázadók a római sánczokból észrevétlen annyira előnyomulhatnak, hogy előőreinket egyszerre ágyulövésekkel megtámadták, és 3 óráig tartó 3, 6, sőt 12 fontos ágyukból tett lövöldözésekkel a mi tüzeireinket a működésre teljesen képtelenné tévék. Így a csatárláncznak ágyuival együtt a legsebesebben vissza kelle magát huzni. — Ekkor az ottani parancsnok Ferdinand-huszárezredbeli alezredes, Ripp és Bergmann százados a Ferencz-Károly főherczeg gyalogezredtől, a sereget rohanó-csapatokra osztá, kik is az ellenséget annyira zavarba hozák, hogy az magát, bár folytonosan csatázva, sebesen visszahuzta, és mi a falunak birtokában maradtunk.

Az ellenség azalatt baromi kegyetlenséget tanusított, rabolt, gyilkolt, gyujtott, és még a csecsemőknek sem kegyelmezett, a sebesülteket pedig megcsonkította.

Mi ezen ütközetben, mely 14-ike reggelétől 18-ika délutánjáig tartott, 10 halottat, 14 sebesültet s csonkítottat, 3 megölt s több sebesített lovat számlálunk; az ellenség vesztesét 40 —50-re tehetni.

Azon körülmény, miszerint Földvár, a több ezer fegyverestől megszállott római sánczoktól alig fekszik 1400 lépésnyire, azonhatározatot teteték velem, hogy Földvárt elhagyjam, és előőreimet Ó-Becse és Földvár közé húzzam.

A csatában különösen kitűntették magukat, Bergmann, ki ritka vigyázata, s rettenthetlensége által több megtámadásokat kitűnő bátorsággal visszaveretett, s több napokig magát igen csekély erejével fentartotta. — Szinte Ripp alezredes a Ferdinánd-husároktól, Márjássy százados a honvéd 2-ik zászlóaljtól, magát egész századával különösen vitézül viselő, s a faluba legelőször rohant, valamint Hambeck és Redel hadnagyok a főherczeg Ferencz-Károly gyalogságtól, Almássy százados és Takácsi főhadnagy a Ferdinánd-husároktól az utolsó rohanás alkalmával elszántan előnyomultak, és a megfutott ellenséget minden oldalról kergették.

Különösen elismerést érdemel a honvéd 2-ik zászlóalja, s a Ferdinánd-husárok kitűnő bátorsága, valamint főherczeg Károly és Don-Miguel-ezred csapatai.

Böhm főtüzér, született magyarnak, az egész csata alatt tanusított vigyázatteljes működése különös figyelmet érdemel.

Részemről nagyon sajnálom, hogy az ellenség magát mindenütt hozzáférhetlen mocsárok között besánczolván, vele nyílt téren nem végezhettem.

A római sánczok mögött, s a Titel felé nyomuló sánczolatokban valami 8—9000-nyi többnyire szerbekből s határőrkatonákból, s mintegy 1000 szerb lovasból álló, — Perlesznél 6—7000, s Alibunárnál 4—5000 főből álló sereg létezik.

Megjegyzendő, hogy a lázadók részére a karloviczí metropolita által 2000 dzsidákkal fölfegyverzett lovag állíttatott. Ezenkívül 100 különféle üregű ágyuval bírnak, s a hazában alá s fel barangolnak, rabolnak, fosztogatnak.

Jegyzet. Hogy a ráczoknak ezen jelentésben érintett baromi kegyetlenségéről fogalma legyen az olvasónak, közlök itt egy pár hírlapi tudósítást.

A „Kossuth Hírlapjának“ írják:

Feketehegy, jul. 20. A legborzasztóbb és kebellázító kegyetlenségeket vagyok kénytelen önnel tudatni környékünkről. Hallatlan és az emberiség elleni tényeket követnek el mindenütt a fellázadt ráczok; de sehol a magyar és más fajelleni kannibáli düh oly fokozatra nem hágott, mint Szent-Tamáson. Itt nem csak a megneppenekülhetett számtalan helybeli magyarok, öregek, ifjak, nők, s ártatlan gyermekek a legnagyobb kínzások közt végeztettek ki, s fejeik karókba huzattak; hanem a szomszéd határokon, akiket megfoghattak, magukkal Sz.-Tamásra

hurczolván, ott, miutánszervíán sapkákat huztak fejeikbe, számárháton az utczákon meghurczolva, összeszurkálva, verve, utóbb nyakukat elfűrészelve fejüket karókba huzták. Így e folyó hó 13-án két egytestvér magyar mesterembert, kik határunkban mint részecek takartak, előbb összeszurkálva, majd összekötve mint a disznót elevenen megperzselték, testeiket határunk szélére vetvén, fejeiket, mint iszonyu tetteik jelét magukkal Sz.-Tamásra bevitték. Tegnap egy szemtanu bizonyossága szerint, ki tőlük menekült, ismét egy magyart elevenen nyuztak meg, s fejét lefűrészelték. Két zsidónak, kik a miniszteri felszólításra öt-öt pftot adtak, mivel a szerbeknek csak egy huszast adakoztak, előbb lábukat s kezeiket elfűrészelték, azután összelövöldözvén, lefűrészelt fejüket karóba huzták. Többen lakostársaink közül a határban takarni akarván, általok elfogattak, s rólók mai napig semmitsem tudunk. Szent-Tamás felőli részén legelőnknek most is két fejnélküli testhever, de behozni senki sem merészli; most már a németek kezdik hinni, hogy nemcsak a magyart irtja a rácz, mert helységünkől öt német tünt el, kik a magyarokkal köztudomás szerint azon egy szomoru és borzasztó sorsra jutottak. Semmi katonai segítséget, semmi nemzetőrit ezideig, minden rimánkodásunkra is, bár azt mind alispán urnál, mind b. Bechtoldnál több ízben inségünket s szomoru helyzetünket előadva sürgettük, nem nyertünk. Tegnap fogtak el embereink határunkban egy fiatal rácz pópát, kinél a többek közt egy levél találatott, melyre minden bács megyei rácz falu fel volt írva, s utána azon bizonyítvány hogy ott megjelent.

Mily nagy légyen a magyarság elleni düh a ráczságban, eléggé jellemzi a földvári ütközetben történt ezen eset: midőn itt egy fülöpszállási önkénytes a ráczot földre terítette, s már lelőtte, a mellette elnyargaló kapitány azon parancsára „szurd agyon“ lábát mellére téve keresztül szurni akarná, a rácznak pardonkérés helyett utósó szava is e vala; „ne bánta kutsa madzsár!“

A „Közlöny“ 1848. augusztus 7-iki (59-ik) számában pedig a következő tudósítást olvassuk Zomborból:

„Szent-Tamásról halljuk az irtózatot kegyetlenségeket. — A magyar asszonyokat emlőiken áthuzott nyárral vagy zsineggel összefűzvé, ily kínzás közt kísérgetik fel s alá; — az orvosna, Tóth nevezetűnek életében kezét lábát fűrészelték el, s úgy nyakát vágták el; — a gyermekeket czélnak tűzvén ki, lövöldözik agyon; — egy másikat a két torony közt kötelen felfüggesztettek s úgy lőttek rá; — a pápista templom ajtajára egy másikat kiszégeztek; s több ily hajmeresztő, fenevadhoz sem illő kegyetlenségekről, mint valóságos tényekről beszélnek.“

CLIV.

Hivatalos kivonat a szeged-szabadkai tábor fővezérének a hadügy-miniszterhez intézett jelentéséből. 1848. július.

E hó 13-áról 14-ére az ellenség elhelyezése, ereje és más körülményei kitudása végett vizsgatamadást rendeltem, amely-

nél, ha az ellenség valami gyengét mutatna a megtámadásban, az előnyomulást tovább is folytatnám, ha pedig erősebbnek mutatkoznék, előbbeni állásomba (position) visszavonulnék, a honnan azután, ismervén már ellenségünk egész erejét, a valószínű megtámadást elrendezném.

Seregemet a vizsgatámadáshoz következő rendben indítam meg.

Éder Frigyes őrnagyvezér vezénylete alatt 2 század Don Miguel, 4 század Vilmos, 3 század honvédgyalogezredet, 1 és fél század Ferdinánd huszárokat és 6 fontos fél ágyutelepet.

A második csapatot gr Kolowrath ezredes 6 század Ferdinánd-husár és 1 lovas ágyuteleppel vezérlé.

A 3-ikat Damjanics honvéd őrnagy 2 század Ferencz Károly, 3 század honvéd, 1 ágyu és fél század Ferdinánd-husárokkal.

A 4-ik csapat vezényletét Bergmann századosra bízam: 1 század Ferencz Károly, 4 század honvéd és két ágyuval.

Ó-Becsét végre Csúha alezredes a nemzeti őrsereggel és 2 honvédszázaddal tartá megszállva. — Összes erőnk 2400 gyalog- és 700 lovasból áll.

Ezen csekély hadi erővel 3 csapatban nyomultam tehát Sz-Tamásnak; ahonnan, midőn egy ágyulövésnyire érkeztem, az ellenség által, ki jól és tökéletesen el van sánczolva, s kisebb és nagyobb ágyukkal felszerelve — ágyulövésekkel fogadtattam.

Erre megzendült részünkről is az ágyuszó, és a tüzelés 6 óráig tartott; de mivel ágyuink kisebb üregűek, nem tehettek annyi kárt, mint amennyit különben lehete reménylenünk.

Minthogy továbbá az ókéri nemzeti őrsereg táborá részéről, vagy félreértésből, vagy pedig más baleset következtében az ellenség a tett rendelet szerint hátulról nem nyugtalanított, szabad levén ekkép neki a tér, a római sánczokból is több segítsége érkezvén, ugyannyira, hogy részéről, háromszoros erő erélyesen vezérelve és megerősítve volt ellenünk. Minek utána egész erejét kitudám, jónak találtam, most egyelőre seregeimet hátrahuzni, és ó-becsei állomásomra visszatérni. Részemről a veszteség 5—6 halott, 12 erősen megsebesült és 8 agyonlőtt lóból áll; de igen hiszem, hogy jól irányzott ágyulövéseink az ellenség sorai közül többet öltek le. Nem kedvezőleg végződött megtámadásom főeredménye leginkább az: hogymár most legalább ismervén az ellenség erejét, tudom, kivel van dolgom.

Az ellenség főereje mintegy 3000 részint rendes, részint

kiszolgált katonából és mintegy 2000 jól fegyverzett szerbekből áll, kik vezérekkel és löszerekkel jól el vannak látva.

Különös megnyugtatómra szolgál továbbá, hogy összes seregem a 3 órai jól irányzott ágyuzást a legnagyobb hidegvérűséggel állá ki, halottait és sebesültjeit visszavitte, de azonnal ismét visszatért helyére.

Legnagyobb örömmel teszem a 3-ik honvédszászlóalj mellett azon becsületteltjes tanubizonytságot, miszerint magát a legnagyobb és legvitézebb hidegvérűséggel viselte, maga 2 halottat és 6 erősen sebesültet számlál.

Éder tábornok és Kolowrath ezredes mindenütt elől voltak, magokat a legnagyobb veszedelemnek tevék ki, s ritka bátorságot tanusítottak; magam sem mellőztem a halált okádó ágyulövések irányzatát, hogy buzdító példát adjak vitéz seregeimnek.

Damjanics őrnagy csapataival Thuriát a legnagyobb bátorsággal akará elfoglalni; de mivel onnan a hidat elhordták, célját nem érhetette el. Távozásomkor Sz.-Tamás és Thuria lángban volt. Végre nem mellőzhetem el feljeleníteni, mikép gróf Károlyi Ede nemzetőrseregi százados is magát a legkitünőbb vitézséggel és bátorsággal viselte, és némely sz. Tamásból menekedő családokat saját élte kockáztatásával a vízből kimentett.

CLV.

István nádor s kir. helytartó, Krassó, Temes, Torontál, Bács, Arad, Zaránd, Csongrád, Csanád, Békés, Pest megyékhez; s Temesvár, Zombor, Szabadka, Arad, Pest és Szeged városokhoz. 1848. júl. 19.

Minekutána sem a közös jog és közös szabadság jótélményeinek, sem a kormány békes törekvéseinek és javaslatainak, sem ő felsége f. é. júl. 10 én kelt legkegy. nyilatkozatainak nem volt azon óhajtott hatásuk hogy a pártütők és a pártütésre elcsábított lakosai e hazának a törvényes ösvényre és a király nevében intézkedő törvényes kormány iránti engedelmesésre visszatértek volna; minckutána a hódolat helyett nyílt lazáadásra keltek, s fegyvert fogván az alkotmányos hatalom ellen, ekképen polgárháborút indítottak, és lázáadásuk a szomszéd Szerbiából berontott idegen rablócsoportok által is segitetik; köteleességévé vált a kormánynak összegyűjtött hadi erejével a pártütést szigoruan elnyomni, a békét helyreállítani, s jutalmazni és büntetni törvény és igazság szerint.

Hogy tehát a minden módon eltávolítani sikertelenül szándéklott belső háborúnak minél hamarabb vége vessék, rendelem, amint következik:

1. Bujtogatások következtében rablásokkal és gyilkolásokkal kísért fegyveres pártütésnek válván és válhatván színhelyévé Krassó, Temes stb. megyék, és az ezekben fekvő kir. városok, mindezekben rögtön ítélő hadi törvényszékek állíttatnak fel, melyeknek alkotásával s a szükséges számbani összeszerkezésével a temesvári főhadiparancsnok b. Piret tábornok, péterváradí főhadiparancsnok b. Hrabovszky és b. Bechtold őrnagyvezér bizatnak meg, t. i. a körülmény szerint amint a bűnösök vagy Bánát, vagy Szlavonia vagy e körön kívül fogattattak el.

2. Ezen hadi ítélő székek alá tartozik polgári állapot különbsége nélkül minden hadi fogoly és kém, minden, ki fegyveresen fogatik el, minden, ki a lázadóknek élelmi és hadi szereket ad, visz, vagy hadi munkálkodásaikban bármiképen segédelmet önkényt szolgáltat, minden, aki a népet hasonló föllázadásra, pártütésre, irásban, vagy szóban ingerli, buzditja, ösztönzi.

3. A Szerbiából berohant idegen csoportokkal, mint melyek a szerb kormány hadüzenete nélkül saját veszélyükre merték a magyar sz. korona földét megtámadni, összevéve és különkülön, mint törvényen kívül álló rablókkal kell bánni, kik kegyelmet nem igényelhetnek és nem kaphatnak.

4. A hadi ítélőszékek tagjai a sorkatonaság, honvédsereg és nemzetőrség tagjaiból választandók.

5. A hadi ítélő székek ítéleteiket nyomban végre is hajtadják.

6. A rögtönítélő hadi ítélőszékek, csak minden ítélőszéki tag egyező közakaratóval, s csak halálra ítéltethetnek, véleménykülönbség esetében a foglyokat Temesvárra az ottani várparancsnok őrizete alá vagy pedig Szegedre és a szükség és nagy szám esetében, innen főlebb szállítandják hol azoknak elítélésére külön törvényszékek fognak állíttatni.

7. Megszűnik a hadi ítélőszékek hatósága akkor, midőn a nevezett törvényhatóságok területén a lázadók táborai megsemmisítettettek, vagy ezen rendelet visszavetetik.

Budapest, jul. 19-én 1848. — István, nádor, kir. helytartó. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CLVI.

**A péterváradai főhadi kormány hivatalos jelentése a hadügyminis-
teriumhoz. 1848. jul. 20.**

Vett tudósítások szerint a kragujevaczi szerb gyűlés bezá-
rása f. évi jul. $\frac{3}{4}$ -re határoztatott, s időközben is azon népgyű-
lésen jelenvolt szerb fejedelemségi tisztviselők és követek kö-
zül sokan visszatértek Belgrádba.

Ugy mondják, hogy néhány csekély fontosságú részletes
tárgyakon kívül az érintett gyűlésen semmi lényeges határozat
nem hozatott, s a mi álladalmunk iránti hangulat igen meg-
nyugtató.

Wuchich a szerb főnök nem régiben vajdai tisztéről lemond-
ott; azonban az egybegyűlt képviselők lemondását elfogadni
nem akarták, hanem azt kívánták, hogy tovább is Szerbia vaj-
dája maradjon. Wuchich azt nyilvánítja, miszerint e hivatalt
csak azon esetben tartja meg, ha Jankovich, a fejedelmi iroda
igazgatója, meg a két senator Zuban és Kniczanin elmozdittatik,
mi neki Sándor fejedelem s a népgyűlés által meg is ígértetett:
ennélfogva remélhetni, miszerint ezentul a szerbeknek az ausz-
triai álladalmakbai átjövetét szigorubb örökös által akadályo-
zandják.

CLVII.

**Bukuresti tudósítás a szebeni főhadiparancsnoksághoz.
1848. jul. 20.**

„Bukurest jul. 20-án 1848. Két nap óta nem történt sem-
mi rendkívüli. Tökéletes külsend uralkodik. -- A még hiány-
zott kormánytagok megérkeztek, és tegnap óta ismét mozgás-
ban vannak a státusgép kerekai.

Az orosz és török hadtestekről naponként a legellenkezőbb
hírek terjengenek. Azon hirt, miszerint orosz csapatok Moldvá-
ban, törökök pedig Galaczban vannak, idegen konzulok jelenté-
sei is igazolják. De szintoly bizonyos az is: miként 19-én sem
az oroszok Foksánnál nem lépték át az oláh határokat, sem a
törökök Galacznál. Itt erősen támaszkodnak azon hitre, misze-
rint Oláhország nem fog elfoglaltatni, s ezt a konstantinápolyi
követségek hatályos befolyásának tulajdonítják.

Mondják, miszerint Talaat effendi a kormányt írásban
biztosítja arról, miként Ghika János Konstantinápolyban kapon-

kihajának elismertetett, és az udvar az alkotmányt kevés pont kivételével elfogadta.

Ezen levele Talaat effendinek a külhatalmak konszultatívaival közölni fog.

CLVIII.

Hivatalos kivonat a Don-Miguel-gyalogezred parancsnokságának a péterváradai főhadi parancsnoksághoz tett jelentéséből. 1848. júl. 20.

(Kiegészítéseül Hrabovszky altábornagy júl. 17-én kelt jelentésének.)

Százados Lepojkovich f. hó 16-án az altábornagy főparancsnok urtól tulajdon századával, megerősítve még egy másik századdal Futakra azon meghagyással küldetett ki, hogy ott a Csernovitznál átvő szerbek átkelését megakadályozza. Futakra érven, azonnal 5 tizedest és 65 közembert a Dunapartra Begets felől előőrökül kiállita, maga pedig az uj-futaki várban többi embereivel hátramaradt.

A szerbek Begetsnél észrevétlenül a Dunán átkelvén, midőn látta, hogy oly nagy számban jönnek, hogy azoknak megfelelni képes nem lehetne, hátulról pedig az ó-futaki szerbek is fenyegetvén, Uj-Futakot elhagyta azon czállal, hogy kiküldött fél századát a helységen kívül bevárja; miután azoknak a visszajövetelre jelt adatott, és azok két óra eltelte alatt is vissza nem tértek, azokat már elveszetteknek tartotta, így Péterváradra magát visszahuzta. — Ott ezen szerencsétlen esetet jelentvén, azonnal az elmaradottak felkeresésére egy század császárhuszár kiküldetett.

A nevezett emberek nem hogy elfogattak volna, sőt maguk az ellenséggel összeütköztvén, a császárhuszároknak egy csapatával Foulé főhadnagy vezénylete alatt s még 300 nemzetőr segítségével 2 órai harcz után az ellenséget teljesen megverték, megszalasztották.

Az ellenség mintegy 34 halottat, kik között néhány szerb és 4 határőr volt, a többi parasztság. Egyébiránt a közönséges állítás szerint legalább százan az ellenség közül elestek, elfogattak 24-en, s sokan megsebesítettek, egy zászló az ellenségtől elvétellett s a zászlótartó Wissovsky közvitéz által megölött.

Az ezred legénységéből Kiss Mihály közember terhes, s még négyen könnyű sebet kaptak. A nemzetőrök közül, kik a

csatát vitézül bevégezték, egy ember halva maradt, néhány megsebesült.

Különösen kitüntették magukat Ulich György, Csáthy Lajos, Réthy György és Györy Gusztáv altisztek, — és ezeken kívül Foulé főhadnagy különös vitézséget tanusított.

CLIX.

A temesvári főhadi kormány hivatalos jelentése a hadügyminisztériumhoz. 1848. júl. 21.

A dunai zárvonat parancsnokságának Orsován júl. 19-én kelt legújabb tudósítása következőt tartalmaz:

Novakovich, szerb őrnagy, s a milanoviczi kerület parancsnoka, a hatósága alatt levő szerbeknek halálos büntetés alatt megtiltotta a cs. kir. határra lépni.

Az oláhországi eseményekről a krajovai cs. kir. ügynökség f. hó 15-én 108. szám alatt kelt tudósításában írja, miszerint az oroszok beindulásáról hírt Bukarestben mindeddig nem valószínű, — de mindazáltal valamint ezek, úgy a törökök is rövid időn váratnak.

A cs. kir. konsulság Galaczban f. hó 15-én 634. sz. a. kelt közlésében jelenti, hogy f. hó 13-tól 15-ig mintegy 3000 főből álló török gyalogság, kevés lovassággal, a Dunán Moldvába szállíttatott, s Galacz közelében táborba szállt.

Folyó hó 16-ig még 2 ezred gyalogság, 1 ezred lovasság és 2 ágyutelep váratik; ezen összes sereg az igen művelt s emberséges Rifaat basa parancsnoksága alatt Foksán felé induland. Gyurgyova oláh város is már török őrseget kapott.

Ezenkívül azon cs. k. konsulság még azt is jelenti, mikép az ottan f. hó 14-én Bukarestből érkezett tudósítások szerint, a forradalmi párt, mely az oroszok jövetének hírére előbb eltávozott, újlag hatalmat nyert, s a kormányt átvette, mely azonban valószínűleg néhány nap múlva az erőtlen kezekből megint kiesik.

Mindezekről a főhadi kormánynak azontiszteletteljes megjegyzéssel tétetik jelentés, hogy mai napon Salomon oláh ezredes és Odobesko H. spatár — mindketten kormánypártiak, — az aldunai gőzössel ide megérkeztek, meg hogy a gőzhajói utazók állítása szerint nem valószínű azon hír, mintha a török seregek Gyurgyovát megszállották volna.

CLX.

Hadügyminiszteri értesítés Bukarest, Jassy s Galaczból 1848. jul. 21-, 22-, 23-, és 29-én vett tudósításokról.

Bukurest, jul. 22-én 1848.

Hírlapok útján az ideiglenes kormány által közhirrre tétetik, miszerint Talaat effendi a kormányt tudósítja: hogy a magas porta az új alkotmányt jóváhagyta, és rendkívüli biztosul Szuleiman pasát, volt párisi követet, Bukurestbe küldötte, valamint a jelen kormány által Konstantinápolyba küldött Ghika Jánost ügynöknek elismerte.

Bukurest, jul. 25-én 1848.

Szuleiman pasa f. hó 14-én Konstantinápolyból elutazott, — kinek elfogadására a hoszpodári lak, valamint egy nagyszerű kivilágítás, már 3 naptól fogva készen vagyon.

Galaczban, ahová a rendkívüli biztos Szuleiman pasa jul. 20-adikára váratott, Duhamel őrnagyvezér, Talaat effendi és Koczebue összejöttek.

Az uralkodó, vagy a védhatalmak nézeteiről a kormány még semmiféle hivatalos utoni nyilatkozatot nem bocsátott.

Ma szándékoznak a kereskedők egy aláírással ellátott kérvényt a kormánynak benyújtani Rimnik, Argis és Buzeo püspökségek betöltése végett.

Bukurestben 5 nap óta a cholera egészen megszűnt; de annál kegyetlenebbül dühöng a vidéken, minthogy itt orvosok és gyógyszerek nagy hiányával vannak.

Jassy, jul. 21-én 1848.

Általános állítás szerint a Jassyban uralkodott epemirigyben 9000 ember halt meg. Jelenleg különböző betegség, — köztük typhus abdominalis, cerebralis is mutatkozik.

Galaczban és Ibrailában a cholera szerencsésen megszűnt.

Foamansky orosz ügynök, kormányától hivatalosan vett rendelet szerint a Bessarábiába utazóknak a Prút-határnál 14 napi vesztegidőt szabni köteleztetik.

Galacz, jul. 29-én 1848.

Az orosz hadsereg parancsot kapott, miszerint visszavonuljon. Ezen rendelet következtében Berlaton táborozó tíz ezer ember, valamint Fekoutsihon állomásozó kozákok egész a Prút folyóig visszamentek, és ott a moldva földön Bessarábiába való bemenetelők előtt 14 napi vesztegidőt tartandanak.

Tegnapelőtt Galacson állomásozó török haldsereghez Pétervárból váratlanul érkezett egy ellenparancs, mely szerint az

orosz sereg még egy ideig Moldvában maradand. — Ennek következtében a török hadsereg sem mozdul ki Galaczból.

Ezen ellenparancs okául, Duhamel őrnagyvezér és Koczebue orosz ügynök által, ezen tartományok körülményeiről kormányuknak tett későbbi jelentések tartatik.

Stourdza fejedelem naponkint újabb erőszakokat követ el: legközelebb 20 előkelő bojárt zárdába záratott.

Szuleiman pasa f. hó 25-én Rustsukba érkezett, és Giurgewónál oláh földre lépend. — Hir szerint Giurgewón négy napi vesztegidőt tartand. Ezáltal feltűnő ellentétbe helyezendi magát Rifaat pasával, aki seregével vesztegidőt nem akart tartani.

Egy Berlodból érkezett utas állítása szerint, az orosz hadi sereg Berlodba visszajött.

A Moldvába bejött sereg közül eddig az epemirigyben 2—300 ember halt meg.

CLXI.

Hadügyminiszteri hirdetmény. 1848. júl. 23.

A hadügyminiszter legkellemesb kötelességének tartja Kiss Ernő Hannover-husár- és báró Blomberg Frigyes Schwarzenberg-dzsidás-ezred-parancsnok uraknak, hazánk igazságos ügye hő felkarolásaért, s az azt dűlni törekvő törvénysértő lázadók fékezéseért, melyet ők mély belátással, valódi harczias kitűréssel vést nem ismerő vitézséggel eszközölnek, s amit nemcsak a fényes eredmények feletti hivatalos jelentések, de a körülményekkel közvetlen érintkezésben álló része is a nemzetnek egyhangulag, dicsőítve tanusit — elismerő köszönetemet hirlapban is kijelenteni.

Bemutatom továbbá a haza méltánylatára Kiss ezredes urnak azon magasztos hazafiságát, melylyel nemcsak minden hadi fáradságokat szívemelő példájaul ezredének, a legnagyobb önmegtagadással oszt, sőt a körülmények sürgető igényeihez képest a közügy segélyéhez még nevezetes pénzbeli áldozatokkal is járul.

Dicséretet érdemel ezen ezredes urak parancsa alatti leghétségnek józan, erényes, s a jelen zavaros viszonyok által meg nem rendített szabályszerű magaviselete vészbeni hidegvérűsége és hős elszántsága, mely szép tulajdonságok ugyanannyi megczáfolhatlan tanui a képző és vezető tiszt urak buzgó s fáradhatlan eljárásának.

Különös megemlítésre méltó még a nevezett dzsidásezred lengyel legénységének nemzetünkhöz meleg ragaszkodása, a földnép iránti lekötő nyájassága s megelőző barátsága, mely által az magának a lakosság rokonszenvét minden időkre kivívta.
— Hadügyminiszter Mészáros Lázár, m. k.

CLXII.

István nádor s királyi helytartó, Bács, Torontál, Csongrád, Csanád-megyéknek; Zombor, Szabadka, Szeged, Ujvidék kir. városoknak.
1848. jul. 24.

Miután az ország alsó részeiben a lázadók a törvény szavára nem hajolván, az alkotmányos hatalomnak fegyverrel állanak ellent; miután a pártütők táborainak elnyomására hadi erőt kell alkalmazni; miután e rendkívüli viszonyok megkívánják, hogy ugyanott részint a tábor támogatására, részint lelkesítésére, részint polgári intézkedések kellő vezérlésére, rendkívüli polgári hatalom alkottassék; Bács, Torontál, Csongrád, Csanád-megyékben, Zombor, Szabadka, Szeged, Ujvidék kir. városokban királyi biztossá, Szentkirályi Móriczot nevezem ki, adván neki rendkívüli hatalmat egyrészről a tábori fő hadi parancsnokkal egyetértőleg munkálkodásra, másrészről a polgári és büntető ügyekben minden olyan intézkedések tételére, jelesen a rögtönítő bíróságok megalakítására, melyek által a pártütés elnyomása, a béke helyreállítása biztosittatik. Mely hatalomnál fogva nemcsak megrendelheti mindazt, a mi a tábor szükségeire és biztos munkálkodására okvetetlenül megkívántatik, hanem a hanyagul teljesítő hivatalbelieket hivatalaiktól is felfüggesztheti, és másikat helyettesíthet, úgy és akképen, amint jónak, czélszerűnek és sikerre vezetőnek itéli.

Minélfogva önöknek ezennel meghagyom és parancsolom, hogy a nevezett kir. biztosnak mindenekben engedelmeskedni hazafiui és tartozó kötelességüknek ismerjék. Különben sem cselekedvén.

Budapest, jul. 24-én 1848. — István, nádor s kir. helytartó.
— Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CLXIII.

István nádor s kir. helytartó, Szentkirályi Mórícz főkapitány és királyi biztosnak. 1848. július 24.

Miután a kormány azon őszinte törekvése, hogy az ország alsó megyéiben fellázadtakat békes uton lecsillapítsa, sikertelen maradván, a belső háboru elkerülhetlenné vált; miután különösen Bács-, Torontál-, Csongrád-, Csanádmegyék már váltak és még válhatnak a csata színhelyévé; miután kell, hogy a hadviselésnek segedelmére rendkívüli polgári hatalom állittasék, mely a polgári szempont alá eső ügyeket teljes hatalommal intézze és igazgassa, s ekképen a tábori főparancsnok és a kir. biztos közös célra egyetértőleg teljes hatalommal munkálhassanak: tekintetbe vevén azt, hogy önt, hazafiui áldozatkészsége ép akkor vezeté a bácsmegyei táborba, midőn a királyi biztosi munkálat sikerrel csak a táborból és fegyveres erő élén intézhető, önt mindama megyékre s kir. városokra és kerületekre nézve teljes hatalmu kir. biztosnak nevezem ki. Önt egyébiránt, mint teljes hatalmu királyi biztost a következőkép utasítom.

1. A tábor főparancsnokával közösen és egyetértőleg munkálkodik, és amennyiben a sorkatonaság és a nép közt némi bizalmatlanság látszik lenni, a kölcsönös bizalomnak táplálására, megerősítésére, biztosítására, vagy a táborban vagy a tábor körül leend, és hadi erőnket lelkesíteni.

A katonai mozgalmakra nézve az idezárt rendelethez fog alkalmazkodni.

2. Vukovich Sebő, kir. biztossága Aradra, Temesre, Krassóra nézve megmaradván, vele egyetértőleg fog cselekedni.

3. Török Gábor polgári biztos és a többi polgári biztosok a kijelölt körben öntől veendik a rendeletet, gondoskodván hiven, hogy harczosaink fogatkozást semmiben ne szenvedjenek.

4. Bácsban főispánul Horváth Antal ur neveztetvén ki, magát vele érintkezésbe teendi, és vele rendelkezendik.

5. Felügyelend az idezárt rendelet értelmében, hogy a gyanus helységek lakosai teljesen lefegyvereztessenek.

6. A folytonos és gyors közlekedés fentartása végett intézkedni fog, hogy a tábor és Budapest közt lovas emberek legyenek, éjjel és nappal készen, kik által minden hirt és levelet gyorsan és biztosan megkapjunk.

7. Figyelmeztetem, hogy a fegyverrel kellőleg el nem látott nemzetőrök némely századjai a gyanus helységek megfékezésére sikeresebben használhatók, mint a nyílt harcra, és ez intézkedés által a rendes katonaság mozgásait mind könnyíteni, mind biztosítani lehet.

8. Különösen Bácsban végére járand annak, miképen teljessé a tisztikar kötelességét, felhatalmaztatván, hogy a hanyagokat felfüggeszthesse hivatalaiktól, és másokat helyettesíthessen.

9. Ujvidéken a tisztikar ellen panasz adatván be, mint-hogy törvénytelenül választatott meg, az iratokat átveendi Csernovich Pétertől, és ha helyét látandja, új tisztválasztást nemcsak rendel, hanem azt azonnal is végrehajtja.

10. Az iderekesztett „Közlöny“ 44-ik számában közlött rendeletben, ki vannak jelelve a hadi törvényszék elé tartozó esetek; amelyek ide nem tartoznak, hanem a nevezett megyékben is kihirdetett levő rögtönítelő szabály alá esnek (ide melléklem a „Közlöny“ 8-ik számát), azokra nézve a törvényszékeket ön fogja megalakítani.

E részleteken kívül, általában véve, felruháozom teljes hatalommal, hogy mindent tegyen és tehessen, ami a tábor különféle osztályai közötti kölcsönös bizodalom helyreállítására, a tábor kellő ellátására, és a mi a cél, a törvényes béke és rend visszaszerzésére megkívántatik. Erre való nézve amint egy részről fogja a főparancsnokot figyelmeztetni minden olyan tette és viseletre, mi netalán a katonaság egyéneinek részéről gyanura és egyenetlenségre adna alkalmat, követelvén az illetőnek megbüntetését, ha tiszt felfüggesztése is, úgy más részről a törvényhatósági tisztviselőkkel szabadon rendelkezik, a hanyagokat s engedetleneket felfüggesztheti, s másokkal pótolhatja. Hogy a tábor fogyatkozást ne szenvedjen, rendkívüli módok alkalmazásával is eszközözi. Senkiét el nem veszi ingyen, de az álladalom nevében és rovására, nyugtatvány mellett, mindent átvesz, mire a tábornak szüksége van.

Rendkívüli hatalmának célja: a törvény uralmát a békét és rendet helyre állítani, mennél kevesebb áldozattal, mennél kiméletesb módon és eszközökkel, de minden áron helyreállítani, ha az eszközökben válogatni nem lehet.

Budapest, jul. 24. 1848 — István, nádor s kir. helytartó.
— Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CLXIV.

Belügyminiszteri rendelet, Gömör-, Bersod-, Abauj-, Torna-, Zemplén-, Szabolcs-, Bihar-, Heves-, Hajdu-, Jász-Kun-, Bókes-, Csanád-, Szathmár-, Győr-, Komárom-, Esztergom-, Nógrád-, Pest-, Fehér-, Tolnamegyéknek; Kassa-, Debreczen-, Nagy-Bánya-, Szathmár-Némethi-, Győr-, Buda-Pest-, Komárom-, Esztergom-, Székes-Fehérvárvárosoknak. 1848. jul. 24.

Azoknak nagy számához képest, kik a haza védelmére táborba szállani készek, még sincs fegyver elég. Ezerenkint tódul a bátor férfiak erős serege az ország déli részébe a pártütés elnyomására, s a roppant szám némely része fegyver dolgában még mindig hiányt szenved. Ha a sikert és diadalt biztosítani akarjuk, kell, hogy a lázongóktól távolabb eső vidékeken minden hadi fegyverek a kormány rendelkezése alá bocsáttatván, azok a pártütők ellen küldött polgártársaink kezébe adassanak, önmaguknak és a hazának megmentésére.

Ennélfogva rendelem a következőket:

1. Irassék össze minden fegyver, mely a hatóság területén belől akár nemzetőröknél, akár másoknál találtatik.

Mennyi ebből a nemzetőrség azon részének szükséges, mely a közrend fentartására okvetetlenül megkívántatik, annyi megtartandó, és aki saját személye védelmére helybeli egy darab fegyverét meg kívánja tartani, ennek általadására ne kényszeríttessék, hanem a többi szállíttassék Pestre a hadügyminiszterhez.

2. De még az összeírás előtt szólíttassanak fel a haza polgárai arra, hogy mindennemű fegyvereiket, miknek hadban hasznát vehetni, a haza védelmére ajánlják fel, és a t.-hatóság elnökének adják be.

A fegyvergyűjtemények birtokosai különösen felszólítandók. Azon fegyver, mely hőskezeiben forogva, ellenséget győz meg, és hont menthet meg, becsét vesztené, ha egyesek gyönyörködtetésül most lomhán függne le a néma falakról.

Az ekképen átvett fegyverekről a t.-hatóság térítvényt ad, s ha a fegyver maga vissza nem adathatnék, becsára fog köszönettel megtérítettetni.

Nincs idő a késedelemre. Kiben hazafiui lélek van, ne várja házához az összeíró, tüstént küldje befegyverét, hogy, ha maga nem vivhat, legalább hű fegyvere vivjon a honszabadító csatá-

ban. Ki nem cselekszik így, mulasztásával a pártütők törekvését segíti elő.

Budapest, jul. 24. 1848. — Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CLXV.

**Belügyminiszteri rendelet valamennyi törvényhatóságok elnökeinek.
1848. jul. 24.**

A hazafiak bátor serege ezerekenként tódulván az ország déli részébe az ottani fegyveres pártütésnek elnyomására, s ennek folytában egyrésztől szükséges levén, hogy mind ezek fegyverrel kellőleg elláttassanak, másrésztől pedig, hogy a hadi eszközök és szerek készítése, árulása, szállítása még szorosabb országos felügyelet alá helyeztessék, rendelem, a mint következik :

1. A fegyverművesek rendőri vigyázat alá vétetvén, s számuk, ha lehet, szaporittatván, csupán hadi fegyverek készítésére szoríttassanak, és ha a hatóság át nem veszi tőlök készítményeiket, ezeket csak akkor, s csak a hatóság szabályos rendelete szerint lesz szabad eladniok.

2. Minden hatóság tüstént tudósítani fog engemet, ugy arról mit s mennyit s mi idő alatt készíthetnek a fegyverművesek, mint arról is, ami nálók jelenleg eladásra készen van, hogy vagy a nemzetőrök, vagy a katonaság részére átvétethessenek.

A hovászállítás iránt rendeletet sürgöny útján veendének.

Árát a fegyvernek (legyen az puska, kard, dzsida) a kincstár tüstént megfizeti, igazság és méltány szerint.

3. A fegyver- és vasárusboltok rendőri felügyelet alá vétetnek. A bennök találtató fegyvernemű összeiratik árával együtt. Midőn új szállítmányt kap a kereskedő, azt bejelenteni tartozik, s eladni belőle a hatóság által kiadandó szabályok ellenére nem szabad, 500 pftig terjedhető büntetés terhe alatt.

4. Fegyvereket s hadi és löszereket az illető törvényhatósági vagy katonai bizonyítvány nélkül egy vidékről más vidékre elszállítani tiltatik, mely végből a kellő helyeken biztosok tartandók, kik a tiltott szállítmányt erőhatalommal is letartóztatják.

5. Kereskedőknél a löpor és golyó s e féle szer időnkint összeírandó, s ki az új szállítmányt be nem jelenti, vagy a ha-

tóság szabályos engedelme nélkül nagyobb mennyiségben ádel, a 3-ik pont alatti módon fog büntettetni.

Ezen löszerek mennyiségének jegyzékét is két hetenkint elvárom.

A szabályok által azt kell biztosítani, hogy a fegyver- s löszermennyiség mindig tudva legyen, s hogy azt vagy az álladalom vehesse át, vagy csak olyan vehesse meg, kiben a közrend fentartására nézve erkölcsi és anyagi biztosíték találtatik.

A mint reménylem egy részről önnek lelkes hazafiuságától, hogy e rendeletemet tüstént, erélyesen és sikeresen végrehajtani siet, úgy másrésztől kénytelen vagyok mellékötni a legnagyobb felelősségnek súlyát.

Budapest, jul. 24. 1848. — Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CLXVI.

Temesvárváros görög-nem-egyesült közönségének nyilatkozata a miniszteriumhoz. 1848. jul. 25.

Mélyen tisztelt magyar miniszterium! Hazánkra nehézke-dő vészes mozgalmak e vidéken mindinkább túlaradván, midőn a nemzeti egység, s e hon nagy jövője elleni kísérletek subver-siv irányzatban merülnek fel, a népek sorsa feletti ítélőszék az eltévedtek léte vagy nemléte felett, rövidre pálczát törend.

Temesvárváros görög-nem-egyesült összes lakossága leg-élénkebben érzi ama közelgő vésteljes perczenet mindenható-ságát, melyben a jövő nemzeti élet vagy halál örvényével álló közvélemény a nép szava dörgő villámát sujtandja le a vét-kesekre.

Részvétellel vegyes fájdalmunk, mely az eltévedtek irányá-ban epeszi keblünket, azon öntudatból magyarázható, misze-rint ama néposztály, mely e vidék rónáira a szabadság szent ihletétől vezéreltetve telepedék le; mely századokon át e hon dicső s borus koraiban osztozva, a törzsnemzettel testvérileg ölelkezett; mely századokon keresztül a magyar királyi korona szilárdítása, e hon java s érdekeivel e hazában érdemdus emlé-ket örökitett, hogy azon nép, mely ekkorig a koronás fejedelem iránti rendithetlen hűség s állhatatosság babérváival koszoru-zottan élt, de daczára az előnyöknek, a hajdani viszonyok mosto-hasága miatt a kivivott polgári jólét nagy részében érdemileg

nem részesítettett; most, midőn a jelenkor dicső fejleménye, midőn a malasztos gondviselés őt végre — hosszas küzdelmei után, rajta könyörülőleg — egy ujja született szabad hazában, az egyenlőség s testvériség fénykörében rejlő polgári boldogság égi malasztjával megáldani kegyelmeskedett; midőn jövő politikai életünk rendszere tömérdek boruk viharai után törvénykönyveinkben szentesítettett, midőn sajátságos institutióinkban foglalt ősjogaink tekintetéből, a jogszerű hazai kormány nemzeti gyülekezetünk megtarthatását, mely után előbbi viszonyaink közt hasztalan sóvárogtunk, megengedé, hogy abban népünk óhajtasait, szükségait s jogszerű igényeit, kellő orvoslás végett felterjeszthessük, — most ezen elcsábítottak, elbódítottak a vészes reactionnak eszközül szolgáló közremunkálással rombolják szét a hosszas szenvedések után érdemlett és számukra nemes lelkülettel készített polgári boldogság paradicsomát! egyuttal örök homályt árasztván a nyert boldogságbán örvendeni s azt békében élvezni törekvő testvéreikre is.

Amennyiben az eltévedtek abnormis állása s végzetteljes jövője szomorít és lesújt bennünket: annyiban fentart azon öntudat elcsüggedésünkben, hogy kívülök még szerhajku honpolgárok százezrei léteznek e hazában, kik a jelenkor áldástelt fordulátát felfogva, s az abból fejledező nemzeti kincseket minde- nek felett nagyrabecsülve, magukat e haza hű fiainak büszkén nevezik, kiket sem a népek rovására üzött fondorkodások, sem mesterkélt illusiók hiúságai meg nem vakitnak, s e hazátóli rendithetlen hűségtől el nem tántoríthatnak.

Midőn Temesvárváros összes g. n. e. lakosai magukat e honfiak osztályába soroztatni szerencséseknek érezve, mindazon jókat, melyek a polgári lét boldogságát előidézik, alkotmányos uton elérni, s törvényszentesítette modorban élvezni remélik, s akarják, fájdalmas illetődéssel nyilvánítják egyuttal azon epesz- tő aggodalmat, hogy e régtől esengve táplált, s immár teljese- désbe menő reményeink a kitört belzavarok által meghiusulni, s a jövő nemzeti lét sorsa a fenyegető veszély örvénye felé so- dortatni látszatnak, s midőn ez aggodalommal párosult haza- fiúi érzelmük nyilvánítását mindekkorig a zavarok békés utoni kiegyenlítése reményétől táplálóan halaszták el, azt ezennel hazánk kormánya előtt azon lelkesült hangulattal teljesítik, miszerint bizakodva a nagy honpolgár e szavaiban: „A magyar kebelben van egy érzelem, a nemes kegyelet szentérzelme, mely a bizalmas közelítés percze felett, százados bus emlékéit kitörli emlékezetéből“, midőn egy részről a tévutról visszatért vissza-

térendő atyánkfiai számára e pietás érzelmére hivatkozunk, azt részünkről is igénybe venni azon öntudatnál fogva bátorokunk, mely szerint e város összes gör. n. e. lakosai, kiknek elődei hajdan, midőn az emberiséget porig alázó pogány bitorlónak lángostorát széttépve, a megszabadult hazának védfalul, a későbbi zordon viszonyok rohamában pedig istápol szolgáltak, s e vidék rónáin a birodalom megmentéseért, jobbágyi ernyedetlen hűségük áldozatai gyanánt hullottak el, ezek utódai most, mint szabad honfiak, magasztosb polgári hűséggel áldozandják életüket, a szent emberiség szellemi alkotmányán hasonjogu polgárok erélyével épített és dicsőnek teremtett magyar haza fentartásaért, boldogságaért!

Ezen őszinte lelkülettől áthatva, érintett összes óhitű lakosság, a hazaszeretet és tartozó polgári kötelesség öntudatában, legszentebb hazafiui törekvésének tartandja érzelmeit, a cselekvés terén, mindenkor s következő minden viszonyokban oly lelkesedéssel, oly buzgósággal bebizonyítani, milyennek jelen nyilatkozatát a magyar felelős kormány és az egész nemes haza színe elé vinni polgári szent kötelességének tartotta.

Mely fentiekben előterjesztett, s a valódi hazafiság inspirációjából ömledező nyilatkozatunk után a fentisztelt magyar felelős kormány gyámolába s pártfogásába ajánlottak mély tisztelettel maradunk. Temesvártt, jul. 25-én 1848. A magyar független felelős miniszteriumnak. Temesvárváros g. n. e. hódoló közönsége.

CLXVII.

Saguna András gör. nemegyesült püspök nyilatkozata. 1848. jul. 25.

Budapest, jul. 25-dikén. — Felsőbb helyekről kapott hivatalos rendeletek által értesültem alulírt, miszerint némi titkos gyülekezetek tartatnának Szebenben, és az én szavaimmal és nevem alatt határozatokat hirdetnének a népnek oly formán mintha azok tőlem erednének; s egyszersmind ugyanazon felsőbb helyekről fel vagyok szólítva, miszerint nemcsak akadályoztassak meg ilyennemű gyülekezeteket és tetteket, melyek valamint a nemzetnek semmi javára, úgy nekem is semmi vigasztalásomra, sem becsületemre nem válhatnak, sőt hogy nevemet minden gyanutól, és mindennemű bélyegzéstől megóvhassam, nyilatkozzak is azon gyülekezetek iránt az egész közönség előtt.

Azért tehát az egész román nemzet előtt ezennel nyilváni-

tom, hogy ha olynemű titkos gyülekezetek tartatnak, azok sem az én tudtommal, sem az én akaratommal, sőt sem eszméim-mel megegyezőleg nem tartatnak, mivel akaratomat, és tanácsaimat pásztori körlevelek útján tudatom a gondviselésem alá rendelt néppel; óhajtásaimat és terveimet pedig, melyek a román nemzet boldogítására czélozván, felsőbb helyek előtt kinyilatkoztattam és előterjesztendem ott, ahonnan azoknak teljesítését bizton remélhetjük.

Semmit tehát inkább nem óhajtok, minthogy az egész román nép nyugodt és békében legyen, legerősb reményt táplálhatván szívében, miszerint igazságos és törvényes uton minden szerény és méltó követeléseinek elég fog tétetni, mely ut egyedül vezethet minket céljaink elérésére, és hogy ha valaki talán erőszakot akarna használni célja elérésére, az nemcsak, hogy visszaesett céljától, sőt sebes léptekkel siettetni teljes pusztulását. Hogyha tehát titkos gyülekezetek tartatnak, és terveik foganatosítására az én nevemet használják fel, én azokat ezennel veszedelmeseknek nyilvánítom, melyek az egész román nemzetnek árthatnak; azért minden jó érzésű románnak azt tanácslom, hogy oly nemű titkos gyülekezetektől semmi határozatot és tanácsot el ne fogadjon, azokra ne figyeljen, ne gondolja, hogy tőlem erednek; mert én egyedül a papság által tulajdon aláírásom alatt közlöm tanácsaimat hiv és jámbor népemnek; távol levén erősen attól, mintha nekünk nem volna szabad törvényes és jól rendezett gyülekezetekben nemzetünk teendője felett tanácskozni. — Saguna András, püspök.

CLXVIII.

A hadügyminiszter szózata a táborban levő katonákhoz, honvédekhez és nemzetőrséghez. 1848. júl. 26.

Harczosok! A háboru színhelyéről tudósítást vettem jó viseletetekről.

A sorkatonaságtól, bátorság, vitézség, elszántság és szolgálati készségnél — már annálfogva is, hogy dicső hivatástok teljesítésére évek gyakorlata által edzve valátok — egyebet úgy sem vártam; és várakozásomnak fényesen megfeleltetek!

Az önkénytesekről még nagyobb örömmel vettem azon hirt, hogy mindenki jól végzi kötelességét, és hogy őket azok

teljesítésében a régi katonáktól megkülönböztetni nem lehet. Hallottam rólatok, hogy bátorságtokat tul nem haladhatni, hogy hazátokért érző kebleteket örömmel teszitek ki a vészteljes golyónak; mert tudjátok, hogy minden csepp hősvér, melyel az árulókéz anyaföldeteket harmatozza, hazátoknak uj meg uj harczosokat termend. Éljetek így tovább is, és dicsőítésteck-re elég lesz, ha majd mondjátok: „én is önkénytes honvéd valék.”

A nemzetőrseregeknek még eddig nem igen volt alkalmuk magukat kimutatni; de magasztos áldozatkészségükért, melylyel szép szándékukat tanusítják, méltán érdemlik köszönetemet. Némely osztályai férfiasan vívtak. Azon szerencsétlen eset mely előfordult, annálkevésbé fosztott meg szép várakozásaitól, minél nagyobb készséggel ajánlották magukat ugyane megye lelkes fiai, kik a dunántul valának felállítva és néhány százan a táborban hátramaradottak, az ejtett csorbát kifenni.

Polgártársak! noha különböző nyelvűek vagyunk, ámde egy urunk, egy fejedelmünk van, egy korona alatt élünk, egy a hazánk, egy a szent cél, melyért mindnyájan küzdünk: annak nagysága és népcinek boldogítása. — Ne hagyjuk jó indulatunkat önző érdekektől elnyomni. Ha gyarapodik az egyik rész, nyert az egész haza.

Felszólítom tehát a kiindult nemzetőrseregeket, legyenek azon engedelkenységgel, barátságos szeretettel, kimélettel egymás iránt, melyből magából ered az egyetértés gazdag forrása mely nélkül a legjobb szándék mellett, a legnagyobb áldozatok után célzt nem érhetünk. Ha tehát feltettük magunkban, hogy a táborba szállva, ellenségeinket legyőzve, a csendet helyreállítva, a törvény iránti tiszteletet biztosítva, hazánk jólétét, a szabadság élvezetét biztosítsuk, legyünk szeretettel, legyünk bizodalommal egymásközt, hogy vezéreink munkáját és egymás közti működésünket könnyítsük és vállalt-vetve, az eredményt biztosítsuk.

Midőn tehát erre felhivom és kérem, hogy méltányolják szavaimat, elvárom, hogy a haza előtt csak hős tetteket nyilváníthatandok.

Mihelyest a szükségeseket, melyek a sereg ellátására, az egésznek szilárdítására vezetnek, elintéztem, magam is közéjük fogok sietni, hogy katonai kiképzettségöknek és férfiaságuknak szemtanuja lehessenek.

Harczosok! a hőstetteket, melyek már eddig is dicsőítettek, és melyeket még bizton vár a nemzet, meg fogja jutalmazni.

ni tudni e haza. Nevetek a történet lapjait fogja diszesíteni, és egy magyar jellel fogja kitüntetni a jó igazságos király azokat, kik a vitézek közt legvitézebbül tarták fen koronája ép-ségét.

Pest, jul. 26. 1848. — Hadügyminiszter Mészáros Lázár.

CLXIX.

A hadügyminiszter Hont-, Nógrád-, Gömörmegyékhez. 1848. július 26.

Mindakettő hiba: a tulságos lelkesedés, és a nem lelkesedés; mert más a hadi cél, és más a polgári cél feltétele; e kettő egybesítése és ügyes felhasználása, az a tudomány, melyet még nem tudunk, és melyet tanulnunk kell.

Mikor én Hontmegye nemzetőrseregének kiindítását elrendeltem, sokkal kisebb számot vártam, és ime nagy számmal öttek a lelkes hazafiak; igen, de hazulról csak bizonyos időre voltak lekötelezve, mit én el nem fogadhattam, mert ha semmi műtétel végét sem lehet előre bizton megmondani, még annál kevesebé a had menetét.

Azért a második tartalékseregből, a 3-dikba tettem át Hontmegyét, nemsokára a haza védelmére ujonnan megjele-nendőt.

Nógrád-, Gömör- és Hontmegyét pedig ezennel odautasítom, hogy ne minden őrseregeiket indítsák utnak; Nógrádból 2200, Gömörből 1200, és Hontból 1200, jól fegyverzett, vadász-puskákkal és kaszákkal ellátott, gyakorlott, erős, egészséges ember elég lesz; ha ezeket összeállították, küldjék ide a jelentést, hogy én majd a szükséges intézkedéseket a szállítás és élel-mezés végett megtehessem.

Pest, jul. 26-án 1848. — Hadügyminiszter Mészáros Lázár.

CLXX.

Hivatalos értesítés. 1848. július 27.

A belügyminiszter rendeletet bocsátott Vukovich Sebő kir. biztoshoz és a bácsi és torontáli főispánokhoz, miszerint mindazon rácز helységek fegyvereztessenek le, melyek bár nyugodtak, de bizodalmat bennök helyezni nem lehet. Sőt még azon vaseszkö-

zök is szedessenek el, melyek fegyverül használhatók. Továbbá lőpor s golyó a kereskedőknél foglaltassék le; s ára mefizettetvén, úgy ez, mint minden elkobzott fegyver, azon községek lakosai közt osztassék ki, melyek a törvényes rendnek és kormánynak hivei maradtak.

CLXXI.

Tudósítás a nagyszebeni főhadi kormányhoz Bukurestből. 1848. július 27.

Bukurest, jul. 27-én. Szuleiman pasa jul. 25-én estve Ruszukba érkezett. Az elejébe küldött álladalmi titkár Woinesco némely akadályok után rövid udvarlásra fogadtatott.

Az orosz seregről különféle hírek terjednek, mint: Duhamel őrnagyvezér visszahivattatott.

A moldvai kormány felszólításokat bocsát, amelyek különféle kormánylati ágak tevékenységére mutatnak.

CLXXII.

A péterváradai főhadi parancsnokság tudósítása a hadügyminisztériumhoz. 1848. július.

A szerbiai ügyvivőség közlése szerint a magas porta által kinevezett belgrádi várparancsnok Hafiz Ahmed pasa jul. 28-adikán „Széchenyi“ gőzösön rendeltetése helyére megérkezett.

Ennek elődje Mehmed pasa aug. 1-én Konstantinápolyba visszamenend.

A szerb fejedelem Bagnáról, a hová a kragujevaczi népgyűlés után utazott, jul. 27-én Belgrádra érkezett.

CLXXIII.

Hivatalos kivonat Kiss Ernő ezredes jelentéséből. 1848. jul. 28.

Dicsérettel kell a békesi önkénytes lovasságot megemlitenem, amely magát valóban igen jól használtatja.

Tegnap zsigmondfalvai előőreimtől azon hír által, hogy az ellenség előnyomul, felriasztattam; ezen eseménynél a békesi

lovasság azonnal csatarendre állott, és kitűzött helyére sietett, az ellenséggel szembeszállandó; az említett hír azonban nem valósult.

CLXXIV.

**Lentulai Imre rendelete a horvát- és tótországi hatóságokhoz.
1848. júl. 29.**

Tudomásra esvén, hogy egyes emberek aranyakat, ezüst huszasokat és tallérdarabokat, szokatlan felpénz ígérete mellett váltogatnak be a tartományban, és aztán a kongó arany és ezüst pénzt, közkárosodásra Horvát és Tótországból kiviszik; miután az aranyak és ezüst huszasok s tallérok illetén beváltása egyenesen gyalázatos uszoráskodás: ennek következtében hazánk java kívánja, hogy ezen rosznak eleje vetessék, és mindaz, ki merésznél a fenérintett módon a közönségtől az arany- és ezüst-ércpénzt kicsalni, megbüntettessék. — Ezen oknál fogva meghagyatik Horvát- és Tótországekban minden hatóságoknak, hogy szorgalmasan ügyeljenek s ügyeltessenek fel arra, hogy ezután egyes emberek az aranyakat s ezüst huszasokat és tallérokat szokatlan felpénz mellett be ne váltsák, és az ércpénzt az országból ki ne vigyék. Különösen pedig azon harminczadoknálí tisztviselők, melyeken át utasok más országokba kimennek, szorosan lássanak utána, hogy egy utas se vigyen ki magánál többet 100 forintnál aranyban és ezüstben, s ha megtörténnék, hogy egyik vagy másik utazónál a mondott pénznemben 100 forintnál több lenne, ugy a nála levő 100 forinton felüli összeg az illető harminczadi hivatal által bankcédulákra váltandó és azután az utas egész illedelemmel utra bocsátandó. Ezen rendelkezés célja közhasznu, mert ez által az arany- és ezüst-pénznek, mely a nélkül is napról napra mindinkább kevesbedik, titkos kivitele akadályoztatik, azért megváratik, hogy ezen rendelet pontosan fog teljesitetni. Ha azonban mind e mellett megtörténnék, hogy egyes emberek a falvakban és városokban szerte kóborolva, a néptől arany- és ezüstpénzt bármi kamat ígérete mellett kicsalnának, ezen emberek uszorásokul tekintendők és törvényszék elé állitandók, mely őket érdemük szerint büntetni fogja. — Egyébiránt az is köztudomásra hozatik, hogy egy darab idő óta uj, ugynevezett magyar bankcédulák is jöttek napfényre; s hogy vannak egyes emberek, kik merészkednek ezen bankcédulákat a nép közt terjeszteni.

— Miután Horvát- és Tótországokban csak a bécsi bankcédulák és egyéb bécsi hitel- s cs. k. státuspapírok bírnak teljes érvénnyel, az ugynevezett magyar bankcédulák pedig a mi tartományunkban valami becsre semmi igényt nem tarthatnak, figyelmeztetik ennél fogva mindenki, hogy illetén magyar bankcédulák és más, a magyar miniszterium által kibocsátandó papírok vételétől óvakodjék, és általán fogva minden oly papírokat, melyeknek a mi magas kormányunk semmi becset nem tulajdonít, magától eltávolítson.

CLXXV.

Nyilatkozat az ókéri táborból. 1848. jul. 30.

Nem akarunk menteni senkit, mert elég fájdalmasan éreztük, hogy érdemletlen éri roszalás és megrovás a tolnai nemzeti őrsereg azon részét, mely rendeltetése helyét oly disztelenül elhagyá — kötelességünknek tartjuk még is, a közönség véleménye és ítélete helyesebb irányozhatása végett, nyilatkozni, azon reményben, hogy kellőleg felvilágosítva meg fog arról győzetni, hogy nem gyávaság hanem több és oly körülmények idézték elő szép seregünk megbomlását, minők aligha rendes seregre is, ha nem ily mértékben is, károsan nem hatottak volna.

Meglehetősen felszerelve, legjobb szellemtől áthatva, indítottuk el seregünket jul. 5-én Tolnárról. Utunkban a legszivebb fogadtatással találkoztunk, s noha egy, kissé ügyetlenül történt rendelés következtében, éjjel nappal kelle utaznunk szép rendben és legjobb kedvben értünk 7-én az ókéri táborba, hol a pusztá sikon isten szabad ege alatt sátrak nélkül megtelepedtünk. — Alig valánk itt egy pár óráig, midőn jelentetett hogy a szerbek szomszédunkban szent Tamást kezdik megszállani és erősíteni. Nehányan azon véleményben valánk, hogy ezen, a természettől is erőssé alkotott helyet részünkre biztosítani kell, s tüsténti megrohanását kívántuk. Népünk egy szóra talpon állott, és zajos éljenekkel válaszolt felhívásunkra, azonban parancsnokaink azt hívék, hogy a nemzeti őrsereg a távol levő Bechtold altábornagy kormányja alá lévén rendelve, ennek engedelme nélkül semmi hadi operációba kapni nem lehet. A következőzés megmutatta minő hibás volt nézetük, mert még akkor igen könnyen kezeinkhez kerithető hely a szerbeknek csak

nem legerősebb posztójává lön, melynek megvétele nem oly könnyű munka leendő; de más részt, ellebbent a lelkesedés kedvező pillanata, melyet minden hadnál de különösen az ilyen nem rendezettnél, ha a vezérek ügyességgel használni nem tudnak, fényes diadalokat aligha nyerendének, sőt megvetik alapját a lehangolásnak, míg az első felhevülés által csaknem biztosított első siker, a lelkesedést a legmagasabbra fokozta vala.

Tétlen, pusztá téren, magára hagyva, hőségben, esőben ált 7 napig seregünk, mely idő alatt még azt sem tudtuk, kinek parancsnoksága alatt állunk; mert az e vidéken parancsoló fő hadi tiszt semmi notitiát nem vett rólunk. E közben némelyek táborunkban kezdtek ennek fekvése — s védtelen helyzetéről okoskodni, mindinkább elterjedvén a hiedelem, hogy a katonaság rólunk mit sem akar tudni, s hogy azért különzi el magát tőlünk, mert velünk egyesülten működni nem akar. Ehhez járulván némely mystificatiók, mint például a 4-től újra 10 napra kötöttnek híresztelt fegyvernyugvás, Hrabovszky és Csernovichnak nyilatkozata, miszerint ők e fegyvernyugvásról mitsem tudnak, az utóbbinak kijelentése, hogy a katonai főparancsnokok a nemzeti őrségről mit sem akarnak tudni, a mindenfelől jött hírek, melyek az ellenséges ráczok erejét a hihetetlenig potentírozták, azoknak rendes katonaságáról, ágyúról, s hogy három oldalon állván, táborunk ezek közepén sem rendes katonával, sem ágyuval védve — jobbára tökéletlenül fegyverzett népünk bizonyos áldozatul fog esni, s több ilyenek az intelligens rész egyik felében aggodalmat keltettek, melyet némelyek elég ügyetlenül — különösen egy ráczvező főhadnagynak, mint most már tudjuk, gyávaaságból is hangosan nyilvánítottak. S e kedvetlenség, csüggedés, elégedetlenség ezekből eredett féktelenség óránként növekedett. Nélkülözések, hiányos ellátás, különösen kutak hiánya már-már a dissolutió határáig vivék népünket; mind e mellett tökéletes rendben szállottunk Verbászra 13-án, honnan a szent-tamási támadás elősegélésére kelle vala az egész bácsi sereggel együtt másnap nyomulnunk. 14-én 1 órakor éjfél után két órányi járás után szent Tamás mellett felállítottunk. Felállításunk a lehető legrendetlenebb s legügyetlenebb volt. Különösen meglepte seregünket, hogy míg a velünk volt 1-ső huszárosztály tőlünk a Ferencz csatorna által elválasztatott ellenség sáncaiból felé intézett ágyulövések után a lövés terén túl, biztosan állítottatott fel: addig mi csaknem puskalövésnyi közelségre állottunk noha sem a csata ki-
menetele sem bármi körülmény nem igényelte állásunk meg-

tartását, amugy is az levén rendeltetésünk: a majdan Bechtold által, kitől ugy el valánk zárva, hogy még egy hétre rá sem tudtuk voltakép, hogy s mi mód vitte a támadást — a sánczokból kinyomandó, és netalán felénk menekedni akaró ellenséget felfogni és semmivé tenni, és mégis felénk intézett két ágyulövést és egy rendes apró fegyverlövetet, minden ingás nélkül kiállott seregünk. Azonban ugy látszik, a ráczok vagy löszereiket valának kénytelenek kimélni, vagy ágyuik oly állapotban voltak, mely azoknak tet-szés szerinti irányzását nem engedé, különben megfoghatatlan, hogy közénk nem löttek, midőn oly tömegben és oly rendetlenségben, minőben állottunk, derekasan elláthattak volna. Igy állottunk fáradt és hőségtől tikkadni kezdő seregünkkel 10 óráig, midőn megyei főparancsnokunk, miután az ágyuzás mindig tovább huzódott, végtére egészen megszűnt, visszavonulást parancsolt. Többen még egy darabig állásunk megtartását kívántuk, azonban kénytelenek levén a fő parancsnak engedni, a visszavonulás elkezdett. A rendetlen felállításnak azonban rendetlen visszavonulás lett a következése. A bácsi és tolnai csapatok összevissza zavarodtak és rendetlen tömegekbe oszolva mentek seregeink a verbászi tábor felé; észrevevén ezt a ráczok, néhány puskást szállítottak át a csatornán, és ezek puskázni kezdtek a hátunkat fedő huszárokra. Azonban a velők egyesült tolnai és bácsi puskások védelme alatt legalább még nem futva, de az időközben megeredt esőtől jól elázva értünk verbászi táborunkba, hol már seregünket, a szabadon táborozásra birni nem leheté, felszedte podgyászát s a faluba beszállott. — Másnap még is sikerült innét a táborba kiszállítani. Azonban délután az eső folytonosan esvén, magunk beszállsoltuk innét a faluba. Alig telepedtünk itt meg, midőn fegyverre kelle szólitanunk, hire jövé, hogy a ráczok a sánczokból kitörtek, és a feléjük felállított huszárokat megszalasztották — és még most is ázottan, sárban, vízben, csaknem hiány nélkül, fegyverben és jó rendben felállott seregünk, s a csak lárma — megtudása után bár zugolódva tért szállásaira, 16-án sokan — s köztök néhány tiszték is hangosan követelték hazavezettetésöket, és kijelentették, hogy elmennek. Parancsnokunk — azon hiedelemben, hogy seregünk egész tömegét nem leendünk képesek többé együtt tartani — kijelenté, hogy a ki nem akar maradni, menjen haza, ő a többiekkel marad. — És délután már mintegy 800-an jelentették magukat a maradásra. Azonban estve felé némely neheztelések és tán rivalitások kö-

vetkeztében, parancsnokunk parancsban adá ki az egész seregnek, önvezérlete alatt leendő hazaindítását más napon. 17-én reggel a századok egybe gyűlvén, ezek közt a szegszárdi csaknem egészben kijelenté, hogy maradni fog, a többiekből is számosan. Mondhatni a seregnek csaknem fele így nyilatkozott, s ha e momentumot ügyesen használta volna parancsnokunk, könnyű lett volna seregünk nagyobb részét megtartani. — Azonban, némely már előre elutazott tisztek példája, s némely bujtogatók, kik a sorokban mindenkit hazamenésre intettek, különösen parancsnokunk határozott parancsa következtében, minden rend nélkül elindult a nagy tömeg, és 270 közcitiz maradt 26 tiszttel a becsület és kötelesség helyén. Ez egyszerű és tiszta története seregünknek, ítélje meg a haza, mennyi esik ebből seregünk rovására, s hiszszük, elég igazságos leend, a gyávaság aljas gyanujától népünket felmenteni. Átalában azon meggyőződésünket és kérésünket fejezzük ki nyilatkozatunkkal, hogy kormányunk igyekezzék a katonai parancsnokokat odautasítani, hogy ha nem akarják, hogy azon tömérdek költség, idő- és munka-mulasztás füstbe menjen, az őrsereget magára ne hagyják, mert így semmi, de éppen semmi haszna nem leend, míg a mint a tapasztalás mutatja, rendes katonaságra támaszkodva, derekasan verekedett több helyütt, és lényeges szolgálatot tett, és teend ezentúl is. Példa erre a verseczi és futaki csaták, de különösen a kunok táborá, kik már itt létök harmadik napján alig valának tarthatók és ha az éppen ide érkezett Sándor-gyalogság egy része közéjük nem állittatik, eddig tán el is költöztek volna. És ez természetes; a nemzeti őrsereg sem fegyverében sem ügyességében nem bizhatik, támaszt keres, és ha ezt rendes katonaságban feltalálja — igen jól fog működni; míg magára hagyva semmit sem fog használni. E körülményt vegyék még pedig leggondosabb figyelmökre, kiket illet. Ó-kéri táborból, július 30. 1848. — Perczel Miklós őrnagy, Salamon Elek őrnagy, Tilkovszky Béla hadnagy, Perczel Béla főhadnagy, Szépáncz Józsa kapitány, Szévald István kapitány, Nagy János alhadnagy Örfy Imre hadnagy, Trompacher Mátyás orvos, Haidekker Károly őrmester, Szolmer Antal tizedes, Sigay Ferencz közcitiz, Feiőh János, Halász József főhadnagy, Heribán János főhadnagy Berky József főhadnagy, Novák Imre hadnagy, Zichy F. Lajos orsz. segédtiszt.

CLXXVI.

Hivatalos közlemény Sztojacsko Vazul vallomásából. 1848. július.

Sztojacskó Vazul 23 éves, görög-nem-egyesült vallásu, Zomborban született, s a theologiai tanfolyamot bevégezte.

Torzsa helységben Alexics Sándorral és két verbászi kocsissal együtt, minthogy Szenttamásról jöttek, letartóztatott.

Szenttamásra lett menetelének történetét ezekben adja elő: „Mintegy négy héttel ezelőtt (jul. 23. fogatott el) kellő utilevéllal ellátva Zomborból Vukovárra utaztam; négy napi itt mulatásom után Karloviczra mentem, hogy iskolai bizonyítványaimat kivegyem, s itt két hétig tartózkodtam; Karloviczról egy fiatal szenttamási lelkészszel Potrovich Pállal Szenttamásra jöttem, hogy e tábort is megsemléljem. Midőn öt napi ittlétem után haza szándékoznám, Markovich őrnagy némely iratokkal a karloviczi comitéhez küldött, mely, ez iratok következtében, még ugyanaz nap három háromfontos ágyut küldeni elhatároza; az ágyukkal 50 határőr fedezete mellett a Dunán átkelvén Kwoitybe érkeztem, innen Gospodniczán, Nadályon és Turián keresztül Szenttamásra visszajöttem, hol Markovich őrnagy az ágyukat átvette; négy-öt nap mulva ugyanazon őrnagy parancsából Titelbe mentem, honnan 24 szerb kíséretében 4 ágyut hoztam; mind ezen szerbek mind a fentebb említett határőrök a táborban maradtak. Titelből visszajöveletem után Szenttamáson tartózkodtam mindeddig, mig elszakadozott ruháim hazamenésre nem kényszerítettek.“

A zombori előkelők közül többeket említ, kik a karloviczi bizottmányban részt vettek; állítja, mikép a táborból semmi kiküldetéssel nem ment Zomborba, hanem önkényt hagyta azt oda, annyival is inkább, mert átlátta, hogy e gyenge erőt, a legelső megtámadás tönkre semmisítendette.

Előadja: mikép a szenttamási táborban 500 jól felfegyverzett határőr van, 287 szerb, 400 moholyi kaszás és lándzsás 40 szerb lovas, 38 csajkás, 350 kaszás paraszt, 15 ágyu. Sziregen szinte annyi ágyu, 100 határőr, 50 szerb, 300 turiai paraszt; amott a főparancsnok Markovich, itt Manojlovich. Egy gőzös a Száván Horvátországba küldetett, hogy két ezred katonát szállítson; Karloviczról ágyuk és 600 szerb váratik.

A csurogi sánczok 18 ágyuval és 2000 emberrel vannak ellátva, mely a csurogiakkal 3000-re növekedett. A járeki sán-

czok közt van 14 ágyu, 2000 ember. Amott mint szinte az egész Bácsban főparancsnok Szurdnovszky, emitt Joannovich.

A felkelés célja: Bács-, Baranyamegyék és a Bánát elfoglalása, s ezekből egy vajdaság alakítása. A lázongók saját erejükben nem biznak, hanem reményüket helyezik azon 25000 főnyi seregben, mely nekik Szervia részéről felajánltatott. A patriarcha két ízben volt Belgrádon, másodszor a bánnal együtt. Mennyiben ezeknek terveibe be van avatva, állítja, hogy amaz elfoglalt megyék azon miniszterium alatt állanának, mely Horvátországot kormányozandná. Egyébként javálja, hogy a magyarok, ha győzni akarnak, 4—5 nap alatt tegyék meg a megtámadást, mert azontul 2 ezred horvát katonaság váratik.

Zomborba lett menetelének valódi okai: megvizsgálni, mikép lehetne Zombor és Szenttamás közt a közlekedést fentartani; lehető volna-e ott tábort alakítani?

Nyilvánítja, mikép a rablókhoz, kik a környéket pusztították, nem rablási ösztön, hanem csak mulatságból csatlakozott.

Nem tudja kinek parancsára gyilkoltattak leszámos szenttamási magyarok; nem fél kijelenteni, hogy, ha a tábor győzelméhez reménye lett volna, azt nem hagyandotta ott.

Megvallja, hogy ő mint szerb, ha Zombort sikerült volna fellázítani, a lázadókkal kezét fog.

Mínhogy apai hatalom alatt van, semmi tulajdona nincs.

CLXXVII.

Rajachich levele b. Hrabevszkyhez. 1848. augusztus 1.

Kegyelmes Uram! Vérző szívvvel ragadom meg a tollat, hogy lefesthessem exclád előtt azon galádságokat, melyeket a polgárháboru szinpadának némely helyein a magyar seregek elkövettek. Futakon nem volt egyetlen egy ellenségsem, a mint azexcellentiád parancsa alatt álló magyar sereg a szerb Futakot megtámadta, katonái ártatlan gyermekeket, nőket és öregeket mészároltak le, mások egy papot irgalmatlanul megvertek, mindenéből kivetkeztették, s így meztelenül hurczolták meg a helységben, megmutattatván maguknak általa a szerb házakat, melyeket egy részben kiraboltak, egyrészben szétromboltak. Moholon a katonák a tiszteletre méltó Popovich Constant papnak hasát felmetszették, s megölék fiával együtt. Leirhatlanok azon kegyetlenségek, melyeket e vad seregek Futakon, Föld-

váron, Moholon és Kikindán véghez vittek. Hallgatással kívánom mellőzni a templomokban talált padok, ajtó, imakönyvek, lámpák, csillárok és más isteni szolgálatra felszentelt eszközök és edények összerontását; de a történetírásban hallatlan, hogy a keresztény seregek, egy általok elfoglalt nyilvános helyen a szent oltáron a haldokló számára készen álló szentséget megtámadják, ledobják, megtapossák, a szent oltáron tüzet gyújtsanak, és végre S. V. reá csunytanak, a szűz Mária képére pisztolyaikat sütik, más szent képeknek szemeit kiszúrják. És minthogy fegyveres szerbek nem hűthetik meg pokolbeli csekély bátorságukat, megfertőztetik a hajadonokat és nőket s összevagdadják őket gyermekeikkel és más fegyvertelenekkel együtt, elvágják füleiket, orraikat, elrabolnak mindent, mit elvihetnek, a többi mind összerombolják. Egy ember sem jelent meg a futaki táborból az ujvidéki határban, és mégis az ujvidéki szállások majd mind halomban fekszenek. Kegyelmes uram! ezen, a valót meg sem közelítő leírásából a magyar seregek által véghezvitt kegyetlenkedéseknek, könnyen következtetheti excád, hogy már nem vagyunk messze attól, miként a magyarok által megjósolt ezen nemzeti háboru, vallásháborúvá fajuland, azzá kell fajulnia, hacsak ezen barbárságnak mihamarább gátok nem tétetnek.

Igen félek, nemsokára nem álland hatalmamban az innenső parancsnokokat és seregeket hasonló kegyetlenkedésektől visszatartóztatni. Igen félek, hogy Bács, Szerém és a Bánát nemsokára elpusztulandának, nagyon félek, hogy e vidéknek 30 évnél tovább tartott béke alatt felvirágzott jólléte néhány hét alatt semmivé leend. Azok után, a mik történtek, azt hiszem, hogy a szerb nemzet a védelem állapotában van, és a mint azt ismerem, nemzetiségeért és vallásáért a kétségbeesésig viaskodik, és előbb kész meghalni, mint azokat magától elvételni engedje. Excellentiád előtt őszintén meg kell vallanom, hogy a szerb nemzet a magyarok által véghezvitt ezen kegyetlenkedésekből azt látszik következtetni, hogy a magyarok irtóháborút viselnek ellenök. Mi lesz ennek következése? Azt hiszem, nem lehet más, mint hogy a szerbek a magyaroktól eltanulják a mesterséget és hasonló mértékkel adandják vissza a kölcsönt. Helyes-e az, hogy két bátor vitéz nemzet néhány tulbuzgó fanaticusnak szeszélye miatt egymást elpusztítsa, és megsemmisítse? Helyes-e, hogy a nemzet itt gyilkoltassék, míg fiai Olaszország térein a császárért és az összes birodalom fenmaradásáért mint oroszlánok küzdenek, az osztrák fegyver

becsületét soha be nem szennyezték; és azt nagy részint, sőt majdnem egyedül tarták meg jelenleg mocskotalanul. (?) Felhivom önt mint megöszült katonát, mint becsületes embert, mondja meg, helyes-e ez, vagy nem? Kérdje meg excellentiád Radeczky fővezért, kérdjen meg más tábornokokat, kik Olaszországban parancsnokok, és helybenhagyandják szavaimat. Igazságos-e, hogy azoknak testvéreit és atyáikat itthon Pesten a miniszteri padokból rablóknak és honárulóknak nevezgetik, — mialatt amazok azon királyért, ki a magyaroknak mindent, nekik pedig semmit sem adott, véreket öntik. Igazságos-e, hogy oly vitéz, oly hű a trón és az uralkodó házhoz testtel és lélekkel annyira ragaszkodó nemzet legyilkoltassék, midőn ez maga a magyar királyok és római, vagy jobban mondva német császároktól hűséges szolgálataikért adott positiv szentséges jogait követeli, oly jogokat, melyeket minden nemzet bir, vagy mostanság igénybe vesz.

Ha excellentiád a szerb nemzet privilegiumát olvasta, úgy átláthatja, hogy a szerb nemzet semmit mást nem akar, mint a mi neki ígértetett, adatott, de idők multával egy szálíg visszavétetett. Az utolsó országgyűlés még nevét is mint nemzetnek, jogainak a cs. kir. nagy ígéreteknek ezen utolsó maradványát, ó privilegiumaiból s a legfensőbb értelmező leiratokból kitörölte. Oly pillanatban, midőn Európa minden nemzetei velők született, vagy jogszerűleg szerzett jogaitat visszanyerik, csupán a szerb nemzet tartatik rebellisnek, mert az igénybe veszi jogait.

Kegyelmes Uram! a szerb nemzetnek háborut viselhetni nincsenek oly eszközei, minőkkel a magyar miniszterium bir, a szerb soha sem gondolt háborura, míg nem jun. 12-n ön a szegény ártatlan Karloviczot megtámadá, s ez által a szerb szent helyeinek védelmére felszólítva, sőt kényszerítve volt. Szilárdul el vala határozva igaz jogait a törvényes uton követelni s kivívni. Ezért küldöttek engem egy tekintélyes küldöttséggel a felséges fejedelem trónja zsámolyához, oda, hol szorongatott állapotában szokott mindenkor keresni segédelmet, hol remélt segédelmet nyerhetni. Midőn ők — mint én és mindenki hinni tartozik — ezen ártatlan, egészen törvényes lépést tevék, ön megtámadja Karloviczot, egy egészen nyílt, fegyvertelen és ótal-mazatlan, védetlen várost, egy oly várost, mely a mint kegyed tudja, a mult évben tűz, jégeső és felhőszakadás által borzasztóan megkárosított, egy oly várost, mely önt mindig barátsággal, tisztelettel és vendégszeretettel fogadá falai közé. Egy

oly várost, mely inkább önrészvétét, mint boszuját érdemlette, ön megtámadja e várost az egész keresztyén világ szent napján oly órában, mely isteni tiszteletnek volt szentelve, s a szentlélek adományai helyett a szegény nép öngolyóival, gránátjaival és öldöklő szövétnekeivel találkozik; melyek az ártatlanok és bűnösök közt semmi különbséget nem tesznek; az ön katonái ámbár magyarok, felgyújtják hidegvérrel az első házakat, levágják s megsebzik a nőket és gyermekeket, a mély árokban a hid alatt le lőnek 9 fegyvertelen embert, egy öreg megsebesült férfit nejével együtt a lángok közé vetnek, és lelki ismeretöktől s néhány rosszul fegyverzett paraszttól üldöztetve, visszafutnak várukba.

Ezen rosszul számított csapással excellentiád három rosszat követett el; először, hogy 13 ártatlan élet veszett el, s több mint ugyanannyi ház raboltatott ki s égettetett hamuvá; másodszor, hogy a szerb nemzetet azon törvényes utról lesodorta, melyen jogaihoz juthatni reménylte; végre harmadszor azzal követte el a legnagyobb rosszat, hogy a jelen polgárháboru tüzét gyújtá meg sajelen borzasztó jellemet előre kimutatá neki. Engedjen meg excellentiád, Karlovitz megtámadásának ezen hű s a tiszta igazságon alapuló tudósításáért, minthogy bizonyosan tudom, hogy a seregek parancsnoka sem egészen helyesen, sem igazán nem tevő azt, miként a nyilvános, magyar befolyás alatti lapok eléggé tanusítják. — Innsbruckban szerencsém volt a mellém adott küldöttséggel egyetemben, junius 18-án János főherczegnél, 19-kén ő felségöknél a császár és császárnénál, Ferencz Károly főherczeg és Zsófia főherczegasszonynál kihallgattatást nyerhetni. Azonban, ott, hol szorongatott s mondhatni kétségbe esett helyzetünkben igazságos kérelmeink és sérelmeink kihallgatását, segítséget és védelmet reménylénk, sem vigaszt, sem tanácsot, sem segílyt, sem védelmet nem lelénk. Képzelterhet excellentiád, minő érzellemmel tértünk vissza a tróntól, különösen, miután az előtti napon értesültünk a karloviczi catastropháról. Ez hihetőleg nem történendett, ha nemzet engemek küldöttséggel nem biz meg. Midőnvisszatértünk, a nemzetet legnagyobb ingerültségben s elkeseredve leltük. Az elkeseredettség napról napra nő, mert ellenségeik az iszonyt mindennap iszonytal tetézik. Mindennap a legégbekiáltóbb panaszokat hallhatni. Mi azonban a legfájdalmasabb, az: hogy császári seregek, német-csahék, lengyelek, s más nem magyar népek a szerb csapatoktól nem védett helységekben fosztogatnak. rabolnak, gyujtogatnak s a legártatlanabbakat lemészárolják.

Excellentiád! nincs hát semmi mód ezen kegyetlenségeknek, miket civilisált ellenség a másikán nem követel, megakadályozására és enyhítésére? Ha az ausztriai seregeknél a hadi szokás ez vagy ilyennek kell lenni, hová jutnak a népek? — Mi lesz különben is elmaradt, de még is szép hazánkból? Nincs e mód, mind a két nemzet becsületének és megnyugvásának megfelelő békét teremteni? A szerb nemzet csak régi, szentül megállapított, eltulajdoníthatlan jogait akarja helyreállítva, s kellőleg biztosítva tudni. Semmit nem akar egyebet, mint a mit császára és királya legközelebb a birodalom minden egyéb nemzeteinek engedett és adott: alkotmányos szabadságot és egyenlőséget. Nyelvét s nemzetiségét külbefolyástól biztosítva akarja tudni. Hü és őszintetestvériséget akar ő a magyar, a birodalom s a világ minden más nemzeteivel. Avagy csak magoknak akarják-e a magyarok ezen kincseket, csak ők akarnak-e nemzetnek neveztetni, s a többi Magyarországon lakó nemzeteket mint a legyeket csak fajnak bélyegezni, s velők mint dologgal, vagy rabszolgákkal bánni? ha igen, akkor nyílt igazságtalanságot követnek el. A szerbek az uralkodó dynastiához hívek, s azok maradnak. Nem kívánnak ők a magyar szent koronától elválni, sem a közös törvénytöréstől, ők csak igazságos részt kívánnak az ország minden javaiból, miként részt vesznek annak minden terheiben. Felhivok minden becsületes embert, tegye szívére kezét, s mondja meg: van-e a szerb nemzetnek e kívánságában valami tulságos, jogtalan, a kor szellemével ellenkező irányu alkotmányellenes?

Excell.! A mit most mondandok nem az én, hanem az egész nemzet nyilvános véleménye. Ha a magyarok nem kezdenek azonnal a szerbek ellen emberi s népjogi háborút folytatni, azok is épen úgy viselendik irányokban. Németek, tótok, oláhok, rusznyákok, a Szerémségben, Bácskában és Bánságban, kik a magyarokkal a szerbek ellen akár erőszakolva, akár önkénytelenül szállanak sikra azon bánásmódban fognak részestülni, melyben a magyarok. Békés és neutralis lakosok, bármily felekezetűek vagy nyelvűek legyenek, testvérektül tekintetnek, s mind személyök, mind vagyonuk teljes erőből fog védelmeztetni. Minden politikai s hadi foglyokkal a civilizált nemzetek szokása szerint fogunk bánni, személyök a népjogi ótalomban fog részesülni. Ha azonban a magyarok a szerb foglyok közül valakit testileg, vagy épen halállal büntetnének meg, miként Piret tábornagy megbocsáthatlan gyengesége miatt már történt

is: akkor vigyázzanak, mert irtóztató repressalia fog bekövetkezni. Általában minden a magyarok, vagy a velők tartók által elkövetett kegyetlenség rettentően fog megboszultatni. A szerb nemzet, mely a magyarok elleni háborúra soha nem gondolt, mindenkor kész a békét a fentebbi feltételek mellett megkötni. Ha azonban ezt nem nyerhetné meg, miután sem a legmagasabb udvarnál, sem az ausztriai kormánynál, sem a cs. kir. hadseregnél védelmet és menhelyet nem lelt, kényszerítve lesz ott keresni segílyt, a hol lehet, s hol leggyorsabban lelheti azt. Akkor nem lesz csoda, ha az orosz, vagy éppen a török karjaiba dől. Legrosszabb esetben visszavonulásakor mindent el fog pusztítani, s kezében fegyverrel mulik ki.

De mielőtt ez történnék, mindent el fognak, hogy magunk segítjünk magunkon. Az első lépése az lesz a nemzetnek, hogy az olasz hadseregtől, vagy bárhol legyenek is, minden fiait haza hija; a második, hogy minden szláv nemzeteket segítségül hiv; a harmadik, hogy Károly Alberttel és Olaszországgal szövetségre lép; a negyedik, hogy Németországra, Angliára, Franciaországra s egész Európára apellál. Ki a vízbefuladás veszélyével küzd, a szalmaszálhoz, vagy a tüzes vashoz is kap; s aztán nem csodálkozhatik Európa, ha az ausztriai szerbek az orosz kancsukát, mint a magyarok gyakran mondani szokták, vagy a török buzdovánt a magyar testvériségnél, mely őket teljes enyészettel fenyegeti, vagy jobban mondva enyészőket az utolsó országgyűlésen elhatározá, többre fogja becsülni. Tulajdonítsák akkor a következőt magoknak. A szerbek nem lesznek okai. A szerbek istenben és jogukban biznak, hogy ezen végletre nem jutnak. Sőt inkább reménylik, hogy mint győztesek lépnek ki a csatából. Semmiből és semmivel ötször kényszeríték már ellenségeket, mely mindenfegyvernemmel ellátva van, visszavonulni; Karlovicznál, Szent Tamásnál, Földvárnál, Écskánál és Csurognál, s tetemesebb veszteségeket okoztak neki, mint a magyar tudósítások elhitetni akarják, következőleg nem oly kevésbe veendőek vagy éppen megvetendőek. Ha pedig győztesek lesznek, miként lesz akkor a magyarság? Mint régi stratégus át fogja excellentiád látni, hogy a szerbeknek, ha megveretnek, mindenkor nyitva áll a visszavonulás. De ha a magyarok veretnek meg, hova fognak ők visszavonulni? Északon csupa szlávok vannak, kikhez Excellentiád is tartozik, nyugoton szlávok, keleten szlávok, németek és románok, mind olynépek, melyek a magyar testvériséget a legkeserűbb keserűségig érezték. Hogy áll most az ipar, a földmivelés és aratás? min-

den pang, minden gyümölcs veszendőben van, mert semmi sem takaríthatatik be, semmi sem vitethetik piacra. A kereskedés megakadt, s hihetőleg még sokáig lesz megakadva. Mi lesz ennek legközelebbi következése? És így szükség, betegségek, rágy, halálozás, lázadás, rablás, fosztogatás, pusztítás, halál s minden más nyomor, különösen a városokban, de a térségen is.

Mindezen tekintetek, mindezen bajok együttvéve elégségesek lehetnek arra, hogy a hatalombíró magyaraink az országgyűlés elhatározták magukat a szerbeket mielőbb megnyugtanni s igazságos kívánságaikat teljesíteni, az országnak nemcsak a boldogító békét megszerezni, hanem számára százezer munkás kezét s 42 millió készpénzt s legalább is három annyi termeszterményben, épületekben, marhában s más egyébben, mik a háboruban csálthatatlanul el fognak pusztulni, megtakarítani.

Minthogy Excellentiádat mint személyes barátomat még mindig tisztetem, s nagyra becsülöm, közlöm önnel ezen nézeteimet, s kérem, hogy azokat illető helyen mielőbb felhasználja. Az emberiség, s szép hazánk jóléte, felséges dynastiánk boldogsága, az összes birodalom üdve, s összes népei boldogsága mielőbbi békét s nyugalmat kíván az országban. Minden elhalasztott nap egy milliónyi kárt okoz az országnak. Mindenek felett örvideni fogok, s legboldogabb embernek tartandom magamat, ha ezen nézeteim mind Excellentiád által, mind pedig magasabb helyen azon méltánylatra találnak, melyet szívem tulajdonit nekik.

Egyébíránt teljes tisztelettel maradnak excellentiádnak Karloviczon, augusztus 1. 1848. alázatos szolgája Rajachich Józséf, érsek.

CLXXVIII.

**A bánati főhadi parancsnokság tudósítása a hadügyminiszteriumhoz.
1848. aug. 2.**

Temesvár, aug. 2-án 1848.

A belgrádi konsul közlése szerint Hasir Ahmed pasa, az ujonan kinevezett belgrádi várparancsnok, f. évi július 28-án Széchenyi gőzösön megérkezett. Az előbbeni várparancsnok Mehmed pasa pedig Konstantinápoly felé aug. 1-én utazandik ugyanazon gőzösön.

Karagyorgyevich Sándor szerb fejedelem Bagnából, hová a kragejuváci népgyűlés után ment, — csendességben ismét Belgrádba visszatért.

CLXXIX.

István nádor, királyi helytartó rendelete. 1848. aug. 2.

A vallás- és közoktatási miniszter előterjesztésére rendelem, amint következik:

Amint a görög nemegyesülteknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga az 1848: 20. törvényczikk által biztosított, a törvény kihirdetése után még egy hónap sem mulék el, egyházi gyülekezetöknek egybehívását folyó évi április 26-ról már is elrendeltem és rendeletemnek végrehajtásával a karloviczai érsek és metropolita Rajachich Józsefet megbíztam.

A nevezett érsek azonban, e törvényes rendnek követése helyett, elsőben is azon értekezletet, melyen előleges feljelentése szerint az egyházi gyülekezetet kell vala előkészítenie, pártütő gyülekezetté változni, s azt a helybelieken kívül Szerbiából átjöött hitsorsosaival is alakulni, s általa magát lázadó módon patriarchává választatni engedte és segítette.

És ámbár ezen gyülekezetnek törvénytelenységét és a patriarcha-választásnak megsemmisítését az előterjesztő miniszter folyó évi jun. 3-ról 1410. szám alatt kiadott rendelete által nyilván kimondotta, — ámbár ő felsége apostoli királyunk az elébe járult karloviczai küldöttségnek ugyanazon értelemben adta királyi választást Innsbruckban: Rajachich József mindennek ellenére a törvényes rend útjára nemcsak vissza nem tért, sőt azon rendeletemnek: miszerint a kikindai vészes mozgalmak következtében az egyházi gyülekezetnek Temesvárra áttételével megbíztam, nyilván nem engedelmeskedett és érseki s metropolitai czimének elhagyásával törvénytelen czimet vévén fel, hiveit az álladalom ellen nyilvános lázadásra gyűjteni, Karloviczot ezen kárhozatos lázadás központjává tenni, polgári háborúra okot szolgáltatni, s ennek nemcsak részesévé lenni, de egészen élére állani, s a lázadó seregeket növelni, gyarapítani vakmerősködött.

Ezeknél fogva Rajachich József, mint kit ennyi törvénytelen tettek terhelnek, s ki a törvénynek, őfelségének és a kormánynak rendeletei ellen feltámadott, ő felsége nevében érseki és metropolitai hivatalától ezennel felfüggesztetik s a görög nem-

egyesült egyház kormányzásával Athanaczkovich Plátó bácsi püspök ideiglenesen megbizatik s egyszersmind a görög-nem-egyesült egyház püspökeinek, papjainak és minden hiveinek ezen rendelet által megparancsolom: hogy Rajachich Józseffel mindennemű érintkezést elkerüljenek, amikép attól az előterjesztő miniszter által már folyó évi július 9-éről kiadott körrendelet által eltiltattak; különben szövetségeseinek fognak tekintetni, és a büntető igazságnak általadatni.

Más részről rendelem; hogy további rendeletig Athanaczkovich Plátót az egyházi kormány vezetésével megbízottnak ismerjék, rendeleteit azon engedelmességgel fogadják, melylyel az egyház főkormányzójának minden törvényes intézkedései iránt viseltetni tartoznak.

Budapest, aug. 2-án 1848. — István nádor királyi helytartó. — B. Eötvös József.

CLXXX.

Pénzügyminiszteri értesítvény. 1848. aug. 5.

Ő cs. kir. fensége főherczeg István nádor kir. helytartó kegyes jóváhagyásával az ország pénzügyminisztere 5 millió ezüstpénz alapján tökéletesen biztos fedezet mellett 12½ millió pengő forint erejeig, egy és két forintos magyar pénzjegyek kibocsátását vevén munkába, miszerint a közforgalomban tapasztalt ezüstpénzhiány ezen jegyek által is pótol tassék: — az ország közönsége ezennel következőkről értesittetik:

1) A két forintos magyar pénzjegyek ezennel forgalomba tétetnek.

2) Ezen két forintos pénzjegyek ismertető leírása alább olvasható.

3) Ezennel rendeltetik: hogy ezen jegyek minden közpénztárakban, akár adó, akár más bármely fizetéseknel, névszerinti teljes értékükben, két ezüst forint gyanánt (egy forintra három huszast számlálva) elfogadtassanak.

4) Ezen jegyeknek ezüst pénzei beváltására a magyar kereskedelmi bank, a vele kötött szerződés nyomán a közállomány által elegendő ezüstpénzzel ellátott ugyan; mivel azonban az ausztriai nemzeti bank hazánkban is nagymennyiségben forgásban levő bankjegyeinek ezüst pénzrei beváltását ez idő szerint akként szorította meg, hogy egy személynek egyszerre

csak egy 5 forintos bankjegy beváltását engedné meg: — mivel továbbá ennek következtében a pénzügyminiszter néme-lyeknek azon szándokáról értesült, hogy az ausztriai bankje-gyekért magyar jegyeket cserélni, s ezeket nagyobb mennyi-ségben ezüstrei beváltás végett mindjárt kezdetben bemutatni, és így az ausztriai bankjegyeknek ezüst pénzrei felváltását a magyar pénzjegyek fedezésére rendelt ezüstpénzzel eszközölni szándékoznak.

Nehogy tehát némi kísérletek által saját pénzjegyeink ezüst alapja rosz akaratulag csökkentessék: közhírré tétetik: hogy az ezennel forgalomba tett két forintos magyar pénzje-gyek a pesti magyar kereskedelmi banknál ezüstpénzre akár-mikor felváltatnak ugyan; ameddig azonban abécsi bankjegyek beváltása iránti megszorítás tart, a beváltás itt is egy-egy személynél egyszerre csak egy két forintos pénzjegyre szo-rittatik.

Kelt Budapesten, aug. 5 én 1848.

Leírása a 2 forintos magyar pénzjegyeknek.
Ezen jegyek papirosa fehér, s vízjelnélküli.

A pénzjegyek 4" 9'" magasak, s 3" 8'" szélesek.

Az előlapon egy dombormű modorban vésett s pirosan szinezett arabesk szegélyzet, s egy hasonlóan piros habzatu alapzat látható. Ezen alapzatot, a szegélyzettől egy, az utóbbi-nak rajza mellett elvonuló fehér vonal választja el, magán az alapzat közepén a 2 frt jelzet látszik, halványabban szinezve.

A szegélyzet alján, közepett nyílás van hagyva, s e felett maga a habzatos alaprajz is ivalakban kimetszve akképen, hogy ezen üreg egy fehér mezőt képez, melyen a magyar czimer a magyar koronával feketére festve van lenyomva.

Az előlap szövege, részint az alapzaton, részint a szegélyze-ten szintén fekete nyomatu.

A szegélyzeten látható rózsza alaku diszitésekben úgy felül mint két oldalt arab 2. szám.

A szegélyzet oszlopain a 2 forint névszerinti értéke német tót, illir és oláh nyelven nyomdabetükkel van lenyomva.

A habozatos alapzat felső részén ékes iratu vonatokkal ki-czifrázottan áll: „Két forint“, ez alatt pedig eme szavak: „Ezen bankjegy két forint, három huszast egy forintra számítva, min-den közpénztárnál elfogadtatik, és a magyar kereskedelmi bank által akár-mikor ezüst pénzre felváltatik.

Ez alatt állanak az aláírások hasonmásai (facsimile) ily rendben: Kossuth Lajosm.k. pénzügyminiszter. Völgyi Ferencz,

m. k. kincst. pénztárnok. Rögler János, m. k. bankpénztárnok.

Végül hasonlóan még a habozatos alapzaton a czimernek egyik oldalán a sor (series) van nyomtatva, másikán pedig egy nyomtatott vonalzatón a bankjegy száma leírva.

A hátlapot zöld alapzat, keskeny szegélylyel befoglalva képezi.

Ezen alapzaton a bankjegyek hamisítóira és utánzóira szabott büntetés ötféle, u. m. magyar, német, tót, illyr és oláh nyelven fekete színekkel nyomtatva olvasható.

CLXXXI.

A bécsi hadügyminiszterium a magyar hadügyminiszteriumhoz. 1848. augusztus 5.

A főhadi szertárhivatal jelentése következtében a komáromi, budai, péterváradai s eszéki várakban a szükségesen felül 3600 db. 7 fontos gránát s 20,000 hat fontos ágyugolyó van letéve jelenleg, midőn épen az olmczi vár szükségessé vált felszerelése ilyes s más lövétekek tetemes beszerzését teszi szükségessé.

Ugy levén meggyőződve, hogy a tisztelt hadi miniszterium készséggel fog nyulni az alkalomhoz, mely által saját országos érdekei veszélyeztetése nélkül ezen szám feletti s nélkülözhető hadi-szerek átengedésével a közös álladalmi költségeken könnyíthet, miért is megkérem a tisztelt hadügyminiszteriumot, sziveskedjék a fentebb kitett számú gránátokat s golyókat a Dunán itteni rendelkezésem alá bocsátani. Magában értetik, hogy az átszállítási költségek a cs. kir. katonai kincstár által fognának viseltetni, s adandó számadási alkalommal beszámíttatni.

Bécs, aug. 5-én 1848. — A hadügyminiszter gróf Latour, hadszertármester.

CLXXXII.

Zomborváros óhitű közönségének nyilatkozata a miniszteriumhoz. 1848. augusztus 5.

Midőn Zomborvárosának alólirt óhitű községe az alkotmányos miniszterium iránti őszinte tiszteletteljes bizodalját, a

törvényhez és a hon érdekeihez hi s tántorithatlan ragaszkodását ezennel kijelenti, nem hiu kegyvadászatból teszi azt, hanem arra az alattomban rágódó féregként ármánykodó némely laktársai ellenséges, korántsem a vészben álló honnak megmentésére, hanem e község egyes tagjainak vesztére irányzott nyilainak megtompíthatására czélzó szándék által határoztatott.

Amint ugyanis a hon felett tornyosuló vésznek harangja megkondult, azonnal az e város lakosainak némelyei, kiket, minthogy alattomban működnek, csak a jó isten fedezhet fel, mintegy feladatukká tevék: névtelen vagy álnév alatti közleményeik, s uton, útfélen koholt álhírek által e városnak eddig rendithetlenül fenállott s most is fenálló békéjét felzavarni, a két felekezeti lakosok közt táplált baráti sőt testvéri viszonyt megszüntetni, és az évek végetlen sora alatt teljes mértékben elvezett kölcsönös bizodalmat elenyésztetni. Mi czélból? azt szinte a jó isten tudja. Kárhozatos czélzatuknak bizonyosan a hon közérdekére üdvös hatása nem lehet.

Hosszas volna de nem is czélunk a fondorkodó rágalmozók egyes tetteinek, s ellenünk szórt számtalan vádjainak előszámlálásával a tisztelt miniszteriumot most, midőn annak minden lelki s testi ereje a hon megmentése által igényeltetik, untatni, jól tudván, hogy védelmünk megtámadtatásaink részletes előadása által nem könnyüend. Aki azonban a hirlapokat olvassa, helybeli jelenlegi viszonyainkba, s társalgási körünkbe figyelemmel tekint, meggyőződhetik arról, hogy a gyanusítások, rágalmozások s a sorvasztó bizalmatlanságnak pohara megtelt, s hogy az ellenséges indulat fulánkjai kiméltlenül szórátanak. Mindazáltal.

A gyanusítások számtalan nemei közül kénytelenek vagyunk legalább egyet felhozni. Midőn t. i. ezen község, tekintetbe vevén azt, hogy vallásban különbözö, de többnyire ugyanazon szerbajku laktársaink számosbjai által, az alsóvidéki mozgalmaknak, nem nemzetiségi, hanem vallási szin tulajdonittván, és az ebbeli hit mély gyökeret vevén, a honárulási gyanu súlyos következtései csak az óhitü honlakosokat sujthatják, egy választmányt a Karloviczon működö s a nemzeti gyülekezetet megelőzendett tanácskozmányból elfajulva alakult választmányhoz azon nyilvánosan s jegyzökönyvileg adott megbizással küldött, hogy ezt arra bírja, miszerint a szerb nemzeti kérelmeket a törvény által elhatározott egyházi gyülekezet után azon ország nemzeti gyűlésének előterjesztvén, a fegyveres erő használásától elálljon, s ekképen azon testvéreit, kik a

magyar alkotmányhoz hivek levén, az ország szívében laknak, a gyanusítások mérgétől, és a bizodalmatlanság vészes következeitől megmentse; s midőn ekképen ezen község mind önmagára és az enyészetnek indult bizodalom helyreállítására, mind pedig a haza megmentésére nézve üdvös lépést tett, akkor némely rágalmozók több hirlapokban ezen közönség ellen azon vádat emelték, hogy egyes tagjai a lázongókat fegyverekkel és löszerekkel látják el, a Karloviczra leküldött választmány pedig azoknak tetemes, már a lakosság szegénysége által is meghazudtolt pénzmennyiséget vitt; sőt, hogy álhireik nagyobb súlyt nyerjenek, ezen község elnökét azzal vádolták hirlapilag, hogy ő mint városbíró, a közgyűlésben a sócsempészek elítélésére rendelt bíróság ítéleteinek végrehajtása iránt leérkezett pénzügyminiszteri rendelet tárgyalása alkalmakor, az ellen nyilatkozott.

Hasonló álhirek szünteleni terjesztése által sikerült a rossz szándékuaknak, ezen községet ama boldogító álomból, melyben megnyugtató öntudatánál fogva, laktársai bizalmát teljes mértékben élvezte, felébresztve, azt a gyanusítások véstetjes terére kiállítani, a hon ellenségei közé a könnyen hívők előtt helyezni és szeplőtelen jellemét bepiszkítani. Késérű meglepetés ez, tisztelt miniszterium! mely, minél tisztább szándék honol keblünkben, annál metszőbben hat szíveinkre.

Jóllehet a sürű tapasztalás, hogy a jelen korszakban, midőn a hirlapok nem mindig hű és igaz közleményeket tartalmaznak, azon reményt fogamtatja szívünkben, hogy azok, kikre a hon közdolgainak vezetése bízott, minden rágalmas híreket hitelt érdemlő közleményekké emelni nem fognak: mégis az oly hatalmasan reánk nehezített gyanunak elhárítása s politikai jellemünk nemtelen szennytől megtisztítása okából helyén tartjuk: a tisztelt miniszteriumnak ezennel ünnepélyesen kijelenteni, hogy honfiúi szent érzelmünk és kötelességünknel fogva, őseink mindeddig utánczolt példájaként, királyunkhoz, hazánkhoz s alkotmányos kormányához holtig hivek maradandván, ebbeli belső érzelmeinket ivadékaink szíveibe is átszívrogztatni fogjuk, a t. miniszteriumot ezuttal arra kérvén, miszerint minket az ellenünk szórt rágalmaktól miniszteri hivatalok és egyéb hirlapokban mentesíteni, egyszersmind, minthogy a hirlapszerkesztők egyes társaink felszólítására a rágalmozó hírközlőket felfedezni vonakodnak, hathatós rendeleteket az iránt tenni méltóztassék, hogy jelen megzavart időben, a honárulásra vonatkozó körülmények a hirlapokban névtelenül

közzé ne tétessenek, s hogy a szerkesztők a védelmünkre szolgáló cikkeket is lapjaikba befogadni köteleztessenek, ezt a méltányosság, kölcsönös jogosság, s a honnak közjára, úgy mint magánosoké javasolván. Kelt Zomborban, augusztus 5-én tartott öhitű községi üléséből. Zombor sz. k. városának öhitű közönsége.

CLXXXIII.

István nádor s királyi helytartó, Veér Farkas belsőszoznakmegyei főispánnak. 1848. augusztus 6.

Az egyetértés és bizalom Marosszék lakosainak kebelében is megingattatott; megingattatott épen azon pillanatban, melyben közellenségeink részint ármányos részint fegyveres megtámadása tehetségeink és erőnk egybeolvasztását és a kölcsönös bizalom kötelékeinek szorosabb összefűzését elengedhetlenül követeli.

A megzavart egyetértés, az alapos és elnemhalaszthatóknak bizonyodó sérelmek, és panaszok azonnali orvoslásával is, haladék nélkül helyreállítandó; helyreállítandó annál inkább, minél hangosabban igénylinemzeti önállásunk minden becsületeshazafinak hű és buzgó közremunkálását, és minél erősebb azon hit, hogy székely testvéreink, velünk egyetemben hősies vitézséggel kiérdemelni óhajtják azon előnyöket és jótéteményeket, miket az országos képviselők biztosítani készülnek.

Énnélfogva, hogy a törvényes rend, a bizalom és egyetértés mielőbb helyreállíttassék, és a netaláni ellenséges törekvések mielőbb megszüntessenek:

Önt Marosszék belügyeire nézve királyi biztosnak ki-nevezem, és teljes hatalommal felruházom, oly végre,

1-szor: Hogy az 1848: XVI. t. cz. értelmében tartandó közgyűlés útján az állandó bizottmány alakítását eszközölje.

2-szor: Hogy a netaláni bujtogatók ellen vizsgálatot rendeljen, — és a bűnösöket megfenyítettés végett az illető bíróság elébe állíttassa.

3-szor: Hogy a legközelebb mult julius 24-én tartott és elosztatott közgyűlés eseményeit megvizsgálván, s egyszersmind a tisztválasztás megtartása iránt amennyiben ez elkerülhetetlennek tapasztaltatnék, nekem mindezekről minél előbb jelentést adjon.

4-szer : Hogy a közrendet és testvériegyetértést állandóan helyreállítani és Marosszék polgárait meggyőzni iparkodjék, miképen a hazának közveszélye minden honfinak és így az ő tetleges közremunkálásukat is a legsürgetőbben igényli.

Mindezek sikeresítésére felhatalmazom önt: hogy mindazt, mit a kitűzött cél elérésére jónak és szükségesnek ismerend, tehesse és elrendelhesse. Marosszék egyeteme a kellő engedelmességre innét mai napról utasittatván.

Kelt Budapesten, augusztus 6-án 1848. István nádor s kir. helytartó. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CLXXXIV.

Az 1848. július 14. és 17-iki csatákban szolgálatra alkalmatlanná tett legénység és lovak hivatalos kimutatása. 1848. augusztus 8.

Hadtestület	Hivatal	Elcsott		Megsebesített		Elfogottak		Hibázik		Összet		Sebes következtében meghalt
		leg.	lov.	leg.	lov.	leg.	lov.	leg.	lov.	leg.	lov.	
Szent-Tamásnál, július 14-én.												
Fhg Ferdin.-huszárok .	az ör és	—	6	2	1	—	—	—	—	2	7	—
1. sz. lovas ágyúüteg .	örmes-	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
3. honvéd-zászlóalj . .	terttől	—	—	9	—	—	—	—	—	9	—	2
Összet .	kezdve	—	6	12	1	—	—	—	—	12	7	2
	lefelé	—	6	12	1	—	—	—	—	12	7	2
Turiánál, július 14-én.												
Fhg Ferdin.-huszárok .	az ör és	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ferencz Károly gyalog-	örmes-	—	—	5	—	—	—	—	—	5	—	1
ság jobb szárnya . . .	terttől	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. honvéd-zászlóalj . .	kezdve	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összet .	lefelé	—	—	5	—	—	—	—	—	5	—	1
Földvárnál, július 17-én.												
Fhg Ferdin.-huszárok .	az ör és	—	3	—	1	—	—	—	2	—	6	—
Vilm. gyal. 2. zászlóalj	örmes-	1	—	2	—	—	—	1	—	4	—	1
Ferencz Károly gyalog-	terttől	—	—	3	—	—	—	1	—	4	—	—
ság jobb szárnya . . .	kezdve	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—
1. sz. gyalog-üteg . . .	lefelé	8	—	18	—	—	—	—	—	26	—	3
2. honvéd-zászlóalj . .		9	5	23	1	—	—	2	2	34	8	4
Összet .		9	5	23	1	—	—	2	2	34	8	4
Főkimutatás .		9	11	40	2	—	—	2	2	51	15	7

Budapest, augusztus 8. 1848.

CLXXXV.

Kiss Ernő ezredesnek a bánsági mozduló-had parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz 1848. auguszt. 8.

„Nagybecskerek, augusztus 8-kán 1848. Folyó hó 4-kén estve jelentésül vettem, hogy Torontálmegyében fekvő Neusina és Szárcsa helységek a rácok által elfoglaltattak.

Másnap Schiffner, Schwarzenberg herczeg dzsidásezredbeli őrnagy parancsnoksága alá 2 zászlóalj nagybecskereki nemzetőrsereget, 2 zászlóalj rendes gyalogságot, 2 század lovasságot és 2 ágyut rendelvén, Szárcsa és Neusina helységek ellen kiküldöttem, ez utóbbit egyszersmind lángok martalékává tenni, minthogy hűtlen rác lakói, a rablócsoportokkal egyetértve, az ittlakó magyar és horvát nemesség vagyónát felgyújtották.

Schiffner őrnagy 6-ikán reggel Szárcsát megtámadta és fegyverrel bevette. — Neusinát azonban ezen oldalról, az ellenség tüzéinek kedvező állása végett megtámadni nem tartá tanácsosnak. Ernesztházára tehát visszavonult, ott a Temesen átkelvén, az ellenséget visszanyomta. Neusinát azonban a beállt éj és a sereg lankadtsága miatt meg nem támadhatta, hanem a parancsnoksága alatt levő katonasággal Lázárföldre vonult. A rácok azonban az éj sötétségét használván, Ernesztházát kirabolták és felgyújtották.

6-kán és 7-kén éjjel még 2 ágyut, 2 zászlóalj gyalogságot és 1 század lovasságot Lázárföldre segítségükre küldöttem.

7-kén reggel Temes folyón átkeltek. Bucsák erdő Don-Miguel gyalogság által ujabban megostromoltatott: Neusina helység elfoglaltatott, felgyújtatott és semmivé tétetett. — A csata után a sereg ismét Lázárföldre vonult.

Ezen ütközet alkalmával történt veszteségünk: egy halott és több sebesültből áll; 15-nek pedig holléte nem tudatik.

Az ellenség közül számosan estek el, 44 pedig elfogatott.

A katonaság általában, különösen pedig a Don-Miguel ezredbeli gyalogság, megfeszített erővel s vitézséggel harczolt.

Az egyedüli jól felfegyverkezett aradi nemzetőrsereg 54 emberig, — kik még 4 napig itt maradnak — tegnap hazament. A békési nemzetőrsereg szinte e hó 10-kén haza menend.“

CLXXXVI.

Pénzügyminiszteri rendelet 1848. augusztus 10.

Miután az ausztriai pénzügyminiszterium f. évi jul. 7-kén ²²⁰³_{F. M.} szám alatt kelt rendeletével az ausztriai álladalmi pénztárakat a magyar pénzjegyek elfogadásától eltiltotta, a nélkül, hogy ez iránt a magyar miniszteriumot csak értesítette volna is, kénytelenítve látom magamat az ausztriai nemzeti bank által legközelebb kibocsátott 1 és 2 ftos bankjegyek elfogadásától a magyar közpénztárakat szinte eltiltani.

Budapesten, aug. 10-én 1848. — Kossuth Lajos, pénzügyminiszter.

CLXXXVII.

**Pénzügyminiszteri rendelet az ezüstpénz kivitele ügyében.
1848. aug. 10.**

Tapasztaltatván, hogy mióta a bécsi piacon az ezüstpénz, bécsi bankjegyekért — több százalék veszteséggel — nagyban összevásároltatik, hazánkban is akadnak nyerészkedők, kik — nem tekintve az országban pénz szükét, a bécsi bankjegyek felváltásának nehézségeit, a forgalomnak ebből eredő fenakadását s a népben innen származható nyugtalanságot, — az ezüstpénzt nagyban összevásárolják s az ausztriai tartományokba, különösen Bécsbe kiküldöztetik; holott, ha Bécsben fizetések vannak, azokat bécsi bankjegyekkel is teljesíthetik.

Ámbár ugyan a fenforgó viszonyoknál, különösen azon tekintetnél fogva, hogy hazánkban a bécsi bankjegyek nagy mennyiségben vannak forgásban, az ezüstpénznek Ausztriából kivitele egészen el nem tiltathatik:

Mindazáltal az ezen körülménynyeli visszaélést eltűrni, annál kevésbé lehetne, minthogy az ezüstpénzben szükségét szenvedő pénzforgalomnak nyerészkedés vágyából, ily módon történő csökkentése, az ország több vidékein máris nyugtalanságra s a közcsend és béke megzavarására vezetett.

Annálfogva rendelem, a mint következik:

1) Az ezüst és arany kivitele — azon tartományokba, melyek nem az ausztriai birodalomhoz tartoznak, valamint

eddig úgy jövődőre is, ezen rendelet visszahívásáig, — tilalmaztatik.

2) Az ausztriai birodalomra nézve a rendes forgalom ugyan nem gátoltatik, de ha valaki magával az ausztriai határvonalon át 500 pftnál nagyobb mennyiségű ezüstpénzt akarna kivinni, vagy pedig hordókban s göngyölökben (miként ez a gőzhajókon s gyorskocsiknál gyakran tapasztaltatik) nagyobb mennyiségű ezüstpénzt akarna kiszállítani, ez csak azon esetben engedtetik meg, ha bebizonyítja, hogy az ezüstpénzt nem árueledési nyeréskedésből akarja kiszállítani. Mit ha világosan be nem bizonyítana, az ezüstpénz le fog tartóztatni s helyette a tulajdonos — névszerinti értékben — ugyanannyi bécsi bankjegyekkel fog elláttatni, s ekként tökéletesen kármentesítettén, a lefoglalt ezüstpénz az ország kincstárába fog beszolgáltatni.

Ezen rendelet a szokott kereskedelmi forgalomra akadályozólag már csak azért sem hatván, mivel az ausztriai birodalomban s különösen Bécsben, minden fizetési kötelezettségek, valamint eddig bécsi bankjegyekben teljesítettek, úgy jövődőben is teljesíthetnek: az ország harminczadi, posta- és szállító hivatalai ezen rendeletnek — mely egyes előfordult esetekben már ekként fogamatba is vétetett — szoros végrehajtására, személyes felelősség terhe alatt köteleztetnek.

Kelt Pesten, aug. 10-én 1848. — Kossuth Lajos, pénzügyminiszter.

CLXXXVIII.

Blomberg ezredesnek a verseczi mozgó hadsereg parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz a Versecz mellett, jul. 11-én történt csatáról 1848. aug. 10.

Versecz, aug. 10-én. 1848. A Versecz előtt felállított hadtest nagyobb biztosítása végett egy félóránnyira az alibunári mocsároknál fekvő Paulis helységbe egy dzsidás előőrscapatot és 800 nemzetőrt küldöttem. Az utóbbiak az ottani sörházban vigan töltötték idejüket; az előőrök felállítását elmulasztván, fényes nappal, déli 11 órakor a szerbek által megtámadtattak, szétverettek és egynehányan legyilkoltattak. A megfutamodottak az ellenség közeledését hírül hozák, mire tüstént riadalt fuvaték és az egész sereg a kijelölt helyeken készen állt.

Az ellenség egy negyedóránnyira versecz-vlaikováczi uton 3800 emberre menő sorokban előre haladt.

Részemről következő rendelet tétetett:

A verseczi nemzetőrsereg, az önkénytesek, és egyrésze a vidéki nemzetőröknek a város körüli árkokat és az árokkal körülvett rácز temetőt foglalák el. Nagyobb része a város téerein, leginkább pedig a ráczságlakta részeken fékezésőkre állittatott fel. A rendes sereg, mely 300 Rukavina gyalogságból, Kollmann őrnagy, 200 hannoverai huszárok gr. Esterházy őrnagy, ugyanennyi ezredembeli dzsidás b. Schirnding őrnagy parancsnoksága alatt 100 nemzetőr, 4 hatfontos ágyu, 2 rendes tüzérmester, 16 aradi tüzér és 16 verseczi, az ellenség eleibe általam kiküldetett. Az uton a Rukavina-gyalogság és a nemzetőrök egy csapatban nyomultak elő; ezek balján a huszárok azon parancsral, miszerint az előadandó alkalommal az ellenség jobbszárnyát támadják meg. A gyalogság jobboldalán a tüzérek, félszázad dzsidások fedezetével voltak, a többi dzsidást 1500—2000 lépésnyire eső szederfakertbe rejtettem el, kik a körülmények szerint, ha az ellenség Paulis helységről ütne ki, annak ellentálljon, vagy ha ez nem történnék, akkor az ellenség bal-szárnyát rohanják meg.

Az ellenség az előrenyomuló bátor seregeinkre ágyuiból tüzelni kezdett, mely alkalommal egyszersmind török szokás szerint iszonyuan ordított.

A huszárok a gyalogságot előzőleg az ellenség elé nyomultak, de seregtűzzel fogadtatván, a gyalogság egyenes vonalába visszatértek.

A tüzérség az ellenség első tüzeit viszonzni akarta, mit azonban megtiltván, a telepet, félszázad dzsidások által fedezve, előrenyomulni, és csak közelebbi távolságról tüzelni parancsoltam; miért is az első 3—4 lövés által két ellenséges ágyú leromboltatott.

Kollmann őrnagy csekély csapatával tántorithatlan bátorságban az ellenség felé nyomult, és tapasztalván, hogy Paulis felől mi sem mutatkoznék, a dzsidásokhoz ugrattam, kiknek sorukban sebes ügettel az ellenség szárnya és hátamögötti irányában nyomulni parancsoltam.

Midőn már az ellenséghez meglehetősen közelednénk, ez a fenlevő használható ágyuiból csapatainkra tüzelt, melyet azonban ügetve tett előnyomulásunk miatt célba nem vehete.

A golyók özöne és közeli füttyölése az egészen ujonczokból

álló sereget egy kissé meghökkenté, mely azonban egy pár intő szavam által rendbe jött

Egy szakaszt Paulis előtt hagytam, a 2-ik őrnagyot 1 ső századával megtámadásra vezényeltem. B. Schirnding őrnagy sebes megtámadása által az uton felállított ellenség ledulatott és az első roham alkalmával 30—40 leszúrattott.

Az ellenség a közellevő kukoriczába megfutamodott, és ott a dzsidások és huszárok által leöletett. Csak ezen egyes harcban lön veszteségünk. — Az egyes szerviánusok a végső perczig vívtak, kegyelmet nem fogadtak el; közöttük különösen négy ember volt kitünő, kiknek egyike görbe kaszával fegyverezve, egymást háttal fedezte, és felváltott tüzeléssel védelmezte és 1 dzsidás-őrmestert, 1 tizedest, 1 lovat lőtt agyon, és többeket megsebesített; míg végre a dzsidások által legázoltatván, leszurattak. A Rukavina ezred csatárai végre megérkezvén, üldöztetésükre szétküldöttem, kik is kitünő ügyességük által az üldözést nagy sikerrel folytatták, és valahányszor csak egy vörös fész a kukoriczából kibujt, azonnal földre terítettett. Egy része az ellenségnek a szőlőkertekbe vonult, és ott újabb támadásra készült. Ezek ellen a Rukavina-ezred 2-ik százada mellett tartalékul fentartott nemzetőrsereget küldöttem, kik nagy bátorsággal őket üzőbe vevén, sokakat leöldöstek. Midőn azonban az ellenség tökéletes leveretése végett a lovasságnak egyik részét utánok küldeni akarám, Paulis helység felől porfelleget láttam emelkedni; az ellenség tartalékseregét előnyomulni vélvén, a hannover-huszárok osztályát azon irányba küldöttem el, hogy szükség esetében az ellenségnek ellent álljon; azonban kitünt, hogy a por azon kocsik által okoztatik, melyeken az ellenség jött s most nélkülök elvágatott.

Végre nem maradt egyéb hátra, mint halottainkat, kik 1 dzsidás őrmester, 1 tizedes és 1 közvitézből állottak, — valamint 7 sebesült dzsidást és 2 huszárt biztos helyre vinni és diadaljeleinket összeszedni, melyek 3 zászlóból, 5 ágyuból és 2 löszeres szekrényből állottak.

Az eltakarítási jegyzék szerint 294-en estek el, azonkívül számtalanok minden seb nélkül a rekkenő hőségben lélekszakadva futásnak eredvén, holtan összerogytak.

Még ez nap este a határörvidéki Chrastianski százados és Illics hadnagy a megfutamodott lázadók két vezérét Sztanimirovicsot és Goicsot, Ulmán elfogván, behozták azon jelentéssel, miszerint a határörvidékiek 100-nál több szerbet fogtak el.

Egy zászlóalj Rukavina-ezredtől és egy század huszárt

oda küldöttem, kik másnap reggel 107 elfogott szerbvel visszajöttek. Az elfogott szerbeket, összesen 194-et akét vezérrel együtt Temesvárra küldöttem be. Tettics ellenségi vezér egy dzsidás által leszuratott. Az ijedtség az ellenség részéről oly nagy volt, hogy nagyobb része szakadatlan futással a Dunáig meg sem állt, és itt csónakokon átkelvén, Szerbiába menekült.

Seregem csekély száma miatt azon hasznót, mely más körülmények közt kivihető lett volna, ezuttal elő nem idézhettem.

Seregem magaviselete minden dicséreten felül áll. Gróf Esterházy őrnagy, Kollmann őrnagy és b. Schirnding rendeletemet legnagyobb higgadtsággal, a legpontosabban teljesítették. Seregem oly kitartást és bátorságot tanusított, a milyent ezen, nagyobbbrészt ujonczokból összealkotott seregtől nem remélttem. Elszántságban és bátorságban a tiszték a közvitézekkel vetélkedtek. Egyesek kiemelését a többiek sérelme nélkül nem is tehetem. Mindnyájan e nap jeles hősei valának.

CLXXXIX.

A hadügyminiszter nyilatkozata a „Patriot“ 1848. jul. 24-ki cikkére. 1848. aug. 10.

A „Patriot“ 43. számában július 24-kén egy cikk volt közölve, melyben a többi rágalmak közt még ez is foglaltatik: „Die Infanterie wollte bis jetzt nicht zugreifen wie es sein sollte. — Da kam General Bechtold, und wiederholte in Gegenwart aller Officiere das schon hier in Szegedin Gesagte: „Meine Herren! Ich höre, dass Sie nicht feuern wollen auf unsere Gegner — vom Gemeinen anfangen, bis zu Ihren Herrn Oberst Kolowrat; merke sich's Jeder, dass in jedem Dorfe ein Seiler und Baum ist! — und wahrhaftig es ist Anlass zu solcher Anrede vorhanden.“ Midőn e lap a mondottakat egy minden alávaló rágalmakon felülálló fővezérnek szájába teszi, valóban egyebet megvetésnél nem érdemel; egy oly lap, mely az első jött-ment hirt — minden ellenjegyzés nélkül, melynek becstületes ember a tény bebizonyítása előtt hitelt adni nem szokott, — hasábjaiiba felveszi és ezáltal az ellenség előtt álló hadseregnél viszályt akar előidézni, csak a rosz akaratnak lehet kifolyása. — Hadügyminiszter Mészáros Lázár.

CXC.

István nádor s kir. helytartó Zsitvay József első alispán és királyi biztosnak. 1848. aug. 10.

Hivatalosan tudósítottam, miképen Szerémmegye az ámtás és rettegtes eszközeivel a törvény s törvényes rend ösvényéről eltérítettén, előzetes engedély és szükséges előkészítés nélkül, az 1848: XVI. tcz. ellenére, a tisztviselői személyzetet ismételve s épena minden hivatalaitól felfüggesztett b. Jellachich József törvénytelen elnökle alatt részt megváltoztatta, részt megszaporította legyen.

Tudósítottam továbbá, miképen a tiszti kar nagyobbára a rettegtes befolyásának kitétetve — nemcsak a korona és alkotmány ellen intézett bujtásokat fékezni nem képes, hanem törvényellenes gyülekezetekben és ott keletkezett határozatok végrehajtásában legalább némely tagjai által tettleg résztveszen.

Tudósítottam végre, miképen a Szerémmegyének lakosságát a szerte működő bujtogatók, különmemű mentességek és kedvezések ígéréte által, melyeknek teljesítése a fenálló tulajdon-, és birtokviszonyokat megsemmisitené, jogszegésre és ellenszegülésre izgatják.

Ezeknél fogva kötelességem levén, a korona és alkotmány egységét, valamint a törvények és közrendnek fentartását, eszközölni és minden megtámadások ellen védeni.

Önt királyi biztos minőségében Szerémmegyébe kiküldöm, oly végre,

1-szor: Hogy a törvényes kellékek mellözésével hivatalaiból tettleg elmozdított tisztviselőket hivatalaikba visszahelyezze, és a netalán megürült állomásokat a törvény értelmében betöltse.

2-szor: Hogy az illoki gyülekezetben f. évi július 21-kén az 1848: XVI. tcz. ellenére, előzetes engedély nélkül érvénytelenül kinevezett egyének tiszti eljárását felfüggeszse; ha pedig a tisztviselők számának szaporítása szükségesnek ismertetnék, ezt előzőleg feljelentsé.

3-szor: Hogy a bujtókat és lázítókat, személykülönbség nélkül, megfelelő büntetés végett, bíróság elébe állítsa, a megyei lakosokat jogaik, kötelességeik és valódi érdekeik iránt felvilágosítsa, tekintőleg felvilágosíttassa; és azokat az engesztelés és testvéri bocsánat biztosító szavával a béke és törvényes rend útjára térítse.

4-szer: Hogy a megye végrehajtó hatóságát az 1848: XVI. t. cz. értelmében megalakíttassa.

5-ször: Hogy az 1848. V. t. cz. minél előbbi végrehajtását és így a képviselőlet nélkül levő megye polgárainak törvényes jogaikba való igttatását mihamarább eszközölje.

Ez okból királyi biztos urat teljes hatalommal felruházom, akarván, hogy a rögtönítelő hatóság kihirdetésével is mindazt, mit a kitűzött cél elérésére, vagy megközelítésére czélszerűnek és szükségesnek ismerend, tesse és elrendelhesse; b. Hrabovszky János hadi főkormányzó, Szentkirályi Móricz és Csányi László királyi biztos urak közremunkálásra, a megye és hadi parancsnokság pedig engedelmességre innét már utaltatván.

Kelt Budapesten, augusztus 10-én 1848. István nádor s királyi helytartó. Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CXCI.

Kiss Ernő ezredes jelentése a neuzinai csatáról b. Bechthold altábornagyhoz. 1848. aug. 11.

Nagybecskerek, augusztus 11-én 1848. — Előbbi jelentésből tudva van, miszerint 200 lázadó f. hó 3-án az 1600 főből álló torontáli nemzetőrséget Neuzinából kiverte, és futása közben közülök egynehányat megölvén Neuzinát és Szárcsát megszállotta, mire Schiffner őrnagy vezérlete alatt 2 lovas, — 2 sor gyalog, — 2 nemzetőrségi század és 2 ágyuból álló vizsgacsapatot küldék a Temes felé. 5-kén megérkezvén Szárcsán, e helység a gyalogság által ostrommal bevétetett, és a lázadók a Temesen átüzettek. Többoldalú akadályok miatt az üzőbe vett ellent tovább nem leheté követni. Minthogy pedig a következő éjjel a felől értesülék, miszerint a lázadók a hűtlen Botoshelység felől a mi győztes csapatunkat hátulról megtámadták, részint, hogy az áruló lakosokat megbüntessem, részint, hogy a lázadókat Neuzinából kiverhessem, a mozgó csapatot 2 század sorgyalogsággal, 1 század lovassággal és 2 ágyuval erősítém meg. Másnap, azaz 6-kán, Schiffner őrnagy, csapatja nagy részével (2 ágyu körül aradi nemzetőrök tőnek szolgálatot) Lázárföldről Ernesztháza felé nyomult elő, innen a folyón való átmenetelt megkísértendő. Augusztus 5-ike és 6-ika közti éjen Ernesztházát a lázadók és botosi lakók kirabolták. Egy század,

mely Ernesztháza és Botos közt állítottatott fel, ez éjjel 18 lázadót fogott el, kik 276 db. ökröt hajtva el Ernesztházából s több Ernesztházából rablott málhával megterhelt szekerekkel menének vissza Botosba. A ragadmányt az erneszt-háziaknak dzsidásaink visszaadták, sőt a lázadóktól elhajtott 276 db. ökör is ezen derék dzsidások kívánatára — a szegény lakóknak ajándok- és kárpótlásul odaadatott, s ezen nagylelkű adomány aránylagos elosztásával Torontálmegye bizatott meg.

Vitéz csapatunk további előnyomulásának eredménye lön a lázadóktól megszállott Ernesztházának mint szintén egy a Temes partja melletti erdőnek ostrommali elfoglaltatása.

És így a jobb partnak birtokában levén, a további dispositio a szerint intéztetett. Az ellen állása következő volt:

A jobbszárny Szárcsát tartá megszállva; a középcsapat a szárcsai hidat és egy ezen hid és Neuzina közti sánczot ágyukkal megerősítve; a balszárny végre Neuzinát szerbekkel és lázadókkal. Mieink Szárcsát és a sánczot erősen lövöldözik, hogy az ellen figyelmét arra fordítsák. Több ügyes hadi mozdulatok után sikerülvén a folyón átkelni, Neuzina azonnal erősen ostromlatott, és kétségbeesett ellenszegülés után be is vétetett. A szerbek ablakokból, pincze- és háztető-nyiladékokból lőttek, és csupán a házakat rájuk gyujtván, lehete őket meggyőzni, mikor többen közülök elégték. Neuzinának birtokunkba esése kényszeríté a lázadókat, hogy Szárcsát és az említett sánczot elhagyják, és sietve Jarkovacz felé vonuljanak. Neuzina elégett. A lázadók vesztesége körülbelül 500 ember, kik részint elestek részint elégték, 18-an pedig elfogattak. A megsebesültek számát nem lehet kipuhatolni.

E csata alkalmával az egész sereg kitüntette magát, jó szelleme, vitézsége és harczias bátorsága által; derék embe-reink bámulatos hidegvérűséget tanusítának az ostrom alatt. Különösen kiemelendők: Schiffner 2. dzsidás ezredbeli őrnagy, kinek ügyes tapintatának lehet az egész sikerdus eredményt köszönni; b. Meuszingen, Hannover huszárezredbeli főhadnagy, ki a csata alatt vitézsége, szakértelme és tárgyavatottsága által különös figyelmet ébresztett; továbbá Fischer gyalog százados, Haslinger főhadnagy, König és Grega hadnagyk Don Miguel ezredből.

Veszteségünk áll; 2 halott-, 1 vizbefuladt-, és 6 megsebesültből. Valenta tüértizedes is dicséretet érdemel, kinek pél-

dája igen kedvezően hatott azon aradi nemzetőrökre, kik az ágyu körül szolgáltak.

Neusina elfoglaltatása a lázadókban szomorú benyomást tén, és azoknak berohanásait Torontálmegyébe egy darab időre megszünteté.

CXCII.

Szentkirályi Mór kormánybiztoshoz 1848. aug. 11-én intézett miniszteri rendelet melléklete.

Báró Bechtold altábornagy jelentéséből érthető, hogy a jász-kunkerületi, és aradvárosi nemzetőrseregek vitézül viselik magukat, engedelmesek és így a hadi szolgálatra jól használhatók. — Polgártársak vegyék forró köszönetemet buzgóságukért hazánk nevében, a vitézséget a dicsőség kíséri mindig!

Fájdalom, nem mind a nevezett altábornagy rendelkezései alatt álló nemzetőrseregről lehet ily jót mondani, némelyekben engedetlenség uralkodik, annyira, hogy azok a vett parancsolatok teljesítésére sem kéréssel, sem szigorral nem vehetők, ezáltal az operációk folyamát gátolják, és így haszon helyett kárt okoznak. — Nem akarván bélyegezni senkit sem, neveket nem mondok, de hazafiak! kérem a hon és igazságos ügyünk nevében, legyenek bizodalommal vezérük iránt, engedelmeskedjenek parancsolatainak, harcoljanak vitézül, az a ki a vészt magára vonja, mindig többet károsodik, mint a ki vele szembeszáll; legyenek azon kellemes helyzetben, hogy szinte dicsérve említhessem a nagy közönség előtt. — Gr. Batthyány Lajos.

CXCIII.

Wellenhofer őrnagyvezér jobbszárny mozgó hadikar parancsnokának jelentése a mozgó had főparancsnokához. 1848. aug. 13.

Ó-Verbász, aug. 13-án. 1848. Ma reggel 4 órakor az ellenség által rögtön s keményen megtámadtattunk; ugyanaz 3 csapatban, 6 db., részint 3, részint 6 fontos ágyukkal oly gyorsan s oly szakadatlan jól vitt tüzeléssel nyomult elő, hogy a mi előreink

egy pillanatra hátrálni kénytelenítették. Azonban de Witte őrnagy, kire az éjjeli éberség bízott, a lelkes Sándorgyalogsággal a balszárnyon, Balás őrnagy pedig a székelyekkel a jobbszárnyon azonnal az ellenség elé nyomult. Erre egyuttal megkezdém én is a támadást és midőn csapatjaim a legnagyobb gyorsasággal sikra szálltak, a pattantyúsokat felállítottam, mire Jonak hadnagy s ütegparancsnok oly gyorsasággal és sikerrel tüzeltetett, hogy rövid idő múlva az ellenségi ágyuzás viszonyozása lankadni kezdett. A jászok és kunok tartalékcsoportjai hasonlóképp dicséretre méltólag azonnal csatarendbe állottak és a parancsolt módon minden vonakodás nélkül többi csapatjaik után nyomultak; ugyanezt tette a kun lovasság is, mely alkalommal különösen Fackh ezredes buzdítása nagy nyomatékú vala. A csatát maga az ellenség kezdé meg, mely — mint fentebb érintetett — igen gyorsan előnyomult, és nagyszámu szekereket hozott magával, melyek lövészekkel és csajkás ágyúkkal valónak megrakva.

Az ellenség tüze élénk és iránya is jól kiszámított volt; de szokás szerint, a tüzelés nagy felemeltetéssel történt, úgy hogy ennek hatása az ütközetben alig látszott; közülünk öten sebesültek meg, kik közül egy nehéz sebet kapott.

Az ellenség részéről azonban tetemes veszteségnek kellett lenni, mivel igen sebesen hátrált, ágyui csakhamar elhallgattak, mi pedig folytatott előnyomulásunknál törött ágyuszekereket, szétszakadt és elvesztett fegyvereket és nagy mennyiségű töltéseket, ugyszinte számos vértócsákat találtunk. — Ámbár az ellenségnek jól irányzott ágyútüzeléseink következtében embereiben tetemes veszteséget kellett szenvednie, számát nem irhatom meg, mivel elhullott embereit, saját szekerein azonnal elhordatta. Én vitéz csapataimmal előnyomultam egész Szent-Tamásig és használtam ezalatt azon alkalmat, miszerint a szenttamási földéken fenálló kukoricza nagyobb részét, mely az ellenségnek mindenkor kedvező szolgálatot tett, a kaszákkal felszerelt jászok és kunok által, sorcsapataink és ágyúink fedezése alatt, lekaszáltattam.

Miután az ellenség eltűnt, úgy hogy már nyomát sem láthattuk, csapataimat felállítási sorukba visszahuztam.

Nem marad már egyéb hátra, mint nagyméltóságodnak különösen bejelentve, megérintenem azon valóban dicséretre méltó bátorságot, melyet a Sándor és székely gyalogság, nemkülönben a második sorban előnyomult jászok és kunok ez alkalommal tanusítottak. Ugyanezt érintém már a kunok lovas-

ságát illetőleg is, melynek azonban ezuttal a harczmunkálatnál az igen magas kukoricza miatt, alkalma a kitüntetésre nem vala.

Kötelességemnek tartom végre, nagyméltóságodnak de Witte és Balás őrnagynak az előcsapatoknál tanusított lelkes s buzdító magukviseletét, úgy Bakonyi ezredes bátor s eszélyes vezérletét, Fleischbaker Sándor-ezredbeli, és Beke, székelygyalogsági századosokat, nemkülönben Molnár főhadnagyot és dandársegédemet, valamint Jonak tüzérhadnagy ügyes, gyors és vitéz ágyuütegvezérletét különösen kiemelve, azon kéréssel megérintve előadni, miszerint ezen kartisztek és főtisztek kitünő viselete iránt tekintettel lenni méltóztassék.

CXCIV.

Miniszteri rendelet minden helyhatóságokhoz. 1848. aug. 13.

Miután a tapasztalás a nemzetőrseregek összes kimozdítását czélszerűtlennek mutatja, mert ez által nemcsak hogy sok munkás kéz elvonatik szokott foglalatosságától, de számos családfő beteges, gyenge egyén is jelenik meg a csatatéren, kik részint viszonyaik, részint testalkatásuk miatt hosszasabb tábori szolgálatra alkalmatlanok, s a gyakoriabb felváltást épen akkor teszik szükségessé, mikor már a nagyobb rész, a hosszab táborzás által a hadi szolgálatra alkalmas lett volna, idejárul még a tetemes költség, mely a felváltások véghezvitelére szükséges; — elhatározta a miniszterium, hogy ezentul nem fogja a hatóságokból a nemzetőrseregeket minden egyéni kivétel nélkül kimozdítani.

Tekintve azonban hazánk vészteljes helyzetét, nagy haderőt a lehető legrövidebb idő alatt kifejteni multhatatlanul szükséges:

Rendelem tehát ezennel, hogy minden megyék, városok, ke-
rületek, egyszóval minden törvényhatóságok, mindjárt, a mint ezt veszik, vagy a „Közlöny“ vagy más hirlaputján olvassák, egy nemzetőrökből álló hadierőt teremtsenek, mely önkénytesen ajánlkozó erős, egészséges egyénekből legyen alkotva, kik kötelezvék mindaddig, míg a harcz tart, vagy a haza szolgálatukat igényleni fogja, a kormány rendelete alá helyezni magukat.

Az ajánlkozókat ott, hol legczélszerűbbnek fogja tartani, szedje össze, ossza be századokba, fegyverezze fel legjobb fegy-

vereivel, ha másként nem lehetne, requisitió útján, a hatóság körében vadász, kartács és más jó lőfegyverek nyugtatvány mellett összeszedendők, adjon tanításukra katonaszolgált egyéneket, gyakoroltassa a fegyverben, és jelentse számukat haladéktalanul a haditanácsnak, megnevezvén azon megyebeli őrnagyot vagy más egyént, kinek vezérlete alatt leginkább szeret szolgálni a nép, hogy majd ezt parancsnokul tüstént ki lehetne nevezni.

Ha ez megtörtént, ezen önkénytes csapatoknak kiindulási napját és utbaigazítását tudtára fogja az illető hatóságnak adni a hadügyminiszter. Mind a tisztek, mind a vitézség szintoly fizetést fognak szedni, kiindulási napuktól számítva, hazajöttükig, mint a honvédsereg, melynek fegyelmi rendszabályai, miglen hadiszolgálatuk tart, rájuk is alkalmazandók.

Minden egyéb, a nemzetőrseregek kimozdítására vonatkozó rendeletek ezennel megszüntetnek, kivéven azokat, a melyek a már kimozdított, vagy a hadügyminiszter rendelete folytán még e hónapban kiindulandó nemzetőrseregeket illetik, ezeknek, hogy valamikép az operatiók fonala meg ne szakadjon, az előbbi határozatokhoz kell magukat tartani, miglen az ujonnan alakuló önkénytes harcosok által fel nem fognak váltatni.

Hazánkfiái buzgó honszeretete, ügyünk igazsága és szentsége biztosítanak, hogy az előljáróságok törekedni fognak a rendeletnek fényes sikert szerezni, és hogy számos polgártársunk kész lesz vérével, életével védeni szabadságunkat, függetlenségünket, és a magyar szent korona jogait.

Pest, aug. 13. 1848. — Gr. Batthyány Lajos.

CXCV.

A vallás- és közoktatásügyminiszter rendelete. 1848. aug. 13.

Miután az aldunai vidéken fellázadt szerb csapatok már is közpénztárakat raboltak ki, miután tartani lehet attól, hogy a szerb nemzeti alapértéket is megcsorbitani és kárhozatos céljaira fordítani igyekezzenek:

Rendelem, hogy az érintett s az álladalom felügyelése alatt álló alapértéknek adósai, előleges engedelmem nélkül, sem kamatbeli, sem tőketörlesztési fizetést, semmi szín és ürügy alatt ne tegyenek.

Aki ezen rendeletet áthágja, a lázadásbani tetteleges részt gyanuját vonandja magára; amelletti fizetései érvénytelenek, s annak idejében felhajtandóknak ezennel nyilvánítottak.

Ezen rendelet minden hatóságokban hirdettessék ki.

Budapest, augusztus 13-án, 1848. — Vallás- és közoktatásügyminiszter b. Eötvös József.

CXCVI.

Miniszterelnöki rendelet a Duna és Dráva közti törvényhatóságokhoz. 1848. augusztus 13.

Hazánk láthatárán a vész mindinkább tornyosodik; egy ávaló párt, mely Jellachichot vak eszközeül használja ujonm emeli fejét.

Báró Jellachich, ki nekem János cs. k. főherczeg jelenlétén ígéretet tett, hogy azon feltétel alatt, ha a magyar kormány, hadi erejét a horvát határtól hátrahuzza, maga is ugyanígy fogja tenni, most Horvátországban, nevezetesen Varasd közel tetemes haderőt gyűjt, ámbár mi, adott szavunkat beváltva, hadi erőnknek nagy részét a horvát határszéltől elvonva, a Dunán át szállítottuk.

Mivel tehát mindemelletti minden perczben hazánk határainak tetteleges megtámadásától kell tartanunk, felhivom a Duna és Dráva közti törvényhatóságokat, e — hazánk jövőjére legnagyobb fontossággal bíró — pillanatban, használják azt fel annyiszor tanusított nemes hazafiui lelkesedéseket, és látsák ki tüstént, minél nagyobb számmal, a kiindulásra önkénytelen ajánlkozó nemzetőröket, lássák el azokat legjobb gyvereikkel, huzzák össze egy helyütt, és jelentsék ide fel nekünk számát sürgőnnyel hogy ezen seregeket egy a dunánli területben rendelkezendő, e napokban kinevezendő hadvezér alá lehessen helyezni.

A honn maradó nemzetőrök a csend, rend és béke fentartására minden eszközt felhasználjanak, a hatóságok előjárói pedig a csendzavarók ellen a legszigorubb eljárást kövessék, tegyenek meg minden előkészületet, hogy a horvátok beütésében az innen bevárando első felszólításra, ha kell, átaláljanak népfelkeléssel is, visszaverhessük határainkról.

A reactió embereit éber figyelemmel kísérvék. — Mi meg-

támadni senkit sem fogunk, de szabadságunk függetlenségünk és jogaink védelmére utolsó emberig készen állunk.

Pest, aug. 15-én 1848. — Gróf Batthyány Lajos.

CXCVII.

Palóczy László százados jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. augusztus 19.

Palánka 1848. aug. 19-én. — Tegnap három órakor délután elindultam Apathinból és este 9 órakor minden akadály nélkül egész közel Palánkáig értem, midőn több őrtüzeket megszólíttatánk, mind a ráczt, mind a magyar felől a Dunának, alig haladtunk tovább Palánka felé, magyar kiáltással és éljenzéssel, midőn a magyar partról két lövés esett meg minket azonban nem sértett meg, s mely lövésekre az egész magyar épen azon a napon állított őrvonal emberei fellármáztak, mind ránk süték fegyvereiket, s miután mindig ráczul feltek magyar kiabálásainkra és egyre lövöldöztek, mi is tettük ijesztésképen három ágyulövést, némely kisebb lövésekkel gyűlve, szerencsére nem találtunk senkit. A fő hiba volt, hogy ezen baranyai magyar nemzetőrök rettenetes tulbuzgósággal minket ráczoknak véltek, mi pedig őket szinte azoknak, mint a magyar kiabálásokra mindig ráczul feleltek; mi onnan ereztük, hogy ráczok valának az őrvonalon, kik azonban a rablók nem tartanak. Később azután kiálltunk a partra és minden csendesedett.

CXCVIII.

Palóczy László százados s a „Mészáros“ hadi gőzös parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 19.

A palánkai nemzetőrségi őrvonalt Nestyén helységen több hét óta azzal ijesztgeté, hogy ezen helység lakosai, a tőlünk elfoglalt, 200 embert bíró, komppal áttörni, és Palánkát elpusztítani szándékoznak. Ennek folytán én a gőzöst Nestyénbe általmenék, s egy alkalmas távolságra megállva s egy ladikba 6 embert és 5 hajólegényt beültetvén, azon csúszással küldém ki őket a szárazra, miszerint az ottani nép

szép szóval a kompot visszakérjék. Azonban alig közeledtek azok a komphoz, a legközelebbi házakból mintegy 20 lövés esett rájuk, mire én a ladikban levő emberek biztosítására egy 6 fontos ágyuval feleltem. Erre a hegyről két kisebb ágyu lövetett reánk sérelem nélkül, mely két lövésre természetesen megnyitattam én is a tüzet a palánkai nemzetőrökkel, kik szinte kisebb három ágyuikkal a partról a Dunán keresztül az ellen figyelmét két felé osztották. Alig hogy részünkről megkezdődött a tüzelés, az ellen ágyui nyomban elhallgattak, s az egy lélek nélküli Nestyén helysége lángba borult, ugyanannyira, hogy kivéven a magyar részét és a rácz templomot, a helység több házai a rácz pap lakával együtt mely utóbbit öt golyó és egy gránát ért, leégett. Az ágyuzás után az emberek ismét kimentek a ladikból s az ott álló kompot minden ellenzés nélkül a hajóhoz vonták.

CXCIX.

Hivatalos kivonat a mozgó hadsereg fővezérének jelentéséből. 1848. aug. 19.

Verbász, augusztus 19-én 1848. Ma reggel 2 órakor valamennyi rendelkezhető seregem, Turia és Szent-Tamás ostromához kirendelt hadállásába kelt 5 órakor mindakét ponton erős ágyuzás kezdődött, amely 10 óráig, — Bakonyi ezredes ur csapatánál pedig egész déli 1 óráig tartott, a mely az ellenség részéről keményen viszonztatott. Eredménye az lön, hogy mi, daczára minden megerötetésünknek és seregeink vitézségének, az említett két pontbirtokába nem juthattunk, bár lankadtan, azonban jó renddel elfoglalt hadállásunkba visszakeltünk.

Midőn magamnak fentartom, a jelentések későbbi vettével a történt ütközet részleteit bejelenteni, előlegesen csak annyit irhatok, miszerint: veszteségem 2 halottból (báró Nefzern Schwarzenberg ezredbeli százados, és Fiáth Würtemberg ezredbeli főhadnagy), 9 megsebesült tiszt, és mintegy 100 emberből, a közvitéztől egész az őrmesterig, és 16 lóból áll.

Seregem vitézsége és magafeláldozása általán dicséretes volt. — Különösen báró Bakonyi ezredesnek vitéz és eszélyes viseletét kellek kiemelnem, mivéggett őt némileges kitüntetéssel a hadügyminiszteriumhoz gyorsfutárként felküldöm, mint-hogy ő leginkább képes az ellenség állása és védelmezéséről

kellő felvilágosítást adhatni. B. Bakonyi ezredes urnak nyilatkozata után megnyugtathatom a közönséget, miszerint ügyeink a táborban nem állanak roszul, és hihető, hogy vitéz seregünk nemsokára más s jobb fordulatot adand ügyünknek. — Hadügyminiszter Mészáros Lázár.

CC.

Királyi rendelet a hadügyminiszterhez. 1848. aug. 10.

Legmagasabb királyi személyem melletti miniszter előterjesztésére ezennel rendelem, hogy magyar hadügyminiszteremmel, a Magyarországon tanyázó, nem a magyar koronához tartozó ezredeket a többi örökös tartományaimban elhelyezett magyar ezredekkel váltassa fel, egyedüli kivételével azon ezredeknek, melyek jelenleg még Olaszországban az ellenség előtt állanak.

Kelt birodalmi fővárosunkban Bécsben, Ausztriában, aug. hó 20-ik napján 1848. — Ferdinánd. — Hg. Esterházy Pál.

CCI.

Miniszterelnöki értesítvény 1848. aug. 25.

E hó 9-én a bécsi hadügyminiszteriumtól következő levél érkezett az itteni hadügyminiszteriumhoz:

(*L. a CLXXXI. szám alatt.*)

Ezen felszólítás a bécsi hadügyminiszteriumtól épen azon időben érkezett, midőn az itteni hadügyminiszterium által többrendbeli lö- és fegyverszerek kiszolgáltatására levén felszólítva, azok, jelesen pedig 1 millió gyutacs, 4000 kész puskaagy, 600 puskaszerszám s a kívánt bombák átküldését tudatá, s magát jövőre nézve is a nélkülözhető puskaszerszámok s a szükséges gyutacsok kiszolgáltatására késznek nyilatkoztatá. Ez időben a fegyverfelügyelő osztály igazgatója Marziani ezredes, a hadügyminiszter rendeletéből hivatalos ügyek elvégzésére volt kiküldve s távolléte alatt ezen osztály igazgatásával oly egyén volt megbízva, kinek hazafiúságát gyanúsítani épen nem lehet, s ki a hadügyminiszter jóváhagyásával azt felelte a bécsi mi-

niszteriumnak, hogy mihelyt az illető váraktól arról fog értesíttetni, hogy a kívánt lövetékek jelen körülmények s a csatatér közelléte okozta nagyobb szükségek mellett is nélkülözhetők: úgy nem fog késni a már nevezett bécsi miniszteriumot értesíteni, hogy a kívánt mennyiségből mit és mimódon volna hajlandó s képesátküldeni. — Ennél többeddig ez ügyben nem történt. — A hivatalos tudósításokból pedig úgy értesítettett a hadügyminiszterium; hogy az ország váraiban a többi tetemes készletben levő lövetékeken kívül 42,830 részint töltött, részint töltetlen 7 fontos gránát s 214,123 még töltényre nem alkalmazott 6 fontos ágyugolyó találtatik, mely mennyiség olyan, hogy abból saját érdekeink veszélyeztetése nélkül a kívánt mennyiséget annál inkább átengedhetjük a bécsi miniszteriumnak, minthogy ezen lövetékek az országban létező gyárakban is készíttethetnek.

Ezt a nevezett osztályigazgatónak igazolására szükségesnek tartottam nyilvánítani, annál inkább, minthogy ő ezen egész idő alatt távol volt, s ezen ügy tárgyalásában részt nem vett. S midőn egy részről a képviselők hazafiságából eredett ebbeli gondoskodást dicsérettel kell elismerni: úgy nem lehet eléggé rosálni másrésztől azon aljas hirmondók eljárását, kik hamis adatokkal előállva, a miniszteriumot s annak egyéneit igazságtalanul s alap nélkül gyanusítani nem átalkodnak.

Budán, aug. 21-én 1848. — Batthyány Lajos.

CCII.

Kiss Ernő ezredesnek a nagybecskereki mozgó had parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 21.

Nagy-Becskekerek, aug. hó 21-én 1848. A nagy-kikindai ke-
rületben a Tisza partján fekvő Taras helység f. hó 17-dikén és
18-án, minthogy az ellenség ellenében a Tisza jobb partján
ágyukkal ellátott kis táborba szállott, kikutatását megrendel-
tem. A nevezett helység őrizetével 18-án éjjel a torontáli nem-
zetőrsereget egy zászlóalj gyalogsággal kirendelém; midőn
azonban az említett seregek Taras-helységet őrizet alá akarák
venni, az ellenség által erős tüzeléssel fogadtatván, Elemérre
visszavonulni kénytelenítették. A vett jelentés után gr. Vécsey
őrnagy parancsnoksága alatt 1 század lovasságot, 2 század
gyalogságot és 2 ágyut segítségükre küldöttem, a megtámad-
tatás azonban nagyobb erőt igényelvén, még egy század lovas-

ságot, 1 század gyalogságot és 2 taraczkot küldöttem. Később pedig a perlaszi táborra való felvigyázatot Vetter alezredes urra bízván, magam is Tarasba siettem; megérkezésemkor az ellenség már innen kiüzetett, a helység felgyújtatott, az ágyuzás pedig mind a két részről erősen folyt. A helység közelében levő magtár szinte felgyújtatott, minthogy ez az ellenségnek nagy előnyeül szolgált.

Ennekutána a sereget éjre Bivonokra, onnét pedig Kumándra visszavezettem.

CCIII.

Suskovich János rögtönitélete 1848. aug. 22.

Suskovich, ki f. hó 21-én vakmerő volt egy szlavonita előtt ekként nyilatkozni: Miért nem rugták a szlavoniták s . . . be a bánt, midőn hozzájuk lejött, mert ő mint lázító s áruló a hazát veszedelembé döntendi, no de nem is kerüli el a megérdemlett büntetést, t. i. az akasztófát, ha majd meg fogja őt a nádor. Suskovich, ki már régi időtől fogva, mint magyar érzelmű, gyanu alatt van, s a ki az urnapi menet alkalmával is a plébánosnak azt mondá beszélgetés közben, hogy ezen állapot nem sokáig fog így maradni Horvátországban, ő tehát lázítása és a közösen tisztelt bán elleni gunyolódó beszédei miatt a rögtönbirósági törvény 2-ik pontja értelmében akasztófára ítéltetik, annál is inkább, mert mentségére nem szolgálhat azon körülmény mintha augusztus 21-én kelleténél jóval több bort ivott volna.

Jegyzet. Suskovich — mint a „Kossuth Hirlapja“ 1848. aug. 29-ki számából értesülünk — 60 éves öreg csizmadia mester volt Zágrábban. Aug. 21-én fogatott el s másnap 10¹/₄ órakor, miután a halálos ítélet felolvasatott, gyóntatópapja kíséretében a vesztőhelyre vitetett. Minden segély nélkül lépett fel a számára rendelt kocsira s midőn az akasztófa alatt ujra felolvasaték előtte az ítélet, egész nyugodtsággal ezeket mondá: Én vigasztalódva megyek a halál elébe, mert a magyar ügyért halok meg. A kivégeztetés azonban elmaradt, mert a bán segéde által kegyelmet küldött számára.

CCIV.

Nadügyminiszteri értesítés. 1848. aug. 22.

Hogy a külön csatákban szenvedett veszteségek a közönségnek hiteles tudomására jussanak, az illető tábornokoktól felküldendő táblázatokból azok közhirrre fognak tétetni; ez alkalommal a duna-tiszai tábor parancsnokától vett hivatalos jelentések nyomán ezek adatnak tudtul:

A szt.-tamási csatában jul. 14-én Ferdinand főherczeg huszárezredbeli két katona nehéz sebet kapott, kik közül egy meghalt; hat ló elveszett, egy megsebesített; az első lovaságyuteleptől Merz Eduárd káplár könnyű sebet kapott.

Ugyanakkor a 3-ik honvédzászlóaljtól Faragó Pál tizedes és 7 honvéd, nevezet szerint Kiss József dobos, Szathmári Dani, Szigethy Kálmán, Bauernfeind Gyula, Székessy Károly, Fónyad József, Tóth István nehéz sebbe esett; ezek közül Kiss József dobos, és az utána nevezett 3 honvéd meghalt; két honvéd, ugymint Kelemen Mihály és Blaskó András könnyű sebbe esett.

Ugyanez nap Turiánál Ferencz Károly főherczeg gyalogezredtől három legény könnyű sebet kapott.

Julius 17-dikén Tiszaföldvár mellett Ferdinánd főherczeg huszárezredbeli 3 ló elesett, 1 megsebesített, 2 elveszett; a szekerező katonaságtól 2 ló elesett, 1 megsebesített; a rendes katonaságtól 1 legény elesett, Dobranich Ferencz őrmester hiányzik, 3 legény nehéz sebbe esett, kik közül kettő, ugymint Vilmos-féle gyalogezredbeli Thurz Vaskó és Ferencz Károly főherczeg gyalogezred 3-ik zászlóaljától Radits Ferencz meghalt, 3 könnyű sebet kapott, 5 honvéd a 2-ik zászlóaljtól elesett, ezek nevei: Strauch György, Kovács Pál, Baris Lajos, Rosenfeld Lipót, Mayer Mózes; 12 nehéz sebbe esett, névszerint: Pozsgai Sándor, Gonda Gergely, Perger Mór, Tóth János, Dávid Sándor, Taub Markus, Harnos László, Gyökér Ferencz, Világfi Ádám, Meixner Vincze, Kosztolányi György, Szlanyinka János; ezek közül az 5 első meghalt; — 5 honvéd könnyű sebbe esett, ezek nevei Hertelendi Imre, Barát Imre, Hamar Gyula, Ringel-hán Frigyes, Bárány Sándor.

Jul. 8-tól aug. 7-ig Écska, Kumand, Aradác, Elemér, Neuzina, Ernesztháza és Szárcsa helyeknél 12 legény elesett, ezek közt Sztranga Tamás, a Don-Miguel-ezredtől és Bállind János a hannoverai husároktól, mindakettő aug. 6-án Neuzinán lövés által. Ugyanez alkalommal Józsa Mihály a Don-Miguel-ektől, midőn egy lázadót üldözött, a Temesbe fuladt; — 16 meg-

sebesítettett, ezek közt a nemzetőrökből a következők nevei tudatnak: Balázs Albert Aradácson aug. 3-án arcán lövés által, Pintér József Neuzinán, aug. 5-én fején vágás történt; Krankel Pál ugyanez alkalommal, csipőjén lövés által sebesítettett meg, Don-Miguel ezredbeli Flóra János Neuzinán aug. 6-án a csata után nem találtatott; 13 ló elveszett.

Jul. 13-án Kumandon hannoverai huszárezredbeli Brandl hadnagy és 6 legény, ugymint Moldoványi János tizedes, Pap György, Hajdu Miklós, Bakucz János, Krecsuj János, Broiny György mint levélvivők, 16-án pedig Don-Miguel gyalogezredbeli Koczak Mihály közlegény mint szemlélő, fogságba estek.

Budapest, aug. 22-én 1848. — Hadügyminiszter: Mészáros Lázár.

CCV.

**B. Bechthold hadnagyvezér jelentése a hadügyminiszteriumhoz.
1848. aug. 22.**

Uj-Verbász, aug. 22-én 1848. — Báró Bakonyi ezredes ur által folyó hó 19-ről küldött tudósításom kiegészítéseül van szerencsém a hadügyminiszteriumnak a Szent-Tamás- és Turriánál történt megtámadásról következő tudósítást felterjeszteni:

Wolnhoffer dandársága 18-án délután 3 órakor Kiss-Kérre indult, hová ugyanaz nap 7 órakor érkezvén, a helység előtt levő Sz.-Tamás felőli előőröket megerősítette.

Gróf Kolowrath csapata, Kis-Kéren keresztül Szireghre indittatott, hogy ott Turia megtámadására készen legyen.

Báró Bakonyi csapata pedig még az éjjel a csatorna bal-partjáni előnyomulásra; a verbászi táborban készen volt.

Wolnhoffer dandársága a megtámadásra jeleltetvén ki, onnan éji 12 órakor a kiskéri táborból kiindult. Az első csapatot a székely zászlóalj képezte, melyet a kirendelt ágyutelep, két zászlóalj Sándorgyalogság, 6 zászlóalj honvéd, és 1 század Würtemberg huszárok által fedezve, követték; a legnagyobb vigyázattal nyomultak elő. Reggel 5 óra felé a sz.-tamási síkságra érkezvén, a székely csatárok 600 lépésnyire Sz.-Tamás-hoz közeledtek, ekkor az ágyutelepeket előrendelvén, a helységeket erősen ágyuztattam; — mely alkalommal a sánczok felől nagy porfelleg vala látható, miért is Lenkey kapitány szá-

zadának egyik szárnyával odaugratott; és észrevevén, hogy az ellenség egy csorda szarvasmarhát szándékozik a sánczokba hajtani, azt kemény ágyuztatás daczára is megszalasztván 131 db. szarvasmarhát fogott el.

Egy óráig tartó mindakét részről kemény ágyuzás után a helységbe gránátokat és bombákat parancsoltam vetni, melyre azonnal több helyen tűz támadott; mindazonáltal a célzott hatást, — a helységet egészen lángba borítani — el nem érhetém, minthogy rövid idő alatt a tűz mindenütt eloltatott, a miből azt következtetem, hogy az egész Sz.-Tamás lefődeleztetett.

B. Bakonyi ezredes az alatt a csatorna balpartján a sánczokat megtámadván, kemény ágyuztatás, és kisebb fegyvertűz után, a sánczokat egész elszántsággal megrohanta, mindazonáltal vitéz csapata, hősies tartása daczára, az előnyomuló tul-erő miatt a célzott sikert nem nyerheté el. — Ezen rohamnál Hauszer Károly, Smetana és Schuster hadnagy urak elsőek voltak, kik a sánczokra felmentek.

Wolnhoffer vezérőrnagy parancsom következtében a sereget ágyulövésnyire visszavezette, és összeszedvén holtainkat és sebesülteinket, seregemmel, mely a 8 óráig folytonosan tartó csatában kifáradt — Verbászra vonultam.

Az egész sereg tántorithatlan bátorságát dicsérettel meg kell említenem, mely minden rendeleteimet a legnagyobb lelkesedéssel pontosan teljesítette.

Különösen kiemelendők: Aulich alezredes tanusított rendületlensége és ügyessége miatt. — Schonat kapitány, a ki Wolnhoffer vezérőrnagy oldalán hasznos szolgálatokat tett Zeh tizedes, aki egy fél 6 fontos ágyutelepet ügyesen vezényelt. Különösen pedig Adler tizedes, a Sándor soreszredből, aki élte koczkáztatásával a legveszedelmesebb ágyuzás között a sebesültek megmentésében kitüntette magát.

A Würtemberg huszárezred kapitánya Lenkey derék századával, a legveszélyesebb helyeken, vitézsége kitünő jeleit adá, valamint bebizonyítá azt, hogy a század a kegyes bocsánatra, minden kivétel nélkül valódiilag érdemes.

Fiáth Pompejus egy ágyugolyó által nehéz sebet kapott, s ámbár ezen derék tiszt felgyógyulásán kételkedtünk, tegnap-tól fogva ahhoz több reményünk vagyon.

Fiáth Pompej az ágyutelep jobb oldalán a második szárnyat vezénylé, kinek elestével Harsányi őrmester vette át a vezényletet, ki is visszavonulás alkalmával a 6-ik ágyut, melynek

rudja egy ágyugolyó által összezuzatott, kartácsok és golyók zápora közt visszahozta, mely alkalommal Harsányi őrmester, és Kaszás Samu közvitéz hős elszántságot és vitézséget tanusítottak. Az ágyu megmentése után Harsányi őrmester, Kaszás Samu, Bodó János, Szabó István, Márkus Péter, Böszörményi Ferencz közvitézek, és egynehány honvéd a 6-ik zászlóaljtól visszamenvén a 6 ik ágyu mellett elesett 2 tüzért is szinte megmentették. Ennekutána egy segédtsízt jelentésére, miszerint a sánczoknál elesett 3 egyén elhozattatnék, ismét Harsányi őrmester, Bodog László tizedes, Juhász Ferencz őrzetető, Kaszás Samu, Perekó Mihály, Szabó István, Farkas László, Katonay István, Belényessy István, Korotnoky Dani, Halassy József, Bodó János, és Markus Péter önkénytesek a sánczok hosszában lementek: de senkit sem találtak, minthogy az elestek már megmentettek.

Gróf Kolowrath ezredes Turia helységet megostromlandó reggeli ötödfél órakor a helységhez közeledett; ekkor visszahagyván a gyalogságot, tüzérekkel és lovassággal 500 lépésnyire a helység előtt megállt s legott elrendelte az ágyuztatást. Az alatt Castiglione ezredes is ágyutelepével odaérkezvén hasonlóan erősen ágyuztatott. Az ellenség 6 háromfontos ágyuiból keményen viszonozta tüzelését, de midőn 5 óráig tartó folytonos ágyuzás után elhallgatott volna, a Schwarzenberg zászlóalj, két század Wasa, és egy század Ferdinándhuszár a helység megrohanására kirendeltettek. De a helység házaiban elrejtett nagyszámu ellenség által oly golyózáporral fogadtattak, hogy előbbrenyomulniok veszedelmes lett volna. Ez alkalommal esett el a derék Neffzern százados, ezen kívül 2 tiszt és több közvitéz sebet kapott.

A gyalogság visszavezetése után az ágyutelepek ismét kiállittattak, és ujonnan mindakét részről erősen tüzeltetett. — Végre a sereg ez naponi folytonos működés által kifáradván, délután 4 órakor visszahuzódott.

Ez alkalommal hősies viseletükért kiemelendők: a jeles Titz hadnagy vezénylete alatt levő 1-ső számu lovas ágyutelep. A rendületlenül kötelességüket teljesítő tüzérek: Hledig, Hilbert és Lux. A Schwarzenberg zászlóalj kivétel nélkül hős elszántságot tanusított.

Különösen Pyrker őrnagy, ki a rohamot gyalog vezette. Horváth hadnagy, Sturm őrmester, Cserepes dobos, és Petrovich közvitéz, ez utóbbi leginkább személyes vitézsége miatt. A Ferdinánd huszár osztályából Suchodolszky kapitány és

Somsich főhadnagy méltó elismerést érdemelnek, kik az ágyutelepfedezetnél a golyók özöne közt igen jó példával voltak.

Steinbach ezredi segéd, Clement őrmester, Pausenwein kartrombitás és Schönberger Adolf hadfi, kik a csata alkalmával a vezénylő ezredes parancsait a leggyorsabban és tökéletesen teljesítették.

CCVI.

Vitalis őrnagy jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 23.

Fehértemplom, augusztus 23-án 1848. — A magyar nemzeti miniszterelnök ur e zászlóaljhoz, intézett f. hó 11-éről kelt 967-ik számú rendelete nyomán a zászlóalj 14-én Debreczenből szekeren kiindulni, és 20-án Temesvárra és onnan Verseczre megérkezni rendeltetett; de mivel Fehértemplom városa a rabló rácz csoportoknak már eddig is 30—40 ház megégetésével több rablásoknak martaléka lön, — a temesvári biztos ur szóval történt rendelete nyomán a zászlóalj Temesvárról még 20-kán esti 8 órakor kiindulván, még azon éjjel két állomást utazva, 21-kén Verseczre megérkezett, honnan még azon nap b. Blomberg Schwarzenberg dzsídásezred ezredesétől a 3-ik és 4-dik század Fehértemplomba küldetett, s ezen századok itten 12 és 1 óra közt éjfél után megjelenván, azon az éjszakán semmi sem történt.

22-én délelőtt 11 órakor az 1-ső és 2-dik század is ide megérkezett.

Az 5-ik és 6-ik század Oraviczára rendeltetvén, azon nap odament.

Augusztus 22-én egész nap történtek ugyan kisebb csoportok előléptetései, s lövések által éjjel többször fellármáztatunk, de semmi ütközés azon nap nem vala; hanem 23-kán reggeli 5 órakor a Versecz felől álló szőlőhegyeken becsapott az ellenség a város felé, de a 4-ik század harcziás tartása. ki az ottani védtorlaszt félszázaddal feltartván, az ellenséget, amely is ráczokkal vegyes szerbekből állott, nemcsak hogy visszaverte, hanem üzőbe vevén, egy háromfontos csajkaágyut két lóval együtt elfogván, azonban még 33 kartács-ágyu és 11 háromfontos golyó ágyulöveteket, két erős töltönyökkel ellátott ládákat kezünkbe kerítettünk.

Részünkrol halálos sebeket kapott 3 honvéd, akik közül

ugyan még egy él, de az is az orvosi szemle szerint nehezen marad meg; — 4 honvédek kisebb sebeket kapván, ezek nem veszedelmesek, s egy pár nap múlva helyreállíthatnak.

A 4-ik század főtisztjei és honvédeink erélyes fellépésöknek köszönhetjük a harcziás viteleket és az ellenség visszaverését; az egy ágyu és a fenemlitett töltönyök elragadását többnyire Kálnoky főhadnagy ur harcziás kitartásának s vezérletének tulajdoníthatjuk.

Az ellenség részéről csak 3 szerbet találtunk ugyan meghalva, de bizonyosan többnek kellett elesni, de a sürtü szőlők között őket megtalálni egy az hogy nem lehetett, de másképen minden halottaikat szekérre rakni s magukkal vinni szokván, ezeknek veszteségeket bizonyosan előadni teljes lehetetlen.

Az ellenség száma mintegy 700 ember lehetett.

A mieink közül a 2-ik és 4-ik század volt tűzben; a főtiszt urak közül: Plicz százados ur, Kálnoky és Thuránszky főhadnagy urak, Horváth János és Schölkorn hadnagy urak vezérttek elő embereiket, és magukat, mint magyar hazafi tisztkekhez illő, kitüntették; valamint Hollán Ernő százados ur egy szakasszal, ugy Földvály hadnagy ur is részt vettek a tűzben, nemkülönben Sándor Kálmán főhadnagy ur is egy fél századdal.

A Versecztől jövő utnál a hegytetőn levő két védsánczokat százados Elek Ferencz ur egész századával, Reider főhadnagy és Majos hadnagy ur által tartotta meg; — itt is történtek többszöri megrohanások, de verekedésbe nem ereszkedtek.

Az ide való polgárság a harciban részt nem vehetett, mivel az ellenség csakhamar visszakergettett; egyébiránt mindnyájan kijöttek, és a városban felállított 19 torlaszokat megerősítették; közülök egy sem esett el. A város részéről volt ugyan két ágyunk, de mostanában azzal egy lövés sem történt.

CCVII.

A hadügyminiszter a táborban létező hadsereghez. 1848. aug.

Harczosok!

Fővezérttek jelentéséből értesültem: miszerint elszántsággal, bátorsággal és vitézséggel támadtátok meg az ellenséget. Ezen jelentés nem lepett meg, minthogy a sorkatonaságtól

egyebet nem várhattam. — A sors azonban úgy akarta, hogy vitéz megrohanástok ezuttal teljesen ne sikerüljön, — ez anyyiban esett fájdalmasan, mivel azokról, akik oly dicső vitézséggel harcolnak, győzelemnél egyebet hallani nem szeretnék; legyetek megnyugodva a sors végzetével, mi ma meg nem történt meg fog történni egy pár nap múlva, amit egész bizodalommal el is várok, minthogy oly derék fő- és más vezérek alatt álló vitéz sorkatonaság bizonyosan belérdemének sikert fog szerezni.

Önkénytesek!

Az utóbbi ütközetben nem volt alkalmatok magatokat ki-tüntetni, de reménylem, hogy nemsokára fog alkalmatok nyil-ni, adott szavatokat bátran és vitézi módon akkép beváltani, amint azt a sorkatonaság, s ezek között főleg a Sándor-gyalogság egyrészt már be is váltotta.

Emlékezzetek köztetek-létemkori kijelentésemre, hogy a katonának minden viszontagságban egyenlően türni tudnia kell, és valamint a győzelem után felfuvalkodottnak nem illik lennie, szintakkép valamely baleset után mást forralnia szívében nem szabad, mint hogy azt mennél előbb, mennél jobban, s mennél vitézebben kijavithassa, és hogy az mennél előbb megtörténjék, valamint tiszta szivemből óhajtom, úgy kötelesség tekké is teszem.

Nemzetörök!

Midőn közteteklétemkor felöletek gondolatimat és a haza várakozását kijelentettem, azon teljes reménységgel váltam meg töletek, hogy annak megfelelő hirt fogok rólatok hallani: a balsors másképp akarta, de ha már akarta, amint az engemet el nem csüggeszt, úgy bizonyynyal ti sem fogjátok magatokat elcsüggesztetni, és bizton hiszem, hogy jövődöben oly erőt, állhatatosságot s bátorságot fogtok kifejteni, mint a milyest a sorkatonaság már tettelleg kifejlesztett; vitézségét szeretném általatok utánoztatni, reménylem, hogy azt tenni is fogjátok; valamint végre részemről a mindenhatóhoz igazságos ügyünkben hatalmas segélyért könyörgök, úgy a haza minden fiától elvárja, miszerint kötelességét teljesítse. — Mészáros Lázár had-ügyminiszter.

CCVIII.

**A szerbek a Bácsmegyében és Bánátban lakó tótokhoz. 1848.
aug. végén.**

Testvérek, tótok! Tudjátok, hogy egy részről a magyarok, más részről a ti testi és véri rokonaitok — a szerbek és horvátok közt véres háboru támadt, mely már a ti eddig csendes falvaitokat is megközelítette borzasztóságával.

Valaki azt fogja mondani nektek, hogy ez a magyar kormány törvényei, s az ellene feltámadt és neki engedelmeskedni nem akaró lázadók közti háboru; azt fogja továbbá mondani, hogy ti mint rendes és nyugodt alattvalók kötelesek vagytok a magyar kormánynak engedelmeskedni, s azt a lázadók ellen minden módon segíteni tartoztok.

Ne higgyetek ennek, ki a ti és mi ellenségünk és károsítónk; mi elmondjuk e háboru valódi okát.

A mi kegyelmes királyunk és urunk, V. Ferdinánd, ez év tavaszán minden nemzeteinek egyenlő jogot és szabadságot ajándékozott, hogy legyen szabad minden ember, bármi vallásu és bármi nyelvű, hogy valahára az üdvözítő tanítása szerint, minden emberek egyenlő jogu és kötelességű testvérek legyenek.

De Magyarországon a magyar urak e királyi ajándékot a nemzetektől elorozták, s csak magok az és az ő magyar nemzetők számára akarják azt birni, minden egyéb Magyarországon lakó nemzeteknek előbb a magyarok önkénye szerint meg kell magyarosodniok, el kell vetniök nevöket, nyelvöket, szokásaikat és magyarokká kell válniok, ha élni és e közös Magyarországon, mely minde nemzeteknek egyenlően tulajdonuk, szabad emberek gyanánt lakni akarnak.

De mi joggal merik kívánni és erővel követelni azt a magyarok az ő polgártársaiktól és hozzájuk hasonló szomszédaiktól, a szerbektől, horvátoktól és rusznyákoktól, hogy ezek az isteni ajándékot megvessék, hogy nevöket, hogy istentől ajándékozott nyelvöket, őseiktől öröklött szokásaikat elvessék, hogy istenhez ne azon nyelven, melyet ő ajándékozott nekik, imádkozzanak, hogy községeikben, egyházaikban és tanácskozásaikban az ő érthető és saját nyelvöket ne használják, hogy az iskolában ifjúságukat az isten és önmagok ösmeretére saját nyelvökön ne vezessék, de hogy ismeretlen, idegen, érthetetlen nyelvet használjanak? Hogy szóval szünjenek meg azok lenni,

mikké őket az isten teremtette, mikké tehát akarta, hogy legyenek. Uraik-e a magyarok a többi nemzeteknek, jobbak-e, isten előtt, kedvesebbek-e, mint a tótok, rusznyákok vagy szerbek?

Ez a magyar urak legnagyobb jogtalansága, legnagyobb orzása, kik így akarják hatalmukat és uralkodásukat más nemzetek felett megerősíteni, más nemzeteket elnyomni és kiirtani, hogy csak ők annál nagyobbak, dicsőbbek legyenek. S e mellett mindenkinek szabadságot és testvériséget ígérnek, szemtelen hazugok! szép szabadság és testvériség az, melyért az ember mindent, mi őseitől szent és kedves rámaradt, oda adni és felajánlani kénytelen! Így testvér testvérral, szabad ember emberrel, keresztyén keresztyénnel nem cselekszik, ő testvérenek, magához hasonlónak, keresztyén felebarátnak ismeri el, úgy mint az ur isten teremtette.

Nem látja-e át minden józan ember, hogy ez csak csalás és ámitás; mint azelőtt mindent ígérgettek az embernek, hogy csak vallását elhagyván az övékére térjen át, úgy most nemzetiségétől és nyelvétől akarják megfosztani; előbb csak lelkét rontották meg, most életében egészen testestül lelkestül akarják birni, — kívánják, hogy minden eddigi léte iránt hűtlen legyen, hogy ölje meg önmagában nemzetét, saját anyját, mely szülte és nevelte, hogy semmisítse meg minden ősei emlékét, kik a nyelvet és nemzetiséget istentől vett ajándék gyanánt szállították a maradékokra.

E jogtalansága miatt a magyar uraknak, kik Budán és Pesten igazságtalanul az egész Magyarország feletti hatalmat kezökbe kerítették, kik egy mákszemnyit sem törődnek legkegyelmesebb urunk és királyunk akaratával, és parancsát, hogy minden nemzetek egyenlő joggal birjanak, megvetik, mondván, hogy Magyarorszáiban nem lehet, nem élhet, semmiféle más nemzet, mint magyar, eredt e borzasztó véres háború! A magyar urak fejére száll mindazon drága embervér, mely e borzasztó belháboruban kiömlik.

A dicső és harczias szerb nemzet, veletek, tót testvérek, vér és nyelv szerint rokon, s veletek oly hosszú idő óta jó szomszéd, e magyar jogtalanságot sehogy sem akarja tűrni, és nem tűrheti! — Ő ki Magyarország minden alföldi tájait vérével s fegyverével a töröktől elvette és megszabadította, ki annyi századokon át mindig hiven védette hősi karjával a törökök ellen hazánk határait, s hazáért és királyért annyi háborukban győzhetetlenül hadakozott, vesse alá magát az isteni jog és

akarat, a legkegyelmesebb király parancsa ellenére a nálánál rosszabb magyaroknak, türje az égbekiáltó igazságtalanságot? Legszentebb jogát, dicső és halhatatlan szerb nevét, gyönyörű szerb-tót nyelvét vesse el a magyar felfuvalkodottság kedvéért?

Ezt tenni nemcsak nem akarta s nem tehetette, sőt elszánta magát, fegyverrel kezében, e szent örökséget véres csatában minden ellenség és magyar elnyomás ellen utolsó csepp véreig őrízni, s az ur isten igazságos harczában meg fogja segíteni.

Ez valódi oka e háborúnak, mely szent, mert célja a szabadság, az istentől ajándékozott legszentebb jog, a magyar urak kevélysége és felfuvalkodottsága, uralkodás vágya és elnyomása ellen.

A horvátok is ugyanazon okból kezdtek harczot a magyarok ellen 100,000 győzetlen szláv a szabadságért és nemzeti-ségért küzdő harczos áll a sikon a magyar zsoldosok ellen, és megadja isten, hogy számuk naponként fog Magyarország minden részeiben szaporodni, mert ők nem maguk, de Magyarország minden nemzetei számára kívánják a szabadságot és egyenlő jogokat. — A szlávok senki felett semakarnak uralkodni, de szabadon akarnak szabad testvérek közt lakni; és ha a szerb ágyuk mennydörgése Táttra hegyeibe ütközik, vissza fog ezer tót szivekben hangzani, melyek most magyar önkény alatt akasztófák és rögtönítéletektől félelmökben nyugtalanul dobognak. Mert felső Magyarországbán közel 4 millió tót nyög magyar zsarnokság alatt, mely leghivebb barátaikat, papjaikat, tanítóikat, íróikat szétüzte, elfogdosta és elzárta, azért, hogy nemzeteket védelmezték, és mind e tótok a legnagyobb türelmetlenséggel várják a napot, melyen őket horvát és szerb testvéreik hangja, a magyar zsarnokság elleni csatára felhívja; és ők szerencséseknek fogják magukat tartani, ha azon helyzetbe jönek, melyben most ti vagytok, ha t. i. szerb és horvát testvéreikkel fognak egyesülhetni.

Ti tótok, Bácskában és Bánátban! ha mind ezt elolvastván megfontoljátok, mit kell tennetek? Egészen szerb testvéreitekhez kell csatlakoznotok, az ő ügyök a ti ügyetek; ha ők győznek, ti is szabadok lesztek, ha a magyarok győznek még nevetek is megszűnik, és nem sokára Magyarországbán a tótoknak még csak emléke sem lesz meg, mert a magyarok átkozott és halálos ellenei minden szlávna, és már százszor is kimondták, hogy Magyarországbán egy tótnak sem szabad maradni. Azért keljetek fel férfiasan, emelkedjetek fel, mint becsületes tótokhoz illik, egyesüljetek a szerbekkel, védjétek neveteket, nyelve-

teket, jogaitokat és szabadságtokat, a felfuvalkodott és igazságtalan magyar urak ellen. Az ur isten az övéit megsegíti, s az igazságos résznek győzelmet ad, a tót úgy pedig igazságos, mert ők senkitsem akarnak megsemmisíteni, kiirtani, mint a magyarok, senkit sem akarnak igába hajtani, senki felett uralkodni, nem akarják más vesztével önhasznukat és dicsőségeket nevelni; hanem csak az isten, természet és király által adott szent jogait akarják megóvni, ők az üdvözítő tanítása szerint, a minden emberek közt isten és törvény előtti egyenlőséget, keresztyén testvériséget akarják életbe léptetni, ők senkit sem kinoznak, nem börtönöznek, nem üldöznek és hivataltól nem fosztanak meg azért, hogy nemzetiségét szereti és védi, mint azt a magyarok a tótságban, a tótokkal teszik; hanem ellenben akarják, hogy minden ember, minden község, minden táj szükségéhez képest maga nyelve és nemzetisége mellett élhessen, imádkozhassék, iskolában tanulhasson, magát törvény előtt védhesse. A magyarok idegen nyelvet, idegen hivatalnokokat, idegen szokásokat, önkényt és legkedvesebb örökségeket kiirtását nyujtanak, a szerbek szláv testvéri szeretetet, szabadságot és jogegyenlőséget nyujtanak. Minden józan és hű tótnak ez utóbbit kell választania, testvériesen kell szerb testvéreit fogadnia, egész lelkével hozzájuk kell csatlakoznia.“

CCIX.

**Hivatalos értesítés Kiss Ernő ezredesnek a hadügyminiszteriumhoz.
1848. aug. 24. tett jelentéséről.**

Kiss Erneszt ezredes, s a bánsági mozduló-had parancsnokának folyó hó 24-ről a hadügyminiszteriumhoz tett hivatalos jelentése a következőket tartalmazza: Báró Blomberg ezredesnek a tudósítóhoz intézett hivatalos jelentése szerint Fehértemplomot a lázadók, a benlakó illyrek által alattomban beeresztetvén, e folyó hó 19-én megtámadták, de egész napig tartó dühös harcz után a győzelem tökéletes lett, ámbár részünkről számos emberek áldozatával; 20-án a legnagyobb ingerültségben volt német lakosság által a fehértemplomi ráczoknak csaknem mindegyike kiirtatott és házaik kizsákmányoltattak. A lázadók Kusits és Vöröstemplom felé huzódtak vissza, minek következtében tudósító ezredes a kassai 9-ik honvédszászlóaljzat és a 2-ik dzsidás ezredbeli utolsó osztályt is Verseczre indította. A hadügyminiszter nevében Melczer Andor, ezredes és álladalmi titkár.

CCX.

**István nádor s királyi helytartó, Mihály Gábor királyi biztosnak.
1848. aug. 24.**

Sajnálattal értesültem azon bujtogatásokról, melyek az ország északkeleti részében legujabban mutatkozni kezdenek, különösen az oláh s orosz-rusznják ajku és egyesült hitűek között.

Ármány, önzés és rossz akarat éppen akkor csábítja el az ártatlan népet a bűn és lázongás ösvényére, midőn a szabadság kapuja előtte megnyílt.

Ő felségének s kormányának legbuzgóbb törekvése nyelv- és valláskülönbség nélkül a haza minden polgárait a legujabban törvényesített jogok teljes élvezetében biztosítani.

És éppen mivel e magas célzatában akadályoztatik meg a bűnös bujtogatások által, szükséges hiven gondoskodni, a nép igaz és valódi érdekei felett, szükséges a bujtogatók veszélyes törekvéseit meggátolni, és megbüntetni, kik a törvénynek s törvényes rendeleteknek nem hódolnak.

Midőn tehát önt Marmaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Szatmár Közép-Szolnok, Kővár, Kraszna megyékre és a II-ik oláh ezredbe királyi biztosul kiküldöm, a végett, hogy az oláh és orosz-rusznják ajku népet ő felsége s a kormány atyai őszinte, igaz szándékáról felvilágosítsa, hogy megmagyarázza, miképen a nép a törvény ujabban tágitva rakott korlátai között minden joggal bir a boldogságot elérhetni, hogy meggyőzze arról, miképen legnagyobb ellensége az, aki most békéjét megháborítja s elégedetlenségre ösztönzi, egyszersmind meghagyom, miképen a bujtogatásokat akadályozza meg, a bujtogatókat pedig törvényszék elébe állítsa, és büntesse meg, mely végre felhatalmazom rögtönbiróságot is alakítani törvényhatóságunkint, azon tágitott szabályok szerint, melyek folyó évi jun. 12-én az ideresztett „Közlöny“-példány szerint országszerte kihirdettettek.

E mai napról meghagytam az illető törvényhatóságoknak és a II. oláh ezrednek is, hogy önnek és ön törvényes rendeleteinek engedelmeskedni, s azoknak végrehajtására elegendő erőt és segédelmet nyújtani köteleességüknek ismerjék.

Budapest, aug. 24-én. 1848. — István nádor s kir. helytartó. — Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CCXI.

Báró Bechtold jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 25.

Verbász, aug. 25-én 1848. — Tegnap délután $\frac{1}{2}$ 3 órakor a lázadók, Szent-Tamásról 3 ágyuval a szireghi sánczok felé nagy számmal nyomultak, ahol a honvéd 6-ik zászlóalj egyik osztálya őrizetül állott, mely kevéssel az előtt az ó-kéri táborban levő másik osztály által felváltatott; a felváltottak visszamenetükben alig valának 5—600 lépésnyire, midőn ágyulövések által figyelmesekké tétetvén: az őrizetül hagyott osztálynak azonnal segítségére siettek, az ellenség azonban keményen ágyuzott, de golyói nem árthattak, minthogy honvédeink egyik része az országuti árkok, másik része pedig a sánczok által fedeztetett.

Az ellenség harmadfél óráig tartott folytonos ágyuzását a mieink ágyuk hiánya miatt nem viszonyozhatták. Végre az ellen, az árkok és sánczok mögött felállított honvédeinket rohammal megtámadandó, előre nyomult, kit honvédeink egész nyugalommal feléjük közeledni engedtek, és midőn már jó közel volt, a mieink az árkokból egész elszántsággal kirohanván, szuronyokkal rettentően fogadták. Ezen perczen Temerinről 2 ágyu honvédeink segítségére érkezett, és az ellent azonnal tűzbe vette, de ez be sem várván a 6-ik lövést, ijedtségében a legnagyobb rendellenességben futásnak eredt. A lázadók részéről nagy volt a veszteség, az elesetek számát azonban nem tudhatni, minthogy szokásaik szerint holtjaikat és sebesültjeiket szekereken magukkal elvitték.

A lázadókat a lovasság által üzőbe venni nem vala tanácsos, minthogy nagy része a közel levő kukoriczába és a kenderbe menekült. Részünkről egy honvéd és egy huszár esett el, 4 honvéd pedig sebet kapott. Ezen fiatal harczosok ez alkalommal is oly bátorságot tanusítottak, miszerint hős vitézségüket dicsérettel megemlíteni el nem mulaszthatom. A nemzetőrsereg 7-ik zászlóaljának őrnagya Mihalóczy, midőn az ellenség jövetelét tudtul vette, minden felszólítás nélkül zászlóaljával azonnal a csataterre sietett, kinek megérkezése az ellenség félelmét szinte növelte.

CCXII.

**Asbóth Lajos őrnagy hivatalos jelentése a hadügyminiszteriumhoz.
1848. aug. 25.**

Szászka, aug. 25-én 1848. Folyó hó 19-én 1000 főből álló szerb csapat a Dunán átkelvén, Berszászka felé nyomult, mihalovaczi kapitány Szimits és dobrai kapitány Radoiko által vezéreltetve, 22-én reggel 4 1/2 órakor Ujmoldovát, ahol 120 főből álló nemzetőrszázaddal állottam, megtámadták. Radoiko kapitány ki a szerbek előosztályát lóháton vezette Somlai hadnagy vezérlete alatt levő előőreim által lelövetett, ezen első tüzelésre még más két szerb esett el. Az első lövésre a városban készen állott 2 szakasszal azonnal előőreim segítségére siettem, s amint a helységből kiértünk, a szerb csapat szemünkbe tűnt, amely tüzelésünkre visszavonult, de már nem egyenesen az uton, hanem felfelé a hegyekre. Nemzetőreim közül egy szakaszt utánok küldvén, a másikkal és a megérkezett 4-ik szakasszal készen a csata helyén megállottam; fél óra múlva Vidovich őrmester, ki szakaszával utánok volt küldve, visszajött azon jelentéssel, hogy az ellen részint a váradi szoros felé, részint pedig az erdőkbe és hegyekbe szaladt. Fél századot az előőrökkel a helység előtt felállítván, a városba visszamentem. Midőn Ó-Moldova felől új megtámadás fenyegetne, a nemzetőrök között ézeli irányos rendeleket kiosztván, az ellent ujonnan egészen az első malomig visszavertem; de itt erős helyzetbe tévén magát, erősen kezdett tüzelni, nemzetőreim azonban egész elszántsággal előbbre nyomultak és a tüzelést viszonozták, de miután a szerbek által mindkét oldalról megtámadtunk volna, csapataim hátrálni kezdettek, ekkor az ellent ágyuztatni parancsoltam, ki azonnal hátrálni kezdett, de nem levén kartácsaim, csak háromfontos golyók, ismét annál inkább merészebben előre nyomult. A hegyen levő öröktől az alatt azt a jelentést vettem, hogy Babakay és Ó-Moldova felől két 100—150 főre menő csapatok közelgetnek, miért is csapatommal visszavonultam, és valahányszor a szerb mutatta magát, tüzeltettem, míg végre délután 5 órakor Szászkára érkeztem, 1 szerb zászlót, 4 foglyot, és Radoiko kapitány lovát magammal hoztam. A zászlót és a foglyokat Oraviczára küldöttem. Részünkről 3 halott és 12 sebesült vagyon.

A szerbek kapitányukon kívül 21 holtat vesztek. Ez

alkalommal különösen viselte magát Somlay hadnagy, valamint Fehér kapitány is, ki mindig a csapat élén állott. Kis csapatom 5 óráig folytonosan tűzben volt, és csak hátulról fenyegető veszély által kényszerítettett visszavonulásra. Ellen-ségünk száma 400—500 lehetett, közülök 200 szerb, a többi végvidéki oláh és illyr határőrök.

Uj-Moldovát a szerbek egészen hamuvá tették, s barbarok-ként pusztították, sok szegény visszamaradt németet meg is öltek, mindkét templomot, a róm. kath. és görögnyemegyesülte-két is lerombolták.

CCXIII.

**A péterváradí főhadiparancsnokság tudósítása a hadügyminiszte-
riumhoz. 1848. aug. 26.**

Pétervárad, aug. 26-kán 1848. — E hó 12-én a temerini országuton levő löporraktár közelében levő szállás a római sánczokbeli zendülők által felgyújtatott. Császárhuszár ezredi tizedes Fritz, ki az említett löporraktárnál őrizetül 8 emberrel állott, a rablókat megtámadván, visszavonulásra kényszerítette minekutána Czermínszky hadnagy — ki a tájékon erős lovas-sággal czirkált — megérkezett volna, a futásnak eredt ráczok közül 15 embert és 3 kocsit fogott el.

Meg nem elégedvén ezen zsákmánnyal, Fritz tizedes a megfutamodottakat üzöbe vevén, még egy kocsit fogott el, mely futtában az árokba esett, kocsisa pedig a lovakat kifogván megszökött.

CCXIV.

**István nádor s királyi helytartó, Beöthy Ödön királyi biztosnak.
1848. aug. 26.**

Az ország alsó részeiben kiütött lázadás és ennek ellenében alkalmazandó hadi erő, a tábor támogatása, és a polgári intézkedések vezérleti tekintetéből rendkívüli polgári hatalom felállítását tevén szükségessé: ennek következtében mult hó 24-ikéről kelt rendeletem által Bács, Torontál, Csongrád, Csánád megyékbe és az ezekben levő királyi városokba Szentkirályi Móríczt neveztetett ki királyi biztosul, adatván neki teljes

felhatalmazás mind a tábori főhadí parancsnokkal egyetértőleg leendő munkálkodásra, mind a polgári és büntető ügyekben szükséges mindazon intézkedés tételére, jelesen rögtönítélő bíróságok alakítására, mit a pártütés legyőzése s a békének minélelőbbi biztosíthatása végett jónak és sikerre vezetőnek találánd.

Miután azonban nevezett királyi biztos egyszersmind az alsó részeken táborozó jász-kun seregnek is vezéré, s ezen állásával hosszabb időre alig egyeztethető a fentebb említett és magában is több oldalú elfoglaltatva kívánó királyi biztos működés: ennél fogva őt annak további teljesítésétől saját ismételi kérelmére felmentvén, — ugyanazon rendkívüli hatalommal, amivel az eredeti kiküldés történt, említett hatóságokba királyi biztosul ezennel önt nevezem ki.

Hivatalos teendőit bővebben megértendi ön az elődje számára kiadott és másolatban idemellékelte utasításból, önnök feladata lévén az itt foglaltakat saját belátása szerint alkalmazni, s általában abban pontosítani kiküldetése szellemét, hogy ahol lehet, kiméletesebb eszközöket használva, de ha ezek nem mutatnának fogantat, bármi módon is rend és béke eszközöltessék.

Az illető hatóságok a kellő engedelmességre már utasítvák.

Kelt Budapesten, aug. 26. 1848. — István nádor s kir. helytartó. — Belügyminiszter Szemere Bertalan.

CCXV.

A fiumei kormányzó jelentéséből. 1848. aug. 28.

Fiume, aug. 28-án. — Fiumétől egy órányi távolságra fekvő s Zágrábmegyéhez tartozó Grobnik helységben több nap óta, Bunjevác zagrábmegyei alispán elnöklete alatt egy bizottmány működik, mint értesülve vagyok, communisticus irányzatú izgatások vizsgálatával.

A bizottmány egy csapat szerezsánnal ment a hely színére, sőt a fiumei katonaságnak egy része is felvétellett.

Ezen bizottmányból három tag, u. m. Rakanovich Miklós károlyvári jegyző, Károlyi Lajos zagrábmegyei szolgabíró és Miletich János báni főbiztos, déli 11 és 12 óra közt nálam megjelentek, s a bán rendeletére hivatkozva, de semmit írásban elő

nem mutatva, Bunyevác alispán nevében felszólítottak, hogy Fiume kormányzóságát nekik adjam át. Mire válaszolván, hogy Fiume soha báni hatalom alatt nem volt, hogy Horvátországhoz tartozni nem is akar, hogy ő felsége által neveztetvén fiumei kormányzónak, a bán rendeleteinek, kit ő felsége hivatalától felfüggesztett, engedelmeskedni nem fogok, — hosszas szóváltás után s fenyegetések között eltávoztak.

CCXVI.

A fiumei konsulok, alkonsulok és konsulsági ügyvivők a fiumei kormányzóhoz. 1848. aug. 28.

Hallomás szerint ma a közelfekvő Grobnikhelységben munkálkodó báni bizottmánynak három tagja jelent meg ön előtt azon felhívással, hogy a fiumei szabad területet önkényt vesse alá Horvátországnak, s ezt a szomszéd horvát népség kívánatára, mely vonakodás esetében erőszakot használna. Az alulirt, e városban és szabad kikötőben lakó konsulok, alkonsulok és konsulsági ügyvivők tehát hivatalosan felszólítják önt, hogy őket a leggyorsabban értesitse, valjon az említett hír alapos-e, s igenlés esetében, mily eszközök állnak önnek szolgálatára, hogy a szomszéd illyr népség netaláni megtámadása esetében, a személyeket és azok vagyonát, valamint az önhez csatolt alattvalókat is biztosítsa. Alulirtak ez alkalmat használva, ön iránt teljes tiszteletük és nagyrabecsülésük érzelmeit nyilatkoztatják. (Következnek az aláírások.)

CCXVII.

Erdődy fiumei kormányzó válasza a fiumei konsulok, alkonsulok és konsulsági ügyvivőknek. 1848. aug. 29.

Önöknek aug. 28-róli becses jegyzetére válaszolhatom, miszerint tegnap reggel valóban megjelent előttem három illyr öltözetű s felkardozott egyén, állítván, miszerint Bunyevác nevű, állítólag felhatalmazott báni biztostól küldettek, hogy engem Fiuménak a báni hatóságok alá bocsátására felszólítsa-

nak. — Minthogy ez egyének felhatalmazási okiratot nem tudtak, vagy nem akartak előmutatni, s azonfelül nem volt módjuk engem arról meggyőzni, miszerint az említett Bunyeváczy ilynemű okirattal ellátva volna, kinyilatkoztattam nekik, hogy én magamat, feltéve azon okiratok lételet is, a bán kívánatának már csak azon tekintetből is, mivel a fiumei kormányzó sohasem volt a bán hatóságnak alárendelve, alávetni nem fogom. Erre kinyilatkoztatták, hogy magamnak tulajdonítsam, ha a horvát helységek népe, mely Fiume elfoglalásának eszméjétől el nem áll, erőszakkal fogná nevezett Bunyeváczy felszólítását érvényessé tenni. Ennek következtében válaszoltam, hogy valamint amazt, úgy ezeket is felelősekké teszem az innét eredendő események iránt. Ebből állt beszélgetésem körülbelül. A további kérdésre, a rendelkezéseimre álló eszközöket illetőleg, miszerint a netaláni berohanást gátoljam, s ellene az illetőket védelmezsem, sajnálkozásomra, uraim, ki kell önöknek nyilatkoztatom, miszerint az itt állomásozó csekély s alig a közönséges szolgálatra elegendő őrségen, s a város belnyugalma fenntartására hivatott nemzetőrségen kívül, a gonosztevőknek más hatalmat nem állithatok ellen. — Fiume, augusztus 29. (Aláírva) Erdődy.

CCXVIII.

Kiss ezredes tudósítása a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 29.

Nagybecskerek, aug. 29. 1848. — Előőreim és a lázadók között majd naponként előforduló összeütközések közül igen nevezetes vala a württembergi huszárok egyik osztálya által tegnap véghezvitt ütközet.

28-án délután 4—5 óra között Écska előtt felállított előőreim valami 30 lovas lázadó által megtámadtattak. Aranyi főhadnagy a württembergi huszár 6-ik sz. ezrednél. Pálffy őrmester, Bíró Mihály, Montlika Mihály, Nagy János, Pataky István és Szentmihályi János közvitézekkel az előőröket épen akkor vizsgálván, egész elszántsággal a lázadókra ütött, kik folytonos tüzelés közt hátráltak, Makay tizedes, Galla, Mezei, Nagy, Máthé és Schneider közvitézek, kik altiszti állomásokat foglalván, és Steyskal alhadnagy által erősítve, minden tüzelés nélkül előbbre nyomult, és egy domb mögött a lázadók két század gyalogságára akadott, mely által puskattüzeléssel fogadtatott.

A bátor Aranyi főhadnagy derék lovas osztályával minden této-
vázás nélkül ezen újabb ellenséget is megtámadván, a legna-
gyobb futással táborába visszakergette.

Az ellen részéről 20 ember öletett meg, számosan megse-
besítették. A megöltek között az ellen lovasság vezére is va-
gyon, ki Pataky István, Nagy János és Galla közvitézek által
üzöbe vétetvén, Pataky által levágtatott. A huszárok közül Kli-
novszky közvitéz lovastul együtt elesett. Gulyás István lova is
agyonlövetett, Gulyás pedig Molnár közvitéz által lóra emel-
tetvén a csatából eltávolítottatott.

Ezen hős huszárosztály lelkes és ügyes Aranyi főhadnagy
vezényletével ez alkalommal is valódi vitézségének fényes je-
leit adá.

CCXIX.

**Belügyminiszteri rendelet a megyék főispánjaihoz, a kerületek fő-
kapitányaihoz, a székek főkirálybiráihoz és főtiszteihez. 1848.
augusztus 29-én.**

A két ház által megajánlott hadsereg összeírása tüstént
megkezdendő levén, mihelyt önök e rendeletet olvassák, sietve
menjenek a megye, szék, vidék székhelyére, hol találándják a
szükséges utasítást a teendők iránt.

Ugyanazon utasító rendelet, ugyanakkor elment a városok
elnökeihez is.

Budapest, aug. 29-én 1848. — Belügyminiszter Szemere
Bertalan.

CCXX.

**A belügyminiszter az ország minden törvényhatóságaihoz. 1848.
augusztus 29.**

A haza veszélyben van.

Ez most jelszava mindennek, a királynak, az országgyü-
lésnek, a kormánynak, és mindennek, kinek keblében a szabad-
ságért lángoló hazafiui szív dobog.

Ezért hivatott össze az országgyűlés, sietve, rendki-
vülieg.

Eszközei a haza megmentésének, az örökké diadalmaskodó lelkesedésen kívül: pénz és hadsereg.

A pénzt megszavazta már a képviselőház, s nyilatkozott a felsőház is, egy értelemmel, egy szívvvel, lélekkel.

A hadsereg iránt a részletes törvényjavaslat is keresztülment a képviselőházon és a felsőházon, és az egyesült akaratot meg fogja koronázni a fejedelem szentesítő szava.

De addig is meg kell kezdeni az előkészületeket. A haza veszélyben van! mentsük meg a királynak és utódainknak ezt, mit őseinktől épségben vettünk át.

Iderekesztem a törvényjavaslatot. És előkészítőleg rendelem, amint következik:

1. A kiállítás legsietősb eszközlése végett biztosul nevezem ki.

Ki ezek közül otthon nincs, annak helyettese az utána következő hivatalnok.

2. Jelen rendeletem vétele után 48 óra alatt bizottmányi ülés tartatik, és 2—3 tagból álló összeíró küldöttség neveztetik a törvényhatóság kiterjedéséhez képest oly számmal, hogy a rovatos összeírás 7 nap alatt bevégezethessék.

Jelen rendelet mikori vételéről sürgönnyel fogok értesíttetni.

3. E rovatos összeírás az idezárt törvényjavaslat rendeletei szerint fog készíttetni.

Egy összeírási mintarovatot idemellékelek.

4. A 7 nap multával 2 nap alatt a küldöttség az összeírást a biztosnak beadja, ki azt 24 óra elfolyása alatt a hadügyminiszternek, észrevételeivel együtt beküldi.

5. Véleményt mond aziránt is, hogy ha az álladalom által adandó fegyveren kívül a felkészítés a törvényhatóságra bizatnék, azt, ami a népességi arány szerint körülbelül 60,000 ember után a törvényhatóságra esnék, mennyi idő alatt lenne képes felöltöztetni, és egyéb kellékekkel ellátni, akkép, mint a honvédek ellátvák, habár más színű posztó használtatnék is.

6. Az összeíró az összeírás alkalmával meghagyja, hogy az összeírottak azon időtől kezdve hosszabb időre otthonról el ne távozzanak, és el ne távozhassanak szigorú büntetés terhe alatt, míg a hadügyminiszter határozata meg nem érkezendett.

7-er határőri szolgálattal tartozó vidékek ezen összeírás alól, a törvényhozás újabb rendelkezéseig mentek maradnak.

Apróságokkal az összeíró küldöttség ne bajlódjék. Rendszeresen akkor járunk el, ha béke lesz. Egyesek sérelmei némuljanak el, midőn veszélyben van a haza.

A vizgálatra minden törvényhatóságbeli orvosok okleve-
lők elvesztésének terhe alatt köteleztetnek. Ha nem volna any-
nyi orvos, mint küldöttség, ez maga ad véleményt, a besorozás
idejére hagyatván fen a szakértő szorosb vizsgálat.

Béke idején az egyformaság disziti a katonát, az igaz; de
most minden disz, minden érdem a gyors kiállításban fekszik.

Katonára ő felsége a király jogainak és a szabadságnak
megőrzéseért van szükségünk. Nem akarunk hódítani, hanem
fejedelmünk koronájának épségét akarjuk sértetlenül megvé-
deni a polgárháborút kívánjuk megszüntetni, mely az ország
alsó részében a legirtózatosabb kegyetlenséggel folytattatik,
nem kimélve semmit, a polgároknak sem életét, sem vagyonát,
a legszentebbet sem.

Ne ámitsa magát azzal senki, hogy a belső háboru vesze-
delme tőle távol van. A meg nem gátolt rossz hirtelen terjed,
mint a pusztító láng, mely bűnöst és ártatlant felemészt.

Ki hiva szeretett királyunknak, ki hiva honának, ki imádja
a szabadságot és függetlenséget, kinek polgári becsülete szent,
mindattól megvárjuk, hogy teljesítse kötelességét.

A haza veszélyben van.

Elháritható, ha mindenki teljesíti tisztét; elhárithatlan, ha
a polgárok nem teszik azt, amivel kötelesek.

A megbizottak e rendelet teljesítéseért felelősek a kor-
mánynak, de istennek és önbecsületének minden hazafi felelős-
séggel tartozik.

Kivívni könnyebb a szabadságot, mint megtartani; amazt
megtettük, hajtsuk végre e munkát is.

Pihenni nincs idő a diadal előtt.

Jelszavunk legyen: a királyért és függetlenségünkért, tisztel-
ve mások jogait, a magunkét nem hagyva.

Budapest, aug. 29-én 1848. — Belügyminiszter Szemere
Bertalan.

CCXXI.

A miniszterium a hadsereghez. 1848. aug. 30.

Botránkozva értesült a miniszterium arról, hogy alacsony
rágalmazók és bujtogatók meg akarják ingatni hadi hűségök-
ben és becsületükben azon külföldi származásu vitézeket, kik
magyar ezredekben szolgálnak, avagy jelenleg az ország hatá-
rain belől szállásoló nem magyar ezredekben vannak.

A miniszterium kötelesnek érzi magát ennek folytában kijelenteni, mikép nem azt tekinti, ki mi nyelven beszél, hanem kinek szíve mint dobog; nem azt nézi, ki hol született, hanem ki mint teljesíti kötelességét, — hiven katonai becsületéhez, hiven a fejedelemhez, és hiven az alkotmányhoz, melynek itt paizsa alatt él.

Hűség, becsület és tettek által e hazának mindenki polgárává válhatik.

Sőt örvendünk, ha a hazafiak számát ekképen, hős és hő tetteknel fogva látjuk szaporodni. Örvendünk oly férfiak szemlétén, kik elfelejtve honnan jöttek, de nem felejtve el hol élnek, és hallgatva a becsületnek örök szózatára, a csatamezőn omló vérrel avatják magukat a hűség bajnokivá, s honnak fiaivá.

Ezért a miniszterium a hadseregből kitkit megítél és megbecsül tettei, nem pedig származása szerint. Sőt amely védelmet a hazafiaktól megvár, köszönettel és hálával fogad, másoktól azt kétszeres köszönettel s hálával fogadja.

És a miniszterium ama rágalmas és csak meghasonlásra számított bajtogatások ellenében ünnepélyesen kijelenti, hogy a hazafiak és azon külföldiek között, kik becsülettel teljesítik kötelességeiket, semmi különbséget nem tesz sem az előmenetelben, sem a nyugdíjazásban; sőt inkább el van határozva az érdemeseket oly jutalommal ajándékozni meg, mely egy haza nevében nyújtva egyszersmind megtiszteltetés.

E nyilatkozással a miniszterium tartozott az igazságnak.

A hadügyminiszter megbízott ezt az összes hadseregnek tudtára adni.

Budapest, aug. 30. 1848. — A miniszterium nevében Szemere Bertalan belügyminiszter.

CCXXII.

A fiumei kormányzó jelentéséből. 1848. aug. 31.

Augusztus 31-én. Bunyevác zagrábmegyei alispán ma reggel fegyveres erővel Vlách, Leopold-ezredbeli kapitány mint helyettes térparancsnok segédjének vezérlete alatt Fiuméba benyomult, s egy a helyhatósághoz intézett iratban ki nyilatkoztata, miszerint ő a cs. k. felség, a szlavyon, dalmát és horvát hármass országok bánjanevében Fiumét tetteleg elfoglalja.

Fiume lakosai bezárván boltjaikat és sajnálván, hogy engedni kénytelenek a nyers erőnek, mely önállóságukat lábbal tiporta, — néma bánattal nézték az ellenséges sereg menetét.

A közrend és bátorság kicsapongásokkal felzavarva nem lön.

A helyhatóság belszerkezetén változás eddig nem tétetett.

A kormánysház működése ideiglen a berohanók erőszaka által b. Jellachich további rendeleteig felfüggesztetett.

CCXXIII.

Pestváros felhívása. 1848. augusztus 31.

Polgártársak! Hazánkat veszély nemcsak fenyegeti, hanem egy része immár bele is sodortatott.

Szüksége van tehát bátor s elszánt lelkű férfiakra, kik fegyveres kézzel megmentsék.

E végre Pestváros miniszteri engedelem mellett toborzást nyit, s felszólítja a haza szent nevében nemcsak kebelbeli lakosait, hanem a vidékieket is, hogy az általa felállítani s tökéletesen felszereltetni elhatározott, pesti önkényes zászlóaljba közülök álljanak be mindazok, kik a haza megmentésére még előbb, semmint a törvény fogná őket majdan kötelezni, vérüket és életüket felajánlani készek.

A szolgálat időszaka tart, míg azt a haza szüksége igényli de három évnél tovább semmi esetre.

Azon kedvezmények, melyekben már eddig is többször igénybevett erőnkhez mérve a beálló önkényteseket részesíthetjük, a következők:

Minden ajánlkozandó s alkalmasnak találandó egyén kap 20 ezüst forint fogadási díjt; s besoroztatási napjától kezdve 8 e. kr. rendes napidíjt.

Minden önkénytes, ha e zászlóalj a miniszterium által az első évben feloszlattatnék, 40, ha a másodikban, 60, ha a harmadikban, 80 e. frt jutalomban részesülend; azon felül, ha iparos, vagy kereskedősegéd, minden díj és remek nélkül az iparosak és kereskedők sorába fel fog vétetni.

Kik oly sérvvel térnek vissza, mely élelemkeresésre alkal-

matlanokká fogná tenni rendes napidijaikra éltük fogytáig számíthatnak.

Az elvérzendők özvegyei a férjeiket illetendett jutalomdíjon felül özvegységük ideje alatt a napidijt huzandják; a netalán apa és anya nélkül maradandó árvákróli gondoskodás különben is a hatóság kötelessége, s ezek számára a jutalomdíj szintén biztosittatik.

Besorozási hely a rokkant vitézek laktanyája.

Pest, aug. 31-én 1848. — A zászlóalji bizottmány elnöke Lángh Ignác.

CCXXIV.

Asbóth őrnagy jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 31.

Oraviczabánya, augusztus hó 31-én 1848. Folyó hó 27-én délután 3 órakor Rácz Sándor kapitány a honvéd 9-ik zászlóalj 2 századával és az oraviczai nemzetőrseregi 1 századdal Szászkáról Ó Moldvára elindult, ugyanaz nap estvéli 9 órakor oldalos gyalogutakon Moldva melletti hegyekre érkezvén, ott hajnalig pihent. — Reggeli fél 3 órakor leszállván a völgybe, a várost megtámadta és az ott tanyázó szerb rablókat rövid tűz után a helységből kiüzte, kik 14 halottat visszahagyván a már készen állott csónakokon Szerbiába szabadultak.

A megtámadás még sokkal jobban sikerült volna, hogyha két szénégető által a szerbeknek el nem árultatunk; mindamellett a fenemlitett 14 halotton kívül, utközben számos ellen lövetett, két csolnak pedig a sietve tolazkodó szabadulók által szám felett megterheltetvén — melyeknek mindegyikében vagy 60 ember lehetett, — a Dunába elmerült. Nyereségünk háromnegyedmázsa löpor egy zsákban, majd 5000 töltés, 2 dob, 4 fegyver, 3 zászló, egy feketesárga, két szerb. Az uj moldvai polgároktól egy rabolt jószág egy része 20 szekéren visszahozatott, azonkívül 215 db szarvasmarhát, 40 sertést és 50 juhot Oraviczára hajtottunk el.

A megtámadás perczében azon ház, mely az elrabolt jószágok rakhelyeül szolgált, az ellen által felgyujtatott, mely tűz annyira növekedett, hogy rövid idő alatt Ó-Moldvának nagyobb része porrá égett.

A szerbek megfutamlása után seregemmel, minthogy egy részről élelem hiányával valánk, másrészről pedig Szászkabánya védetlenül hagyatott, 28-án estve visszatértem.

Ezen megtámadás alkalmával a honvédsereg, oraviczai nemzetőrök, nemkülönben a tiszt urak, minden kivétel nélkül hadiasan és legnagyobb kitüntetéssel viselték magukat.

Augusztus 22-én az ujmoldvai ütközetnél történt veszteségünk 3 halott és 9 sebesült.

Augusztus 28-án az ómoldvai megtámadáskor 1 oraviczai nemzetőr kezén és lábán nehéz sebet kapott.

CCXXV.

Legfelsőbb kézirat István főherczeghez. 1848. aug. 31.

Kedves ur öcsém Főherczeg István! Bécsben létező miniszteri tanácsom, egy emlékiratban (*lásd a CCXXVI. sz. a.*), melyet Kedvességeddel ezennel közlök, mindazon bajos állapotot kifejtette, mely az utolsó pozsonyi országgyűlés óta, különösen a magyar miniszterium részéről követett irányáltal, az öszves birodalmat már már fenyegeti, és mennyire sürgetős szükséggé vála a hasonlós kikerülése végett, egymást megérteni, és a minden oldalról tagadhatatlan támaszpontnak elismert *pragmatica sancti*ót, teljes kiterjedésében és hatásában érvényessé tenni. Az én osztrák-német miniszteri tanácsom már 1848-ik május 10-kén mint ez Kedvességed előtt 1848. május 12-ki kabineti iratomból tudva van, — oly ajánlattal fordult a magyar miniszteriumhoz, hogy bizonyos, az öszves birodalmat és a kölcsönös viszonyokat illető állapotok iránt ezentul egyetértésbe, s, közös tanácskozás és tárgyalás által összeegyezésbe lépjen. Az én osztrák-német miniszteriumom most ujra ezen utra lépést hiszi ajánlatba hozni, hogy egy részről oly elhatározó intézkedésbe egyesüljön, mely által a Lajtán tul és inneni álladalmi kormánynak egysége biztosittassék, más részről pedig, a Magyarország s hozzátartozó királyságok és örvidék közt létező és már sietős határozatot igénylő viszálkodások békés uton elintéztessenek.

Ez utóbbira nézve eddigelé reményleni lehetett, hogy nagy ur. bátyám Főherczeg János a reá 1848-ik junius 19-kén bizott közbenjárói tisztet szerencsésen bevégezendi; azonban ennek időközben a német birodalom kezelésére történt hivatása, a Magyar- és Horvátország közti alkudozásokat nem csak félbeszakasztotta, hanem annak most egyhamarjába lehető megújítását is hihetlenné tette, ugy hogy az altiszai és dunai

polgári háborgásoknak és erőszakoskodásoknak fenyegető öregbedése miatt, én már most továbbra nem halaszthatom, hogy Bécsben létező miniszteri tanácsomnak, a véres küzdelem megszüntetésére irányzott ajánlatait, Kedvességeddel, oly felhívással ne közöljem, miszerint azokat, a magyar miniszteriumhoz, tüsténti megfontolás és méltányolás végett utasítsa. Ugyan is

Az előmbe terjesztett ajánlatok nyomán, melyektől jóváhagyásomat meg nem vonhatom, a magyar miniszterium némely tagjainak, minél hamarabb Bécsbe kellene jönni, hogy az említett kettős célzatu alkudozásokat, az én osztrák német miniszteriumommal azonnal megújítsák. Mivel azonban a horvát kérdésre nézve, érett vigyázattal, békés uton, csak úgy lehetne tartós kiengesztelést reményelni, ha minden halasztás nélkül békés állapot jelentetik ki és tartatik fen, a magyar miniszteriumnak jelenleg meg kell engedni, hogy az osztrák-német miniszterium, a horvát kérdés feletti további alkudozásokra nézve, következő előfeltételekre támaszkodhassék.

1) A bécsi alkudozásokhoz báró Jellachich vagy annak és az illető országrészek meghatalmazottját kell alkalmazni.

2) Minden támadások, ellenségeskedések, készülétek, Magyarország részéről, Horvát, Tótország és az örvidék ellen, s viszont azonnal megszüntessenek és ne folytattassanak.

3) A bán és metropolita személye ellen kezdett intézkedések visszavétessenek.

4) Az örvidék ideiglenesen a bécsi hadi miniszter vezérletére bizassék.

Minthogy magyar miniszteriumomnak nyílt készsége felől magamnak ígérhetem, hogy kezet nyujtand a polgári háboru undokságainak minélelőbbi gátolására, ennélfogva bizodalمام van, hogy az, haladék nélkül, ha lehet 8—14 nap alatt, a célbavett alkudozásokra Bécsbe megjelenend. Ezen tekintetben időnyerés végett, jelen határozatomat báró Jellachichchal oly meghagyással tudatom: miszerint magát az utazásra készen tartsa, s erre való nézve úgy intézkedjék, hogy az én mindkét miniszteriumomnak alkudozásai, a fentebbi előfeltételeknek részéről mulasztása vagy nem teljesítése miatt, akadályt vagy halasztást ne szenvedjen.

Schönbrunn, augusztus 31. 1848. — Ferdinánd s. k.

**Emlékirat a Magyarországnak és a többi osztrák tartományok közt
fennálló egységi kapcsolat iránt.**

Magyarországnak az osztrák főhercegi házhoz tartozó tartományokkal sorsa, századok óta a legbelsőbb összeköttetésben állott; azon kötelék, mely a különféle koronákat ugyanazon fejedelmi házhoz foglalta, méginkább a Duna mellékin lakó népeknek belső élete, azt oly szorosan egygyélánczolta, miszerint nehéz lenne elhatározni: hogy az álladalmi és társasági fejlődésnek egyes mezején az ekkép atyafi népek közül melyiket illeti a vezetői előny? vagy a még azt felülhaladó utánozásnak dicsérete. Hadügy, bányászat, dunai hajózás, a művészetnek a duna melletti városokba telepedése, mérték, súly, kereskedői szokások kölcsönösen egymáshoz hasonlóvá lőnek, — s míg az osztrák-német műipar iránypontjait a magyar tartományok szükségéhez szabta, a magyar gazdag földjének oly rendeltetést adott, a mint Ausztriának, vágómarha, gyapju, dohány és más természetnyek utáni kívánataihoz képest, legjutalmasabbnak látszott.

Eugen győzelmei után, déli Magyarországnak szabadításával és polgári elintézésével, a Habsburgház utolsó férfi ivadékának legfontosabb vállalata volt, hogy ezen a természettől s a népek geniusától kimondott összeköttetést, a mennyire lehet, legerősebb álladalomjogi alapra állítsa. A magyar országgyűlés, az erdélyi rendeknek 1722-ki martius 30-ikről ragaszkodási oklevele, mely az 1774-ki hongyülésen becikkelyezettett, valamint az osztrák-német tartományoknak minden országgyűlései, különösen az ausztriai régi törzsöktartományok, Csehország és Tirol a pragmatica sanctionál fogva, nem csak az örökösödés feletti háboruk veszélyeit kikerülték, hanem a tartományi összeköttetést (indivisibiliter ac inseparabiliter) oly erősen megalapították, hogy több mint egy századon át mindenkor csak egy monarchiáról, egy uralkodó családról, és egy urról lehetett a szó; s azon boldogtalan előidőkről, hol rövid időszakokban még Konstantinápolyban és Versaillban magyar malcontentusok (békételenek) alkudozói jelentek meg — csupán homályos históriai emlékezetek maradtak fenn. Hogy Magyarhon ezen összeköttetés alatt jelesen felvirágzott, nemzetiségét, municipalis és politikai szabadságát megőrizte: bizonyítja azon fokkénti átalakulás, mely ezen ország kormányzásában az

utolsó három tized alatt létrejött. Ha a politikai szabadság korábban oly mértékben lábra nem állott, mint a jelenkor kívánatai és nézetei igénylik, ezt a sok háborúnak, s az ozmánok alól későbbben felszabadított ország részei elpusztulásának rovására kell méltányosan tudni.

A *pragmatica sanctiónak*, a monarchia különféle álladalmainak egymásközötti összeköttetéséről szóló nevezetesebb határozatai, az egyes országgyűlési határozatok és törvények azon helyeiben foglaltatvák, melyeket az idemellékelte lap (*lásd a CCXXVII. szám alatt*) egyetemben összeállit.

A *pragmatica sanctiónak* kifejezése mindenkor oly érthetőnek, oly tökéletesnek tartatott, hogy a felett soha kétség nem támadott. Egység a legfőbb álladalmi kormányban, az öszves finantz-ügy vezetésében, a hadsereg tartásában és vezényletében — a monarchia szétbonthatatlanságáról szóló legfőbb álladalmi alaptörvénynek kifolyásai valának, Magyarország a külföld irányában Ausztriától soha el nem volt különözve, soha elválhatónak nem tartatott, soha külön nem képviseltetett. Ausztria nevezete alatt, sohasem maga a főherczegség, hanem azzal egyesítve Magyarország is fellépett az európai nagyhatalmak körébe — az 1723 : 101, 1741 : 11, 1790 : 10, 11 és 17, 1792 : 8 és 9-ik törvények ebbeli bizonyosságai, megerősitik azt, mi a történetek évkönyveiben foglaltatik. Minden külháboru egyesítve viseltetett. Ha Magyarországot valami csapás érte, tüstént nyert segedelmet a legfőbb álladalmi kormánytól és a többi tartományoktól, mire a pesti vizáradás is emlékeztethet. Ha lázadás volt az országban, tüstént sietett segítség a fentebbi tartományokból, s a rend gyorsan helyreállittatott. A német és szláv nép vérén ragadtatott ki Magyarhon a keresztyénség ellensége kezéből s a monarchia nyugoti részeinek feláldozása menthette meg egyedül a keletre fekvő Magyarországot, a hatalmas duló Napoleontól. Vitézül s teljes egyetértésben viaskodott a magyar, Ausztria német és szláv népeinek seregével, s a közös győzelmeknél a történetírás soha sem különböztette meg mennyi részt vett a magyarul, németül, vagy szlávul beszélő csatár a hűségben és vitézségben.

Epen így Magyarország soha ki nem vonta magát azon terhek alól, melyek a háboruk következtében, a monarchia közös szükségében, kénstelenségből származtak, ámbár mivel Magyarország pénzben és jószágban a közös költséghez járult, aránylag mindenkor kisebb volt a népesség számához, és azon se-

gédeszközökhöz képest, melyekkel a természet ezen boldog tármányt megáldotta.

A *pragmatica sanction*nak, s a monarchiát alkotó országok szoros egységének ezen felfogása még az utolsó igen heves pozsonyi országgyűlésen is ekkép fordult elő, még ugyan azon vitatásokban is, melyekben azon felekezet nyert többséget, mely később az ország kormányát megragadta és most is viszi. A márczius első napjaiban, az országgyűlés teendői felett készült felírás, melyet 1848. martius 14-én a főrendek táblája elfogadott, a békés uton eszközözendő javítások és újítások iránti tervek között világosan azon kívánságot is terjesztette fel; hogy ő felsége a király ne csak Magyarországnak engedjen nyilván számoló és felelős miniszteriumot, hanem a monarchia többi tartományainak engedett alkotmányos szerkezet által is, a monarchiának Magyarországgali erős összeolvasztását és atyafiságos összhangzását biztosítsa.

Fájdalom! — A magyar rendek küldöttségének azon tagjai, kik ezen felirással Bécsbe jöttek, ezen belső testvéri összeköttetés lelkétől eltávoztak, midőn független felelős miniszterium iránti kívánataikat, a kereskedés, közmunkák, had és kincstár ügyeire is kiterjesztették, nem tekintvén e tekintetben a monarchia többi tartományainak viszonyaira, melyeknek a magyar rendek követelének felérkezése előtt egy nappal t. i. 1848. márczius 15-én már alkotmány engedtetett.

A magyar rendek küldöttjeinek alkudozásai előbb csak azt viták ki, hogy gróf Batthyány Lajos egy miniszterium alkotására felszólíttatott, éezen miniszter egy 1848-ki mártius 17-én kiadott, és minden magyar hatóságokhoz szóló körlevéllel kezdte meg hatását, holott maga a miniszterium 1848-ki aprilis 7-ik napja előtt — midőn t. i. az egyes minisztereknek legfelsőbb kinevezése következett — még életbe sem lépett.

Ugyan is már előbb 1848. márczius 17-ki legfelsőbb határozat által egy felelős minisztertanácsnak felállítása Bécsben megrendeltetett, és 1848-ki márczius 20-ki legfelsőbb határozattal, az egyes osztályokra ugymint a külső és ház, a had- és finantz-ügyekre felelős miniszterek neveztettek.

Ezen Bécsben létező miniszterium azonban csak akkor vehetett volna határozó befolyást azon állásra, melybe őket, a magyar korona tanácsadói a nem magyar tartományok irányában hozni akarták, ha a saját felelős magyar miniszterium alkotásakor, méltányolva tekintetbe vétettek volna azon viszonyok, melyek a monarchia alkotó részeinek egységét biztosíthatták.

A főherczeg palatinushoz 1848-ki april 7-ikről kelt leg-felsőbb kéziratban kiemeltetett azon szükség és álladalomjogi kötelezés: miszerint a magyar financziának elkülönözése, a közös statusadósság felosztására való méltányos tekintet nélkül meg nem eshetik.

Demár az nap, — mitmár jóvalelőbb az uralkodó felekezet minden erőlködéseivel elkészítettett — egy magyar financz és hadügyminiszter behelyhezttetett, úgy hogy a *pragmatica sanctio* jelentékenységének megmentésére más ut már nem maradt mint vagy visszavenni ama szabályt, vagy azon két magyar miniszterium hatóságának korlátoltabb kört szabni.

Az ugyanazon napon 1848. april 7-én történt helyeslése Magyarország gyűlése azon ajánlatának: miszerint a felséges udvarnak, a diplomatiának, s a magyar seregekhez kívántató különböző hadtestületeknek tartására szükséges költségek, az összes financziában leendő beszámolás mellett megadattak még oly reményt nyujtott, hogy a magyar és a Bécsben létező közép finánczkormány közti utóbbi kiegyenlítések által mind azt el lehet mellőzni, mi a monarchiához tartozó magyar és nem magyar tartományok összeköttetését gyengithetné.

1848. april 10-ről a főherczeg nádorhoz intézett kéziratban az is ki lön nyilatkoztatva: hogy ha a határörvidékek a Magyarország gyűlésében követeik küldése által részt vesznek, ezen vidékek katonai alkotmányában ez által semmi zavar nem leend, ellenben a monarchia s Magyarország védelmére nézve, ennek változtatlanuli fentartása mulhatatlanul mindaddig kívántatott, míg ez iránt a törvényhozás ő felsége megegyezésével máskép nem rendelkezend.

Valamint a most említett legfelsőbb határozatok, az osztrák státusokra nézve, némü biztosítást nyujtottak, érdekeiknek, s a közös álladalmi összeköttetésnek fentartása iránt: úgy még az utolsó 1848-ki april 11-ki pozsonyi országgyűlési törvények előjáró beszédében is van erre nézve egy támaszpont: mivel ebben ünnepélyesen szó van azon törvényes viszonyoknak fentartásáról, melyek a *pragmatica sanctio* által Magyarországnak a többi osztrák tartományokkal felbonthatatlan összeköttetését alapítják. De már a III-ik t. cikk 2-ik §-ának azon határozata, hogy a főherczeg nádor ő felségének az országbóli távollétében a végrehajtó hatalmat gyakorolja, ellenmondásban van az ugyanazon törvényben felvett nyilatkozattal, hogy t. i. a korona egysége s a monarchia összeköttetése sért.

hetetlenül fentartassék; mert a királyi hatalom ezen egy részének a főherczeg nádorra lett átruházása, mulhatatlanul a magyar és nem magyar miniszterium közt ellenkező tettekre vezet, s a monarchia egységét felzavarja és veszélyezteti.

Az említett országgyűlésnek kevés törvényes határozatai homályban hagyták azt is, valjon a magyar kormány fináncz és hadminiszteriumai a rendesen ezen név alatti kormányág egész terjedelmét, vagy csak azon tárgyakat foglalják magokban, melyek csupán Magyarországot illetik? — a monarchia többi tartományaival közös érdekek pedig, még egy Bécsben létező középponti hatalom által intéztetnek el. Különösen a határörvidékeknek a honvédelmi magyar miniszterium alá rendeltetése a törvényben kimondva sehol sincs. — De később, az országgyűlési törvények kívánatain tul, s az előbbi királyi parancsok ellenére — a monarchia középponti hatalmátóli teljes elválásra dolgoztak; s a magyar kormány által az 1848-ik april 11-ki történt országtörvény kihirdetése óta tett működéseik átnézése — már is mutatja azon veszélyeket, melyekbe a monarchia a közérdekek védelmére rendelt organumok hatóságának korlátozása által jutott.

A hadi és finánczminiszterium hosszú sorban oly tényeket mutat, melyek a magyar miniszteriumnak meghasonlását, előbb csak félretartó, később pedig ellenséges irányzatát bizonyítják; mely miniszterium a helyett, hogy a baj forrását, mely főherczeg Istvánnak új állásában, s egy magyar had- és finánczminiszteriumnak határozatlan hatósággali felállításában rejtett, elfojtotta volna, oly intézetek tételére engedte magát ragadtatni, melyek a mulólagos felekezeti vélemények ugyan hizelkedtek, de a magyar népek állandó érdekével meg nem egyeztek, még kevésbé feleltek meg azon nagy céloknak, melyeknek a *pragmatica sanctio* által biztosittatni kellett.

Már május elején a magyar miniszterium ő felségének olyan a Magyarország és az ahhoz kapcsolt tartományok négy hadi fő kormányaihoz bocsátandó parancsok kibocsátását terjesztette fel, hogy az 1848-ki III-dik t. czikk 6-ik és 8-ik §-ait akkép kell érteni: miszerint a Magyarországbán létező katonaság minden parancsot és rendeletet a magyar miniszterium utján veend, s hogy ez a katonai határörvidékre is kiterjesztendő. 1848-ki május 19-én a magyar miniszterelnök, az erdélyi hadi kormányzóhoz oly felszólítást bocsátott, hogy ő, a magyar miniszterium rendeleteinek tartozik engedelmeskedni, holott

Erdélynek Magyarországgali egyesítése még elhatározva nem is volt, s ez a még Kolozsváron tartandó hongyülés tanácskozásainak tárgya lett volna. Horvát- és Tótország ellen pedig az rendeltetett, hogy 1848-ki június 5-re törvényesen rendelt országos összejövetelük szétosztatott, a bán pedig személyes feleletre Innsbruckba idéztetett, sőt generalis báró Hrabovszky-nak 1848-diki június 3-róli hirdetése által báni méltóságából le is tétetett.

Alig kezdett a bécsi hadi miniszterium, az ő felsége által ünnepélyesen engedett alkotmány elvei szerint intézkedni, s alig hogy az udvari főhadi tanácsot előbbi formájára nézve megszüntette, már a magyar miniszterium, ezen lépést, miszerint az előbbi udvari hivatal, szükségesképp felelős miniszteriummá alkottatott — mindjárt oda magyarázta: mintha ezáltal a monarchia középponti hadügykormányának hatósága megszűnik, s különösen annak, a katonai határőrvidékre való befolyása megszüntetett volna, holott ezzel egészen ellenkezett az, mit a katonai határőrvidékeknek — alapalkotásuk változhatlan meghagyása iránt — ő felsége 1848-ki ápril 10-kén a magyar miniszteriumnak kötelességévé tett.

A magyar miniszterium továbbá 1848-ki június 10-dik és 15-kén ő felségétől azon parancsokat nyerte ki, hogy a magyar seregeknél megürült törzstisztek s a generalis hivatalok kinevezése, a magyar hadügyminiszterium ellenjegyzése mellett történjék, s a magyar seregeknek az országban elhelyezése ugyan attól intéztethessék el; mi által az összes hadseregnek egysége s szabad rendeltethetése lényeges hiányt szenvedett, és katonai erejére nézve vesztett.

Fájdalom kedvetlenebb jelei mutatkoznak az elválásnak, a hadsereg vezényletében akkor, midőn a magyar miniszterium a Szardínia s más olasz hatalmak ellen folytatott harcokban a magyar seregek visszahívásáról és oly feltételekről beszélt, melyek alatt lehet egyedül az ujonczok kiállítását katonai segédelmet megadni. A magyar ezredek létszáma valóban naponkint kisebbedik, és 1850-ben midőn az 1840-ben belépett katonák szolgálati ideje elmulik, a magyar ezredeknek vagy feloszlása vagy igen lényeges megfogyása várható. Még aggasztóbbak, a *pragmatica sanctio* által egyesített népek és statusok egységére és testvériségére nézve, a magyar miniszteriumnak és a Pesten egybegyűlt törvényhozó testnek eljárásai. A miniszterium kivívta, hogy 200,000 emberből álló hadsereg kiállítására felhatalmaztatott; ez egy oly erő, mely a honvédelemnek s a belső

támadások s lázadások elnyomására szükséges védeszközöknek mértékén túl hat, — a miniszterium ezen lépésének annál fenyegetőbb színe van, ha ezzel egybevettetik az, mit azon miniszterium a törvényhozó testben azon politika vonalára nézve előhozott, mit a frankfurti parlament s a bécsi miniszterium irányában követni jónak lát. Szintoly fenyegetők, s mindinkább ártalmas és a monarchia egységét szétrágó eredményűek, a legközelebb Pesten, ezen új magyarsereg alkotásamódjára nézve hozott országos végzések. Több törvényes határozatok például a magyar parancsszó, a zászlóhozi esküre nézve, hol a királyt illető császári cím nem is emlittetik, válaszfalat vonnak azon hadi nép között, mely eddig valódi nemes testvériséggel, jó és bal sorsban egyformán osztozott, minden ürügy nélkül, sőt az egész hadsereg lelkülete ellenére meghasonlást idéznek abban elő, és századok dicső multjától ellenségesen akarnak megválni.

A hadinézetek, hadi törvények egyformasága a különböző seregcsoportok eddig szorosan megtartott összeolvasztása nélkül — hol a magyar faj sajátosságai illendően tekintetbe vétettek, — ilyen határozatok, ilyen törekedések után, egy ausztriai császári s azzal egyesült magyar királyi hadseregről többé szó sem lehet — holott az utolsó országgyűlésnek még kifejezésében sincs, hogy a magyar hadiminister a honvédelemnél többet vállaljon magára, és ezen törvényekben nincs oly hely vagy sor, hol a bécsi udvari hadi tanács — minek helyébe a bécsi hadi miniszterium lépett — hatáskörének megszüntetéséről említés volna.

Azon tettek, melyeket a magyar finanszminiszterium 1848-ki április 11-től, mint az utolsó pozsonyi országgyűlés törvényei szentesítésének napjától kezdve hosszú sorban elkövetett, mind megannyi ürügyök, több az ausztriai és magyar miniszterium közti panaszokra, félreértésekre és összeütközésekre. Ezek közül némelyeknek itt helyt lehet adni:

1. A Magyarország pénztáraiban talált pénzüsségeket, a bécsi középponti kormányhatalmi egyetértés nélkül, mellőzván mindazon igényeket, miket arra a magánosok iránti kötelezések s a közös státuskincstárnak kölcsönös követelései formáltak, elfoglalták — s úgy tekintették, mint a magyar pénzügyminiszterium tulajdonát. Az előbbi kormánynak minden actív tartozásai, — melyeknek költségeit a közös financia viselte, — megtagadtattak.

2. Egy 120,000 frtból álló összeg a pesti sóháznál a dohánylevél bevételére volt szánva, s minthogy ezen pénzt a ma-

gyar finanszminister magához vette, a bécsi finanszkormány az alku szerinti dohányár befizetése iránt zavarba jött. A budai főfizetőhivatalnál, egy a márczius hónapi felszállításra rendelt felesleg és 200,000 frtból álló összeg, ismét egy a Budára beküldött ezüstpénzért járó 150,000 frtnyi összeg a központi financiától visszatartatott.

3. Azon előlegezések, melyeket a középponti pénzügy egyes bányákra nyújtott, s a melyekért a megtérítést bányatermesztményekben vagy activ követelésekben kelle vala tenni, meg nem fizettettek. Továbbá elvétellett, mintegy 94,000 frtnyi rézpénz, melyet az álladalmi közpénztár veretett és megfizetett, és Károly-Fehérváron, még Erdélynek egyesülése előtt, t. i. 1848-ki junius 3-án, 20,000 arany, melyeknek Bécsbe kellett volna küldetni visszatartatott.

4. Az ausztriai dohány árulása megtiltatott, s a temesvári dohánygyárnak, mivel álladalmi költségen üzetett, meg kell vala szünni. 1848-ki julius 1-ső napjától kezdve, az osztrák dohánygyárkészítménynek, Magyarországra lehető behozásáért, sporco mázsájára 15 frt vám, azaz oly magas összeg vettetett, hogy a bevétel lehetetlenné lön.

5. A Bécsben létező finansz-ügygyeli minden értekezés nélkül, a magyar finanszminiszter az osztrák raffineriákban, gyarmati czukorból készített rafinátoknak mázsájára beviteli vám czimalatt 4 frt, s a syrup, sporco mázsájára 1 frtot vetett.

6. A folyókon való hajózás szinte gátoltatott; a dunaigőzhajótársaság, a töle elvett hajókért nem kapott pótlást, az al-dunán lévő összeköttetését elvesztette, a Dráván magánhajók neheztelt terheik miatt feltartattak. A kereskedők kérései csak különös közbenjárás és tartósabb késleltetés után vétettek figyelembe, és a portékák vitelének szabad folytatás engedve.

7. Még aggasztóbbak valának azon intézkedések, melyek a közhitelt s a monarchiának pénz és bankügyét érdekelték.

A magyar finanszminiszter az osztrák nemzetibank szabadalmai ellenére, 12½ millió tulajdon papirpénzt bocsát ki. A közös statusadósság egy részének átvétele iránt, az 1848-ik april 7-ki felszólítás ellenére legkisebb sem történt, bár ez ellen legkevesbé alapult ellenvetést sem lehet felhozni.

Most legközelebb ujabbán meggátoltatott a magyar és ausztriai tartományok közötti kölcsönös közlekedés az által, miszerint az osztráknémet tartományokba egyszerre 500 forint ezüst pénznél nagyobb összegnek kivitele megtiltatott. Előre látható, hogy a vert pénz egyformasága, s az ausztriai nemzeti

banknak, minden magyarhoni hitelintézeteivel létező belső összeköttetése mellett, ezen lépés Magyarhonra nézve kártékonyabb mint az osztrák tartományokra nézve: hanem sajnosabb a magyar financia-miniszteriumnak ezáltal nyilvánított irányzata, miszerint elhagyván magát a pillanat minden mozgása által ragadtatni az Ausztriávali barátságos szomszédi viszonyokat semmiben sem veszi. Nem lehet észrevétel nélkül hagyni a nyilvános szállító intézetekre bízott pénzeknek lefoglalását is, mit a Diamantidi esete bizonyít, mert az ilyes történeteket az önkény és rendetlenség vádjától menteni nem lehet, s a közbirodalomra és kereskedelemre csak zsibbasztóan hat.

A magyar miniszterium ezen elősorolt, s az összes monarchiára nézve káros tettekre nézve nehezen menthetné magát azon szemrehányás alól, hogy mindezekben önkény, és még az egyesült országok ellen is ellenséges bánás rejlik.

Vége bizalmatlanságot gerjesztőknek kell azon a magyar miniszteriumtól származó kísérleteket tekinteni, miszerint egyesesen az utolsó országgyűlési törvényeknek ellenére, a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklő viszonyok végett felállított miniszteriumból egy külügyminisztert kíván alkotni, mit különösen két egyénnek Frankfurtba lett küldése, és a budapesti képviselőházban adott miniszteri nyilatkozatokkal akart elkészíteni és gyakorlatba hozni.

Ezen lépések, összeillette azokkal, miket a magyar miniszterium, a belső igazgatás egyes ágaiban tett; Magyarországnak a többi osztrák tartományoktól elválását messze tultolta azon határvonalon, melyen innen szülheti egyedül a *pragmatica sanctio* az általa célba vett áldásdus eredményeket — pedig egyedül ez a közös, magától a magyar miniszteriumtól is elismert jogalap, mind a két ország rész kölcsönös viszonyaira nézve.

Az előre bocsátottak szerint következő három kérdés lenne megfejtendő:

a) A magyar miniszterium által 1848-ki márczius óta kezdett változások, a *pragmatica sanctio*val öszhangzásban vagy ellenmondásban állnak-e?

b) Hasznosak-e ezen változások az összes birodalomra vagy annak egyes részeire nézve?

c) Volt-e a monarchának (fejedelemnek) joga ezen engedményeket az összes birodalom egyes részének adni?

Mi az első kérdést illeti: már maguk az országgyűlési határozatok is, két pontban a *pragmatica sanctio*val össze nem

férhetőknek látszanak. Ez utóbbinak azon szavai: indivisibiliter et inseparabiliter, a főherczeg Istvánnak engedett hatáskör által meg vannak sértve.

Ugyan is ezen a királynak az országbóli távollétére értett hatáskör, a királyi hatalom tulajdoniba vág, a király mellé egy második nem felelős személyt ültet, kinek rendelkezései könnyen ellenkezésbe jöhetnek magával a királylyal.

Ez által meg van sértve a *pragmatica sanctio*nak *indivisibile imperium*a, és az ország törvényének ezen határozatát érvényesnek s kivihetőnek tartani nem lehet.

Hasonlóképen az ország törvényeinek azon végzései, melyeknél fogva — az összes birodalom viszonyainak meghatározása nélkül külön kereskedelmi fináncz és hadi miniszterek alkottattak — a monarchiát összetartó kötelék feloldozására vezetnek. Már elkezdődött a hadseregnek, a közhitelnek, s az ehhez tartozó nyilvános intézeteknek különválasztása, s az *imperium inseparabile* a külső viszonyokra nézve is valótlanná lenne, ha azon nyilatkozatok, melyek a magyar hongyülésen hallattak, s melyek a magyar koronának saját külön külpolitikájáról szólnak teljesezésbe jönek.

Mindazon intézkedések, melyeket a magyar miniszterium, a sereg fővezérségére nézve ő felségétől az ausztriai német miniszterium tudta nélkül kimunkált — mint már előbb megmondattott — a *pragmatica sanctio* lelkétől és céljától való eltávozások; de a magyar miniszteriumtól a had és pénz ügyében, továbbá a kereskedelemben önkénytesen tett különös szabályok még siralmasabban mutatják azon utról való eltérést, melyre a *pragmatica sanctio* kötelezett.

Azon kérdés megfajtására nézve: vajjon a magyar miniszteriumnakezen 1848-ki márczius óta követett eljárása áldásdus eredményeket szült-e vagy nem? — alig lehet akárki kétségben, ki a királyságnak helyzetét jelen pillanatban közelebbről vizsgálja.

Az ausztriai német tartományok csak örvendetes részt vehetnének, ha Magyarország elevenebben felvirágozna, mint eddig; és saját felelős miniszteriumától megnyerné mindazon hasznokat, miket reménylett. De a mint eddig működött, ennek a *pragmatica sanctio*tól s annak értelmétől távozta — az új magyar kormány saját országára — zavart, forgásbeli csökkenést, pénzügyi bizonytalanságot s annak minden szomorú eredményeit, a birtokosoknak s jámbor érzésűeknek bizodalmatlanságát, félelmét, végre polgári háborút hozott. Minden hazáját

szerető igen szomorú képet láthat, a legujabb altiszai és dunai eseményekben. Ugyanazon zászlókat viszik a magyar miniszterium seregei a harcba, melyek ellenei soraiban lobognak; tul is innen is ugyanazon csatárok küzdenek, kiknek esküjök szerint testvéri mód kellene egyesülni; így van ez különösen ugyanazon egy ezrednek osztályaira nézve, például az 5-ik tüzérezredben. Mit lehet az így meghasonlott sereg fegyelmétől, katonai lelkületétől várni? s lehet-e tünni vagy valahol menteni az ilyes borzasztó tetteket, az ilyen fejtelten zavarokat.

A császárság ellenségei számára ily módon rövid idő alatt készül azon diadal, hogy a birodalom hatalmának szétbomlását, a polgári háború terjedését, a köz- és magánhitel zavarát nem sokára megérhetik. Ezen a magyar miniszterium által választott különválás után, sem magyar sem a testvér szomszéd országok boldogságát várni nem lehet, s ha nem is a külső ellenségek, bizonyára a belső harcok fogják azon véres tanúságot nyújtani: hogy a *pragmatica sanctio* nem csupán pergamentre írott puszta szó, mit önkényesen magyarázni s egyoldalulag semmivé tenni lehet. Valóban nem! hanem hogy ez egy a népek szívébe írott, s jóllétük, nyugalalmuk, megelégedésük főalapját tartalmazó törvény, mely ellen szentségtörő kezét emelni senkinek nem szabad. Azon korlátolt nézetet, miből a magyar miniszterium a *pragmatica sanctio* felfogásában és alkalmazásában kiindulni látszik, nem lehet fenttarthatónak és sikerülhetőnek tekinteni. Ebben a régi karok és tartományi képviselők szent kötésében nem csak a felől van biztosíték; hogy a magyar, osztrák, cseh, sat. koronák egyesülve egy főn nyugalodjanak, s hogy az egyesült népek és országok egymást külső és belső ellenség ellen kölcsönösen védelmezzék s egymásnak hadi segítséggel legyenek: ezen régi szerződésnek azon régi értelmét továbbra is úgy kell magyarázni és tiszteletben tartani, hogy egyik nép a másikat, a jóllét és lelki fejlődés utáni törekvésében segitendi, hogy az ennek emelésére szolgáló eddigi eszközöket el nem rontja, hanem kiképezi, s minden meghasonlást és czivódásra való csirát eltávolítand.

Mi már a legfontosabb kérdést t. i. a magyar kormányban 1848-ki márczius óta történt változások jogi alapját illeti; az ausztriai német miniszterium csak egy két fő jelenetek említésére szorítkozik. Azon főviszonyokat, melyekbe a *pragmatica sanctio* által az ausztriai német tartományok Magyarország irányában helyezvék, az ausztriai császár még az 1848-ki márcziusi események előtt sem változtathatta volna meg önmagától az

egyes tartományok státusainak meghallgatása nélkül. Az ez-
előtti korlátlan császári hatalom soha annyira ki nem terjesz-
tetett és nem gyakoroltatott, hogy ünnepélyesen kötött alkuk
vagy országrendeik határozatai önkénytelen megváltoztattak
vagy megszüntettek volna. A legfontosabb közjoghoz tartozik
az örökösödés sorának meghatározása. A *pragmatica sanctio*
azon alaptörvény, mi által a fejedelem az összes monarchia
trónjára jutott. Hogy ezen törvény sérthetetlenül fentartassék,
és önkénytelen meg ne változtassék: a fejedelem érdekében és
hivatásában alapul. Ez áll még határozottabban az 1848-ki
márczius 15-dikei idő óta.

Ő Felsége ugyanis 1848-diki márczius 15-ki patensében
(nyílt levelében) minden német szláv és olasz tartományainak
alkotmányt adott. A törvényhozó hatalom ezen időpont óta
nem volt az előbbi modorban egyedül a monarchiánál. A pra-
gmatica sanctiónak a német ausztriai tartományok Magyaror-
szághoz alap és jogviszonyainak változtatását vagy korlátozá-
sát, ezen időpont óta nem lehetett határozottan kötelező sza-
bálynak tekinteni, és Magyarország rendjeinek azon kérdé-
sekre nézve, melyek Magyarországnak a többi osztrák tarto-
mányokhoz statusjogi viszonyaira vonatkoznak, ezen fontos és
az 1848-diki márczius 15-ki patens által alkotott változást sze-
mők előtt kellett volna tartani; annál inkább, mivel a mint a
tények sora mutatja, elébb az osztráknémet miniszterium már
felállított, s a státus-adósság felosztására való követelések
már igényeltettek; midőn a pozsonyi országgyűlési törvények-
re a szentesítés még későbbben adatott ki.

Ezen észrevételek elégségesek annak bizonyítására, hogy
az osztráknémet népek igazait a magyar miniszterium intéze-
tei meg nem rövidíthetik, s hogy a császárságot, a monarchia
egy részének egyoldalú határozata által szétszaggatni vagy
elkülönözni nem szabad.

Az ausztriai császárságtól különvált magyar királyságnak
létezését politikai lehetetlenségnek kell nevezni; ezen két tar-
tomány és annak népei sokkal belsőbb és sűrűbb érdekek-
ben állanak, ezeknek lakói a belső társasági életnek számtalan
fonalával századokon át sokkal összefűzött foglaltak, mintsem
hogy ennek különválasztása veszélyes rázkódás nélkül megtör-
ténhetne. Sokszor még erővel is megkísértenék az elébbi sőt
még szorosabb összeköttetést, s ilyes viták csak ürügyül szol-
gálhatnának arra, hogy idegen foglalási vágy, vagy iparvetél-
kedés az ausztriai és magyar tartományokra veszélyt hozzon.

Ausztriának gyengülésével annak két oly részre leendő osztásával, mely közül mindegyik saját külön járna, a császárság és Magyarország mind ben mind a külföld irányában oly erőtlenségre süllyedne, hogy abból szükségesen az európai egyensúly megzavarása következne, s azon külföldi hatalmak, kiknek érdekében áll ezen egyensúly fentartása, Ausztria gyengülését el nem tűrnék.

Mindezekből kiderül, hogy minden áron szükség a magyar kormánynak 1848-diki mártius óta felvett intézkedéseit az összes monarchia szükségai úgy a *pragmatica sanctio* értelme és szavai szerint megváltóztatni, s az ausztriai német miniszteriummal egyetértőleg oly készülleteket tenni, miszerint a monarchia egysége biztosítva, a *pragmatica sanctio* célja tökéletesen elérve legyen, és egy közös legfelsőbb státuskormány ismét visszaállíttassék.

CCXXVII.

Azon törvényeknek összeállítása, melyek Magyarországnak a többi osztrák tartományokkal a *pragmatica sanctio* által megerősített egységi kötelékét illetik.

A) az 1723-ki országtörvényének mindjárt előljáró beszédekében mondatik: hogy az országgyűlés az iránt gondoskodott, miszerint Magyarország minden zavar és veszélytől megmentessék, minden külső erőszak és belső gyászos mozgalmak ellen mindenestre biztosítsák, s ez által a császár és király egyéb országaival és tartományaival, a kölcsönös egyetértés és egyesülés örök időkre fentartathassék. „*Ut proinde futuris quibusve temporibus ab omni confusione et periculis haereditarium hoc Suae Majestatis Sacratissimae Regnum praeservari et non minus adversus omnem vim externam, quam quosvis etiam fatales internos motus in omnes eventuales casus tutum et provisum reddi, ac per id cum reliquis etiam S. M. S. Regnis et Provinciis haereditariis mutua cointelligentia et unio.. in aevum perdurare . . . voluisset.*“

Szinte így a *pragmatica sanctio*t illető királyi meghívó levél és feltételek 1-ső czikkjeinek kezdete hálásan kiemeli ennek azon irányzatát, hogy minden lehető esetre külső erőszak ellen is a szomszéd örökös országokkal és tartományokkal az egység és belső csend fentartassék „*proque stabilienda in omnem casum etiam contra vim externam cum vicinis regnis et pro-*

vinciis haereditariis unione et conservanda domestica tranquillitate directam curam et sollicitudinem . . intelligentes (Status et Ordines Regni) gratias referunt.“

Ugyanazon cikk 3-ik és 4-ik §§-ban elismertetik, hogy a ki, az ujonan meghatározott örökösödés sora szerint a bonthatlanul egyesült nem magyar örökös tartományokba mint örökös fejedelem belép, egyszersmind kétségtelen joggal Magyarországba, s a véle szinte válthatatlanul összekötött tartományokban királynak tartassék és megkoronáztassék. — „Ejusmodi in Sacra Regni Hungariae Corona et Partibus, Regnis et Provinciis eidem annexis Successionem . . . Secundum normam in reliquis S. M. S. Regnis et Provinciis haereditariis in et extra Germaniam sitis jam per Eandem ordinatam, stabilitam, publicatam et acceptam inseparabiliter . . . dirigi, servari et custodiri (S. M. S. voluit) ita, ut illa vel Masculus Ejusdem haeres, qui vel quae praemissorum Augustae domus Austriacae Regnorum et Provinciarum haeres juxta memoratam normam primogeniturae . . . existet, eodem successionis haereditario jure etiam pro infallibili Rege Hungariae Partiumque Regnorum et Provinciarum eidem annexarum, acque indivisibiliter intelligendarum habeatur et coronetur.“

Vége a II-dik cikk 4-ik és 7-ik §§-ban a rendek a császár és király iránti hálájok és hűségök bizonyosságául határozottan nyilvánítták: hogy az örökösödési jogot Magyarországhoz és koronához, és a hozzátartozó részekhez, tartományokhoz és országokhoz, melyek vagy már visszafoglaltak vagy visszafoglalandók az ausztriai fejedelmi háznak leányágára is oly módon átruházzák, hogy azon törvényes ágból származandó római katolikai hitű főherczegek és főherczegnők, kik az ujonan megállapított örökösödési rend szerint erre hivatvák, a nem Magyar és Németországban vagy azon kívül fekvő örökös tartományokat oszthatatlanul és válthatatlanul egyesítve Magyarországgal, annak részeivel, országaival és tartományaival együtt igazgassák és kormányozzák.

„(Fideles Status et Ordines Regni Hungariae Partiumque eidem adnexarum) volentes erga Sacratissimam Caesaream et Regiam Majestatem Dominum eorum clementissimum gratos et fideles semet exhibere . . . jus haereditarium succedendi in Hungariae Regnum et Coronam ad eandemque Partes pertinentes, Provincias et Regna, jam Divino auxilio recuperata et recuperanda etiam in Sexum Augustae Domus Suae Austriacae foemineum, primo loco quidem ab altefata modo regnante Sa-

cratissima Caesarea et Regia Majestate, dein in hujus defectu a Divo olim Josepho, his quoque deficientibus ex lumbis Divi olim Leopoldi Imperatorum et Regum Hungariae Descendentes, eorumque legitimos, romano-catholicos successores utriusque sexus Augustae Archiduces, juxta stabilitum per Sacratissimam Caesaream Regiam Regnantem Majestatem in aliis quoque suis Regnis et Provinciis haereditariis in et extra Germaniam sitis primogeniturae ordinem, jure et ordine praemissa, indivisibiliter ac inseparabiliter, invicem et insimul ac una cum Regno Hungariae et Partibus Regnis et Provinciis eidem annexis haereditariae possidendis, regendam et gubernandam transferunt.“

Világos tehát, hogy a *pragmatica sanctio* nem csak dynastiái, hanem álladalmi és nemzetiségbeli érdekül szolgált. Ezen-tul Ausztriának minden tartományait és népeit egy tartós oszthatatlan elválhatlan kölcsönös egyesülés minden küllenség és belső háborgások ellen, és kölcsönös egyetértés foglalja össze. Ezért fogadták az akkori népképviselők ezen törvényt oly készséggel, hálával és jótékony céljának elismerésével.

B) A többi tartományok képviselői elébe is előterjesztett a *pragmatica sanctio* elfogadás végett; ezek előtt is célul tűzetett, s azoktól elismertetett, nem csak a trónnak és örökösödés sorának biztosítása, hanem örökös és elválhatatlan egyesítése és együtt tartása is az ő cs. k. felségük által mostanság Németországban ben azon kívül birt, mint szintén jövődöben ehhez járulandó örökös országoknak, fejedelemségeknek és tartományoknak, mitől függ főképen ezen tartományoknak s maguknak a hűséges engedelmes rendeknek és alattvalóknak boldogsága, nyugalma és jólléte. A csehországi rendeknek 1720-ki október 16-rólis *submissionale* oklevele, vagy a mint az erdélyi rendek adhaesionalis oklevelében mondatik: Ezen új örökösödési rend a végett állittatik fel, hogy az ő cs. k. felsége által mind most birt, mind jövődöben hozzá járulandó tartományok és országok, egymás iránti kölcsönös oltalomra, nagyobb és méltósággal teljesebb bátorságra, és ellenségeinknek rettentésére minden időkre nézve egy bonthatatlan egyességben egygyé nőjenek és összetartsanak. — „*Ut Regna et provinciae tam hodie ab Augustissima Sua C. R. Majestate possessae quam in futuram quoque opitulante Deo Ditioni Suae accessurae ad mutuam et reciprocam defensionem, majoremque cum dignitate et inde secuturo terrore hostium securitatem in omnem aevum in nexu indissolubili coalescere et conhaerere valeant atque possint.*“ Az erdélyi rendeknek adhaesionalis oklevele 1722-ki marcius

30-ról a császártól megerősítve, 1723-ki deczember 30-án kihirdetett, s törvény erejére emeltetett 1724-ki februar 24-kén törvénybeiktattatott az 1744-ki országgyűlésen a 3-ikt. cikkben.

C) Ezen a külföld iránti képviseletnek, a fegyveres erő vezérletének, az összes álladalom nagy ügyei legfőbb kormányzásának egysége által — az alaptörvény értelmében, az egyes országok és részek tartományi önállóságok épen meg nem szüntetett; még kevésbé volt czélba véve egyik tartománynak másik alá való rendeltetése. Mindenik tartomány tartsa meg saját törvényeit, saját különös kormányát és képviseletét, s egyenlő méltánylást találjon a középponti organumokban vagy a mint az Magyarországra nézve az 1790-ki 10-ik t. cikkben épen oly szépen mint helyesen ki van fejezve: „Legyen szabad az ország, s egész igazgatásra nézve független, azaz semmi más országnak vagy népnek alája ne vettessék, és mivel önálló és saját alkotmánynyal bir, saját törvényei, szokásai, s nem más tartományok szabályai szerint kormányoztassék.“

„Erga demissam Statuum et Ordinum Regni propositionem Sua quoque M. S. benigne agnoscere dignata est, quod licet successio sexus foeminei Augustae domus Austriacae per articulos 1. et 2. 1723. in Regno Hungariae Partibusque eidem adnexis stabilita eundem, quem in reliquis Regnis et Ditionibus haereditariis in et extra Germaniam sitis juxta Stabilitum successionis ordinem inseparabiliter et indivisibiliter possidendis Principem concernat, Hungariae nihilominus cum Partibus adnexis sit Regnum liberum et relate ad totam legalem regiminis formam (huc intellectis quibusque dicasteriis suis) independens, idest nulli alteri regno et populo obnoxium, sed propriam habens consistentiam et constitutionem proinde a legitime coronato haereditario Rege suo adeoque etiam a sua M. S. successoribusque ejus Hungariae regibus propriis legibus et consuetudinibus, non vero ad normam aliarum provinciarum, dictantibus in articulis 3. 1715. item 8. et 11. 1741. regendum et gubernandum.“

Épen azért különös figyelmet érdemel, hogy ugyanazon 1790-ki országgyűlés, mely Magyarország önállását II. József császár önkénye ellen oly hatalmasan oltalmazta, 17-ik törvénycikkében elismer egy minden tartományokkal közös álladalmi miniszteriumnak, álladalmi kancelláriának és a diplomaticai személyzetnek törvényes létezését és csak azt kívánja, hogy ezen hivatalokra született magyarok is választassanak.

TARTALOM.

	Lap
I. Kossuth felirati javaslata az országgyűlés- teendői iránt. 1848. márczius 3.	1
II. Nyilatkozata a követi karnak, küldőihez. 1848. márcz. 14.	9
III. A KK. és RR. határozata az országgyűlési teendők iránti felirati javaslat némely kifejezéseinek értelmezése iránt. 1848. márcz. 15.	12
IV. A pesti tizenkét pont	12 =
V. A pesti rendfenntartási bizottmány értesítvénye a főváros lakosaihoz. 1848. márcz. 15.	18
VI. A pesti rendfenntartási bizottmány határozatai. 1848. márcz. 15.	14 =
VII. István nádor, gr. Batthyány Lajoshoz. 1848. márcz. 17.	19
VIII. Miniszterelnöki körlevél a törvényhatóságok elnökeihez. 1848. márcz. 17.	19
IX. A nádor jelentése azon küldöttség eljárásáról, melyet az ország rendei az országgyűlési teendők iránti feliratnak őfelsége elé juttatására megbíztak. 1848. márcz. 19.	20
X. Nyilatkozata az országosan egybegyűlt KK.- és RR.-nek. 1848. márcz. 19.	22
XI. Nádor kir. helytartó ő fensége a miniszterelnökhöz. 1848. márcz. 23. . . .	27
XII. István főherceg a felséghez. 1848. márcz. 24.	28 =
XIII. Az Ujvidéken összegyűlt szerbajkuaknak az 1848. apr. 8-iki kerületi ülés elé terjesztett kívánatai. 1848. márcz. 27.	31
XIV. A pestvárosi rendfenntartási bizottmány nyilatkozványa. 1848. márcz. 27.	33
XV. Királyi válasz a független felelős magyar miniszterium alakítása iránt. 1848. márcz. 28.	35 =
XVI. Királyi válasz, a közös teherviselés, az urbér s azt pótló szerződéssek alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok, dézma és pénzbeli fizetések, és a papi tized megszüntetése tárgyában. 1848. márcz. 28.	37 =
XVII. A KK. és RR. határozata a miniszteriális törvényjavaslat iránt 1848. márcz. 28-án kelt k. k. válasz tárgyában 1848. márcz. 29.	42
XVIII. A KK. és RR. határozata az urbéri tartozások megszüntetése iránt 1848. márcz. 28-án kelt k. k. válasz tárgyában. 1848. márcz. 29.	43
XIX. Ujabb királyi válasz a miniszterium alakítása iránt. 1848. márcz. 31. . . .	44 =
XX. A pestvárosi rendreügyelő bizottmány kiáltványa. 1848. márcz. 31. . . .	45
XXI. A pestvárosi rendreügyelő bizottmány a horvátokhoz. 1848. márcz. 31. . .	47 =
XXII. A milánói ideiglenes kormány a magyar nemzethez.	48
XXIII. Királyi kézirat Magyarország nádora és királyi helytartója István főherceghez. 1848. apríl. 7.	48
XXIV. A miniszterium az ország törvényhatóságaihoz s polgáraihoz. 1848. apr. 16.	50 =
XXV. Belügyminiszteri rendelet a megyék kormányzata iránt. 1848. apr. 16. . .	50 =
XXVI. Jellachich Zágrábmegye első alispánjához. 1848. apr. 19.	51
XXVII. Pénzügyminiszteri értesítések 1848-ki évi apr. 20-ról	52
XXVIII. Miniszteri rendelet a népgyűlések iránt. 1848. apr. 20.	57
XXIX. Belügyminiszteri értesítés. 1848. apr. 25.	59 =
XXX. Miniszterelnöki hivatalos közlések. 1848. apr. 26.	60
XXXI. Miniszterelnöki hivatalos közlés. 1848. apr. 27.	63
XXXII. Belügyminiszteri értesítések. 1848. apr. 29.	64
XXXIII. A radikál kör petíciója a miniszteriumhoz. 1848. apr. 30.	65
XXXIV. Belügyminiszteri értesítés. 1848. május. 2.	68 ~
XXXV. Az erdélyi országgyűlést egybehívó királyi leirat. 1848. május 5. . . .	71
XXXVI. A szerbek proclamatioja az oláh nemzethez. 1848. május 5.	72 =
XXXVII. Királyi kézirat István főherceg nádorhoz. 1848. május 6.	76
XXXVIII. Királyi kézirat Jellachich horvátországi bánnak. 1848. május 6. . .	76
XXXIX. Királyi leirat Mészáros Lázár ezredeshez. 1848. május 7.	77
XL. Királyi kézirat b. Hrabovszky péterváradí, b. Jellachich zágrábi, b. Piret bánági és b. Lederer budai főhadí kormányzókhöz. 1848. május 7.	77
XLI. Királyi kézirat István főherceg nádorhoz. 1848. május 7.	78
XLII. Királyi kézirat Latour gróf ausztriai hadügyminiszterhez. 1848. máj. 7.	78

XLIII. Belügyminiszteri értesítés. 1848. május 7.	Lap 79
XLIV. Belügyminiszteri értesítés. 1848. május 7.	82
XLV. Hivatalos értesítések a pénzügyminiszterium részéről. 1848. május 8.	82
XLVI. A belügyminiszter a törvényhatóságokhoz 1848. májusban	85
XLVII. A vallásügyminiszter körlevele minden vallásu egyházi főpásztorokhoz. 1848. május elején	87
XLVIII. István nádor s kir. helytartó rendelete báró Jellachich horvátországi bánhoz. 1848. május 10.	89
XLIX. István nádor s kir. helytartó rendelete a kapcsolt részekbeli törvényhatóságokhoz s Szerém, Pozsega, Verőcze megyékhez, és Eszék, Pozsega sz. kir. városokhoz. 1848. május 10.	90
L. István nádor s kir. helytartó rendelete báró Hrabovszky János hadfőparancsnok és altábornagyhöz. 1848. május 11.	92
LI. Miniszteri értesítések. 1848. május 11.	93
LII. A május 10-iki katonai vérengzés tárgyában kinevezett bizottmány jelentése a miniszterelnökhöz.	104
LIII. A miniszterelnök a külügyminiszternek. 1848. májusban.	107
LIV. István nádor s kir. helytartó b. Hrabovszky János tótországi és szerémségi főparancsnoknak. 1848. május 14.	108
LV. István nádor s kir. helytartó a karloviczi érseknek. 1848. május 15.	111
LVI. Jellachich bán rendelete a három egyesült királyság hatóságaihoz. 1848. május 15.	112
LVII. Jellachich bán rendelete a három egyesült királyság hatóságaihoz. 1848. május 16.	113
LVIII. Az erdélyi román nemzetnek 1848. év május 15-én Balázsfalván tartott közgyűlésének jegyzőkönyve	115
LIX. Saguna András görög-nem-egyesült püspök körlevele híveihez. 1848. május 16.	131
LX. Miniszterelnöki hivatalos közlések. 1848. május 16.	132
LXI. Magyarországbán tanyázó sorkatonasághoz. 1848. május 17.	135
LXII. István nádor s kir. helytartó parancsa a magyar, erdélyi, bánáti, tót és horvátországi, neki és a magyar hadügyminiszteriumnak alárendelt hadi, fő és határszéli kormányokhoz	137
LXIII. Belügyminiszteri rendelet a megyékhez, városokhoz és kerületekhez. 1848. május 19.	138
LXIV. Magyarország miniszterelnöke a szabad székely székekhez és székely határóri ezredekhez. 1848. május 19.	140
LXV. Magyarország miniszterelnöke b. Puchner erdélyi főhadi kormányzóhoz. 1848. májusban	141
LXVI. István nádor s kir. helytartó Esterházy Pál külügyi miniszterhez. 1848. május 19.	142
LXVII. A miniszterium nyilatkozata s felhívása a nemzethez. 1848. május 19.	142
LXVIII. István nádor s kir. helytartó felhívása a nemzethez. 1848. május 20.	144
LXIX. A magyarhoni románok ovása Rajachich Józsefnek patriarchává választása ellen. 1848. május 21.	145
LXX. A magyarhoni romának nyilatkozata a miniszteriumhoz. 1848. május 21.	146
LXXI. Hivatalos értesítések a pénzügyi minisztertől. 1848. május 23. és 24.	149
LXXII. Pénzügyminiszteri rendelet a kamatos kincstárutalványok kibocsátása tárgyában. 1848. május 24.	153
LXXIII. A nádosai káplán Victoria iratai között talált levél. 1848. május 24.	156
LXXIV. Herczeg Esterházy Pál külügyminiszter gr. Batthyányi Lajos miniszterelnökhöz. 1848. május 26.	157
LXXV. Királyi kézirat István főherceghez. 1848. május 29.	158
LXXVI. Királyi kézirat az erdélyi kormányzóhoz. 1848. május 29.	158
LXXVII. Királyi kézirat b. Puchner erdélyi hadi főkormányzóhoz. 1848. május 29.	159
LXXVIII. Királyi kézirat a horvátországi bánhoz. 1848. május 29.	159
LXXIX. Pénzügyminiszteri hirdetmény a haza oltárára szánt ajánlatok tárgyában. 1848. jun. 1.	167
LXXX. Belügyminiszteri értesítések. 1848. jun. 2.	170

	Lap
LXXXI. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a karloviczi érsek s metropolitának. 1848. jun. 8.	172 —
LXXXII. Hadügyminiszteri értesítés. 1848. jun. 6.	173
LXXXIII. Az erdélyi kir. főkörmányszék előleges értesítése a robot jun. 18-ra határozott megszüntetése iránt. 1848. jun. 7.	175
LXXXIV. Az erdélyi oláh küldöttségi követ Moldován felszólítása. 1848. jun. 8.	176 —
LXXXV. A belügyminiszter körlevele a magyarhoni megyék-, városok- és kerületekhez. 1848. jun. 8.	178 —
LXXXVI. A Karloviczon egybegyűlt szerb nemzetnek ő felségéhez intézett felírása. 1848. jun. 10.	179 —
LXXXVII. Legfelsőbb kézirat Magyar- s Erdélyország egybekapcsolása iránt előterjesztett törvényjavaslat megerősítése tárgyában. 1848. jun. 10.	182
LXXXVIII. Királyi leirat, melylyel István nádor s kir. helytartó az erdélyi választási törvényjavaslatok szentesítésére felhatalmaztatik 1848. jun. 10.	182
LXXXIX. Legfelsőbb kir. rendelet az ausztr. hadügyminiszterhez. 1848. jun. 10.	183
XC. Legfelsőbb kir. rendelet a magyar hadügyminiszterhez. 1848. jun. 10.	183
XCI. Legfelsőbb kir. rendelet a magyar hadügyminiszterhez. 1848. jun. 10.	184
XCII. Hivatalos értesítés a belügyminiszter által 1848. jun. 10-én több megyék főispánaihoz bocsátott rendeletről.	185
XCIII. Királyi szózat a horvátokhoz és szlavenitákhoz. 1848. jun. 10.	186 —
XCIV. Királyi szózat a határőrökhez. 1848. jun. 10.	192
XCV. A karloviczi középponti választmánynak Hrabovszky kir. biztoshoz intézett levele. 1848. jun. 11.	194 —
XCVI. A belügyminiszter Arad, Csanád, Csongrád, Bács, Krassó, Temes és Torontálvármegyéknek; és Arad, Temesvár, Szeged, Szabadka és Zombor városoknak. 1848. jun. 11.	194
XCVII. Hadügyminiszteri felhívás. 1848. jun. 11.	196
XCVIII. Királyi szóbeli válasz némely százsz kérelmezők előterjesztésére	197
XCIX. Királyi válasz a balázsfalvi oláh nemzeti gyűlés előterjesztésére	197 —
C. István nádor s kir. helytartó Pestváros közönségének. 1848. jun. 12	198
CI. A miniszterek felhívása a főváros lakosaihoz. 1848. jun. 12.	199
CII. Hivatalos értesítés Hrabovszky János királyi biztos- és altábornagynak. 1848. jun. 13-án kelt tudósításából	204
CIII. A belügyminiszter rendelete Zala, Somogy, Tolna, Arad, Vas, Baranya, Bács, Temes, Krassó, Torontál, Csanád, Csongrád, Pest megyékhez, s a Jászkunkerülethez. 1848. jun. 13.	205
CIV. A magyar miniszterium Erdély karai és rendeihez. 1848. jun. 14.	208
CV. A miniszterium Erdély törvényhatóságaihoz. 1848. jun. 14.	209
CVI. Királyi rendelet a hadügyminiszterhez. 1848. jun. 15.	211
CVII. Hivatalos értesítés Hrabovszky kir. biztosnak 1848. jun. 15-én kelt tudósításából.	212
CVIII. Hrabovszky kir. biztos szózata a horvátokhoz és tótországiakhoz. 1848. júniusban	213 —
CIX. Hrabovszky kir. biztosnak a határőrvidékiek-, csajkások- és katonákhoz intézett felhívása. 1848. júniusban	214
CX. Királyi kézirat b. Hrabovszky János kir. biztoshoz. 1848. jun. 16.	215
CXI. Királyi szózat a csajkások és határőrökhez. 1848. jun. 16.	215
CXII. Hadügyminiszteri rendelet a bánáti hadifőparancsnoksághoz. 1848. jun. 17.	216
CXIII. István nádor s kir. helytartó rendelete b. Apór Lázárhoz, az erdélyi kancellária helyettes elnökéhez 1848. jun. 17.	217
CXIV. Az erdélyi kir. főkörmányszék érdemleges értesítése a robot 1848. jun. 18-ra határozott megszüntetése iránt. 1848. jun. 17.	218
CXV. István nádor s kir. helytartó rendelete. 1848. jun. 19.	223
CXVI. Hadügyminiszteri rendelet a bánáti hadi főparancsnoksághoz. 1848. jun. 19.	224
CXVII. A karloviczi középponti szerb választmány szózata az ausztr. i tisztikarhoz és katonasághoz. 1848. jun. 19.	225
CXVIII. Hivatalos értesítés ő felségének b. Jellachich Józsefhez 1848. jun. 19. intézett válaszárol	228

	Leg
CXIX. István nádor s kir. helytartó rendelete b. Vay Miklós koronáérhez. 1848. jun. 19.	228
CXX. Hivatalos értesítés. 1848. jun. 20.	230
CXXI. A szász nemzet követeknek az 1848. jun. 20-án tartott országos ülés elé terjesztett emlékiratából	231
CXXII. A székely katonaságnak Koslárdon és Mihálcfalván állítólag elkövetett kihágásai iránt kinevezett biztosok által véghezvitt kinyomozási munkálat hiteles kivonata. 1848. jun. 21.	232
CXXIII. A horvát tartományi gyűlés felirata a felséghez. 1848. jun. 21. . . .	233
CXXIV. Az urbériséget Erdélyben megszüntető törvényczikket megerősítő királyi leirat. 1848. jun. 22.	253
CXXV. Hrabovszky tábornok és Csernovich Péter temesi főispán s a felkelt szerbek főnökei között kötött egyesség. 1848. jun. 24	253
CXXVI. Hivatalos értesítés b. Hrabovszky péterváradai kormányzó s kir. biztosnak 1848 jun. 25-én kelt tudósításából	254
CXXVII. Hivatalos értesítvény Hrabovszky kir. biztosnak 1848. jun. 26-án kelt tudósításából	257
CXXVIII. A zágrábi állandó bizottmány nyilatkozványa a jun. 10-ki kir. manifestumokra nézve. 1848. jun. 26.	257
CXXIX. A miniszterium felszólítása a székelyekhez és oláhokhoz. 1848. jun. 28. . . .	258
CXXX. B. Hrabovszky szabad kir. Ujvidék városa lakosaihoz. 1848. jun. 28. . . .	260
CXXXI. A miniszterium nyilatkozata. 1848. jun. 29.	261
CXXXII. Saguna román püspök pásztori levele hiveihez. 1848. jun. 30.	263
CXXXIII. István nádor s kir. helytartó b. Lo Presti Lajoshoz. 1848. jun. 30. . . .	272
CXXXIV. A szász nemzet emlékirata a magyar országgyűléshez az unio feltételei felett. 1848. jul. 8.	273
CXXXV. A miniszterium nyilatkozata István főherczeg nádor s kir. helytartóhoz. 1848. jul. 4.	279
CXXXVI. Hadügyminiszteri értesítés. 1848. jul. 5.	283
CXXXVII. Az antalfalvai, debeliácsi, padinai határőrök Torontálmegyéhez. 1848. jul. 6.	294
CXXXVIII. Hadügyminiszteri értesítések. 1848. jul. 7.	295
CXXXIX. A galaczi konzulság jelentése a nagyszebeni főhadi parancsnoksághoz. 1848. jul. 8.	296
CXL. A vallás- és közoktatásügy-miniszter körlevele minden vallásfelekezetek főpásztoraihoz. 1848. jul. 8.	298
CXLI. B. Lo Presti Lajos önkényes csapatvezér felhívásai. 1848. jul. 11.	299
CXLII. A temesvári hadi főkormányzó hivatalos jelentése a hadügyminiszterhez. 1848. jul. 11.	302
CXLIII. Blomberg ezredes jelentése a temesvári főhadi kormányzóhoz	303
CXLIV. A galaczi konzulság jelentése a temesvári főhadi kormányhoz. 1848. jul. 13	304
CXLV. Hivatalos tudósítás Bukarestből a nagyszebeni főhadi kormányhoz. 1848. jul. 15.	305
CXLVI. A kir. biztos jelentése a verseczi jul. 11-iki ütközetéről. 1848. jul. 16. . . .	307
CXLVII. Kiss Ernő ezredesnek, a nagybecskereki hadicsapatok parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. jul. 16.	310
CXLVIII. Hivatalos kivonat b. Hrabovszky altábornagynak a miniszteriumhoz intézett jelentéséből. 1848. jul. 17.	311
CXLIX. Hivatalos kivonat a császárhuszár első őrnagy-osztályának a péterváradai főparancsnokhoz tett jelentéséből. (Kiegészítéseiül Hrabovszky altábornagy jul. 17-én kelt jelentésének)	311
CL. Tudósítás Jassyból a nagyszebeni főhadi kormányhoz. 1848. jul. 17.	312
CLI. A belgrádi cs. kir. konzulság hivatalos jelentése a temesvári főhadi kormányhoz. 1848. jul. 18.	313
CLII. Hivatalos kivonat b. Hrabovszky altábornagy jelentéséből 1848. jul. 18. . . .	313
CLIII. Hivatalos kivonat b. Bechtold vezér jelentéséből. 1848. jul. 18.	314
CLIV. Hivatalos kivonat a szeged-szabadkai tábor fővezérének a hadügyminiszteriumhoz intézett jelentéséből. 1848. julius	316
CLV. István nádor s kir. helytartó Krassó, Temes, Torontál, Bács, Arad. Za-	

	Lap
ránd, Csongrád, Csanád, Békés, Pest megyékhez; Temesvár, Zombor, Szabadka, Arad, Pest és Szeged városokhoz. 1848. jul. 19.	318
CLVI. A péterváradí főhadi kormány hivatalos jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. jul. 20.	320
CLVII. Bukuresti tudósítás a szebeni főhadi parancsnoksághoz. 1848. jul. 20.	320
CLVIII. Hivatalos kivonat a Don-Miguel gyalogezred parancsnokságának a péterváradí főhadi parancsnoksághoz tett jelentéséből. (Kiegészítéssel Hrabovszky altábornagy jul. 17-én kelt jelentésének.) 1848. jul. 20.	321
CLIX. A temesvári főhadi kormány hivatalos jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. jul. 21.	322
CLX. Hadügyminiszteri értesítés Bukur. st., Jassy- s Galacsból, 1848. jul. 21., 22., 26. és 29-én vett tudósításokról	323
CLXI. Hadügyminiszteri hirdetmény. 1848. jul. 23.	324
CLXII. István nádor s kir. helytartó Bécs, Torontál, Csongrád, Csanád megyéknek; Zombor, Szabadka, Szeged, Ujvidék kir. városoknak. 1848. jul. 24.	325
CLXIII. István nádor s kir. helytartó Szentkirályi Mórész főkapitány s kir. biztosnak. 1848. jul. 24.	326
CLXIV. Belügyminiszteri rendelet Gümör, Borsod, Abauj, Torna, Zemplén, Szabolcs, Bihar, Heves, Hajdu, Jászku, Békés, Csanád, Szatmár, Győr, Komárom, Esztergom, Nógrád, Pest, Fehér, Tolna megyéknek; Kassa, Debreczen, Nagy-Bánya, Szatmár-Németi, Győr, Buda-Pest, Komárom, Esztergom, Székesfehérvár városoknak. 1848. jul. 24.	328
CLXV. Belügyminiszteri rendelet valamennyi törvényhatóságok elnökeinek. 1848. jul. 24.	329
CLXVI. Temesvár város görög-nem-egyesült közönségének nyilatkozata a miniszteriumhoz. 1848. jul. 25.	330
CLXVII. Saguna András g-nem-egyesült püspök nyilatkozata. 1848. jul. 25.	332
CLXVIII. A hadügyminiszter szózata a táborban levő katonákhoz, honvédekhez és nemzetőrséghez. 1848. jul. 26.	333
CLXIX. A hadügyminiszter Hont, Nógrád és Gümör megyékhez. 1848. jul. 26.	335
CLXX. Hivatalos értesítés. 1848. jul. 27.	336
CLXXI. Tudósítás a nagysebeni főhadi parancsnoksághoz Bukurestből. 1848. jul. 27.	336
CLXXII. A péterváradí főhadi parancsnokság tudósítása a hadügyminiszteriumhoz. 1848. julius	336
CLXXIII. Hivatalos kivonat Kiss Ernő ezredes jelentéséből. 1848. jul. 28.	336
CLXXIV. Lentulay Imre rendelete a horvát- és tótorzági hatóságokhoz. 1848. jul. 28.	337
CLXXV. Nyilatkozat az ékeri táborból. 1848. jul. 30.	338
CLXXVI. Hivatalos közlemény Sztojacsco Vazul vallomásából. 1848. julius	342
CLXXVII. Rajachich levele b. Hrabovszkyhoz. 1848. aug. 1.	343
CLXXVIII. A bánáti főhadi parancsnokság tudósítása a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 2.	349
CLXXIX. István nádor s kir. helytartó rendelete. 1848. aug. 2.	350
CLXXX. Pénzügyminiszteri értesítvény. 1848. aug. 5.	351
CLXXXI. A bécsi hadügyminiszterium a magyar hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 5.	353
CLXXXII. Zomborváros óhittü közönségének nyilatkozata a miniszteriumhoz. 1848. aug. 5.	353
CLXXXIII. István nádor s kir. helytartó, Veér Farkas belsőszolnokmegyei főispánnak. 1848. aug. 6.	356
CLXXXIV. Az 1848. jul. 14. és 17-iki csatákban szolgálatra alkalmatlanná tett legénység és lovak hivatalos kimutatása. 1848. aug. 8.	357
CLXXXV. Kiss Ernő ezredesnek a bánási mozduló had parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 8.	358
CLXXXVI. Pénzügyminiszteri rendelet. 1848. aug. 10.	359
CLXXXVII. Pénzügyminiszteri rendelet az ezüstpénz kivitale ügyében. 1848. aug. 10.	359
CLXXXVIII. Blomberg ezredesnek a verseczi mozgó had paransnokának je-	

lentése a hadügyminiszteriumhoz a Versecz mellett jul. 11-én történt csatáról. 1848. aug. 10.	Lap 360
CLXXXIX. A hadügyminiszter nyilatkozata a „Patriot“ jul. 24-iki czikkére. 1848. aug. 10.	363
CXC. István nádor s kir. helytartó Zsitvay József szerémi első alispán s kir. biztosnak. 1848. aug. 10.	364
CXCI. Kiss Ernő ezredes jelentése a neuzinai csatáról, b Bechtold altábornagyhoz. 1848. aug. 11.	365
CXCII. Szentkirályi Mór kormánybiztoshoz 1848. aug. 11. intézett miniszteri rendelet melléklete	367
CXCIII. Wollenhofer őrnagyvezér jobbszárnny mozgó hadikar parancsnokának jelentése a mozgó had főparancsnokához. 1848. aug. 18.	367
CXCIV. Miniszteri rendelet minden helyhatóságokhoz. 1848. aug. 18.	369
CXCV. A vallás- és közoktatásügy-miniszter rendelete. 1848. aug. 18.	370
CXCVI. Miniszterelnöki rendelet a Duna és Dráva közti törvényhatóságokhoz. 1848. aug. 18.	371
CXCVII. Palóczy László százados jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 19.	372
CXCVIII. Palóczy László százados s a „Mészáros“ hadigőzös parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 19.	372
CXCIX. Hivatalos kivonat a mozgó hadsereg fővezérének jelentéséből. 1848. aug. 19.	373
CC. Királyi rendelet a hadügyminiszterhez. 1848. aug. 10.	374
CCI. Miniszterelnöki értesítvény. 1848. aug. 25.	374
CCII. Kiss Ernő ezredesnek a nagybecskereki mozgóhad parancsnokának jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 21.	375
CCIII. Suskovich János rögtönzése. 1848. aug. 22.	376
CCIV. Hadügyminiszteri értesítvény. 1848. aug. 22.	377
CCV. B. Bechtold hadnagyvezér jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 22.	378
CCVI. Vitalis őrnagy jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 23.	381
CCVII. A hadügyminiszter a táborban levő hadsereghez. 1848. augusztus .	382
CCVIII. A szerbek a Bácsmegyében és Bánátban lakó tótokhoz. 1848. aug. végén.	384
CCIX. Hivatalos értesítése Kiss Ernő ezredesnek a hadügyminiszteriumhoz 1848. aug. 24-én tett jelentéséről .	387
CCX. István nádor s kir. helytartó Mihály Gábor kir. biztosnak. 1848. aug. 24.	388
CCXI. B. Bechtold jelentése a hadügyminiszteriumhoz 1848. aug. 25.	389
CCXII. Asbóth L. őrnagy hivatalos jelentése a hadügyminiszterhez. 1848. aug. 25.	390
CCXIII. A péterváradí főhadí parancsnokság tudósítása a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 26.	391
CCXIV. István nádor s kir. helytartó Beöthy Ödön k biztosnak. 1848. aug. 26.	391
CCXV. A fumei kormányzó jelentéséből. 1848. aug. 28	392
CCXVI. A fumei konsulok, alkonsulok és konsulsági ügyvivők a fumei kormányzóhoz. 1848. aug. 28.	393
CCXVII. Erdődy fumei kormányzó válasza a fumei konsulok, alkonsulok és konsulsági ügyvivőknek. 1848. aug. 29.	393
CCXVIII. Kiss Ernő ezredes tudósítása a hadügyminiszteriumhoz 1848. aug. 29.	394
CCXIX. Belügyminiszteri rendelet a megyék főispánjaihoz, a kerületek főkapitányjaihoz, a székek főkirálybíráihoz és főtiszteibez. 1848. aug. 29.	395
CCXX. A belügyminiszter az ország minden törvényhatóságaihoz. 1848. aug. 29.	395
CCXXI. A miniszterium a hadsereghez. 1848. aug. 30.	397
CCXXII. A fumei kormányzó jelentéséből. 1848. aug. 31.	398
CCXXIII. Pestváros felhívása. 1848. aug. 31.	399
CCXXIV. Asbóth őrnagy jelentése a hadügyminiszteriumhoz. 1848. aug. 31.	400
CCXXV. Legfelsőbb kézirat István főherceghez. 1848. aug. 31.	401
CCXXVI. Emlékirat a Magyarország és a többi osztrák tartományok közt fenálló egységi kapcsolat iránt	403
CCXXVII. Azon törvényeknek összeállítása, melyek Magyarországnak a többi osztrák tartományokkal, a pragmática sanctio által megerősített egységi kötelékét illetik	416

U

Heckenast Gusztáv

könyvkiadó-hivatalában (Pesten, egyetem-utca 4-dik szám alatt) megjelentek
és minden hiteles könyvárusnál kaphatók:

A forradalom költészete. Költemények és közlemények az 1848/49-iki szabadságharcz idejéből. Szerkeszti és kiadja *Áldor Imre.* (358 lap, 8-rét) füzve 2 ft.
Ugyanaz, csinos diszkötésben 3 ft.

Guizot Ferencz. Az angol forradalom története I. Károly haláláig.
Czímképes kiadás. (492 lap, 8-rét) füzve 2 ft.
Diszkötésben 3 ft.

Horváth Mihály. Magyarország történelme. Uj dolgozat. Hat kötetben.

T a r t a l o m:

- I. kötet: A magyar nemzet Európába költözésétől 1301-ig. (501 lap, 8-rét).
- II. kötet: Az Árpádház kihaltától, a mohácsi ütközetig. (763 lap, 8-rét).
- III. kötet: A mohácsi ütközetől a linzi békekötésig. (725 lap, 8-rét).
- IV. kötet: I. Leopold trónra léptétől a szatmári békekötésig. (544. lap, 8-rét).
- V. kötet: Károly trónra léptétől II. József haláláig. (456 lap, 8-rét).
- VI. kötet: II. Lipót trónra léptétől, a bécsi congressusig. (422 lap, 8-rét).

1. 2. kötet, füzve 5 ft. — 3. 4. kötet, füzve 5 ft. — 5. 6. kötet, füzve 5 ft.

Szilágyi Sándor. A magyar forradalom férfiai 1848 49-ben. Második átdolgozott kiadás. Egy kötetben. (344 l., n. 8-rét) füzve 2 ft.

Szilágyi Sándor. A forradalom története 1848 és 49-ben. (424 lap, n. 8-rét) füzve 2 ft. 50 kr.

Szilágyi Sándor. Vértanúk a magyar történetből. Történeti tanulmányok. (VIII, 496 lap, 8-rét) füzve 2 ft. 50 kr.

Szilágyi Sándor. Erdélyország története tekintettel mivelődésére. Két kötet. (XVI, 462, VIII, 512 lap, 8-rét) füzet 4 ft.
Diszkötésben 6 ft.

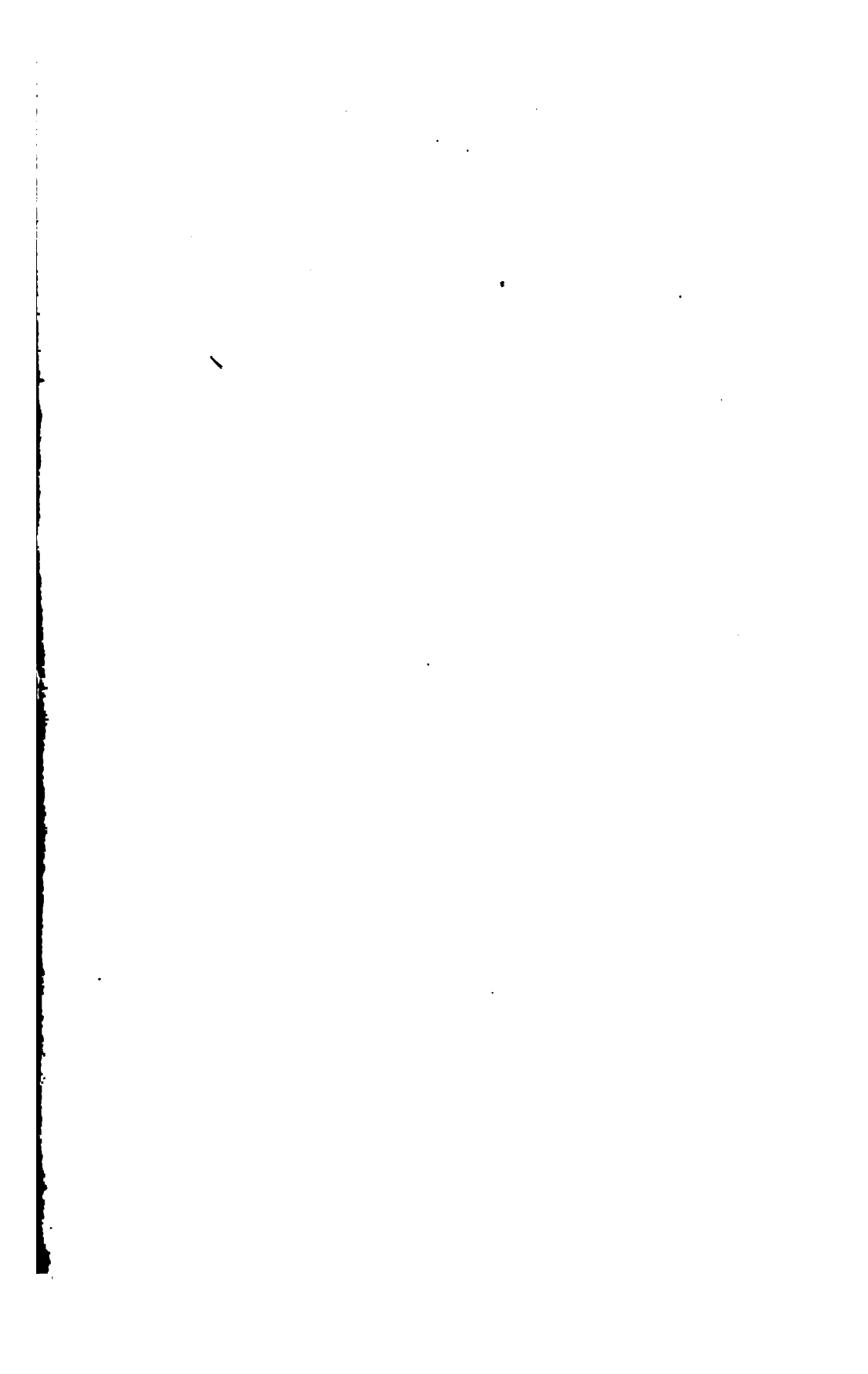
Hajnik Imre. Magyarország az Árpád királyoktól az ősiségnek megállapításáig és a hűbéri Európa. Állam- és jogtörténelmi kísérlet a magyar álladalmi és társadalmi élet alapzatainak és fejlődési irányainak feltüntetésére. (IV, 116 lap, n. 8-rét) füzve 1 ft.

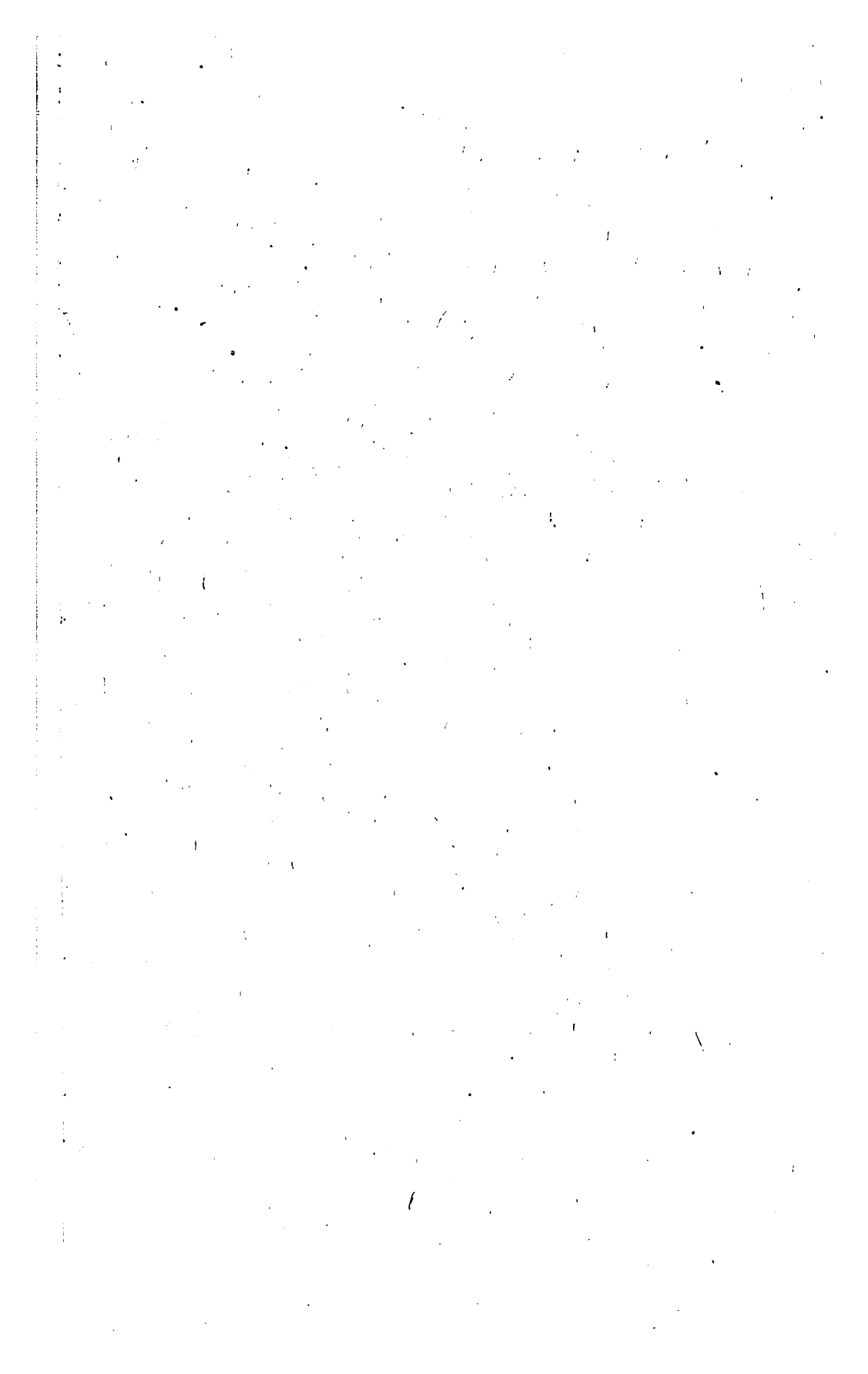
Magyar történelmi emlékek. Kiadta *Szalay László.*

- I. kötet: **Kemény János, erdélyi fejedelem önéletírása.** (541 lap, nagy 8-rét) füzve 4 ft. 20 kr.
- I.—III. kötet: **Gróf Bethlen Miklós önéletírása.** (II, 556 lap, III. 434 lap, nagy 8-rét) füzve 8 ft. 40 kr.
- IV.—V. kötet: **Gróf Károlyi Sándor önéletírása.** (IV, XXIV és 392 lap; V. 506 lap nagy 8-rét) füzve 8 ft. 40 kr.

Salamon Ferencz. Az első Zrinyiek. Czímképes kiadás. (XVI és 660 lap, 8-rét) füzve 3 ft.
Diszkötésben 4 ft.

I. Napoleon császár élete. A leghitelesebb kútfők után. *Harmadik,* czímképes kiadás. (IV, 506 lap, 8-rét) füzve 2 ft.
Diszkötésben 3 ft.

[illegible][illegible][illegible]

